

İİTLİK HEM KAHRAMANNAR İÇİN GAGAUZLARIN MASALLARI

Героико-эпические сказки гагаузов

Комрат 2023

Составитель: ДУРБАЙЛО Мария Ангеловна, исследователь

Главный редактор: КОЧ Адем, профессор, доктор

Макет: БАСС Марианна, научный исследователь НИЦ Гагаузии

Kiyat tiparlanêr 2023 yıla Gagauz dilini kurtarmak fondun finans yardımınnan

DESCRIEREA CIP A CAMEREI NAȚIONALE A CĂRȚII DIN REPUBLICA MOLDOVA

İitlik hem kahramannar için : Gagauzların masalları = Героико-эпические сказки гагаузов / Научно-исследовательский центр Гагаузии им. М. В. Маруневич ; составитель: Дурбайло Мария Ангеловна ; главный редактор: Коч Адем. – Комрат : [Б. и.], 2023 (Blitz Poligraf). – 347 p.

Text : lb. găgăuză, rusă. – Referințe bibliogr.: p. 42-46. – Gagauz dilini kurtarmak fondun finans yardımınnan. – [300] ex.

ISBN 978-9975-3616-9-9.

398.5=161.1=512.165

I-40

Для оформления обложки использована картина «Из гагаузского фольклора» гагаузского художника Д. Савастина, 1994 г.

© Научно-исследовательский центр Гагаузии им. М. В. Маруневич, 2023

Отпечатано в “Blitz Poligraf” SRL

Bir vakıtlar varmış, bir vakıtlar yokmuş...

Sunuş

Elinizdeki bu çalışma, Gagauzların epik-destan geleneğinin varlığını kanıtlamaya yardımcı olacak önemli ve ilk çalışmalardan biridir. Gagauz folklor araştırmacısı Maria Angelevna Durbaylo, 1969-1987 yılları arasında Moldova, Ukrayna, Kabardey-Balkar, Osetya'da yaşayan Gagauz yerleşim birimlerinden (Kongaz, Dizgince, Çadır-Lunga, Kiriet, Joltay, Avdarma, Çok Maydan, Komrat, Kotlovina (Balboka), Kabardey-Balkar), 16 kaynak kişiden derlediği 100 masalı çalışmasına almıştır. Bu metinleri özellikle kendi deyişiyle masallardaki tekrar eden bölümler, formeller ile Gagauzların diğer halklarla sosyo-kültürel ve etno-kültürel bağlantılarını kurmak ve Gagauzların kahramanlık-destan eserlerinin varlığını ispatlamak amacıyla sınıflandırmıştır. M. A. Durbaylo, bu çalışmasıyla özellikle L. A. Pokrovskaya'nın Gagauzların kahramanlık destanı (epos) olmadığına dair görüşüne karşı bir cevap vermeyi amaçlamıştır.

Durbaylo, evlerde ve çeşitli ortamlarda anlatılan masalların ilgi uyandıran konuları, dili, amacı, mesajlarıyla toplumlar için önemli bir yeri olduğunu vurgulamaktadır. Bu nedenle kahramanlık destanlarının (epos) anlaşılması için ilk adım olarak masalların araştırılması ve öğrenilmesi gerektiği görüşündedir. Zira Gagauz kahramanlık masalları da Gagauzların tarihini açıklamaya yardımcı olmaktadır. Bu nedenle M. A. Durbaylo, derlediği Gagauz masalları içinde sosyal ilişkileri, etnografik konuları, tarihi olayları, geçmişteki düşünme biçimini (geleneksel dünya görüşü), dini inanışları; masalların ortaya çıkışı, konuları, türleri, çeşitleri, nedenleri, mesajları gibi problemleri açıklamayı amaçlamıştır. Ayrıca masal metinlerinin de motif denemesini yapmıştır.

M. A. Durbaylo, eserinde yaptığı tartışmalar sonucunda Gagauzların geroy-eposlarının varlığı hususuna geldiğinde sözlü kültürde Slav, Türk, Romen, Bulgar, Moldovan epik-kahramanlık, geroy-epika anlatılarının eposuna benzeyen durumlar, epizodlar, genel ve tipik yerler olduğu kanısındadır. Bu nedenle metinlerden hareketle Gagauzların da geçmişte geroy (klasika) eposlarının var olduğunu savunur. Durbaylo, bu çalışmasının Gagauzların orta asırda geroy-epika yaratıcılık eserlerinin oluşturulması bağlamında çok önemsemektedir. Sovyet zamanında Gagauz yazarlarının ve V. A. Moşkov'un derlediği metinlerle Gagauz anlatılarının indeks kataloğunun hazırlanması uluslararası folklor araştırmacılarının Gagauz literatürünü incelemesini kolaylaştıracığı ve bilimsel bütünlük olacağı kanısındadır.

M. A. Durbaylo, güçlü bir dikkate sahip olarak derlediği masalları incelemiş, Türk dünyası ve Gagauzlar için önemli bir hedefi de eserinin sonunda belirtmiştir. Bu nedenle özellikle Gagauz folklor araştırmacıları tarafından hazırlanacak bir Gagauz Halk Anlatıları Motif-İndeks çalışması

Gagauz literatürüne kazandırılmalıdır.

Gagauz halk anlatıları içinde önemli yere sahip olan masalların dom kültürlerde, okullarda ve aile içi ortamda doğal yollarla yeni yetişen kuşaklara aktarılması da ayrıca sözlü kültürün ve Gagauzcanın yaşaması açısından son derece öneme sahiptir. Zira UNESCO Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi-2003 sözlü anlatımlar ve geleneklerin yaşayan kültürün bir parçası haline gelmesini ve yeni kuşaklara aktararak korunmasını benimsemektedir. Masalların sadece kitap olarak basılması, animasyon olarak gösterilmesi yeni yetişen kuşakların dikkatini çekeceği savunulsa da masallar özü itibarıyla anlatılmalıdır, yani kuşaklar büyüklerinden masalları dinlemelidir. Bu sayede dilin aktarımı (telaffuzla birlikte) sağlanmakla birlikte kuşaklar arası iletişimin de kuvvetlenmesini sağlayacaktır. Masalları dinleyen yeni kuşaklar aynı zamanda hayal dünyalarını geliştirecektir. Bu sayede dil becerileri gelişirken özgür düşünmeyi ve problem çözmeyi masallar sayesinde öğreneceklerdir.

Son olarak, bu eserin oluşması süreciyle ilgili teşekkürlerimi sunmak istiyorum. Uzun bir araştırma sonucunda ortaya çıkan ve Gagauz literatürüne muhteşem bir eser bırakan Maria Angelevna Durbaylo Hanımefendiye sonsuz şükranlarımı sunuyorum. Notların incelenmesi ve baskıya hazırlanması görevini şahsıma veren, basımı için öncülük eden Gagauziya M. V. Maruneviç Adına Bilim-Araştırma Merkezi Müdürü İrina Konstantinova Hanımefendiye minnettarım. Derlemelere ait ses kayıtlarını incelememize açan Moldova Folklor Arşivine, eserin baskıya hazırlanmasında sabırla çalışan Bass Marianna'ya ve Rusça-Gagauzca çevirileri yapan Kiräkova Tatiana'ya ayrıca teşekkür ederim. Tabi ki bu eserin oluşması için ilk olarak belleklerindeki somut olmayan kültürel mirası derlemecilerle paylaşan kaynak kişilerimize şükranlarımı sunarım. Yaşayanlara sağlıklı ömürler, ölmüşlere de Tanrı'dan rahmet dilerim.

Prof. Dr. Adem KOÇ

06.12.2023

Komrat, Gagauziya, Moldova

GİRİŞ

GAGAUZLARIN GERÖY-EPIKA MASALLARI

Bu vakıtlara kadar şüpedä bulunardı gagauz folklorunda eposun olması. Az bilinärdi gagauzların geroy-epika masalları için dä. Gagauzlarda eposun olduu problemi peydalandı kimi aaraştırmacıların tezislerindän, neçinki «epos», özelliklään dä eposun «geroy-epika» soyu annamasına girärdi bölä soylar, nicä «yabancı baskıylan halkın savaşı», «devlet için savaşı», «baamsız devlet için savaşı» h. b. Gerçektän dä Sövet Birlii¹ halkların epos istoriya anıtlarında bu fikirlär kurardılar temel süjeti. Bu temaya Sovet Birliindä hem sınır aşırısında geçän konferençiyalarda hem simpoziumlarda adalıydı monografiyalar², dokladlar.

XX asirin 50–70-inci yıllarında baamsız devlet için savaşı teması temel koydu çoyu kıymetli bilim aaraştırmaların geçirilmesine hem epos, lirika türküsü hem masallar tekstleri toplumlarının çıkmasına Sovet Birlii halkların arasında hem sınır aşırısında³. Bir tarafta kalmadı gagauzların folkloru da⁴. Bakarak bu bilim aaraştırmalarına hem epika anıtlar toplumlarının tiparlanmasına, pek fukaara görünärdi gagauz folklorunun, dilinin, istoriyasının üürenilmäk uuru – hem ideya-tematika tarafından, hem dä toplum tiparlanmasından⁵.

Bezbelli, bu boşluun temelindä dä peydalandı bakış, ani gagauzların yok oguz geroy eposu gibi hem geneldän dä türk, slavän, bulgar folkloru hem eposu gibi epika anıtları. Başka taraftan, yoktu temel aaraştırmalar bu türk dilli halkın kökleri için dä⁶. Kimi aaraştırmalar adalıydı gagauzların etnografiyasına⁷, lirika türküsünä⁸, toponimikasına⁹.

Herbir halkın epos soruşları – zor bir kompleks, ama onu var nicä aaraştırmama. Bu uurda XX asirin 80–90-ıncı yıllarında kendi aaraştırmalarını geçirärdilär Moldova Bilim Akademiyası Millet azlıklar institutu zaametçileri (Çimpoeş L.S., Sırf V.İ., Kuroglo S.S.), ne açıklanardı onların basımlarında. Bu işin sonunda çıktı ilk aaraştırmalar bu temaya: “Epos gagauz folklorunda”¹⁰, “Gagauzların balada türküleri”¹¹.

Dastan eposu toplumunu hazırlayan inanër, ani «gagauz epika adetlär köklerin hem içindeliin incelemesinin, hem onların yaraştırmak-tipologiya uydurmanın Balkan-Tuna alanı hem türk dünnesi halkların eposunna»¹², gagauzların eposu gibi, var diil sade bilim interesi, ama olër bir cuvap da L.A. Pokrovskayanın bakışına, ki gagauzlarda yok epos, ani bakış açıklandı «vakıttan ileri»¹³.

Bu toplumu hazırlayan¹⁴, çok yıllık zaametinnän (folklor materialını toplaması hem yazması)¹⁵, var kolayı açıklamaa kendi bakışını gagauzların eposu için. Büünkü gündä artık diil önemni “vakıttan ileriydi” mi osa «vakıdında» mı saygılı L.A. Pokrovskayanın bakış. Gerçektän, eer şındiyä kadar yoksa temel aaraştırmalar gagauz folkloru uurunda, soşial-politika uurunda, evelki, orta asirli eponimiya, soşiologya, etnografiya hem başka uurlarda aaraştırmalar, neredä açıklanaceydı halkın savaşıması kendi devleti hem baamsızlı için, ozaman XX asirin 50-inci yıllarında L.A. Pokrovskaya dooruydu¹⁶.

Diil eterli sölemää Rusyanın, Bulgariyanın, Vizantiyanın, Selcuk hem Osman imperiyasının türk dilli komşuları için¹⁷. Bu «komşuların» yoktu orta asirli Evropa hem başka devletlerinnän tanınmış hak hem administrativ özelliklärklärän statusu. Türlü dönemnerdä halkların dünnä istoriyasında yok bu «komşuların» izleri dä. Ama bu sölämeer, ani bölələr yoktu. Sade, türlü koşullara görä gelişmiş soşializmada bu durum incelenmedi, geçirilmedi

araştırmalar bu halkın (hepsi onun problemlerinin) istoriyasına görä¹⁸. Ama vakıtlar diişer, da gagauz folklorunu, istoriyasını, dilini araştıranlar mutlak açıklayacaklar bu problemleri bilim tarafından. Onuştan saygılı avtorların (L.A. Pokrovskaya hem L.S. Çimpoeşin tarafçıları) teklif edildii problema açêr kolaylıkları ileri dâ geçirmää bilim araştırmalarını gagauzların eposu hem istoriyası uurunda.

Ama büün dâ artık biz var nicä söyleyelim, ani çok yıllar boyunca işimiz belli etti bir sıra bölä süjet prozaika hem folklor yazılarında. Onnarın var epika yaratmalarının hepsi özellikleri¹⁹. Laf gider diil sade gagauzların balada türkülerini için²⁰.

Masalların var önemni eri annatma janrasında. Onnar çoktarafılı, meraklı süjetlän, personajlarlan, tematikalarının, poetika özelliklerinnän, dilin, fabulanın gözeleinnän, fikir-tema içindeliin bitirilmesinnän. Onnarı annadêrlar evdä, klublarda, brigadalarda.

Eer yapıldıysa ilk adım eposun araştırmalarında (L.S. Çimpoeş «Gagauzların dastan eposu»), ileri dooru läâzım geçirmää araştırmaları bu uurda masallar uurunda da. Onuştan bu toplumun daavaları butakımdır:

1. Bu masallar tekstleri toplumunun metodologiya hem kurmak printipleri problemi. Biz ayırdık «yaraştırmak aspekti» printipini (B.N. Putilova görä). Temelleneräk bu printipä, biz belli edecez başlantıların – masalların «tekrarlanmak faktlarını, genel baallantılarını», onnarın farklılını başka türk dilli halkların eposundan. Bununan açıklayacez bu masalların istorizmasını, onnarın baallantılarını etnografiya kaynaklarının, geçmiştä onnarı kurannarın başka kulturalarlan etnokultura baallantılarını.

2. Söleyeräk gagauzlar yaradıcılıın geroy-epika anıtları için, läâzım nışannamaa janra özelliklerini, angıları açıklêêrlar bu masalların epik olmasını. İlkın bakalım kimi epika printiplerini hem gagauz folklorunun janralara bölünmesini.

1. Epik janralara bölünmenin temel soruşları

Epik anıtlar için araştırmaların arasından kimileri adalıydı eposun janra özelliklerinä. Butakım var nicä saymaa bölä bilimcilerin araştırmalarını, nicä V.Ya. Propp, B.N. Putilov, N.İ. Kravţov, V.M. Gaţak, Yu. İ. Smirnov h. b.

V.Ya. Proppun¹ bilim-araştırma zaameti derin iz braktı epos janralar hem onnarın özellikleri soruşlarında, Sovet Birlii halkların epik yaradıcılıın bölünmök printiplerindä. Bu bilim printiplerini olur kullanmaa gagauzların geroy-epika masallarının bölünmesi hem janra özelliklerinin belli edilmesi için dâ. Bu usul diil avtomatik tertip, ki uydurmaa çıkışları başka gerçeklerä. Neçinki gagauz geroy-epika masalları da açıklêêrlar nesoysa istoriya olaylarını. Onuştan kendi aaramaklarımızda «önemni daava – bulmaa o gerçekleri», özelliklän «soşial² ilişkilerini, etnografiya institutlarını, istoriya olaylarını»³, uyarsa da «evelki düşünmök sistemasını», nedän çıktı bu masallar, bu süjetlär, süretlär, hem bütündän janralar⁴. Onuştan da epik janraların klasifikaşiya proşesi zordur⁵, neçinki eposta siirek yansılêr istoriya-ekonomika gerçekleri, çünkü folklor – «o her zaman diişilmök, kimi kerä çok basamaklı», gerçeklär özelliklerin sisteması⁶.

Nicä gösterer gagauz epik masalları, diişilmeklerin var hem eski kökleri, hem dâ ilerki diişilmekleri, nereyi girdi istoriya-etnografiya gerçekleri. Deyelim: hayvan eposunun kimi süretleri çekilerlär Üülen Sibir, Aral-Amudarya hem başka bölgelerdeki halkların eposundan⁷. Çıkêr, ani etnografiyanın var büyük rolu masal süjetlerin köklerindä hem diişilmeklerindä. Seçilmiş süjetlär kompleksin dolayında olan süjetlerin hem motivlerin kâr bu baallantısını da

araştırdı V.Ya. Propp (Rus geroy eposu. «Büülü masal», «Büülü masalın istoriya kökleri»); E.M. Meletinskiy h. b.

Hem dâ gagauz masallarının özellikleri olêrlar baalantılar adetlerdâ, inanmaklarda, eski bakışlarda, ama onnar taa büyük bir saklılıktır. Bunun için «masal – taa geniş annamak, nekadar janra»⁸.

Önemni belli etmää bütündän gagauz folklorunun janrasını, ki ayırmaa poetika özelliklerinin başka janralarını – lirika türküleri, balada türküleri⁹, kolada türküleri, maanilär. Bu momentlär birtürlü hem masallar için, hem dâ başka gagauz halk prozaik anıtları için. Başlêêr etap bütündän kultura içindeliin belli etmesindän, angısı olêr halkın «bilim predmeti, bununan birliktä material hem ruh kultura predmeti»¹⁰. Bizim predmetimiz sä olêr ruh sferasından geroy-epika masalı.

Hepsi devletlerdän bilimcilär meraklanêrlar aazdan annatmakların, prozaik hem muzıka anıtların incelemesinnän. Janraların çokluundan «sade birinä verildi büyük dikkatlik»¹¹, masallar, annatmaklar janrasına, angısını nişannêêr termin «sage», angısını tek termin gibi onayladı Annadılan folkloru incelemäk için halklar arası birlik («sagen» – Kommigion 14-16.X.1969). Hep burada onaylandı aazdan janraların bilim klasifikaşıya printipi – «sagen»¹². Bu tipä taa girer gagauzların annatmak, prozaika masalları.

2. Klasifikaşıyanın temel birimi – janra

Etimologiyaya görä *janra* termini çekiler latin «genus» (Art) lafından (V.Ya. Propp). Soy, alt soy – diil janra, onnar var nicä sade belli etsinnär janranın genel özelliklerini. Janra için läüzüm söylemää, belli edip bütün sistema birliini, angısının özellikleri olêrlar tek kompozışıya, süjet, fabula, poetika araçları, personajların karakterlerini hem fonksiyalarını açmak için tertiplär.

Gagauz masallarının var bölä özellikleri: onnarı annadêrlar ihtär insannar, sade büyük hem görgülü sesleyici varsa. Uşaklar da var nicä otursunnar, ama lafı kesmesinnär, soruş koymasinnar, olsunnar bir dalgada hepsi sesleyicilärlän. Masallarda yok oyun türlü muzıka tertiplerindä (telli, üflemeli); masallara girmeer nesoysa peetlär, türkölär, danslar, kayıllık ya da ret etmeklär. Ama var nicä olsunnar «Uh!» gibi türlü haykırmaklar. Onnarı annadêrlar adet yaptıkları, giyinmeklär olmadaan. Ama da, annadarkan masalı, duyulêr çok emoşıya, sesleyicilär dâ, personajların hem geroyların yaptıklarına görä, farklı-farklı notalêêrlar masalların fragmentlerini. Pek paalı o masallar, angılarında islää gelişmiş, çok motivli, karışık süjetli dramatika karakteri var.

3. Gagauz folklor janraları

Masallardan kaarä, gagauzların folklorunda var legendalar, inanmaklar, söyleyişlär, maanilär, fıkralar h. b. Türkü folkloru da pek zengin, onun temel janraları için (lirika, balada, şakalı) biz sölediydik yukarda. Ama var şakalı türkü soyu, angılarının eşlik eder gençlik dansları – «horu». Biz yazdık butakım sölpetleri Haydar küüyündä (1970 y.) düündä. Muzıkacılar dinnenärkän, kızlar sölärdilär dans sölpetlerini, gençlär dâ, tutunup kol-kola, oynardı «horu» – onnar benzeerlär rus horusuna, ama çalardı sade bir kız (solo).

4. Janranın, bu sayıda geroy-epika masallarının, temel özellikleri

Folklor anıtları belli soyun janrasına baalı diil sade muzıka, annatma, adet, giyim eşlii olmasının ya da olmamasının, ne belli eder onun «yaşayış kullanmasını» (V.Ya. Proppa görä). Gerçekleştirmek forması hem predmetleri kullanmak (özel büülü figuralarla adet sopası, şaman daulu, avcılık tertipleri) – onnar da var nicä olsun janranın bir özelli. Annadıcıların ayırı grupaya (etnik nişanına görä, dininä görä) baalanması olmeêr her zaman önemni, açan laf gider türlü janra anıtı için. Ama bu nişannar var nicä braksinnar kendi izlerini. Deyelim: gagauz küülerindä biz karşı gelmedik dastan süjetlerinnän, angılarını yazdı L.S. Çimpoeş¹³.

Folklor anıtlarının forma hem içindelik birlii önemni ozaman, açan läázım nişannamaa annadılan ya da çalınan (deyelim, balada) istoriya-literatura süjetinin önemini. Nicä bu yapılr? Grupaylan varsa istoriya ya da literatura üredicisi dä, uşaklara var nicä çalmaa kısa bir türkücük arı kuşu için, tavşamcık için, gargacık için, sıçancık için, ama diil bir tragediyalı balada.

Biz vardı nicä yazıya geçirelim baladaları ya da geroy-epika masallarını sade ozaman, açan annadardık gelmek neetimizi hem epik anıtlarının maanalı olduunu bütün halk istoriyası için.

Bundan kaarä, janra sınırlarını belli etmäa yardım ederlär poetika usulları, dialogların olması ya da olmaması, monologlar, sölpetin çokuurlu bitmesi, aalamaklar, masallar, fıkralar h. b.

Annatma var nicä kesilsin annadıcının ya da türkü sölpeti çalanın karışmasının. Ama personaj grupaları, onnarın antagonistleri, yardımcıları, erin, geroyun hem duşmanın yazdırması, masallı, çokmotivli annatmak geçer uz, makar ki kimi kerä annatmada var nicä olsun duygulu etkilär, ne islää belli olêr annadıcılarda, yazarkan geroy-epika masallarını. Biz sölämediydik annadıcıya göstere kendi ilgisini nesoysa süretä ya da personaja.

Ama geçirerek masalların içindeliini magnitofon lentasından kiyada, biz gördük çokuurlu, çokmotivli, derin informaiyalı, açık, resimni anıt masallarını. Geroyların, personajların (baş, ikincili, hem çokuurlu) fonksiyalarını hem yaptıklarını açıklêrlar annadıcılar. Deyelim: M.İ. Sarandi, E.İ. Sırf gösterdilär kendi ilgisini masalların geroylarına hem personajlarına.

5. Gagauz masallarının geroy-epika janrası

Butakım, inceleyerek gagauz folklor janra soyunun istoriya-poetika özelliklerini, biz var nicä belli edelim halkın prozaik folklorunda gagauz geroy-epika masallar janrasının erini.

Nişannamaa onnarın ufak hem büyük motivlerini, süjet kuran hem yardımcı ayırı motivlerini ya da motiv grupalarını.

Onnarın fikir-tema maanası saklı süjetlerin detallı alt motivlerindä hem bütün annatmada.

Önemni o istoriya-etnografiya bilgileri dä, angıları için biz annadacez toplumun özel bölümündä «Eklentilär hem yorumnar». Onnar verili arheologiya gerçekleri hem istoriya kökleri olan fragmentlär, motivlär, süretlär, istoriya termineri gibi h. b.

Janra – her bir halkın prozaika, türkü, oyun folklor anıtlarının birtürlü yaşayış (soşial) maanalarına görä birleşmesi ya da sisteması (V.Ya. Proppa görä). Bu birleşmenin ya da ayırı

yaratmanın var yaratıcılık başlantısının fonksiyonları.

Gagauz geroy-epika janrasının da var bu nişanları.

I. Klasika (temel) geroy-epika masallar janrası.

Bu masallar annadêrlar bir olay için, neredâ baş rolda bulunêr personaj, angısının var fasıl, taa sık bûülü tabeetleri, yaptıkları, fonksiyonları. Masallar – üüsek artistik hem ideya içindeliinnân zor annatmalar, angılarında var nicâ olsun bir temel motiv (süjet kuran), ama var nicâ olsun birkaç ta. Onnar ayrılanêrlar «bütün birleşmedâ poetika birliinnân». Ama bu sölâmeer, ani hepsi geroylar, personajlar, yardımcılar – hepsi «birtürlü giyimni, birtürlü renktâ, silâhlı ya da silâhsız, hem onnarda hepsi birtürlüydü». Yok. Bütün annatmanın sırasında, oluş erinin yazdırmasında, davranış motivlerinde bulêrız çeşitlilik.

II. Gagauzların prozaika folklorunun başka janraları:

1. Masal eposu gibi miflâr ya da onnarın fragmentleri.

2. Legendalar, annadıcının fantastikalı «seremceleri» için annatmalar – hoburlarlan, vampirlêrlân buluşmak; «bir karının» bûülü seremceleri, «tılsımnarlan» buluşmak¹⁴.

3. «Marturların» annatmaları belalı olaylar için (prozaika ya da türkü formasında) h. b.

4. Halk fikiri gibi üüredici deyimnâr, angıları yakın söyleyişlerâ.

Prozaika eposunda ayırı erdâ bulunêrlar L.S. Çimpoeşin topladı dastannar¹⁵. Tiparlı tekstlerdâ var nicâ görmää, ani onnarda olur bulunsun sinkretizma, istorizma hem masal atributları: prozaika annatmasına girer türkü parçaları, angıların, bezbollahi, var melodiyası da. Ama bu diil folklorun peet-türkü janrası. Gagauzların adetçâ peet-türkü folkloruna girer türkülâr, balada türküleri, maanilâr h. b.

Soyu var nicâ bölmää butakım:

1. Lirik-epika türkülâr janrası:

a) lirika türküleri hem onnarın soyları (L.A. Pokrovskayaya görâ);

b) balada türküleri hem onnarın soyları¹⁶;

c) türlü maanilâr: maanilâr hem dörtsıralıklar hergünlük temalara: sarfoşçuluk, kârıyı ya da kocayı aldatmak, haylazlık, hoburluk;

ç) onnara yakın türlü neetli sölpetlâr: onnarın melodiyalarının oynêrlar, çalêrlar, horuyu götürêrlâr. Peet kuruluşu – serbest, sölpettâ var nicâ olsun 10, 14, 20 hem taa zeedâ sıra.

2. Melodiyaylan hem onsuz ruh peetleri¹⁷.

Beki, bu uurun var taa açılmamış, eni peydelanmış janraları, deyelim, gagauz poetlerin peetlerine koyulu avtor türküleri¹⁸.

Butakım, gagauzların prozaika hem peet-türkü folkloru yansidêr gerçeklii (ama herbir janrada var faktları seçmâk için kendi kriteriyeleri), yaşêr onun lââzımnıklarının, yaşamanın zamandâş koşulları hem yaşayışı sebebinâ batêr, kendi dil ortamında geliştire eni formalarını.

6. Geroy-epika masalları istorizmasının janra özellikleri

Belli edili prozaika janraların özelliklerini var nicâ birleştirmää «ilk tek biriminâ» (V.Ya. Proppa görâ), ozaman onda (masalda) ilk erdâ bulunêr dinamika hem istorizma, nicâ bu masalların temel özelli. Ne iş için gider laf? İstorizmada annaşılêr bir sıra özellik, angısı «çekiler istoriya gerçekliindân» (V.Ya. Proppa görâ, «Фольклор и действительность», s.116)

Geneldân olâ! Ama bizi meraklandırêr diil herbir folklorun istorizması, ama sade gagauz geroy-epika masalları janrasında nişanı problemalar.

Alarak hesaba «folklor istorizmasının» genel annamasını, lââzım hesaplamaa, ani «incelemäk lââzım çekilsin janradan» (V.Ya. Poppa görä, «Фольклор и действительность» s.117)¹⁹. Rus hem sovet folkloristikasında her zaman büyük dikkatlik verilärdi janralar (hem bütündän folklorun) istorizma problemasına. Onuştan da var iki yaklaşıp bu soruşa: birileri annêrlar istorizmayı, nicä «belli dataylan iç hem dış politika gerçeklerin olaylar sırası» (V.Ya. Poppa görä, «Фольклор и действительность» s.117), başkalari sa – taa dar aaraştırmaya – baalı geografiya erlerinä, ayırı istoriya adına h. b. Aaraştırmacıların birileri dä, öbürleri dä vererlär büyük bilimä katkı bu problemalara görä. Onuştan ayırı administrativ bölgelerin arheologları, etnografları, istorikleri, janra süjetlerinin istorikleri, soţiogenez, rasogenez, etnogenez istorikleri geniştan kullanêrlar folklor süjetlerini²⁰.

Geroy-epika masallarının erini biz göreriz gagauzların erkenki istoriyasında (özelliklän, nicä yansıtlandı gagauzların, onların uzak etnika dedelerinin mifologiya, adet bakışları). Buluşarak istoriya etnografiya faktlarının, bu masal soyunun süjetleri oldular «halk fikrinin arhivi» (B.N. Putilov), neredä yaşamak faktlarının soruşları görünerlär diişik formada.

Nesoy istorizmayı biz çalışêriz bulmaa geroy-epika masallarının süjetlerinde?

Bizim dikkatımızı çeker geroyların, onların adlarının, funktiyalarının, daavalarının özelliklerinin, fasıl motivleri – İzmey «lââzım üüretsin» geroyu zanaata; kirez aacını nacaklan korkudan ihtâr alêr kendinä ii baaşışları; öküz, bua, ekmek, yılan – yardım ederlär delikannıya geçmää engelleri.

Personajlardan, onların funktiyalarından kaarä, ilik hem kötülük filosofiyesi gösterer gagauz dedelerinin kimi mifologiya bakışlarını. Masal süjetlerinde bu başlantıların (açık kuvetlär, karannık, daa, küülü insannarın ölümdän korkusu) savaşması gösterer baalantıyı eski türklerin hem başkaların adetlerinnän, miflerinnän, eposunna. Epos kurannarın hem koruyucuların aylä-yaşayış bakışları bulêrlar benzerlik skif-sako-masaget, hun-gun-türk halklarında, neyi biz açıkladık monografiyamızda hem neyi yaptık toplumun bölümündä «Yorumnar. Terminnär. Glosariy»²¹.

Personajların büyüklüü baalı yaşayışın eskiliinnän hem savaşmaklan naturanın düşman kuvetlerinnän, angıları gösteriler nicä kocaman dev matafalaları. Onnarın temelindä durêr avcılık, hayvancılık, çiftçiliklän zanaatlanan halkların, angılarında vardı baş geroyuna – delikannı Olana – verilän denemeklär adeti, mif kurması²².

7. Terminologiya hem masal süjetleri indekslerinin rolu (geroy-epika masalları istorizması uurunda)

Gagauz geroy-epika masallarının istorizma problemasına baalı istoriya etnografiyasının hem folkloristikanın bölä bölümneri: enşiklopediyalar, terminnär (filosofiya, cümnä, arheologiya, etnografiya, soşial ekonomika) gibi bilim toplumları; masal süjetlerin katalogları hem indeksleri²³, rus, sovet hem sınır aşırı bilimindä bilim aaraştırmaları (monografiyalar, statyalar, dokladlar). Bölä indekslerde var nicä bulmaa gagauz masal süjetlerinin, komplekslerinin benzerlerini hem farklılıklarını üülen slavän, gündüusu slavän, bulgar, romın, moldovan folklorunna, istoriya etnografiyasınna (adetlär, halk kalendar yortuları hem kalendar folkloru). Balkan epika topluluun²⁴ da var ilgisi gagauzların geroy-epika masallarına, ama bu aaraştırmada biz onnarı incelämeyecez. Bu problemaları lââzım aaraştırmaa ayırı. Ama genä dä, motivlerin, motiv grupalarının hem onların alt motivlerinin, süjetlerin, birleşmäk uurlarının yaraştırmak yazdırması gösterdilär bunu:

1. Masalların genel süjet-tematika soyları²⁵:

- a) hayvannar için masallar;
- b) kendi masallar;
- c) fıkralar.

Ama b) grupanın «Kendi masallar» – «soy» – var kendi janraları:

- 1) bүүлü masallar;
- 2) legenda masalları;
- 3) novela masalları;
- 4) masallar ahmak şeytan için (s.7).

Herbir bölümdä masallar bulunêrlar sansın «yuvalarda», – baş tematika nişanına görä. Sora, İndeksä görä, herbir masala veriler kendi sıra nomeri. Onuştan bölä nomer koymasını var nicä belli etmää diil sade tematika nişanına görä, ama süjetin baş personajına görä. Ozaman hepsi nomer koyması kaplayacak o masalları da, neredä baş personajlar – hayvannar. Onnara düştü bölä nomerlär²⁶. Hem läüzim hesaba almaa, ani «belli etmää deyni, nereyi erleştirmää nesoysa masalı, läüzim göstermää, kimin orada baş rolu» (İndeks, s.9).

Benzeşän masallar erleştiriler bir bölümde, ama läüzim «kısdan açıklamaa onun içindeliini, ki sora birleştirmää onnari kataloga».

Bizim gözletmemizä görä, bu masalların nomerleri benzeşerlär süjetä görä (ya da baş motivinä görä) gagauz masallarının süjetlerinnän.

I

Masallar hayvannar için (İndeksä görä «№ 1 – № 299»):

a) Yaban hayvannarı («№ 1 – № 199»)

«№ 1 – № 69» – Tilki için: tilki yapılr ölü da çalêr balı taligadan, adam atêr onu balıklar içinä taligaya.

«№ 3» – «Canavar buz deliindä»: tilkinin inandırmasına görä o kolverdi kuyruunu deläa, kuyruu dondu, da canavarı düüyêrlär suacırlan. Kaçarak, o koparêr kuyruunu.

«№ 3» – Tilki yaalanêr hamurlan da yapılr, sansın onu düüdülêr.

«№ 4» – «Düülmüş düülmemiş taşıyêr» (s.15).

«№ 15» – «Tilki-babu»: tilki iyer yaayı (balı), yapılr, sansın onu çaarêrlar duudurmaya.

«№ 20» – Hayvannar iyerlêr biri-birini.

«№ 43» – «Buz evi hem odun evi»: tilki yapêr evi buzdan, yazın isteer koolamaa ayıyı da erleşmää onun evindä.

«№ 23» – «Canavar hem olaklar»: keçi evdä yokkan, canavar iyer hepsi olakları, keçi dâ öldürer canavarı.

«№ 150 – № 199» – «Adam hem yaban hayvannarı». Burada da «Tilki çalêr balı taligadan» (1).

«№ 155» – adam kurtarêr yılanı (ayıyı), sora yılan isteer onu öldürmää.

«№ 162» – «Canavarın türkü çalması»: kendi türküsünnän canavar alêr ihtârdan türlü hayvannarı, sora da nepotasını, olup ona koca.

b) Ev hayvannarı («№ 200 – № 219») (İndeksä görä s. 21)

II

Kendi masallar: («№ 300 – № 1199»)

a) Bүүлü masallar: («№ 300 – № 749»)

«№ 300 – № 399» – «Bүүлü duşman»

«№ 300» – a) «Yılanı enseyan»: (padişahkayı kurtarmak) türlü baalantılarda: çoban,

koyunnar hem üç köpek;

b) «Kalina köprüsündä düüş»: üç kerä geroy enseer yılanı köprüdä, sesleer yılan kızlarının lafetmesini.

«№ 301» – «Üç padişahlık (altın, gümüş hem bakır)»:

a) Geroylar giderlär aaramaa kaybelmiş padişahkaları, sıravardır pişirerlär imää, sora sa adam, kendisi tırnak kadar, sakalı endezä kadar, hepsini iyer. Geroyların biri iner deliktän er altına da kurtarêr padişahkaları yılandan. Yoldaşları çıkarmêrlar onu kuyudan, ama sonda o kurtulêr.

b) Hep olä olêr pelivannan hem onun yoldaşlarınınan (İndeksä görä s. 26).

«№ 302» – «Cadının ölümü yımirtada»: geroy dönüſer aslana, karımcaya h. b. («№ 665-№ 667»), ilikçi hayvannarın yardımınnan öldürer Cadıyı.

«№ 313» – Kaçmak (Cadı babusundan) büülü predmetlerin yardımınnan (tarak, iinä), angıları dönüſerlär daaya, bayıra, gölä h. b.

«№ 313» – II. «Cadı hem Güneşin kızıkardeşı». Padişah oolu kurtulêr cadı kızıkardeşından, gidip Güneşin kızıkardeşına, buluşêr Vertogorlan, Vertodublan (s. 28).

«№ 314» – I. «Kurtarıcı Buacık»: yardım eder kardeşına hem kızıkardeşına kaçmaa Cadı babusundan (ayıdan h. b.).

«№ 315» – a) «Hayvan südü»: kızıkardeş (ana) yılanın (kardeşin) nasaatına görä yapılêr hasta, yalvarêr kardeşına getirsın hayvan südü, isteer yok etsin kardeşını, kilitli hayvannar kurtarêrlar onu.

b) Kocasını aldadan karı bulêr büülü predmeti, angısı verer kuvet kocasına (çakmak, gölmek) da verer onu kendi sevgilisinä (s. 590).

«№ 325» – «Şiret bilim»: boba verer oolunu büücüyä üüretimä, denemektä üç kerä tanıyêr oolunu benzeşän kafadarların arasında, oolunu beygir şekilindä satêr büücüyä, oolu kaçêr, dönüp türlü hayvannara.

«№ 326» – b) Korkmaz korkudêr haydutları ölülärlän, sora da yok eder kötü kuvetleri (s. 29).

«№ 400 – № 459» – «Büülü koca (karı) ya da başka hısım».

«№ 400» – a) Koca aarêr çalınmış karısını. Büülü predmetlär ya da hayvannar yardım ederlär ona.

«№ 402» – «Kurbaa padişahka»: küçük kardeş aarêr kendisinä karı bataklıkta; o en islää tamannêr bobanın izinnerini; en ii onun aşçısı, ekmää h. b.; o olêr padişahka.

«№ 403» – Diişik gelin ya da karı (aazdan düşer altın) (s. 32). Kızıkardeşlar (ikinci ana) yolca atêrlar onu suya, o döner ördää. İkinci ananın kızı olêr padişaa kızı. Birkidä hepsi çıkêr üzä.

«№ 405» – «İorında hem İorinkel»: büücüyka çevirer kızı kuşa, çocuk büülü predmetin yardımınnan çevirer onu kıza.

«№ 408» – «Üç portokala sevgi». Geroy kableder üç portokal – üç kız. Üçüncüsü olêr onun karısı. Fena duşman itirer onu suya da kalêr onun erinä; hepsi açıklanêr.

«№ 409» – «Vaşak ana». Vaşak ana, atıp derisini, doyurêr kendi yavrusunu, deriyi yakêrlar, ana kableder üçüncü görünüşü (s. 33).

«№ 425» – a) «Amur hem Psiheya»: kızı verdilär balaura, angısı gecä olêr delikannı çocuk, kız isteer görmää onu, o kaybeler, kız aarêr onu.

b) Hep olä.

«№ 441» – «Kirpi ool»: padişaa adêr ona (oola) kendi kızını; kirpi getirer evä gelinini;

kirpinin derisini yakêrlar; o döner olana.

«№ 442» – «Padişaa köpää»: aldadıcı karı çevirir kocayı köpää.

«№ 450» – «Kardaş hem kızkardaş»: kardaş döner olaa; padişaa evlener kızkardaşa; padişaa'nın ikinci anası buuêr onu da koyêr erinä kendi kızkardaşını (kızını).

«№ 451» – «Kardaşlar kuu kuşları»: kardaşlar dönerlär gargalara (kuu kuşlarına) (s. 35).

«№ 460» – a) «Ödül için Allaha gezi».

b) «Gezi ecelä (kısmetä, güneşä)»: fukaara başarılı olamêêr, yollanêr kısmet aaramaa da bulêr eni kısmet.

«№ 465» – a) «Dilber karı».

b) «Git orayı, bilmeirim nereyi».

c) «Öbür dünneyä haber».

«№ 466» – a) «Gezi cendemä»: delikannı kurtarêr yılandan üç kızı (s. 300) (s. 36)

«№ 480» – «İkinci ana hem aaretlik kız»

a) Kız gider (aaramaa iş); pınarda yapêr hayırlı işleri, kableder baaşış; gider ana (haylaz) kızı da öler.

b) Aaretlik kızı götürerlär daaya; o kableder baaşış; ana kızı öler.

c) Aaretlik kız daada: oynêêr saklambaç ayıylan; ona yardım eder sıçan.

ç) Aaretlik kız daada: o izin eder daa duhuna getirsin ona birêr predmet.

d) Kız yalpak götürer kendini kediyân, alma aacınnan, hayvannarlan. Onnar yardım ederlär kıza kaçmaa Cadı Babusundan, ana, sert, kız sa öler.

e) Aaretlik kızı yollêêrlar Cadı Babusuna ateş için. Kukla yardım eder ona.

«№ 485» – a) «Borma-yarijka»: padişaa'nın izininä görä yollanêr Vavilon padişaa'lına çelek için; çalêr çeläâ, düşer tepegözün elinä, kör eder onu, kaçêr laamdan, saklanıp koyunun şkembesinä (s. 1137), yaban karıylan yapêr uşak, brakêr onu, yardım eder aslana, angısı yollêêr onu evä (s. 37).

Motivlär: adada (şerbetçi otunun yaban kuvedi), aslan genä yardım eder.

Benzeşän süjetlär.

«№ 500 – № 559» – «Büülü yardımcı»

«№ 510» – a) «Kül kızı»: raametli ana ya da hayvannar yardım ederlär kıza; o zengin fistannarlan gider saraya da kaybeder ayak kabını prispada.

b) «Domuz kılıfı»: boba isteer evlensin kızına; baaşlêêr ona zengin fistannarı (nicä yıldızlar, nicä ay); kız kaçêr, kendi fistannarında gider bayrama; kaybeder ayak kabını.

«№ 511» – «Birgözka, İkiğözka, Üçgözka»: İkiğözka lâazım gütsün sıırı; o kalêr aaç, inek doyurêr onu; kızkardaşlar kollêêrlar; inäâ öldürerlär; büüyer büülü aaç. Kız olêr padişaa oolunun karısı.

«№ 512» – «Koolanmış kızkardaş» (s. 39).

«№ 514» – İnsan soyunun diişmesi: kızkardaş olêr asker kardaşının erinä.

«№ 517» – Delikannı üürener kuşların dilini.

«№ 530» – a) «Sivka-Burka»: küçük kardaş (ahmak) kableder büülü beygiri, angısının yardımınnan etişer padişahkaya (s. 40).

b) Hep olä (padişah verer izin getirsin domuzu).

«№ 531» – «Kambur beygircik»: yardım eder geroya padişaa izmetindä; geroy bulêr Ateş Kuşunu, padişahkayı, tamannêêr onun düün izinnerini. Padişaa öler kaynar suda.

«№ 532» – «Bilmeyän»: beygir yardım eder olana, nasaat eder ona cuvap versin

«bilmeirim». O yapêr kahraman işlerini.

«№ 533» – a) «Lafedân beygir kafası»: gideräk kendi güveesinä, kölä kız izin eder padişahka diişsin onunnan fistannarlan. Beygir kafası (lafedân) açıklêr yalanı (s. 41).

«№ 550» – «İvan padişah oolu hem Boz canavar».

«№ 551» – «Gençlik almaları».

«№ 553» – «Yardımcı garga».

«№ 554» – «Şükürlü hayvannar». Onnar yardım ederlär geroya tamannamaa kimi zor işleri.

«№ 556» – «Altın balıca».

«№ 559» – «Gülümsämeyän Padişahka»: onu güldürerlär, o gülmeer; onu güldürdü bir haydut.

Benzeşän süjetlär.

«№ 560 – № 649» – «Büülü predmet».

«№ 560» – «Büülü üzük»: kurtarılmış ylandan o kableder büülü üzüü da evlener padişahkaya; padişahka çalêr üzüü; şükürlü hayvannar (kedi hem köpek) çevirerlär onu geroya (s. 43).

«№ 921, № 923, № 926, № 930» (s. 65) – «Nicä tuz...»

Ancak toplanmış masallarda var diil sade bu motivlär hem süjetlär, ama onnarın kompleksleri dä, angılarında, geroy-epika büüklüündän kaarä, korundu başka gerçekliin dä izleri hem fragmentleri.

Başka benzeşän süjetlär kendi nomerlerindä girdilär bu toplumun Eklentisinä.

Aarayarak geroy-epika masallarının istoriya-etnografiya kaynaklarını, bizim dikkatimizi çekti süjetlerin bir sıra motivleri, angılarını lääzımdı özel açıklamaa²⁷. Onnar baalı antroposoğigenez olayınnan²⁸. Belli, ani laf gidecek bölä motivlerin (beki adet fragmentlerin dä) diişilmesi için, angıları doorudan baalı adama, onun oluşmasına. Bu çokbasamaklı hem çokpaylı gelişmək sincirinä girdi «adamın oluşması» (Marks, Engels, Morgan) hem «cümnä oluşması». Antroposoğigenezini ilerletmək kuvedi oldu üretim zanaatının gelişmesi, angısı «istedi hem yaptı lääzımını düşünmenin, mufletin, dilin hem soşial, en ilkin üretim ilişkilerinin, peyдалanmasını»²⁹.

Üretim zaameti oluşturdu insanı, nicä üretim kuvedini, seçimdän. Kär bu usul (ama diil natural) birleştirdi insannarı topluluklara. Topluluklar kendi bütün gelişmək yolunda dartışardılar oluşmuş üretim hem soşail ilişkileri uurunnan. Bu da istärdi topluluklardan gelişmeyi, eni zaametlär soylarının peyдалanmasını, eni götürmeyi yaşayıştä, brakıp geeridä natural kendini götürmək faktorlarını – instinktleri. Soğigenez bitti, açan hepsi natural instiktlär, nicä imeelik hem soy, alındılar soşial kontrol altına, da bununnan bütündän zapedildi zoologiya kendilii. Üretim kuvetlerinin gelişmesindä önemniydi iş, farklı, zorlaşan proşeslär³⁰.

Masalda «İzmey üüreder zanaata» yansıtlandı zanaatın önemni hem zaametinin hem zaamet becermeklerinin yardımınnan cümnedä insanın eri. Onuştan bu kaliteleri olanda geliştirir soy başı – İzmey (Balaur, Canavar, Ayı, ya da Ekmek).

Alarak hesaba sölenmiş Masal süjetlerin İndeksleri için, Kataloglar için, Etnografiyada terminologiya toplumları için, biz var nicä başlayalım janralara görä klasifikaşiya yapmaa gagauz geroy-epika masallarına. Klasifikasiyamızın temelindä bulunêr ideya-tematika printipi, neredä önemni rolda bulunêrlar arhaika hem evelki motivlär, hem dä motivlär, neredä adam (baş epika geroyu) girgin savaşêr naturanın kötü kuvetlerinnän, angılarını gösterer antagonistlär – Balaur, İzmey, Tepägöz, htonika hem zoomorf köklü duşman.

АРХАИЧЕСКИЕ И ЭПИКО-ГЕРОИЧЕСКИЕ СКАЗКИ «МАСАЛЫ»

I. АРХАИЧЕСКИЕ И ЭПИКО-ГЕРОИЧЕСКИЕ СКАЗКИ И ИХ МОТИВЫ

1. Тотемистические мотивы и сюжеты:

«Измей үүредер занаата» («Измей учит ремеслу»);
«Измей хем Адам» («Измей и человек»);
«Йылан йаврусунун баашишлери» («Подарки змееныша»).

2. Фантастико-эпические сюжеты. Мотив – хтонические персонажи вступают в «дружеские связи» (по Е. М. Мелетинскому) с человеком:

«Дениздә Еврем йанер» («В море горит Дракон»);
«Картал куртарер ушаклары» («Орел спасает детей»);
«Ики кардаш хем карталлар» («Два брата и орлы»);
«Ики кардаш» («Два брата»);
«Еврем дәдусу» («Старый Еврем» или «Дед Еврема»);
«Аждер иш верер» («Дракон работу дает»);
«Дев дәдунун анатары» («Ключ старого дева»).

3. Поздние трансформации фантастико-эпических сюжетов.

Мотив: «юноша в гостях у чертей».
«Чобан хем шейтаннар» («Чебан и черти»).

II. ОБРЯДОВО-МИФОЛОГИЧЕСКИЕ СКАЗКИ, ИХ ГЕРОИ (ПЕРСОНАЖИ) И МОТИВЫ

1. Мифологические персонажи – помощники человека:

«Жөмерт кирез» («Щедрая вишня»);
«Аажин баашишлери» («Дерево-даритель» вариант);
«Материнским молоком пахнет»;
«Ана сүдүнә кокер»;
«Бир ии ипликлән бүтүннә аскери гиидирижам»;
«Балык кусер кызы» («Рыба вырывает девушку»);
«Зимбур изи» («След Зубра (Зимбура)» вариант);
«Деренин баашишлери» («Подарки реки»).

2. Зооморфные помощники (девочки) героя. Мотив – птицы и дети.

Мотив «Неумойка-принцесса» и принц.
«Кушчааз йардым едер кыза» («Птичка помогает девочке»);
«Күл Пепелешкасы хем кушлар» («Пепелешка и птицы»).

3. Мифологические помощники – антропогенического происхождения:

«Даа анасы хем кыз» («Мать лесов и девочка»);
«Кары верер баашиш» («Женщина одаривает девочку»);
«Хайлаз хем шеремет кыз» («Ленивая и трудолюбивая»).

4. Антропогенические сюжеты и сказки. Мотив – «как появились человечки-невелички»; мотив – «небесный бог-создатель» и др.

«Нижә ушак единмәә» («Как можно иметь детей»);

«Бени алса падишаайын чоџуу» («Взял бы меня сын царя»);
«Даа түркүџүсү» («Лесная певичка»).

III. ЖИВОТНЫЙ ЭПОС¹. ЗООМОРФНЫЕ ПЕРСОНАЖИ

1. «Животные и человек» - мотив, известный в детских сказках:

«Евдән - хотара...» («Из дому - к меже...»);
«Йырак-Кыран кеди» («Кот, который дебоширит и обитает вдали от всех»);
«Кеди Йуван» («Кот Иван»);
«Ани сән куртардын бени, бән сени йеџам» («За то, что ты меня спас, я тебя съем»);
«Ичердә вар кахыр» («В доме - горе»).

2. Животные друг с другом. Мотив – «сильный прав, слабый – на службе у сильного».

«Тилки, йабаны хем айы» («Лиса, волк и медведь»);
«Бүүџеџиин евленмеси» («Замужество букашки»);
«Тауџанџык хем чанџаазы» («Колокольчик и зайчонок»);
«Иарым кафалы кечи» («Коза, у которой половина головы»);
«Коза и семеро козлят».

IV. ГЕРОИКО-ЭПИЧЕСКИЕ СКАЗКИ²

Собственно героические сказки и мотивы.

1. Героико-фантастический эпос.

Гинекократические (амазонские) мотивы и сюжеты:

«Кыз аскерлик едер» («Девушка на военной службе»);
«Хайдут хем падишаа кызы» («Разбойник и дочь царя»);
«Кыз кесер душманнары» («Девушка уничтожает врагов»);
«Даа адамнары хем кыз» («Лесные люди и девушка»);
«Гөктән саллангач» («Качели, которые спустились с неба»);
«Падишааин үч кызы» («Три дочери царя»);
«Дәдулар, сойунуз те о ташы» («Старики, снимайте шкуру с того камня»);
«Кызлан чобан» («Девушка и пастух»);
«Ипрак, ама акыллы кары» («Слабая, но умная жена»);
«Кары чорбаџылык едер» («Женщина ведет хозяйство»);
«Куветли өрдөк - кыз» («Волшебная уточка - девушка»);
«Кары аарер коџасыны» («Жена ищет мужа»);
«Көстенкелә хем падишааин кызы» («Крот и дочь царя»);
«Кыз хем хобур» («Девушка и вампир»);
«Гүнүн кызы хем чоџук» («Солнцева дочь и юноша»).

2. Богатырские сказки. Мотив – «героизм персонажей, основанный на мотивах общетюркской мифологии»:

а) Юноша в борьбе с враждебными силами.
Мотив – «борьба за человека» (классический³ героизм):
«Кулинин кантырмасы» («Уздечка жеребенка»);

«Тепӕгӕз хем чоӕжук» («Тепӕгӕз и юноша»);
«Мозаик»⁴ («Мозаик»);
«Маркунун кысмети гӕктӕн» («Счастье Марко на небе»);
«Тӕркӕн падишаасы хем Тодур» («Турецкий султан и Тудор»);
«Кӕчӕк Бааламанда-Камчи» («Мизинец-Кнут»);
«Кысмет сазы курбаада» («Брачная стрела у лягушки»);
«Соба оолу» («Сын печки»);
«Ким гелир са ардыма» («Кто пойдет за мной»);
«Сана ӕрдек - ӕч лаф» («Плата твоя – три слова»).

б) Генеалогические сказки героического характера.

Мотив «Поиск бессмертия»:

«Ӗлӕм саады гелди» («Настал смертный час»);
«Нердӕн курбан» («Откуда жертвоприношение»);
«Иисаак хем бобасы» («Исаак и отец»);
«Гелин алмак денизин дибиндӕн» («Невеста со дна моря»);
«Чоӕжуун кысмети йымыртада» («Счастье юноши в яйце»);
«Азаран – билгич чоӕжук» («Мудрый Азаран»);

Мотив «Сила небесная и земные вещи»:

I тип. Мотив «Стань!»:

«Айы ол, айы ол» («Стань медведем»);
«Уулту кысмет гетирер» («Гул счастье (долю) приносит»);
«Ким гетириӕжек атеш» («Кто принесет огонь»);
«Ниӕӕ попазлар олмуш ӕкӕз» («Как попы стали волами»);
«Кимин бу пай?» («Чье это поле?»);
«Вӕӕлек» («Овод»).

Мотив «Небесный создатель»:

II тип. Мотив «Небесное предписание доли»:

«ӕжанавар капер ушаа» («Волк уносит ребенка») (есть и балладная версия);
«Оники кардаш» («Двенадцать братьев»);
«Гӕк ушаа» («Небесный ребенок»).

в) Эпонимические сказки героического характера. Мотив «Зооморфные помощники»:

Мотив «Вол (Ӗкӕз) – помощник и спаситель героя»:

«Сары Ӗкӕз, чоӕжук хем йылан» («Вол желтой масти, юноша и змея»);
«Ӗкӕзчӕк, йабаны хем чоӕжук» («Вол, волк и юноша»);
«Бува, йабаны хем екмек» («Бык, волк и хлеб»);
«Мурга ӕкӕз хем кудал ӕкӕз».

Мотив «Корова-помощница»:

«Маму – кара инек» («Мать – черная корова»);
«Кыз, кара инек хем гугушлар» («Девушка, черная корова и голуби»);

«Отлады мы, данаҗыым» («Паслась ли, телочка моя?»).

Мотив «Конь («Ат») – помощник юноши в борьбе с врагами»:

«Гөк бейгирлери» («Небесные кони»);

«Атеш бейгири коор йер» («Огненный конь ест жар»);

«Су бейгирлери хем кўллүкчү» («Водяные кони и Пепелешка»);

«Аамаҗык хем йабан хергелеси» («Дурень и табун диких лошадей»);

«Кысырак оолу» («Сын кобылицы»).

Мотив «Медведь («айы») – помощник и соблазнитель девушки»⁴:

«Айы алдадер кызы» («Медведь соблазняет девушку»);

«Кыз хем айы» («Девушка и медведь»);

«Кыз хем демир айы» («Девушка и железный медведь»).

Мотив «Волк («жанавар, йабаны, курт») – помощник юноши»:

«Боз йабаны хем чоҗук» («Серый волк и юноша»);

«Чамурдан йабаны» («Волк, слепленный из глины»);

«Алтын йабаны» («Золотой волк»);

«Тепәгөз, екмек хем йабаны» («Тепәгөз», хлеб и волк») и другие сказки.

V. ГЕНЕАЛОГИЧЕСКИЕ СКАЗКИ И МОТИВЫ

Подводя итог нашим наблюдениям над сюжетами и мотивами сказок, можно четко обозначить следующие большие и полные роды и их деления: род (жанр) сказок («масал») делится на ряд поджанров (групп), а именно:

I. Архаические и эпико-героические сказки;

II. Обрядово-мифологические сказки;

III. Животный эпос;

IV. Героико-эпические (богатырские) сказки;

V. Генеалогические сказки и мотивы (животные-эпонимы и их функции дарителя, спасителя).

Эти крупные жанровые образования (сообщества, роды) имеют четко выраженные свои признаки, особенности языка, стиля, поэтики, идейно-тематического содержания, которые их объединяют в особый круг - героико-эпические сказки. Эти жанровые виды (роды) делятся в свою очередь на подвиды, согласно основному мотиву или группе мотивов; но и эти образования имеют тенденцию к распаду. Дело в том, что они несут в себе древний синкретизм, в котором обнаруживаются следы обрядов, мифологии, охотничьего эпоса и пр.

Для нас все эти напластования весьма ценны и нужны. Но особенно важны «богатырские сказки» (по Б. Н. Путилову) и сказки с генеалогическими образами животных-эпонимов. В них мы выявляем в зачаточном (мифологическом) состоянии эпонимические образы далеких предков гагаузов-тюрков (начиная с Ашинского периода), на которых оставлены следы древности, средневековья. Наблюдая над сказкой этих циклов, мы обнаруживаем историко-этнографические реалии, пласты генеалогических легенд и сказаний тюрков и их трансформации (см. Комментарии).

Глубокий и сложный синкретизм несет в себе множество тайн и в архаических, эпико-героических сказках. Здесь выявлены следы также древних мифов, легенд, поверий известные многим народам скифо-тюркского мира. Эти историко-этнографические реалии свидетельствуют об этнокультурных и других связях предков гагаузов в ходе их исторического бытования, становления как этноса.

Нами было проведено и сравнение⁵ сюжетов и мотивов по Указателям Аарне, П. Н. Андреева, Сравнительному Указателю сюжетов Восточно-славянской сказки⁶ Ю. И. Смирнова.

Сравнение и уподобление показало, что многие наши сказки имеют аналогии и параллели в международной сказочной системе. Эти аналогии свидетельствуют о том, что наши сказки уже завершили свой путь развития, трансформации и бытуют совершенно самостоятельно не только в Арало-Сыр-Дарьинских регионах, подпитываясь народной поэтической фантазией и в условиях Дунайско-Пруто-Днестровских регионов.

На пути своего развития эти сказки вобрали в себя и фантастический вымысел, и элементы обряда, мифа, генеалогии. И тем не менее, они сохранили образ человека (юноши, девушки) на первом плане. Поэтому «личная судьба героев» (по Е. Мелетинскому) всегда на первом плане. В этом жанре сказок (архаические и эпико-героические сюжеты) еще сильна тенденция сюжета к обрядово-мифологическому объяснению мироздания, а сами герои зооморфного (фитоморфного, хтонического) происхождения. Ярким примером служит сказка «Дениздә Еврем йанер», «Картал куртарер ушаклары», «Еврем дәдусу» и другие сюжеты. В них «личная судьба героев» зависит от поведения (замысла, желания) зооморфного персонажа: Измей, Аждера, Еврема, Орла, Быка, Коня, Волка и пр. А само их поведение обусловлено тотемистическо-обрядовым кодексом (кодом). Часть зооморфных персонажей хтонического или полухтонического происхождения, поэтому и являются хранителями и носителями духовных ценностей, блюстителями архаического кодекса отношений (Измей воду отпускает только тогда, когда дают ему на съедение девушку); отношения между ними также строятся с позиций архаического кодекса: сила и мощь определяют положение в подземном царстве. Эта система архаических норм отношений касается и отношений с человеком. Главное в этой системе отношений (поведения) «братско-дружеские отношения». Почему? Ответ надо искать в философско-нравственном подходе к этим образам.

1. Эти персонажи в архаическом мифотворчестве мыслятся как тотемистические предки (праотец, прародитель, праматерь) человека. Поэтому они наделены весьма ценными качествами: знаниями ремесла. Так, в сказке «Измей үүредер занаата» (от Собийа Марины, с.Конгаз) («Измей учит ремеслу») Измёю приписывается знание волшебного ремесла: «-Вар, - дәәрмиш кыз, - гелдиләр бизә гөстерәсин оннара занаат». «Да, были у нас (люди), пришли, чтобы ты им показал ремесло», - сказала девушка Измёю. Но знания его тайные, они принадлежат только Измёю. Об этом предупреждает юношу та же девушка: «Измей гелжек да денейжек сени. Соржек үүрендин ми?» Сән дә үүрендим». Дәәрсән үүренмедим, алэр сенин келлени». Алэр Измей ону одасына. Дүвер ону – бу олер картал. Дүвер ону – олер түрлү историялар. Да Измей сорэр она: «Үүрендин ми?» - «Үүренмедим». – «Үүренмийжан да. Хай одайа». «Придет Измей и спросит тебя: «Выучил (научился чему-нибудь)?» Ты скажи ему: «Научился». Если

скажешь, что не научился, снимет твою голову. Отвел его Измей в свою комнату, избил его, и он стал орлом. Снова бил-бил, юноша стал разными предметами (историями). И спросил Измей: «Научился?». Юноша ответил: «Не научился». Из этого отрывка выясняем, что «битье-знания» Измея не так-то легко передаются юноше. И только его выдержка (Измай бил-бил его и этим самым он превращался в разные вещи, животных, птиц), при «обучении ремеслу» спасла ему жизнь, и он перенял магическую силу Измея. Здесь этнографический момент – «битье».)

В другой сказке у змееныша («Йалан йаврусу хем Адам») есть волшебная мать, отец. Но есть и большие богатства. Их-то и боится Измей-отец отдавать человеку, у которого нет верного друга («Инан Адамы»). Человек приводит жену. А Измей настолько мудр, что говорит ей: «На те бу тертиби да өлдүр адамны. Да гел бана да йашыйжыз билä. Бендä вар тä зенгинник. Да ол беним». «На тебе вот этот предмет и убей мужа. Я тебя возьму в жены и будем жить. Вон сколько богатства у меня есть», - говорит Измей.

И женщина согласилась убить мужа и стать женой Измея. Тогда Измей отослал ее домой. Мужчине сказал: «Приведи верного друга», и мужчина привел собачку. И Измей одаривает его необычным богатством. «Гидежән евә ишидежән бейгир кишинемеси. Анныйжан сән не лафедер о. Хороз өтер, анныйжан не сөлеер о. Көпек салыжөк, анныйжан не деер о.» - «Пойдешь домой, услышишь ржание лошади, ты поймешь, что она сказала. Споет петух, узнаешь, что он сказал. Будет лаять собака, узнаешь, что она сказала». Оказывается, что Измей одарил человека за то, что он защитил, сохранил и воспитал змееныша. Знание звериного языка является показателем владения природой. Это знание открывает тайну природы, зверей, птиц. Таким богатством мог обладать только тотемистический персонаж, которому приписывается магическое свойство и роль демиурга, праотца.

2. Они обитают в подземном царстве. И сила их в том, что здесь они – цари («падишаа»). Именно хтонизм их наделяет необыкновенной властью: они хранители и управляющие воды. Вода здесь течет на их территории, она сосредоточена в колодце («пунар»), роднике («чөшмә»), которые охраняются драконом. Они влияют на судьбу («ежел») юноши. Здесь обитает и другой царь (он как бы светский), у которого три дочери-голубки.

К ним же можно отнести ряд существ полуземного происхождения (они обитают в норе, но иногда выходят на поверхность для того, чтобы навредить кому-нибудь). Есть персонажи с уродливыми чертами: девы-великаны («Матафалы»), великаны-одноглазки («Тепәгөзы»), крылатые евреи и пр. Иногда они добры к странствующему юноше. Дед Тепәгөза предлагает ему работу. Но он же строго ведет учет молоку коз. Оказывается, деду надо, чтобы было «молоко сорока коз», тогда лишь он сыт. Но юноша тайно выдаивает одну-две козы для себя, и дед знает, что кто-то выпивает его молоко. Однако, со временем эти и другие персонажи в ходе глубоких трансформаций приобретают религиозно-сказочное толкование: они облачаются в совершенно иные формы, краски, тип поведения, идеологические функции. Так появляются сказки о чертях, о том, как человек попадает в их мир («жндем»). Сказка «Чобан хем шейтаннар» («Чебан и черти») освещает быт чертей. Им приписывается воровство и праздный образ жизни. «Гежә вакыды гидер бир адам. Чекедер гезмәә койуннар ичиндә. Койундан койуна айырер куйрукларындан ангысы бесли. Бу да (чобан) гидер

ардындан да тутер ону. Бу йабанжи демиш:

- Нүклай, брак бени, - демиш. Бән сана хен бүүк невойанда вар нижа булунным.

- Ии, кимсин сән, е?

- Бән шейтаным. Беним адым Никита. Евдән Йыракым. Оннарын башы.»

«Среди ночи приходит один человек. Стал ходить среди овец и, за хвосты дергая, выбирать, какая жирная (упитанная). А этот чебан стал следить за ним. И словил его. Этот чужой стал говорить:

- Николай, отпусти меня. Я тебе в самый нужный день могу пригодиться.

- А кто ты?

- Я черт. Зовут меня Никита. Я глава чертей («Евдән Йырак»).

И далее следует повествование о том, как Николай и Никита подружились и как хорошо жилось ему в гостях у чертей: постоянное сытное и обильное питание.»

В гагаузском фольклоре собирателями были записаны обширный цикл легенд, небылиц, сновидения, рассказы на тему о том, как будто кто-то имел живое общение с чертями. Нами такие легенды не записаны, но весьма богатый материал с этими сюжетами мы выявляем в сборниках В.А.Мошкова, А.Манова, В.Заинчиковского.

Фантастико-эпические сказки показали нам суть и идеологические функции родоплеменной мифотворческой жизни и их персонажей. Есть предположение, что полужемной и полухтонический их характер имеет не просто древнее происхождение, а имеют связь с вербальной культурой (греческим) мифотворчеством. Но не только этот источник дал богатейший материал. Этнокультурные, экономические, военные походы, торговля и другие связи и массовые эмиграции с востока на запад, юго-восток наложили глубокий след и на мифотворчество предков гагаузов. В связи с этим проблеме этнокультурных отношений и происхождению эпико-героических сказок следует посвятить не одно исследование. В этом плане значительный интерес представляют обрядово-мифологические сказки и сюжеты.

Эпика этой системы (жанра) сказок несет на себе следы исторической этнографии⁶. Эпико-этнографический аспект сказок включает в себя обрядовые мифы, сказания, легенды, славы, в которых восхваляется щедрость природы и ее объектов. Такое мифотворчество было свойственно всем тем народам, с которыми тесно соприкасались носители и создатели наших сказок - предки гагаузов. Свидетельство этому – сказка «Жёмерт кирез» («Щедрая вишня»), «Аажын баашишлери» («Подарки дерева»), «Ана сүдүнә кокэр» («Материнским молоком пахнет») и др. Сюжеты этих сказок построены на обрядовой игре и героических сказаниях о природе (деревьях, реке, рыбе), как об источнике жизни. Речь идет о целом комплексе обрядов, ритуалов, мифов, поверьях, связанных с получением урожая, с приплодом животных, богатой ловлей рыбы. Так в сказке «Жёмерт кирез» («Щедрая вишня») мы обнаруживаем следы обряда «запугивания деревьев»⁷. Например, «Вармыш бир дәдуйлан бир бабу. Оннар икиси да генчликтән барабар йашамышлар, ама фукааре – биткисиз йоксуллармыш. Аллаа вермиш оннара бир кухнежик, ама вермемиш ушак бишей. Окаа бетфада йашамышлар»⁸. «Жили-были дед с бабой. Жили они вдвоем с молодости, но детей у них не было. Были последними бедняками. Бог дал им избушку, покрытую пеплом, но детей так и не дал. В таком глубоком проклятии жили они». В этом отрывке мотив проклятия семьи и рода связан с отсутствием добра в доме и детей. Оказывается, бедность и бездетность есть результат воздействия каких-то магических сил, которые

«прокляли» молодую чету еще в молодости.

Как отмечают этнографы момент проклятия (пожелания добра) действительно в свадебных и других семейно-бытовых обрядах имело место. В этой же сказке мы обнаруживаем и другой след обряда (ритуал запугивания топором деревьев весной), связанный с плодоношением деревьев. Ритуал заключался в том, что хозяин с топором в руках «угрожал» бесплодным в прошлом деревьям, требуя от них обильного плодоношения. И деревья как бы «испугавшись», что их срубят, весной обильно цвели и плодоносили (по Д. Фрэзеру). В нашей сказке мы читаем: «...дәду демиш: «Гидиим даайа да бир аач одун кесиим. Хеп окадар өлжйиз». Гидее даайа да бир аач демиш она ачан дәду чекетмиш кесмәә. Ама аач – кирез аажыймыш.

- Дәду, наши истеерсин?

- Гелдим кесиим бир аач да йакажам.

- Брак, сән кесмә. Гит евә. Сенин одуннарын капунун онүндә йывылы.»

«...дед сказал: «Пойду в лес и дерево срублю на дрова. Все равно смерть неминуема». И пошел он в лес. Стал рубить дерево. А оно оказалось вишней. И спросила вишня старика:

- Дед, что ты хочешь?

- Хочу нарубить дров.

- Оставь, не руби меня. Иди домой, твои дрова уже лежат в твоём дворе.»

Дерево-даритель наделило стариков всем необходимым для жизни. Но оно отвернулось от них, когда старухе захотелось стать богиней, а старику – богом (небесным). Этот мотив навеян желанием сказки подчеркнуть, что магическая сила дерева и небесного бога простым людям не передается. Эта высь недостижима для простых обитателей земли. Вполне возможно, что предполагалось, что магическая сила подвластна царям, как наместникам бога на земле, но не простым смертным.

В центре внимания других сказок этого цикла была женщина-мать. В сказке «Ана сүдүнә кокэр» («Материнским молоком пахнет») мы выявляем множество мотивов, освещающих высокий нравственный статус матери и ее солнцеподобных двенадцати детей.

Особым приемом (метафора, гипербола) сказка начинает повествование о необычной «бир кары» («одной женщине»). «Вар бир кары. О кары Иван царевичин карысы. Деер бу кары:

- Алса бени, бән дуудуржам үч йылда докуз ушак. Ушакларын олужжаканныларында ай, башларында да – гүн, тепесиндә – да йылдыз. Өлә пек гөзәл ушаклар олужжак».

«Жила одна женщина. Она была женой Ивана-царевича. И говорит эта женщина:

- Взял бы меня он (царевич), я бы родила в течение трех лет девяти детей. У детей на лбу была бы луна, на голове – солнце, на темени – звезда (светила). Такой были бы они красоты».

Перед нами образ, состоящий из поэтической и мифологической метафоры. В ее код входит миф о прародительнице космических светил: солнца, луны, звезд. Этот код впоследствии вошел в трансформированном виде в солярные мифы. В нашей сказке образ-метафора сохранил свои архаичные корни: миф, обряд, легенды, сказки, центральным актом в них было – воскрешение природы, солнца, весенние календарные ритуалы и обряды⁹.

Однако, сказочная «одна женщина» несет в себе санкции и другого плана. Она

обещает родить «девять детей в течение трех лет». Здесь нет расчетной ошибки. Речь идет о мифологических числах. То есть время и пространство измеряются в каких-то нам неизвестных категориях. Эти категории вполне возможно, что некогда присутствовали в каких-то обрядах¹⁰.

Наше внимание привлекает смысл преждевременного заявления «одной женщины» о том, что дети ее будут носителями космических светил. Ее высокий сказочный статус предопределен ее мифологической биографией. Видимо, она является «дочерью неба или солнца». В некоторых сюжетах «солнцева дочь» действительно обладает волшебной силой, но о ее детях нам ничего не известно. Не она заняла столь почетное место «жены Ивана-царевича». Здесь перед нами образ культа женщины, рожденной в поэтической среде предков гагаузов, у которых широко бытовал культ «материнского молока»¹¹, а сказочная «одна женщина» была привнесена из мифологической среды. Поэтому и отношение в сказке к «одной женщине», уже ставшей «женой Ивана-царевича», бережное, мягкое. На ее стороне народное сочувствие, сопереживание и радость, когда разрушенная ее семья (дети) собирается вместе. Для этого типа сказок («Бир ии ипликлан бѳтѳнн аскери гиидирижѳм», «Кары фычы ичиндѳ») характерны такие мотивы, как быстрый рост детей-носителей светил; гонимая мать, богатырские силы сыновей помогают матери выдержать все испытания; помощь магических небесных сил в лице «дѳдо»; наказание клеветниц. Общетюркским является метод наказания виновниц: «Куконаларым, кырк ат мы истерсиниз оса кырк кылыч мы?» - демиш падишаа. – «Бизѳ - кырк ат». Оннар са санмыш «кырк ат» о бир лаф. Да верер падишаа изин аскерѳ: «Чыкарыныз сарайдан кырк бейгир». О вакыт бейгир гечѳрмиш. Да балѳрлар буннары кырк бейгирин куйрууна».

- Барыни мои, сорок лошадей желаете или сорок мечей? – спросил царь.

- Нам – сорок лошадей.

Они же подумали, что это просто предложение о лошадях. И царь дал указ войскам: «Выведите из сарая сорок лошадей». В те времена бытовали (ценились) лошади. И привязали их к хвостам тех сорока лошадей»¹⁰.

В сказке особо поэтизированы образы детей-носителей светил и их способность превращаться в белых лебедей. Они по запаху молока своей матери (видимо, мать успела все же их кормить грудью) узнают о ее близком обитании. И они стремятся воссоединиться с остальными братьями, которых мать прятала в рукаве и этим спасла их от гибели (сказка «Ана сѳдѳнѳ кокѳр»).

Высокий статус женщины в сказках мифологически заложен еще в архаичном эпосе. А в тюркском эпосе статус женщины был развит и опoэтизирован в новых красках. Этому способствовало и отношение к женщине в тюркской общественной жизни. Так, по наблюдениям Л. Н. Гумилева («Древние тюрки») «через женщину они всего добивались». Об этой особенности положения женщины писал и Ибн Фадлан, побывав в печенего-огузских племенных объединениях.

Но в свойство эпик и героик сказок обязательно входит и сама природа. Лесные птицы, звери, животные, их небесные покровители обязательно находятся всегда с героями и слабыми персонажами¹¹. Их происхождение также мифологического характера, но функции составляют как бы переходный этап от обрядово-магического мышления к классической героике и поступков (подвигов) персонажей антропогенического цикла. Так, казалось бы, чем объяснить, что птички-невелички помогают обиженной мачехой

девочке выполнить весьма трудоемкое задание. Но на самом деле именно они выводят ее на первый план. Дерево-даритель одевает и обувает ее, а птички «убирают зерно». Девочка же идет в церковь, где ее примечает принц. Принц, как персонаж высокого статуса, появляется на первом плане, благодаря действиям сил природы: птичек («Кушчааз йардым едер»), зверя («Балык кусэр кызы»), зубра «зимбура» («Зимбур изи») и т.д. Но есть и силы, как бы невидимые, но их действия магическо-волшебные: так «Даа Анасы» («Лесная мать») («Даа Анасы хем кыз»), «Бир кары» («Кары верер башиш») и др. сюжеты являются уже культами природы. Еще В. А. Мошков отмечал, что в поверьях гагаузов есть общая покровительница природы и цветов Кадын Менеvша¹². История этого персонажа богата и ценна в историко-этнографическом плане. Видимо, она меняет облик, функцию, название. Но очень сходна с «Бир кары» («Одна женщина»)¹³. Она является покровительницей вод, рек. Эти и другие культы природы объединены общей философией присутствия их в обрядово-магическом бытовании. О том, что во всем цикле этих сказок присутствует обряд «инициации», не вызывает сомнения: дети (мальчики и девочка или девочка сама) удаляются из дому; оказавшись в лесу, им приходится преодолевать испытания и выполнять трудные задания. Вознаграждение приходит только после того, как выполнили то или иное задание (невидимых сил). Вот почему Лесная мать («Даа Анасы») щедро одаривает трудолюбивую дочь старика. Она в отсутствии хозяйки дома вымыла зверюшек: медвежонка, львенка, белых птиц, лисичку и др. Это были дети Лесной Матери. Они вышли встречать мать и рассказали ей, как с ними обошлась «эта маленькая девочка» («какужук») как называли ее звери.

В героике гагаузских сказок этого жанра входит мотив появления самого человека¹⁴. Но сам человек еще не в том облике, в каком знает его мировая мифология. У нас он еще как бы на стадии выхода на арену. Он невзрачный, робкий, смешной. В сказке «Нижа ушак единмәә» («Как занять детей») народная фантазия не вводит невидимого покровителя, который дарит женщине детей солнцеподобных. Здесь все просто и примитивно:

«Бир дәдуйлан бир бабу йашаармышлар да хич йокмуш ушаклары. Йапәр бабу плачинта да йок ким исин. Каләр кенарлар.

- Набалым, дәду? – деер бабу.

- Ал бабу бир сусак, бән – да бир сусак, осуралым да олжәк ушак.

Аләрлар буннар: «Зыырт», – дәду, «Зыырт», – бабу. Урәрлар сусаклары ерә – доләр ичерси ушаклан.»

«Жили дед с бабой. И не было у них совсем детей. Испекла баба плачинту, а некому кушать. Остаются корочки. И спрашивает баба:

- Что делать дед?

- Возьми ты полую тыкву, возьми и я полую тыкву и испортим туда воздух.

Взяли они по тыкве и «Зыырт», – баба, «Зыырт», – дед. Ударили об землю (тыквы), и комната (дом) стала полна детьми»¹⁵.

Законы гагаузского мифотворчества по какой-либо причине не стали «трудиться» в области сюжетов происхождения «человечков-невеличек»: нами зафиксировано очень скудное количество сюжетов на эту тему. Видимо, здесь дело обстоит не так, как мы полагаем. «Человечки» не привились в гагаузском мифотворчестве потому, что сама идея занижения роли человека в природе (в обществе) не нашла поддержки в мыслящей (создающей) среде гагаузов в далеком прошлом. Мысль их была причастна

к законам мифотворчества солярного типа: рождение детей солнцеподобных; они – носители Луны и Солнца, Звезд, они – «необычной красоты» («гүна́ бакэ́рсын, ама кыза бакамэ́рсын» - «на солнце можно смотреть, а на девушку не можешь смотреть»), которая затмевает глаза и другие поэтические мерила красоты. Все это говорит о том, что человек был на высоком творческом пьедестале, имел очень высокий статус и в этом его героя.

В жанр сказок эпического содержания входит весьма примечательный цикл – животный эпос. Здесь нами выделены два разряда сюжетов: «животные и человек» и «животные – между собой». Что же здесь эпического? Во-первых, сами животные: медведь, волк, лиса, орел, голуби, львы, кошки и собаки и др., которые некогда, видимо, были весьма «почетными» персонажами в охотничье-промысловом эпосе и обряде. Во-вторых, они и в дошедших до нас сказках несут на себе героико-фантастическую нагрузку. Они симпатичны в своих повадках, поступках, их стремление освободиться от опеки человека (в лице бабы) и другие качества делают их эпичными образами. Их поведение, поступки далеко не из безропотных. Коза мстит волку за погубленных козлят, телочка капризна и также мстит сварливой старухе. Она (в некоторых вариантах – бычок) извела членов семьи и старика тем, что на его вопрос: «Поела ли, телочка («данажым»)?» она постоянно отвечает отрицанием. Она не ела, не пила за целый день, хотя дети и сама стауха пасли ее в самых густотравных местах. Она диктует свою «волю», ставит в дурное положение свирепую старуху. А другой персонаж по кличке Ыырак-Кыран-Кеди («Кот, который живет вдали от всех», «Кот-отшельник и дебошир») легко обретает себе «побратимов» и побеждает свирепых диких зверей. А букашке-невесте («Бүүжэк-гелинжик») не всякий «жених» по нраву: она разборчива, прежде чем выйти замуж, узнает о достатке жениха: «Нейлән дойуружан бени?» («А чем ты содержать будешь меня?») – спрашивает каждого претендента на ее «сердце». И только домашняя мышь (мужского пола) сумела завоевать «сердце» букашки-божьей коровки. Героическая коза-мать чинно и важно ведет свое хозяйство. Научилась особым нежным голосом петь песни козлятам, но обманута жадным волком. Но она ему классически отомстила за погубленных козлят. Но и сами козлята мужественные – они ждали мать и бойко отвечали волку, что он не их мать.

В сказках «Тилки, йабаны хем айы» («Лиса, волк и медведь»), «Нечин тилки калмыш йалныз» («Почему лиса осталась одна») и др. животные наделены отчасти человеческими качествами; они пытаются подражать ему. В сказке «Тилки, йабаны хем айы» лиса уподобляет себя крестнице (иногда повитухе), что подчеркивает ее стремление соблюдать человеческие родильные обряды. В этих сюжетах еще сильна связь с мифологией, породившей эти сюжеты. Так, в сказке «Ичердә вар кахыр» («В доме есть горе») отражены некоторые следы почитания животных. У стариков вместо детей жила лягушка (сын). Она прыгнула в кипящее молоко и для стариков «наступили дни траура» («йас», «кахыр»). Все птицы и животные солидарны со стариками, то ломают себе крыло, бросаются вниз головой, пьют гнойную воду. А старуха «села на раскаленную сковороду» в знак горя по поводу гибели «сына-лягушки». Эти и другие сюжеты, видимо, имели связь с низшей мифологией, а то и с несложными обрядами. Поэтому сейчас их рассказывают для смеха и с юмором. Но это не умаляет их значение и красоту.

Нами выявлен особый жанр сказок, которые обладают чертами классической

героики. Среди них выделяются сюжеты сказок с собственно героико-эпическими чертами и приметами. Они имеют тенденцию к распаду на более мелкие категории и группы. При введении в сюжет того или иного мотива или подмотива, они также делятся на свои разряды. Среди них ярким сюжетом выделяются сказки с гинекократическими (амазонскими) мотивами. В них главный действующий персонаж «Кыз» («Девушка»), «Падишаа кызы» («Дочь царя») или «Бир адамын кызы» («Дочь одного человека»). Примечательная сказка «Кыз аскерлик едер»¹⁴. Вот несколько мотивов, которые вносят в этот сюжет героизм и монументализм эпоса:

«Бир вакыт вармыш, бир вакыт йокмуш. Бир адамын вармыш үч кызы. О адам ишидер хабер, ани гитмәә ләәзым женгә. Бу иш олмуш пек евелки вакытта. Да адам демиш кызларна:

- Хер бириниз олайды чожук, гижейдиниз беним еримә женгә, женк етмәә. Ама гелди бана хабер – бән гижәм».

«Одно время было, одно время не было (перевод букв.). У одного человека было три дочери. Услышал человек, что ему надо идти на войну. Это дело происходило очень давно (в древности). И человек сказал дочерям:

- Если бы одна из вас была бы парнем, пошла бы на войну вместо меня. Но пришло известие мне, и – я пойду сам».

Здесь «мотив войны» («женк»), замена отца сыном на войне являются показателями исторических отношений между государствами. В самом же начале сказка вводит в конфликт («отсутствие у человека сыновей, которые бы ему заменили призыв»), чтобы в ходе всего сюжета раскрыть эпические и героические черты дочери («кыз») как воина («аскер»), мотив усиливает оттенок как бы ненужности дочерей отцу.

Далее по сюжету следует цепь испытаний, не выдержав которые, дочери не оправдали надежду отца. Здесь и выбор коня на базаре, проезд верхом через мост, встреча с переодетым отцом и т.д. И только самая младшая дочь оправдала его надежды. Но и ей предстоит выбор коня. «Үчүнжү кызыннан гидерләр генә панаера. Да орда – бир бүүк бейгир. Кара бейгир. Кара хем забун. Йанында да вар бир бүүк дәду. Сакалы бүүк хем биаз. Да кыз демиш бакасына өлә: «Алжыз те о туйан бейгири». О да демиш: «Диил ләәым». Да гидәрләр иллери. Ачан каршы гелерләр бу дәдуylan хем забун бейгирлән, кыз озаман демиш: «Алжыз буну».

- Наши йапыжан (оннан)?

- Бән гижәм оннан женгә. Сени куртарыжам.

Да демиш кыз дәдуя: «Некадар карбона истеерсин сән буна?»

- Бир карбона.

Да ачан верер она бир карбона, дәду да она өлә демиш:

- Гиттийлән евә верәсин үч казан су, үч казан да коор.»

«С третьей дочерью тоже пошли на базар. А там был крупный конь. Черной масти конь был. Черный и очень худой. Рядом стоял очень крупный дед. Борода его была белая. И дочь сказала отцу:

- Купим вон того крупного коня.

- Не нужно, - сказал отец.

И они пошли вперед. Но когда встретили снова деда и худого коня:

- Купим этого, - сказала дочь.

- Что с ним будешь делать?

- На войну поеду на нем и спасу тебя.

И сказала дочь старику: «Сколько корбон стоит конь?»

- Один.

И когда дочь отдала этот карбонец, старик так сказал ей:

- Когда придешь домой, дай ему три ведра воды и три ведра жара (угля из печи).

И конь этот оказался волшебным. Он заговорил с девушкой:

«- Хер чожук олсан, севижән, сыклык чалаарак гезижән, гелжән бана шен. Ама кызсын, аалайрак гелерсин бана.

Кыз пинер атлы бейгирә да гидер. Бобасынын ернә гидер женгә. Ачан етишерләр о көпрүйә, бейгир үүретмиш кызы:

Ачан етишижийиз көпрүйә, урасын бана үч татарник. Хич жанын ажымасын бени. Да гечижийиз сенин бобаны.»

«-Если бы ты была парнем, радовался бы, ходил бы счастливым (светлым) лицом. Но ты – девушка и в слезах ходишь. «В слезах приходишь ко мне», - говорит конь девушке.

Но девушка села верхом и поехала на войну. Поехала вместо отца. Когда доехали до того моста, конь сказал девушке:

- Когда доедем до моста, ударь три раза меня вот этим кнутом. Не жалея меня совсем. И мы проедем твоего отца.»

И далее сюжет сказки очень напоминает известную балладу о девушке-воине. В сказке же героиня приписывает себе имя «Иван» и далее выполняет труднейшие задания царя ради защиты чести и достоинства отца и себя.

Значительный вес эпики занимает и в сюжете другой сказки «Хайдут хем падишаа кызы» («Разбойник и дочь царя»). Сказка вводит наше воображение в ту ситуацию, где должным образом раскроется героизм дочери царя.

«Падишааин вармыш кызы. Бир да хайдут гезәрмиш йолларда. Енметән, сойармыш инсаннары, өлдүрүрмүш кишилери. Падишааин кызы деер:

- Бубам, насы йапалым да туталым бу хырсызы?

- Билмеерим, кызым. Бән да быктым.

- Билермисин не? Вер, бака, оники кыз хем бейгир да бән да гидежәм она каршы. Ама кызлары бән айырыжам кеядим».

«Была у царя дочь, а один разбойник все ходил по дорогам. Грабил, убивал людей. И дочь царя говорит:

- Отец, как нам сделать и словить этого разбойника?

- Не знаю, дочь. И мне уже надоело.

- Знаешь, что? Дай мне, отец, двенадцать девушек и коней. И я выйду ему навстречу. Но девушек я выберу сама».

Из отрывка видно, что дочь царя также обладает доспехами и лошадьми, как и полагается настоящему воину. Она тоже приходит отцу на помощь и заявляет о готовности уничтожить разбойника. Мало того, оказывается, она не просто одинокая героиня, а ей нужны еще «двенадцать девушек», которых она сама выберет. Этот мотив имеет аналогию в каракалпакском эпосе «Кырк кыз» («Сорок девушек»). По нашим наблюдениям не только начало этой сказки, но и многочисленные другие сюжеты имеют аналогии в тюркском эпосе. Но генетические корни их уходят в героико-мифологические традиции. Поэтому в этом цикле сказок мы обнаруживаем героизм

девушек не только «с оружием в руках и на конях», но они сильны по-своему и в отгадывании трудных задач, заданий, в ведении хозяйственных и других дел. «Ипрак, ама акыллы кары» («Слабая, но умная женщина») раскрывает тайну силы и ума у физически слабой, но очень умной женщины. Мифология еще ощущается и в другом сюжете «Куветли өрдек» («Сильная уточка»), «Кары аарер кожасыны» («Женщина ждет мужа») и в других сказках.

Множество разнообразных сюжетов на тему эпические герои в борьбе с враждующими силами наводит на мысль о том, что в своем развитии они прошли длинный путь. Выдержали испытание временем и пространством. Отсюда их своеобразная особенность и эпичность, историзм и богатство.

1. Героизм и эпика сказок, имеющих аналогии в теме, сюжете, наборе мотивов с древнетюркскими эпическими памятниками, оказались в свое время в иноэтнической, языковой, религиозной среде. Эти обстоятельства наложили свой отпечаток и на идейно-тематическое содержание наших сказок. Поэтому нашим сказкам героического характера свойственен ряд особенностей.

В них отсутствует какая-либо историко-географическая определенность. Нет в них признаков и территориально-административного деления, названия местности, столицы (Царьграда), а также имена вождей, правителей, этнических врагов и друзей героев. Есть борьба.

Историческое развитие тюрков, обитавших в Южносибирском, Каспийском, Аральском и других регионах, было связано с установлением феодально-военных отношений. Культурное развитие шло под воздействием различных религиозных течений: ислама, язычества, маздеизма, авесты и еще слабых, но христианских течений. Помимо этого, вербальная и обрядовая культура испытывала действие скифского «звериного стиля», поэзии и материальной культуры других народов (Востока, Причерноморья, Балкано-Дунайских народов).

В результате религиозной, культурной и этнической консолидации огузо-печенего-кыпчакских племен стали выделяться отдельные крепкие и сплоченные родоплеменные объединения¹⁵. Какое место и где принадлежало предкам гагаузов в родоплеменном движении? Кто составлял этническое ядро гагаузов и где, и когда они «ушли» от ислама или сами приняли его вместе с христианскими догмами – вопросы сложные, но вполне ясные.

В состоянии консолидации этнических образований, мифология оказалась под воздействием ряда факторов: письменной поэзии других народов, устной сказочно-песенной культуры народов, еще не имевших оседлость и письменность, религиозной мифологии и сказаний.

При наличии государственно-административного деления проблемной является и языковая обеспеченность народных масс. Каким языком пользовались предки гагаузов – создатели и носители героико-эпического творчества? Эти и ряд других проблем следует исследовать в будущем.

Эти и другие особенности, и проблемы эпоса гагаузов свидетельствуют о том, что героико-эпические сказки создавались и развивались в непростых условиях. И до нас дошли как «архив народной памяти». Поэтому эти сказки ценны и в историко-этнографическом плане. (Сноска и ссылка на Комментарии)

Но как художественно-поэтические произведения, в них во всех уровнях

фантастика играет значительную роль. Как уже было сказано, женским образам отведено значительное место. Но не меньшее значение имеют и мужские образы героев. Мотив «юноша в борьбе за человека» в сказке «Кулинин кантырмасы» («Уздечка жеребенка»), «Тепӓгӓз хем чоӓжук» («Тепӓгӓз и юноша»), «Мозаик» («Мозаик»), «Кысырак оолу» («Сын кобылицы») во многих других сюжетах отражена, как «эпоха мужских подвигов». Здесь также обнаруживаем общетюркский (раннего средневековья) пласт мотивов и образов. Фантастика и героизм совмещают в себе здесь все национальное богатство характеров героев и героинь. Без таких умных и верных животных, как конь («ат»), вол («ӧкӱз»), а также диких – волка («ӓжанавар», «йабаны», «курт») юноша не смог бы справиться с трудными заданиями отца невесты. Некоторые героические сказки обладают былинно-славовыми приметами. Такие сказки как: «Мозаик», «Маркунун кысмети гӧктӓн» («Счастье Марко от неба (на небе)»), «Турецкий паша и Тудор», «Кӱчӱк Бааламан-Камчи» или «Камчи-Пармак» («На мизинце кнут» или «Палец-Кнут»), «Соба оолу» («Сын печки»), «Кысырак оолу» («Сын кобылицы»), «Айы оолу» («Сын медведя») несут на себе признаки былинного эпоса. Здесь и борьба с чудовищами («Матафала»), и пир во «дворце», волшебные кони, птицы, животные, которые послушны и верны человеку. Сила богатырей такая, что «Матафалу», у которой голова достигает неба, сын кобылицы несет на кнуте-пальце как легкую пушинку. Размах богатырский в бою: «тутанны ерӓ урер» - «того, кого хватает, об землю бьет», голос такой, что слышен в далеком лесу; на голос певицы («Даа тӱркӱсӱ») выезжает принц и влюбляется в девушку. Герои этих сказок вооружены: «палицей» («топуз»), мечом («кылыч»), стрелами («ок»), но они и без оружия «сваливают душмана на землю». Они принимают участие в битвах («ӓженк») на стороне царя – отца девушки. Интересны здания (наподобие теремов), где сидит царевна «кырк катта отурер» («на сороковом этаже сидит»).

Выбор невест в сказках происходит с помощью бросания булавы («топуз») или стрелами («ок», «саз»). Волшебные невесты: «Гӱнӱн кызы» («Дочь солнца»), «Курбаа дениздӓ» («Лягушка на море»), «Гугушлар» («Голубки») – дочери «подземного человечка с бородой» являются незаменимыми помощниками. В таких сказках – антагонисты героя – волшебные вредители в разном облике. У героев, как и полагается в эпосе, есть побратимы («кардашлык»). Антагонисты имеют облик животных, драконов, змей, волка, но есть и антропоморфные – «хараб» («араб»), «чингенӓ» («цыган»). Вот это говорит об их неоднородном происхождении. В них как бы эпоха застыла и отложила след от прошлых мифологических воззрений, обрядов, легенд.

Элементы исторического фольклора выявлены в цикле сказок с генеалогическими мотивами. Они имеют связь с генеалогией древних тюрков¹⁶. В круг этого фольклора нами включены:

1. Мотив бессмертия, поиск земли, где нет смерти. В песне поется о том, как юноша ищет «нередӓ йок кыран, меезарсыз ер» («нет эпидемии, земля, на которой нет могил и нет попов»). В эпосе же – «старик прячется от смерти».

2. Мотив семейного счастья и хорошей доли.

3. Мотив – роль Аллаха («небесного бога») в судьбе персонажей.

Сюда же нами отнесены:

а) этиологические сказки с мотивом «стань тем-то».

б) связь с подземным миром, где сидит человек и «переписывает» неудачную

судьбу юношей на новую, более удачливую.

4. Воля небесного бога в определении судьбы апостолов.

5. Эпонимические мотивы в сказках. Здесь явно ощущается связь с древними мифами тюрков (возможно, что средневековые образы):

а) «Желтый бык» («Сары Ыкүз»), «Сары Ыкүз, чоңуқ, йылан» («Желтый бык, юноша и змея»), «Ыкүзчүк, йабаны хем чоңуқ» («Вол, волк и юноша»), «Бува, йабаны хем екмек» («Бык, волк и хлеб»).

6. Эпоним «ат» («конь») в системе генеалогических сказаний гагаузов: «Гёк бейгирлери» («Небесные кони»),

«Атеш бейгири коор йери» («Огненный конь ест жар»),

«Су бейгирлери хем күллүкчү» («Водяные кони и Пепелешка»),

«Аамажык хем йабан бейгирлери» («Дурачок и дикие кони») и др.

7. Эпоним «айы» («медведь») соблазняет девушку.

«Айы ададер кызы» («Медведь обманывает девушку»),

«Кыз хем айы» («Медведь и девушка»).

8. Эпоним «йабаны» («волк»). Мотив волк помогает юноше добывать невесту.

«Боз йабаны хем чоңуқ» («Серый волк и юноша»),

«Алтын куш, йабаны хем чоңуқ» («Золотая птица, волк и юноша»),

«Чамурдан йабаны» («Волк, слепленный из глины»),

«Алтын йабаны» («Золотой волк»),

«Тепәгөз, екмек хем йабаны» («Тепәгөз, хлеб и волк»).

Особенность этих генеалогических сюжетов состоит в том, что они имеют связь с древними мифами, посвященными тем животным, которые были образами в той или иной религии. Были в центре магических обрядов и сказаний. Такими универсальными животными были: бык, корова, конь, собака, кошка и некоторые виды диких и промысловых животных. Поклонения не избежали и рыбы, птицы, мелкие степные животные. Особенно почетными были у тюрков и животные кошачьей породы: хищники – барс, лев, тигр, горный козёл («йабан кечиси») и др. Эти свидетельства нам многое расскажут, если подойти к ним и с точки зрения историко-этнографических мотивов. Но эти проблемы требуют специального изучения. Пока же мы можем сделать следующий вывод:

Историческая действительность жизни гагаузов породила творческие силы, направленные на создание высокой мифологии. Она была тесно связана с древними поверьями, верованиями, обрядами. Эта сторона жизни наших предков в далёких, степных и лесостепных просторах осталась в разных видах сказок. В них отразились быт, военные, экономические, этнокультурные связи с соседними странами и государствами.

Мифотворческая и сказкотворческая деятельность создателей и носителей гагаузского эпоса носила не только обрядовый характер. Они воспитывали на этих сюжетах молодое поколение воинов, пастухов, пахарей. Развивали гордость и человеческое достоинство в них, что высоко ценилось в среде, где жизнь давалась через риск и борьбу.

Не имея возможности зафиксировать сказки, легенды, мифы, предания в какие-либо письменные памятники (за исключением «Книги моего деда Коркута»), гагаузы рассматривали сказки еще и как «истории» - рассказы-были. Так, сказки «Мозаик»,

«Тудор и паша», «Счастье Марко от неба» (сила Марко от неба) и другие воспринимаются как быль. Любовь к историческому прошлому в них не просто выразилась в эпике сказок, сказаний, поэзии. Здесь можно найти аналогии, сходства, параллели образов и их функции из огузского эпоса. В сюжетах выявлены названия головных уборов («кырмызы фесләр» - «красные шапочки», «кара калпак» («черная баранья шапка»), оружия, временно-пространственные и другие категории. Быт, работа, жизнь предков, напоминает их историческую действительность. Их материальные и моральные ценности вызывают восхищение: честность, трудолюбие, готовность прийти на помощь тому, кто попал в беду; презрение к вероломству и одобрение «побратимства»; почитание детей и стариков в семье, женщине отведена роль мудреца.

Наряду с балладами, дастанным эпосом, лирико-эпическими песнями, героико-эпические сказки по праву могут войти в мировую сокровищницу мифологической и сказочной культуры. Этому дает основание язык, стиль, поэтика эпических сказок гагаузов.

Идея сбора, переписи с магнитофонной ленты и составления данного сборника принадлежит Б. Н. Путилову, за что мы очень благодарны ему.

Сноски к Введению и от составителя

1. Х. Г. Короглы. Огузский героический эпос. М., 1976. Маадай-Кара. Алтайский героический эпос. М., 1973. Башкирский народный эпос. М., 1977. Джангар. Калмыцкий народный эпос. Перев. Литвина. М., 1958. Манас. Киргизский героический эпос. М., 1984. Сафура Якубова. Азербайджанское народное сказание «Ашыг-гариб». Баку, 1968. Мелетинский Е. М. Происхождение героического эпоса. (Ранние формы и архаические памятники). М., 1963. Его же «Эдда» и ранние формы эпоса. М., 1968. Якутский фольклор. (Тексты и переводы А. А. Попова). М., 1936. В. М. Жирмунский. Тюркский героический эпос. Л., 1974. Казахский эпос. Алма-Ата, 1958 и др. Проблемам эпических памятников народов СССР были посвящены ряд сборников научных исследований: «Специфика фольклорных жанров». М., 1973. В. М. Гацак. Эпос и героические колады. Н. А. Новгородова. К вопросу о специфике болгарских гайдуцких песен. Ю. И. Смирнов. Славянские эпические традиции. М., 1974. Б. Н. Путилов. Русский и южнославянский героический эпос. (Сравнительно-типологическое исследование). М., 1971. Его же Славянская историческая баллада. М.-Л., 1965. В. Я. Пропп. Исторические корни волшебной сказки. Л., 1946. В. М. Жирмунский. Эпическое творчество славянских народов и проблемы сравнительного изучения эпоса. (IV Международный съезд славистов). М., 1958. и многие другие исследования.

2. За рубежом.

Българско народно творчество в 12-ти тома. Отобрал и редактировал Михаил Арнаудов. София, 1961.

Хитов П. Балканские гайдуки. – «Славянский сборник». Т. II. СПб., 1877.

И. М. Шептунов. «Болгарские гайдуцкие песни». - «Славянский фольклор». Материалы исследований по исторической народной поэзии славян. М., 1951.

Д. М. Драгнев. Гайдуки – народные мстители. Очерк истории героической борьбы молдавских гайдуков против местных и иноземных угнетателей. Кишинев, 1962, и

другие исследования и сборники, такие как:

3. «Гагауз фольклору». Сост. Н. И. Бабогло. Кишинев, 1969. «Бужактан сесләр». Литература йаздылар. Сост. Д. Танасогло. Кишинев, 1959. Л. А. Покровская. «Песенное творчество гагаузов». Кандидатская диссертация Л., 1953. Ее же. «Народные песни гагаузов Молдавии и Украины». София, 1971. (Доклады советской делегации). Сказки гагаузов были опубликованы В. А. Мошковым. – «Гагаузы Бендерского уезда. Этнографическое обозрение». 1900, № 1; 1901, № 1, 2, 4; 1902, № 3, 4; Наречия бессарабских гагаузов. – «Образцы народной литературы тюркских племен». Изд. акад. В.В.Радловым. Т.Х. СПб., 1904. В.М.Бошков. Гагауз халк масаллары. Одесса: «Маяк», 2002.

4. Спустя сто лет (от В. М. Мошков – 1902г. и В.М.Бошков. – 2002г.) вышел совсем небольшой сборник народных сказок гагаузов Украины.

5. Вопросу этногенеза гагаузов была посвящена статья М. Н. Губогло. Этническая принадлежность гагаузов. (Историография проблемы). – Советская этнография, № 3, 1967, с. 159-167.

Как источниковедческий материал можно использовать церковные литературно-исторические записи Михаила Чакира «Ay Boba Mihail Çakir» «Gagauzlar: istoriya, adetlär dil hem din», «Pontos», Chişinau-2007. Tıparlamaya hazırladı text: Stepan Bulgar, Mihail Çakir.

6. С. С. Курогло. Семейная обрядность гагаузов в XIX – нач. XXв. Отв. ред. В. С. Зеленчук. Кишинев, 1980. М. В. Маруневич. Поселения, жилище и усадьба гагаузов Южной Бессарабии в XIX – нач. XXв. Кишинев, 1980.

7. «Gagauz halk türküleri toplayan hem hazırlayan: Mariya Durbaylo, sarumnu – Lüba Çimpoş. Chişinau, 2001.

8. И. Дрон. Гагаузские географические названия. (Территория Пруто-Днестровского междуречья). Кишинев, 1992.

9. Чимпоеш Л. С. Дастанный эпос гагаузов. Кишинев, 1997.

10. Дурбайло М. А. Баллада түркүлери. Записала и подготовила к печати Дурбайло М. А. Кишинев, 1991.

11. Чимпоеш Л. С. Дастанный эпос гагаузов. с. 15.

12. Сюда включён материал, собранный составителем в гагаузских селах Республики Молдова с 1969 по 1976г. (XXв.) Однако, сказочный материал сохранился и в экспедиционных отчетах с 1987 по 1991г. из сел Приазовья, сел Котловина Ренийского р-на УССР и др. (Вулканешты, Чадыр-Лунга, Конгаз, Беш-Алма, г.Комрат).

13. Сказки, которые включены в настоящий сборник, записаны на магнитофонную пленку и хранятся в ЦГА (Центральном Государственном Архиве) РМ с 1998г.

14. Издание таких монументальных эпических памятников тюркского эпоса, как «Казахский эпос», «Джангар», «Калмыцкий эпос», позже «Манас. Киргизский героический эпос» (М., 1984), «Якутский фольклор» (тексты и переводы А. А. Попова), 1936 и др.

15. О «соседях» (тюркоязычных половцах, узах, гузах) Руси, Болгарии, Византии, Сельджукской и Османской Турции написано солидное количество описательно-повествовательных исследований в русской, советской и зарубежной историографии.

16. Проблеме этнонимической традиции происхождения гагаузов посвящена наша работа (очерк) «Ранняя история гагаузов (эпоха раннего феодолизма)». В настоящее

время рукопись хранится в архиве автора.

17. Теме гагаузской баллады, как историко-этнографическому источнику, посвящена наша кандидатская диссертация. Рукопись хранится в архиве Института этнологии им. М. М. Миклухо-Маклая (СПб., с 1994г., не защищенная). Эпической стороне баллад и их жанровым особенностям посвящена специальная глава.

18. Баллады – это песни, которые сопровождаются грустными, протяжными мелодиями. Эти мелодии нашли свое отражение и в нотной записи в сборнике «Gagauz halk türküleri». Chişinău, 2001.

Общие вопросы классификации эпических жанров

1. В.Я.Пропп. Фольклор и действительность. Избранные статьи. М., 1976

2. В этнографической науке существуют понятийно-терминологические блоки (своды, сборники), которые имеют прямое отношение к теории этноса. В данном случае речь идет о «Социальных отношениях, которые можно включить в рубрику «Социальная организация», «Соционормативная культура». В. Я. Пропп имел ввиду и то и другое. Но «социальные установления», «институты» отделены от понятия «хозяйственный уклад» или «быт», «культура первичного производства». Мы в эпике гагаузских сказок («массал») выявляем всего лишь этнографические связи этих соционормативных установок той действительности, которая породила эти памятники. См. литературу: «Социально-экономические отношения и соционормативная культура». Ответ. ред. др. ист. н. А. И. Першин, др. ист. н. Д. Трайде. М., 1986. с. 6.

3. «Этнографические институты, исторические события» - В. Я. Пропп имел ввиду «только собственно этнографические понятия и термины, например, «дуальная организация», «мужской дом», «избегание», «патронимия» и т.д. Там же, с. 7.

4. Коль эпос отражает реальную действительность, то и сюжеты, и образы требуют к себе соответствующих жанровых рамок (обрамление).

5. В. Я. Пропп. Принципы классификации фольклорных жанров. – Советская этнография, 1964, №4, с. 147-154; «Жанровый состав русского фольклора». В сб-ке «Фольклор и действительность. Избр. статьи». М., 1976, с. 47-82.

6. Б.Н.Путилов. Предисловие к сб-ку В.Я.Проппа «Фольклор и действительность». с. 9.

7. Н. Ф. Сумцовъ. Мужъ на свадьбѣ своей жены. (IV-V книги «Этнографическое обозрѣніе». М., 1893)

А. А. Валитова. О некоторых поэтических особенностях «Кудадгу Билич». М., 1960. (Материалы XXV Международного Конгресса востоковедов). Сб-к «Этнография и археология Средней Азии». М., 1979.

М. А. Итина. Реконструкция некоторых первобытных обрядов методом аналогий.

Е. Е. Кузьмина. Сцена терзания в искусстве саков. А. М. Беленицкий. Изображение быка на памятниках искусства древнего пенджикента. (К истории зооморфизма в древнем изобразительном искусстве Средней Азии. (О культе быка в изобразительном искусстве Приаралья).

С. И. Руденко. Искусство Алтая и Передней Азии сер. I тыс. до н. э. М., 1961.

Археологический сборник. Вып. 3. Эпоха бронзы и раннего железа Сибири и Средней Азии. Л., 1961. и др.

8. Б. Н. Путилов. Предисловие к сборнику статей В. Я. Проппа «Фольклор и действительность». с. 9.

9. Эти проблемы нашли свое отражение в нашей кандидатской диссертации «Гагаузские народные баллады как историко-этнографический источник». Архив Южной Сибири Института этнологии (Ленинград. часть). С-Петербург.

10. В. Я. Пропп «Фольклор и действительность». с. 9.

11. Там же. с. 34.

12. Там же.

13. Зато такие тексты удалось записать Л. С. Чимпоеш в ходе фольклорно-этнографической экспедиции, о чем еще будет сказано.

14. См.: В. А. Мошков.

15. Л. С. Чимпоеш Дастанный эпос.

16. См. нашу кандидатскую диссертацию на тему: «Гагаузские народные баллады как историко-этнографический источник». (СПб., 1994. Хранится в архиве Южной Сибири Института этнологии им. М. М. Миклухо-Маклая).

17. Такие стихи нами были записаны в с.Кириет-Лунга Чадыр-Лунгского р-на у Е. И. Сырф в 1971г. Хранятся в архиве (ЦГА РМ) в составе общего фонда автора.

18. Развитие эстрадно-театрализованного искусства в среде молодых авторов и исполнителей не исключает эту возможность.

19. Более подробно см. нашу монографию «Ранняя история гагаузов (К этнонимической традиции происхождения гагаузов)». Кишинев, 2008 (на правах рукописи). Именно в этом исследовании мы использовали не весь фольклор гагаузов, а только жанр героико-эпических сказок.

20. Широкое применение фольклорных, в частности эпических, сюжетов нашло отражение в проблемах этнографии, археологии, языкознания при изучении истории бесписьменных народов. - Советская этнография, №1, 1961

Левин М. Г. Этнографические и антропологические материалы как исторический источник.

Левин М. Г. Этническая антропология и проблемы этногенеза народов Дальнего Востока. М., 1958.

Сборник «Этнография и археология Средней Азии». М., 1979.

А. М. Беленицкий. Изображение быка на памятниках искусства древнего пенджикента. (К истории зооморфизма в древнем изобразительном искусстве Средней Азии. О культе быка в изобразительном искусстве Приаралья).

Н. П. Лобачева. Об одном обычае свадебного комплекса хорезмских узбеков. – Археологический сборник. Вып. 3. Эпоха бронзы и раннего железа Сибири и Средней Азии. Л., 1961.

М. П. Грязнов. Древнейшие памятники героического эпоса народов Южной Сибири.

Мн. другое в использовании фольклорных сюжетов в историко-этнографическом плане.

21. Этот раздел с выводами отнесен к Заключение и Приложению к сборнику.

22. В сказках ему приписываются черты бигмена («Bigmen»), Бигман («Bigman»). От англ. – «большой, огромный человек». Термин, вошедший в мировую этнографическую литературу для обозначения мужчин, пользующихся большим

авторитетом и влиянием в своих общинах. (См. Свод этнографических понятий и терминов... с. 18).

23. Л. Г. Бараг. Сюжеты и мотивы белорусских волшебных сказок. (Систематический указатель) в сб-ке «Славянский и балканский фольклор». М., 1974.

24. Ю. И. Смирнов. Славянские эпические традиции. Проблемы эволюции. М., 1971.

Историография по систематизации, классификации фольклорных жанров прилагается.

25. По Указателю сюжетов «Восточнославянская сказка». Л., 1979;

Указатель сказочных сюжетов по системе Аарне. Н. П. Андреев.

Указатель сказочных сюжетов по системе Аарне. Л., 1929.

Государственное русское географическое общество, отделение этнографии. – Сказочная комиссия.

26. Всю тематическую нумерацию (по данному Указателю), которая нашла свои сходные сюжетные мотивы в данном сборнике гагаузских сказок, удобнее разместить в разделе «Приложение».

27. «Архаика», «архаические мотивы». Что следует понимать под этими терминами? Это не только термины, указывающие на очень древние корни сказок этого уровня. Мотив тотемических связей человека с тотемом рода, в наших сказках – с Измеем, Драконом, Орлом, Евремом – известен в эпосе дотюркских (гунно-хуннских, скифских и др.) народов.

28. «Антропосоциогенез» (Antroposozio geneze; Antroposociogenesis; Antroposociogeneze; от греч. – «centhropos» – человек, лат. – «societas» – общество и греч. – «genesis» – происхождение.) Это означает процесс перехода от биологической формы движения материи к социальной, являющейся неразрывным единством превращения животного в человека. Но в сказках с архаическими мотивами речь идет вовсе не об этом периоде человечества. Сборник «Социально-экономические отношения и соционормативная культура». М., 1986. с. 24.

29. Там же, с. 26.

30. Там же, с. 27.

Жанровая классификация героико-эпических сказок.

Литература к Указателю сюжетов сказочных комплексов.

Примечания:

Л. А. Покровская. Песенное творчество гагаузов. Кандид. диссертация. Л., 1953; Её же. Народные песни гагаузов Молдавии и Украины. София, 1971. (доклады советской делегации на Международном конгрессе балканских исследований).

В. А. Мошков. Наречия бессарабских гагаузов - «Образцы народной литературы тюркских племен» изд. акад. В. В. Радловым, т. X, СПб, 1904.

Сборники сказок были опубликованы советскими гагаузскими писателями, отдельными деятелями литературы.

Л. С. Чимпоеш. Дастанный эпос гагаузов. Кишинев, 1997.

В вышеуказанной работе эти проблемы нашли частично свое освещение.

В. Я. Пропп. Фольклор и действительность. М., 1976, с. 153

Там же. с. 115.

Там же. с. 117.

Там же.

В данный сборник включен только собранный нами материал с 1969 по 1987 гг., остальные экспедиционные материалы в отделе гагаузоведения.

Наша классификация основана на специальной литературе, посвященной исследованиям по проблемам классификации жанров народного творчества: сказок, легенд, мифов, устных рассказов, которые бытовали и бытуют в устном творчестве славянских, романских, тюркских и других народов. Вот некоторые из этих работ: В. Я. Пропп. Жанровый состав русского фольклора. с. 46-82 в кн.: Фольклор и действительность. М., 1976; Его же. Принципы классификации фольклорных жанров. «Советская этнография» №4, 1964; Румынская народная поэзия. Баллады, героический эпос. Перевод с рум. М., 1987; В. Александри. Баллады. Ч. 1, 1852, ч. 2, 1853; Восточнороманская эпическая поэзия (жанры): Амзулеску А. И. «Эпическая героическая песня», 1981 и другие работы румынских и молдавских исследователей.

Вопросам классификации посвящены отдельные статьи исследователей песенно-балладной поэзии, где упоминаются и проблемы героического эпоса и его классификации. В. М. Жирмунский. Народный героический эпос (Сравнительно-исторические очерки). М.-Л., 1962; Н. П. Калпакова. «Русская народная бытовая песня». М.-Л., 1962; Яшин А. Г. Принципы классификации фольклора в свете системно-комплексного подхода. В кн.: Проблема комплексности изучения художественного творчества. Казань, 1980; Юзвенко В. А. Принципы формирования жанровой системы современного фольклора. В кн.: «Международная научная конференция «Современные славянские культуры: взаимодействие, развитие, литературные контакты. Тезисы докладов. Киев, 1979; Жанры фольклора народов Дагестана. Махачкала, 1979 и др. К классификации жанров имеют отношение и работы Лотмана Ю. М. Так, в работе – Лотман Ю. М., Успенский Б. А. «Миф-имя-культура» - «Труды по знаковым системам IV» можно применить с учетом наших особенностей ряд положений. Сборник научных статей в честь М. М. Бахтина (К 75-летию со дня рождения). Тарту, 1973; и др. труды по знаковым системам.

Значительный вклад в область классификации эпоса внесли труды Б. Н. Путилова. См. Путилов Б. Н. Проблемы жанровой типологии и сюжетных связей в русском и южнославянском эпосе. В кн.: История, культура, фольклор и этнография славянских народов. VI Международный съезд славистов. Прага, 1968 (доклады советской делегации). М., 1968 (АН СССР, Институт славяноведения). Его же: «Русские и южнославянские эпические песни о змееборчестве». В кн.: «Русский фольклор». XI, М.-Л., 1968. с. 31-54; и мн. др. его работы. Его же. Методология сравнительно-исторического изучения фольклора. Л., 1976. с. 5.

В. Я. Пропп. Фольклор и действительность. с. 121.

В народе устные рассказы эпического характера носят название «масал». Другие названия этого жанра нам не встретились.

1. Так назван раздел сказок, в которых эпическую роль играют животные и птицы. Их эпичность связана также с обрядово-мифологическим эпосом (по Е. М. Мелетинскому). См.: Е. М. Мелетинский. Палеоазиатский мифологический эпос. Цикл Ворона. М., 1979 и другие его работы по раннему эпосу.

2. Это собственно героические (богатырские) сказки, в которых отражены

героические мотивы, аналогичные былинным мотивам. Они имеют параллели и в тюркском героическом эпосе.

3. «Классический героизм» нами взят из греческой мифологии. Термин соответствует борьбе молодого человека за жизнь на земле. Этими качествами обладают и сказочные герои гагаузов.

4. «Күчүк Бааламанда-Камчи» - имя (вполне возможно, дохристианское) героя указывает на его принадлежность к роду «ат» («конь»).

5. «Медведь - соблазнитель девушки» имеет связь с мифологией тюрков Южной Сибири.

6. Нами были использованы следующие Указатели сказочных сюжетов:

Сравнительный Указатель сюжетов. Восточнославянская сказка. Л., 1978; Сюжеты и мотивы белорусских волшебных сказок (Систематический Указатель). В кн.: «Славянский и балканский фольклор». М., 1971; а также:

Множество сходных сказочных сюжетов подает нам идею о необходимости составления отдельного Указателя для гагаузских сказок и фольклорных жанров.

Хтонизм персонажей – от греческого «хтонос», что означает подземный (житель). Зооморфные персонажи хтонического или полухтонического порядка и их наличие в гагаузских сказках указывают на связи с верованиями и мифами Древней Греции. (См.: А. А. Тахо-Годи. Греческая мифология. М., 1989) (вполне возможно, что такие персонажи были в мифологии гагаузов и до переселения на Балканы). Сюжет сказки «Юноша получает долю» развивается в определенной степени в хтонических условиях.

Этнография, которая изучает явления духовной культуры в свете обряда, ритуалов, мифологии и ранней сказки. В данном случае мы имеем ввиду обрядово-ритуальную сферу жизни, отраженной в эпике наших сказок.

7. «Запугивание фруктовых деревьев» - весенний обряд (ритуал), описанный Д. Фрээрером в «Золотой ветви».

8. «Окаа бетва йашамышлар» - «настолько они жили в проклятье». Речь идет о бедности стариков. Сказка объясняет их бедность проклятием в их адрес, которое было совершено когда-то. Проклятие было одним из вербальных куплетов в обряде инициации.

9. И все они в комплексе мыслились как плодоносящая сила в образе женщины.

В. Г. Ардзинба. Ритуалы и мифы древней Анатолии. М., 1982. с. 12.

На молоке матери приносились клятвы у тюрков.

10. Сказка записана от Е. И. Сырф, с.Кириет-Лунга, 1976г.

11. Так в балладе о Дойчу орел приносит в клюве больному юноше воду и делает крылом тень; узник в темнице просит сизого голубя слетать и проведать его дом («конак»).

12. Этнографическое обозрение. №3, 1902. Гагаузы Бендерского уезда. Глава XI-XIII. В. А. Мошков. Глава III. Народный календарь. с. 38. «Кадын Меневша – культ цветов и природы».

13. В мировой мифологии ей приписывается роль праматери. По этой системе она мыслится как создательница людей без пары. Она «одинокая женщина», поэтому и тем сильна, что вся магическая сила сосредоточена в ней одной.

14. Сказка записана от Петкович Домникии Ив., с.Джолтай, 1976г.

15. С. Г. Агаджанов. Очерки истории огузов и туркмен Средней Азии IX-XIII вв. Ашхабад, 1969. А также см.: Т. А. Жданко. Каракалпаки. Основные проблемы этнической

истории и этнографии. Доклад по опубликованным работам, представленным на соискание ученой степени доктора исторических наук. М., 1964. с. 13; А также см.: Труды Хорезмской археолого-этнографической экспедиции, под ред. С. П. Толстова. М., 1958. Материалы и исследования по этнографии каракалпаков. Б. В. Андрианов. Этническая территория каракалпаков в Северном Хорезме (XVIII-XIXвв.) с.103 и др. работы по тюркам Средней Азии.

16. Л. Н. Гумилев. Древние тюрки. М., 1967.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Таким образом, сохранившиеся тексты сказок показали, что у гагаузов в далеком прошлом существовал героический (классический) эпос.

I.

1. Наши наблюдения над сказочными сюжетами, их жанровым составом, поэтикой, стилем, изобразительными средствами выявили ряд уровней градации (по Б. Н. Путилову):

- а) варианты,
- б) редакции,
- в) сюжетные версии,
- г) отдельные мотивы (то ли это фрагменты разрушенного временем крупного памятника из далекого прошлого, то ли это – мотив еще не разросшегося вербального источника),
- д) сходные ситуации, эпизоды, общие, типические места с эпосом славянских, тюркских, румынских, болгарских, молдавских эпико-героических памятников вербальной культуры.

II.

2. Выявлены и уровни, на которых следует искать сходство конкретных народов (по Ю. И. Смирнову)

- а) типические места,
- б) мотивы (не сюжетобразующие) разных уровней и назначений,
- в) контаминации сюжетов (гагаузских фольклорных вообще, и в частности героико-эпических, дастанных эпических памятников),
- г) сгруппировать такие сходные сюжеты, мотивы, подмотивы, подгруппы и пр.,
- д) сходство на уровне жанров (на примере гагаузских героико-эпических «масалов» (сказок) и дастанного эпоса гагаузов).

3. По цельности и полноте сюжетов и текстов их можно объединить в отдельный свод с целью восстановить (реставрировать) древний (средневековый) памятник героико-эпического творчества гагаузов. Ведь мы делаем только первые шаги в этом направлении. В нас вселяет надежду то, что жанровый состав героико-эпических сказок гагаузов весьма разнообразен и сложен; мы не ставили перед собой задачу подробного деления и самих, порой сюжетобразующих мотивов, на более дробное их деление. Эта задача за будущим.

4. В связи с этим необходимо составить и свой специальный Указатель-Каталог, где бы нашли свое место все сказки (В. А. Мошкова, собранные в годы советской власти гагаузскими писателями) и т.д.

5. В связи с этим включить этот свод в международный обиход с целью исследования фольклористами, историками литературоведами и других стран.

ПРИЛОЖЕНИЕ СРАВНИТЕЛЬНЫЙ УКАЗАТЕЛЬ СЮЖЕТОВ.

Востоочнославянская сказка.

Историография и литература по классификации сказок.

С. Ф. Ольденбург. Собрание русских народных сказок в последнее время (ЖМНП, 1916, август, с. 310-312).

С. В. Савченко. Русская народная сказка. с. 15-16.

Н. В. Новиков. Образы восточнославянской волшебной сказки. Л.

1974. с. 9

Hahnvan L. G. Märchen und sagformen. – In: Griechische und alpanische Märchen. Leipzig, 1864. s. 454.

М. Арнаудов. Българските народни приказки. Опыт классификации. – Сборник за народни умотворения наука и книжнина. Кн. XXI. София, 1905. с.110.

А. М. Смирнов. См.: Известия Отделения русского языка и словесности Академии наук I-XII. СПб.-Пг., 1896-1917. Его неполный «Систематический указатель тем и вариантов русских народных сказок» охватывает преимущественно сказки о животных (Известия ОРЯС, 1911г., XVI, кн. 4, с. 95-124, 1912, XVII, кн. 3, с. 131, 1914, XIX, кн. 4, с. 103).

Ю. М. Соколов. Русский фольклор. М., 1941.

Verzeichnies der Märchentypen mit Hulfе von Fachgenossen aUS-GEARBEITET VON Antti Aarne. Helsinki, 1910 (FFC № 3).

А. Руднев. Живая старина. 1911. I.

Н. П. Андреев. 1) FFCcommunications с 1917г. – В кн.: Художественный фольклор. Вып. I. М., 1926. 2) Международная федерация фольклористов (Обзор FFCcommunications 1926-1934гг.) - Советский фольклор. 1935, № 2-3.

Е. М. Мелетинский. Герой волшебной сказки. М., 1958.

Н. П. Андреев. К методологии и технике изучения народной словесности. – Новое дело. Казань, 1922. III. с. 17-45.

Труды юбилейной научной сессии, посвящённой 100-летию полного изучения «Калевалы». Петрозаводск, 1950.

У. С. Канина. «Финская школа» о сказке. – Труды Карельского филиала АН СССР. Вып. XX. Вопросы литературы и народного творчества. Петрозаводск, 1959.

Книга: А. Aarne Antti Leitfaden der vergleichenden Märchenfersehund. Helsinki, 1913 (FFC № 3).

Р. М. Волков. Сказка. Разыскания по сюжетосложению народной сказки. Одесса, 1924. – Известия II Отделения АН 1926, т. XXXI. с. 353.

Советская этнография. 1934, №1-2, с. 231; 1934, №3; 1934, №4; 1966, №5.

Сборник «Сказочная комиссия» в 1927.

Н. П. Андреев. Указатель сказочных сюжетов по системе Аарне. Л., 1929; а также Архив Тбилисского гос. литер. музея им. Георгия Монидзе.

Сказочная комиссия в 1924-25гг.

Межжанровый указатель мотивов (Motif-index of folk literature. Vol. 1-6. Copengagen, 1955-1958).

Народы европейской части СССР. т. 1 (об этногенезе, этнической и этнокультурной истории).

С. Ф. Ольденбург. Странствование сказки (1924). – В кн.: Избранные труды русских.

Народные русские сказки А. Н. Афанасьева. – крупнейшее собрание русских народных сказок.

«Русская народная сказка» В. П. Аникина. 1958, 1974.

«Судьба русской сказки» Э. Ф. Померанцевой (1965).

Эпические жанры устного народного творчества. Уфа, 1969.

Сюжеты и мотивы белорусских волшебных сказок (Систематический указатель) в кн.: «Славянский и балканский фольклор». М., 1971. с. 182-235.

Н. М. Ведерников. Контаминация как творческий приём в волшебной сказке. – В кн.: Русский фольклор. XIII. Русская народная проза. Л., 1972. с. 160.

Второе издание Указателя.

Томпсон ввёл параллельные ссылки на свой шеститомный межжанровый указатель мотивов (Motif-index of folk literature. Copenhagen, 1955-1958).

В. П. Аникин. Русская народная сказка. М., 1977.

Фольклор как искусство слова. Вып. 2. Психологическое изображение в русском народном поэтическом творчестве. М., 1969.

В. П. Аникин. Гипербола в волшебных сказках. – В кн.: Фольклор как искусство слова. Вып. 3. Художественные средства русского народного поэтического творчества. М., 1975.

А. М. Астапова. Народные сказки о богатырях русского эпоса. М., 1962.

А. Н. Афанасьев. Поэтические воззрения славян на природу. т. 1-3. М., 1865-1869. Книга: Проблемы фольклора. М., 1975.

Из истории эстетической мысли древности и средневековья. М., 1961.

Этнографическое обозрение. 1907, № 2; 1906, № 1-2; 1915, № 1-2.

Труды по знаковым системам. Вып. IV. Тарту, 1969. Учёные записки Тартуского университета. Вып. 236.

А. А. Потебня. О мифологии и значении некоторых обрядов и поверий. М., 1865. Указатель сказочных сюжетов по системе Аарне.

Государственное русское географическое общество. Отделение этнографии. Сказочная комиссия. Н. П. Андреев.

Указатель сказочных сюжетов по системе Аарне. Ленинград, 1929.

ИСПОЛЬЗОВАННАЯ ЛИТЕРАТУРА

Проблемам эпических памятников народов СССР были посвящены ряд сборников научных трудов: «Специфика фольклорных жанров». М., 1973.

См.: В. М. Гацак. Эпос и героические колады.

Б. П. Кирдзан. Украинские народные думы и их соотношение с другими фольклорными жанрами.

Н. А. Новгородова. К вопросу о специфике болгарских гайдуцких песен.

Х. Г. Короглы. Туркменский эпос «Гёроглы» и особенности его историзма.

Ю. И. Смирнов. Славянские эпические традиции. М., 1974.

Б. Н. Путилов. Русский и южнославянский героический эпос. (Сравнительно-

типологическое исследование). М., 1971.

Б. Н. Путилов. Славянская историческая баллада. М.-Л., 1965.

В. Я. Пропп. Исторические корни волшебной сказки. Л., 1946.

В. М. Жирмунский. Эпическое творчество славянских народов и проблемы сравнительного изучения эпоса. (IV Международный съезд славистов. М., 1958).

Эпос славянских народов. Хрестоматия. Ред. проф. П. Г. Богатырёва. М., 1959.

«Книга моего деда Коркута» (огузский героический эпос). Пер. акад. В. В. Бартольда. Изд. подгот. В. М. Жирмунский, А. Н. Кононов. М.-Л., 1962.

В. М. Жирмунский. Огузский героический эпос и «Книга Коркута» (доклад).

В. М. Гацак. Сходное и различное в балканском гайдуцком и богатырском эпосе. (Сказания о Новаке и Груе и проблемы исторического соотношения молдавского и румынского эпоса с южнославянским). – Учёные записки Института языка и литературы МССР. Т. X. Кишинев, 1961.

Некоторые моменты историко-этнографических связей.

Эпос болгар:

Българско народно творчество в 12 т. Отобрал и редактировал Михаил Арнаудов. София, 1961.

П. Хитов. Балканские гайдуки. – В кн.: «Славянский сборник». т. 2. СПб., 1877.

И. М. Шептунов. Болгарские хайдуцкие песни. – Славянский фольклор. Материалы и исследования по исторической народной поэзии славян. М., 1951

Болгарская народная поэзия. Избран., перевод с болг. М., 1953.

Д. М. Драгнев. Гайдуки – народные мстители. Очерк истории героической борьбы молдавских гайдуков против местных и иноземных угнетателей.

Тюркский эпос:

Сафура Якубова. Азербайджанское народное сказание. «Ашыг-гариб». Баку, 1968.

Маадай-Кара. Алтайский героический эпос. М., 1973.

Башкирский народный эпос. Гл. ред. А. А. Петросян. М., 1977.

Х. Г. Короглы. Огузский героический эпос. М., 1976.

Джангар. Калмыцкий народный эпос. Пер. С. Липкина. М., 1958.

Манас. Киргизский героический эпос. М., 1984.

Манас. «Эдда» и ранние формы эпоса. М., 1968.

В. И. Абаев. Из осетинского эпоса. 10 нартовских сказаний. Текст, перевод, комментарии. Ритмика осетинской речи. М., 1939.

Якутский фольклор (тексты и переводы А. А. Попова). М., 1936.

Олонго.

Словацкие народные разбойничьи песни и баллады. М., 1976. Сост. П. Г. Богатырёв.

Е. М. Мелетинский. Происхождение героического эпоса (Ранние формы и архаические памятники). М., 1963.

Вековно наследство. Българско народно поетическо творчество. Отбор и характеристика от Михаила Арнаудова. София, 1977.

В. М. Жирмунский. Тюркский героический эпос. Л., 1974.

- Б. Н. Путилов. Героический эпос и действительность. Л., 1988.
 Казахский эпос. Алма-Ата, 1958.
 Алтын-Арыч. Хакаский героический эпос. М., 1988.
 Гёр-Оглы. Туркменский героический эпос. М., 1983.
 Аламжи Мерген. Бурятский эпос. М., 1959.
 1) Героико-эпические сказки как жанр.
 Проблеме определения понятия «жанр» обращены взоры и интересы многих исследователей.
 Н. И. Кравцов. Сказка как фольклорный жанр.
 Сб. Специфика фольклорных жанров. М., 1972.
 К. В. Чистов. О принципах классификации жанров устной народной прозы. М., 1964.
 Указатель сказочных сюжетов по системе Аарне. Состав. Н. П. Андреев. Л., изд. Государственного русского географического общества. 1929.
 АН Литовской ССР. Институт литовского языка и литературы. Методическая записка по архивному хранению и систематизации фольклорных материалов. Отв. ред. В. Я. Пропп. Вильнюс, 1964.
 Ю. И. Смирнов. Сюжеты и мотивы белорусских волшебных сказок (Систематический указатель). Сб. «Славянский и балканский фольклор». М., 1974.
 Ю. И. Смирнов. Славянские эпические традиции. Глава III. Схождения между славянскими эпосами и методика исследования. с. 113.
 В. Я. Пропп. Фольклор и действительность. Избранные статьи. Принципы классификации фольклорных жанров; жанровый состав русского фольклора.
 Б. Н. Путилов. Методология сравнительно-исторического изучения фольклора. Л., 1976.
 Фольклорным жанрам В. Я. Пропп посвятил ряд других работ, в которых принцип сравнительного анализа чётко выявил как на почве определённой действительности – «социальных отношений», «этнографических институтов» (см. Терминологию исторических событий). Рождаются системы представлений, как основы фольклорного явления – жанра, сюжета, образа (В. Я. Пропп. Предисловие к фольк., с. 9). Волшебная сказка, как жанр, со своим составом сюжетов и персонажей, структурой, генетически связана с первобытными обрядами и воззрениями (там же, с. 9), в частности с инициациями. Причём, надо иметь ввиду, что «первобытные обряды» имеют свою ступень в «первобытном обществе».

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННОЙ ЛИТЕРАТУРЫ:

I. Литература по методологии сравнительно-исторического изучения фольклора.

1. Общее языкознание. Методы лингвистических исследований. М., 1973.
2. Б. А. Успенский. Структурная типология языков. М., 1965.
3. Типологические исследования по фольклору. Сборник статей памяти В. Я. Проппа (1895-1970). М., 1975.
4. Б. Н. Путилов. Методология сравнительно-исторического изучения фольклора. Л., 1976.

5. В. М. Жирмунский. Народный героический эпос. Сравнительно-исторические очерки. М.-Л., 1962.
6. Э. С. Маркарян. Очерки теории культуры. Ереван, 1969.
7. А. П. Скафтымов. Поэтика и генезис былин. Саратов, 1924.
8. Н. И. Кравцов. Южнославянский эпос. К вопросу о терминологии. В кн.: «История, культура и этнография славянских народов». VI Международный съезд славистов (Прага, 1968). Доклады советской делегации. М., 1968.
9. В. Звягинцев. Современные направления в типологическом изучении языков. — «Новое в лингвистике». Вып. III. М., 1963.
10. П. Г. Богатырев. Вопросы теории народного искусства. М., 1971.
11. В. Я. Пропп. Русский героический эпос. Л., 1955.
12. Ю. И. Смирнов. Схождения между славянскими эпосами и метод исследования. В кн.: «Межславянские культурные связи». М., 1971.
13. М. Г. Левин. Этнографические и антропологические материалы как исторический источник. (К методологии изучения истории бесписьменных народов). — «Советская этнография». № 1, 1961.
14. С. П. Толстов. Советская школа в этнографии. СЭ, № 4, 1947.
15. Б. В. Андрианов. Хозяйственно-культурные типы и исторический процесс. СЭ, № 2, 1968.
16. Н. Н. Чебоксаров. Хозяйственно-культурные типы и проблемы их картографирования. СЭ, № 2, 1972.

II. Языкознание, литературоведение

1. Правила орфографии и пунктуации гагаузского языка. Кишинев, 1995.
2. Л. А. Покровская. Грамматика гагаузского языка. М., 19
3. Мышление и язык. Под ред. Д. П. Горского. М., 1957.
4. Бартольд В. В. т.V. Работы по истории и филологии тюркских и монгольских народов. М., 1968.
5. Гордлевский В. А. Избр. соч., т. II. Язык и литература. М., 1961. Из наблюдений над турецкой песней (по поводу сборника доктора Ф. Гизе «Рассказы и песни Кенийского виалета»).
6. А. А. Валитова. О некоторых поэтических особенностях «Кутадгу Билиг». М., 1960.
7. С. Е. Малов. Енисейская письменность тюрков. Тексты и переводы (Vвек). М.-Л., 1952.
8. В. М. Насилов. Язык Орхоно-Енисейских памятников (VI-VIII вв). М., 1960.
9. И. А. Батманов. Язык енисейских памятников древнетюркской письменности. Фрунзе, 1959.
10. П. М. Мелиоранский. Памятник в честь Кюль-Тегина с двумя таблицами надписей. СПб., 1899.
11. В. Богородицкий. Законы сингармонизма в тюркских языках. Казань, 1927.
12. Н. А. Баскаков. Тюркские языки. М., 1960. Его же: Ногайский язык и его диалекты. Грамматика, тексты и словарь. М., 1940. Его же: Историко-типологическая фонология тюркских языков. М., 1908.

13. А. Н. Кононов. Грамматика языка тюркских рунических памятников VII-IX вв. Л., 1960.
14. Ф. Пояркова и В. Ладнина. Салары. Этнографический очерк (саларский язык). – Этнографическое обозрение, № 1. М., 1893.
15. Д. С. Сетаров. Тюркизмы в русских названиях животного мира. «Советская тюркология», № 1. Баку, 1960. и другие работы по языкознанию.

III. История, этнография, мифология, эпос.

1. Т. А. Жданко. Очерки исторической этнографии каракалпаков. М.-Л., 1950; её же. Каракалпаки. Основные проблемы этнической истории и этнографии. Доклад по опубликованным работам, представленный на соискание учёной степени доктора исторических наук. М., 1964.
2. С. Г. Агаджанов. Очерки истории огузов и туркмен Средней Азии. IX-XIII вв. Ашхабад, 1969.
3. А. К. Акишев. Искусство и мифология саков. Алма-Ата, 1984.
4. В. Г. Ардзинба. Ритуалы и мифы древней Анатолии. М., 1982.
5. Л. П. Лащук. Историческая структура социальных организмов средневековых кочевников. СЭ, № 4, 1967.
6. С. В. Киселев. Древняя история Южной Сибири. М., 1951.
7. К. В. Вяткина. Пережитки тотемизма и его разложение в связи с облавными охотами бурят. СЭ, № 5-6, 1933.
8. Д. К. Зеленин. Истолкование пережиточных религиозных обрядов. СЭ, № 5, 1934.
9. С. А. Токарев. Символика огня в истории культуры. «Природа», № 9. 1984.
10. В. Иорданский. Тропическая Африка. Треугольник «вода-женщина-плодородие». «Азия и Африка сегодня». 11, 1980.
11. Б. Н. Путилов. Проблемы типологии этнографических связей фольклора. В кн.: Фольклор и этнография. (Связи фольклора с древними представлениями и обрядами). Л., 1977.
12. Этногенез и этническая история тюркских народов Сибири и сопредельных территорий. (Сборник научных статей). Омск, 1983.
13. Происхождение человека и древнее расселение человечества. т.16. М., 1951.
- В. П. Якимов. Ранние стадии антропогенеза.
14. П. И. Кушнир. Этнические территории и этнические границы. т.15. М., 1951.
15. Этногенез народов Севера. М., 1980.
16. М. О. Косвен. Семейная община и патронимия. М., 1963.
17. Липец Рахиль С. Образы батыра и его коня в тюрко-монгольском эпосе. М., 1984.
18. Е. М. Мелетинский. Происхождение героического эпоса. Ранние формы и архаические памятники.
19. Эпические жанры устного народного творчества. Уфа, 1969.
20. Проблемы фольклора. М., 1975.
21. Тюркологический сборник. т.1, 1951.
22. Алтай-Бучай. Ред. А. Коптелова. Новосибирск, 1941.

23. А. А. Петросян. История народа и его эпос. М., 1982.
24. Е. М. Мелетинский. Герой волшебной сказки. Происхождение образа М., 1958.
25. Е. М. Мелетинский, С. Ю. Неклюдов, Е. С. Новик. Проблемы структурного описания волшебной сказки. Труды по знаковым системам. IV. Тарту, 1969.
26. О. И. Капица. Русские народные сказки. М.-Л., 1930.
27. Г. Л. Пормяков. От поговорки до сказки. М., 1970.
28. Этнография имён. М., 1970.
29. Геродот. История в 9 книгах. Л., 1972.
30. К. Маркс. Формы, предшествующие капиталистическому производству. 1858.
31. С. И. Брук. Атлас народов мира. М., 1964.
32. Архив Маркса и Энгельса. Т.IX. М., 1941. Карл Маркс. Конспект книги Л. Г. Моргана «Древнее общество».
33. Книга Ахмеда Ибн-Фадлана о его путешествии на Волгу (921-922). Харьков, 1966.
34. Джiovани де Плано Карпини. История монголов и Гильом де Рубук. Путешествие в восточные страны (1245-1246). М., 1957.
35. Этнография и археология Средней Азии. М., 1979. М. А. Итина. Реконструкция некоторых первобытных обрядов методом аналогий.
36. Е. Е. Кузьмина. Сцена терзания в искусстве саков.
37. А. М. Беленицкий. Изображение быка на памятниках искусства древнего Пендзикента. (К истории зооморфизма в древнем изобразительном искусстве Средней Азии. (О культе быка в изобразительном искусстве Приаралья).
38. Османская империя и страны центральной, восточной и юго- восточной Европы в XV-XVI вв. Главные тенденции политических взаимоотношений. М., 1984.
39. С. А. Токарев. Религия в истории народов мира. М., 1976.
40. С. И. Руденко. Древнейшие в мире художественные ковры и ткани из оледенелых курганов горного Алтая. М.-Л., 1968.
41. С. И. Руденко. Горноалтайские находки и скифы. М.-Л., 1962.
42. С. И. Руденко. Культура хуннов и Нои-нулинские курганы. М.-Л., 1962.
43. С. И. Руденко. Искусство Алтая и Передней Азии сер.I тыс. до н.э. М., 1961.
44. Археологический сборник. Вып. 3. Эпоха бронзы и раннего железа Сибири и Средней Азии. Л., 1961. М. П. Грязнов. Древнейшие памятники героического эпоса народов Южной Сибири.
45. Н. М. Карамзин. История государства Российского. т.I. М., 1969. Т.II-III. М., 1991.
46. В. В. Бартольд. Место Прикаспийских областей в истории мусульманского мира. Баку, 1925.
47. В. В. Бартольд. История культурной жизни Туркестана. Л., 1927.
48. С. В. Киселев. Древняя история Южной Сибири. М., 1951.
49. М. О. Косвен. Очерки истории первобытной культуры. М., 1953.
50. Дж. Фрэзер. Золотая ветвь. М., 1988.
51. Э. Тэйлор. Первобытная культура. М., 1939.
52. А. Н. Кононов. Родословная туркмен. Соч. Абу-л-Гази хана Хивинского. М.-Л., 1958. Абу-Гази-Бохадурь-хань. Родословная туркмен. Переводъ А. Туманского. Ашхабад, 1897.

53. Китай и соседи в древности и средневековье. М., 1976.
54. М. Ковалевский. Общинное землевладение, причины, ход и последствия его разложения. ч.1. М., 1879. Эпос народов.
55. Тюркский героический эпос. Л., 1974.
56. Б. Н. Путилов. Героический эпос и действительность. Л., 1988.
57. Мифы, культы, обряды народов зарубежной Азии. М., 1986.
58. Мифы народов мира. т.1. М., 1980; т. II. М., 1982.
59. Х. Г. Короглы. Огузский героический эпос. М., 1976.
60. Маадай-Кара. Алтайский героический эпос. М., 1973.
61. Башкирский народный эпос. М., 1977.
62. Книга моего деда Коркута. Огузский героический эпос. Перевод. В. В. Бартольда. Изд. подготовили В. М. Жирмунский, А. Н. Кононов. М.-Л., 1962.
63. А. О. Маковельский. Авеста. Баку, 1960.

ARHAİKA HEM GEROY-EPIKA MASALLARI

I. ARHAİKA HEM GEROY-EPIKA MASALLARI HEM ONNARIN MOTİVLERİ

1. Totemistika motivleri hem süjetleri:

«İzmey üüreder zanaata»;
«İzmey hem Adam»;
«Yılan yavrusunun baaşışları».

2. Fantastika-epika süjetleri. Motiv – hronika personajları “dostlaşêrlar” adamnan (E.M. Meletinskiyâ görâ):

«Denizdâ Evrem yanêr»;
«Kartal kurtarêr uşakları»;
«İki kardaş hem kartallar»;
«İki kardaş»;
«Evrem dâdusu»;
«Ajder iş verer»;
«Dev dâdunun anatarı».

3. Fantastika-epika süjetlerinin eski diişilmekleri.

Motiv: «Olan şeytannarda musaafirliktâ».
«Çoban hem şeytannar».

II. ADET-MİFOLOGİYA MASALLARI, ONNARIN GEROYLARI (PERSONAJLARI) HEM MOTİVLERİ.

1. Mifologiya personajları – insanın yardımcıları:

«Cömert kirez»;
«Aacın baaşışları»;
«Ana südünâ kokêr»;
«Bir ii ipliklân bütünnâ askeri giidirecâm»;
«Balık kusêr kızı»;
«Zimbur izi»;
«Derenin baaşışları».

2. Kızın (geroyun) zoomorf yardımcıları. Motiv – kuşlar hem uşaklar.

Motiv «Yıkanmayan padişahka» hem padişah oolu.

«Kuşçaaz yardım eder kıza»;
«Kül Pepeleşkası hem kuşlar».

3. Antropogen kökenni mifologiya yardımcıları:

«Daa anası hem kız»;
«Karı verer baaşış»;
«Haylaz hem şeremet kız».

4. Antropogen süjetlâr hem masallar. Motiv – «nicâ peydalandı cücâ insannar»; motiv – «gökteki Allaa kurucu» h. b.

«Nicâ uşak edinmää»;
«Beni alsa padişaaayın çocu»;
«Daa türkücüsü».

III. HAYVAN EPOSU¹. ZOOMORF PERSONAJLAR.

1. «Hayvannar hem adam» – motiv, angısı biliner uşak masallarında:

«Evdän – hotara...»;

«Yırak-Kıran kedi»;

«Kedi Yuvan»;

«Ani sän kurtardın beni, bän seni iyecäm»;

«İçerdä var kahr».

2. Hayvannar biri-birinnän. Motiv – «kaavi – dooru, yufka – kaaviyä izmet eder».

«Tilki, yabanı hem ayı»;

«Böceciin evlenmesi»;

«Tavşamcık hem çancaaz»;

«Yarım kafalı keçi»;

«Keçi hem edi olacak».

IV. GEROY-EPIKA MASALLARI².

Kendi geroy masalları hem motivleri.

1. Geroy-fantastika eposu.

Ginekokratiya (amazon) motivleri hem süjetleri:

«Kız askerlik eder»;

«Haydut hem padişaa kızı»;

«Kız keser duşmannarı»;

«Daa adamnarı hem kız»;

«Göktän sallangaç»;

«Padişaaahın üç kızı»;

«Dädular, sóyunuz te o taşı»;

«Kızlan çoban»;

«Yıprak, ama akıllı karı»;

«Karı çorbacılık eder»;

«Kuvetli ördek-kız»;

«Karı aarêêr kocasını»;

«Köstenkelä hem padişahın kızı»;

«Kız hem hobur»;

«Günün kızı hem çocuk».

2. Pelivan masalları. Motiv – «personajların kahramannı, angısı temellener genel türk mifolojiya motivlerinä»:

a) Olan savaşêr duşman kuvetlerinnän.

Motiv – «savaş adam için» (klasika³ kahramannı):

«Kulinin kantırması»;

«Tepägöz hem çocuk»;

«Mozaik»⁴;

«Markunun kısmeti göktän»;

«Türkün padişaaası hem Todur»;

«Küçük Baalamada Kamçı»;
«Kismet sazı kurbaada»;
«Soba oolu»;
«Kim gelirsä ardıma»;
«Sana ödek – üç laf».

b) Geroy harakterindä genealogiya masalları.

Motiv «Ölümsüzlüü aaramak»:

«Ölüm saadı geldi»;
«Nerdän kurban»;
«İsaak hem bobası»;
«Gelin almak denizin dibindän»;
«Çocuun kismetini yımirtada»;
«Azaran – bilgiç çocuk»;

Motiv «Gökteki kuvvet hem erdeki işlər»:

I tip. Motiv «Ol!»:

«Ayı ol, ayı ol»;
«Uultu kismet getirer»;
«Kim getirecek ateş»;
«Nicä popazlar olmuş öküz»;
«Kimin bu pay?»;
«Vöölek».

Motiv «Gökteki kurucu»:

II tip. Motiv «Ecelin gökteki yazılışı»:

«Canavar kapêr uşaa» (var balada versiyası);
«Oniki kardaş»;
«Gök uşaa».

c) Geroy harakterindä eponimiya masalları. Motiv «Zoomorf yardımcıları»:

Motiv «Öküz» – geroyun yardımcısı hem kurtarıcısı:

«Sarı Öküz, çocuk hem yılan»;
«Öküzçük, yabancı hem çocuk»;
«Bua, yabancı hem ekmek»;
«Murga öküz hem Kudal öküz».

Motiv «İnek yardımcısı»:

«Mamu – kara inek»;
«Kız, kara inek hem guguşlar»;
«Otladın mı, danacım?».

Motiv «At» – olanın yardımcısı düşmannarlan düşmektä:

«Gök beygirleri»;
«Ateş beygiri koor iyer»;

«Su beygirleri hem Küllükçü»;
«Ahmacık hem yaban hergelesi»;
«Kısırak oolu».

Motiv «Ayı» – kızlar kurtarıcısı hem aldadıcı»⁴:
«Ayı aldadêr kızı»;
«Kız hem ayı»;
«Kız hem demir ayı».

Motiv «Canavar (yabanı, kurt) – olan yardımcısı»:
«Boz yabanı hem çocuk»;
«Çamurdan yabanı»;
«Altın yabanı»;
«Tepägöz, ekmek hem yabanı» hem başka masallar.

V. GENEALOGİYA MASALLARI HEM MOTİVLERİ

Yaparak çıkış masalların süjetlerinä hem motivlerinä, var nicä belli etmäâ büyük hem dolu soyları hem onnarın bölünmesini: masallar soyu (janrası) bölünêr butakım alt janralara (grupalara), nicä:

- I. Arhaika hem geroy-epika masalları;
- II. Adet-mifologiya masalları;
- III. Hayvan eposu;
- IV. Geroy-epika (pelivan) masalları;
- V. Genealogiya masalları hem motivleri (hayvan eponimneri hem baaşlayanın, kurtarıcının funktiyaları).

Bu büyük janra soylarının var belli nışannarı, dilin, stilin, poetikanın, ideya-tematika içindeliin özellikleri, angıları toplêêrlar onnarı bir çevreyä – geroy-epika masallarına. Bu janra soyları temel motivinä ya da motiv grupalarına görä bölünêrlêr alt soylara; ama bu soylar da var nicä pay olsunar. Olêr bölä, neçinki onnarda var evelki sinkretizma, neredä bulunêr adetlêr, mifologiya, av eposu hem başka da izlêr.

Bizim için pek paalı hem lââzımnı bu katlar. Ama ayırı önem var «pelivan masallarında» (B.N. Putilova görä) hem hayvan-eponimnerinnän genealogiya süretli masallarında. Onnarda başlantı (mifologiya) formasında biz bulêriz evelki gagauz türk dedelerin eponimiya süretlerini (Aşın periodundan), angılarında kaldı eskiliin, orta asirlerin izleri. İzleyeräk bu tıklalar masallarını, biz karşı geleriz istoriya-etnografiya gerçeklerinnän, türk genealogiya legendalarinnän hem masallarinnän, hem onnarın formalarinnän (bak Yorumnar).

Derin hem zor sinkretizmada, arhaika, geroy-epika masallarında korundu çok saklılık. Taa burada var eski mif, legenda, inanmaklar izleri, angılarını biler skif-türk dünnänin çoyu halkları. Bu istoriya-etnografiya gerçekleri gösterêrlêr istoriya yaşamasında, etnos kurulmasında gagauz dedelerin etnokultura hem başka baalantılarını.

Biz geçirdik yaraştırmayı⁵ süjetlerdä hem motivlerdä Aarne, P.N. Andreevin İndekslerinä görä, Yu.İ. Smirnovun Günduusu-slavän masalları süjetlerin Yaraştırmak Dizininä görä⁶.

Yaraştırmak hem uygunnaştırmak gösterdi, ani masallarımızın çoyunda var benzeşmelêr halklararası masal sistemasında. Bu benzeşmelêr gösterêrlêr, ani masallarımız artık bitirdilêr

kendi gelişmək, diişmək yolunu da kendibaşına yaşêrlar Aral-Sırdarya bölgelerindä. Orada onnar Tuna-Prut-Dnestr bölgelär şartlarında beslenerlär halk poetika düşünmesinnän.

Kendi gelişmək yolunda bu masallar topladılar hem fantastika düşünmesini, hem adet, mif, genealogiya elementlerini. Ama hep okadar onnarda ilk planda korundu insanın (olanın, kızın) süreti. Onuştan «geroyun eceli» (E. Meletinskiyä görä) her zaman ön planda. Bu masallar janrasında (arhaika hem geroy-epika süjetleri) taa korundu dünnenin adet-mifologiya açıklanması, geroyların sa var zoomorf (fitomorf, htonik) kökleri. Açık bir örnek buna olêr masallar «Denizdä Evrem yanêr», «Kartal kurtarêr uşakları», «Evrem dädusu» hem başka süjetlär. Onnarda «geroyun eceli» baalı zoomorf personajın kendini götürmesinä (neetinä, planına): İzmey, Ajder, Evrem, Kartal, Bua, At, Canavar h. b. Kendini götürmesi sä baalı totem-adet kodeksinä. Onuştan da htonik ya da yarıhtonik köklü zoomorf personajların payı sayılêr ruh paalılıklarının koruyucuları hem taşıyıcıları, arhaik kodeks ilişkilerinin koruyucuları (İzmey kolverer suyu sade ozaman, açan vererlär ona isin kızı); ilişkilär dä onnarın arasında kurulêrlar arhaika kodeksinä görä: kuvet hem güç belli ederlär eri er altı padişahlında. İlişkilerin bu arhaika normalar sisteması baalı insannan ilişkilärä dä. Bu ilişkilär sistemasında önemni «kardaş-dost ilişkiləri». Neçin? Cuvabı lääzım aaramaa bu süretlerin filosofiya-moral gelişimindä.

1. Arhaika miflerindä bu personajlar görünerlär nicä insanın totem dedeleri. Onuştan onnarın var pek paalı kaliteleri: zanaat bilmesi. Ölä, masalda «İzmey üüreder zanaata» (Sobiya Marinadan, Kongaz küüyü) yazdırılêr İzmeyin büülü zanaatı bilmesi: «-Var, – däärmış kız, – geldilär bizä gösteräsin onnara zanaat». Ama onun bilgileri saklı, onnar sade İzmeyin. Bunu söleer İzmeyä hep o kız: «İzmey gelecek da deneyecek seni. Soracek: “Üüürendin mi?” Sän de: “Üürenmedim”». Deyärsän “üürendim”, alêr senin kelleni». Alêr İzmey onu odasına. Düüyêr onu – bu olêr kartal. Düüyêr onu – olêr türlü istoriyalar (predmetlär). Da İzmey sorêr ona: «Üürendin mi?» – «Üürenmedim». – «Üürenmeycän dä. Hay odaya». Bu parçadan annêêrız, ani İzmeyin «düümesi-bilgileri» diil kolay geçerlär olana. Da sade onun dayanması (İzmey düüdü-düüdü onu da ölä o dönärdi türlü predmetlerä, hayvannara, kuşlara) «üürenärkän zanaata» kurtardı onu ölümdän, da o edendi büülü kuvedi. Burada etnografiya momenti – «düümäk».

Başka masalda («Yılan yavrusu hem Adam») yılandın büülü anası, bobası. Ama var büyük zenginnii dä. Te onnarı boba İzmey korkêr versin adama, kimin yok İnan Adamı. Adam getirer karısını. İzmey sä okadar aarır, ani söleer ona: «Na te bu tertibi da öldür adamını. Da gel bana da yaşaycez bilä. Bendä var tä zenginnik. Da ol benim».

Da karı kayıl olêr öldürsün kocasını da olsun İzmeyin karısı. Ozaman İzmey yollêêr onu evä. Adama söledi: «Getir inan adamını», da adam getirdi köpeeni. İzmey ona verer büyük zenginnik. «Gidecän evä, işidecän beygir kişinemesi. Anıycan sän, ne lafeder o. Horoz öter, anıycan, ne söleer o. Köpek salıcek, anıycan, ne deer o». Çıkêr, ani İzmey baaşış verdi adama onun için, ani o korudu da büüttü yılan yavrusunu. Hayvan dilinin bilmesi gösterer naturanın saabi olmasını. Bu bilgi açêr naturanın, hayvannarın, kuşların saklılını. Bölä zenginnik vardı nicä olsun sade totem personajında, angısına veriler büü özellikleri hem demiurg, dedä rolü.

2. Onnar yaşêrlar er altı padişahlında. Onnarın kuvetleri onda, ani burada onnar – padişaa. Htonizma verer onnara büyük kuvet: onnar koruyucu hem suların öndercileri. Burada su akêr onnarın erlerindän, toplu pınarlarda, çöşmelerdä, angılarını koruyêr Ajder. Onnar etkileerlär olanın ecelini. Burada yaşêêr başka da padişah (o sayılêr tıvil), angısının var üç guguş kızı.

Hep ölä var nicä sayılsın yarı er köklü cannarı (onnar yaşêêrlar innerdä, ama kimi kerä çıkêrlar yukarı, ki birkimseyä zarar vermää). Var çirkin nişannı personajlar: Matafalalar, Tepägözlär, kanatlı Evremnär h. b. Kimi kerä onnar var nicä olsunnar ii gezän olana karşı. Tepägözün dädusu teklif eder ona iş. Ama hep o vakıt pek sayêr keçı südünü. Çıkêr, ani däduya läázım kırk keçinin südü, sade ozaman o doyêr. Ama olan saklıdan saayêr bir-iki keçiyi kendinä, da dädu biler, ani birkimsey içêr onun südünü. Ancak vakıtları derin diişilmeklerin etkisinnän bu hem başka personajlar edenerlär din-masal annamasını: onnarın diişer formaları, renkleri, kendini götürmek tipleri, ideologiya funktiyaları. Bölä peydalanêr masallar şeytannar için, onun için, nicä insan düşêr cendemä. Masal «Çoban hem şeytannar» açıklêr şeytannarın yaşamasını. O gösterêr onnarı hırsız hem günnerini boşuna geçirän. «Gecä vakıdı gider bir adam. Çekeder gezmää koyunnar içindä. Koyundan koyuna ayırêr kuyruklarından, angısı besli. Bu da (çoban) gider ardından da tutêr onu. Bu yabancı demiş:

- Nüklay, brak beni, – demiş. Bän sana en büük nevoyanda var nicä bulunıym.
- İi, kimsin sän e?
- Bän şeytanım. Benim adım Nikita. Evdän Yırakım. Onnarın başı».

İleri dooru annadılêr, nicä Nikolay hem Nikita dostlaştılar hem nicä islää o yaşardı şeytannarda: her zaman doyumnu hem zengin imäk.

Gagauz folklorunda topluyucular yazdılar çok legenda, palávra, düş onun için, nicä birkimsey lafedardı şeytannarlan. Biz butakım legendaları yazmadık, ama bu süjetli zengin materialı bulêrız V.A. Moşkovun, A. Manovun, V. Zainçkovskiyn toplumlarında.

Fantastika-epik masalları gösterdilär mif yaşamak soyunu hem onnarın personajların maanasını hem ideologiya funktiyalarını. Var fikir, ani onnarın yarı er hem yarı htonik hakaterin var diil sade evelki kökleri, ama baalantısı mif yaradıcılıın verbal (grek) kulturasınnan da. Ama diil sade bu kaynak verdi zengin material. Gagauz dedelerinin mif kurulmasında derin iz braktı etnokultura, ekonomika, asker örüyüşleri, alış-veriş hem başka baalantılar hem göçlär günduusundan günbatısına, üülen-günduusuna. Onuştan etnokultura ilişkilerinin hem geroy-epik masal köklerinin problemasına läázım adansın diil bir aaraştırma. Burada pek meraklı olaceklar adet-mif masalları hem süjetleri.

Bu masal sistemasının epikasında var istoriya etnografiyanın izleri⁶. Masalların epika-etnografiya aspektlerindä var adet mifleri, annatmalar, legendalar, neredä şannanêr naturanın hem onun obyektlerinin cömertlii. Butakım mif kurulması vardı o halklarda, angılarının sıkı baalantıda bulunardı gagauzların dedeleri, masallarımızın kurucuları hem taşıyannarı. Bunu gösterêr masallar «Cömert kirez», «Aacın baaşışları», «Ana südüne kokêr» h. b. Bu masalların süjetleri temellenerlär adet oyununa hem natura için (aaçlar, derä, balık) – nicä yaşamak kaynaa için, geroy annatmalarına. Laf gider adetlär, rituallar, miflär, inanmaklar kompleksi için, angıları baalı bereket toplamasınnan, hayvannarın yavrulamasınnan, zengin balık tutmasınnan. Bölä, masalda «Cömert kirez» biz karşı geleriz «aaçları korkutmak» adetinnän⁷. Deyelim, «Varmış bir däduyulan bir babu. Onnar ikisi dâ gençliktän barabar yaşarmışlar, ama fukaare – pek yoksullarmuş. Allaa vermiş onnara bir kuhnecik, ama vermemiş uşak bişey. Okaa betfada yaşamışlar»⁸. Bu parçada aylä hem soy betva motivi baalı iiliin hem evdä uşak olmamasınnan. Çıkêr, ani fukaaralık hem uşaksızlık – büülü kuvetlerin etkisi, angıları «betvaladılar» karı-kocayı taa gençliktä.

Nicä nişannêrlar etnograflar, gerçektän dâ düün hem başka aylä-yaşayış adetlerindä vardı betvalamak (iilik adamak) elementleri. Hep bu masalda biz bulêrız başka adetin (ilkyazın aaçları nacaklar korkutmak) elementini, angısı baalıydı aaçların meyva vermesinnän. Ritualın

açıklanması bölä: saabi nacaklan «korkudêr» geçmiştä meyva yapmayan aaçları, isteyäräk onnar meyva yapsinnar. Da aaçlar, sansın «korkup», ani onnarı keseceklär, ilkyazın açardılar da verärdilär meyva (D. Frêzerä görä). Bizim masalımızda okuyêrız: «...dädu demiş: “Gidiym daaya da bir aaç odun kesiyim. Hep okadar ölçiyz”. Gidee daaya, da bir aaç demiş ona, açan dädu çeketmiş kesmää. Ama aaç – kirez aacıymış.

- Dädu, naşı isteersin?

- Geldim kesiim bir aaç da yakacam.

- Brak, sän kesmä. Git evä. Senin odunların kapunun önündä yıvılı».

Başılayıcı aaç başlêêr ihtärlara hepsini, ne lääzım yaşamak için. Ama o döndü onnardan, açan babu istedi olsun Allaayka, dädusu da olsun Allaa. Bu motivlän masal gösterer, ani aacın hem gök Allahının büülü kuvedi yok nicä geçsin sadä insannara. Er yaşayannarı yok nicä etişsinnär bu üüseklerä. Olmalı, düşünülärdi, ani büülü kuvet var nicä olsun sade padişahlarda, nicä erdä Allahın temsilcilerindä, ama diil sadä insannarda.

Bu tıkladan başka masalların ortasında var karı-ana. Masalda «Ana südünä kokêr» biz bulêrız çok motiv, angıları açıklêêrlar ananın hem onun güneş gibi oniki uşaanın üüsek moral statusunu.

Masal özel usulunnan (metafora, giperbola) başlêêr annatmayı fasıl «bir karı» için. «Var bir karı. O karı İvan țareviçin karısı. Deer bu karı:

- Alsa beni, bän duudurcam üç yılda dokuz uşak. Uşakların olucek annılarında ay, başlarında da – gün, tepesindä dä –yıldız. Ölä pek gözäl uşaklar olucek».

Bizim önümüzä süret, angısı kurulu poetika hem mif metaforasınnan. Onun koduna girer mif kosmos güüdelerin – güneş, ay, yıldızlar oluşması için. Sora bu kod diişik formada girdi solär miflerinä. Bizim masalımızda süret-metafora korudu kendi arhaika köklerini: mif, adet, legendalar, masallar. Onnarın merkez aktında durêr naturanın, güneşin dirilmesi, ilkyaz kalendar ritualları hem adetleri⁹.

Ancak büülü «bir karının» var başka yapımnarı da. O adêêr duudurmaa «dokuz uşak üç yılda». Burada yok yannışlık. Laf gider mifologiya sayıları için. Vakıt hem alan diişer nesoyşa kategoriyalarda, angıları bizdän saklı. Var nicä olsun, ani ne zamansa bu kategoriyalar vardılar nesoyşa adetlerdä¹⁰.

Bizim dikkatımızı çeker «bir karının» vakıttan ileri sözleri, ani onun uşakları olucek gök aydınadıcıları taşıyannarı. O karını üüsek masal statusu belli edili onun mifologiya biografiyasınnan. Bezbelli, o «gökün ya da güneşin kızı». Kimi süjetlerdä «güneşin kızında» var büülü kuvet, onun uşakları için sä bişey bilinmeer. Ama o bulunmêêr «İvan țareviç karısının» şannı erindä. Burada biz görêrız gagauz dedelerinin, angılarında geniş yayılıydı «ana südü»¹¹ kultu, poetika ortamında duuan karı kultunu, büülü «bir karı» sa geldi mifologiya ortamından. Onuştan da «bir karıya», angısı oldu «İvan țareviçin karısı», masalda davranış yalpak, kasavetli. Onun tarafında halk acızgannı hem sevinmeli, açan onun daanık aylesi (uşakları) toplanêrlar bireri. Bu masallar tipinin («Bir ii ipliklän bütün askeri giidirecäm», «Karı fiçı içindä») var ölä motivleri: gök aydınadıcıları olan uşakların hızlı büümesi; koolanan ana, oolların pelivan kuvetleri yardım ederlär anaya ensemäâ hepsi zorlukları; «dädu» süretindä büülü gök aydınadıcıları yardımı; kötuleyicileri cezalamak. Kabaatlıları cezalamak metodu sayılêr türk halklarında birdir: «Kukonalarım, kırk at mı isteersiniz osa kırk kılıç mı?» – demiş padişaa. – «Bizä – kırk at». Onnar sa sanmış «kırk at» o bir laf. Da verer padişaa izin askerä: «Çıkarınız saraydan kırk beygir». O vakıt beygir geçärmiş. Da baalêêrlar bunnarı kırk beygirin kuyruuna»¹⁰.

Masalda ayırı yazdırılı gök aydınndıcılarını taşıyan uşaklar hem onnarın becermekleri dönmää biyaz kuu kuşlarına. Onnar kendi ana südünün kokusuna görä (bezbelli, anaları etiştirdi emzirmää onnarı) tanıyêrlar onun yakın olmasını. Da onnar isteerlär birleşmää kalan kardaşlarlan, angılarını anaları saklardı enindä da bununnan kurtardı onnarı ölümdän (masal «Ana südünä kokêr»).

Karının üüsek statusu masallarda koyulu arhaika eposunda. Türk eposunda da karının statusu geliştirili hem yazdırılı eni renklärlän. Buna yardımcı oldu türk cümnesindä kariya ilgi. Ölä, L.N. Gumilövün («Древние тюрки») gözetmelerinä görä «karıdan onnar herşeyi kabledärdilär». Bu karı durumun özelli için yazardı İbn Fadlan da, angısı musaaflik etti peçeneg-oguz soylarında.

Ama masalların epikasına hem geroikasına mutlak girer natura da. Geroylarlan hem yufka personajlarlan bilä mutlak bulunêrlar daa kuşları, hayvannar, onnarın gök koruyucuları¹¹. Onnarın kökleri hep mifologiya harakterindä, ama funktiyaları olêrlar sansın bir geçici etap adet-büü düşünmesindän klasik geroikaya hem antropogen tıklası personajların yaptıklarına. Ozaman nicä açıklamaa, ani cücä kuşlar yardım ederlär ikinci ananın küstürdüü kıza tamannamaa zor işleri. Ama onnar çıkarêrlar kızı ilk plana. Baaşlayıcı fidan verer ona giyim hem ayak kabı, kuşlar da «toplêrlar terekeyi». Kız sa gider kliseyâ, neredä onu görer padişahın oolu. Üüsek statuslu personaj gibi, padişahın oolu çıkêr ilk plana natura kuvetleri yardımınan: kuşcaazların («Kuşcaaz yardım eder»), hayvannarın («Balık kusêr kızı»), zubranın («Zimbur izi») h. b. Ama var görölmedik büülü kuvetlär dä: «Daa anası» («Daa Anası hem kız»), «Bir karı» («Karı verer baaşış») hem başka süjetlär artık olêrlar natura kultları. Taa V.A. Moşkov nişannardı, ani gagauzların inanışlarında var naturanın hem çiçeklerin tek koruyucusu Kadın Menevşä¹². İstoriya-etnografiya planında bu personajın istoriyası zengin hem paalı. Bezbelli, o diştirer görünüşünü, funktiyasını, adını. Ama o pek benzeer «Bir kariya»¹³. Kadın Menevşä suların, derelerin koruyucusu. Bu hem naturanın başka kultları birleştirili tek adet-magiya yaşamanın olmak filosofiyasında. Onun için, ani masalların bütün tıklasında var «adlamak» adeti, brakmêêr şüpâ: uşaklar (çocuklar hem kız ya da sade kız) giderlär evdän; etişip daaya, onnar geçerlär hepsi engelleri hem zor işleri. Baaşış gelir sade ozaman, açan (görünmedik kuvetlerin) işi tamannanêr. Onuştan Daa Anası verer zengin baaşış dädunun şeremet kızına. O, açan saabiya yoktu evdä, yıkadı hepsi hayvannarı: ayıcı, aslancı, biyaz kuşları, tilkicii h. b. Onnar Daa Ananın uşaklarıydı. Onnar çıktılar karşılamaa anasını da annattılar ona, nicä onnara davrandı «kakucuk».

Bu janrada gagauz masallarının geroikasına girer insanın peydalanmak motivi¹⁴. Ama insan taa diil o görünüştä, nicä onu biler dünnä mifologiyası. Bizdä sä o taa bulunêr çıkmak etapında. O görümsüz, utancak, gülüntülü. Masalda «Nicä uşak edinmää» halk fantaziyası girdirmeer görünmâz koruyucuyu, angısı baaşlêêr kariya güneş gibi uşakları. Burada hepsi pek sadä:

«Bir däduyan bir babu yaşarmışlar, da hiç yokmuş uşakları. Yapêr babu plêçinta da yok kim isin. Kalêr kenarlar.

- Năbalım, dădu? – deer babu.

- Al, babu, bir susak, bân dă – bir susak...

Alêrlar bunnar... <...> Urêrlar susakları erä – dolêr içersi uşaklan»¹⁵.

Neçinsä gagauz mif kurmak kanonnarı «işlâmedilär» «cücä insannarın» peydalanmak süjetlerindä: biz yazabildik pek az süjet bu temaya görä. Bezbelli, işlär giderlär diil ölä, nicä biz düşünêriz. «İnsannar» kalmadılar gagauz mif kurulmasında, neçinki gagauzların

dedelerindä destek bulmadı fikir aşaalamaa naturada insanın rolunu. Onnar düşünärdilär solär tipindä mif kurulmak kanonlarında: güneş gibi uşakların duuması; onnar – Ay hem Güneş, Yıldızlar taşıyannarı, onnar – «sarp gözelliğe» («günä bakêrsın, ama kıza bakamêrsın»), angısı kamaştırêr gözleri hem başka poetika gözelliğ ölçüleri. Hepsı bu söleer onun için, ani adam üüsek yaradıcılık uurundaydı, onun vardı üüsek statusu hem bunda onun geroikası.

Epika içindeliinnän masal janrasına girer önemni ııkla – hayvan eposu. Burada biz ayırêrız iki süjet bölüünü: «hayvannar hem adam» hem «hayvannar – kendilär arasında». E ne burada epikalı? İlk, hayvannar kendileri: ayı, canavar, tilki, kartal, guguşlar, aslannar, kedilär hem köpeklär h. b., angıları, bezbelli, nezamansa «saygılı» personajlardılar av eposunda hem adetlerindä. İkinci, bizä etişän masallarda da onnarın var geroy-fantastika rolü. Onnarın tabeetleri, yaptıkları, onnarın özenmesi kurtulmaa insanın bakımından (babu süretindä) pek hoş. Bu hem başka kaliteleri yapêrlar onnarın süretlerini epikalı. Onnarın kendini götürmesi, yaptıkları diil usuluktan. Keçi kin tutêr canavara ölü olaklar için, danacık ta harıaklı hem hep kin tutêr babuya. O (kimi variantlarda – buzaacık) öldürttü aylä azalarını hem däduyu onunnan, ani soruşa: «İdin mi, danacım?» ret cuvabı verärdi. O bütün gün bişey imäzdi hem içmäzdi, makarki uşaklar hem babu güdärdilär onu en eşil erlerdä. O yapêr kendi «istediini», kötü duruma koyêr harıaklı babuyu. Başka personaj Yırak-Kıran-Kedi kolay edener kendinä «dost» da enseer yaban hayvannarı. Böcek-gelincik tä beenmeer bir dä «güveeyi»: o seçici, evlenmedään öncä, o annêêr güveenin zenginnii için: «Neylän doyurucan beni?» – sorêr o herbirinä. Da sade ev sıçanı (erkek) kazandı böceciin «kalbini». Kahraman keçi-ana gözäl hem hesaplı götürer çorbacılıını. Üürendi özel yalpak seslän çalmaa türkü kendi olacıklarına, ama onu kendisini aldattı tamah canavar. O öldürer canavarı olakları için. Ama olaklar da iitli – onnar beklärdilär analarını hem girgin cuvap edärdilär canavara, ani o diil onnarın anası.

Masallarda «Tilki, yabanı hem ayı», «Neçin tilki kalmış yalnız» hem başkalarında hayvannarda var insan kaliteleri – onnar çalışêrlar benzemää ona. Masalda «Tilki, yabanı hem ayı» tilki benzeder kendini kresnişaya (kimi kerä babuya), ne nişannêêr onun özenmesini tutmaa insan duudurmak adetlerini. Bu süjetlerdä taa korunêr baalantı bu süjetleri kuran mifologiyaylan. Ölä, masalda «İçerdä var kahr» gösterili hayvannarı saymak izleri. İhtärlarda uşak erinä yaşêêr kurbaa (ool). O atladı kaynar süt içinä da ihtärlara «geldi yas günneri». Hepsı kuşlar hem hayvannar acıyêrlar ihtärları: ya kırêrlar kanatlarını, ya atlêêrlar aşaa, ya içêrlär çılk suyu. Babu da «oturdu kızgın tavaya» kahrılanarak «kurbaa-oolunun» ölümü için. Bu hem başka süjetlerin vardı baalantısı aşaa mifologiyaylan, hem sadä adetlärän. Onuştan şindi onnarı annadêrlar şakaylan. Ama bu küçültmeer onnarın önemini hem gözelliini.

Biz belli ettik masalların özel janrasını, angıların var klasika geroika izleri. Onnarın arasında belli olêr geroy-epika özelliklärän masallar süjetleri. Onnar var nicä daalsınnar küçük kategoriyalara hem grupalara. Girdirêr süjetä nesoysa motivi ya da alt motivi, onnar da bölünêrlär soylara. Onnarın arasından ayırılêrlar ginekokratika (amazon) motivli masallar. Onnarda baş personaj «Kız», «Padişaa kızı» ya da «Bir adamın kızı». Önemni erdä bulunêr masal «Kız askerlik eder»¹⁴. Te birkaç motiv, angıları getirêrlär süjetä eposun geroizmasını hem monumentalizmasını:

«Bir vakıt varmış, bir vakıt yokmuş. Bir adamın varmış üç kızı. O adam işider haber, ani lăázım gitmää cengä. Bu iş olmuş pek evelki vakıta. Da adam demiş kızlarına:

- Herbiriniz olaydı çocuk, gideceydiniz benim erimä cengä, cenk etmää. Ama geldi bana haber – bän gidecäm».

Burada «cenk motivi» (cengä ool erinä gider boba) gösterer istoriya ilişkilerini devletlär

arasında. Masal başlêr konfliktân («adamın yok oolu, angısı gideceydi onun erinâ»), ki süjetin ilerlemesinde açmaa kızın, asker gibi, epika hem geroy çizilerini, motivi kaavileder düşünmâk, ani kız bobaya diil lâazım.

Süjet ilerleer zorluklarlan, angılarını ensämedään, boba döner kızlarından. Burada var hem panayırda at satın almak, köprüdän atlı geçmâk, buluşmak diişik giyimni bobaylan h. b. Da sevindirdi onu sade küçük kızı. Ama o da lâazım seçsin beygiri. «Üçüncü kızınnan giderlär genä panayıra. Da orda – bir büyük beygir. Kara beygir. Kara hem zabun. Yanında da var bir büyük dâdu. Sakalı büyük hem biyaz. Da kız demiş bakasına ölä: «Alacez te o tuyan beygiri». O da demiş: «Diil lâazım». Da giderlär ileri. Açan karşı gelerlär bu dâduylan hem zabun beygirlän, kız ozaman demiş: «Alacez bunu».

- Naşı yapıcan (onnan)?

- Bän gidecäm onnan cengä. Seni kurtarıcam.

Da demiş kız dâduya:

- Nekadar karbona isteersin sän buna?

- Bir karbona.

Da açan verer ona bir karbona, dâdu da ona ölä demiş:

- Gittiynän evä, veräsin üç kazan su, üç kazan da koor.

Da bu beygir çıktı büülü. O lafetti kızlan: «Eer çocuk olsan, sevecän, sıklık çalarak gezeçän, geleçän bana şen. Ama kızsın, aalayarak gellersin bana».

Kız piner atlı beygirä da gider. Bobasının erinä gider cengä. Açan etişerlär o köprüyä, beygir üüretmiş kızı: «Açan etişecez köprüyä, urasin bana üç tatarnik. Hiç canın acımasın bana. Da geçecez senin bobanı».

İleri dooru masalın süjeti benzeer asker kız için baladaya. Ama masalda baş geroy alêr kendinä ad «İvan» da tamannêr padişahın pek zor daavalarını, aniki korumaa bobasının hem kendinin namuzunu hem onurunu.

Geräa gibi epika var başka masalda da – «Haydut hem padişaa kızı». Masal geçirer bizi o duruma, neredä lâazımni şekildä açıklanêr padişaa kızının girginnii.

«Padişaaayın varmış kızı. Bir dâ haydut gezärmış yollarda. Emmetän, soyarmış insannarı, öldürürmüş kişileri. Padişaaayın kızı deer:

- Bubam, nası yapalım da turalım bu hırsızı?

- Bilmeerim, kızım. Bän da bıktım.

- Bilmeer misin, ne? Ver, baka, oniki kız hem beygir da bän da gidecäm ona karşı. Ama kızları bän ayırıcam kendim».

Bu parçadan belli, ani padişaa kızının, nicä dâ gerçek askerin, var beygiri hem zirhleri. O da yardım eder bobasına da söleer, ani hazır öldürmää haydutu. Bundan kaarä, çıkêr, ani o diil yalnız pelivan, ama ona taa lâazım «oniki kız», angılarını o kendi seçecek. Bu motiv benzeer karakalpak eposuna «Kırk kız». Bizim gözletmemizä görä bu masalın diil sade başlantısı, ama başka süjetlerin dâ var benzerleri türk eposunda. Onnarın genetika kökleri çekilerlär geroy-mif adetlerindän. Onuştan bu masallar şiklasında biz karşı geleriz kızlarlan, angıları kuvetli diil sade «silählan elindä hem beygirdä atlı», ama onnar kaavi zor daavaları çözmesinde, çorbacılı götürmektä hem başka işlerdä. «İprak, ama akıllı karı» açêr yufka, ama akıllı karının kuvet hem fikir saklılını. Mifologiya duyulêr başka süjetlerdä dâ: «Kuvetli ördek», «Karı aarêr kocasını» hem başka masallarda.

Epika geroyları savaşêrlar duşman kuvetlerinnän. Süjetlerin çokluu getirer fikirä, ani onnar kendi gelişmesindä geçtilär uzun yolu. Dayandılar vakıt hem alan zorluklarına.

Buradan da çekiler onların özelliği hem epikalılığı, istorizması hem zenginliği.

1. Temada, süjette, motivlerde eski türk epika anıtlarına benzeyen masalların geroizmaları hem epikası belli vakıta kaldılar yabancı etnika, dil, din ortamında. Bu koşullar braktılar kendi izlerini bizim masallarımızın ideya-tematika içindeliinde. Onuştan geroy karakterinde masallarımızın var kendi özellikleri.

Onlarda yok nesoyso istoriya-geografiya özelliği. Yok onlarda teritorial-administrativ bölünmek nişannarı, er, baş kasaba adı, yok öncülerin, öndercilerin, etnika düşmannarının hem geroy dostlarının adları da. Var savaş.

Üülen Sibiri, Kaspiy, Aral hem başka bölgelerde yaşayan türklerin istoriya ilerlemesi baalıydı feodal-asker ilişkilerinin oluşmasınan. Kultura ilerlemesi geçardı türlü din akımnarı etkisinnän: islam, dinsizlik, mazdeizma, avesta hem yufka hristian akıntıları. Bundan başka, verbal hem adet kurası etkilenardı skif «hayvan stili» tarafından, poeziyadan hem başka halkların material kurasından (Gündusu, Karadeniz, Balkan-Tuna halkları).

Oguz-peçeneg-kıpçak soylarının din, kultura hem etnika birleşmesinden kuruldular ayrı kaavi hem birleşik soy toplulukları¹⁵. Angı erdä hem neredä bulunardılar gagauzların dedeleri soy akıntılarında? Kim kurdu gagauzların etnika kökünü, neredä hem ne zaman onnar «gittilər» islamdan ya da kendileri kabletilär hristiannı hepsi onun dogmalarınan – soruşlar zor, ama açık.

Etnika topluluklarının birleşmek durumunda bir sıra faktor etkiledi mifologiyayı: başka halkların yazılı poeziyası, oturmaayan hem yazısı olmayan halkların aazdan masal-türkü kurası, din mifologiyası hem annatmaları.

Devlet-administrativ bölünmenin olması açer problemayı halkın dil saalamasında da. Nesoy dili kullanardılar gagauzların dedeleri – geroy-epika yaradıcılığının kurucuları hem taşıyannarı? Bu hem başka problemları läzım incelemää gelecektä.

Gagauz eposun bu hem başka özellikleri hem problemları göstererlär, ani kuruldular hem ilerlärdilär geroy-epika masalları zor vakıtlarda. Bizim günnerä onnar etiştilər nicä «halk hatır arhivi». Onuştan istoriya-etnografiya tarafından bu masallar pek paalı.

Ama artistik-poetika yaratması olarak, onların hepsi uurlarında önemni erdä bulunär fantastika. Nicä sölendi, önemni erdä bulunär karı süreti. Ama diil taa aşaa bulunär adam süreti dä. Masallarda «Kulinin kantırması», «Tepägöz hem çocuk», «Mozaik», «Kısırak oolu» «olan savaşer insan için» motivi çoyu süjetlerde açıklanär, nicä «erkek yaptıklar deviri». Taa burada bulêrız tüm türk (erkenki orta asırlär) motivlerini hem süretlerini. Fantastika hem geroizma toplêrlar bireri adam hem karı süretlerin millet zenginliğini. Olmasaydı ölä aarif hem inan hayvannar, nicä at, öküz, hem dä yaban hayvannarı – canavar, olan tamannamayaceydı gelin bobasının zor daavalarını. Kimi geroy masalların var yaşayışannık nişannarı. Masallarda: «Mozaik», «Markunun kısmeti göktän», «Türk paşası hem Todur», «Küçük Baalaman-Kamçı» ya da «Kamçı-parmak», «Soba oolu», «Kısırak oolu», «Ayı oolu» var yaşamak eposun nişannarı. Burda savaş Matafalalarlan, bayram «sarayda», büülü atlar, kuşlar, hayvannar, angıları sesleerlär hem inan izmet ederlär insana. Pelivannarın kuvedi okadar büyük, ani Matafalayı, angısının başı etişer gökâ, kısırak oolu taşıyer kamçı-parmaanda, nicä tüüceezi. Düüştä dä pelivan uruşu var: «tutanı erä urêr», sesi işidiler uzak daada; çalgıcının sesinä («Daa türküsü») çıkêr print da sever kızı. Bu masalların geroylarında var topuz, kılıç, ok, ama geroy onnarsız da «atêr düşmannarı erä». Onnar padişahın – kız bobasının tarafında pay alêrlar cenklerdä. Pek meraklı yapılar, neredä padişaa kızı «kırk katta oturêr».

Masallarda gelini seçerlär, atıp topuzu ya da okları. Büülü gelinnär: «Günün kızı», «Kurbaa denizdä», «Guguşlar» – «sakallı er altı adamının» kızları pek önemni yardımcılar. Bölä masallarda geroyun duşmannarı – türlü sürettä büülü zararcılar. Nicä dä läüzim olsun eposta, geroyun var kardaşlıkları. Duşmannarın görünüşü hayvan, evrem, canavar şekilindä, ama var antropomorf ta – arap, çingenä. Bu gösterer onnarın diil birsoylu köklerini. Onnarda epoha sansın durdu da korudu kendindä mifologiya bakışlarını, adetlerini, legendalarını.

Genealogiya motivli masallarda belli olêr istoriya folklorunun elementleri. Onnar baalı eski türklerin genealogiyasına¹⁶. Bu folklor çevresinä biz erleştirdik:

1. Ölümsüzlük motivini, bulmaa eri, neredä yok ölüm. Türküdä çalınêr, ani olan aarêêr «neredä yok kıran, mezarsız er». Eposta sa – «ihtâr saklanêr ölümdän».

2. Aylä kısmeti hem hayırlı ecel motiv.

3. Motiv – Allahın rolu personajların ecelindä.

Hep burayı biz erleştirdik:

a) etiologiya masalları «ol birkimsey» motivinnän.

b) baalantı er altı dünnesinnän, neredä oturêr adam da «enidän yazêr» olanın kademsiz ecelini, diıştirip eni, gözäl ecelä.

4. Gökteki Allahın mufleti apostolların ecelini belli etmesindä.

5. Eponimiya motivleri masallarda. Burada açık belli baalantı türklerin evelki miflerinnän (olmalı, orta asirdän süretlär):

a) «Sarı Öküz», «Sarı Öküz, çocuk, yılan», «Öküzçük, yabancı hem çocuk», «Bua, yabancı hem ekmek».

6. «At» eponimi gagauzların genealogiya annatmalar sistemasında:

«Gök beygirleri»,

«Ateş beygiri koor iyer»,

«Su beygirleri hem Küllükçü»,

«Ahmacık hem yaban beygirleri» h. b.

7. Eponim «ayı» aldadêr kızı:

«Ayı aldadêr kızı»,

«Kız hem ayı».

8. «Yabancı» eponimi, motiv yabancı yardım eder olana almaa gelini:

«Boz yabancı hem çocuk»,

«Altın kuş, yabancı hem çocuk»,

«Çamurdan yabancı»,

«Altın yabancı»,

«Tepägöz, ekmek hem yabancı».

Bu genealogiya süjetlerinin özelliği onda, ani onnar baalı evelki miflärän. Bu miflär adalı hayvannara, angıları nesoysa dinin süretleriydi. Büülü adetlerin hem annatmaların ortasındaydı. Bua, inek, at, köpek, kedi hem kimi yaban hem ev hayvannarı butakım hayvannardılar. Sayıldılar balıklar, kuşlar, ufak kır hayvannarı da. Türklerdä ayırı sayıldılar kimi kedi soyları da: yırtıcı hayvannar – bars, aslan, kaplan, yabancı keçisi h. b. Bakarsak bu kanıtlara istoriya-etnografiya motivleri tarafından, onnar var nicä çok annatsınar bizä. Ama bu problemları läüzim üürenmää ayırı. Şindi biz var nicä yapalım bölä çıkış:

Gagauzların istoriya yolu verdi yaradıcılık kuvedini kurmaa üüsek mifologiyayı. O sıkı baalıydı evelki inanışlaran, dinnärlän, adetlärlän. Dedelerimizin yaşaması kır hem daa-kır alannarında korundu türlü masallarda. Onnarda yansıtlanêr yaşamak, asker, ekonomika,

komşu devletlärän etnokultura baalantıları.

Gagauz epos kurannarının hem taşıyannarının mif hem masal kurmak zaameti baalıydı diil sade adetlerä. Bu süjetlerin temelindä onnar büüdärdilär kendi genç askerlerini, çobannarını, çiftçilerini. Geliştirärdilär onnarda hodulluu hem namuzluu. Bu kalitelär pek sayıldılar cümnedä, neredä hepsini kazanardılar savaşlan.

Gagauzların yoktu kolayı yazmaa masalları, legendaları, mifleri («Dede Korkut kitabından» kaarä), onuştan masallar onnara «gerçek annatmalardılar». Ölä, masallar «Mozaik», «Todur hem paşa», «Markunun kısmeti göktän» hem başkaları sayılêrlar gerçek. İstoriya geçmişinä sevgi açıklandı diil sade masalların, annatmaların, poeziyanın epikasında. Burada var nicä bulmaa benzerleri hem onnarın funktiyalarını oguz eposundan. Süjetlerdä var baş giyimneri («kırmızı feslär», «kara kalpak»), siläh, vakıt-alan hem başka kategoriyada adlar. Dedelerin yaşayışı, zaameti benzeer onnarın istoriya gerçekliinä. Mayıl onnarın material hem moral paalılıkları: namuzluk, şeremetlik, belaya düşenä yardım vermäk; hayınnı sevmemäk hem hayırlık «kardaşlaa»; ayledä ihtärları hem uşakları saymak, kariya da verili aariflik rolu.

Geroy-epika masalları, baladalarlan barabar, dastannarlan, lirika-epika türkülerinnän var nicä girsinnär mifologiya hem masal kultura zenginniklerinä. Buna temel verer gagauz epika masallarının dili, stili, poetikası.

Biz şükür ederiz B.N. Putilova, angısı verdi bizä fikir yazmaa materialları magnitofon lentasından da hazırlamaa bu toplumu.

GİRİŞÄ HEM HAZIRLAYANDAN DİPNOTLAR

1. X. Г. Короглы. Огузский героический эпос. М., 1976. Маадай-Кара. Алтайский героический эпос. М., 1973. Башкирский народный эпос. М., 1977. Джангар. Калмыцкий народный эпос. Перев. Литвина. М., 1958. Манас. Киргизский героический эпос. М., 1984. Сафура Якубова. Азербайджанское народное сказание «Ашыг-гариб». Баку, 1968. Мелетинский Е. М. Происхождение героического эпоса. (Ранние формы и архаические памятники). М., 1963. Его же «Эдда» и ранние формы эпоса. М., 1968. Якутский фольклор. (Тексты и переводы А. А. Попова). М., 1936. В. М. Жирмунский. Тюркский героический эпос. Л., 1974. Казахский эпос. Алма-Ата, 1958 и др. Проблемам эпических памятников народов СССР были посвящены ряд сборников научных исследований: «Специфика фольклорных жанров». М., 1973. В. М. Гацак. Эпос и героические коляды. Н. А. Новгорова. К вопросу о специфике болгарских гайдуцких песен. Ю. И. Смирнов. Славянские эпические традиции. М., 1974. Б. Н. Путилов. Русский и южнославянский героический эпос. (Сравнительно-типологическое исследование). М., 1971. Его же Славянская историческая баллада. М.-Л., 1965. В. Я. Пропп. Исторические корни волшебной сказки. Л., 1946. В. М. Жирмунский. Эпическое творчество славянских народов и проблемы сравнительного изучения эпоса. (IV Международный съезд славистов). М., 1958. и многие другие исследования.

2. Sınır aşırısında.

Българско народно творчество в 12-ти томах. Отобрал и редактировал Михаил Арнаудов. София, 1961.

- Хитов П. Балканские гайдуки. – «Славянский сборник». Т. II. СПб., 1877.
- И. М. Шептунов. «Болгарские гайдуцкие песни». - «Славянский фольклор».
- Материалы исследований по исторической народной поэзии славян. М., 1951.
- Д. М. Драгнев. Гайдуки – народные мстители. Очерк истории героической борьбы молдавских гайдуков против местных и иноземных угнетателей. Кишинев, 1962, и другие исследования и сборники, такие как:
3. «Гагауз фольклору». Сост. Н. И. Бабогло. Кишинев, 1969. «Буджактан сесләр». Литература йаздылар. Сост. Д. Танасогло. Кишинев, 1959. Л. А. Покровская. «Песенное творчество гагаузов». Кандидатская диссертация Л., 1953. Ее же. «Народные песни гагаузов Молдавии и Украины». София, 1971. (Доклады советской делегации). Сказки гагаузов были опубликованы В. А. Мошковым. – «Гагаузы Бендерского уезда. Этнографическое обозрение». 1900, № 1; 1901, № 1, 2, 4; 1902, № 3, 4; Наречия бессарабских гагаузов. – «Образцы народной литературы тюркских племен». Изд. акад. В.В.Радловым. Т.Х. СПб., 1904. В.М.Бошков. Гагауз халк масаллары. Одесса: «Маяк», 2002.
 4. V.M. Moşkovdan – 1902 y. hem V.M. Boşkovdan – 2002 y. üz yıldan sora çıktı Ukrayna gagauzlarının küçük halk masallar toplumu.
 5. Gagauzların etnogenezi soruşuna adalı M.N. Guboglonun statyası Этническая принадлежность гагаузов. (Историография проблемы). – Советская этнография, № 3, 1967, s. 159-167.
 - Kaynak gibi var nicä kullanmaa Ay Boba Mihail Çakirin klisä literatura-istoriya yazılarını «Ay Boba Mihail Çakir» «Gagauzlar: istoriya, adetlär dil hem din», «Pontos», Chişinau-2007. Tiparlamaya hazırladı text: Stepan Bulgar, Mihail Çakir.
 6. С. С. Курогло. Семейная обрядность гагаузов в XIX – нач. XXв. Отв. ред. В. С. Зеленчук. Кишинев, 1980. М. В. Маруневич. Поселения, жилище и усадьба гагаузов Южной Бессарабии в XIX – нач. XXв. Кишинев, 1980.
 7. «Gagauz halk türküleri». Toplayan hem hazırlayan: Mariya Durbaylo, sorumnu – Lüba Çimpoeş. Chişinau, 2001.
 8. И. Дрон. Гагаузские географические названия. (Территория Пруто-Днестровского междуречья). Кишинев, 1992.
 9. Чимпоеш Л. С. Дастанный эпос гагаузов. Кишинев, 1997.
 10. Дурбайло М. А. Баллада түркүлери. Записала и подготовила к печати Дурбайло М. А. Кишинев, 1991.
 11. Чимпоеш Л. С. Дастанный эпос гагаузов. с. 15.
 12. Burayı girdi material, angısını hazırlayan topladı Moldova Respublikasının gagauz küülerindä XX asirin 1969-uncu yılından 1976-ıncı yılından. Ama masal materialı korundu 1987-inci yılından 1991-inci yılından ekspeditiya raportlarında Ukrayna Sovet Birlii Reni dolayı, Priazovye, Kotlovina küülerindä h. b. (Valkaneş, Çadır-Lunga, Kongaz, Beşalma, Komrat kasabası).
 13. Bu topluma girän masallar yazıldı magnitofon lentasına da 1998-inci yıldan bulunêrlar Moldova Respublikası Merkez Devlet Arhivindä.
 14. Türk eposun önemni epik anıtları: «Казахский эпос», «Джангар», «Калмыцкий эпос», позже «Манас. Киргизский героический эпос» (М., 1984), «Якутский фольклор» (тексты и переводы А. А. Попова), 1936 h. b.
 15. Rusya, Bulgariya, Vizantiya, Selcuk hem Osman Türkiya «komşuları» için (türk

dilli poloveţlär, uzlar, guzlar) yapıldı çok yazdırma-annatma aaraştırması rus, sovet hem sınır aşırı istoriografiyasında.

16. Gagauzların köklerinin etnonimika adetlär soruşlarına adalı bizim işimiz «Панняя история гагаузов (эпоха раннего феодализма)». Şindi el yazısı bulunêr avtorun arhivindä.

17. İstoriya-etnografiya kaynaa gibi gagauz balada temasına adalı kandidat disertaşımız. El yazısı bulunêr Mikluho-Maklay adına etnologiya institutunda (Sankt-Peterburg, 1994-üncü yıldan, korunmadı). Ayırı bölüm adalı balada türkülerinin epikasına hem onnarın janra özelliklerinä.

18. Baladalar – kahırlı, uzun melodiyalı türkölär. Bu melodiyalar girdilär «Gagauz halk türköleri» (Chişinau, 2001) toplumun nota yazılarına.

Epik janralar bölünmenin temel soruşları

1. В.Я.Пропп. Фольклор и действительность. Избранные статьи. М., 1976

2. Etnografiya bilimindä var açıklama-terminologiya toplumnarı, angıları doorudan baalı etnos teoriyasına. Burada laf gider «Soşial ilişkileri için, angıları var nicä girsinnär «Soşial organizatıyası», «Soşionormativ kulturası» bölümünä. V.Ya. Propp yazdı ikisini dā. Ama «soşial kurumnarı», «institutlar» ayırılêrlar açıklamadan «çorbacılık düzeni» ya da «yaşayış», «ilk üretim kulturası». Gagauz masallar epikasında biz ayırêrız bu soşial kurumnardan anıtlarını kuran gerçekliin etnografiya baalantılarını. Bak literaturayı: «Социально-экономические отношения и соционормативная культура». Ответ. ред. др. ист. н. А. И. Першин, др. ист. н. Д. Трайде. М., 1986. с. 6.

3. «Этнографические институты, исторические события» - V.Ya. Propp yazdırdı «sade kendi etnografiya annamaklarını hem terminlerini, deyelim «dual kurumu», «erkek evi», «kaçmak», «patronimiya» h. b. Неп orada, s. 7.

4. Eer epos açıklarsa real gerçeklii, ozaman süjetlerä hem süretlerä dā lääzım özel janra çerçeveleri.

5. В. Я. Пропп. Принципы классификации фольклорных жанров. – Советская этнография, 1964, №4, с. 147-154; «Жанровый состав русского фольклора». В сб-ке «Фольклор и действительность. Избр. статьи». М., 1976, с. 47-82.

6. Б. Н. Путилов. Предисловие к сб-ку В. Я. Проппа «Фольклор и действительность». с. 9.

7. Н. Ф. Сумцовъ. Мужъ на свадьбъ своей жены. (IV-V книги «Этнографическое обозрънія». М., 1893)

А. А. Валитова. О некоторых поэтических особенностях «Кудадгу Билич». М., 1960. (Материалы XXV Международного Конгресса востоковедов). Сб-к «Этнография и археология Средней Азии». М., 1979.

М. А. Итина. Реконструкция некоторых первобытных обрядов методом аналогий.

Е. Е. Кузьмина. Сцена терзания в искусстве саков. А. М. Беленицкий. Изображение быка на памятниках искусства древнего пенджикента. (К истории зооморфизма в древнем изобразительном искусстве Средней Азии. (О культе быка в изобразительном искусстве Приаралья).

С. И. Руденко. Искусство Алтая и Передней Азии сер. I тыс. до н. э. М., 1961. Археологический сборник. Вып. 3. Эпоха бронзы и раннего железа Сибири и Средней Азии. Л., 1961. и др.

8. Б. Н. Путилов. Предисловие к сборнику статей В. Я. Проппа «Фольклор и действительность». с. 9.

9. Bu problemalar açıklandılar kandidat dissertatıyamızda «Гагаузские народные баллады как историко-этнографический источник». Üülen Sibir Etnologiya institutu arhivi (Leningrad, bir payı). Sankt-Peterburg.

10. В. Я. Пропп «Фольклор и действительность». с. 9.

11. Hep orada. s. 34.

12. Hep orada.

13. L.S. Çimpoeş kendi folklor ekspedişiyasında yazabildi butakım tekstleri, onnar için biz taa söyleyecz.

14. Bak: V.A. Moşkov.

15. Л. С. Чимпоеш Дастанный эпос.

16. Bak kandidat dissertatıyamızı temaya: «Гагаузские народные баллады как историко-этнографический источник». (Sankt-Peterburg, 1994. Bulunêr Mikluho-Maklay adına Üülen Sibir Etnologiya institutu arhivindä).

17. Butakım peetleri yazdık Çadır-Lunga dolayının Kiriyet-Lunga küüyündä 1971 yılda E.İ. Sırfıtan. Bulunêr Moldova Respublikası Merkez devlet arhivindä avtorun fondunda.

18. Bu kolaylı verer genç avtorlar hem çalgıcılar ortamında estrada-teatru incäzanaatının ilerlemesi.

19. Taa detallı bak monografiyamızı «Ранняя история гагаузов (К этнонимической традиции происхождения гагаузов)». Kişinöv, 2008 (el yazısı). Bu aaraştırmada biz kullanmadık gagauzların hepsi folklorunu, ama sade geroy-epika masallar janrasını.

20. Folklor, özelliklän dä epika, süjetlerin geniş kullanması yansıtlandı yazısız halkların istoriyasını üürenmenin etnografiya, arheologiya, dil bilimi problemalarında. – Советская этнография, №1, 1961

Левин М. Г. Этнографические и антропологические материалы как исторический источник.

Левин М. Г. Этническая антропология и проблемы этногенеза народов Дальнего Востока. М., 1958.

Сборник «Этнография и археология Средней Азии». М., 1979.

А. М. Беленицкий. Изображение быка на памятниках искусства древнего пенджикента. (К истории зооморфизма в древнем изобразительном искусстве Средней Азии. О культе быка в изобразительном искусстве Приаралья).

Н. П. Лобачева. Об одном обычае свадебного комплекса хорезмских узбеков. – Археологический сборник. Вып. 3. Эпоха бронзы и раннего железа Сибири и Средней Азии. Л., 1961.

М. П. Грязнов. Древнейшие памятники героического эпоса народов Южной Сибири.

Мн. другое в использовании фольклорных сюжетов в историко-этнографическом плане.

21. Этот раздел с выводами отнесен к Заклучению и Приложению к сборнику.

22. Masallarda ona yazdırılêr Bigmen – bûük adam, nışannarı. Dünnä etnografiya literaturasına girän termin, kendi topluluklarında etkileri olan adamnarı göstermää deyni. (Bak: Свод этнографических понятий и терминов... с. 18).

23. Л. Г. Бараг. Сюжеты и мотивы белорусских волшебных сказок. (Систематический указатель) в сб-ке «Славянский и балканский фольклор». М., 1974.
24. Ю. И. Смирнов. Славянские эпические традиции. Проблемы эволюции. М., 1971.
- Eklentidä verili folklor janralarının sistematizatsiıyası, klasifikatsiıyası için istoriografiya.
25. По Указателю сюжетов «Восточнославянская сказка». Л., 1979;
- Указатель сказочных сюжетов по системе Аарне. Н. П. Андреев.
- Указатель сказочных сюжетов по системе Аарне. Л., 1929.
- Государственное русское географическое общество, отделение этнографии. – Сказочная комиссия.
26. Bu gagauz masallar toplumunda benzeyän motivleri olan bütün tematika nomerlerini (bu İndeksä görä) uygun erleştirmää «Eklentidä».
27. «Arhaik», «arhaik motivleri». Nasıl annamaa bu terminleri? O diil sade bu uur masalların evelki köklerini gösterän terminnär. Bizim masallarda motiv adamın totem baalantısı soyun toteminnän İzmeylän, Ajderlän, Kartallan, Evremnän – biliner türk öncesi (gun-hun, skif h.b.) halkların eposunda.
28. «Antroposotıogeneze» (Antroposotıogeneze; Antroposociogenesis; Antroposociogenese; grek dilindän – «centhropos» – adam, latin dilindän – «societas» – cümnä hem grek dilindän – «genesis» – köklär). O gösterer geçmāk proşesini materiyanın biologiya formasından hayvanın insana diişmesi soşial, ayrılmaz birliinä. Ama arhaika motivli masallarda laf gider insannın diil bu periodu için. Toplum «Социально-экономические отношения и соционормативная культура». М., 1986. s. 24.
29. Her orada, s. 26.
30. Her orada, s. 27.
- Geroy-epika masallarının janra klasifikatsiıyası.
- Masallar komplekslerinin süjetlär İndeksine literatura.

Notlar:

- Л. А. Покровская. Песенное творчество гагаузов. Кандид. диссертация. Л., 1953;
- Her onun. Народные песни гагаузов Молдавии и Украины. София, 1971.
- (доклады советской делегации на Международном конгрессе балканских исследований).
- В. А. Мошков. Наречия бессарабских гагаузов – «Образцы народной литературы тюркских племен» изд. акад. В. В. Радловым, т. X, СПб, 1904.
- Masallar toplumnarını tiparladılar sovet gagauz yazıcıları, ayırı literatura zaametçileri.
- Л. С. Чимпоеш. Дастаный эпос гагаузов. Кишинев, 1997.
- Belli edili işimizdä açıldı bu problemalar.
- В. Я. Пропп. Фольклор и действительность. М., 1976, с. 153
- Her orada. s. 115.
- Her orada. s. 117.
- Her orada.
- Bu topluma girdi sade material, angısı toplandı 1969 yıldan 1987 yılıdan, kalan ekspeditsiya materialları bulunêrlar Gagauzologiya bölümündä.
- Bizim klasifikatsiyamız kurulu özel literatura temelindä, angısı adalı halk yaradıcılı janralarının – masalların, legendaların, miflerin, aazdan annatmaların – klasifikatsiya

problemalarına. Bu janralar vardılar slavän, roman, türk hem başka halkların yaradıcılında. Te bu işlerin birkaçı: В. Я. Пропп. Жанровый состав русского фольклора. с. 46-82 в кн.: Фольклор и действительность. М., 1976; Его же. Принципы классификации фольклорных жанров. «Советская этнография» №4, 1964; Румынская народная поэзия. Баллады, героический эпос. Перевод с рум. М., 1987; В. Александри. Баллады. Ч. 1, 1852, ч. 2, 1853; Восточнороманская эпическая поэзия (жанры): Амзулеску А. И. «Эпическая героическая песня», 1981 и другие работы румынских и молдавских исследователей.

Klasifikasiya soruşlarına adalı türkü-balada poeziya aaraştırmacılarının statyaları, neredä laf gider geroy eposunun hem onun klasifikasiyasının problemaları için. В. М. Жирмунский. Народный героический эпос (Сравнительно-исторические очерки). М.-Л., 1962; Н. П. Калпакова. «Русская народная бытовая песня». М.-Л., 1962; Яшин А. Г. Принципы классификации фольклора в свете системно-комплексного подхода. В кн.: Проблема комплексности изучения художественного творчества. Казань, 1980; Юзвенко В. А. Принципы формирования жанровой системы современного фольклора. В кн.: «Международная научная конференция «Современные славянские культуры: взаимодействие, развитие, литературные контакты. Тезисы докладов. Киев, 1979; Жанры фольклора народов Дагестана. Махачкала, 1979 и др. К классификации жанров имеют отношение и работы Лотмана Ю. М. Так, в работе – Лотман Ю. М., Успенский Б. А. «Миф-имя-культура» – «Труды по знаковым системам IV» можно применить с учетом наших особенностей ряд положений. Сборник научных статей в честь М. М. Бахтина (К 75-летию со дня рождения). Тарту, 1973; и др. труды по знаковым системам.

Klasifikasiya eposunun aaraştırılmasına önemni katkı oldular В. Н. Путиловun çalışmaları: bak: Путилов Б. Н. Проблемы жанровой типологии и сюжетных связей в русском и южнославянском эпосе. В кн.: История, культура, фольклор и этнография славянских народов. VI Международный съезд славистов. Прага, 1968 (доклады советской делегации). М., 1968 (АН СССР, Институт славяноведения). Его же: «Русские и южнославянские эпические песни о змееборчестве». В кн.: «Русский фольклор». XI, М.-Л., 1968. с. 31-54; и мн. др. его работы. Его же. Методология сравнительно-исторического изучения фольклора. Л., 1976. с. 5.

В. Я. Пропп. Фольклор и действительность. с. 121.

Halkın arasında epik aazdan annatmalar adlanêrlar masal. Bu janranın başka adları bizä razgelmedi.

1. Bölä adlanêr masallar bölümü, angılarında önemni epika rolunu oynêrlar hayvannar hem kuşlar. Onnarın epikalı baalı adet-mif eposunnan (E.M. Meletinskiya görä). Bak: E. M. Мелетинский. Палеоазиатский мифологический эпос. Цикл Ворона. М., 1979 hem onun başka işleri erkenki eposa görä.

2. Bu kendi geroy (pelivan) masalları, angılarında gösterili gerçeklää benzeyän geroy motivleri. Onnarın var paralelleri türk geroy eposunda da.

3. «Klasika geroizması» alındı grek mifologiyasından. Termin açıklêr erdä yaşaması için genç adamın savaşmasını. Butakım kalitelär var gagauz masal geroylarında da.

4. «Küçük Baalamanda-Kamçı» – geroyun (olmalı, hristian öncesi) adı gösterer onun baalınlı «at» soyuna.

5. «Ayı – kızı aldadın» baalı Üülen Sibiri türk mifologiyasınнан.

6. Biz kullandık Masallar süjetlerin bu İndekslerini:

Сравнительный Указатель сюжетов. Восточнославянская сказка. Л., 1978;

Сюжеты и мотивы белорусских волшебных сказок (Систематический Указатель). В кн.: «Славянский и балканский фольклор». М., 1971; а также:

Benzeyân masallar süjetlerinin çok olması gösterer lââzımını kurmaa Gagauz masallarının hem folklor janralarının ayırî İndeksini.

Personajlar htonizması – grek dilindän «htonos» – er altında (yaşayan). Gagauz masallarında htonik ya da yarı htonik zoomorf personajların olması gösterer baalantıyı Evelki Greşyanın inannarının hem miflerinnän. (Bak.: A. A. Тахо-Годи. Греческая мифология. М., 1989) (olur düşünmää, ani butakım personajlar vardılar gagauz mifologiyasında Balkannara göçmedään). «Delikannı kableder pay» masalının süjeti ilerleer htonik koşullarında.

Etnografiya, angısı üürener ruh kulturasını adetlerdän, rituallardan, mifologiyadan hem erkenki masaldan. Burada annadılêr yaşamanın adet-ritual sferası, angısı açıklanêr masallarımızın epikasında.

7. «Meyva aaçlarını korkutmak» – ilkyaz adeti, angısı yazdırılı D. Frezer tarafından aarştırmada «Золотая ветвь».

8. «Okaa betva yaşamışlar». Laf gider ihtârların fukaaralı için. Masal açıklêêr fukaaralı betvalıklan ihtârların tarafına. Betva – o adlamak adetindä verbal sölpetlerin birisiydi.

9. Onnar hepsi kompleksli düşünülêrdilêr nicä bereket kuvedi karı süretindä.

В. Г. Ардзинба. Ритуалы и мифы древней Анатолии. М., 1982. с. 12.

Türklerdä eminnâr verilêrdilêr ana südündä.

10. Masal yazılı E.F. Sırtan, Kiriye-Lunga küüyü, 1976 y.

11. Bölä, baladada Doyçu için kartal getirer suyu hasta çocaa hem kanadınнан yapêr ona gölgä; zındanda bulunan çocuk yalvarêr guguşa uçsun da dolaşsin onun konaanı.

12. Этнографическое обозрение. №3, 1902. Гагаузы Бендерского уезда. Глава XI-XIII. В. А. Мошков. Глава III. Народный календарь. с. 38. «Кадын Меневша – культ цветов и природы».

13. Dünnä mifologiyasında ona veriler dedä rolü. Bu sistemaya görä o görüner, nicä çiftsiz insan kurucusu. O «tek karı», onuştan da kaavi, neçinki bütün büü kuvedi toplu sade onda.

14. Masal yazılı Petkoviç Domnikiya İvanovnadan. Caltay küüyü, 1976 y.

15. С. Г. Агаджанов. Очерки истории огузов и туркмен Средней Азии IX-XIII вв. Ашхабад, 1969. А также см.: Т. А. Жданко. Каракалпаки. Основные проблемы этнической истории и этнографии. Доклад по опубликованным работам, представленным на соискание ученой степени доктора исторических наук. М., 1964. с. 13; А также см.: Труды Хорезмской археолого-этнографической экспедиции, под ред. С. П. Толстова. М., 1958. Материалы и исследования по этнографии каракалпаков. Б. В. Андрианов. Этническая территория каракалпаков в Северном Хорезме (XVIII-XIX вв.) с. 103 и др. работы по тюркам Средней Азии.

16. Л. Н. Гумилев. Древние тюрки. М., 1967.

SONUÇ

Butakım, korunmuş tekstlêr göstererlêr, ani geçmiştä gagauzların vardı geroy (klasika) eposu.

I.

1. Bizim gözletmelerimiz masal süjetlerindä, onnarın janralarında, poetikasında,

stilindä, artistik kolaylıklarında belli ettilär birkaç bölünmäk uurunu (B.N. Putilova görä):

- a) variantlar,
- b) redaktiyalar,
- c) süjet versiyaları,
- ç) ayırı motivlär (bu ya evelki büyük anıtın payı, ya da – taa bümemiş verbal kaynak motivi),
- d) verbal kulturada slavän, türk, romın, bulgar, moldovan geroy-epika anıtlarının eposuna benzeyän durumnar, epizodlar, genel, tipik erlär.

II.

2. Belli edili uurlar da, angılarına görä läüzüm aaramaa ayırı halkların benzerliini (Yu.İ. Smirnova görä)

- a) tipik erlär,
- b) türlü uurlarda hem maanalarda (süjet kurmayan) motivlär,
- c) süjetlär birleşmesi (geneldän gagauz folklorundan, özelliklään dä geroy-epika, dastan epika anıtları),
- ç) grupalara toplamaa benzeyän süjetleri, motivleri, alt motivleri, alt grupaları h. b.,
- d) janralar uurunda benzerlik (gagauz geroy-epika masalları hem gagauzların dastan eposu örneklerindä).

3. Süjetlerin hem tekstlerin bütün hem dolgun olmasına görä onnarı var nicä birleştirmää ayırı topluma, aniki diriltmää gagauzların evelki (orta asır) geroy-epika yaradıcılık anıtını. Çünkü biz yapêrız ilk adımnarı bu uurda. Umutlandırêr bizi gagauz geroy-epika masallar janralarının çeşitlili hem zorluu; biz koymadık kendimizä neet vermää süjet kuran motivlerin taa ufak bölünmesini. Bu gelecek için daava.

4. Alarak hesaba bunnarı, läüzüm kurmaa kendi özel İndeks Katalogunu, nereyi girecek hepsi masallar, angılarını topladı V.A. Moşkov, gagauz yazıcıları sovet vakıdında h. b.

5. Eklemää bu toplumu halklararası toplumuna, ki başka halklardan folklorcuların, istoriklerin, literaturacıların olsun kolayı işlemää onnarlan.

EKLENTİ

SÜJETLERİN YARAŞTIRMAK İNDEKSİ

Günduusu slavän masalı

Masalların klasifikaşyasına görä istoriografiya hem literatura

С. Ф. Ольденбург. Собрание русских народных сказок в последнее время (ЖМНП, 1916, август, с. 310-312).

С. В. Савченко. Русская народная сказка. с. 15-16.

Н. В. Новиков. Образы восточнославянской волшебной сказки. Л. 1974. с. 9

Hahnvan L. G. Märchen und sagformen. – In: Griechische und alpanische Märchen. Leipzig, 1864. s. 454.

М. Арнаудов. Българските народни приказки. Опыт классификации. – Сборник за

народни умотворения наука и книжнина. Кн. XXI. София, 1905. с.110.

А. М. Смирнов. См.: Известия Отделения русского языка и словесности Академии наук I-XII. СПб.-Пг., 1896–1917. Его неполный «Систематический указатель тем и вариантов русских народных сказок» охватывает преимущественно сказки о животных (Известия ОРЯС, 1911г., XVI, кн. 4, с. 95-124, 1912, XVII, кн. 3, с. 131, 1914, XIX, кн. 4, с. 103).

Ю. М. Соколов. Русский фольклор. М., 1941.

Verzeichnies der Märchentypen mit Hulfe von Fachgenossen aUS-GEARBEITET VON Antti Aarne. Helsinki, 1910 (FFC № 3).

А. Руднев. Живая старина. 1911. I.

Н. П. Андреев. 1) FFCcommunications с 1917г. – В кн.: Художественный фольклор. Вып. I. М., 1926. 2) Международная федерация фольклористов (Обзор FFCcommunications 1926-1934гг.) - Советский фольклор. 1935, № 2-3.

Е. М. Мелетинский. Герой волшебной сказки. М., 1958.

Н. П. Андреев. К методологии и технике изучения народной словесности. – Новое дело. Казань, 1922. III. с. 17-45.

Труды юбилейной научной сессии, посвящённой 100-летию полного изучения «Калевалы». Петрозаводск, 1950.

У. С. Канина. «Финская школа» о сказке. – Труды Карельского филиала АН СССР. Вып. XX. Вопросы литературы и народного творчества. Петрозаводск, 1959.

Книга: А. Aarne Antti Leitfaden der vergleichenden Märchenfersehund. Helsinki, 1913 (FFC № 3).

Р. М. Волков. Сказка. Разыскания по сюжетосложению народной сказки. Одесса, 1924. – Известия II Отделения АН 1926, т. XXXI. с. 353.

Советская этнография. 1934, №1-2, с. 231; 1934, №3; 1934, №4; 1966, №5.

Сборник «Сказочная комиссия» в 1927.

Н. П. Андреев. Указатель сказочных сюжетов по системе Аарне. Л., 1929; а также Архив Тбилисского гос. литер. музея им. Георгия Монидзе.

Сказочная комиссия в 1924-25гг.

Межжанровый указатель мотивов (Motif-index of folk literature. Vol. 1-6. Copenhagen, 1955-1958).

Народы европейской части СССР. т. 1 (об этногенезе, этнической и этнокультурной истории).

С. Ф. Ольденбург. Странствование сказки (1924). – В кн.: Избранные труды русских.

Народные русские сказки А. Н. Афанасьева. – крупнейшее собрание русских народных сказок.

«Русская народная сказка» В. П. Аникина. 1958, 1974.

«Судьба русской сказки» Э. Ф. Померанцевой (1965).

Эпические жанры устного народного творчества. Уфа, 1969.

Сюжеты и мотивы белорусских волшебных сказок (Систематический указатель) в кн.: «Славянский и балканский фольклор». М., 1971. с. 182-235.

Н. М. Ведерников. Контаминация как творческий приём в волшебной сказке. – В кн.: Русский фольклор. XIII. Русская народная проза. Л., 1972. с.160.

Второе издание Указателя.

Томпсон ввёл параллельные ссылки на свой шеститомный межжанровый указатель мотивов (Motif-index of folk literature. Copenhagen, 1955–1958).

В. П. Аникин. Русская народная сказка. М., 1977.

Фольклор как искусство слова. Вып. 2. Психологическое изображение в русском народном поэтическом творчестве. М., 1969.

В. П. Аникин. Гипербола в волшебных сказках. – В кн.: Фольклор как искусство слова. Вып. 3. Художественные средства русского народного поэтического творчества. М., 1975.

А. М. Астапова. Народные сказки о богатырях русского эпоса. М., 1962.

А. Н. Афанасьев. Поэтические воззрения славян на природу. т. 1-3. М., 1865-1869. Книга: Проблемы фольклора. М., 1975.

Из истории эстетической мысли древности и средневековья. М., 1961.

Этнографическое обозрение. 1907, № 2; 1906, № 1-2; 1915, № 1-2.

Труды по знаковым системам. Вып. IV. Тарту, 1969. Учёные записки Тартуского университета. Вып. 236.

А. А. Потебня. О мифологии и значении некоторых обрядов и поверий. М., 1865. Указатель сказочных сюжетов по системе Аарне.

Государственное русское географическое общество. Отделение этнографии. Сказочная комиссия. Н. П. Андреев.

Указатель сказочных сюжетов по системе Аарне. Ленинград, 1929.

KULLANILMIŞ LİTERATURA

Sovet Birlii halkları epik anıtlarının problemalarına adanmış bilim statyalar toplusı: «Специфика фольклорных жанров». М., 1973.

Вак: В. М. Гацак. Эпос и героические коляды.

Б. П. Кирдзан. Украинские народные думы и их соотношение с другими фольклорными жанрами.

Н. А. Новгородова. К вопросу о специфике болгарских гайдуцких песен.

Х. Г. Короглы. Туркменский эпос «Гёроглы» и особенности его историзма.

Ю. И. Смирнов. Славянские эпические традиции. М., 1974.

Б. Н. Путилов. Русский и южнославянский героический эпос. (Сравнительно-типологическое исследование). М., 1971.

Б. Н. Путилов. Славянская историческая баллада. М.-Л., 1965.

В. Я. Пропп. Исторические корни волшебной сказки. Л., 1946.

В. М. Жирмунский. Эпическое творчество славянских народов и проблемы сравнительного изучения эпоса. (IV Международный съезд славистов. М., 1958).

Эпос славянских народов. Хрестоматия. Ред. проф. П. Г. Богатырёва. М., 1959.

«Книга моего деда Коркута» (огузский героический эпос). Пер. акад. В. В. Бартольда. Изд. подгот. В. М. Жирмунский, А. Н. Кононов. М.-Л., 1962.

В. М. Жирмунский. Огузский героический эпос и «Книга Коркута» (доклад).

В. М. Гацак. Сходное и различное в балканском гайдуцком и богатырском эпосе. (Сказания о Новаке и Груе и проблемы исторического соотношения молдавского и румынского эпоса с южнославянским). – Учёные записки Института языка и литературы МССР. Т. X. Кишинев, 1961.

İstoriya-etnografiya ilişkilerinin kimi momentleri Bulgar eposu:

Българско народно творчество в 12 т. Отобрал и редактировал Михаил Арнаудов. София, 1961.

П. Хитов. Балканские гайдуки. – В кн.: «Славянский сборник». т. 2. СПб., 1877.

И. М. Шептунов. Болгарские хайдуцкие песни. – Славянский фольклор. Материалы и исследования по исторической народной поэзии славян. М., 1951

Болгарская народная поэзия. Избран., перевод с болг. М., 1953.

Д. М. Драгнев. Гайдуки – народные мстители. Очерк истории героической борьбы молдавских гайдуков против местных и иноземных угнетателей.

Türk eposu:

Сафура Якубова. Азербайджанское народное сказание. «Ашыг-гариб». Баку, 1968.

Маадай-Кара. Алтайский героический эпос. М., 1973.

Башкирский народный эпос. Гл. ред. А. А. Петросян. М., 1977.

Х. Г. Короглы. Огузский героический эпос. М., 1976.

Джангар. Калмыцкий народный эпос. Пер. С. Липкина. М., 1958.

Манас. Киргизский героический эпос. М., 1984.

Манас. «Эдда» и ранние формы эпоса. М., 1968.

В. И. Абаев. Из осетинского эпоса. 10 нартовских сказаний. Текст, перевод, комментарии. Ритмика осетинской речи. М., 1939.

Якутский фольклор (тексты и переводы А. А. Попова). М., 1936.

Олонго.

Словацкие народные разбойничьи песни и баллады. М., 1976. Сост. П. Г. Богатырёв.

Е. М. Мелетинский. Происхождение героического эпоса (Ранние формы и архаические памятники). М., 1963.

Вековно наследство. Българско народно поетическо творчество. Отбор и характеристика от Михаила Арнаудова. София, 1977.

В. М. Жирмунский. Тюркский героический эпос. Л., 1974.

Б. Н. Путилов. Героический эпос и действительность. Л., 1988.

Казахский эпос. Алма-Ата, 1958.

Алтын-Арыч. Хакасский героический эпос. М., 1988.

Гёр-Оглы. Туркменский героический эпос. М., 1983.

Аламжи Мерген. Бурятский эпос. М., 1959.

1) Героико-эпические сказки как жанр.

Çoyu aarastırmaçılar inceleerlär «janra» annamasını.

Н. И. Кравцов. Сказка как фольклорный жанр.

Сб. Специфика фольклорных жанров. М., 1972.

К. В. Чистов. О принципах классификации жанров устной народной прозы. М., 1964.

Указатель сказочных сюжетов по системе Аарне. Состав. Н. П. Андреев. Л., изд. Государственного русского географического общества. 1929.

АН Литовской ССР. Институт литовского языка и литературы. Методическая записка по архивному хранению и систематизации фольклорных материалов. Отв. ред. В. Я. Пропп. Вильнюс, 1964.

Ю. И. Смирнов. Сюжеты и мотивы белорусских волшебных сказок (Систематический указатель). Сб. «Славянский и балканский фольклор». М., 1974.

Ю. И. Смирнов. Славянские эпические традиции. Глава III. Схождения между славянскими эпосами и методика исследования. с. 113.

В. Я. Пропп. Фольклор и действительность. Избранные статьи. Принципы классификации фольклорных жанров; жанровый состав русского фольклора.

Б. Н. Путилов. Методология сравнительно-исторического изучения фольклора. Л., 1976.

V.Ya. Proppun folklor janralarına görə var başka işleri də, angılarında yaraştırmak analiz printipi açık belli etti «soşial ilişkilerini», «etnografiya institutlarını» (bak: Терминология исторических событий: Рождаются системы представлений, как основы фольклорного явления – жанра, сюжета, образа (В. Я. Пропп. Предисловие к фольк., с. 9). Волшебная сказка, как жанр, со своим составом сюжетов и персонажей, структурой, генетически связана с первобытными обрядами и воззрениями (her orada, s. 9), в частности с инициациями. Причём, надо иметь ввиду, что «первобытные обряды» имеют свою ступень в «первобытном обществе»).

KULLANILMIŞ LİTERATURA:

I. Folklorun yaraştırmak-istoriya incelenmesinin metodologiyasında literatura

1. Общее языкознание. Методы лингвистических исследований. М., 1973.
2. Б. А. Успенский. Структурная типология языков. М., 1965.
3. Типологические исследования по фольклору. Сборник статей памяти В. Я. Проппа (1895-1970). М., 1975.
4. Б. Н. Путилов. Методология сравнительно-исторического изучения фольклора. Л., 1976.
5. В. М. Жирмунский. Народный героический эпос. Сравнительно-исторические очерки. М.-Л., 1962.
6. Э. С. Маркарян. Очерки теории культуры. Ереван, 1969.
7. А. П. Скафтымов. Поэтика и генезис былин. Саратов, 1924.
8. Н. И. Кравцов. Южнославянский эпос. К вопросу о терминологии. В кн.: «История, культура и этнография славянских народов». VI Международный съезд славистов (Прага, 1968). Доклады советской делегации. М., 1968.
9. В. Звягинцев. Современные направления в типологическом изучении языков. – «Новое в лингвистике». Вып. III. М., 1963.
10. П. Г. Богатырев. Вопросы теории народного искусства. М., 1971.
11. В. Я. Пропп. Русский героический эпос. Л., 1955.
12. Ю. И. Смирнов. Схождения между славянскими эпосами и метод исследования. В кн.: «Межславянские культурные связи». М., 1971.
13. М. Г. Левин. Этнографические и антропологические материалы как исторический источник. (К методологии изучения истории бесписьменных народов). – «Советская этнография». № 1, 1961.

14. С. П. Толстов. Советская школа в этнографии. СЭ, № 4, 1947.
15. Б. В. Андрианов. Хозяйственно-культурные типы и исторический процесс. СЭ, № 2, 1968.
16. Н. Н. Чебоксаров. Хозяйственно-культурные типы и проблемы их картографирования. СЭ, № 2, 1972.

II. Dil bilimi, literatura bilimi

1. Правила орфографии и пунктуации гагаузского языка. Кишинев, 1995.
2. Л. А. Покровская. Грамматика гагаузского языка. М., 1964.
3. Мышление и язык. Под ред. Д. П. Горского. М., 1957.
4. Бартольд В. В. т.V. Работы по истории и филологии тюркских и монгольских народов. М., 1968.
5. Гордлевский В. А. Избр. соч., т. II. Язык и литература. М., 1961. Из наблюдений над турецкой песней (по поводу сборника доктора Ф. Гизе «Рассказы и песни Кенийского виалета»).
6. А. А. Валитова. О некоторых поэтических особенностях «Кутадгу Билиг». М., 1960.
7. С. Е. Малов. Енисейская письменность тюрков. Тексты и переводы (Vвек). М.-Л., 1952.
8. В. М. Насилов. Язык Орхоно-Енисейских памятников (VI-VIII вв.). М., 1960.
9. И. А. Батманов. Язык енисейских памятников древнетюркской письменности. Фрунзе, 1959.
10. П. М. Мелиоранский. Памятник в честь Кюль-Тегина с двумя таблицами надписей. СПб., 1899.
11. В. Богородицкий. Законы сингармонизма в тюркских языках. Казань, 1927.
12. Н. А. Баскаков. Тюркские языки. М., 1960. Его же: Ногайский язык и его диалекты. Грамматика, тексты и словарь. М., 1940. Его же: Историко-типологическая фонология тюркских языков. М., 1908.
13. А. Н. Кононов. Грамматика языка тюркских рунических памятников VII-IX вв. Л., 1960.
14. Ф. Пояркова и В. Ладнина. Салары. Этнографический очерк (саларский язык). – Этнографическое обозрение, № 1. М., 1893.
15. Д. С. Сетаров. Тюркизмы в русских названиях животного мира. «Советская тюркология», № 1. Баку, 1960. и другие работы по языкознанию.

III. İstoriya, etnografiya, mifologiya, epos

1. Т. А. Жданко. Очерки исторической этнографии каракалпаков. М.-Л., 1950; её же. Каракалпаки. Основные проблемы этнической истории и этнографии. Доклад по опубликованным работам, представленный на соискание учёной степени доктора исторических наук. М., 1964.
2. С. Г. Агаджанов. Очерки истории огузов и туркмен Средней Азии. IX-XIII вв. Ашхабад, 1969.
3. А. К. Акишев. Искусство и мифология саков. Алма-Ата, 1984.
4. В. Г. Ардзинба. Ритуалы и мифы древней Анатолии. М., 1982.

5. Л. П. Лащук. Историческая структура социальных организмов средневековых кочевников. СЭ, № 4, 1967.
6. С. В. Киселев. Древняя история Южной Сибири. М., 1951.
7. К. В. Вяткина. Пережитки тотемизма и его разложение в связи с облавными охотами бурят. СЭ, № 5-6, 1933.
8. Д. К. Зеленин. Истолкование пережиточных религиозных обрядов. СЭ, № 5, 1934.
9. С. А. Токарев. Символика огня в истории культуры. «Природа», № 9. 1984.
10. В. Иорданский. Тропическая Африка. Треугольник «вода-женщина-плодородие». «Азия и Африка сегодня». 11, 1980.
11. Б. Н. Путилов. Проблемы типологии этнографических связей фольклора. В кн.: Фольклор и этнография. (Связи фольклора с древними представлениями и обрядами). Л., 1977.
12. Этногенез и этническая история тюркских народов Сибири и сопредельных территорий. (Сборник научных статей). Омск, 1983.
13. Происхождение человека и древнее расселение человечества. т.16. М., 1951.
- В. П. Якимов. Ранние стадии антропогенеза.
14. П. И. Кушнир. Этнические территории и этнические границы. т.15. М., 1951.
15. Этногенез народов Севера. М., 1980.
16. М. О. Косвен. Семейная община и патронимия. М., 1963.
17. Липец Рахиль С. Образы батыра и его коня в тюрко-монгольском эпосе. М., 1984.
18. Е. М. Мелетинский. Происхождение героического эпоса. Ранние формы и архаические памятники.
19. Эпические жанры устного народного творчества. Уфа, 1969.
20. Проблемы фольклора. М., 1975.
21. Тюркологический сборник. т.1, 1951.
22. Алтай-Бучай. Ред. А. Коптелова. Новосибирск, 1941.
23. А. А. Петросян. История народа и его эпос. М., 1982.
24. Е. М. Мелетинский. Герой волшебной сказки. Происхождение образа М., 1958.
25. Е. М. Мелетинский, С. Ю. Неклюдов, Е. С. Новик. Проблемы структурного описания волшебной сказки. Труды по знаковым системам. IV. Тарту, 1969.
26. О. И. Капица. Русские народные сказки. М.-Л., 1930.
27. Г. Л. Пормяков. От поговорки до сказки. М., 1970.
28. Этнография имён. М., 1970.
29. Геродот. История в 9 книгах. Л., 1972.
30. К. Маркс. Формы, предшествующие капиталистическому производству. 1858.
31. С. И. Брук. Атлас народов мира. М., 1964.
32. Архив Маркса и Энгельса. Т.IX. М., 1941. Карл Маркс. Конспект книги Л. Г. Моргана «Древнее общество».
33. Книга Ахмеда Ибн-Фадлана о его путешествии на Волгу (921-922). Харьков, 1966.
34. Джиовани де Плано Карпини. История монголов и Гильом де Рубук. Путешествие в восточные страны (1245-1246). М., 1957.
35. Этнография и археология Средней Азии. М., 1979. М. А. Итина. Реконструкция

некоторых первобытных обрядов методом аналогий.

36. Е. Е. Кузьмина. Сцена терзания в искусстве саков.
37. А. М. Беленицкий. Изображение быка на памятниках искусства древнего Пендзикента. (К истории зооморфизма в древнем изобразительном искусстве Средней Азии. (О культе быка в изобразительном искусстве Приаралья).
38. Османская империя и страны центральной, восточной и юго- восточной Европы в XV-XVI вв. Главные тенденции политических взаимоотношений. М., 1984.
39. С. А. Токарев. Религия в истории народов мира. М., 1976.
40. С. И. Руденко. Древнейшие в мире художественные ковры и ткани из оледенелых курганов горного Алтая. М.-Л., 1968.
41. С. И. Руденко. Горноалтайские находки и скифы. М.-Л., 1962.
42. С. И. Руденко. Культура хуннов и Нои-нулинские курганы. М.-Л., 1962.
43. С. И. Руденко. Искусство Алтая и Передней Азии сер. I тыс. до н.э. М., 1961.
44. Археологический сборник. Вып. 3. Эпоха бронзы и раннего железа Сибири и Средней Азии. Л., 1961. М. П. Грязнов. Древнейшие памятники героического эпоса народов Южной Сибири.
45. Н. М. Карамзин. История государства Российского. т. I. М., 1969. Т. II-III. М., 1991.
46. В. В. Бартольд. Место Прикаспийских областей в истории мусульманского мира. Баку, 1925.
47. В. В. Бартольд. История культурной жизни Туркестана. Л., 1927.
48. С. В. Киселев. Древняя история Южной Сибири. М., 1951.
49. М. О. Косвен. Очерки истории первобытной культуры. М., 1953.
50. Дж. Фрэзер. Золотая ветвь. М., 1988.
51. Э. Тэйлор. Первобытная культура. М., 1939.
52. А. Н. Кононов. Родословная туркмен. Соч. Абу-л-Гази хана Хивинского. М.-Л., 1958. Абу-Гази-Бохадурь-хань. Родословная туркмен. Переводъ А. Туманского. Ашхабад, 1897.
53. Китай и соседи в древности и средневековье. М., 1976.
54. М. Ковалевский. Общинное землевладение, причины, ход и последствия его разложения. ч. I. М., 1879. Эпос народов.
55. Тюркский героический эпос. Л., 1974.
56. Б. Н. Путилов. Героический эпос и действительность. Л., 1988.
57. Мифы, культы, обряды народов зарубежной Азии. М., 1986.
58. Мифы народов мира. т. I. М., 1980; т. II. М., 1982.
59. Х. Г. Короглы. Огузский героический эпос. М., 1976.
60. Маадай-Кара. Алтайский героический эпос. М., 1973.
61. Башкирский народный эпос. М., 1977.
62. Книга моего деда Коркута. Огузский героический эпос. Перевод. В. В. Бартольда. Изд. подготовили В. М. Жирмунский, А. Н. Кононов. М.-Л., 1962.
63. А. О. Маковельский. Авеста. Баку, 1960.

BÖLÜM I
РАЗДЕЛ I

ARHAİKADAN EPOSU
HEM KAHRAMANNAR İÇİN

Архаичный эпос и его персонажи

ARHAİKA MASALLARI. TOTEM İÇİN MOTİVLÄR

(Мотивы и сюжеты, связанные с тотемными идеями)

A.

№1 İZMEY ÜÜREDER ZANAATA

(Измей учит ремеслу)

Varmış bir babu. Da onun varmış bir oolu. Babu işlärmiş bir boyarda. Da o boyarın kırıntılarınnan bakarmış hem daduyu hem uşacêynı. Da o büüyür. Olêr onsekiz yaşında. Da mamusuna ölä deer:

- Mali git da istä boyarın kızını.

Açan babuya ölä deer, o durêr, düşüner.

- Nesoy çocuum, bän söyleyim. Ama da babu gider küsülü. Boyar däärmış:

- Sän babu, neçin küsülüysün. Babu da demiş:

- Diilim küsülü. Da çeketmiş izmet etmäâ. Bu süpürer, paklêêr. Geler evä. Da oolu genä deer:

- Mamu, sän sordun mu? Sordun mu, ma boyara?

- Sormadım, çocuum.

- İi, neçin sormadın ma?

- Kıyışamêêrım. Bän onun kırıntılarınnan büüttüm seni, däduyu hem kendimi. Nesoy sorayım? Bän kıyışamêêrım sormaa.

Sabaalin kalkêr babu genä. Çocuk sa deer ona:

- Mali ma, sor boyara versin bana kızını.

İi gider babu izmetä. Boyar genä sorêr ona:

- Neçin, babu, küsülüysün?

- İi, dilim küsülü.

- Sus, küsülüysün. Dün geldin ölä, büün geldin ölä. Diilsin nicä ileri gelärdin.

İi iki gün ölä, ertesi günü babu gelir genä ölä. Çocuyu demiş:

- Mali, gittiylän taa sor. Sor, baarlim biliim vericek mi kızını osa vermiyecek mi.

İi gelir karı izmetä. Boyar genä sorêr ona:

- Neçin küsülüysün?

- İi tä söyleyim sana. Bän kıyışamadım söylemäâ. Bän bırda işledim çok, çocuum büüdü, küçüktän taa senin kırıntılarınnan yaşadı. Şindi da dedi bana: Sor versin bana boyar kızını.

- İsläâ, hiç yok laf. Neçin sölämedin taa baştan. Bän sana söyleycäm bir laf. Git sölä gelsin bana da bän söyleycäm ona bir laf.

Gider, babu söleer ooluna. Çocuk gelir. Boyar däärmış:

- Naşı istersin, çocuum?

- Tä naşı. Mamu büüttü beni senin kırıntılarınnan. Bän oldum onsekiz yaşında da bän isterim senin kızını.

- Hiç yok lafım. Gicän üürenecän üç gündä üç zanaat.

Geler bu evä. Söler däduya. Däduunun da varmış eşää hem kotigası. Koşêrlar da bu gider. Gider onnar nekaa gider, girerlär bir daa içinä. Girdiylän o daa içinä giderlär genä o daa içinä.

Nekaa giderlär görüner bir şavkçaaz. Dädu demiş:

- Hay giceys tee o şavkçaaza. Açan giderlär orayı çıkêr bir kızçaaz. Däärmış:

- Ne aarêrsınız siz birada? İzmeyselirsa yuducek sizi.

Çocuk da demiş:

- Tâ istedik boyarın kızını da dedi üç günä üç zanaat üreniim. Söledilär, ani birda üüredirmişlär.

Birda gelir İzme. Döner orayı, bırayı da däärmış:

- Birda varmış yabancı naşeyse.

- Var, - däärmış kız, - geldilär bizä gösteräsin onnara zanaat.

- Sölä gelsinnär.

Bunnar gelir. Alêr onnarı odasına. Ama kızçaaz demiş bunnara:

- İzme gelecek da denecek seni. Sorcek: Üürendin mi. Sän dä: Üürendim. Däärsän: Üürenmedim, alêr senin kelleni. Annadın mı?

Alêr İzme onu odasına. Düver onu – bu olêr kartal. Düver onu – olêr türlü bin nestelär. Da İzme sorêr ona: Üürendim mi?

- Üürenmedim.

- Üürenmiycän da. Hay odaya.

Alêr da urêr buna – olêr türlü-türlü işlär-zver, kartal, sıçan, divan. Türlü bin istoriyalar olêr. Sora sorêr İzme:

- Üürendin mi?

- Üürenmedim.

- Üürenmiycän da hiç.

İi, üçüncü günü genä alêr bunu odaya.

- Ya, ya, ne üürendin?

- Üürenmedim.

Geler dādu kotigaylan almaa. Sorêr İzme:

- Nekadar?

- Beşüz frank.

Verer dādu ona parayı. Alêr çocu da çekeder onnar gitmää. A İzme şalver. O kollêr bunnarı gidärkana. Çocuk deer dāduya:

- Dādu, bän inecām birazçik erä.

İndiylän taa iyi, aktarılêr. Da olêr bir tilki. Da gelir bu dāduyu kuyrunnan gizikleer. Dādu baarêr:

- Bey çocuam gelsänä da turalım bu tilkiyi. Yapıcıs mamuna bir yakalık.

Da tilki da atlıyor da o alêr bir çocuk. A İzme sa siireder. Siireder bunu yukardan.

Çocuk deer dāduya:

- Dādu, etişiciz tee o çingenelär yanına da bän olacam royba beygir. Onnar çıkıceklar da alcêklar beygiri. Ama kantırmayı vermäysin.

Aktarılêr da olêr bir gözäl beygir. O beygir atlêr da gider kotiganın ardına. Çıkêr çingenelär da deerlär:

- Dādu nekadar steersin bu beygirä?

- Beşüz rüblä isteirim.

- Na sana beşüz rüblä.

Baalêrlar beygiri. Da deerlär:

- Haydi aldamacı içmää.

- Gitmiycam, - bu baarêr.

Dādu gider evä, çingenelär gider içmää aldamacı. Çocuk aktarılêr da olêr genä o. Birda çingenelär gelir dāduya da deerlär:

- Dädu, beygir yok.
 - İi, bän bilmeerim. Bän sizä sattım. Da bunnar dönerlär geeri. Çocuk genä deer:
 - Şindi etişeyciz panaera. Bän olucam bir kara beygir. Ama kantırmayı satmıycan.
 Giderlär panaer içinä. İzmey sa görer. İzmey aktarılêr da olêr bir kartal. Uçêr onnarın
 ardına. Panaera etiştıylän, aktarılêr da olêr bir däducuk. Yırtık üstü. Da çıkêr onnarın önünä.
 Bunnarda birdän geler.

- Nekadar isteersin?

- Beş üz rublä.

- Na beş üz rublä, ama vercän kantırmayı da.

Aldadêr däduyü da alêr kantırmayı da. Aldıynan daa aktarılêr da olêr bir beygir, piner
 ona da nekadar gidä bilerlär, etişerlär boyara. A kıza da demiş:

- Yakasın fırını.

- Yakıcam. Bu da atêr ateşä bir kazan su da açan geler İzmey tütündän görmeer bişey.
 Fırını süündürmüş. Herersi duman. İzmey aktarılêr da olêr kartal. Uçup gider. Çocuklar
 da etişer boyara da kurtulêrlar.

Sözlär

1. Alêr odasına, içerinä alêr.

2. Kantırmayı vermäysin – türk eposunda kantırma bir büülü simvol. Onun maanası
 tayfanın kısmeti.

**Masalı annattı Sobiya Marin İv.
 Kongaz küüyü,ndän Komrat rayonu.
 Yazıya geçirdi Durbaylo M. 1988 yılda**

№2 İZMEY HEM ADAM (Измей и человек)

Uşaklar çayırda bulêrlar bir yılan da oynêrlar onunnan. Etişer onnara bir adam da etiştirer bunu:

- Nâbêrsınız siz, ba? Verin onu bana bân büüdücâm.

Vererlâr bunnar. Alêr, büüder onu. Da açan yılan büüyêr deer:

- Ay, götür beni şimdi anama.

- Nerdâ evin?

Yavru bileer. Da deer adama:

- Haydi. Alêr adam bunu, götürer daaya, orıyı. Gittiylan çıkêr-geler anası yılana. İi, anası seviner, uşaa diil mi. Da sorêr adama:

- Ne baaşış vereyim bân sana? Vereyim, ani sän benim uşeymı getirdin evä.

İi adam demeer bişey.

- Ne istärsän sän.

- Ver ne istärsän sän.

- Git evä, da al bir yınan adamnı.

Geler bu evä da alêr karısını. Gittinän orıyı, İzmeý uykuya verer bu adamı. Da bu adam uyuklamış. Geler karıya İzmeý. Deer:

- Na te bu tertibi da öldür adamnı. Da gel bana da yaşıycan bilä. Bendä tä var zenginnik. Da ol benim.

Da bu aldadêr karıyı. Karı kayıllık eder. İzmeý açan görer, ani karı kayıllık eder, kaldırêr adamı. Deer ona:

- Git evä da al bir yınan adamnı. Bu diil senin yınan adamın.

Geler evä da almış bir kızçaazını. Orıyı gitmiş genä adam. Da uyumuş gene. İzmeý geler kıza da deer:

- Na te bu tertibi da öldür adamı. Öldür da gel bana. Biz yaşıycız, bizdä zenginnik çok da al onnarı sän.

Da kızçaaz kayıllık etmiş. İzmeý kaldırêr adamı da deer ona:

- Git evä, al bir yınan adamnı.

Da üçüncüdä adam deer kendinä:

- Almycam kimseyi. Gicâm yalnız. Da alêr bir köpeeni. Bir Rozisi varmış. İzmeý geler ona. Rozi sa birdän çekeder:

- Täyu, täyu, täyu... da salmasınnan kaldırêr adamı.

İzmeý deer ona:

- Daa, tä şimdi te bu – senin yınan adamın. Gidecän evä işidecän beygir kişinemesi.

Annycan sän ne lafeder o. Horoz öter, annıycan ne söleer o. Köpek salıcek, annıycan ne deer o. Hepsini kim ne salêr, annıycan. Ama söylemä karına, zerä sölärsän ölecän.

Geler bu evä. Koşêr taligayı birleyä. Varmış bir kısırak, koşêr onu birleyä. Bir kulisi varmış. Giderlâr tırlaya. Gidärkan kuli kalmış geeri otlamaa. Kısırak da kişinemiş:

- Kalma geeri otlamaa. Çıkêr bir yabanı da iyir seni.

- Tä giderim ma, – demiş kuli.

Öbürü da kişiner. Ama karı demiş:

- Bu naşı sa biler. Giderlar tırlaya. Bir köpek deer yabanıya:

- Sokulma bırıyı, zerä bir dişim var, ama tutarsam, paralaycam seni. Adam genä gülmüş.

Gelerlär evä. Da karı vay-vale-ley. Çekeder buna:

- Sölä da sölä ne işittin.
- İi, bän sölediynän, ölücäm.
- Öl, ama sölä.

- Ama dur yapıım sandıymı baari.

Yapêr bu sandıynı. Horoz da pinmiş sandın kenarna da öter:

- Kukareku, çorbacı. Benim var oniki karım da bän çorbacı olêrım, ama sän da bir karıya çorbacı olamêrsın. Al tee ordan kamçıyi, duvarda asılı da düü, düü onu da o vazgeçecek.

Açan adam başlêêr bunu düümää karı baarêr:

- Brak, brak beni. Sölämä, ama düümä da.

Da adam kurtulêr karıdan.

I. Sandık – tabut. Pazarık arheologiya mezarında evelki türklerin tabutları sandık gibi yapılmış.

**Masalı annattı Sobiya Marin İv.
1904 duuması, Kongaz küüyündän
Yazdı Durbaylo M .A. 1988-dä.**

B.

№3 YILAN YAVRUSUNUN BAAŞIŞLARI

(Детёныш Змеи одаривает спасителя-человека)

Şindi söyleyim sizä...

Varmış bir vakıt bir karı. Kocası ölmüş da o kalmış bir çocuklan. Şindi çocuk nâbêr? Gider panaera. Da orda bulêr şoparlar zeetlârmışlâr bir kediyi, kedi yavrusunu. Alêr onu. Alêr sora bir yılan yavrusunu, alêr bir pali da geler evä. Büüder onnarı. Açıan büüder yılan deer ona:

- Çorbacı hadi gidelim bizim anamıza.

- Hay. Haydi.

Da alêr onnarı o da gider. Giderlâr orıyı. Götürer onnarı anasına, bobasına. Açıan etişerlâr orayı neredä onnarın evi girmää deyni bir delik var. Girceklâr orayı da yavru söyleer ona:

- Bilermisin naşi? Onnar sorcêk sana ne istersin, ani büüttün beni. Sorceklar sana. Sän ne deycän? Bizim bobanın dili altında var bir üzük. Da o üzük pek faydalı. İstâ onu.

Da yılan girer delää, buna deer:

- Sän dur dışarda. Bän gircäm ileri, bakalım ne deyceklâr.

Açıan girer orayı, görer anasını, bobasını.

- Ey, näändan sän? Bukaa vakıt yoktun? Kim seni büüttü? Kim doyurdu?

- İi, bir adam, bir çocuk aldı beni satın, diil ölä, ama satın aldı. Ödedi irmi kapeyka, büüttü beni.

- Ya näända o insan?

- Tä bän getircäm, ama siz yapmayasınız ona bir iş, bir şaka da yok edäsiniz onu.

- Korkma, gelsin bırayı.

Getirer adamı. Açıan getirer, ey. Sevinmelik orda. Şangelet, pek büyük. Yılan deer adama:

- Mây, neredä sän buldun uşaa da büüttün?

- Neredä? Buldum tä. Uşaklar elindä buldum, çocuklarda. Sordum onnara, ne nabıycınız bunnarı? Ne istersiniz onnardan? Da dedilâr ölä, ani isteerlâr öldürmää. Bän dedim: “Brakın, öldürmiyin. Verin bana onu, tä vericäm sizä irmi kapeyka. Verin bana, büüdecäm onu”. Da tä büüttüm, islää, baktım.

- İi, şindi sän ne isteersin? Ne plata isteersin, ani büüttün, ani biz sevineriz pek islää? Büütmüşün pek gözäl.

- İsteerim senin dilin altından üzüü veräsin bana.

Bu boba бүker ölä-bölä. Oyaanni-bıyaanni... Ey da bu yılan yavrusu deer bobasına:

- Ver boba, ver. O büüttü beni.

İi, yok nâpsın, verer üzüü. Çıkarêr da verer o üzüü. Çıkêrlar da gelerlâr o yılannan genä geeri. Geler yılannan geeri, gelir o çocuklan. Nicä büüdü onda, bu gelir ona. Elleşer anasınnan, bobasınnan da gelir. Açıan gelir, şangelet, evä.

Orda da varmış yakın padişaa. Da o çocuk isteer padişaaayın kızını. Mamusuna deer:

- Mamu, ya yap bir kolaç da git padişaaaya da sor ona vericek mi kızı bana.

Ama yılan üüreder onu:

- Açıan zoor olucek gün kauştuyulan üfleycän te bu üzüü da gelecek sana yardım çok.

Ne isteersin hepsini yapiceklar bir gecedä. Bir gecedä.

İi, açıan gelir bu evä, yollêr mamusunu. Anası da deer ona:

- İi, ey, çocuum, yok verecää bizä: o zengin.

- İi, sän git sor, git sor.

Gider karı. Açıan gider, hey. Oturêrlar orda. Lafederlär, konuşırlar bräz. Açıan gün döner avşama, sorêr karı padişaa:

- Padişaa, geldim sana da sän sormêêrsın neçin geldim.

- İi, söylecän sän. Söleycän...

- Bän geldim tä ne iş için. Bizim çocuk isteer senin kızını almaa. Sän kayılmışın? Verirmisin kızını bizä?

- Var nicä. Var nicä, - deer. Ama sölä çocuyna avşama yapsın bir punar. Güzäl bir punar, hepsiciyni – güzäl.

Geler evä karı, söyleer bu işi çocaa:

- Çocuum, biz yok nicä alalım o kız.

- Neçin ma?

- Neçin? Söledi yapsın bir pınar da sabaadan o pınardan su da içsin. Çölmää olsun, hepsiciyi.

- Sus, - deer bu, - olcêk hepsiciyi. Açıan gün yakın olcek kauşmaa git da yat.

Gün çekeder kauşmaa. O üfler üzüktän. Da üzüktän gelir ona te bu aylar, çok yardımcılar. Sorêrlar ona:

- Ne isteersin sän?

- Bän, - deer, - söylecäm sizä ama olucêk mı bu iş? Tä padişaaadan te bölä var izin, ani pınar yapasınız ona deyni kapu önündä. Güzäl olsun, suyu da sabaadan olsun da o pınardan insan su içsin.

- Var nicä olsun. Şindicik...

Bunnar giderlär. Padişaa açıan kalkêr, görer pençeredän bir güzäl pınar, su orda var, içemsi su. Pek güzäl su. Bu pınar açıan hazır olêr, çocuk sabaalin genä yollêr babuyu padişaa. Gider babu. Durêr lafa. Da babu sorêr ona:

- Nası şimdi? Kayılmışın vermää kız?

- Var daa bir iş, - deer, - pek isteerim.

- Neyu?

- Yapsın, - deer, - bir fidan benim avulumda. Olsun bir fidan aulumda. Ne var dünnedä eşillik fidanı, hepsi olsun onda. Hepsindän emiş da olsun da bän iyiim hepsindän. Şefteli, erik, alma.

İi, karı gelir evä, söyleer bu lafi çocaa. Ana deer:

- Çocuum, padişaa dedi bir iş taa yapsın ona. Koyasın levadalık aul içinä. Olsun herbir fidandan levadalık, ne var dünnedä.

- İi, islää mamu. Sän git, yat.

Da üfleer üzüyüü genä gün aşalarkan. Da gelir hayırlık ona genä. Onun yardımna hepsiciyi toplanêrlar. Sorêrlar ona:

- Neyu? Ne isteersin?

- Tä ne. Padişaa yollamış aber bana, ani koyalım onun avulunda fidan. Ölä fidan, ani ne var dünnedä. Ne emiş var-hepsindän olsun. Var mı nicä yapasın bunu bana?

- Var nicä.

Alêrlar bunnar koyêrlar sabaadan fidan. Açıan kalkêr padişaa, onun avulu üklü fidan. Emiş ne beener-hepsi var. Gezer bu, gezer şengelet. Seviner padişaa...

Çocuk genä deer anasına:

- Git ma genä. Tä hepsi hazır. Gider karı. Gittiylän karı, şangelet, sorêr padişaya:

- Nasıl?

- Var nicä, - deer bu. Ama var taa bir iş bendä. Sölä ooluna gitsin da eksin bir pay booday da onu biçsin da. Olsun booday da biçsin da, üütsün dä, ekmek da yapsın, da sabaalin bän iyiim sıcak ekmek da.

Geler karı evä. Deer ooluna:

- Çocuum ne verdi sana bilmeerim olsun bu iş.

- Neyu?

- Söledi ekäsin bir pay booday da büüdäsin onu sabaadan da. Sora üüdäsin un da ekmek da yapasın sabaadan da... olsun sıcak ekmek da onun masasında.

Gün kauştuyunan bu genä üfleer üzüyüü. Geler onun yardımınarı. Söleer onnara bu işi.

- Olucek bu işlär, – deerlär.

Bunnar giderlär, ekerlär, büüderlär booday. Un üüderlär. Yapêrlar ekmek. Sıcak ekmek-sabaadan da. Açan kalkêr padişaa, tüter ekmek masada. Güzäl ekmek-biyaz masada.

İi, yollêr çocuk anasını genä. Şangelet, raz hepsini yaptı... Gider karı. Genä da lafederlär. Sorêr karı:

- Nicä? Yaptık nicä dediniz. Var mı nicäl padişayım veräsin bizä?

- Var nicä. Hepsini yaptı, ama kadar taa bir iş var. Bän yapıcım bir pomana. Da o gitsin da çaarsın Allayı pomanaya.

Yapêr bu pomana. Karı gelir evä da söleer bu lafı çocuyna.

- Sabaa gidecäm bän kendim. Yok nicä yollasın o bu işleri.

Alêr çocuk yolu da gider. O nekaa er gittiysıydı karşı gelir bir dăduylan. Da o deer.

- Năanı gidersın sän, ba çocuk?

- Năanı giderim? Padişamız yapêr pomana da giderim da çaarıyım Allayı pomanaya.

- Tä ne var. Bănim Allaa. Ama git sölä ona ölä. Alsın bir inek alaca, olsun buzaası da alaca. Kaynatsın süt da bän doyuncam o inăän südünnän.

Geler bu padişaya da söleer bu işi. O da deer:

- Nasıl, buluştun mu sän Allaalan?

- Buluştum.

- Ne dedi? Bän teklif ettim onu pomanaya.

- O da ölä dedi. Alasın bir inek alaca. Da buzaası da olsun alaca. Da kaydadasın süt. Da açan gelecek, isin süt.

- Hey, hey, - demiş, - năândan bän bulayım kăr buzaası da olsun alaca. Ha, inek bulacam, ama buzaasını...

Taa lafedirkana Allaa gelir da deer:

- Sän padişaa adamsın da bulamêrsın bir inek o türlü nicä bän simarladım. İi, e bu çocuk nesoy, netürlü pınarı yaptı, o levadalı düzdü sana, un üüttü, ekin ekti, oldu buday da ekmek da yaptı sana, nesoy?

Padişaa sustu birtaanä. O oturdu. Allaya da verdilär pomana. Gider karı. Pomanadan sora bu oldu kayıl. Verer kızı. Geler kız, ama kız beener pek çocu. Onun var yavklusu – bir arap oolu. Bir arap. Da aarlat eder çocaa. Çekeder sormaa ona bu işleri:

- Neylän sän bu işleri yaptın? Neylän sän düzdün bunu? O birkerä bölä – iki kerä bölä. Ama çocuk tutêr üzüü basmada. Da o söleer:

- Te bu üzüklän. Tä bak.

Da bu üfleer üzää. Geler onun yardımınarı. Da deer kıza:

- Tâ bunnar bana yardımcı.

Şindi kız artık eder onun başına versin üzüüyü ona.

- Ver üzüüyü bana, zerâ vermârsan üzüüyü bana, bân seninnân yaşamaycam.

Yanılêr çocuk da verer üzüüyü. Avşam olduynan, yaşêr çocuk evdâ. Kaldıynan uyaar, karı üfleer da gelir o aylar ona yardıma. Deerlâr:

- Neyu isteersin?

- Alın beni da götürün tee o filan araba. Arabın çocuyna.

Alêrlar da götürêrlâr o çocaa. Açan kalkêr bu, karı yok, kız yok. Padişaa şangelet, çaarêr güvesini gitsin ardına kızın. Çocuk gider. Gider çocuk da sorêr:

- Nâânda kız?

Ona deerlâr:

- Yok kız.

- İi, naşı yok? Nesoy gitti.

Güvä gelir da annadêr padişaaaya:

- Yok kızın. Tâ aldı üzüüyü da gitti.

- Gidââsin da onu bulasın. Getirâsin bana, zerâ onu bulmarsan, senin kafanı alacam.

Nâbêr çocuk? Nesoy var kolay bulmaa onu? Alêr köpeyni, kedisini, alêr yabancıyı da gider. Gider bu. Ama oyaansı uzak. Açan gider o, baksa, bir polk sıçan. Yapêrlar askerlik sıçannar. Da açan sıçannar görêrlâr kediyi, çest alêrlar kediyâ. Korkêrlar ondan. Kedi sa büyük. Açan kedi deer:

- Korkmıyın, bişey olmıycek, - bunnar uslulanêr. Da kedi ozaman sorêr:

- Var mı nicâ siz bulasınız bir işi?

Hi, sıçan nâânda bulucêk bu kızı. Da kedi söleer:

- Kaybeldi bizim çorbacının üzüüyü, nerdâ var nicâ bulmaa onu?

- Var o. Bir arabta-hozyayka. Geldi ona. Üzüklân kutotu.

- Ondan var mı nicâ almaa o üzüüyü?

Düşüner sıçan. Da gelir bir topal sıçan geeridân. Da deer:

- Neyu laf olêr?

- Kaybelmiş üzüük hem kız, padişaaayın kızı.

- Var nicâ bulmaa onu. Bulıcıys. Durun birazçık. Bân gicâm, açan karannık olucek.

Gicâm orıyı da bân alacam üzüüyü da getiricâm sana evinâ.

Karannık olêr, gider sıçan. Bunnar uyêrlar. Ama üzüük arabın dili altında durêr. Orda. Onnar kitlemişlâr kapuları, ama sıçan oyêr eşiin altından bir delik da girer içânna. Nâbêr? Gider da biber susaanda yıvırlanêr. Varmış onnarda düülmüş biber, da sokêr kuyruunu da, sora da gider arabın burnusuna sokêr kuyruunu. Da açan yakêr o biber bunu-da bu ansırêr. Fırlêêr üzüük aazından. Fırladıylan üzüük, alêr sıçan üzüüyü da getirer bu olana. Da topal sıçan deer:

- Tâ nerdâ. Gördünüz mü?

Hey birda bir sevinmelik kalkêr. Yılan, kedi, köpek sevinerlâr. Üzüü buldular zerâ. Şindi gelceklâr evâ. Çekederlâr evâ. Etişerlâr bir suya. Şindi suyu geçmââ şengelet nicâ. Yılan geçecek. Adam da geçecek. Kedi korkêr. A köpek savaşêr kediyâ yardım etmââ. Ama üzüük kedicâ. Köpek da deer:

- Pin benim sırtıma da bân seni geçiricâm.

Piner onun sırtına kedi. Suyun orta erindâ köpek deer kediyâ:

- Ver bana üzüüyü zerâ seni atacam su içinâ.

- Bän sana vercäm üzüüyü, ama aar sölersin. Beni götürücän, ama sana pek aar geler da sän kaçırıcın onu su içinä.

- Kaçırmıycam.

İi, kedi verer üzüüyü. Verdiynän, köpek kaçırêr su içinä. Da üzüüyü yudêr bir balık. Açıan geçerlär kenara, çocuk sorêr:

- Nerdä üzüük?

- İi, nerdä? Verdim köpää da o kaçırdı onu su içinä.

Çocuk sustu. Ama nâbêrlar onnar? Giderlär yolca. Taa brâz gittiylän, görerlär bir duvar. Ölä bir yıkılmış ev. Güneştä oturêrlar orda. Yatêrlar orda. Birda geçer ordan bir balıkçı. Köpek da deer:

- Ya adam.

Da bu adam atêr bunnara hepsinä birär balık. Kediya bir, bir yılana, bir da adama. İyirkana o balı-urêrlar üstünä. Çıkêr o üzüük üzä. Bulmuş kedi. Da:

- Na, tä o üzüük, çorbacı.

Da bunnarda genä bir büyük sevinmelik. Alêrlar üzüüyü da giderlär evä. Geldiynän evä padişaa çaarêr çocuyuu. Da sorêr:

- Nası, buldun mu üzüüyü?

- Buldum.

- Şindi avşama getiräsin onnarı benim levalalayma. İkisini da döşeklän kutotu. Yorgannan, döşeklän ölä nicä yatêrlar. Getiräsin onnarı bana. Çocuk avşamniyin üfleer üzüyü. Geler yardımcıları.

- Neyu? Neyu çorbacı.

- Neyu mu? Gidäsiniz araba da karısınnan kutotu getiräsiniz onnarı padişaaın başçasına. Da sabaalin, o açıan kalkıcêk, orda bulunsun onnar. Görsün kendi.

Geçer vakıt da bunnar getirerlär arablan gelini. Açıan bu padişaa kalkêr sabaalin, onnar uyêr ikisida levalalıktä.

Kaldırêrlar kavalarnı ikisi da. Da padişaa keser ikisini, da keser onnarı. Okadar, ani kız aldı onu gülmää. Everdi onu çocaa da o nâptı? Sıbıttı kocasını da gitti araba. A çocuk kaldı. Sora çaardı onu da dedi:

- Sän var nicä olasın benim çocuum.

Da bu masal bukadar.

Masalı annattı Raya D.M.-Gagauz
Ona bu işi annatmış bir yolcu adam.
Dezgincä küüyü, Komrat rayonu
Yazdı Durbaylo M.A. 1988-da.

№4 YILANIN BAAŞIŞLARI (Подарки Змеи)

Şindi babu fukaarä pek. Onun varmış bir çocu. Da o çocuk büümüş da steer evlenmää. Da däärmış babuya:

- Babu, gitsänä da stäärsän padişaa'nın kızını.

- İi, çocu, padişaa vericek bizä kızını. Biz te ufkaare pek, küllän kufnedä yaşêrız. Padişaa sa zengin, ih, vericek o bizä kızını.

Yollêêr çocuynu alsın tuz, sabun. Da verer ona beşlii elinä. Gider bu. Da yolda görer öldürerlär bir koteycii.

- Êy, çocuklar, öldürmiin o koyteycii. Nayın te bu beşlii da öldürmiin onu.

Vererlär ona da o gelir evä, getirer evä. Açı getirer, deer anasına:

- Tä, babu, yoktu koteyciim, şimdi var.

Babu verer taa bir beşlik. Deer ona:

- Git da al sabunnan tuz. Gider bu. Görer bir kediyi öldürerlär.

- Êê, çocuklar, öldürmiyin ba. Nayın te bu beşlii da verin o kedicii bana.

Getirer onu da evä. Babu deer:

- Êê, çocu, bu mu lâázım bizä? Tuz-sabun lâázım.

Babuda biter para. İi ne? Pek fukaarä. Ama verer taa bir beşliyii. Bu gider. Gidä-gidä, görer öldürerlär bir yılan. Da bu baarêr:

- Êy, çocuklar, öldürmiyin o yılanı. Nayın beşlii da verin onu bana.

Verer beşlii. Alêr bir da yılan, getirer da o yılanı da evä. Bakêr onu pek. Bir fıçı içindä o yaşêêr. Bu bakêr onu orda pek. Da şimdi açı o büüyêr islää, deer:

- Götür beni bobama.

Piner bu yılana atlı da o götürer o yılanın bobasına. Götürärkana, çıkêr çok başka yılanlar. Pek çok yılanlar. O çocuk korkêr. İi, açı bu yılan sıklık eder bir serä. Hepsiciyni yılanları bir tarafa eder da geçerlär orta erindän. Giderlär ortada. A o yılan söylemiş buna:

- Çok işlär steycäk bobam vermää, ama sän stäycän, stämäyäsın bişey. Stä ondan bir altın üzük.

Gider bunnar. Açı etişer o bobasına, deer:

- Ne veriim sana bu iş için?

Da babu sımarlêêr – te bunu-te bunu.

- Stämersin bişeycik. Ver bana bir altın üzük. Verer bu dădu altın üzüü. O boba – yılanın bobası. Şindi genä geçirer o yılanı evä. Geler bunnar. Ama yılan söylemiş çocaa:

- Açı zoorun olcêk, yaala o üzüü.

İi gelirler, yatêrlar genä evdä. Gecä bir vakıt aklısına gelir bu üzük. Açı yaalêr o üzüyüü, gelir çok araplar ona. Taligalarlan, beygırlärlän, işçilärlän. Demiş ona birisi:

- Ne isteersin, sän, çorbacı?

- Yapasınız bana sabaadan bir ev nicä padişaa evi. Benim da olä olsun. Bendän onadan da trotovar olsun, yannarında da fidan olsun. Sabaadan da kuşlar ötsün.

O haraplar girişler o gecä. Açı kalkêrlar, azır bu yapılar, olä nicä demiş bu çocuk. Şindi yollêêr bu çocuk genä babuyu padişaa'ya. Deer ona:

- Babu, git da versin kızını bana.

Gider bu. Padişaa verer. İi, raz onun da evi bölä, nicä onun. Vermiş bu. Şindi gelir gelin bırıy. Yapêrlar düün, çiiêrlar onları da. Da o gelin olacaa sorêr çocaa:

- Näända sizä bu kadar zenginlik?

- İi, näändan? Ölä...var.

Sölämeer bişey. Bir avşam sölämeer, ikinci avşam bu:

- Söläsänä bis tä yaşêrız seninnän. Söläsänä bana bu işi.

- Näändan? Te bu üzüktän. Tä yaaladıylan onu, geler haraplar.

Bu alêr gecä vakıdı enikunuca ondan üzüü da yalêêr onu. Geler haraplar. Deerlär:

- Neu? Bu karı da deer:

- - Tez yapasınız nicä vardı. Däduylan babu genä kalsınnar kuhnedä. Beni da götüräsiniz bobama.

İi, haraplar yapêrlar ölä, sesleerlär. Da açan kalkêr dädu hem babu onnar genä kuhnedä.

Üzüük da yok...

Şindi o koteycii, ani öldürärmışlär hem onnarın evindä, o bümüş, da lafetmiş. Onun adıymış Koti. Ama kedinin da adıymış Moti. Şindi onnar ikisi lafedirmışlär:

- Hadi giceys da alacınız üzüyü.

Gider bunnar ikisi. Ama varmış bir derä ilerdä geçmää. Şindi etiştıylän o derä boyuna, Koti deer Motiya:

- Pin benim sırtıma da bän götürücäm çuş seni.

Geçirer onu o deredän. Oturêr derenin boyunda. Moti da gider nicä kedicik da bir “mayu” eder. Açan o gelin olacaa açêr portaları sıbıtmaa boklukları, o girer ayada ayakların altından. Da gider. O kapêr, geceyçin portaları da gider içeri. Şindi, gecä, vakıtsız tutêr o kedi bir sıçan orda. O sıçan da demiş:

- Ne isteersin?

Moti demiş:

- Geçäsin biber koropkasından da gidäsin padişayın kızına. Onun burnusunda gezäsin.

Sıçan girer biberä sora da geçer kızın burnusundan. Da kız ansırêr. Üzüük da fırlêêr. Açan fırlêêr bu. Moti alêr o üzüü da geler, da söleer Kotiya. Söleer, ani üzüük bulundu. Koti da demiş:

- Ver bana üzüüyü.

- Brak bendä – demiş Moti.

- İi, hadi olsun sendä.

Açan derenin orta erindä etişerlär, Koti osurêr, Moti da güleer. Güldüynän, kaçırêr üzüyü su içinä. Da giderlär bunnar üzüksüz. Ama kenarda varmış balıkçılar. Balıkçı çıkarêr balıkları, da birinin çıkêr şişiringası da. Da bunnar basêrlar o şişirecää. Durêrlar onnar bir gün, bir da gecä. Da bulêrlar o üzüüyü. Osa yutmuş bir balık onu. Da Moti hem Koti götürerlär evä, vererlär çorbacıya. Çorbacı genä yaalêr o üzüyüü da genä gelerlär haraplar. Enidän yapêrlar bir düün. Hepsinä vererlär birär çuval bomboni. O çuvalı te o çingenelerin köpää yırtêr da akêr bombonilär.

Masal da biter.

**Masalı annattı Ormancı D. K., Çadırda
Yazdı Durbaylo M. A. 1989-da.**

C.

№5 DENİZDÄ EVREM YANÊR**(На море горит Еврем /Крылатый Дракон/)**

Bir vakit varmış bir vakit yokmuş. Varmış bir padişaa. Alêr o ikinci karıyı kendinâ. İlk karısı ölmüş. Padişahın da varmış bir oolu. Gider bunnar avlanmaa. Etişer onnar bir denizâ. O denizdâ da var bir ateş. Yanêr erdân gökâ kadar bir ateş.

Ne olmuş? Evrem düşmüş denizâ. Da baarêr insannara:

- Ey, padişahım, gelsânâ da kurtarasın beni.

İi, padişahın oolu kurtarêr onu. Evrem alêr onu evinâ da sorêr:

- Ne isteersin bendân?

Padişaa da demiş:

- Bulursun mu bana bir can, ani yaşamaa deyni?

- Bulurum, - bu deer, Evrem salerki.

Da alêr da verer ona Dünneyin Gözelini. Da bunnar çıkêrlar o daa içindân. Gelerlâr evâ. Bobası demiş açan çıkıcıymış evdân:

- Dön geeri zerâ var dünnedâ türlü insan. Alarlar onu senin elindân.

Da bu ool giidirer o gelinâ bir yılan gölmââ. Açan gelir padişaa evâ, görer bunu yılan da kırladêr evdân, zerâ korkêr ondan. Sanêr ani getirdi bir yılan evâ. Padişaa pek korkêr, ani yılan iyecek onu. Da oolu alêr da gider evdân. Da o küüyün kenarında varmış bir boş bordey. Da bunnar şindi ölä yaşêr. Kuhnenin sa içi yanêr.

Geçer asker ordan bir gecâ da bakêrlar bir şıla. Ama bunnar bilmerlâr, ani orda yaşêr padişayın oolu Dünnââ Gözelinnân. Da söleerlar bu işi padişaya. Bunnar demiş:

- Sän oolunu kırlattın, ama onnar yaşêr. Onda var bir can ölä, ani günâ bakêrsın, ama ona bakamêrsın. Altınnan sarılı o.

Padişaa kukonasınnan gider da bakêr pençeredân. İi, ey, herersi altın. Onnar da ölä işlâr, ani bunda ölä iş yok. Da bu gelir geeri evâ. Bütün gecâ düşüner. Sabaalin deer küçük ooluna:

- Git filan erâ. Orda batün. Sölâ batüna hem bulüna gelsinnâr bana.

Gider bu da söleer batüsuna:

- Gel, seni baka çaarêr.

- Ne var? Ne var, boba?

Ama dışarda kış, saurdêr, boran... Yok nâânı çıkasın hiç. Da bu padişaa deer:

- Gicân da getiricân bana bir çotuk üzüm. Yarısı olsun eşil yaprakları, biyaz. Yarısı da olsun kara. Her getirmäsâna o çotuu bana, alcam kelleni.

Söleer bu lafi karısına. O yollêr çocuğu bobasına Evremâ. Gider çocuk Evremâ, söleer bu lafi ona da. Evrem kanatlanêr, uçêr gökâ da getirer ona bir çotuk üzüm. Gözâl pek. Tutamêr kordalar ölä pek üzümün dolu o. Şaşêr bütün asker da. Padişaa da şaşêr: nâanda buldu bu işi kışın, yanvarda.

Düşüner bütün gecâ genâ. Naşı yapsın da çocuğunu öldürsün, da gelinni alsın kendi ooluna. Yollêr çocuğunu bordeyâ genâ çaarsın öbürünü. Bu gider bordeyâ da söleer agasına bu lafi:

- Batü, geläsin bizä.

Bu geler bakasına da sorêr:

- Ne va, baka?

- Ne? Açıan dädun öldü bän onu gömdüm altın üzük parmaanda. Gicän öbür dünneyä da getiricän altın üzüynü dädunun parmaandan. Her getirmäsän, alcam senin kelleni kılıçlan.

Geler bu evä, annadêr karısına bu lafi.

- Bobam dedi getiriim altın üzüüyü dädunun parmaandan. O öbür dünnedä. Her getirmesäm, alcek benim kellemi kılıçlan.

- Git bizim bobaya Evremä. O bulucek ucunu.

Gider bu. Urêr kapuya da çıkêr Evrem. Sorêr buna:

- Ne va?

- Ne? Tätü benim bobam padişaa. Da yolladı beni öbür dünneya getiriim dädunun altın üzüynü. Her getirmäsäm, alcek kellemi kılıçlan.

Gider Evrem genä. Getirer beygirni da piner atlı. Da bu demiş:

- Yumcam gözlerni da giyceys öbür dünneyä däduna. Açma gözlerni, zerä açırsan gözlerni, kalcan köör.

Giderlär. Etişerlär bir çayıra. Gözäl kokular, eşillik, çalgıcılar çalêr, oynêrlar. Bu demiş Evremä:

- Naşı birda bölä gözäl kokular?

- Birda ray, - demiş. Birda delikannı çocuklar. Onnar şen, ama te bunnar aalêr. Onnara kimsey vermeer bişey.

Giderlär taa ötää. Kokêr. Da padişaa oolu sorêr:

- Birda naşı bölä kokê?

- Öbür dünnedä komuşusu komuşusuna, kardaş kardaşa baarmışlar türlü-türlü laflar. Tä onnar şindi kokêr. Yok nicä sokulmaa o prost laflardan.

Giderlär taa ötää. Bu sorêr genä:

- Buba, naşı ölä şavk aydınanêr? Ne güzäl aydın.

- Birda sofralar. Yapmışlar küçük sofra, vermişlär da onnar şindi pomanada yanêrlar. Bölä şavklı onnar.

Giderlär taa ötää. Kokêr ateş yanêr.

- Birda, oolum, cendem.

Da bunnar gidä-gidä etişerlär dädusuna. Da Evrem deer:

- Aç gözlerni şindi.

Açıan bu açer, Evrem demiş:

- Tä senin dädun. Git, ama oyalanma.

Açıan bu gider dädusuna o sorêr çocaa:

- Ne geldin, oolum?

- Ne geldim? Dädu, benim bobam yolladı veräsin bana sän altın üzüüyü parmaandan.

Gömmüş seni altın üzükün ozaman. Getirmäsäm, alcıymış kellemi kılıçlan.

Çıkarêr dädu altın üzüynü parmaandan, verer da deer ona:

- Dur yazıım bir parça kihât, zerä yınanmıycek.

Da dädu yazêr bir parça kihât. Verer çocaa da deer:

- Bekim tanıycek yazımdan.

Gider çocuk genä Evremä da gelerlär geeri. Açan getirer bu o parça kihadı, bütünnä asker şaşêr buna, anı öbür dünnedän getirdi üzüyüü. Çocuk verer bobasına o kiadı da deer:

- Na oku. Hem na tä altın üzük.

Da bu alêr da askerin yanında okêr. Nasıl okêr, ölä da kalêr. Da bu ool kalêr padişahın erindä. Dädusunun üzüyüü yardım eder ona.

Masal da biter.

**Masalı annattı Sırf E. İv. Gagauzka, 43 yaşında
Kiriyet küüyündän, Çadır rayonundan.
Yazdı Durbaylo M.A. 1976-da.**

D.

№6 KARTAL KURTARÊR UŞAKLARI (Огромный Чёрный Орёл спасает детей)

Bir vakıt varmış...

Varmış üç kızkardeş. Üçü oturarmış. Padişaa da pençerä altında sesläärmiş. O kızın birisi däärmış:

- Bän gicäm padişahın ooluna. Türlü imeklär yapıcam.

İkincisi da däärmış:

- Bän gicäm padişahın ooluna. Türlü kilimnär kırıcam.

Üçüncüsü da däärmış:

- Bän gicäm padişahın ooluna. İki uşak yapıcam. İkiz yaaradıcam. Birinin gözleri gün olucêk. Ardları ay olucek.

Açan işider bu lafı padişaa oolu, o alêr o küçük kız. Aldıynan o kakuları da gider ona izmetçi. Tezdä padişaaın oolunu alêrlar askerä. Gittiylän bu, Allaa verer ona iki uşacık. Üzleri-gün, ardlarında-ay. Öbürlär deerlär hem düşünerlär:

- Näpmaa da yok etmää bu uşakları.

Koyêrlar o karının yanına iki pali da yazêrlar padişaha kihat. Ani olciydı sana iki evlat, oldu iki pali. Ani adadı iki evlat gün üzündä ay ardında, oldu iki pali.

Padişaa deer:

- Yokediniz onnarı. Bän gidincäk yokediniz. Bän gidincäk görmiyim baare. Karıyı da sokun bir tulum içinä. Da her bir bılaşık sularnı üstünä atın.

Ölä yapêrlar. Şindi naşı yapsınar da zeetlesinnär o uşacıkları da. Kaybetsinnär onnarı da. Götürerlär da gömerlär erä. Da uşacıklardan biter fidan. O fidannardan da uşaklar keser çırtma. Da birisi açan üfleer, duver bir kuzucuk. Kuzucuuyu da açan keserlär ördeklär kapêrlar çıkêr. Da onnar su üstündä olêrlar kuzu. Geler iki kartal da kapêr onnarı.

Denizin öbür tarafında-boyunda genä kusêrlar da olêr iki uşak. Genä üzleri-gün, ardları-ay. Sorêrlar uşaklara:

- Kimsiniz siz?

- Biz padişahın oolları.

Da onnar annattılar, nicä zeetledilär onnarın anasını. Nicä koymuşlar onu tuluma. Da yollêrlar padişaaaya kihat. Geler o evä.

Da ölä deer:

- Kırk beygir mi, osa kırk-kılıç?

- Kırk beygir.

Da baalêrlar onnarı kırk beygirä da yapêrlar onnarı kırk parça.

Masal da biter.

Masalı annattı Petkoviç Domnika
Caltay küüyü, Çadır rayonu
Yazdı Durbaylo M. 1976.

№7 İKİ KARDAŞ HEM KARTALLAR

(Два брата и Орлы)

Varmış iki kardaş. Biri zengin, biri da fikaarâ. Ani zengin o taa tehna, ani fikaarâ-kalabalık. Uşak çok, bitmiş imelii. Da gider zenginâ o, deer:

- Ver bana bir demirli ekin. Öbürü da deer:

- Çıkar bir gözünü da ver bana.

İi, bu çıkarêr bir gözünü da verer ona. O da verer buna bir demirli ekin. İi, bir demirli ekin kalabalaa ne eticek? Avta etmiş mi etmemiş mi? Ne edâr kalabalaa bir demirli ekin? Da gider bu genâ:

- Ver bana genâ bir demirli ekin, ba.

- Çıkar öbür gözünü da ver bana.

İi, bu nâpsın? Brakêr evdâ kalabalaa bir demirli ekini da alêr bir çocuk yanına da deer ona:

- Ay, gidelim kısmet aaramaa.

Da bunnar gidâ-gidâ girerlâr bir daa içinâ. İh, adam acıdan uyuur mu. Da ne yapêr o? Orda daayın içindâ orta erindâ varmış bir büyük fidan. Da onnar oturmuşlar onun altında. O çocuk uyumuş, ama adam da uyumêr. Geler o fidana iki kartal. Konêrlar fidana da lafederlâr onnar:

- Bilermisin naşi, - dâarmış birisi, - bân ne söyleycâm. Bu gecâ düşücek bir çii da angısı köör yıkansın da gözleri açılıcek.

İi, adam da uyumêr. Yoklêr o. Otları yoklêr. Ama öbür kartal da demiş ona.

- Sân bilermisin bân ne söyleycâm? Filan padişayın kızı hasta. Almış komka da yatmış patta. Uyumuş da kurbaa almış onun komkasını. Tee o adam alsın bir hırleţ, gitsin ona da diştirsın. Kazsın bir hırleţ boyu patta, bulucek kurbayı. Yarsın onu, çıkarsın da isin onu – alışıcek.

Adam gecâ yoklêr çiyi. Bulêr çiyi, yıkanêr, gözleri açılêr.

- Ay, kalk, çoçcam, şansoram aydınlandı.

Giderlâr o küüyâ, nerdâ söylemiş kartal. Da baarêr:

- İslâa doftor. İslâa doftor. İslâa doftor.

Çıkêrlar onun önünâ da deerlâr:

- Gel bizâ, gel bizâ. Tâ bizdâ var bir kız hasta”. Bu seviner da deer:

- Nânda? Neredâ?

- Gel bizâ.

Giderlâr bunnar. Alêr o kızı, diştirer, alêr bir hırleţ da kazêr. Çıkarêr o kurbaayı. Yarêr onu. Çıkarêr içindân üç darı teneciği. Verer kıza da o yudêr onnarı. Kız taa orda alışmış. Vererlâr ona yarı padişaalıyı. Ükleder arabaları. İi, hey, gelir adam evâ arabalarlan üklü ruba, ekin. Açan gelir, evdâ karı çıplak. Aralamış kapuyu da bakarmış kim geldi. İi, kim geldi. Kocası gelmiş. Bu da baarêr:

- Çık mari da aç kapuyu. Bân geldim.

Giidirer karıyı islâa. İndirerlâr ekinleri. İyerlâr sofrada, doyurêrlar uşakları. Da gelmiş onnara kardaşı. Da görüp bu işleri:

- İi, nerdân ba bu işlâr sana?

- Tâ filan erdân bân gittim kısmet aaramaa. İye, ne islâa iş buldum orda. Durdum fidan altında da geldi orıyı kartallar.

- Bân da gicâm.

- Sân da git.

O da alêr çocucaa da gider. Gider o fidanın kökünâ da durêr orda. Geler üç kartal. Da biri deer:

- Ey, bilermisiniz ne söylecâm?

- Ne?

- Biz öbürserâ, ani lafettik bîrda, o işleri kim sa seslemiş. Adam seslemiş bizi.

- Ya bakalım şimdi da yok mu birkimsey.

Açan inerlâr, görerlâr bunu. Çekederlâr onu düümââ. Da öldürerlâr onu. Doymuş kazanmaa.

Masalı annattı Sobiya Marin İv., gagauz, 4 klası

Kongaz küüyündân

Yazdı Durbaylo M. 1988 yılda.

№8 İKİ KARDAŞ (Два брата, /вариант/)

Varmış iki kardaş. Birisinin uşakları olmaazmış sık da adam düzünmüş. Ama büyük batüşü fukaare kalmış. Her yılın uşak, uşak da hepsi yaşêr da... Da adama okadar zoor olêr, ani düşmüş pek fukaarelää. Bir gün demiş:

- Näänısını alıyım da nereyi gideyim da uşaklarımı bakım?

İi, karannıcak olurkan gicek o iitmää. Nereyi gözleri görürsa gider. Gidä-gidä, o geçer bir-iki küüyü. Da gider, kırdä-bayırdä var bir dermen. Karannık çökmüş da bu girmiş o dermenin altına. Da orda gecelemiştir. Kalkmış erken o dermendän da çeketmiş gitmää ileri dooru. Da etiştir denizä. E denizdän nicä? Şansora dan erleri arêr da bu görer bir kayık. Girer onun altına da durêr orda. Bütün gün uyêêr orda. Yorgun bak. Da açan olêr sabaa yakın toplaşêr orıyı şeytannar da çekederlar lafetmää. Birisi deer:

- Mêy, bilersiniz mi naşı? Te o dermen altında var üç çuval altın gömülü. Tee o sol tarafında onnar. Biz aldık da gömdük orıyı.

A birisi da demiştir onnara:

- Popaz giceysinä kliseya gülmää, alcek kendi kızını. Da sora gicek kliseya slujbasına. Filan adam da ölücek da oolları biri-birini kesicek bobasının parası için. Ama bilmeerlär, neredä bobasının parası. Onnarın parası dam içindä, sol tarafında köşedä gömülü, saklı. A bunnar bilmeerlär nerdä da çeketmişlär düşmää buaz-buaza. Da may-may öldürecekler kesiceklär biri-birini. Ama bunnar da siirederlärmiş da gülüp däärmış: “Ha bakalım kim enseycik?”

Bu adam hiç düşünmer bişey. Da açan öbürler yok olêrlar bu çıkêr ordan da döner geeri. Gider o dermenin altına, çıkarêr bir büyük çuval altın. Napsın şimdi o? Gider yola da karşı gelir bir çocuklan. O iki tosunu haydêr. Da bu adam demiştir ona:

- Mêy, çocuk versänä senin taliganı bana biras.

- Nâbcan?

- Tee orda bir çocuk hastalandı da götürücäm evä onu.

İi, bu verer ona taligayı. Gider adam da ükleder o altınları. Da götürer dooru evä. Gider sora o küüydän da bulêr o popazın evini. Bakêr popazın pençeresindän. Popaz gicek şansora slujbasına, ama bastırêr kızını. Bu adam da açan baarêr hem urêr yumurunnan pençereya. Popaz korkmuş. Bu hep baarêr, zerä öbürü gülmää alcêk kızını. Bu sa hep bir baarêr:

- Batüşka işittim bir ses, ama yapma bişeycik. Seni şeytannar kullanêr. Seni onnar kullanêr.

Gider o iki kardaşa. Bunnar bıçak-bıçak gelmiş, düşerler. Kan yapmışlar şansoram, çekişerler. Bu adam deer onnara:

- Bey kardaşlar, düşümiyiz. Bakın filan erdä bir iş. Bakan sizä etiştirämemiş söylemää. Gidin kardaşlar dama da sol tarafta köşedä gömülüymüş para. Alınız da pay edin da düşümiyiz.

Haçan giderler – bir demirli para orda. Da adam demiştir onnara:

- Şimdi pay edin onu yanımda.

Ölä çok para görünmüş orda. Alêrlar da adama da vererler bir bakır para. Geler o adam geeri evä. Adam gelmiş uşaklara, büütmüş onnarı kendi da ev yapmış. Hepsini da evermiş. Okaa büyük gospodar olmuş o gecä yolunnan.

Küçük kardaşı da demiştir:

- Näändan benim batüm bölä islää yapındı?

Da bir gün gitmiş batüsuna da demiş:

- Näptın sän da bölä düzündün? Nereyi sän gittin da bölä zengin oldun?

Bu da söyleer ona:

- Näptım mı? Gittim tee o denizin yanına. Orda var bir kayak. Girdim altına, da sabaa karşı şeytannar çeketti toplanmaa. Lafettilär nerdä – ne var. Bän da işittim da tä ne oldu.

- İi, bän da gidiim orıyı.

- Git, tä yol.

Bu gider. Girer o kayak altına. Sabaa karşı toplanêr orıyı şeytannar. Da çekederlär lafetmäâ:

- Mây, yazık oldu, - deer birisi, - bän bişey yapamadım. Soslâmiştir bir kimsey lafımız da bişey olmadı, bir da fenalık çıkmadı. Altınları almışlar, popaz kızını yapmadı gülmää. Kardaşlar da buldu altınları da olmadı ölüm. Kim sa bizi seslemiş. Ya bakalım, bekim kim sa sırda var.

Açan bakêrlar – bulêrlar bu olanı orda. Da açan çekederlär:

- Aa, sän mi bizi sesledin? Ya kardaşlar, çekedin...

Da onu öldürerlär sora da atêrlar su içinä. Masal da biter.

Masalı annattı Sarandi M.İv. Gagauzka, 56 yaşında

Avdarma küüyündän

Yazdı Durbaylo M. 1976-da.

№9 EVREM DÄDUSU (Дедушка Крылатого Дракона)

Küüydän çıkêrlar üç kavadar. Biri aacı buraarmış, biri taşı alırmış elinâ kül yaparmış. A biri da nereyi da bir adama diidiylân, o adam ölürmüş.

Çıkêrlar küüydän da giderlär yolda. Da girerlär bir daalaa. Bir büyük daalık. O daa içindâ pinerlär aaca da sesirgelerlär. Baksalar daa içindâ bir bordey. Biri deer:

- Elâ gidelim da bakalım ne var orada.

Orayı açan giderlär, orda bir ateş yanêr. Bir dâdu girmiş da yısınêr. Baksalar o dâdunun sakalı uzun. Da deerlär ona:

- Sän kimsin?

Yok ses. Osa bu dâdu evremnerin başı. Aaç buran burêr bir aacı. Da bunnar kıstırêrlar onun sakalını orayı. Bunnar genâ giderlar. Yolda bunnarın biri deer:

- İy, o dâdu öldü olmalı. Nâpsın o dâdu?

Da gelmişlär bakmaa ne olêr. Osa dâdu yapêr bir ateş da yakêr o yarı da çıkarmaa savaşêr sakalını. Da dâdu çıkarêr sakalını aaçlan kutotu da gelir onnara karşı. Sürer, sürer o aacı. Da deerlar:

- Bakalım, nereyi gicek bu.

Osa gider bir delâa dooru. Da bunnar genâ deerlär:

- Ya bakalım bu deliktâ ne var.

Ama bu kaavi çocuk çatıyı yaparmış aaç kabından. Yıkêrlar bir aacı da soyup kabını yapêrlar çatı. Biri deer:

- Adi sarınalım bu delâa.

Açan salvererlär birini o delâa, o korkêr inmâa taa aşaa da bunnar çıkarêrlar onu geeri.

Çıktıylan deer:

- İey, çok bet orası, ba.

Alıyı taa biri. Öbürü sallıyı. O da genâ ölä. Onu da çekerlär dışarı. Üçüncüsü deer:

- Helâ bakım ne olcek. Açan urcam çatıya, beni hep kolverin.

Açan kolverdirer kendini bir derin deliın dibinâ iner. Açan baksa, orda da bir dünnâa var. Açan çatıdan boşanêr gider bu. Baksa bir aaç. Aaçta da kartal, iyavrusunnan orada. Folluu var orada da yavruları da var. Onnar açan görerlär çocu, o kuşlar girişerlär çırpınmaa. Baksa bu pelivan orada o aaçta sarkêr bir yılan. Bu alêr kılıcını da keser o yılanın kafasını. Osa açan olurmuş bu kartalın iyavruları, o yılan yavrularını iyirmiş. Da bu kartal hiç bir da yavrucuk büüdämâzmiş. Bu alêr da öldürer o yılanı. Kartal da açan gelir kaldırêr çocu, öldürmâa. O annayamêr, ne oldu. Kalkêr onun kuşcaazları da baarêrlar pek:

- Öldürmâ, o kurtardı bizi yilandan. Tâ yılanın kafası neredâ. Sän dokunma ona.

O kartal da deer:

- Ne dilencân bendân? Ne istersin, ani sän benim yavrularımı kurtardın? Bän hiç bir da yavrucuk büüdämâazdım o yilandan.

- Çıkar beni aydınnık dünneyâ.

Da bu pelivan gider. Açan gider taa biras ötâa, görer bir çöşmenin yanında bir kız durêr. Da pek aalêr. Çocuk sorêr:

- Sen neçin birda durıysın?

- Neçin mi? Kim verer bir can, ozaman alêr bu çöşmedân suyundan. Bu çöşmenin suyunu alêr. Onu bir zver tutıyêr. O bir can imedâan küüydän, su yok. Büün bana sıra geldi.

Osa bitirmiş artık küüyün uşaklarını da kalmış artık o padişayın kızını isin. Da bu çocuk deer ona:

- Sän saklan benim arkama, açan gelecek, bän onnan annaşıcam. Kız gider ardına da genä aalêr.

Kız gider ardına da genä aalêr.

- Sän hiç aalama. Beklä.

Da bu çocuk uyıklêr kızın dizindä. Kız açan görer, ani geler o zver imää onu, girişer aalamaa. Onun yaşı damnêr çocuyun suratına da bu duyêr. Kız deer aalarak:

- Tä, geler artık beni imää.

- Sarmaş benim belimä.

Bu çıkarêr kılıcını, keser bir kafasını o zverin. Ama o dokuz kavalı zvermiş. Da bu yılan deer ona:

- Eh, sän benim en büyük kafamı kestir. Küçük kafıyan nâbım bän?

Bu da keser onnarı hepsini da açêr insana suyu. Padişaa geler, ani idi kızını da alsın evä ne kaldı. Açan baksa kızı var. Çocuk da var yanında. Padişaa deer:

- Ne isteersin bendän?

- Bişey.

- Veriyim kızımı sana?

- Çıkar aydınnaa beni. Aydınnık dünneya çıkar beni.

Gider bu çocuk genä kartala. Da kartallan lafeder. (İi masal diil mi). Bu çocuk deer ona:

- Kartal, çıkar aydınnık dünneya beni.

- Lääzım lokma.

Da bu lafı söyleer padişaya. Da padişaa verer ona bir büyük hayvan kesilmiş lokmalarınan. Götürêrlär onu o kartala. Suyu koyêrlar bir kanadına, lokmaları da koyêrlar bir kanadına, kızı da koyêrlar kuşruna. Kartal demiş uçucykana:

- Açan deycän “gak”, ver bir dilim lokma. Açan da deycäm “gök”, su bana vercän.

Da bunnar uçêrlar aydınnaa. Delää iyakın lokma biter.

- Nâbım bän, lokma bitti.

Da keser ökçesindän bir dilim. Verer onu kartala da kuş onu yutmêr. Çıkêr bunnar aydınnık dünneya. Açan inerlär kartalın sırtından, o çocuk topallêr. Pek topallêr. Da kartal sorêr ona:

- Neçin sän topallêrsın?

- Nâbım, e? Etişmedi lokma da verdim te birdan, ökçemdän, sana.

Osiydi kartal yutmêr onu da şimdi verer ona geeri hem deer:

- Yapıştır ökçeni erinä.

(Tä onun için ökça te birdan uçuk). Da bu çocuk yapıştırê erinä o parçayı. Da bu birazçık balaban olêr. Bu çocuk alêr kızı da giderlär. Giderlär genä o bordeyâ. Açan gitselär, o kafadarları orada. Geler padişayın oolu orıyı. İşider bu işleri da söyleer bobasına. Da bu çocuyu alêr erinä. Masal da biter.

Laflar:

1. Adi sarınalım bu delää. Masal yazıldı Kotlovina (Balboka) küüyündä. Oradaki insannarın lafı bölädir. “Sarıldı” salerki “salverildi”.

2. Ne dilencän bendän? “- hep ordan”. “Ne isteycän bendän”

Masalı yazıldı Dimçeva Kirikiyadan Mat., gagauzka, 1911-ci yılın duuması Kotlovina küüyündä (Balboka)

Yazdı Durbaylo M. 1991-ci yılda

№10 ACDER İŞ VERER (Крылатый Змей даёт работу)

Bir vakit varmış bir vakit yokmuş. Varmış bir çocuk. Öler onun anası hem bobası. Nâpsın o? Alêr başını da gider. Gider kısmetini aaramaa. Gider bu. Gider da görer bir büyük moşıya.

- Ya uurayım birayı da urım tokada. Bakayım, ne var birda.

Açan urêr tokada çıkêr ordan bir Acdêr. Sorêr buna:

- Ne gezersin, ba çocuk?

- Ben gezerim, - deer, - iş için. İş kendimâ aarêêrım.

- İih, bendâ nekadar iş var. Gel da işlä bendâ.

İi, gelir bu çocuk ona. İşleer bu birda. Ölä işleer, ani Acder da beener çocuyuu. Ama Acderin da varmış bir çocuyu. Da bu onun yanına koyêr bir mumcaaz. O mumcaaz da yanarmış. Ama bu çırak olana da hep dışarda döşedârmişlâr. Ama kendi çocuyna da içânda döşedârmişlâr. Mumcaazı da koyarmışlar yanına. Şindi bir avşam bu yatarmış dışarda, ama uyumaazmış hiç. Gecenin vakidında enikunu alêr bu çocuk Acderin çocuyunu da koyêr kendi erinâ. Koyêr dışarı. Kendi da gider onun erinâ. Yatêr o çocuun erinâ dışarda. Yatêr onun erindâ, ama mumcaazı da alêr.

Gecenin vakidında Acder uyanêr. Kalkêr da alêr kılıcı. Keser dışarda çocuyunu. O sanêr, ani keser çırak olannı. Osa kesmiş kendi oolunu. Bu çocuk sa açan görer bu işi, deer:

- Hey, bak ne olacıydı benimnân.

Acder gider yatmaa. Bu kalkêr yavaşacık da savaşêr süündürmää o mumcaazı. Açan diiyer ona, mum kalêr çocuyun elindâ. O mum da ne yanarmış, ne süünârmış. Yakmaa da yakmêêr...

Kaçêr birdan bu olan. Kaçêr, kaçêr. Acder da uyanêr. Açan uyanêr Acder olmuş sabaa. Bakêr o kesik kelleya da tanêr oolunu. Çocuyun kellesini tanıyor, ama bu olan sa yok. Da Acder takışêr onun ardına. Etişer bir suya. Çocuk sa taman geçârmiş o suyu. Geler Acder kenara da baarêr:

- Ey çocuk, çocuymu sän öldürttün, mumu da sän aldın.

- Ey, Acder, er sän brakmasan bu fenalı, kafanı kaybedicâm.

Da gider bu çocuk. Şindi nereyi gitsin bu? Alêr o mumcaazı da koyêr torbasına. Geler bir boyara. Deer ona:

- İşçi diil mi lâázım sana?

- Lâázım.

Alêr bu onu işçi. Ama bu çocuk da okadar islää işläârmış. Beener onu boyar. Birda da varmış bir-iki başka olan. Da çekederlâr onu zeetlemää. Hiç azetmâzmişlâr ondan. Da şindi biri deer boyara:

- Çorbacım, te o erif üüner, ani varmış nası getirsin Acderin beygirni.

- Ya gidin da çaarın onu bana.

Çaarêrlar bunu. Da sorêrlar ona:

- Sän var mı nası getirâsin bana Acderin beygirlerini? Er sän üç günün içindâ almasan o beygiri, bil, ani kafanı kaybedersin.

Çocuk alêr başını, çekeder gitmää. Gidârkana, ona karşı gelir göktân bir ses:

- Sen bilermiysin, ne yola gidersin?

- Bân bileem, ama nâbıyım.

- Açıan etişecân Acderin tokadına olcan, bir sinek da gircân içänna. Başka türlü sän orıyı girmeycän.

İi, olêr bu bir sinek da açan etişer ona, olêr sinek da gider. Açan girer, beygir birda. Tutêr o beygiri elelerinden da savaşêr onu almaa. Duyêr beygir. Başlêêr kişinemää. Da duyêr bu işi Acder. Geler bırıyı. Acan gelir, sinek saklanêr. Acder görer, ani yok kimseycik, ama beygir da kişinedi. Gider bu geeri. Brâz geçer da sinek gelir genä. Sinek-çocuk konêr. Genä beygir kişinedi. Genä gelir Acder beygirä. Açan çekeder düümää beygiri:

- Bak sän taa birkerä kişinäärsän boşuna, derini alcam.

Ey, bu çocuk gider. Tutêr beygirin elelerinden da beygir genä çekeder kişinemää. Ama tez da susêr. Çocuk da çıkarêr onu.

Açıan Acder sabaaylân uyanêr, beygir yok. Takışêr bu ardına. Taman çocuk suyu geçärmış. Da bu baarêr ona:

- Hey çocuk, çocuymu öldürdün, mumu aldın şimdi da beygirmi da aldın.

- Sän bu fenalıundan vazgeçmäsän, bil, ani kafanı kaybedicän.

İi, getirer bu beygiri, verer çorbacıya. Geçer bir-iki gün, gelir o erif çorbacıya da deer:

- Çorbacı, bu erif üüner, ani varmış nicä sana Hacderin kuşaanı getirsin.

- Söleyin ona, ani günâkadar olmasa kuşak birda, bilsin, ani kaybelicek.

İi, nâpsın bu? Çocuk genä çekeder gitmää. Ona genä göktän ses gelir:

- Bilermisin, nereyi gidersin?

- Bilerim.

- Açıan düşecân orayı, olcêk lüzgär, yaamur. Sän da olcan bir pisi da baarıcan kapuda.

Açıan etişer onun tokadına, olêr lüzgär, yaamur, bu çocuk da olêr bir pisi da baarêr pek: “Mäyuu, mäyuu”.

Acderin babusu da deer ona:

- Kalk ba, çık da al onu, tä kalmış pisi dışarda.

Kalkêr bu. Açıer kapuyu, girer pisi içänna. Bunnar da yatêr genä. Bakarsan, gecenin vakıdında bu görer Acderin kuşaanı onun başı altında. Pisi savaşêr çekmää onu. Savaşêr ölä-bölä. Da olêr bir çocuk. Da genä çeker kuşaa. Duyêr bu işi Hacder, tutêr çocuyu.

- Aa, kıstırdım mı seni?

Kapêr bunu. Sabaa olêr da Acder deer karısına:

- Pişirciyis bunu da iyecis. İyecis onu, açan o ölä.

- Aa, onda yok ne imää. Saadä kemik. Bir aykadar bän onu bakacam islää da sora iyecis.

- İi, islää.

Bakêrlar onu bir ay islää. Çocuun bütün gözleri gömülmüş bestän.

İi, şimdi bir gün deer Acder:

- Yakacan fırını büün, atacan onu fırına bütün da çaaracan musaafirleri. Konuşıcız.

İi, Acder gider babu da yakêr fırını da çaarêr çocuyuu:

- İi, hadi gel da yat te bu kürään üstünä, atıcam fırına seni.

İi, çocuk yatêê üzükoyunu. Babu da beenmer da deer:

- Bıh. Hiç bilmersin kürek üstünä yatmaa. Tä bölä yat, bak.

Çocuk da deer ona:

- İi, ne dün kürek üstündä mi yattım? Yat ilkin sän da göster. Sora da bän yatacam.

İi, babu yatêr, uzadêr kollarını, bacaklarını kürää. Da çocuk baseter onu fırına. Kapêr kapaa, alêr kuşaa da gider bu. Gider şimdi yalnız. Açıan gelir evä Acder da aykırı kalêr:

- Mari, hadi hazır mı mancalar? Bän tä musaafirleri getirdim.

Baksa babu yok. Orda babu, bîrda (şurda) babu. Yok ne babu, ne çocuk. Açan açêr fırını, babu pişmiş. Da deer bu:

- Pıı, yandı babu da. Nâptım bân?

Da pîner bu beygirâ. Geler bu çocun ardına. Bu da taman geçârmîş suyu.

- Hey çocuk, çocuymu öldürttün, mumu aldın, beygirmi aldın. Şîndi kuşaa da aldın.

- Er sâñ brakmarsan ...fenalî, bil, anî kafanî kaybedicân.

Şîndi bu getirer o çorbacıya kuşaa da.

Geçer bir-iki gün. Geler o erif genâ çorbacıya da deer:

- Çorbacı, bu erif üündü, anî varmış nicâ sana Acderî kendisini getirsin.

Ya gelsin o bırıyî.

Bu geler. Çorbacıya da deer:

- Üç gûna kadar Acder olmasa bîrada, bil, anî kafanî kaybedicân.

İî, çocuk alêr başını da çekeder gitmââ. Genâ göktân ona ses deer:

- Bilermisin, nereyi gidersin?

- Bilerim.

- Olcan bir ihtiar dâdu. Al bir çekiç elinâ, al bir canta, bir testerâ, bir nacak. Da gidecân da olcan bir fiçicî.

İî, bu da bulêr hepsini da olêr bir ihtiar dâdu. Koyêr bir torbaya naca, kerpedeni, testereyî, papur da olmuş fiçicî. Çıkêrlar insannar da deerlâr ona:

- Gel bizâ yap bir fiçî. Hadi gel bizâ da yap bir fiçî.

Bu da deer:

- Olur neçin. Olur hepsinizâ fiçî.

Birda Acder da çıkêr da deer:

- Gel da yap bana da fiçî.

İî, gider bu ona da. Acder sorêr ona:

- Bilermisin enî fiçî yapmaa?

- Bilerim.

- Yapıcan bana bir enî fiçî.

- Yapıcam.

Yapêr ona bir fiçî. İslââ bir fiçî. Olêr enî gözâl bir fiçî. Da deer şîndi Acderâ:

- Gir te bu fiçinin içinâ da bakacan bîrerdâ şılak yok mu bişey.

Girer Acder onun içinâ. Bakêr aradan. Deer sora:

- Çok islââ fiçî. Hiç yok şılak.

- Bân şîndi koyacam dibini da genâ bakacam.

O koyêr dibini, dipleer onu islââ. Deer buna genâ:

- Ama bak şîndi genâ.

Bu bakêr da deer:

- Çok islââ iş.

Fiçicî koyêr vranasını da. Vranayî da koyêr. Da deer şîndi:

- Ya şişir kendini.

Bu şişirer kendini. Şişirer kendini.

- Taa şişir. Şişir, zerâ var nicâ patlasın.

Bu da hep şişirer kendini, şişirer. Da deer:

- Şansoram yok kuvedim şişirmââ kendimi.

- Aa, yok kuvedin mi şişirmââ?

Da urêr bir çekiç vranaya da tekerleer Acderi fiçı içindä. Tekerleer Acderi da getirer çorbacıya. Deer ona:

- Tä getirdim, çorbacım, Acderi sana.
- İi, ya aç vranayı da göreyim onu. Yoktur gördüüm Acder.
- Dur açacam vranayı, ama o çıkacêk da iyecek seni da beni da.
- Dur baaricam bir gözümü koyêcam.

Bu açan açer vranayı, Acder çekeder solumaa. Çekeder soluynu da bu gider dooru Acderin aazına. Da çorbacı onun azında kalêr.

Açan gider onun aazına bu çocuk deer ona:

- Şindän sora Acder bitti.

Da kaldırêr fiçıyı da urêr erä. Fiçı da daalêr. Çorbacı da öler. Acder da öler. Şindi nâpsın? Geler içeri. O mumcaas da hep yanardı, olmuş bir kızçaaz. Da çocuk açan görer, ani mumcaaz yok orda, sorêr kıza:

- Kimsin sän?

- Bän bir mumcaazdım, ama oldum kız. Beni Acder istedi evermää çocuyna. Ben padişaa kızıyım. Kayıl olmadım da o bana dedi:

- Yapacam seni bir mumcaaz. Da nekadar yaşaycan, hep yanacan. Hep yanacan ne da süüncän. Kim seni buluncak kurtaran, ozaman da sän olacan padişaa kızı. Tä sän beni kurtardın, bän genä oldum padişaa kızı.

İi, çocuk alêr padişaa kızını da onun averiyasını da. Toplêêr Acderin da averiyasını, çorbacının da. Büün da yaşêêr.

Masal da biter.

Masalı annattı Paruş Mariya, gagauzka

1929 yılın duuması

Kotlovina (Balboka) küüyündän, Reni r-nu, Ukrainada.

Yazdı Durbaylo M. 1991 yılda.

№11 DEV DÄDUNUN ANATARI

(Ключ Деда Девы)

Padişaaayın varmış üç kızı, üç da oolu. Geler vakit oollara evlenmää da boba sorêr:

- Sän angı padişaaayın kızını alıcan?
- Germaniya padişaaayın kızını.
- İi, sän? - sorêr ikincisinä.
- Amerika padişaaayın kızını alcam.
- İi, sän? - sormuş üçüncüsünä.
- Bän isteerim sän inäsin padişaalıktan da bän kalıyım padişaa.
- İih, aylelem. Alın onu da verin callatlara. Götürün onu, görmeyim.

Da vererlär onu callatlara. Gider bu da yalvarêr callatlara kolversinnär onu. İi, cellatlar da bir adam. Tutêrlar bir pali da keserlär onu. Alêrlar onun ak ceerini, zerä bobası demiş cellatlara getirinnär onun ak ceerini. (Ama insanın ak ceeri nicä köpään ak ceeri, onnar birtürlü). Da keserlär bunnar o paliyi da alêrlar onun ceerini, çocuyun da sırta parmaanı. Açan getirerlär onu birıyı, babu e alêr da koyêr onu sandaa. İi, şindi bu çocuk yalnız kaldı da gider o. Gider, gider. Açan gider bir daa içinä (orman içinä) görer orda bir Dev Dädusu oturêr. Onun da varmış kırk keçisi. Açan iyärmiş o kırk keçinin südünü, ozaman o doyardmış. Bu sa Dev Dädusu köörmüş. Çocuk girer enikunu daa içinä da çekeder yavaşıcık imää. Dädu da iyer, ama doymêêr. Da deer:

- Bän kırk keçinin südünnän doyardım. Ama bu avşam doymadım. Kim var birda?
- İi, bu çocuk işider da deer ona:
- Bän, ba dädu.
- Kimsin sän?
- İi çocuk söleer. Dädu da deer ona:
- İi, yok bişey. Olcan benim çocuyum. Sabaa gidecän keçileri gütmää.
- İi, bu gider.

Ertesi günü Dev Dädusu verer buna kırk keçi da o güder onnarı. Açan gelir avşamnın evä, getirer keçileri. Dev Dädusu deer:

- Adi ba, çocuum, bitlä başımı.

Ama dädunun da varmış kırk ambarı. Otuz dokuz da anatarı. Dev verer çocuyun elinä hepsini, ama kırkıncıyı vermeer ona.

- Adi ba, çocuum, gel da bitlä başını.

Açan oturêr çocuk bitlemää başını, bakêr bu dädunun saçlarında bir anatar baalı. O Devin anatarıymış. Ama çocuk mıştırmêr bişey hiç.

Ertesi günü gider bu genä kira gütmää keçileri. Dädu da deer ona:

- Sän gidersin, ama bak orda var yudalar. Onnar benim gözlermi aldılar. Senin da bak almasınlar.

Gider bu çocuk gütmää genä. Gider bu dooru o erä, nerdä var o Yudalar. Kolverer keçileri otlamaa. O keçilär da pinerlär dooru bordeyin üstünä. Athıyêrlar onnar, düşerlär, lumburtu ederlär. Çıkêr bir kız bordeydän. Baarêr bu olana:

- Brey, çoban, git birdan, zerä çıkarsa büyük kaku. Bak ne olcêk.

İi, bu olan hiç bakmêêr da. Çıkêr ona ikinci kız. Deer buna:

- Brey, çoban, git birdan, koola o keçileri, zerä çıkarsa ikinci kaku büyük kaku. Ne olcêk sana.

Bu genä hiç bakmêêr ona. Çıkêr üçüncü kız. Baarêr:

- Brey, çoban, git bırdan ba.

- Moro, ne baarêrsın, - deer ona kızkardaşı, - o bekim üüsüz, moro. Beki kihlä dolu, moro. Beki yok kim onu yokasın, moro.

Da deer o çobana yavaş:

- Gel kardaşım, gel bırıyı, gel gücenmä, gücenceezim.

İi, geler bu. Kız da deer ona:

- Yat kardaşçım, bitleim başını.

- Bölä mi yatıyım?

Saa çocuk da yatmış üzükoynu. Bu kız deer ona:

- Diil ölä, yat arkası üstü.

- Yat kendin da göster bana, sora da bän da yaticam.

Bu yatêr. Yatêr arkaüstü. Ačan yatêr arkasıüstü, çocuk alêr da onun saçlarını baalêr aaca. Kız da demiş:

- Kolver, kardaşçım, kolver beni, günceezim.

- Sölärsän dädunun gözleri neredä, kolvericäm.

- Git içeri da dolapta var üç alma. Alcan o almaları da getiricän bana.

İi, alêr bu o almaları getirer kıza. Da deer bu ona:

- Kolver ba çoban beni.

- Sölärsän nası yapıım Dev dädunun gözlerinä yılaç, kolvercäm.

- Gicän ona da yapıcan almıyı kırk parça. Gündä dört kerä veräsin ona isin.

Çocuk alêr almaları, ama kıızı brakêr baalı aaçta. Bu da hep:

- Kolver, kardaşçım, kolver, kardaşçım.

- Yok, kolvermiycäm.

Brakêr onu baalı. Geler evä. Ama dädü çıkarmış da hep bakarmış yola, yok mu çocuk.

Birda bakarsan işider çırtma sesi: ii, bu geler. Dev sorêr:

- Ne okadar olay ba?

- İi, dädü. Aldım senin gözlerini.

- Nası aldın?

- İi, ölä aldım. Gel da bak, tä.

Girerlär bunnar içeri. Da koyêr dädüya o almaları. Verer da bir parça isin. İyer dädü. Da dädunun başlêêr açılmaa gözleri.

Bitki parçada dädunun gözleri açılmış. Şindi deer bu:

- Aydi dädü, gel da bitleyim genä başını.

Ačan çekeder bitlemäâ çocuk, çözer yavaşıcık anatarı. Alêr da o anatarı saçlarından.

Ama dädü açan uyanêr, bakınêr. Osa üç gecä, üç gün uyaarmış. Alêr bu çocuk anatarı, gider o dama nerdänmiş anatar. Açêr, bakêr - birda beygir. Bir at. Gözäl bir at. Yapêr mitani da öper bu atı. O beygir da deer:

- Hey, almaa mı geldin beni?

- Almaa geldim.

- Git panaera da al kırk kila pamuk, bir tarak, bir testä, bir da ayna.

Bu çocuk alêr hepsini, ne demiş beygir. Da açan geler, beygir deer ona:

- Döşet şindi o pamukları hepsini te bırayı dama. Sade gelmesin dädü. Zerä çıkarkana ilişir tırnaa da o dädü kantırmaylan gicek.

İi, döşer bu. Nası geler eşää çıkarkana batêr tırnaa, ama atlêêr da çıkêr at bırdan. Çocuk

atlı, dādu da keçiyân. Çocuk bakarmış geeri, beygir da däärmış:

- Nası?
- Etişer.
- At taraa.

Açan atêr taraa, olêr bir sırçalık büük. Ölä bir sırçalık. Dādu keçidâ hatır-pıtır... ama geçer.

Geçer onun içindän da genä gider. Genä sorêr beygir:

- Naşı?
- Etişer.
- At aynayı.

Bu atêr aynayı. Da olêr herersi çalı, sırça, çalı. Ama bu genä geçer ordan. Çocuk genä däärmış:

- Etişer.
- At testiye.

Bu atêr testiye. Da olêr bir deniz. Dādu kalêr bıyanda, çocuk da ötäända. Dādu baarêr:

- Çocuuyum, o beygiri sendän alıceklar. Te orda var karılar, çingenelâr yıkêr yapaa. Git da kes bir çingenä beygiri da çulla onun derisini. Kendin da giin çingenä rubasına.

Sesleer bu çocuk dāduyu. Geler da yapêr ölä. Alêr da keser bir çingenä beygiri, çullêr atını onun derisinnän. Kendi da giiner çingenä rubasına da gider. Geler açan genä, bobasına onun merasına neredâ duudu. Bubası merasında kazmış bir büük kuyu. Kim atlıycek o kuyu, ona verecek kızını. Atlayan düşer, atlayan düşer kuyun içinä. Geler padişahın da oolları, çok padişaalıklardan kişi gelir, ama atlaymêrlar kimseylâr. Bu da durmuş o çingenä beygirindâ da bakêr bir taraftan. Padişaa da demiş:

- Ya gidin da çaarın te o çingeneyi bııyı. Baarli o da atlasın.

Açan bu gelir, beygiri däärmış:

- Atlaycan, atlaycıs, ama tutun sıkı.

Açan hızlandırêr kendini atlayolar birdän. Padişaa da däärmış:

- İi, taa birkerä atla. Taa da birkerä atla.

Bu üçkerä atlêr. İi, kızına deer padişaa:

- İi, kızım, gicän buna. Öliymiş senin kismetin gidäsin çingeneyä.

Saleyrki çocuum da bu kakusu. İi, verer onu padişaa bu olana yaşasınar da deer:

- Yaşayasınıs te o yarımnikta, nerdâ saman hayvannara.

Kız çekeder aalamaa. Çocuk da sorêr:

- Neçin aalêrsın? Hiç aalamaa sän. Bendän da hiç korkma. Hiç alatlama.

Şindi sabaası bubası yapêr konuşka kızına. Çaarêr onnarı. Bu çocuk açer beygiri, yıkêr, paklêr onu. Da beygir yalabêr nicä bir gün. Açan gelir slugası da bakêr bunnara, deer:

- Padişayım, ne var orda.
- Köör alaysın.

Yollêr ikinci slugasını, bunu da öldürer. Öbürü gider.

- Padişayım, kıyma canımı, git da bak gör kendin ne var orada.

Açan gelir bu da bakêr orda yanı-yannaşık bir patta oturêrlar gençlâr da lafederlâr. İki kişi-çocuk hem kız. Çocuk sorêr ona:

- Senin kaç kızın var?
- Üç kızım vardı, üç da çocuum. Çocuklarıma sordum, angısı evlenecek kimä da bölä

dedilär:

- Amerika padişaaayın kızına evlenecäm.
- Angliya padişaaayın kızına evlenecam. Birisi da dedi:
- Seni cingildicäm padişaalıktan. Da bän onu üfkedän callatlara verdim da onnar onu

kesti.

- Seläm bişey getirmedilär mi?
 - Baa, ak ceerini getirdilär hem sırta parmaanı. Ya git da getir onnarı, mari.
- Getirer babu onnarı, bu işleri. Açıan bakêr, o parmaa koyêr çocuk erinä da deer buna:
- Bu olmasın?
 - İi ey, sän mi çıktın? Senin mi bu parmak?
- Da bu sevinmeliktän yapêr bir konuş da çocuk kalêr padişaalıkta.
- Masal da biter.

Lafıar:

1. **Callat:** cellat; adam kasapçası, (palaç).
2. **Moro:** mari. Kotlovinada bölä kıza danışêrlar.

**Masalı annattı Paruş Mariya., Kotlovinada
Yazdı M. Durbaylo 1991-ci yılda.**

№12 ÇOBAN HEM ŞEYTANNAR

(Пастух и черти)

Varmış bir çocuk. O küçücükten çobannık etmiş. Da bitkidä, açan büümüş, olmuş irmi-irmi beş yaşında fit diıştırmış kendisini. Da demiş:

- Bän geçicäm hazmannara. Alcam sat hazmannarı bakmaa.

Toplamış üzotuz hazman da güder onnarı. Güder ii erdä e, aaz-aaz bakêr onnarı pek beslemää. Da bir avşam kaybeler bir hazman, yoklêr. Da bu düşüner:

- Mây, kim alêr? Kim girer? Benim köpeklerim fena, kim girer sürü içinä?

İkinci avşam taa bir kaybeler. En ii hazmannardan. Üçüncü avşam taa - bir. Dördüncü avşam - taa biri. O şansoram dördüncü avşam yatêr kendisi koyunnar içindä. Da demiş bu:

- İlh, bän tutçam onu bir gecä.

Gecä vakıdı gelir bir adam. Çekeder gezmää koyunnar içindä. Koyundan koyuna ayırêr kuyruklarından, angısı besli. Bu da gider enikunu ardından da tutêr onu. Bu yabancı demiş:

- Nüklay brak, - demiş, - beni. Bän sana hen büyük nevoyanda var nicä bulunım.

- İi, kimsin sän, e?

- Bän şeytanım. Benim adım Nikita. Evdän yırakım. Onnarın başı. Bän sana bitiricäm bir nevoja en büyük zoorunu, ani sän brakıcan. Brak bana bir azman, e ver bana onu.

İi, brakmış bunu da, gitmiş. Bir da işitmiş Nüklay, ani küüyden kaybelmiş boyarın hergelesi. Varmış üz beygiri boyarın da onnar kaybelmiş.

- Hey, näända şimdi benim o şeytancım? Ha gelsin da sölesin näända o hergelä da alım biraz-biraz para o boyardan.

Bir da onun kulaanda ses:

- Neyu, neyu? – demiş bir ses.

- Git da annaş boyarlan nekadar para vericek. Tokatlar kendileri açılcek da hergelä da kendisi kapanıcêk. Sän dur boyarlan lafa.

Gider bu boyara. Annaşêr. Da boyar demiş:

- Vericäm tee bukadar para, iki beygirin parası (iki üz ley ona bişey diil, ama iki üz beygir var).

Bu annaşêr boyarlan da. Birda yarım saatta gelir hergelä ölä, ani zän olunmêêr. Okaa pek gelir. Geler da avul içinä kendisi toplanêr, tokatlar da kapanêr. Nüklay durêr boyarlan lafa. Da annaşêr Nüklay, alêr parayı boyardan, içêr aldamacı da çıkêr. Birda gelir o şeytan Nikita ona. Da deer olana:

- Hey, Nüklay, - demiş, - yaptım sana iilii, şimdi paran da var hepsi var. Ama alım seni bizä musaafırlää. Götürüm bizä, gör kardaşlarmı da, bak nicä yaşêrlar. Üüredim seni, ani sän yaptın bana iilik, kolverdın beni, koyunnarlan gittim. Bän da yapıım sana bir iilik.

- Ha, götür.

Da bunnar giderlär. Da gidirkana, bunun aklı işleer. Bu çıplak, kalpaa yırtık, kirli (kırdı-bayırda) yaşamış, nâpsın o. Da pindirmiş şeytan bunu sırtına. Da bu uçaarkana kapmış bir koropka da rakı, saa yaa, şokolad da gitmişlär. Boyardan kapmış ii bir kalpak, giidirmiş onu Nikita. Ama da hep uçêrlar, uçêrlar. Gidirkana, gidirkana bir ayoç çıkarmış

rubasını, aar gelmiş ona da içirkana su asmış onu askıya. Varmış askıları avulun içindä. Da bunnar kapmış o rubayı da. Giidirmiş Nikita bu Nüklayı da şimdi gitmişlär onnar giimni.

Çok mu aaz mı uçmuş bunnar, etişmişlär onnarın erlerinä. Bunnara karşı çıkmışlar bir onbeş kişi. Da pek sevinmişlär:

- Hey, hey getirdin kardaşımı Nüklayı bizä mi? Sän bizim olcan. Sevinmeli bunun pek büyük. Da durêr Nüklay onnarda bir üç gün. Nüklaya imää, içmää vererlär ne var dünnedä. O da getirmiş o koropkalari dolu imek-içmek. Da konuş büyük.

Nüklayın gözünä ilişer bir deri. Bir kuru deri aaçta serili. Onu bunnar koşurmuşlar beygir gibi. Koşurmuşlar her gün, gidirmişlär iyakacak getirmää. Çak bir daalaa gidirmişlär. Birleyä koşarmışlar da birär taliga daa kazık, aaç kalın-kalın getirirmişlär. Onnarın kesili varmış iyazdan daalıkta.

Ee, durêr bu nekadar durêr. Da bir gün geler onun sırası daaya gitmää. Da bunnar demiş Nüklaya:

- Nüklay, - demiş – alcan te bu deriyi, koşucan te o taligaya. Ama haydayasın onu pek, bayır-çayır haydaysın taligayı pek. Urasın ona, hiç durmasın, kamçilä nekadar var kuvedin.

İi, sesleer Nüklay bu lafi. Yapêr ölä, nicä dedilär ona. Ne biler, naşı mi o. Deri. Ama açan koştular beygir olêr, gider, çeker taligayı. Da bu gider yola. Urduylan bayıra durmuş beygir. Bu genä urêr bir kamçı. Da beygir lafeder:

- E, hey Nüklay, baari senin canın acımêêr lelüna. Senin mamun öldü, açan sän bir yaşındaydın. Bän seni emzirdim üç yaşınadın.

- İi, kimsin sän, e?

- Senin Yuvana lelün. Bilirmisin sän?

- Bilerim. Tutêrım aklımda. Bän on yaşındaydım, açan lelü öldü. Ama neçin e, bizim lelü ölä olmuş? Ölä çirkin olmuş.

- Tâ ölä yaptılar beni. Tâ Nüklay, aldılar içimi, idilär içtilär, derimi da aldılar da gittilär. Leşimi idilär, derimi da koşêrlar. Nüklay olmuşun onnarlan dost. Görerim, ani islää yaşêrsın, pek islää. Tâ ölä bän da yaşadım anamnan bir vakıt. İrmi beş yıl baktı beni, irmi beş yıl da koşêrlar beni, işleerim tâ. Nüklay, raz onnar ölä pek dostların senin, ha, sölä onnara haydamasınnar ölä pek beni, ba. Sölä, ani bän senin lelün da ani büüttüm seni küçücükân.

Da Nüklay bitäânä ölä aydamêr, sıkıştırmêêr. Ama bunnar şansoram bekleerlär tokatta. Bilmeerlär, neçin Nüklay ölä oyalandı. Da açan peydalandı o tokatta, üstülär sormaa neçin o geç geldi.

- Mây, beygir lafetti, ba. Mây, kardaşlar, ne yalvaracam bän sizä: o benim lelüm çıktı, ba. O beni küçücükân büütmüş. Emzirmiş beni hem da bakmış. Ya ne çok okadar kullanêrsınız onu? Da beni da koydunuz izmet ediim. Pek ona canım acıdı.

- Ee, hey Nüklay, biz onu bıktık irmi beş yılın içindä bakmaa. Baktık, nicä ana uşaa bakêr. A şimdi lââzım o bizä ödesin irmi beş yıl izmet etsin. Biz onu baktık pek. Onun ne rakısı bitti, ne imesi bitti, ne giimi. Hepsı ona şaşardı. Biz onu baktık o da şimdi lââzım bizä izmet etsin.

Da açan Nüklay duyêr bu işi, deer onnara:

- Kalın saalıcıylan, kardaşlar.
- Bey, dur ba, Nüklay. Dur taa birkaç gün musaafirliktä, dur, gitmä.
- Mây, gidiim, zerä taa insannan annaşmadım, gidiim, ödeyim onnarın harçlarını.

Da bu Nüklay sıkêr büzüynü da toz-evä. Geler da söleer bu işi popazlara. Da onnar yapêrlar bir büük duva. Da o ölä kurtulêr şeytannardan. Masal da biter.

**Masalı annattı Sarandi M. İv., gagauzka
1920 yıldan duuması Avdarma küüyündän.
Yazdı Durbaylo M. 1976-da.**

BÖLÜM II

РАЗДЕЛ II

HADEYİTLÄR (ADETLÄR) NEM
MİFOLOGİYADAN MASALLAR

Обряды и сказочные мотивы
Мифологические сюжеты

№1 CÖMERT KİREZ (Щедрая Вишня)

Varmış bir dāduylan bir babu. Onnar ikisi dā gençliktān yaşamışlar, ama fukaarā - bitkinci yoksullar. Ölä pek fukaare nevoyada yaşamışlar. Ama Allaa vermiş bir kuhnecik, ama vermemiş bir dā uşak bişey onnara. Nekaa insan, yabancılar vermiş onnara rubacık okaa giinmişlär. Okaa betfada yaşamışlar. Ačan da bitkisiz ihtiyarlamışlar dāduylan babu, dādu demiş:

- Gidiim daaya, da keseyim odun. Hep okadar ölçiz.

Gidee daaya da bir kirez aacı demiş ona, açan dādu çeketmiş kesmā:

- Dādu, naşı isteersin?

- Geldim keseyim bir aaç da yakacam.

- Brak, sän kesmä. Sän git evä. Senin odunların kapunun önündä yıvılı. Yak. Ha git, dādu, senin var imeliin dā, yakacaan da.

Gidee dādu evä. Ačan gelee bu evä onun var bir kuhnesi dolu çuvallarlan un, yaalan kaplar, yakacakları da var, hepsicii. Odun bir gramada yıvılı kapu önündä. Babu dee dāduya:

- İslää ölä bizä, ama versin biraz bizä “znamya da”. Sän olasin boyar, bän da olıyım kukona. Da işlesin bizdä çıraklar.

Alêê dādu genä nacao da gidee o aaca. Aaç da demiş:

- Dādu, sän naşı isteersin?

- Bän geldim. Babu yolladı beni. O olsun kukona, bän da olıyım boyar. Da işlesin bizdä çıraklar.

- Git evä. Kapu önündä çıraklar gezee.

Ačan gidee dādu evä, dādu boyar. Babu da kukona. Çıraklar kapu önündä. Düzgün, pak. İi, nekaa vakit yaşadıysa o babu boyarlıkta, babuya genä aaz görüner. Da dee ona:

- Al nacao da git o aaca.

Dādu gidee o aaca, aaç da dee ona:

- Dādu, neyu geldin?

- Babu beni yolladı - o olsunmuş paadişaaka, bän da olımışım padişaa.

- Ha git evä, saldat senin kapuun önündä. Sän padişaa, o da padişaa.

İi, gidee. Yaşamışlar bir mi iki mi yıl. Nicä kullanmışlar kendilerini bunnar. Babuya genä okadar aaz görünmüş da dee:

- Git o aaca - da sän olasin Allaa bän da olayım Allaaca.

İi, genä alêê dādu nacao da gidee orıy. Kirez demiş:

- Dādu, ne geldin?

- Ne geldim mi? Babu istee bän olayım Allaa, o da olsunmuş Allaaca. Allahın karısı.

- Git evä dādu, da nicä sendä yoktu bişey, genä kalasın kuhnennän. Da olmasın da sendä bişey.

Gelee bu evä, yok ne saldat, ne çıraklar, yok bişeycik.

Olêrlar genä eski rubalarlan o boş kuhnedä. Masal da biter.

Masalı annattı Sarandi M.İ.
Avdarma küüyündän
Yazdı M. A. Durbaylo 1976-cı yılda

№2 AACIN BAAŞIŞLARI (GÜNÜN KIZI HEM ÇOCUK) (Подарки дерева и дочь Солнца)

Varmış bir vakıt bir karı. Pek büyük neyoyada yaşarmış o karı hem yalnızmış. Olêr onun bir uşaa. Olduynan uşaa, yapêr bu insan inek mayızından çörek da atêr sobaya pişirmää. İyäärmış onu, ölâ da yaşarmış uşacınnan.

Şindi Allaalan Suntu Petri gezerlâr erdâ da uurêrlar ona da. Ama yok kim vaatiz etsin o uşaa. Yok kim hristian etsin onu. Yok, kimsey stâmer, neçin ki o fukaare. İi, bu dâdular da gelerlâr ona da deerlâr:

- Mari gelin, yok mu bir parça ekmään?
- Ee, dâdu, yok.
- İi, sän neylân yaşêrsın?
- İnek mayızından yapêrım çörek da atêrım sobaya pişsin da iyerim. Tâ şindi da genâ attım.

- Ya, git da bak sän onnarı.
- Şindi kâr attım.
- Gît, git da bak, - deer dâdu.

Da bu karı gider. Açêr da bakêr. O çöreklâr nişti ekmek olmuş. Büümüşlâr, kaba, gözâl pak ekmeklâr. Çıkarêrlar da iyerlâr. Dâdunun biri genâ demiş:

- İye, şarabın yok mu, e?
- Şarabım yok, ama akêr te orda su. Getiriim su.

Açan bu gider su almaa - akêr şarap. Getirir bir çölmek şarap. Oturêrlar Allaa Suntu Petriylân da vaatiz ederlâr çocuyuu. Alêr da Allaa koyêr üç fidan kapu önündâ. Da deer:

- Açan bizim kumimiz büyüyecek, - deer, - çıkarsın bu aaçları.

Gelip-geçer vakıt, da çocuk sorêr mamusuna:

- Mamu, benim nunam var mı?
- İi, çocuum, - deer, - vardı iki dâdu bizdâ. Onnar seni vaatiz ettilâr. Ama nâândan geldi onnar bilmeerim. Nâânı gitti da bilmeerim.
- Ama adamadılar mı bişey bana?
- Te bu aaçları dedilâr çıkarsın.

Çıkarêr onnarı bu çocuk. Çıkarêr ilkin birisini. Çıkarêr ordan bir tüfek, iki köpek, iki da aslan. Çıkarêr ikincisini. Çıkêr ne lâázım gospodariya da. Üçüncüsünü açan çıkarêr hep ölâ var büyük baaşış. Bir beygir, bir araslan çıkarêr ordan. Alêr onnarı hepsini kendinâ: köpekleri, araslannarı, tûfää. Alêr da gider avlanmaa. Brakêr anasını evdâ dâ gider kıra. Bir da, nekadâr o gezer-gezer uurêr Günün Kızına. Bulêr bu onu. Nesoy buldusa? Durêr ona lafa. Açan uurêr lafa, laf uzêêr, neçin ki bu da Allayın kumisi. Kız da Günün Kızı. Da bu çocuk nekadâr gider bu kıza hep aralanêr anasından. Ama hep da kimâr serâ gelir evâ da. Gezâ-gezâ bu bulêr anasına ev da. Osa izmeylerin eviymiş. İzmeylâr sa taman iyirmişlâr ekmek. Açan görêrlâr bunnar onu, çıkan-çıkannı olêrlar. Kim da kalmış, onnarın almış kavalarnı. Ama en şalveri girmiş pat altına. Girer pat altına da kurtulêr.

Geler bu anasına da deer:

- Mamu, var bir iş. Daa içindâ bân buldum bir ev. Alicam seni orıyı.
- İi, çocuum, bir ev daa içindâ, yalnızça... Korkêrım geçmää orıyı. Kim neylâr var orada.

- Korkma, bân orasını pakladım. Öldürdüm onnarı. Şindi Günün Kızı orıyı yakın. Korkma, bân da olcam orada.

Bu olan sa vakıdı geçirärmış o kızlan. Alêr bu anasını. Da kendi genä gider o Günün Kızına lafa. Bu vakıt çıkêr o İzmey. Çıkêr pat altından, nicä bir erif. Da deer karıya:

- Aa, sän gözälsin. Yaşıycan mı benimnän? Yaşamarsan, şindi seni yok ederim.

- Bân yaşarsam seninnän, benim çocuum duyarsa bu işi ne olur?

- Biz onu yok ederiz. Ölä erlerä yolıycız onu, ani orada da kemikleri kalıcêk.

Geler çocuk genä Günün Kızına. Atêr topuzu yukarı bu. Ama mamusu evdä yapêr kendini asta. Geler ona İzmey da deer:

- Sölä ooluna getirsin sana yaban domuzlarından bir purçel. Da domuzlar iyecek onu.

Açan gelir topuz geeri, işider bu bir ses:

- Mamun asta.

Gider bu evä. Sorêr:

- Neyu, ma mamu?

- Pek astalandım, çocuum. Var fenalım. Olsa te bu yaban domuzlarından bir purçel getiräsin.

Ama Günün Kızı bilir, ne iş gelicek bunun başına. Gider bu Kıza da sorêr o buna:

- Ne bu? Ne ses geldi sana topuzdan?

- Ne? Astalanmış anam da isteer bir purçel yaban domuzlarından getiriim.

- Bilerim. Onnar üülendä yatêrlar emzirmää potmarları. Purçellar hem anaları dinnenerlär. Pinecän benim beygirmä.

Ama Günün Kızında da var beygirlär. A bunun da beygirlerini salvererlär. Verer bu kız araslannarı, beygirlerni, köpeklerini. Da bu gider. Üülen olêr, çocuk alêr beygirlerini da piner. Alêr araslannarı, köpeklerini. Ama domuzlar da taman yatmıştı purçellerni doyurmaa, emzirmää. Kapêr bu bir purçel. Koyêr hebeya da piner beygirmä. Çocuk alêr kendi köpeklerini. Geler genä kıza. Kız koyêr ona imää da deer:

- Yat da dinnen bräz.

Ba yatêr. Dinnener. Da açan kalkêr, gider anasına. Ama o uyarkana, kız diştirer purçelı. Da bu götürer anasına onu. Keser bu potmarı da doyrurêr anasını. Sora da sorêr ona:

- İi, nası ma?

- Sansın boşladı.

Ertesi günü bu atêr topuzu genä. Topuz gelir geeri seslän:

- Anan hasta, ama sän gel.

Osa İzmey hep dakılêr anasına.

Bu da hep üüreder karıyı:

- Söleyasin, ani te o yaban adamnarı yapêr pek ii bostan. İstä getirsin sana ordan bir karpuz. Bunu öldürecekler orda.

Gider bu topuzun sesinnän anasına da sorêr:

- Ne, ma?

- İi, çocuum, benim genä oldu fenalım. Ölä pek canım istedi karpuz tee o yaban adamnarın bostanından.

Geler bu genä kıza. Kız da sorêr ona:

- Ne dedi, ba?

- Dedi, ani yaban adamnarın bostannarından getiriim bir karpuz.

- İslää, git. Ama pin benim aslanma hem al senin da köpeklerini. Onnar üülendä yatêrlar

dinnenmää. Sän da git onnara.

Piner bu kızın aslanna, beygirä, alêr köpekleri da gider. Bunnar da taman yatmıştılar bordeylerdä. Bu kapêr bir-iki karpuz da geler evä. Geldiynän, çocuk genä yatêr uyumaa. Kız da alêr o karpuzları diiştirir da koyêr erinä başka karpuz. Geler bu çocuk anasına. A bu evin önündä varmış bir dut aacı. Açan çocuk gidärmış kıza, o kurarmış. Açan gelirmış evä, o eşirärmış. Da onnar bu aaçtan annarmışlar, ani çocuk geler. Geler bu genä evä da keser bir karpuz anasına. Deer ona:

- Na, ma mamu, da i.
- Ya çocuum, sansın şindi boşladı biraz sancım.

Hey, nâpsın bunnar. Bu erif genä üüredir kariyı hastalansın. Da istesin oolundan te o sudan, ani iki burun arasında. Orada var bir pınar. Birindä var su, birindä da ölü su. Alsın o pınardan birär şişä su. Da o burunnar onu ezeceklär, zerä onnar düüşerlär, tölä dokuşêrlar.

Atêr çocuk genä topuzu. Geler ona da deer:

- Mamun genä hasta.

Geler çocuk anasına. Sorêr bu kariya:

- Neyu, ma? Ne oldu sana genä?
- Tä ne iş var. Tee o iki burun arasından akarmış bir gözäl su. Varmış bir pınar mı naşı.

Pek isteerim o sudan.

Söleer bu lafı kıza. Kız da demiş:

- Onnar üülendä durêrlar dinnenmää. Da sän sokul, açan onnar durucêk. Ama alcan benim beegirmi da genä alcan benim araslannarmı. Al senin da köpeklerni da git ölä.

Gider çocuk orayı, taman onnar üülendä dinnenerlär. Durmuşlar bunnar. İner beegirdän, doldurêr şişelerni suylan. Onnar da hızlanêr, ama köpeklär durgudêr burunnarı. Geler bırıyı bu. Kız genä alêr o suları da diiştirir başka su ona. Götürer anasına bu işleri. İi, hey. Açan görer anası. Bu verer.

- Nası ma? İştin da släa mi geldi?
- İi çocuu, - deer, - sansın boşladı.

Şindi nabicêk bu? Üüredir İzmey kariyı bölä:

- Çaar onu yıkamaa deyni kendini da bän baalıycam onun ellerni. Da sora bän çıkacam da kesicäm onu bıçaklan. Başka türlü yok nicä kurtulmaa ondan.

İi, yatêr bunnar. Çocuk da atêr topuzu. Atêr bir gün, atêr iki gün. Geler ses da bu sorêr anasına:

- Ne ma?
- İi, hey, çocuum, - deer bu, - bu kadar vakıt sän gezdin. Kim seni yıkadı? Kim seni doyurdu?

- Bulêrım bän ne imäa.
- Soyun da yıkıycam seni bän.
- İi, isläa ma.

Soyunêr bu ikanmaa. Da anası deer ona:

- Ama çocuyum, baalum senin ellerni, zerä sän kaaviysin, çırpımayasın beni, öldürmääsin beni.

- İi, baala, açan sana pek lăazım.

İi, baalêrlar bunu. Taman açan sıkêrlar isläa, çıkêr İzmey. Çıkêr da çocuk annêêr, ani onu kesiceklär. Demiş bu onnara:

- Sän kesicän, ama yapasın beni parça-parça da koyasın beni hebelere. Sora koyasın

beygirä, onun sırtına esasın ölä, ani beni gezdirsın o erlerdä, neredä gezdirdi dirişkana.

Keselär bunnar. İzmey keser, koyêr hebenin gözlernä da kolverer beygiri. Deer ona:

- Gezdiräsin onu nerdä gezdirdin diri yakana. Şindi gezdır onun ölüsünü da.

Gider beygir dooru Güün Kızına. Gider orıy. Urêr kapuya bir tepmä. Çıkêr kız da deer:

- Neyu beygir geldin?

- Tâ keşilär çorbacıy.

- Yok bişey. Getir bırıy.

Alêr Kız hebelerni, koyêr o yaanları hepsini da dızer nicä düşer: kollarnı, gözlerni, kulaklarını toplêr teni bütünnä. Da serpeer o ölü suyu, olêr güüdä bütün. Açıan da serper diri suyu, kalkêr bu heptân. Uvêr gözlerini:

- İi, - deer, - ne bân uyumuşum pek.

- Uyuucıydın sâñ heptân, ama kısmetin varmış, ani bân varım.

Alêr çocuk kılıcını, gelir da keser o İzmeyi. Mamusuna da deer:

- Doldurmyıncak te bu fiçıy suylan, yaşların durmasın.

Brakêr bu onu aalayrak, çıkıp da gider genä Güün Kızına.

Masalı annattı Raya D.N., 1927-dän, gagauz,

Dezginca küüyündän, Komrat r-nundan

Yazdı M.A.Durbaylo 1988 yılda

№3 ANA SÜDÜNÄ KOKÊR (Материнским молоком пахнет)

Var bir karı. O karı İvan-țareviçin karısı. Deer bu karı:

- Alsa beni, bân duuduracam üç yılda dokuz uşak. Uşakların olacak annılarında ay, başlarında da – gün, tepesinde da – yıldız. Ölä pek gözäl uşaklar olucêk.

Da açan işider padişaa, ani ölä deer ona, alêr bu karıyı. Kız gelir ona. Şindi onnan yaşêrlar. Geçer yıl, olêr üç uşak.

Padişahın varmış slugaları, onnar o uşakları gömerlär da paadişaaaya deerlär:

- Sän sanêrsın, ani o üündü da sana duuduracêk bölä uşak mı? Sanêrsın o haliz mi? O duudurdu üç pali. Da biz onnarı sıbıttık.

İi, Yuvanın gücünä gelir bu iş. Haydi ikinci yılda genä Allaa verer üç uşak. Genä alêrlar, genä sıbıdêrlar onnarı. Açan gelir padişaa gonadan, genä sorêr uşaklarını, karısını. Ona genä söleelär hem annadêrlar bu işi. Da deerlär genä:

- Genä o aldattı seni. Genä duudu üç pali. Da genä o uşakları sıbıttılar.

Düşüner bu adam, pek ayıvlanêr. Çıkıp geziner kırlarda, oyaanda-bıyaanda.

Hiç bilmeer, naşı yapsın kahırdan.

Üçüncü yılda, açan Allaa verer ona üç uşak, gelincäk eväda girincäk içeri o çingeneyka, bu karıcık alêr, bir uşacıyı alêr da sokêr bir koluna, birini de enikunu- içinä. Da kalêr biricik. Ama uşaklar ölä dâ gözälmişlär, sansın yanarmışlar. Açan o uşakları bu insan saklêêr, ona deer slugası:

- Ha, şindi bitkidä dâ yaptı bir pali.

İi hey, alêrlar da sıbıdêrlar. Açan gelir padişaa, karı yalnız. Uşak yok. Nâpsın? Ama paadişaaaya genä söleerlär:

- Tâ genä yaptı bir pali. O sa üündü, ani duuduracak sana dokuz uşak, diil pali... Kâr şindi sıbıttık bir pali.

Paadişayın pek canı acêr. Naşı yapsın bu? Kıymêêr öldürmää karıyı da dipleer onu bir fıçıya, fıçının içinä. Da açan dipleer onu, sıbıdêr su içinä. Da orada olêr üç can: kendi karı hem iki uşak. O uşaklar saatta büüyêrlär birêr karış. Da uşaklar deer mamusuna:

- Mamu, bizim geerilceemiz geldi.

- Geeril, çocuum.

Da açan o çocuklar geerilerlär, fıçının dibi daalêr, dogalar daalêr. Dip çıkêr, da uşaklar hem anaları kurtulêrlar.

A padişaa gezer, sorêr dilencilerä:

- Görmedinizmi bu soy butürlü iş?

- Yok, işitmedik.

Geler evä, genä gider ertesi günü kıra. Genä geziner, genä karşı gelir bir sürü dilenciylän da sorêr:

- Görmediniz mi te bölä bir karı gözäl?

Da bir dileci demiş:

- Nesoy senin karın gözäl mi, çirkin mi bilmeeris, ama bir su boyunda bir karı gördük. Ölä pek gözäl, sansın padişaaaka. Onun vardı iki uşaa. O uşaklar da gözäl pek.

Önnerindä ay var, tepelerindä gün var. Ölä gözäl, ani yok nicä annatmaa.

Açan padişaa bölä işider, sorêr ona:

- Nerdä gördün? Nerdä onnar?

Da padişaa neetlendi gitmää aaramaa onnarı.

A karı uşaklarlan hep bir yalvarêr Allaya:

- Ver, Allahım, bana bir ev, da bân da, bân da edeniyim hayvan. Olsun

hepsindän bendä da.

Da şindi slugası da var, em hayvanı da var.

Bir da geler ona babu da deer:

- Nabêrsin, mari kızım?

- İi, nâbıım? Yaşêrım tã uşaklarımnan. Sãn görmedin mi tã bölä uşakları? Benim vardı taa edi parça uşaam hep bölä gözäl. Görmedin mi bölä uşakları?

- Gördüm onnarı daa içindä. Onnar da olêrlar hep bölä gözäl, nicä senin uşakların, ama olêrlar yaban kaazı da uçêrlar yukarı. Da bân onnarı gecä gördüm, onnar yaşêrlar bir meşä içindä. Orada onnar iyeer, içer, Allaa doyurêr onnarı.

- Aman, babu, nesoy getiräsin sãn benim uşaklarımı evä?

Ama yanındakı uşakları işider bu lafı da deerlär:

- Aman, mamu, yap senin südündän dokuz pitacik da biz gidecez kardaşlarımızı evä getirmää.

- Gitmiin, çocuum. Korkêrım sizi da kaybetçäm.

- Korkma, mamu, yap.

Yapêr insan dokuz pita südünnän. Açan giderlär, o babu durêr daa boyunda. Da sorêr:

- Ne, çocuum, naşı geldiniz?

- Biz geldik kardaşçıklarımızı aaramaa.

- Nayın sizä te bu basmayı da sallıyın, sallıyın o basmayı da nereyi düşücek o basma, gidin orayı.

Sallêlar o basmayı da giderlär. Basma düşer dooru o fidanın yanına, näändı onnar yaşêr. Ama bu babu demiş onnara, ani şindi yok onnar. Avşam üstü gelceklär onnar, beklesinnär.

Koyêrlar bu çocuklar o dokuz pitacı masaya da saklanêrlar. Açan onnar geler, yokmuş nicä bakmaa, - nicä gümüşlär. Onnar hem ölä gözälmiş, hem yalabarmışlar.

Şindi avşamniin bakêrlar, ani geler bir kaaz, iki kaaz, sora taa – birkaç, olêr edi. Edi kaaz. Konan, olêr gözäl, konan olêr gözäl. Açan girerlär, konêrlar da deerlär:

- Tã, bizim mamunun südünä kokêr.

- Kim geldi bırıyı? Kim geldi bırıyı?

Çıkêr saklıdan o uşaklar. Açan görerlär, biri-birinä sarılêrlar. Örüşerlär, sevinerlär. Hepsi buluşêrlar da giderlär mamusuna. Açan giderlär, mamusu seviner:

- He-he-hei. Kim geldi?

Da onda olêr dokuz uşak.

Padişaa sa hep aarêr, hep sorêr insana. Açan geler padişaa bırıyı, ona söleerlär, ani var iki uşaklan karı. Osa hep sormuş adam. Sormuş o dilencilerä. Da onnar annatmış ona:

- Da, biz gittik o kariya, o bizi doyurdu, yıkadı, pakladı. Dokuz uşaklan yaşêr. Ama o uşaklar yanêr. Pek gözäl onnar.

Da padişaa alêr faytonu da gider. Açıan gider, ölä da var orda. Alêr karıyı uşaklarlan da geler evä. Deer kariya:

- Kim o insannar, ani sana bölä duşman?
- Onnar benim kakularım. Onnar üfkeleni, neçin sän almamışın onnarı.
- Şindi naşı yapalım onnarı?
- Naşı mi? Naşı mi yapıcıuz? Bulcêênı – Allahtan bulsunnar. Biz onnarı öldürmiycez.

Bizim yanımızda onnar da yaşasın.

Da bunnar bişeycik yapmêêrlar onnara. Da masal da biter.

**Masalı annattı Petkoviç Domnika Iv.
Caltay küüyü, 1923 yıldan,
Yazdı Durbaylo M.A. 1976 yılda**

№4 BİR İY İPLİKLÄN BÜTÜNNÄ ASKERİ GÜDİRİRİM.

(Одним веретеном одену целое войско)

Varmış bir vakıt, bir vakıt yokmuş. Varmış üç kız kardaş. Feslen ekäärmışlär, feslen toplarmışlar.

Geçer padişahın oolu atlı beygirlän. Da däärmış:

- Kolay gelä, mari kızlar.
- Allaa roz olsun, padişahın oolu.
- Feslen ekersiniz, feslen toplêrsınız. Toomda kaç toom vardır?

En büyük kakusu demiş:

- Hey, padişaa oolu, padişaa oolu. Sän yazêrsın, sän çizersin. Göktä yıldız kaçtır?
- Hey, kaçtır.

Kızların biri da demiş:

- Hey, padişah oolu, alsana beni, bir ii ipliklän bütünnä askeri çufıyılan giidiririm, kendimä ta arttırırım.

Geçer buradan padişaa oolu ikinci günü.

- Kolay gelin, mari kızlar. Feslen ekersiniz, feslen toplêrsınız. Tomda kaç toom vardır?

Ortanca kakuları da demiş:

- Sän yazêrsın, sän çizersin, kaçtır yıldız göktä?

Da bu padişaa oolu gitmiş ileri. A kız deer kakusuna:

- Hey kaku, bu çocuk beni alsa, bütün askeri bir dilim ekmeklän doyururum, kendimä da arttırırım.

Ertesi günü bu genä geçer. Da deer o kızlara:

- Kolay gelin, mari kızlar. Feslen ekersiniz, feslen toplêrsınız. Toomda kaç toom vardır?

En küçüyü demiş:

- Hey, padişaa oolu, padişaa oolu. Sän yazêrsın, sän çizersin, göktä yıldız kaçtır?

Da gitmiş o. Yok o. Kız da demiş:

- Hey, kaku, te bu padişaa oolu alsa beni, yapırım ona iki uşak. Bir çocuklan bir kız. Ay annısında, gün tepesindä oynıcêklar.

İi, bu gider. Geler vakıt bu alêr en büüynü. Yaşêrlar nekadar yaşêrlar yaşadısıydılar padişaa oolu deer:

- Ha, mari, naşı lafettiyydik bir vakıt?

- İi, o bir genç lafı.

Alêr bunu koyêr südä. Gider, alêr ortanca kakusunu. Yaşêrlar. Da şindi buna sorêr:

- Ha, mari, ne lafettiyydik bir vakıt?

- İi, o bir genç lafı.

Koyêr bunu da südä. Gider alêr en küçüynü. Da demiş buna:

- Ne lafettiyydin sän bir vakıt? Tutêrsın mı aklında?

- İi, Allaa vericek da olacêk.

Geler vakıt da olêr. Ama alêrlar padişayı cenga. Bu gider, bu da kalêr. Açan kalêr, olêr bir kızı hem çocu. Ay annısında, gün tepesindä. Altın almiylan oynêrlar. İi, halêrlar kakuları da yazêrlar padişaaaya bir kihât:

- Senin kukonan iki pali iyaptı.

Padişaa da geeri yazêr: “Alın da gömün onu sırlık avuluna.” Beläkaa koyun. İyarısı kalsın üzdä da baarli palileri büütsün bän gidincäk.

Alêrlar onu, gömüvererlär, bu iki uşaa da koyêrlar koropka içinä da sıbîdêrlar suya.

Ama bir dâduylan babu yaşarmışlar su boyunda. Tutarmış, ne bularmış. Da bir gün tutêrlar koropkayı. Açêrlar onu. Orda varmış iki uşak. Ay annılarında, gün tepesindä, altın almiylan oynêêrlar. Da bunnar alêrlar da büüderlär onnarı. Kız olêr dünnäa gözeli. Alar da gider bir ediya. Orda da varmış bir can, ama pek baarêr. Efrem düşmüş deniz içinä da baarêr. Erdän gökâkaan düver ateş. Üüsek, kimsey sokulmêr. Da Evrem demiş bu çocaa:

- Ay, ey dünnäa gözeli, dünnäa oolu, gel da çıkar beni birdan. Günün birindä vercäm sana ne isteycän.

İi, padişahın oolu gider da çıkarêr onu. Alêr da gider onun evinä. Da Evrem deer ona:

- Açıcan onbir kapu, etişicän onikinciya. Onu açmıycan.

Bu açêr onbir kapu. Birda geler ordan bir ses. Demiş:

- Hey, padişaa oolu, padişaa oolu, ya aç o kapuyu.

Açan açêr bu o kapuyu, hey, orda var bir insan. Ama pek gözäl. Günä bakêrsın, ama ona bakamêrsın. Osa bilgiçmiş. Da demiş:

- Bak, gelecek benim bobam Evrem sana. İsteycek beni. Ama sän deycän: “Vercän bana bir can, bän kiminnän sterim, onnan yaşamaa”.

İi geler bu Evrem da deer:

- Ne stersin bendän?

- Steerim bir can kiminnän bän iyşıycam.

Bu Evrem alêr da verer. Verer onu. O sa kız Bilgiç. Geçer vakıt. Genä olêr ortalık. Geler evä padişaa. Da gider aviya. Ama o karı hep orda uşaklarlan.

Bunnar lafeder bu çocuklan. Ölä lafetmâk, ani hiç doyamêr – laf lafetmää. Hiç bişey yapmêrlar, sat lafederlêr. Demiş padişaa:

- Steerim yapmaa bir bal. Da siz da gelin bana.

- Varnicä, kayılım.

Açan geler evä, bunun karısı deer:

- Ne okadar oya geldin?

- Tä, buluştum padişaa, gelmiş cenktän. Yapêr bir bal. Çaarêr bizi da gidelim.

- Giceyz, ama ilkin gelsin o. O – padişaa. O bizi sevâr sa, o gelsin.

İi, sabaası bu demiş:

- Nicä lafettik dün? Ama benim karım dedi, ani pazara giceyz. Ama ilkin sän gelcän bizä.

Bu da deer:

- Varnicä, nasıl.

Da bu gider evä geç. Kukonalar duymuş naşi sa. Bu annadêr hepsini: kiminnän durmuş, kiminnän lafetmiş. Ama güzelliyni da annatmış:

- Ay tepesindä. Ay annısında, gün tepesindä. Da lafi da tatlı, doymêêrlar lafetmää.

İi, geçer birkaç gün. Geler bunnar. Açan gelerlär, ama almışlar o iki paliyi da. Şindi, açan koyêrlar masaları, kakuları deer:

- Koyduk ilkin isin te bu palilär. Sora da - bis.

Kalkêr Dünnäa Gözeli da deer:

- Padişaaayım, sän padişaa gibi, gelmişsin bizim masaya gülmaa iki paliylän.

Bän var nicä dadım hepsindän, sora siz buyurun, siz da – içkiyi da.

Hay, alêrlar sıbîdêrlar o palileri baarışlan, baarmaklan. Hay, giderlär bunnar. Erken pazara padişaa yapêr büyük bir bal. Giderlär hepsiciyi. Da ölä gözäl bu uşaklar. Günä bakêrsın,

ama buna bakmêrsın. Koyêrlar masaları toplu. Bu Dünnä Gözeli da demiş:

- Padişayım, hepsi gözâl. Ama bân isteerim sana iki laf söylemää. Var senin sırlık avulunda bir karı. Git da getir onu bırıyı. Oturtçan onu bizimnän da sora buyırcız.

Tez giderlär o karılar da baarışêrlar:

- Olmas, olmas. Palilär idi onnan. Yok olmas, getirmiycez.

Ama getirerlär, yıkêrlar hem giidirerlär. Oturdêrlar onu padişahın yanında. Oturêr kocası, kız kardaşları, kakuları, karısı.

- Sän nicä padişaa lafedirdin, açan gezirdin kırdä? Sän dedin ozaman bu lelüm, bu uşam, bu adamım. Ama bân deycäm şindi: Bu senin çocuun, bu kızın, bân da gelinin. Onnar büüdü, açan sana vakıt geldi, gittin cengä. Onnar yazdı, ani taa iki pali yaptı. O sa onnar tä iki uşak. Birindä Ay, ay annısında, birindä da Gün tepesindä.

Açan işider padişaa bu lafı deer:

- Kukonalarım, kırk at mı isteersiniz, osa kırk kılıç mı?
- Bizä kırk at.

Onnar sa sanmış “kırk at” o bir laf. Da verer padişaa izin askerä:

- Çıkarasınız saraydan kırk beygir.

O vakıt beygir geçärmış. Da baalêrlar bunnarı kırk beygirin kuyruuna. Nerdä düşmüş kavaları, olmuş bayırlık. Nerdä düşmüş saçları, olmuş çallık. Nerdä var çallık, ani sökameerlar – o tee o kızların saçları, ani kalmış o cenktän.

Da padişaa kalêr kendi gelininnän, kızınnan, karısınnan. Öbürlär da gitti da yaşêrlar evindä. Ölä ki tamannandı onun lafı. Masal da biter.

Masalı annattı Sırf E. İv., 43 yaş. Gagauzka

Kiriet küüyündän.

Yazdı Durbaylo M. A. 1976 yılda

№5 BALIK YUDÊR KIZI

(Рыба глотаєт девушку)

Varmış bir adam. Varmış onun bir kızlan bir çocu. Alêr o ikinci karı. Aldıynan ikinci karı, o karı adama deer:

- Bu uşakları yok et, zerä bän seninnän yaşamıycam.
- Sıbitsın onnarı lâázım adam. Näpsın bu? Alêr da deer:
- Hadi, kızım, hadi çocuuum daaya.

Ama kız şüpelener, ani unuducek onnarı. Da kız doldurêr bir çuval içinä brâz kül. Koyêr çuvalı taligaya. Bobası koyêr uşakları taligaya da giderlâr. Da nekaa gider taliga, kül hep akıdêr. Götürer bunnarı daaya, etişer kenara da deer:

- Durun birda, bän gidecäm kesiim bir aaç.

İi, gider bu. Ama giceykana, baalêr bir susak aaca, da nekadâr lüzgâr o susaa aaca uunêr, o hep bir yapêr “Trak-trak”. Uşaklar sa sanêr bobası keser aaç. Osa susak düüler. O gider başka erä da saklıdan gelir evä. Avşam olêr, gider bu uşaklar yolca. Bu kız çocuklan giderlâr, ama susak orda. Urêrlar onnar susaa da sorêrlar:

Trak-trak susacım,
Näända benim bubacım?

Bobası yok. Aarêrlar o külün üstünü (izini) da gelä-gelä giderlâr evä. Açan giderlâr evä, görer adam, ani onnar saa, da şaş-beş eder onnara. Deer buba:

- Ey, - deer, - kızım, çocuum, bän sizi unuttum orda.
- İ, ey, erleşer bunnar, yatêrlar. Sabaası genä koyêr onnarı götürmää daaya.

Alêr kız brâz kepek. Sepeler gidêrkana. Etişerlâr daayın kenarına da birda brayêr uşakları. Genä gider kesmää odun da baalêr o susaa aaca. Olêr avşam. Karannıcak çöker. Da kız gider o susaa da sorêr:

Trak-trak susacım,
Näända benim bubacım?

İi, yok bir ses bişey. Savaşêrlar gelmee. Bu kepää da küüyün içində yaalamış köpeklâr. Da bu uşaklar bulamêrlar ucunu. Gider onnar ileri. Da giderlâr nekaa giderlâr... o çocuk susamış. Da görer bir zver izi. İz dolu suylan.

- Kaku, - deer, - içicäm te bu sudan.
- İçmä, kakucuum, zerä olursun tilki.

Ama susamış çocuk. Daa ötää gittiylân, urêr bir zver izinä. Ama silä- suylan dolu. Çocuk deer kakusuna:

- İçicäm, kaku, te buradan.

Da kız deincä, ani “içmä”, o içêr da olêr zver. Çocuk kaavi. Gider bunnar genä. Daa içində bir aaç var pek büyük. Yapêrlar orda bir kuytu kendilernä. Bordey bir. Çocuk gündüz gider, geziner, bulêr papşoy, kök, dal da getirer evä. İmää. A kız orda, evdä. Ama kız açan çekedirmiş türkü çalmaa, daayın yaprakları silkinärmış. Okadar keskin güzäl çalarmış o. Açan da çekedirmiş aalamaa, dallar kırılırmış.

İi, padişaaayın da oolu gezärmış auculukta. İşeder o bir ses. Orda çalêr bir ses türkü. Orda çalêr bir türkü. Da bu gider o sesä. Açan gider sesä, görer bir kız da deer:

- Kolay gelä, mari kız.
- Allaa roz olsun bā, çocuk.
- Şangelet, padişaa oolu nesoy yapsın da indirsın onu erä.
- Mari kız, yok nicä mi inäsin erä da erdä çalasın bölä türkü?

- Yok nicä. Sän toz, ayıtları bırdan, zerä gelirsa benim kardaşıım, var nicä öldürsün seni. O pek fena, kaavi.

Näpsin çocuk? Gider evä, toplêr birkaç kişi tez. Kessinnär aacı. Kessinnär aacı da alsınar kızı. Güzäl bir kız. İsläa. Alêrlar, keserlär o aacı. Enseyämeerlär. Avşam, karannık olêr. Enseyämeerlär o aacı kesmäa. Brayêrlar. Geler çocuk aaca, kız söleer bu işi ona. Ama çocuk hem yaalêêr o aacı, hem aalêêr. Nekadar kalınmış, daa okaa kalın olêr. Geler ertesi günü, bakêrlar aaca. Da deerlär:

- İi, mêy, bis kestik da o daa kalın oldu. Hadi deneylim büün da.

Keserlär. Deneerlär. Şindi genä karannık olêr, enseyämeerlär. Giderlär. Gittiylän, bu çocuk gelir. O genä aalêêr hem yaalêêr. Da o aac daa kalinnêêr. Yok näpmaa. Gelerlär ertesi günü da. Açan gelirlär, hep ölä: yok nicä indirmäa.

Gider bu padişaa oolu babuya. Deer babuya:

- Babu, - deer, - töblä-töblä (iş). Var daa içindä bir kız. Nesoy yapalım da indirelim onu erä. Bük aldamacım var sana, vericäm baaşış da indirelim onu erä.

- Sus, - deer, - indericiys. Al bir bakır su. Bir pačka sırnık hem bir çauncuk ver bana.

Alêr karı o suyu, alêr o çauncuu, alêr sırnıkları, gider. Toplêêr da içindä ot, odun, dal. Yapıcêk mamaligayı. Şindi koyêr bir çauna su. Ama koymêêr çaunu nicä läazım, ama çevirer başaşaa. Kız da aaktan baarêr:

- Diil ölä, babu. Başka türlü koy.

- İi, kızım, bän bölä bilerim. İnsanä da gösteräsin.

- Tii bölä koy, - deer ona.

Alêr babu genä döker bir çölmek su, genä kotlona koymaa deyni. Da genä çevirer başaşaa çaunu.

- Diil ölä, babu. Çevir çaunu, – baarêr bu kız.

Çevirer babu çaunu da uzadêr genä suya.

- Tölä, babu, koysana tölä, töbölä.

İi, babu genä döker suyu. Da baarêr kıza:

- İn, kızım, da göster, göster nicä.

İner kız. A padişayın oolu da durêr bir tarafta faytonnan. Şindi kollêêr kızı.

İndiynän kız, savaşêr göstermäa. Çocuk da gelir da alêr. Ey, giderlär şindi onun kurtesinä. Padişaalaa yaşamaa. Onda isläa var hepsi. Da deer o kıza:

- Tä olucan benim karım.

- İsläa bän olucam, ama benim var kardaşıım.

- Biz getiriciis onu da bırıyı. O da bizimnän olucek. Oluces birerdä.

- Siz getirämeyciniz onu, zerä o kaavi pek.

İi, hey, gelirlär bunnar. Savaşêrlar onu tutmaa, ölä-bölä.

Yaklaşmaa ona birtürlü. Osa aacı çıkarıp köklän, onnarın ardına atêr. Bu demiş:

- Ya durun, yapıcız başkatürlü. Yazıcız bir parça kihad da gelicek kendi.

Yazêr bir parça kihad. Geler kardaşı orıyı. Geldiynän, onu da alêrlar da yaşêrlar.

A orda onnara yakın varmış bir göl, su. Orda çingeniykalar balık tutêrlar. Da çocuk deer karısına:

- Mari, gitmäyasin o suya. Da tee o çingeneykalar itiricek seni te o su içinä. Da onnarın biri gelecek bırıyı da sän kalacan.

İi, gitmeer kız. Ama sora gider, o bilmesin. Açan gider, çingeniykanın biri deer:

- Mari gelin, ya soyun bu rubalarını da ver bana. Benim da – giidiriim sana da bakalım benim rubalarımı gözäl mi durêcêk sana.

Kız yınanêr da gelin rubalarını verer. Diişerlâr rubaları. Gider çingeniyka suyun boyundan, bakınêr, gölgesi görünür suda. Da düşüner:

- Ya ne güzâl durêr. Ya yannaş sãn da..

Açan yannaşêr bu, itirer su içinä bu kızı. İtirdiylân, öbürünü yudêr bir balık. A çocuk, ani zver olmuş, açan yaşarmış barabar, däärmiş:

- Bu eniştanin bacacıyı, bu da kakunun bacacıyı.

Açan gelir bu, karı diiştik. Da çocuk-zver deer:

- Mây, benzeer biraz, ama tanışêê islää.

Bunnar tanımêêrlar, ani o diil onun o türkücü karısı. Yatêr onnar. Açan yatêrlar, çocuk-zver deer:

- Bu eniştenin bacacı, ama bu çingeniykanın bacacı.

Padişaa oolu da deer:

- Mây, neçin bu çocuk bölâ deer?

Da bölâ bir gecä, iki gecä. Da çingeniyka deer kocaya:

- Sãn bu çocu yok etmärsan, bãn seni sıbıdêrım.

- Neçin, mari?

- Neçin o bölâ laflar lafeder?

Da güvä bu çocaa atêrlar sincir. Baalıycêklar da kesiceklâr çocuyuu. Biledeer bıçakları, ama kardaşı (zver) deer bölâ:

- Eniştä, - deer, - baala beni sincirlân, ama kolver beni tee o suyadan. Da bãn çalıcam orda bir türkü. Da sora kesärsiniz beni.

Bu baalêr çocu da sora kolverer onu. Gider o çocuk suya. Açan gider, geziner su boyunda da aalamaa çekeder.

- Kaku, kaku, çık, zerä eski sincirlâr baalanêr, köör bıçaklar bilener.

Kakusu ordan ses eder, deer:

- Nasıl çıkıyım, kakucuum bu balık içindän?

Ama padişaaın çocu da seslener. Genä bu çocuk ses verer kakusuna:

- Çık, kakucuum, çık, zerä eski sincirlâr baalanêr, köör bıçaklar bilener.

Baarêr kız ordan pek:

- Nası çıkım bu balık içindän?

Üçüncü sıra çocuk genä deer:

- Çık, kakucuum, çık...

İşider bu işi padişaaın oolu. Gider da urêr o balı da çıkarêr karısını üzä. Ordan diri çıkêr karı. Alêr bu onu. Da deer ona:

- Bãn sana sölediydim, ani gelmeyasin ardıma.

A bu çingeniykayı da baalêrlar beygirin kuyruna da kolvererlâr kıra.

**Masalı annattı Raya D.M., 1913, gagauz,
Dezginca küüyündän, Komrat r-nundan
Yazdı Durbaylo M.A.1989 yılda**

№6 KIZI KUSÊR BALIK
ZİMBUR İZİ (Variant)
(Рыба выплывывает девушку)
(След Зверя)

Bir vakıt varmış, bir vakıt yokmuş. Varmış bir dâduylan bir babu. Varmış bir kızlan bir çocukları. Şindi babu pek çok görârmış o uşakları. Da doldurarmış dâduya, ani götürsün onnarı birdan.

- Ver bana taligayı da giceyz daaya, - deer dâdu.

Da dâdu götürer uşakları daaya. İndirer onnarı bir kozliyi yanında da deer onnara:

- Bân gicâm kesicâm tee ordan aç da geeri döndüylân, alcam sizi.

Gider adam da baalêr fidana bir susak da kaçêr evâ bunnardan. Koşêr taligayı da gider, uşaklar da kalêr daada. Susak da “trak-trak” eder aaçta. Ama dâdu hep gelmer.

- Ha gidelim da bakalım bizim baka nâândasa keser aaç.

Açan giderlâr, bir susak aaçta baalı, o düüler fidana. Girişerlâr bu uşaklar aalamaa:

Trak-trak susacım.

Bizi brakan bobacım.

- Nâbalım şindi, kardaşçım? Hadi gidelim, nâanı gözümüz görücek.

Çekederlâr gitmää. Giderlâr, giderlâr. Etişerlâr bir delicää. Çocuk hızlanêr su içmää.

Kakusu braamêêr:

- İçmâ, aman, kardaşçım, zerâ zân olursun. İçmâ, zerâ zimbura olursun.

Genâ giderlâr. Bu çocuk su isteer içmää. Kakusu genâ braamêêr:

- Aman, kardaşçım, içmâ, zerâ zimbura olursun.

Gidâ, gidâ çocuk deer:

- Kaku, bân çakımı unuttum.

- İi dön geeri, ama o sudan içmâyâsin.

Bu döner geeri da içêr o sudan. Açan içêr bu çocuk o sudan, olêr bir olacık, geler atlayarak. Çekeder kakusu aalamaa:

- Aman, kardaşçım, neçin sân seslâmedin beni da iştin?

İi, gider bunnar olâ. Etişerlar bir pınara. Ama susamışlar pek. Da bu pindirer kakusunu taa serenin üstünâ. Ama kakusu gözâl bir kız. Günâ bakêrsın, ama ona bakmêêrsın. Osa pek gözâlmiş bir kız. Görêr onu padişahın oolu. Da nesoy indirsin onu ordan. Düşüner. Kız stâmeer inmää kendî. Çocuk söyleer bu işi bir babuya. Da babu verer akıl:

- Sus, çocuım, bân indircâm onu.

Babu alêr bir çaun, alêr biras un, elää, gider o pınara, da başında yapêr bir kotlon. Çaunu koyêr başışaa. Kız da baarêr yakardan ona:

- Diil olâ, babu. Tee bölâ koy.

- İi, nesoy va? Nesoy, kızım. İn da göster.

Yok, kız inmeer. Babu koyêr elää tersinâ. Öbürü genâ baarêr:

- Babu, te bölâ koy. Te bölâ koy.

- İnsânâ da gösterâsin, kızım. Ha, in da göster.

Olâ-olâ indirer babu kızı ordan. İndirdiynân, alêr padişahın oolu onu. Ha alêr padişahın oolu onu. Geler duşmannar. Nâpsinnar da onnar kalsinnar padişaaın ooluna karı. Alêrlar da o insanı itirerlâr denizâ. İi, yudêr onu bir balık. Çingeniyka şindi kestircek kardaşçıynı da. Kimsiydi o karı? Ama kızın varmış şansora uşaa da. Uşaa da almış da gelmiş evâ. Sansın

adam, sanêr bunu karısı. O olacık da bekläärmış onnarı. Da däärmış:

- Eniştenin ayacakları bırda, ama kakunun yok.

Da gidärmış olacık aalayrak da däärmış kakusuna:

- Çık, kaku, çık, zerä kara bıçaklar bilencek, boynuma dolancêk.

İşider bu balık olacın sesini. Çıkêr balık da kusêr kakusunu kenara. Da o genä olêr bir gözäl kız. Taa okadar olêr gözäl: günä bakêrsın, ama ona bakmêêrsın.

İşider bu işi padişahın oolu. Gider kenara da görer karısını. Alêr onu da gelerlär evä.

Da deer o karılara:

- Naşı istersiniz, mari? Kırk bıçak mı, osa kırk beygir mi?

- Kırk beygir.

Baalêrlar onu kırk beygirin kuyruuna da haydêrlar. Nerdä budu – bayır olmuş. Nereyi urulmuş saçı – olmuş çayır.

Masalı annattı Petkoviç Dom. İv.

Caltay küüyündän

Yazdı Durbaylo M.A. 1976 yılda

№7 DERÄ BAŞIŞLARI (Подарки реки)

Ölüyü bekläärkan, bizdä söleerlär masal. Oturêrlar ölünün yanında da annadêrlar masalı. Oturêrlar tä bölä. Adamnar durmêêr bütün gecä ölünün yanında. Da bu masalı bän işittim bir ölüyü bekläärkan.

Bir vakıta varmış, bir vakıt ta yokmuş. Bir adamnan bir karı pek zenginmiş. Ama varmış bir çocukları saade. Evel sayler üürenmek büük gimnaziya, medres popazlar için erdä vardı. İi, bu adamnar vererlär o çocuyuu üürenmää orıy. Bu büüyey orda. Geçer bir vakıt, da bu çocuk hayırsızlamaa, ayırsızlamaa çekeder. Anası, bobası bilmeer neçin bu bölä ayırızlêr o. Ona sa tapêê bir fenalık – delikannı kız. Da hep gecâyarsı, yatırkana girmiş içeri da onu zeetlärmiş, bütün gecä zeetlärmiş. Zeetler onu bu fenalık ölä pek, ani öler bu çocuk. Şindi anası, bobası gidee sormaa popazlara, neçin bu çocuk oldu bölä.

Sorêrlar arhireylerä. Da onnar deer bu adamnara bölä:

- Alınız bir metra kınna iplii. Kınna iplii pek kaavi, ona dizärdilär kovrik. O pek kaavi iplik, hiç kopmêêr. Getirin bir da hebä iinesi da nekadur durucêk, o diksin onu hep üstünä.

İi, getirerlär buna bu işleri. Dikee bu çocuk. Ama horoz da ötee. Horoz ötücääsänä, bu savaşêr kalkmaa. Kız savaşêr, ama yok nicä kalksın, kalkmêêr.

- Sän benim, bän da seninim şansoram.

A kıızıydı te o, ani yapêrlar baystruk da onu kapêr öbürler. A o hristian oolu. İi, şindi bunnarı evererlär. Da sora vaatiz ederlär. Vaatiz ederlär ikisini da. Başlêêrlar bunnar yaşamaa. Olêrlar ev, olêr uşacıkları. Da geçer bir beş-altı yıl. Deer çocuk:

- Hadi, mari, gezelim benim senselemdä. Var batım, kakum, bendä onnar çok. Ha gidelim, ama nasıl?

- Ha gidelim, ama nasıl gelecez?

- Ha gidelim, nicä sän deycän.

Mamsu kolaç yapêr, hepsiciyni hazırlêr. Gidela bunnar derä boyu. Orda – öbürleri, toplu takım. İi, ey, ne buynuzlar, ne kuyruklar, türlü-türlü çıkêrlar bunnara da bir verdiyii iki gelelaa. Da adam deer karısına:

- İstä onnardan tee o balıkları.

- Ey, benim anam balıkçı peek, verin tee o balıkları.

Balıklar sa altın. Bu kız bilee, ne onnar. Vererlär bunnar. Da koyêr çocuk onnarı batakların arasına. Da onnarı aldadamêêrlar hiç. Gidela, gidela bunnar. Olêr bir daalık. Ölä bir daalık, yok nası geçsinnär hiç. Kız däärmış:

- Bak balıklara saadä. Bakma bireri, bak balıklara.

Geçerlär. Geçerlär onnar o çallı. Taa ötää giderlär, birda olêr derä. Büük tuna. Bunu geçämeerlär, geçämeyceklär.

- Bak balıklara saydä.

Genä geçela. Taa ötää gidela. Bırda da Taşlık olêr. Topaçlık, taşlık, kaldırêr taligayı yukarı. Yok nası geçsinnär. Karı genä deer:

- Bak balıklara.

İi, bakêr bu. Baktıynan, geçer bunnar. Gelerlär evä. Açan gelirler, karı deer:

- Şindiyadan şansora diilläzım gitmää bu yola. Kurtulêrlar.

**Masalı annattı Topalova Elena
Kotlovina küüyündän
Yazdı Durbaylo M.A. 1991 yılda**

MOTİV: «KUŞLAR HEM UŞAKLAR»

(Мотив «Птицы и дети»)

№8 KUŞÇAAZLAR YARDIM EDER

(Птицы помогают девочке)

Bir vakıt varmış, bir vakıt da yokmuş. Bir dāduya babu ikinciymiş. Babunun varmış bir kızı, dādunun da bir kızı. Şindi babu däärmış:

- Angınız kalkıcıynıs erken, onu alıcam kliseyâ. Cumertesi angınıs yapıcêk iş, yıkıycênıs giisi suviycêk hem süpürçek sabaalin, onu alcam kliseyâ.

Şindi adamın kızçaazı süpürer cumertesi, suvêê kuhneyi, ateşlii, kapuönnüda süpürer. Babunun da kızı yapmêêr hiç iş. O bekleer, ani dādunun kızçaazı yapıcêk da babu alıcek onu kliseyâ. Da açan geler sabaa sıra kliseyâ gitmää, babu giidirer kendi kızını da alêr onu kliseyâ. Bu kızçaazın da önnä dökerlär bir demirli darı.

Da ona geler üç kuşçaaz. Bu sa kızçaaz hem ayıtlarmış hem da aalarmış. Üç kuşçaaz, üç uçan kuşçaaz da däärmış ona:

- Neçin sän aalêrsın? Neçin sän aalêrsın, mari kızçaaz? Ne oldu, mari kakucuk?

- Nesoy aalamayım? Mamum dedi, ani cumaertesi alıcek kliseyâ onu, kim yapıcek iş. Dedi bizâ: “Süpürceynıs kapuönnü, hem suvacınız kuhnenin üstünü, da kim yapıcek iş, onu alcam sabaalin kliseyâ.”

Kuşçaaz da demiş:

- Hiç aalama. Na te bu dalcaazı, git başçeya da ur tee o üç fidana. Ordan sana düşecek fistan, emeni.

Gider bu kızçaaz da urêr o dalcaazlan o üç fidana. Da düşer ona fistan, emeni. Alêr bu kız bir top çiçek feslen elinâ da gider. Ama bu üç kuşçaaz yapêrlar o küllü darıyı üç tepecik pak darı. Ayırêrlar bir tarafa boklukları. O kuşçaazlar ölä demişlär kızçaaza:

- Hepsinin elini öpäsin birär da dalcaaz feslen veräsin, ama senin mamunna o kıza hiç vermeyasin bişey.

Bu girer kliseyâ da hepsinin ellerni öper, birär dalcaaz feslen da verer. Ama bunnara hiç demer bişey. Bu sabaa padişahın çocuyuu da o zaman klisediymiş. Görer bu kızı da napsın o? Görer, ani bu kız pek gözâl giimni da koyr biras tutkal klisenin eşinâ. Koyêr biras tutkal eşää kalsın kızın emenisi orda da ölä o buluşecek o kızlan.

Geçer ilk günü ölä. İkinci Pazar da genä ölä. Genä geler o kuşçaazlar ona, genä buna dökerlär bir demirli darı. Bu kız genä döker yaşlarını da geler o kuşlar. Bu kız urêr dalcaazlan fidana, genä düşer ruba: fistan, emeni. Gider bu kliseyâ. Hepsinin elini öper. Bunnara genä bişey vermeer. Padişaa oolu genä koyêr tutkal kalsın kızın kaloşu deyni. Bu hep umut eder, ani kalıcêk kızın kaloşu eşiktâ. Bunun genä kalmêêr kaloşu. Şindi üçüncü günü babu genä koyêr kıza darı. Da genä geler kuşlar ona. Kız gider kliseyâ da onu genä görer o padişaa oolu. Da o genä koyêr tutkal. Da bu genä koyêr tutkal eşää. Bu serä kalêr kızın kaloşu eşiktâ. Ama kız kaçır evä bir kaloşlan.

Çekeder çocuk gezmää evdän evä da bulmaa isteer bu kızı. Etişer o babunun da evinâ. Babu çıkêr kızını gösterer, ani çocuk alsın bu kızı deyni. Bu kızı da kapêêr teknenin altına. Horoz da ötärmiş:

- Kukareku, Domna kaku teknâ altında.

Çekederlär ölçmää o kaloşu. Kaloş sa diil onun, gelmeer ayaana. Çekederlär ölçmää

hem önmää ayaanı. Ama kaloş gelmeer ayaana. Çekederlär önmää ayaanı nacaklan. Ama kaloş gelmeer bacaana. Horoz sa genä ötärmış:

- Kukareku, Domna kaku teknä altında.

Babu çıkmış da eşiktä baararmış:

- Kış, yalancı, naşı sän da öteerin?

Ama çocuk sa sormuş:

- Naşı, naşı o horoz baarêr, babu?

- İi, naşı? Akıldan çıkmış, kim naşı idi bu sabaa.

Ama çocuk sa hep da açtırmış tekneyi. Baksalar, orda o kız. Tez giidirerlär kaloşu. Da kızın ayaana görä çıkêr. Da o çocuk alêr onu. Masal da biter.

Masalı annattı Küçük A. G. 1925, gagauzka

Coltay küüyündän

Yazdı Durbaylo M. A. 1976 yılda

№9 KÜL PEPELEŞKASI HEM KUŞLAR

(Кюл пепелешкасы /существо, обитающее в печной золе/ и дети)

Varmış bir vakıt. Da varmış bir dāduylan bir babu. Dādunun varmış bir kızı, babunun da - bir kızı. Babu işlärmiş yapaa da däärmiş:

- Kim çok yapaa işleycek, onu alcam kliseyā.

İşlärmiş dādunun kızçaazı, işlärmiş, da açan Pazar gelirmiş, babu genā kendi kızını alarmış. Ona da koyurmuş bir kazan kül bir kazan da – darı. Da sımarlarmış:

- Ayıtlayarsın te bunnarı hem imāā yapasın bizā.

Aalarmış kızçaaz, aalarmış. Geler bir sürü kuşçaaz.

- Neçin aalêrsın, mari kızçaaz?

- İi, nasıl aalamayım? Hem te bunnar dedilär haytlım, hem imāā yapım.

- Hadi, sän yap imāā, biz da haytlıcız.

Da kuşçaazlar haytlêrlar. O da gider da yapêr imāā. Geler insan klisedän, kızçaaz da çıkêr planın boyuna. Da babu deer ona:

- Ne mari, Kül Pepeleşkası, bitirdin mi işini da çıkmışın planın kenarına?

Kız da däärmiş:

- İi, bitirdim, zeer.

Babunun da kızı däärmiş:

- Nasıl bitirmiş bu da işini?

İi, babu genā bütün afta deer:

- Kim çok yapaa işleycek, onu alıcam kliseyā.

Da genā dādunun kızı işlärmiş çok. Geldiynän pazar, babu genā kızını giidirirmiş da alarmış kliseyā. Ona da genā koyurmuşlar bir demirli kül, bir demirli da darı ayıtlasın. Ayıtlasın hem imāā yapsın.

Genā gelirmiş o kuşçaazlar, ayıtlarmışlar darıyı hem imāā yaparmışlar. Da açan şansora gelir insan klisedän, o çıkêr planın kenarına. Sorêrlar bu kıza genā:

- Ne mari, Kül Pepeleşkası, bitirdin mi işini da çıkmışın aul boyuna?

- Bitirdim.

Babu genā deer:

- Angınız taa çok işleycek yapaa, onu alıcam kliseyā.

Genā dādunun kızı işlärmiş çok. Geldiynän pazar, babu genā kızını giidirmiş, alırmış kliseyā. Ona da genā koyurmuş bir demirli kül hem darı ayatlasın. Ayatlasın hem imāā yapsın. Ama kuşçaazlar işlärmiş çok da kızçaaz çıkırmış aul boyuna.

Ertesi Pazar getirerlär bu kuşlar bir anatar ona. Da:

- Na sana te bu anatarları da git tee o fidana, aç o fidanda bir sandıcak da gel o sandıcaklan bırıyı, - demişlär. Gider kızçaaz, açêr fidanı, getirer bir sandıcak. Açêrlar da vererlär ona bir kat ruba, ayak kabı. Giidirerlär o kuşçaazlar onu gözäl da deerlär ona:

- Na te bu top çiçää da git kliseyā. Biz ayıtlıycız. Sevatlar olduynan, gel evä da yap imāā.

Gider kızçaaz kliseyā. Sevatlar olduynan, gelir evä. Ama orda görer onu padişayın oolu. Da deer bu kıza:

- Bräh, nasıl gözäl kız. Günä bakêrsın, ama buna bakamêrsın. Nasıl da gözäl. Nasıl da gözäl, nâbım da üüreniim kimin o da alıyım onu.

Bir babu deer ona:

- Bilermisin naşı? Yaala eşikleri tutkallan. Da çıkırkan klisedän yapışsın kaloşu. Da sän annıycan kimin o. Gezicän da bulacan sän onu.

Yaalêr bu klisenin eşiklerini tutkallan. Da bu kız çıkarkana, yapışêr onun kaloşu eşää da kalêr orda bir kaloşu. Geler kız evä bir kaloşlan. Genä soyunêr, koyêr erinä o rubaları. Götürer o fidana da koyêr erinä. İşlär hepsi olmuş. Geler babuylan kız evä da deerlär:

- Ne mari, bitirdin mi işlerini da çıkmışın avul boyuna? Geldi kliseyâ bir kızçaaz. Gözâl, günâ bakêrsın, ama ona bakamêêrsın. Hepsinâ çiçek verdi, hepsinin elini öptü.

Bu kızçaaz sa onnarı ne ellerni öptü, ne da çiçek verdi. Padişaaın oolu alêr o kaloşu da çekeder gitmää evdän evä. Etişer onnara. Açan etişer, babu görer, ani o gezer kaloşlan. Da kapêr kızı teknâ altına. O hızlı çıkarêr kendi kızını. Kaloş sa gelmeer. Da babu deer:

- Dur, yonalım te burasını.

Yonucak nacaklan ayaanı, bolay gelsin kaloş. Köpecik da salarmış:

- Täyu, täyu, Marinka kaku teknâ altında.

Asker da däärmış:

- Neçin sän koydun onu teknâ altına? Ya, çıkar onu ordan.

Babu da baarêr koteyâ:

- Huu kuduz. Bu kuduz bilmeer, naşı yapsın da baarinêr bölâ.

Sora da horoz öter:

- Kukareku, Marinka kaku teknâ altında.

Babu genâ buna da baarêr:

- Bu kuduz horoz da imiş drocdi da olmuş sarfoş. Ya ne yalan söyleer.

- Ha, babu, çıkar kızçaazı, - deer asker.

Açan çıkarêrlar, kaloş ayaana görä. Da alêr onu bu ool, da götürer evä. Masal da biter.

Masalı annattı Petkoviç Dom. İv.

Caltay küüyündän

Yazdı Durbaylo M.A. 1976 yılda

«MİFLARDAN ANTROPOGENEZZDÄN YARDIMCILAR»

(Помощники человека - персонажи из мифов)

№10 DAA ANASI HEM KIZ

(Лесная Мать и девочка)

Varmış bir dāduulan bir babu. Dādunun varmış bir kızı, babunun da varmış bir kızı. İi| pek fikaarā. Yok ne isinnār. Dādunun kızı dāarmiş:

- Bān gidecām, dādu, kazanmaa.

- İi| hay, git.

Da bu kız gider. Çıkêr küüydän dışarı. Gidirkan, gidä-gidä o etişer bir alma fidanna. Fidan lafetmiş:

- Mari kızçaaz, kaz benim dolayanımı. Bıda te bu çıbıklarmı. Buluncam bān da senin iiliynā.

Kazêr kız, bıdêr. Da gider illeri. Etişer bir pınara. Da o:

- Mari kızçaaz, topla taşları benim dolayanımdan, düz benim aazımı da bulunurum bān da senin bir iiliynā, - demiş kıza. Toplêêr, düzer pınarın aazını orda. İslāā yapêr. Gider taa iileri. Etişer bir fırına. Da fırın deer bu kıza:

- İi, hey, mari kızçaaz, düz benim aazımı, mari.

Ama fırın tölä yıkılmış, veran, da fırın deer kıza:

- Düz benim aazımı, suya. Bān da bulunurum senin bir iiliynā.

Düzer kız. Suyêr. Bitirer, da gider taa iileri. Da etişer bu Daa Anasına. Daa Anası sorêr:

- Ne gezersin, mari kızçaaz| sän bırda? Bırda bölä insan gezmäs.

- İş aarêrım.

- Hadi gel da gir. Olcan bana sluga.

- Haydi.

Gider o üç günä. Gider da Daa Anası (karı) çaarêr hererdän kuşları. Kıza da deer:

- Te bunnarı yıkıycan, paklıycan, doyurcan.

Deer da gider kazanmaa. Bu kız yısıdêr su, yıkêr kuşları. Paklêêr islāā, üç gün. Açan üç tamannanêr, Hay. Ama kızı üüretmişlär:

- Tavana giceynis, vericek eni sandık. Almayısın. Alasın tee o kırık sandıyıı.

Da alêr bu kırık sandıyıı. Alêr onu, gelir evä. Etişer fırına. Fırında gözäl kırmalar. Uzanêr, çıkarêr bir tepsi, iyer islāā. Doyunêr. Geler pınara. İi| gözäl su, duruk su. O tek. İçer su. Gider, etişer fidana. Fidanda ne kırmızı almalar. Toplêêr orda alma. Geler evä. Şansoram dādu çıkêr karşı. Alêr o sandıyıı, giderlär aul içinä. Açêrlar, kırêrlar, çıkêr türlü kuşlar. Domuz da var, keser dādu, iyerlär islāā. Geler babu da çekeder:

- Pıı, nerdän aldınız?

- Tee ordan.

- Hay, bān da gidecām, - deer babunun kızı.

- Hay, git sän da.

Gider babunun da kızı. Çıkêr küüydän da etişer o almaya.

- Kaz, mari kızçaaz, benim dolayanımda. Bıda benim kuru dallarımı.

- Ya, durmıyım bān seninnän oyalanmaa.

Gider bu iileri. Gider, etişer pınara. Pınar deer kıza:

- Ya, mari kız, topla benim dolayınımdan taşları.

- Ya, durmıyım seninnän oyalanmaa.

Gider bu iileri. Gider, etişer fırına.

- Ya, düz, mari kızçaaz, benim aazımı. Tä bulunurum bän da senin bir iiliynä.

- Ya, durmıyım bän sizinnän oyalanmaa.

Gider bu daa ileri. Çıkêr ona karşı Daa Anası.

- Ne, mari kız, ne gezersin? Bırda bölä insan gezmeer.

- Geldim, tä iş aarêrım.

- İi, gel bana.

Bu gider. Daa Anası genä sıklık eder, gelir, toplanêr o kuşlar.

- Te bunnarı yıkıycan, paklıycan. Doyurcan.

Da Daa Anası gider işä. Bu onnara kaynadêr su. Bir çüven su. Aşlêêr kuşları, yıkarkana onnarı. İzmet edämeer ölä, nicä öbürü. Da açan gelir Daa Anası, kuşlar çıkêr da aalaşêrlar ona:

- Tä, bakmadı bizi, doyurmadı, yıkamadı, aşladı bizi.

Da Daa Anası gider işä. Bu onnara kaynadêr su. Bir çüven su. Aşlêêr kuşları, yıkar onnarı. İzmet edämeer ölä, nicä öbürü. Da açan gelir Daa Anası, kuşlar çıkêr da aalaşêrlar ona:

- Tä, bakmadı bizi, doyurmadı, yıkamadı, aşladı bizi.

Da Daa Anası deer kıza:

- Hay, gel da veriim kazancını.

Pinerlär bunnar tavana vermää kazancı. Daa Anası deer:

- Al te bu eni sandı.

Da bu, ii, alêr eni sandı. Geler evä. Uurêr fırına. Fırında var kırmalar, bu uzanêr – yakêr ellerni yok – çıkarmêêr. Geler pınara, etişer – islää duruk sucaaz. Hızlanêr içmää, su kaçêr aşaa. Yok, içämeer. Geler bu fidana, ii, hey. Yumuruk gibi almalar, kırmızı, gözäl. Hızlanêr koparmaa, alma çıkêr yukarı.

Etişer bu evä. Babu çıkêr karşı. Giderlär, açêrlar sandı. Kurbaa var, yılan, broska, türlü kurtlar mogilan. Bişey kazanmêêr kız. Masal da biter.

Masalı annattı Marin Sobiya, 1904 yıldan duuması, gagauz,

Kongaz küüyündä

Yazdı Durbaylo M. A. 1988 yılda

№11 KARI VERER BAAŞIŞ

(Variant – “Daa Anası hem kız”)

(Женщина одаривает девочку) /вариант/

Varmış bir dāduylan bir babu. Varmış dādunun bir kızı, babunun da-bir. Babu hiç görmesinmiş o kızı. Taşırdarmış bütün gün suvacıların su. A babunun kızı hiç bişey yapmazmış. Hepsini işleri yaparmış (yaptırmış dādunun kızına) öbür kız. Bir gün dādunun kızı getirmiş bir suvacı su da demiş:

- Bräh, bräh doyurmadım da sizi işä.

Babu da çıkmış, kızı da çıkmış da demişlär ona:

- Sän açan beenmersin, ani koyêris seni işä, iya, çık da git.

Hem aalarmış kızçaaz hem da gidäarmış. Babu da evdä urmuş dāduyâ birkaç yumuruk da demiş:

- Git, tã senin kızın stämer durmaa. Gidee gezmää şindi başka erdä. Git.

Kızçaaz gidä-gidä, etişer Onnaa. Bir koteycik demiş ona:

- Näänı gideesin, kaku?

- Gidiim, näänı gözlerim görüsydi.

- Paklasana benim kurtçaazlarımı. Yabancılar daladıydı beni. Da ayaacım kurtlandı.

Kızçaaz çok düşünmee da oturêr da aytlêê. Koteycik da dee:

- Geeri dooru veririm sana bir dizicik altın.

Gidee kız illeri. Gidä-gidä etişee alma aacına. Alma aacı innee, may aalêê: iyer onu kurtlar, tırtıllar, büyük-büük tırtıllar. Da aaç dee:

- Mari kızçaaz, nereyi gideesin?

- Gideem dünnäâ içinä. Baka aldı mamu ikinci da kırlattılar beni. Baka düyee beni da kırladêê beni.

- Paklasana benim kurtçaazlarımı. Da güzä kırmızı almacıklar vercäm.

Çok kız düşünmee, alêê da paklêê onun da kurtlarını. Gidee illeri dooru. Gidee, gidee, etişee bir pınara. O pınarın çökmüş bataklık dibinä. Da sızıntılar körlenmiş, ama pek da islää suyu varmış. Pınar demiş:

- Mari kızçaaz, paklasana benim batacıklarımı. Da ne islää suyum vardı. Da şindi kimsey içmee benim suyumdan. Bılanmış.

Kızçaaz çok düşünmee, alêê da paklêê bataklarını. Ama kızçaaz susamış. Da açan dadêr suyundan, ölä bir islää suyu (olmuş): duruk, pak. Doyamaazdı içmää: duruk hem suuk su. Da gitmiş illeri dooru.

Gidä-gidä etişmiş bir kuptöra kırdä-bayırda. O kuptör şansoracım may yıkılmış. Da demiş kızı:

- Mari kızçaaz, paklasana benim külcezimi. Paklayasın, tertipleyasın beni.

Yıkıldı hererlerim. Bän pek islää plêçintaları yapırdım. Ama şindi pişirämeerim, çıkêê sıcaklarım.

Kız da düşünmee da karêr bir çamur da suvêê islää onu.

- Dönüncäk geeri dooru bän vericam sana imää, - demiş kuptör.

Gidee kız illeri dooru. Etişer bir erä. Orda bir karı durêr evin başında. Da sorêr bu kızı:

- Näänı gidersin, mari kız?

- Gideem nereyi gözlerim görüsydi.

- Gel, - demiş, - bana. Benim var uşacıklarım. Var dört uşacım. Bän gicäm kliseyâ.

Yıka onnarı, pakla onnarı.

Açan kız gider içeri, görer bir keçicik, bir tauşamcık, bir da köpecik, bir da ayıcık. Karı gittiylän kliseyâ, bu alêê da çaarêr onnarı taa yakına. Da yıkêê, paklêê onnarı. Olêêla gözâl. O ayıcık biyazımış, olêê biyaz nicâ kaar. Bunnar oynêêla, sevineela. Aarêrlar da oynêê hepsi. O kızçaaz Marinkaymış. Marinka adıymış. Alêêla onu da oynamaa. Açan gelee o karı klisedän, bunnar oynêêla, sevineela. Mamusuna deerlär:

- İi, mamu, bak bizä. Biz ne gözâl olduk şindi. Ne çirkindik.

Mamusu sevinee, da dee ona:

- Ha, mari kızçaaz, iyelim. Sän idin mi?

- Uşaklara imää koydum, ama bän imedim.

Sora karı dee genä ona:

- Ha, biklä benim başımı birazçık, bän pek seveerim (seveem) benim başımı biklesinnär.

Kızçaaz çeketmiş aalamaa. Demiş:

- Neçin sän aalêêrsın?

- Pek canım acaardı ihtiar bakama. Pek düväärdi onu bizim o kuduz babu. Bän pek istäärdim onu kurtarmaa, da bana da ururdu. Kim nâbêê o şindi o deli babu bakıyı.

Da karı demiş ona:

- Ha, git te ordan. Var bir endek su dolu. Da bak ne geçicek.

İi, gider bu kız. Baksa – sandık. Sandık geçer su üstündän. Da ayırêr bir sandık, bir küçürek sandık. Kız seslee karıyı, da onu yapêêr ne karı söledi. Tutêr bir sandık.

- Ye, şindi var nicâ gidäsin bakanı bakasın. Veräsin biraz yardım da bakasın bakanı.

Alêê kızçaaz. Gidä-gidä etişer kuptöra. Ama acıkmış. Baksa – plêçintalar gözâl kaymaklı, da bu iyee islää, yok nicâ söylemää. Gelee bıyanı dooru. Etişee punara. İçee su. Etişee almalaa. Almalık büük dallar iner kendi ona. Alêê kız, iyee birkaç alma, birkaç da alêr futasına. Gidee, gidee bu. Çikêr köpecik önünä. Bir dizi altınnan. Da deer ona:

- Kaku, na bir dizi altın sana.

Kız alêê onu da. Ama dâdu, babu bakêê çardaktan, nicâ kız gelee üklü. Da babu kızına deer:

- Aa, tã bir aamak geler üklü. Ha, sän git da git.

- Ne o getirer da bän getirämiycäm mi? Bän taa hızlı getircäm. Taa islää, yecäm.

Da gidee. Açan kız gidee, bunnar açêê sandı. Ordan kolverilee bir sürü inek, koyun, tauk, domuz, bakasına ruba. Hem da altın getirer, imää hepsinä.

Bu ikinci kız gelir almaya. Aaç deer ona:

- Paklasana beni.

- İi, ha. Bulamıycıydım ellermi. Bän evdä bulanmamışım, dilim deliyä.

Da kız gidee illeri dooru. Kız etişee koteycää. Da bu dee:

- Paklasana benim kurtlarmı. Geeri dooru vericäm sana altın.

- İi-h, saade onu yapmadıydım. Kurtlamaa ellermi. İi-h, tã.

Da bu illeri gider. Gider bu illeri dooru. Etişee punara.

- Paklasana benim batacımı da susıycam, da içicän duruk su bendän.

- Pıı, tã sat batac sendän paklamadıydım. Bän anamda bölä iş yapmadıydım, da sendä yapıcam.

Gidee. Gidä-gidä, etişee bu kuptöra. Da kuptör aalaşêr:

- Yandım. Suvasana beni. Sıcaklarım çıkêê da islää pişirämeerim.

- İi, tã. Sat çamur karmadıydım şindi. Bän giderim illeri dooru.

Gidä-gidä, etişee o kariya. Ačan etişee o kariya, karı sorêr:

- Näänı gidersin?
- Giderim kazanmaa.

Karı demiş:

- Hadi, gel bana. Doyurucan dört uşaaı, imää yapıcam, bän da iyecäm geldiynän klisedän. Tut uşakları, topla onnarı içeri.

Kız demiş, açan karı gitmiş kliseyâ:

- İi, ey. Tä, sat bän iş yapmadıydım.

Da bu alêê tauşamı, tilkiyi, köpää, dökee haşlak su, haşlıyêê onnarı. Bunnar çıkêê karşı anasına:

- Kaku bizi haşladı, kaku haşladı bizi.
- Biz da onu.

Da karı sormuş kıza:

- Ne, gicän evä mi şansora, bölä aalêrsın?
- Özledim mamumu. Benim mamum pek islää.
- Git görmiym seni.

**Masalı annattı Raya D.M., 1913, gagauz,
Dezginca küüyündän, Komrat r-nundan
Yazdı Durbaylo M. A. 1988 yılda**

№12 HAYLAZ HEM ŞEREMET KIZ

(Variant “Daa Anası hem kız”)

(Ленивая и проворная девочка) /вариант/

Bir vakıt varmış, bir vakıt yokmuş. Varmış bir dāduylan bir babu. Varmış bir dāduylan bir karı. Varmış babunun bir kızı, dādunun da - bir kızı. Dādunun kızçaazı sesläärmiş, ama pek fukaareymış da hiç giinämezmişlär. Da bu kız çıkêr da gider nääni gözü görer.

- Gicäm iş aaramaa. Näända bulucam iş, orda işä gicäm, - neetleer kız. Da o gider. Gider da etişer bir pınara. İçer o pınarcıktan su da pınar deer ona:

- Mari kızçaaz, pakla benim batacımı geeri geçäärkana, vericäm sana duruk sucaaz.

- Paklüm.

Paklêêr bu. Gider, gider bu genä, etişer bir fırıncaa. O deer:

- Mari kızçaaz, suva benim fırın aazçaazımı. Geçirkana kızarılmış somuncuk vercäm sana.

- Suvıym.

Suvêêr onu. Gideer taa illeri. Etişer bir taziya. O deer:

- Mari kızçaaz, suva benim bordeyciimin kapucuynu. Birazçık suva. Geeri geçirkan, vercäm sana kızarılmış tauşamcık.

Suvêêr bu. Da gider illeri. Gider, etişer meyvalaa. Bir meyvalık, gözäl, ama dolmuşlar tırtıl. Yalvarêr o kızçaaza:

- Silk benim tırtıllarmı, pakla da geeri dooru vericäm sana meyva.

- Paklüm.

Paklêêr bu alma fidannı, erik, kirez fidannı. Paklêêr armut fidannı da gider. Da gider bu taa ötää. Etişer küüyün kenarına. Baksa, bir da tilki yatêr, ayaanı kırmış. Da deer ona tilkicik:

- Mari kızçaaz, baala benim ayaacımı. Geeri geçirkana, vercam sana yarım demirli altın.

Paklêêr onun da ayaanı. Etişer bir sokaa. Adamnan karı çıkmışlar kliseyâ gitmää. Da sorêrlar buna:

- Ne gezersin, mari kızçaaz? – sorêrlar ona.

- İi, ne gezerim. İş aarêêrim.

- Hadi gel biras bizä birkaç gün işlä. Biz gideriz tã kliseyâ, ama yap imää hem yıka uşakları.

İi, hey, yıkêr bu uşakları gözäl, yapêr imää, da açan gelir adamnan karı, uşaklar çıkêr karşı da deerlär:

- Mamu, kaku yaptı cici bizi.

- Haa, bän da yapıcam kakuna cici.

Çiirêr insannarı, oturêrlar, iyerlar. Da karı deer:

- Hadi şindi gidelim sundurmaya. Bıklä benim başımı. Açan geçicek bulanık su, sölämä, ama açan geçicek duruk su, sölä.

Açan geçer bulanık su, sölämeer, ama açan geçer duruk su, bu söleer. Tutêr insan bir sandık, vererlär ona bir fayton, koyêrlar o sandıcaa da deerlär:

- Evä etişmiyincäk, açmayasın.

Geler o kızçaaz evä. Etişer tilkiyâ. Tilki verer ona bir demirli altın. Açan etişer başçelerä, meyvalıklara, hepsi dallar iiler, koparsın alma, erik, armut – herbir meyvadan. Açan etişer taziya, tazi verer bir kızarılmış tauşan. Açan etişer fırına, fırın verer bir kızarılmış somun. Açan etişer pınara, pınarın kofası çıkarêr taazâ sucaaz içsin. Etişer evä. Da salarmış köpecik:

- Can, can-cau, tä geler bizim malü, dolu geler.
- Tıbıdä, sän da kim näända kurtlu leş idin da salêrsın.

Açan etişer kızçaaz evä, o dolu. Pek hepsi seviner. Babu, dädu çıkêrlar karşı, çırêrlar kızçaazı içeri. Açan açêrlar sandıyı, orda rubalar yanêr.

Sora babunun da kızı deer:

- Bän da gicäm. Raz däduunun kızı gitti, bölä çok kısmet getirdi, bän da gicäm.

Hadi gider babunun da kızı. Etişer o pınara. Pınar deer:

- Mari kızçaaz, pakla benim bataamı. Geeri geçärkana vericäm sana duruk sucaaz.

Bu da deer ona:

- Hey, ne. Sat paklamadıydım senin bataanı. Bän evdä yoktur yaptım ölä işlär.

Da bu gider illeri. Etişer fırına. O deer:

- Mari kızçaaz, suva beni da geeri geçärkana, vericäm sana kızarılmış somuncuk.

Bu da deer ona:

- E, ne. Bän ölä iş yapmadım evdä da sana mı yapıcam.

Gider bu. Etişer taziya. O deer:

- Mari kızçaaz, suva benim bordeyciimi, kapucuu yıkıldı. Geeri geçirkana, vericäm sana bir kızarılmış tauşan.

- Ee, ne. Bän ölä işlär evdä yapmêêrım da yapıcam sana.

Etişer meyvalara. Tırtıllar fidannara pinmiş, var çok. Fidan.

- Pakla, mari kızçaaz, benim tırtıllarmı da geeri geçirkan, vericäm sana meyva. Alma, erik, kirez – hepsindän.

- Ee, ne. Bän ölä işlär almıycam ellerimä.

Yapmêêr bişey. Yapmêêr bişey babunun kızı da gider illeri. Etişer tilkiya. Da bu deer ona:

- Mari kızçaaz, baala benim ayaamı. Geeri geçirkana vericäm sana bir demirli altın.

- Ee, ne. Baalıycam senin ayaanı. Bän iireneerim.

Etişer küüyün kenarına. Bir adamnan bir karı çıkmış, gider kliseyâ. Deerlär buna:

- Mari kızçaaz, naşı aarêrsın?

- İş aarêrım.

- İi, gel bizä, bizdä var iş.

Braayêr karı ona uşakları, imäâ yapsın, giisi yıkasın. İmeleri tütünä çalımdırêr, uşakları yıkarkan, haşlêêr. Giirämêr işä. Çıkêrlar uşaklar karşı da deerlär:

- Mamu, kaku bizi “gıh” yaptı.

Karı da deer onnara:

- Ha, bän da kakunu “gıh” yapıcam.

Açan gelir karıya, imeer bişey: ne mancasını, ne da ekmeeni. Ne da yıkanmasını görer. Da karı deer ona:

- Hadi gideciz sundurmaya da biklä benim başımı. Da açan duruk su geçicek, sölämä, ama bulanık geçicek – sölä.

Açan geçer bulanık su, tutêr ona bir sandıcak. Verer ona da deer:

- Açmayasın evä etişmeiincäk.

Açan gelir evä dooru, etişer tilkinin altınnarına. Savaşêr almaa, tilki dalêêr ellerni. Etişer meyvalara, kalkêr dallar yukarı. Savaşêr koparmaa birdan, ordan, bişey koparamêêr. Etişer fırına. Savaşêr ekmek almaa, tazı ellerini paralêr. Etişer o pınara. İçicek su, aşaa gider. Geler evä susuz. Geldiynän, hee, çıkêrlar karşı: gelir babunun kızı. Açan gelir babunun kızı da açêr içerdä o sandıyı... Ne izverlik var dünnedä hepsi o sandın içindä. Dolêr içersi onnarlan. Kaçêr babu, dädu. Hepsi üstlerni yolêr. Masal da biter.

Masalı annattı Petkoviç Dom. İv., 1923, gagauzka.

Coltay küüyündän.

Yazdı Durbaylo M. A. 1976 yılda

«KÜÇÜK ADAMCIKLAR»
(«Маленькие Человечки»)

**№13 “A” “ADAMIN PEYDALANMASI – NİCÄ UŞAK
EDENMÄÄ”**

(13 A: Появление человека; как занять детей?)

Bir dāduylan bir babu yaşarmışlar da hiç yokmuş uşakları. Şangelet. Napsınnar? Yapêr babu plaçinta da kim isin. Kalêr kenarları.

- Nābalım, dādu? – deer babu.

- Al, babu, bir susak, bān dā – bir susak...

Alêrlar bunnar... <...> Urêrlar susakları erä – dolêr içersi uşaklan. Da yapêr babu genä plêçinta. Bunnar iyerlar epsini. Kalmêr babuya bişey. Alêr dādu koçêrvıyı, babu – süpürgeyi da öldürerlär hepsini. Ama biri saklanêr biber susaana.

Babu yapêr pleçinta. Uşaklar öldü, yok onnar şindi. Da babu deer:

- Ey, dādu, makar bir braamadın, - deer, - isin te bu kenarları.

- Of, bān, dādu, bırdım.

- İi, gel, çocuım, Piperçu. Çık bırıyı.

Çıkêr bu ordan. Geler. Geldiynän, koyêrlar imäa. Şangelet. Nābıcêk o? İi, yollêrlar onu ineklän. Çekeder bir yaamurcuk yaamaa. İnek yudêr çocu da inek gelir evä. Mêy, gelmee çocuk. İnek gelee, çocuk gelmee. Oturêr babu saamaa inäa. Çocuk da baarêr ordan inäan içindän:

- U, ütü-tü, babu toplan, neetin görüner...

Bölä bir kerä, iki kerä. Ordan hep ses gelir: u-tü-tü... Babu baarêr dāduya:

- Dādu, ya gel, ba. Ne var bu inäan içindä da işidiler te bölä laflar.

- Ey, var. Ya oturım bān.

Genä ses baarêr:

- U, tü-tü, dādu, toplan zerä kalemin görüner.

- Ey, ne olsun bu inäan içindä? Nābıcız babu?

Keserlär inäa. Keserlär inäa, götürer babuyu yaza. Yazın yanında inäan babusunu brakêr. Orda lāazım deşsinnär da evdä unutmuşlar bıçaa. Dādu gicek bıçaa getirmäa, ama babu da.

- İi, bān korkêrım, - deer.

- Dur bırdä, bān gidicām almaa.

A babu ne isteer, yabanı işider. Annêr, ani babu stāmer ne durmaa, ne bıçaa almaa. Da dādu alêr onu da. Giderlär ikisi. Geler yabanı da iyer babuyu çocuklan kutotu.

Şangelet. Gidee yabanı. Gezer nekadar gezer. Şindi o tok, zerä nekaa imiş o babuyu, o tok. Gezä-gezä o acıkmış. Gider yabanı koyunnara. Alsın bir koyun da isin. A bu onun içindän birdän baarêr:

- Ey, çoban, - deer, - bak, zerä yabanı alcêk senin tee o vakla kuzunu.

Çoban kalkêr köpeklärlän, koolêr yabanıyı. Nābêr? Yabanı bırdan alamêr bişey. Gider sırtmaça. Baksın dana bişey alsın. Bu genä baarêr:

- Ey, sırtmaç, bak, zerä alcêk danıyı.

Nāpsın? “Uu, tü-tü”, - bırdan, ordan. Bıyannı-oyanı koolêrlar yabanıyı. Gider o hergeleyä. Gittiynän ergeleyä, savaşêr o kuli almaa. İsin, doysun, zerä aaç. Bu baarêr:

- Êy, ergeleci, bak, zerä, alıcek kuliyi yabanı.

Kalkêr adamnar, ergelecilär kırladêrlar yabanıyı. Genä – ötää-bıyannı... kırladêrlar yabanıyı. Yabanı acıkmış pek. Gider kaazlara. Babu orda. Otladêr kaazları. Yaklaştıynan orayı, çocuk baarêr:

- Babu, bak, zerä yabanı alcêk kaazı.

- Pıı, şışaymış daa islää, - baarêr bu.

Ordan-bırdan baarêrlar, kırladêrlar. Mêy, näpsın bu? Gezärkan, buluşêr tilkiylän. Bu deer ona:

- Mêy, tilki-kardaşlık, nääbım bän va? Ne var sa benim içimdä, nereyi da gitsäm, baarêr erkerä bekçilerä da ürküder. Bän da aaç kalêrim.

- Bilesin näbıcan? - deer, - sän git tee birıyı, te bu uvalaa. Uur erdä var kum. İ kum, iç su, i kum-iç su. Ölä yap taa şışincäk. Açıan çıkıcan tee o bayıra, tıkırlan aşaa. Da o çıkıcêk içindän.

Şangelet, gider yabanı, iyer kum ordan, toprak. İçer su. İyer kum, içer su. Şışmış o. Gider o bayıra da dıgırlanêr aşaa. Patlêêr o. Açıan patlêêr, çıkêr bu çocuk da geler evä. Açıan geler, çırtmıylan çalêr. Babu görer da deer:

- Êy, Piperçu geler bizim. Piperçu geler bizim.

Dädu da alêr Piperçuyu evä, da masal biter.

**Masalı annattı Raya D.M., gagauz
Dezginca küüyündän, Komrat r-nundan,
Yazdı Durbaylo M. A. 1988 yılda**

№14 “B” “BENİ ALSA PADİŞAAYIN ÇOCUU”

(14 Б: Если бы меня взял царевич)

Bir sırtmaçın üç kızı varmış. Anası-bobası giderlər un üütmää. Üç kızı kalıyı. Şılak olmasın deyni, zerä samoletlar gezerlər, o üç kızçaaz tıkêlar pençereleri da oturêlar. Pençerenin boyunda oturmuşlar, sülärmişlər biri-birinä. Däärmış büük kız-kakuları:

- Beni alsa padişayın çocuyu, dokuycam bir pala ona, bir kover askerni örtsün. Örtsün da artıcêk da.

Ortancısı däärmış:

- Beni alsa padişayın oolu, yapıcam bir fırın ekmek. Doyurucuk askeri da, kalıcek da bir somun.

O küçüyü da däärmış:

- Beni alsa padişayın çocuyu, yapıcam ona iki uşak. Biri kız olacek, biri da – çocuk. Çocuun annısında ay olucek, kızın da – gün.

Padişayın da çocuu gezäärmış evel. Şindi bu işidii bunnarı. İşittiyän, gider içeri. Gidee evä, sölee anasına-bobasına. Deer:

- Filan erdä sırtmacın üç kızı var. Bän alıcam birini.

- Naşı o? Sän sırtmaçtan kızı alasın? Sän padişayın oolu.

- Yok, bän alacam, - däärmış.

Gidee bu o kıza. Alêê o onu. Yapêlar düün, çekeder yaşamaa. Kalêr insan kalın. Padişaa da, nicä şindi gelir bizim padişaalıklarda. Bunu da alêlar gitsin başka padişaalı. Geler prikaz – gitsin başka padişaalı. Bunun da karısının olêr uşaa. Olêr, nicä söylemiş bir kız, bir da çocuk. Çaarêr babuyu bu kainnası o gelinin. Çaarêr, yapêr bir koropkacık. Koyêlar o uşakları da kolvererlər suya. O karının da yanna koyêlar köşeya bir araba çalı, gömerlər kariyı belâkadar. Yazêlar bir da kiat kocasına, ani tã bölä-tã bölä. Yaptı sana... yapıcıykana sana gün, ay, bir çocuklan, bir kız, yaptı sana iki köpek. Bu da genç padişaa yazêr:

- Köpek mi, kedi mi, brakın ölä dursun, bän gicinkän, dursun.

A bunnar gömerlər onu belakadar da saley hepsi birär tükürük tükürsün, birär da çalı ursun.

Bir yıl mı geçer. Osa yarı mı yıl geçer, gelir kocası. Geler kocası. Ačan görer orda onu, ii, oda orda da brakêr. A bu, ani uşaklar, ani su üstündä, çıkıla daalar boyunda bir bordeyâ. Orda varmış bir dâduylan, bir babu. Yokmuş ne uşakları, ne vnukaları – bişeycik. Saade o uşaklar, ani çıkmışlar. Däärmış babu:

- İçkisiydi, dâdu – senin. Ama insansıydı – benim kismetim.

Ačan bakêlar – iki uşak. İi, bunnar çıkêlar, çıkarêlar onnarı. Bakêlar onnarı, büüderlər. Şkolaya gitmää deyni ikisi da akıllı, güzâl, prâmo, dünneyin güzelleri. Şılaedärmış o ay hem yıldız ölä, ani bütün lampasız yaşarmışlar. İi, şkolada da uşaklar başlêêr demää onnara “buldumcuk”, “buldumcuk”. O uşaklar da azetmerlər.

Onnar aldadêlar dâduylan babuyu da giderlər. Deerlər:

- Bizi Kurçuyâ yollêêlar, Kurçuyâ gides. – Bölä aldadêlar dâduylan babuyu.

İi, şindi, azırlêlar dâduylan babu çörecik. Koyêlar torbalarna da giderlər. Gidee bunnar. Alêlar başlarını, giderlər. Görêr bir şılacık. Ačan gitmişlər, kimseycik yaşamêê o ev içindä. Büük varlık, büük zenginnik, hepsi dolu, ama kimseycik yok. İ da – iç da. Yaşa da burada. Yok kimseycik, ne söylemää. İi, başlêêlar yaşamaa burada. Ama babu, ani yapmışlar fenalık padişayın karısına, duşman ne var. Da padişayın karısı yollêêr onnarı:

- Git da naşı, naşı yap, ama yok et o çocuklan o kızı.
İi, bu gidee. Ačan gidee, kızçaaz içerdä yalnızmış. Aulda beygiri varmış. Çocuk da – aucuymuş.

- Năbıısın, mari kızçaazım, yalnızçacık?

- Năbım? Batü gidee aulanmaa, getirer bana türlü işlär, aldanmaa deyni. Da tä yaşım.

- İi, kızım, ani sän yalnız bölä buuşacan, yolla batini getirsin Dünnäa Gözelinin almasını sana.

Da bu gider. İi, açan geler batüsü, kız demiş:

- Batü, bän istämem yalnız durmaa. Bana getiräsin dünnäa gözelinin almasını. Bän ozaman aldancam. Bän yalnızça, kimseycik yok.

İi, bu stämer küstürmäa kardaşını, alêr başını da gider. Gidärkana, karşı geler bir babuyu. Bu dee ona:

- Çocuum, sän gidesin, ama bir canavar, bir da çöşmä, bir da aacı var. Alma aacı, çok da aacı, dünnäa acısı onda. Çöşmä da iki kurnalı. Birindän kan akêêr, birindän da – irin. Ačan içecän onnardan, deycän: “Bräh, da ya suyu. Bölä su bän taa içmedim!”. Dadıcan o almadan. Da deycän: “Bölä alma bän yoktur idiim!”.

Da bu gidee, gidee. Etişee o almaya, o alma aacına. Da açan koparêr, bir alma dalêêr, deer:

- Bräh, - deer, - ya bu almadakı dadı.

Da gidee taa ötää. Etişer çöşmeyä. Çöşmedän iki kurnadan da akêr. Ačan dadêr, da dee:

- Bıı, ya ne iş.

Ama babu demiş ona taa bir iş. O demiş:

- Bak Dünnäa Güzelin kapalı mı gözleri. Açıkça, uyumêêr o. Uyumêêr kırk birinci katta.

Bu gidee açan, gözleri açık, uyumêêr. Da açan sardırêê islää peliyni, bu sorêr:

- Nerdä alma aacı? Neredä sän gördün dünnäa gözelin almasını?

- Te bak.

Bu alêr dünnäa gözelin almasını da geler evä. Gelii. Başlêê bu genä gezmäa. Buluşêê padişayın çocuunnan, ani bobası onun. Bobası da gezärmiş genä ölä erdä. Ama pek benzärmiş bobasına da bu sorêr:

- Nerdäydın sän şindiyäkadar?

İi, çocuk annadêr, nicä atmışlar onnarı da birkaç gün yokmuş evdä. Sora gitmişlär dünnäa gözelin almasını getirmäa. Da bu pek seviner. Padişaa oolu bilmeer, nerdä dünnäa gözeli durêr. Bu sa getirmiş almasını. İi, bu gidee evä. Da deer mamusuna:

- Tä bölä bir çocuklan buluştum. Islää, ani bana benzeer. Bizim familiyamızdan varmıydı tä bölä-tä bölä erlerdä?

- İi, nerdän olcêk? Yok, çocuum. İi, nerdän olur.

İi, bu açan bunu işidee, mamusu babuya genä deer:

- Git, git da yap, ani olmasın bu çocuklan bu kız hiç dünnedä.

Genä bu babu gidee. Gidee babu, açan da sorêr o kızı.

- İi, nasıl kızım, getirdi mi batin almayı?

- Getirdi, babu. Spasibo, ani söledin. Ne islää, oynım bän onnan.

- Kızım, o alma da islää, ama sän istäyäsın aynasını dünnäa gözelin. Aynayä bakıncan, düzenecän. Düzenecän.

Genä gider bu çocuk. Etişeer çöşmeye, ani su datmış, almasından imiş. Gittiynän, genä dünnäa gözelin açkılmış gözleri. Da bu däärmış hem kamçıylän ururmuş ona:

- Sardır, sardır.
- Sölä bana, neredä senin aynan.
- Tä.

Alêr bu aynıyı da getirer evä. Getirer bu evä aynayı da genä buluşêê bubasınnan. Öbürü sorêr:

- Neredäydin ba, çocuk? Okadar gün görmedim seni.
- İi, ey, batü. Var bir kızkardaşım da ölä naazlı alıştırdım onu da ölä sınaştı pek bu işä.

İstedi alma, getirdim. Dünnäa Gözelin almasını da istedi. Getirdim. Saçlarını taramaa deyni istedi ayna. Ayna var çok. Dünnäa Gözelin olsun aynası.

Açan işider bu işi, genä gider da söleer mamusuna.

- Aynasını da getirer, - deer, genä.

Genä gider bu babu. Da dee kıza:

- Da biliymisin ne, kızım?

Alma-alma gibi. Ama sölä, ani getirsin sana bulü, ona da karı.

İi, bu isteer batüsundan bulü. Bu da deer kıza:

- Gicäm, ama bilmeerim geeri gelecäm mi.

Gider bu. Bakêr – gözleri yumulu. Osa çocuk sanêr açık. Sardırmaa savaşêr peliyni.

Bir da bir ses:

- Taş ol, demiş.

Bu taş olêr. Doksan dokuz taş varmış hep, ani gitmişlär Dünnäa Gözelini getirmäa. Bu üzücü olmuş. Bakêi yola bir gün, bakêi iki gün yola, bakêi üç gün yola. Uce saçaktan kan damnamaa. Uce annie, ani batüsü yok. Alıy başını kız, kendi gider yola. Gidiyi kendi. Da genä çıkıı o babucuk. Dei:

- Nereyi, kızım, gideesin?

- Nereyi gidecäm, babu. Benim batüm gitti almasını getirdi Dünnäa Gözelin. Aynasını getirdi, şindi da gitti Dünnäa Gözelni bana bulü getirmäa. Bana bulü, kendinä-karı. Da taa yok, yok oldu.

- Senin batün oldu taş, - dedi. Şindi gidecän, açan var bir canavar. Canavarın önündä – ot. Al o otu. Koy keçiya, keçinin önündän al kemii, koy canavara. A taa ötää gidecän, görcän çöşmä iki kurnalı. Birindän akêr kan, birindän akêr irin. Kanı dadıcan, deycän “Aman, ela suyu”. İrindän dadıcan da decän “İi, alä dadı bu suda var”. Almaya, açan gicän, dâ, ani “Bräh, bu almada iya dadı var”. Geçicän da gidecän illeri. Açan gidecän, bak açık mı gözleri. Açıkça gözleri, uyıı. Yer kapalıysa gözleri, o uyımêê o ozaman. Var onun doksan dokuz pelii. Sardır onun peliklerini elinä, göstere sin sana batini: “Göster benim batimi, göster benim batimi”.

Gider açan, gözleri açkımış – uyıı. Girişer bu sardırmaa koluna pelikleri hem demäa:

- Göster benim batimi, göster benim batimi.

Bu hepsini gösterer. Da hepsi kalkêr adamnar. Üzüncüyü açan gösterer, o batisi çıkêr. Alêrlar başlarını da gellerlar geeri. Da üçü da piner Dünnäa Gözelin beygirnä. Gelela bunnar evä. Açan gelelaa, başlamışlar yaşamaa. Genä çıkêr bu çocuk da gider daaya. Burada karşı geler bobasınnan. Da bobası sorêr:

- Nerdäydin ba, çocuk şindiyakadar? Hep görmedim seni.
- Batü, gittim Dünnäa Gözelini getirmäa. Getirdim ona bulü, bana – karı.
- Bräh, ela işi. Bän padişaa ooluyum da hiç bilmeerim kim o Dünnäa Gözeli. Da sän karı almışın onu. Pazara yapıcam bir ikram, geläsiniz hepsiniz bana semyalan. Yolhıcam sana kuçeri faytonnan.

Geler bu evä. Mamusuna sölee hazırlansın. A bu da deer:
 - İi, näbıcıyz. Uce buluşmuş Dünnäa Gözelinnän. Yapıcêk konuşka da çaarıcêk seni da.
 - Korkma, biz onnarı otravalıycız. Üçünü da kaybediciz.
 İi, yollêêr padişaa onnara faytonu. Bunnar giïnerlär. Geler bunnar üçü da. Durêrlar.
 Ama Dünnäa Güzeli biler ne olurmuş dünnedä helbettän. Da deer bunnara:
 - Bän ne söleycäm, sesleyniz beni. A beni sölämedilärma, ani birääni uzanmayım.
 Bunnar giderlär o köşeya. O insancık belä kadar çürümüş. Çıbıklar da yanında,
 çallardar-da, ama açan gireceklär içeri, läázım. Girirkana içeri, faytoncu demiş onnara:
 - İnin da urun buna birär çıbık hem birär tükürük tükürün. Däärmış Dünnäa Gözeli:
 - Bizim elimiz varmıycêk ona urmaa.
 Da bunnar gitmişlär illeri. Karşıdan padişaaaya faytoncu demiş:
 - Bunnar urmadılar.
 - Çedt nimi. Urmadıysıdılar, brak.
 Girerlar içänna. Açan girerlär, masalar kurulu. Bunnarın da çanaklarna üçünä da
 koymuşlar. Babular koymuş.
 - Gidin da getirin tee o karıyı köpeklärlän bırıyı.
 Getirerlär o karıyı, kudrasını-da. Da Dünnäa Gözeli verer bir parça ekmek bir köpää.
 Bir parçayı da öbür köpää. Köpeklär öleer ikisi da. A padişaa oolu deer:
 - Bunnarısıydı giïdirin nicä padişaa.
 Açan giïdirerlar, padişaa sorêr:
 - Ne söleycän bu malinä hem babuna? Kırk bıçak mı, osa kırk atlı mı?
 - Kırk beygir.
 Da babuyu baalêrlar kırk beygirin kuyruuna. Kayınnıyı da kırk bıçaa izin vererlär.
 Bunnar öler. Masal da biter.

Masalı annattı Topalova Elena G., 1924
Kotlovina küüyündän, Gagarina 65
Yazdı Durbaylo M. A. 1991 yılda

№ 15 “V” “DAA TÜRKCÜSÜ”

(15 В: Лесная певича)

Varmış bir adamnan bir karı. Varmış onnarın bir oolunnan bir kızı. Çocuk onnarın olmuş onbeş-onaltı yaşında. Kız – taa küçük. Bobası demiş:

- Çocuum, bân ölücām, ama siz sesleyasiniz mamunuzu. Sölāmâyāsınız ona karşı. Siz sat ikiniz – kardaşlan, kızkardaş. Biri-birlernizi sesleyāsınız da yaşasınız kardaşlan hem kızkardaş. Evlendiylān da, çocuum, kızkardaşını sıbıtmayasın. Sormayaan biri-birinizā bişey, birääni gitmāyasınız.

İi, çocuk sesleer. Geler vakıt mamusuna da ölmää. Dee:

- Çocuum, bân duyêrım, ani bân ölücām. Siz kalêrsınız ikiniz. Sān şansora sıradaysın evlenmää. Ama kızkardaşın taa küçük. Onu da bakasın, onu da sıbıtmayasın. Sān kızım, sesleyasin batünü, o da seslesin seni. Sān, çocuum, getir bir insan. Sıbıtmayasınız onu, ey. Nereyi gicān, ko kızkardaşın da bilsin, aalamasın. Yollar boyunda onun kimseyi yok.

İi, mamusu da öler. Gömer onu. Geler vakıt – çocuk evlener. Olêêr çocuun uşaa. A bunnar da giderlār her pazar karısınnan kliseyā. Brakêrlar kızkardaşını evdā. Varmış adamın beygirleri, varmış inekleri. Kız bakêr onnarı, bakêr uşaanı. Yıkêêr, kürer damı, verer alaf hayvannara, sulêêr beygirleri.

Ama kızın var bir kuması. Da bu her Pazar gelirmiş ona yardım etmää yolun üstündā komuşuykası, da onun kumasıdı. Gelirmiş da yardım edirmiş. Pek däärmiş buna:

- Yardım ediim sana, kuma.

Şindi uşak aalamış. Kızçaaz yakmış sobıyı, yapmış imää. Da açan gelmiş kuması, demiş:

- Mari kuma, hadi gidelim da sulêylım beygirleri. Zerā bu uşaklan beygirlerā būün verilmedi imää hiç. Şincik klisā kolverecek, da batü gelirsa, da görürsa, ani onnar aaç, kim nābıcek beni.

Açan giderlar beygirlerā, kuli asılı beygirin yanında. Baalı bulmuş. Da kız gider kaçarak da söleer kızın bakasına.

- Ya gel da bak, bizdā ne var. Diil ani kuli dolaşsın, ama baalamışlar kuliyi beygirā da o ölmüş.

Adam gelir. Görer da deer:

- Bu iş yok nicā kendi olsun. Kendi bu buulsun. Bunu asmışlar beygirin yanında.

İi, kızçaaz çok düşünmee, ama korkêr da. Alêr yolu da gider batüsuna. Çak kliseyā gider. Söleer, nicā kuli damda asılı. Batüsü gelir illeri, kızçaaz ardına, bulusu da – taa ardına. Da batüsü demiş:

- Bük iş – bir kuli.

Almış, koymuş taligaya, koşmuş da götürmüş onu bir çukura atmış. Deer:

- Yok bişey, yok kusuru bir kulidān. Allahtan vardı bu olmaa.

Da giderlār bunnar genā kliseyā. Uşak sa hiç uyanmêêr. Aalamêr da hiç o uşak. O kız genā süpürer kapunun önünü, yapêêr imää. Bitirer işini. A demiş kumasına:

- Mari kuma, başka kerā bu uşak ne aalaardı. Şindi hiç uyanmadı. Ya bakalım, neçin uşak uyanmadı.

Açan alêr da açêr uşaa, uşak baalı, olmuş kap-kara. İnsan koymuş sallangaca, sıkmış buvazını.

Kız genā kaçarak gider komuşusuna. Annadêr:

- Ya, gel da bak ne var.

Geler adam.

- Ya bu da diildir ii iş. Tez git da sölä batüna.

Kız gider.

- Batü, uşak hiç aalamardı. Da açan daattın, tã kuma da bizdiydi. O gördü, nicã uşaa sıkmış, ölä da o ölmüş.

Batüsu da genã – ileri, kız da – aardına, bulüsu da onun ardına. A bulüsu şüveli deer kocasına:

- Gördün mü senin ii kardaşçıynı, ani biri birinizi pek yınandırdınız hem sesläärdiniz. Neçin? Geçän Pazar öldürdü kuliyi. O da öldürdü uşaa. Tã senin kızkardaşın nãbêr. Gördün mü? Senin kız kardaşın nãptı?

Batüsu koşêr taligayı da demeer hiç bişeycik. Koyêêr nacaa taligaya, kızı da götürer daaya. Koyêr kızın ellerni bir kütmek üstünã da keser ikisini da. Keser ektãn. Da kız kalêr daa içindã ölä baarak, aylayrak. Ani var daada kırmızı yapraklı aaçlar-onnar tã o kızın kanı. Onnar düşmüş erã, serpilmiş, nicã o kızın kanı. O fidanın yaprakları da ondan olmuş.

Baara-çaara o kız çeketmiş gezmã da içindã da yırtılmış rubacıkları. Da gezã-gezã kalmış, çıplak nicã anadan duuma.

Padişayın da çocu her Pazar gidãarmış daya avlanmaa tüfeklãn. Ama bu kız girirmiş çalı gümelerinã, ani sık da görünmeer hiç. Da o ölä gözãl türkölär çalırmiş o daa içindã, ani aahıcan çıkarmış, işittiylãn. Da çocuk yaklaşêr birseret o gümeye, neredãn türköl işidilmiş. Da çocuk demiş:

- Bölã gözãl türköl çalêrsın. Bãn her Pazar işiderim senin sesini. Çıksana da göreyim seni. Nesoy ölä gözãl türkölär bilersin çalmaa.

- Bãn çıkıcam üzã, ama yok nicã çıkıyım. Bãn pek çıplakım. Benim rubalarım daaldı. Git, getir bana bir kat ruba, da koy tee o çatala. Getir bana dartmaa, giinmã da bãn çıkçam üzã da sãn beni görücãn.

Gider padişayın çocu evã, söleer bu işi mamusuna. Ama çocuk taa görmedi nesoy insan o kız: karı mı, kız mı, ama isteer bilmã. Da alêr bir kat ruba. Geler daaya. Koyêr o dala hepsini ne lãázım giinmã deyni, dartmaa, ayak kabı. Da çıkêr kızçaa ordan. Açan çocuk görmeer onu. Da kız giinip, çıkmış üzã. O nicã bir gün. Ama açan yok kolları. Yok ektãn kolları. O – gün, ona bakêrsın, ama buna bakamêêrsın. Ölä pek gözãl kız. Ama elleri hiç yok ikisi da.

- Hiç düşünmã çok, - demiş çocuk, - ellerin yok sa. Aazına bãn doyurcam, ama sãn ol.

O kız ölä pek gözãlmiş, ani bölã yok nicã bulmaa başka erdã. Da gitmiş padişaa oolu da söylemiş mamusuna, bakasına.

- Bãn alcam onu bizã.

- Alcan, ama nesoy karı olucek sana raz elleri yok, çocuum.

- Doyuracam aazına hem giidirecãm onu, ama onu alıcam.

Ne yapêêr sat görmã onu.

Da getirer çocuk onu evã. İi, raz çocuk pek beenmiş onu, mamusu da beenmiş, bakası-da. Giidirer onu, doyurêr onu. Bakêrlar onu. Geler vakıt o şansoram kalêr aar. Da çocuk gider askerã. Kız da ona ölä deer:

- Yaaratçam sana bir çocuklan, bir-kız. Biri olucek gün, biri da-ay. Bana ölä geldi, ölä söledilãr... gecã. Kız olucêk gün, çocuk da-ay. Bakamiycan onnarı, ölä pek gözãl olucêklar.

Geler vakıt da duyêêr iki uşak. İkisi da ölä gözãl, ani yok nicã annatmaa. Da mamusu yazêr çocuana askerã bir kiat, ani duudu iki evlat. Biri çocuk, biri kız, ama pek gözãl. Günã bakêrsın, ama onnara bakamêêrsın, ölä pek gözãl. A poçtar illeri gezãardı taligaylan küüydan küüya. Da etişer o küüyã, neredã onun bulüsu yaşêêr. Ama kocası da askerã. Bunnar kaurêr kızın kihadını da açêrlar onu.

Açan okêêrlar o kihadı, onnar tanêêr, ani bu iş onnarın kızı, ani kolsus çıkıcêk. Onnar tanêêrlar kızı. Da annêrlar, ani kihadı yazmışlar başka ellâr o da sat söläärmış. Da annêrlar, ani pek gözâl evlatlar. Bunnar siler bu yazıyı, ani yazmışlar, ani uşaklar gün gibi, ani onnar hem ay gibi, da yazêrlar, ani senin karın yaaratı iki pali. Gidee o kihad çocaa. Osa poçtar kalmış o gecä onnarda, zerä yaamur yaayarmış. Da açan çocuk kableder o kihadı, yazêêr geeri bölä:

- Mamu, verin palileri kollarına da gitsin nereyi gözü görer. Alsın uşaklarını da gitsin palilerinnän barabar (kutotu).

İi, nicä padişaa oolu yazmış, ölä da olur. Alêrlar o uşakları, sarêrlar. Da koyêrlar birisini bir tarafına, öbürünü da – o tarafına. O uzadêr kesik elceezlerini. Raz çocuk bölä yazêr. Da gidee o insan. Gidee, gidee da etişee bir çayıra. Bir büyük çayır, nekaa gözün görer. Çayır, hep çayır, eşillik. Gidä-gidä, etişer bir pınara. O uşaklar aalêêr. Aaç, sulanmadık. A yok nicä sulasın da yok onun elleri. Oturêr o pınarın yanında da çekeder aalamaa. Uşaklar aalêêr, o da aalêêr. Geler orayı bir dâdu, ihtiar bir dâdu. Sorêr:

- Ne aalêrsın, kızım?
- Ne, nâbiyım, dâdu. Tâ elceezlerim yok, uşacıklarım susuz da aalêêr.
- Kolver onnarı, te bölä, kolver onnarı pınar içinä.
- Of, of, korkêêrım buulucêklar.
- Buulmıycêk, buulmıycêk. Ya uzat elini da tut. Saa elini kolver, kolver.

İnsan kolvermiş o uşaa suya orıyı. Kendi kolvermiş tä bölä. Kolverdiylän, olmuş eli, tutmuş da uşaa çıkarmış.

Sora demiş dâdu: “Kolver kızı da”. Saa elinnän koymuş çocuu.

- Kolver, – demiş, kızı da.
- Dâdu, korkêrım, ani buulucêk.
- Korkma, buulmıycek. Kolver, kolver, bân sana deerim, kolver.

Da bu insan uzaltmış kolunu da kolvermiş onu suya. Da öbür elinnän koymuş, bunnan da tutmuş. Almış, sarmış o uşakları. Kurulamış, emzirmiş onnarı. Çeketmiş gelmäâ, nerdä onnarın kendi küüleri. Gelä-gelä etişer onnarın uuruna. Osa biler evlerini. Açan o koca, büyükmüş kız, açan batısu kesmiş onun ellerini.

Açan etişer evin uuruna, işider orda şamata gider. Şennik orda, garmoşka çalêr, baarış işidiler. Yaamur sa çekeder yaamaa. Orada da varmış bir büyük aaç, kara aaç. Sık yaprakları ani, ölä aaç. Da taman tokadın uurunda büyüymüş. Girer bu o aacın altında oturêr. Uşacıklarını sever, da oturêr orda. Köpek sa salaarmış ona. Batısu da çıkmış sokaa da demiş:

- Kim bu birdä bölä oturêr da köpek ona salêr?
- Bir yolcu.
- Karı tarafı mı osa kim?
- Bir babucuk, yolcu olmuş, iki uşaklan gider.

Bu adam gider karısına da demiş ona:

- Mari, var orda bir karıcık, gitsänä alasın onu içänna. Koy te bu hayada onu. Bir yolcu karı iki uşaklan.

- Ya, lăázım o bana. Sän pek lăázım toplayasın kapuna bölä şeyleri.

Adam durmuş da demiş, ama köpek sa salêêr, da o biler kim var. Da kendi gitmiş altına da demiş:

- Bulü mu, babu mu, ne deyim sana? Ha, gel da tee o hayada gir, otur köşedä.
- İi, çocuum, sizda var kalabalık, işiderim birdan.
- Bizdä kumetriya var, babu. Ama sän da gel köşeyä, hayada, tee orıyı.
- İi, bu insan çıkêr oradan. Koca da illerdä demiş karısına:
- Koy ona bir çanak imäâ o insana. Koy köşeya.

Bu insan da çekmiş şalinkasını gözlerinä, da gitmiş oriyi. Kapu ardına, köşedä oturmuş. Sora adam da demiş:

- Te biriyi geç.

- Aa, bana eteer bu kapu ardı da. Oriyi gitmeycäm uşaklarlan.

Da bu insan oturmuş orda. Vermişlär ona bir stakan şarap, koymuşlar bir farfiri imää ona, o imiş. Da adam getirmiş taa bir filcän şarap:

- Ya veriim bu bulüya taa bir filcancık şarap içsin. Yolcu, kim neredän geler, sökmüş biriyi kadar. Bölä yol, of, zavallı.

Karı içmiş taa bir şarap. Padişayın da oolu o dostunnan gelmiş buna barabar. Sora gicek evä, ama şindi o kumatrityada bulunmuş. Da demiş sofrada:

- Mëy, bu yolcu uzaktan gelmä, kim ne gözäl türkölär biler çalmaa. Ya, sölä ona çalsın bir türkü. Bu olmalı türkücü.

A bu karı işider birä-bir. Osa padişayın oolunu tanıyêr. Onun sesindän tanıyêr kocasını o. Da o geler ona da deer:

- Babu, bulü mu sana deyim? İy, çal bir dicel türküsü. Sän bilmäk göräsin.

- İi, söyleyim. İy, şen olunuz nekaa varsınız hepsiniz bırdä.

Da o çeketmiş çalmaa o daa türküsünü. Osa o daa türkücüsüydü. Da padişayın oolu otururmuş karşıda saadıçlan da atlamış masanın üstündän da geçmiş. Açmış o insanın üzünü. Da tanımış karısını, ani o. Ama bunun elleri var. Onun karısı sa elsizdi, da iki uşaa var. Da açan alêr o uşakları, bakêr onnara. Görêr – birisi Ay, birisi da – Gün. Okaa pek gözälmiş o uşaklar. Adları Aylan Günmüş. Da bu çekeder sormaa, sormaa. İnsan da söyleer. Söleer adama kuudular onu, nicä kabletmiş o kihada, yazmışlar ona. Ani iki pali yavrusu getirmiş evä, diil Aylan Gün. Da adam sorêr:

- Kim var nicä yazsın bu kihadı?

Da düşüner bu adam. Yazmışlar “İki pali”, diil “Aylan Gün”. Adam alêr sıkılmaa bulüsünü. Da bulüsü demiş:

- Bän yaptım bu işi.

Brakêrlar kumatrityi bölä, nicä çeketmişlär. Da çıkarêrlar damdan beygirleri. Baalêrlar bulüsünü kollarınnan kavasını bireri da baalêrlar beygirin kuyruuna. Beygirlerä da urêrlar bir kamçı. Da nerdän gidärmış – kolu düşärmış, neredä – ayaa. Da olmuşlar çayır, bayır parçaları. Yapmış o beygir onu parça-parça. Da bu insan da kurtulmuş. Çocuk da karısınnan yaşaarmış. A batüsü da dul kalmış.

Bak nâpmış ona bulüsü. Annatmış, nicä kestirmiş onun ellerini. Duşman bulüsüymüş, kırlattırmış onu evdän. Savaşmış onu öldürmää. Kendi karı baalamış uşaanı, buvazlamış onu, kuliyi. Ama deyivermiş, ani kiraşası baaladı. Tä neylär olmuş. Bu diil yalan. Bu diil masal. Bu kâr.

Masalı annattı Sarandi M.S.,1920

Avdarma küüyündän

Yazdı Durbaylo M.A. 1976 yılda

BÖLÜM III

РАЗДЕЛ III

HAYVANNAR İÇİN EPOS
Животные и эпос о них

I “HAYVANNAR İÇİN EPOS”

№1 “EVDÄN HOTARA”

(От дома до границы.)

Varmış bir dăduylan bir babu. Babunun varmış bir kızı, dădunun da-bir kızı. Bir keçileri varmış.

Dădunun kızı gider onu onlatmaa. Götürer otlatmaa, pınara da sulêêr. Geeri– dooru da sulêêr. Ačan gelir evä, babu sorêr:

- Naşı keçiciim, otladın büün?

- İi, otladım. Aldı beni evdän-hotara, hotardan-pınara, sora pınardan-evä. Var mı nicä otlamaa?

Dăduylan babu çekişerlär, baarışêrlar. Keçi da sesleer. Sabaalin kalkêr dădu. Götürer bu gün babunun kızı. Hadi gider babunun kızı keçiyän. Gider, otladêr, sulêêr. Geler evä. Çıkêr babu onnara karşı:

- Ne, ba keçiciim? Otladın mı?

- Hey otladım, - demiş, - aldı beni, evdän-pınara, pınardan-hotara, hotardan-pınara, pınardan-evä.

Çekişerlär babuylan dădu. Keçi sa sesleer. Sabaalin gider babu kendi. Otladêr keçiyi, dönä-dönä sulêêr. Gün kauşêr. evä babu. Ačan gelir babu, dădu çıkêr karşı ona.

- Nicä keçiciim? Otladın mı büün? Doydun mu?

- E, hey. Ne doyunucan? Babu aldı beni evdän. Götürdü hotardan evä, ne su içtim, ne otladım.

Sabaası gider dădu. Otladêr. Şaşêr nicä baksın. Ačan gelir evä, babu sorêr:

- Nicä otladın mı büün?

- Ne otlıycan. Aldın beni evdän, sora – hotara. Hotardan pınara. Ne su içtim, ne da uyudum.

- Getir babu bıçaa.

Getirer babu bıçaa. Keserlär keçiyi. İyerlär babu da dădu da. Bundan sora yaşêrlar raat.

Masalı annattı Sırf E.İ., 42 yaşında,

Kiriyettä,

Yazdı M. Durbaylo 1976. yıl.

№2 “YIRAK-KIRAN KEDİ”

(Одичавший Кот)

Bir kedi hep iyirmiş çölmeklerin üstünü. Da babu kırladêr onu evdân oklavaylan. Kaçêr kedi, kaçêr, evdân. Karşı geler tauşannan. Deer ona:

- Hadi, evleneciz.

- Hadi.

Da bunnar evlenerlâr ikisi. Şindi gidârmişlâr tauşannan kırdâ. Tauşan da gider getirmää ona imää. Yolda karşı geler yabanılan.

- Bân yecâm seni, ba.

- Yecân sãn beni, ama bân sölârsam seni Yıraa-Kırana, bak...

- Naşı olsun bu?

Da yabanı korkaarmış sokulmaa da buna. Gitmiş ikinci gün tauşan genâ imää bulmaa. Genâ çıkmış yabanı domuzu buna.

- Yecam seni ba.

- Yecân sãn, ama işidir sa seni Yırak-Kıran, görcân sãn.

- Mây, naşı olsun bu va?

Gider bu genâ imää aaramaa. Çıkêr ona tilki. Da deer:

- Mây, bân yecâm seni, tauşan.

- Yecân sãn beni, ama bân sölârsam seni Yırak-Kırana, bak.

- Mây, naşı olsun bu, va?

Tilki da demiş:

- Mây kardaşlar, bilermisiniz naşı yapıcız? Hay, yapıcız bir sofrâ. Getiriniz masaları, imää da çiiiriciz onnarı. Konuşmaa çiiiriciz.

Da yapêrlar bunnar masa, çöktürlü koyêrlar. Çırêrlar şindi tauşamnan kediyi da pomanaya. Çırêrlar, ama kendileri da saklanêrlar. Yaban domuzu girer fidanın altına. Tilki da kaçêr dokuz pay aşırı, ayı da piner fidana.

Geler kedi:

- Mır-mır-mır... mäyu.

Da atlêêr da alêr büük lokmıyı. Bir da bir hışırtı yapraklar altında. Bu da – huu orıyı. Yaban domuzu da kaçêr ordan uzaa. Ayı da atlêêr fidandan bunun üstünâ. Açan toplanêrlar:

- Mây, açan bana bir diiren çekti, ey, ey, ey- da deer.

Domuz da deer:

- İi, hey, da uzun tırnakları var.

Masal da biter.

Domnika Petkoviç, 1976, Caltay küüyündân

Yazdı M. Durbaylo

№3 “KEDİ YUVAN”

(Кот Иван)

Bir vakit varmış, bir vakit yokmuş. Babunun varmış bir inää, bir çocu, bir da kedisi. Kedinin adıymış Yuvan. O pek iyirmiş çölmeklerin üstünü. Ama babu baararmış çocuyna:

- Sän idin çölmeklerin üstünü.

Çocuk da däärmış:

- Bän imeerim, Yuvan iyer.

Şindi babuylan çocuk kollêêrlar çin sabaalin. Çocuk alêr süpürgiyi, babu da alêr koçerviyı. Girer kedi maazaya imää çölmeklerin üstünü. Babu urêr bir koçerva, çocuk da – bir süpürgä. Kedi küser da gider kıra. Karşı gelir tauşannan. Da deer ona:

- Hadi olalım eş.

O da demiş:

- Hadi bän seninnen eş olıyım? Sän iyersin et, bän da otçaaz otlêêrım. - İi, demiş: - İi, olalım ölä eş.

İ, demiş taa:

- Götür beni, tauşam senin evinä.

- Benim evim yok. Bir güven çalışın kökündä yuvam.

- İi, beni da götür orayı.

Götürer tauşamcık güven çalışının kökünä bunu. Tauşamcık orda yaşaarmış. Tauşamcık otlêêr, kedi da tutêr kuş. Uçan kuşcaazlar konêrlar dalcaazlara, kedi da tutêr onnarı. Tauşam alêr yolu da gelir küüyün kenarına. Näända ölü tauk var, toplêêr da götürer adamına. Tilki da çıkêr tauşama da deer:

- Näändan gellersin, tauşan kavadarım?

- Tä, götürerim adamma imää.

- Kimä götürersin? Sän imeersin et.

- Bän imeerim, ama benim adamım var.

- Nesoy adamın var? Ne adı onun?

- Hotman-Hotskiy, eki da Yuvan-kedi.

- Göster bana.

- Gösterirsem, hem seni iyecek, hem da beni iyecek.

İi, koyêr tilki da gider yoluna. Tauşan evlenmiş ba. Adamın adıymış Hotman Hotskiy, Yuvan-kedi. Da tauşam götürer imää. Tilki da karşı gelir yabanılan. Da tilki deer ona:

- Mêy, tauşan evlenmiş, ba. Adamın adıymış Hotman Hotskiy Yuvan-kedi.

- Ya gidelim da görelim onu, - demiş yabanı.

- Nicä görelim, e va?

- Hadi yapıcız bir sofrı da çarıcız tauşannan onun adamnı.

- Bän gicäm urcam bir koyun. Sän da topla ölü taukları.

Yabanı gider, urêr bir koyun, tilki da toplêêr ölü taukları da yapêrlar bir masa. Masa yapêrlar daalıkta. Daalar içindä da yakışêr yaban hayvannara. İi, toplanêrlar bunnar orayı. Yaban domuzu yatêr masanın altına. İi, da islää bırda: gof-gof... Tilki piner fidana, yabanı da gider bir tarafa. Kedi da piner masanın üstünä. Kedi da piner masanın üstünä da çekeder:

- Mäu-mäu, ne islää bırda. Pek çok yaanı...

Bir da yaban domuzu naşı sa hışırdadêr masa altında. Murlarkana kedi, atlêêr onun üstünä. Tırmalêêr onu. Bu da pek çirkin grohlêêr da işider yabanı. O da ölä pek çirkin korkmuş, da dalêêr tilkinin kuyruunu. Tauşan sorêr:

- Annadın mı şindi kim o Hotman-Hotskiy Yuvan-kedi? Bilermisin kim benim adamım?

Masalı annattı Küçük Anna G.

Caltay küüyündän

Yazdı Durbaylo M.A. 1976-da.

№4 “ANİ SÂN KURTARDIN BENİ, BÂN SENİ İYECÂM”

(За то, что ты меня спас я съем тебя)

Bir adam yolca gider. Yabanî önnä çıkêr da deer:

- Mây dost, kurtar beni auculardan, tee orda, urêcêklar beni.

Adam tutêr çuvalı, yabanî girer çuval içinä. Alêr adam, urêr çuvalı sırtına, geçirer aucuları. Geçirdiylän aucuları, çevirer çuvalı başıaşaa da çıkarêr yabanıyı. Kurtarmış yabanıyı. Yabanî çıktıylan deer:

- Bân seni iyecâm.

- Neçin ba, dost? Bân seni kurtardım.

- Tâ, ani sân kurtardın, bân seni iyecâm.

- Hay, gideciz da sorêcız tilkiya. O – sudyä.

Giderlär, sorêrlar tilkiya. Deerlär:

- Tilki-kardaşlık, sölä bir işi bizä. Bân kurtardım yabanıyı da şindi o beni imää isteer.

- Nicä kurtardın?

- Koydum çuval içinä da urdum sırtıma da geçirdim auculardan. Kurtardım onu.

- İi, girsin genä çuval içinä da göreyim bân nicä sân kurtardın onu.

- İya, gir.

Girer yabanî çuval içinä. Adama deer:

- Baala aazını.

Baalêêr adam. Şindi:

- Al bir sopa da öldür şindi.

Öldürer yabanıyı adam. Da kurtulmuş bu. Da tilki sorêr:

- Şindi ne vericän sân bana, ani bân seni kurtardım?

- Vericâm bir kaaz, - deer adam.

- Haydi.

Gelerlär küüyün kenarından. Tilki kalêr. Deer:

- Getir kaazı bırıyı. Bân yok nicä gidiim seninnän.

Da adam gelir evä, alıcêk kaazı da götürücek tilkiya. Söleer kariya:

- Hiç olma prost adam. Alcan köpää, da git da tutsun onu. Derisindän yapıcıs bir kaşaveyka.

Alêr adam alaca köpää kucayna da giderlär. Tilki açan görer bu gider, sluc kalkêr, oynêêr. Biler, ani kaazı götürer. Açan yaklaşêr da kolverer alaca köpää. Tilki – illeri, bu – ardına. Tilki delää girirkana, bu koparêr kuyruunu. Yavruları çıkêr:

- Mali, filan geldi, dedi gidäsin, yapasın ilik.

**Masalı annattı Marin İv.
Kongaz küüyündän, gagauz, 4 klası var
Yazdı Durbaylo M.A. 1989-da.**

№5 “İÇERDÄ VAR KAHİR”

(В доме траур)

Bir vakıt varmış, bir vakıt yokmuş. Varmış bir dāduylan bir babu. Uşakları yok onnarın da. Şindi babu istee uşak. Dādu da gidee sokaa da buluyı bir kurbaa. Getirer kurbayı içeri. Şindi babu sarêr onu yorgan içinä. Lääzım uşaa doyursun da. Bu saaer inää, da bir kazan süt koyêrlar ateşä. Kaynasın koyêê. Kaynarkana, kurbaa duyee süt kokusunu. Da atlêi içinä. Açan atlêê süt içinä, kurbaa pişee süt içindä. İi, dādu kahırlanêê, babu da saçlarını yolêê.

Gelee garga onnara. Dee:

- Ne, dāduylan babu saçlarını yolêrsınız?
- Sütlen südä düştü, butlan bilä pişti. Babu saçlarını yolêê, dādu da sakalları yolêê.
- İi, ozaman, hadi bān da kıraim kanadımı.

Gelee çoban da dee:

- Ne garga, kanadın kırık?
- İi, e. Sütlan südä düştü, düştükçä butlan bilä pişti. Tā, babu saçlarını yolêê, dādu sakalını yolêê, bān da kanadımı kırdım.

- Ha bān da kıraim kırığımı.

Bu da kırêr kırığasını. Gidee ceviz aacına. Ceviz aacı:

- Ne, çoban, kırığan kırık?
- İi-hey, dādu dedi: “Sütlan südä düştü, butlan pişti. Babu saçlarını yolêê, garga kanadını kırdı”. Bān da kırığımı kırdım.

- İi, hadi bān da kuraim.

Da ceviz aacı kurêêr. Geler canavar. Dee ona:

- Ne, ceviz aacı, kurumuşun?
- İi, hey, sütlan südä düştü. Sütlan budu pişti. Babu saçlarını yolêêr, dādu sakallını yolêêr. Garga kanadını kırdı, çoban kırığasını kırdı, bān da kurudum.

- İi, ha bān da kıraim dişlerimi.

İi, kırêr bu dişlerini. Gidee çöşmeyä. Çöşmä gördüylän bunu:

- Ne, canavar, dişlerin kırık?
- İi-hey. Sütlan südä düştü. Sütlan budu pişti. Babu yolêêr saçlarını, dādu yolêê sakalını. Garga kanadını kırdı, ceviz aacı kurudu, bān dişlerimi kırdım.

- İi, ha, bān da akaim kannan irin.

- Uu, çöşmä, ne akêrsın kannan irin?

- İi, hey. Bilermisin ne? Sütlan südä düştü, sütlan bilä pişti. Babu saçlarını yolêê, dādu da sakalları yolêê. Garga kanadını kırdı, çoban da kırığasını kırdı, ceviz da kurudu, canavar dişlerini kırdı, bān da kannan irin akêrim.

- İi, haydi, bān testemi kıraim, - deer kızçaaz.

Kırêr bu testesini da gider manisinä. Manisi da gözlemä yaparmış.

- Ne kızım, su getirmedi? Hani testin?

- İi-hey. Sütlan südä düşmüş, sütlan bilä pişti. Babu saçlarını yolêê, dādu da sakalları yolêê, babu aalêr, garga da kanadını kırdı, çoban da kırığasını kırdı. Ceviz aacı da kurudu, canavar da dişlerini kırdı, çöşmä da kannan irin akêr. Bān da testimi kırdım.

İi, açan işidee bu işleri karı. Suvıyı eteklerini da girer kızgın yaayaa. Yakêr kıcını. Masal da biter.

Masalı annattı Paruş M. D., 1929-dan

Kotlovina küüyündän

Yazdı Durbaylo M. 1991-da.

II “HAYVANNAR BİRİ-BİRİNNÄN”

II Животные друг с другом

№6 “TİLKİ, YABANI HEM AYI”

(Лиса, волк и медведь)

Bir vakıt varmış. Varmış bir tilki, bir da yabanı. Onnar olmuşlar kardaş. Da şindi gezärmişlär avlanmaa kırdä. Da bulêrlar bir küp bal. Şiret tilki deer:

- Hey, kardaşlar, bilersiniz mi naşı yapıcız biz bu balı? Biz bu balı şindi imiyciz. Şindi bulêrız naşı imää, ama braacız onu kışa. Ha, götürünüz da saklıyınız onu.

Götürerlär da saklêrlar o balı. Gezer bunnar nekäa gezer, tilki özlemiş balı. Çekeder ayıvlanmaa. Birisi da deer:

- Naşı ayıvlanêrsın, kardaşlık?
 - İştmeersın mı? Tâ geldi saksan, alcêk nuna beni. Näälään vaatiz edärim, kâr düşünerim?
 - Git, kardaşlık, atılma kumindän, - deerlär ayılan yabanı.
- Bu gider, çekeder imää balı küptä. Da geler genä bunnara.
- Naşı koydun adını?
 - Başlattım.

Onnar annamêrlar naşı bu söleer. Geler genä saksan:

- Sakır, sakır, sakır...

Tilki genä ayıflanêr, gezer:

- Naşı, kardaşlık, genä ayıflanêrsın?
- Genä vaatizlää çırdılar.
- Git, kardaşlık, atılma kumindän. Otkaz gelmä.

Bu gider. Yarı eder küpü. Geler, sorêrlär ona:

- Naşı koydun adını?
- Yarı ettim.

Üçüncü günü da geler saksan:

- Sakır, sakır...
- Ee, bu genä geldi, - ayıflanêr, kaçınêr tilki.
- Naşı genä, tilki? Naşı kardaşlık? Ne düşünersiniz?
- Mêy, genä vaatizlää çırêrlar.

Gider bu. Süpürer balı. Başaşaa kapadêr küpü. Geler bu.

- Naşı koydun adını?
- Yaaladım, süpürdüm.

Bunnar annamêrlar. Bir parça vakıt gezinerlär. Bir da aklısına geler tilkinin da deer:

- Hey, kardaşlar, bizim, ani vardı bir küp balımız acaba durêr mı? Hadi bakalım onu.
- Giderlär, bakêrlar. Küp sa başaşaa durêr, bal yok. Çekederlär çekişmää. Da tilki deer onnara:

- Ha, durun, çekişmiyin. Bakınız kimin mayızı tatlı.

O sa tilki diıştırmış mayızını. Da ayılan yabanıya kabaat düşer. Onnar düşer kabaatlı, da tilki demiş:

- Yabanı idi. Yabanı idi.
- Naşı deersin, ba?
- Anamdan, bobamdan vardı bir lafım da tä hep onu söleerim. Bunnar genä bişey annamêêrlar. Da masal biter.

**Annattı masalı Petkoviç Domnika. İv.
Caltay küüyü
Yazdı Durbaylo M. A. 1976-da.**

№7 “BÖCECİN EVLENMESİ”

(О том как самочка жука искала жениха)

Varmış bir böcecik. Eşiner-eşiner o bokluklarda da bulêr bir aynacık. Açan bakêr kendinâ, ayıvlanêr, ani ihtiarlamış. Da neetleer evlenmää. Alêr da gider evlenmää. Gidâ-gidâ karşı gelir çobannan. Da o çoban deer ona:

- Eh, bok-böcää, nääni gidersin?

- Demâ bana bok-böcää. Dâ bana İirca-Büürücä -Al duaklı gelin. Gelincik da bana. Nääni gidersin? Evlenmäsin mi bana?

- Evlenirik. Neylân doyurucan beni?

- Karameliylân, turtıylan, mampasiylân, şokaladlan. Her bir işlân, ne canın isteycek.

- A neylân düüecân beni?

- Moçugamnan.

- Aa, benim kemiceklerim dayanmıycek senin moçugana.

Da brakêr onu, da gider. Gidâ-gidâ karşı gelir bir başka çobannan. Da annadêr ne işlân o gezer. Çoban deer:

- Evlen bana.

- Neylân düvecân beni?

- Kırligamnan.

- Aa, buna benim kemiceklerim dayanmıycek.

Da bu genâ gider. Gidâ-gidâ karşı gelir sıçannan. Sıçan:

- İircä-Büürücä-Al duaklı gelincik, nääni gidersin?

- Evlenmää.

- Evlenmäsin mi bana?

- Evlenirim. Neylân doyurcan beni?

- Şokoladlan, mompasiylân, turtıylan. Er şeylân, ne canın isteycek, onu da vercân.

- Neylân düvecân beni?

- Kuyrucaamnan.

- Aa, ozaman evlenirim. Bân kuyrucaa dayancam.

Alêr da evlener onnar. Şindi onnar yollanêrlar stoynoz olmaa. Gidârkana, gidârkana onnar läázım geçsinnâr sat bir köprüdân. O köprüdâ da sat bir tafta varmış. Yannaşık gelinnân güvää gidârkan, gelin düşer su içinâ. Ordan çıkêr broskalar-kurbaalar da hepsicii çıkarêrlar gelini. Güvää seviner. Da giderlâr kliseya. Stoynoz olêrlar, yapêrlar nicâ düşer da gelerlâr geeri. Şindi genâ geçerlâr o tarafa o taftacıkta. Genâ düşer o gelin su içinâ. İslanêr taa pek, taa deriyadan. Sıçancık da e, alêr onu koltuyna da götürer deliynâ. Götürdüylân, koyêr ona şokolad, mompasi. Çaarêr komuşuları. Da yapêrlar düünü. Bana da doldurdular bir çuval monpasi. Etişerim derâ boyuna, bakêrım – orda çingenelâr. Da yarêrlar benim çuvalmı, da kalmêêr bir da iş. Bölâ bir masal.

Masalı annattı Ormancı D.K., 1923-tân, gagauz, 4 klas., Çadırda
Yazdı Durbaylo M.A., 1989-da.

№8 “TAUŞAMCIK HEM ÇANCAAZI”

(Зайчонок и его колокольчик)

Varmış bir tauşamcık. O tauşamcık kırdı kaç-kaça, gelir kakası. Ama boynusunda da varmış çancaazi. Da asêr onu bir dalcaaza. Gider bu gümenin altına yapmaa işini. O yapıcak işini, bu dalcaaz büüyêr. Büüyêr da bu etişâmeer almaa. Şindi naşi yapsın o? Gider naca. Da deer:

- Nacak, nacak, gel da kes dalcaazi, da bân alcâm çancaazımı.
- İi-hey, - nacak deer ona. - Bân ne bilenikim şindi, yok nicâ bân kesiim.

Da bu gider taş. Deer ona:

- Taş, taş, gel da körlet naca da gelsin da kessin dalı da bân alım çancaazımı.
- Bân şindi ne duruk su içindâ durêrım. Yok nicâ gideim.

Gider bu danaya. Deer danaya:

- Dana, dana, gel da bulandır suyu.
- Ne köprü otcaaz bân otlêêrım şindi. Gitmeycâm.

Gider bu yabanıya. Deer ona:

- Yabanı, gel da koola danayı.

Yabanı da deer:

- Ne köprü-köprü kuzucuklar iyerim bân. Gidecâm şindi.

Gider çobana. Deer:

- Çoban, çoban, yabanı iyer kuzuları.
- Bân şindi çırtma çalêrım, kuzucuklarım da horu oynêêr. Yok nicâ gidiim.

Gider sıçana da deer:

- Sıçan, sıçan, gel da i çobanın çırtmasını.

Sıçan da deer:

- Bân yok nicâ gidiim şindi. Bân ne islâa şorikleri iyerim hem yatêrım.

Gider bu kediya. Deer:

- Kedi, kedi, git da koola sıçanı.

Kedi da deer:

- Bân ne islâa yapaalar üstündâ yatêêrım. Yok nicâ bân gidiim.

Gider bu kıza. Deer:

- Kız, kız, gel da koola kediya.
- Bân yok nicâ gideyim şindi. Bân sıcakta oturêrım.
- Yok nicâ gidiim.

Gider bu babuya. Da deer:

- Babu, ya bak kız oturêr da urmêr kediya. Yatêr yapaalar üstündâ.

Da babu alêr süpürgiyi da urêr kıza. Bir süpürgâ - kediya, bir - kıza. Kedi da koolêr sıçanı, sıçan da gider kemirer çırtmayın deliklerini. Çoban da gider kuzulara. Yabanı da gider da koolêr danayı. Dana da bulandırêr suyu. Geler da nacak keser dalı, tauşam da alêr çancaazını. Masal da biter.

Masalı annattı Ormancı D.K. Çadırdan

Yazdı Durbaylo M.A. 1989-da.

№9 “KEÇİ HEM DÄDULAR”

(Коза и Старики)

Varmış bir dâdu hem bir babu. Varmış onnarın bir keçileri. Da babu steer pek kesmäâ keçiyi. A dâdu da kesmeer. Dâdu gider adamnara da sorêr bir dâduya:

- Nezaman var nicä kesmäâ keçiyi?

- Nezaman yaaları akçêk götündän, ozaman kesicän. Beslensin deeni läázım.

Açan dâdu gider adamnara, babu gider da sümük onun götünä fırladêêr. Çekeder baarmaa:

- Dâdu, geç bırıyı zerä keçidän yaa akêr.

Bu tutêr keçiyi da keser. Dâdunun çıkêr çarını, da gider içeri giimäâ çarını. Keçi da kalkêr da gider yarım kafiylan. Kaça-kaça, gider da gider tauşanın deliynä. Açan avşamniin eler tauşan, o deer ölä:

“Canmıysın,
Cunmuysun?
Çık ordan, zerä
Giriysıydım bän orıyı.

Keçi da deliktän deer:

Ne canım,
ne cunum,
Var bir buynuzçuum,
Bir serä urısıydım,
Senin götünä,
Tırt edicän.

O tauşancık korkêr da kaçêr, kaçêr da karşı geler tilkiylän. Tilki da demiş:

- Kardaşlık, ne kaçêrsın okadar?

- Bilmeem naşı var deliceemdä da çıkaramêêrım.

- Ya gel bakalım, bän çıkaramıycam mı?

Açan tilki gider o deläâ, deer:

Canmıysın,
Cunmuysun?
Çık ordan, zerä giriysıydım.

Bu da deer ordan: Ne canım,

Ne cunum.
Var bir buynuzçuum.
Biz gibi,
Urısıydım götünä,
“Tırt” edersin.

Bu genä kaçêr-kaçêr, şindi tilkiylän kaçêr. Yok, çıkaramêrlar bunnar. Etişerlar yabanıya.

Yabanı demiş:

- Ne kaçêrsınız? Ne kaçêrsınız okadar?

- İi-hey, ne var benim deliimdä? Ama çıkaramêêrım onu.

- Ha bakalım, bekim bän çıkarıcam.

Da bunnar giderlär. Nicä yabanın işleri. O çekeder:

Canmıysın?

Cunmuysun?

Çık ordan, zerä girisiydim.

O da cuvap eder: Ne canım,

Ne cunum.

Var bir buynuzçuum,

Urısiydım götünä,

“Tırt” edersin.

Genä korkêrlar, genä kaçêrlar. Kaça-kaça, etişerlär bir kuvana. Kuvan çıkêr karşı onnara da deer:

- Ne kaçêrsınız? Ne oldu, kardaşlar?

- Ee, kuvancık, - demiş, - ne var benim deliceemdä, çıkaramêırım.

- Gelin, bakalım, bän da mı çıkaramıycam.

Açan giderlar, bu kuvan bızırdayrak gider da açan saplêêr. Saplêêr bir iinä onun te o kesik erinä. Keçicik çıkêr ordan birdän. Çıkêr bu. Da dädü-babu tutêrlar onu da keserlär.

Kestiycännän, verer babuya gitsin da yıkasın barsakları pınar başında. Babu alêr yıkamaa, dädü da gelir evä. Asêr serinnä, pınarın serinnä, da gelir bir garga. Da o kapêr o barsakları. Da babu baarêr o gargacaa:

- Garga, garga, ver barsakları, zerä beni dädü düvecek.

Garga da demiş ölä:

- Ver bana bir piliççik da vercäm barsakları.

Gider kloçkaya karı:

- Kloçka, ver bir piliççik da veriim gargaya. Da garga versin barsakları, zerä beni dädü düvecek.

Kloçka da deer:

- Ver bana darı da vercäm pilici.

Gider kıra karı da deer:

- Kır, kır, ver bana darı. Darıyı da vericäm kloçkaya, kloçka da versin pilici, pilici da veriim gargaya. Garga da versin barsacı, zerä beni dädü düvecek.

Kır da deer:

- Günnüklä beni da – ozaman.

Karı gider markidancıya da deer:

- Markidancı, ver bana günnük, günnüklüüm kır, kır da versin darı. Darıyı da veriim kloçkaya, kloçka da versin piliççi, pilici da veriim gargaya. Garga da versin barsacıları, zerä dädü düvecek beni.

Markidancı da deer:

- Yok. Yap bana bir mamaliga da ölä vericäm sana günnük.

Gider karı dermenciya. Deer ona:

- Dermenci, dermenci, ver bana mamaligaya un da yapım bir mamaliga markidancıya. Markidancı da versin günnük. Günnükliycam kır, kır da versin darı, darıyı da veriim kloçkaya, kloçka da versin pilici. Onu da vercäm gargaya, garga da versin barsacı, zerä dädü beni düvecek”.

Dermenci da deer:

- Yap bana bir mamaliga da ozaman vercam.

- yap bana bir mamaliga da ozaman vercäm.

Girişer babu da yapêr bir mamaliga. Verer bir mamaligalık un dermenci ona. Bu yapêr

taa bir mamaliga. Verer markidancıya. Markidancı verer günnük, günnükleer karı kırı. Kır verer darı. Karı da verer darıyı kloçkaya. Kloçka da verer pilici, pilici da babu verer gargaya. Garga da verer barsacı babuya. İi, açan da geler dādu ona bir – lobut, neçin geç geldi deeni. Da ayırılêrlar. Şindi ayırıldıynan, babu deer bir iş. Babu yapêr kendinā mercimektān evini, dādu da tuzdan. Şindi gider babu koyduulan mercimāā pişirmāā, dāduya:

- Dādu, versāna birazcık tuz koyım mercimāā.
- Aa, bān yıkmycam şindi duvarları da verii sana tuz.
- İi, babu duva eder Allaha:
- Allahım, yaasın bir büyük yaamur da onun da evi erisin, benim da eşersin.

**Masalı annattı İvanova P.F., 1904 yıl.
Caltay küüyü, Çadır rayonundan RM
Yazdı Durbaylo M.A. 1976 yıl.**

№10 “NEÇİN TİLKİ KALMIŞ YALNIZ”

(О том, как Лисица осталась одна)

Tilki işider, ani geler türk. Da çekeder kaçmaa. Kaçêr, kaçêr bu. Birda karşı geler horozlan. Demiş ona:

- Ne kaçêrsın, tilki kardaşlık?
- Kırıldı cıbir, urdular taa erindän. Ama urduylan, kan fırlêêr.
- Ha kardaş olalım.
- Hadi.

Olêrlar kardaş. Kaçêrlar, kaçêrlar bunnar. Karşı gelerlar tauşamnan. Da sorêr onnara bu:

- Ne kaçêrsınız”?
- Naşı? Türk geler. Dayan... urdu erindän kan fırlêêr.
- Hadi kardaş olalım.
- Hadi.

Kaçêrlar, kaçêrlar, kaçêrlar. Karşı geler bunnar yabancılan. Da bu sorêr:

- Ne kaçêrsınız?
- Ne kaçêrız? Türk geler. Urdıylan, erindän kan fırlêêr.

Şindi durêrlar dinnenmäâ. İyerlär horozu. Genä kaçêrlar. Kaçêrlar, kaçêrlar. Oturêrlar da iyerlär tauşanı. Kalêrlar ikisi. Şindi nâpsınnar? Varmış bir bal küpü. Hay giderlär leläâ. Lelek uzanêr, dili uzunmuş, etişer bala. A tilkiylän yabancıya yok. İyer balı, iyer lelek. Bal da biter. Da deer tilki yabancıya:

- Ha gices genä tauklara.

Da giderlär bunnar tauklara. Tilki naşı yapêr? Tutêr bir tauk, ama yabancıya genä yok. Da yabancı tilkiya darılêr:

- Açan sän ölä pek aaçsın, ha giceys kumnaa.

Da bunnar giderlär kumnaa. Da yabancı iyer kumu nekaa isteer. İçer suyu. Da ona prost olêr.

- Nâbalım tilki-kardaşlık? Bana pek prost.
- Nâbıcan? Bayırdan aşaa dooru yıvırlan da ilinnencek.

Da yabancı salveriler aşaa dooru. Da o patlêêr. Tilki da kalêr yalnız. Büün da yalnız. Onnar hiç yok nası kaybelsinnär.

Masalı annattı Sırf E.İ. Kiriet küüyündän,
Yazdı Durbaylo M.A. 1970 yıldan

№11 “KEÇİ, DÖRT OLACIK HEM YABANI” (123)

(Коза, четверо козлят и Волк)

Varmış keçi. Onun varmış dört olacın. Gider o otlatmaa gider. Geler evä avşamniin da çalêr:

“Trieť-ku-kueť
Mama uşa diskueť
Kırnak idim,
Karnım tok,
Sütlen idim,
Südüm çok.
Açın uşacıklarım kapuyu”.

Açêrlar açan kapuyu, deer ona:

- Mamu, mamu, geldi bir yabanı, ama açmadık ona kapuyu. O çirkin.

Gider keçi genä otlamaa. Geler yabanı:

“Trieť ku-kueť
Mama uşa diskoet
Kırnak idim,
Südüm çok,
Açın, uşacıklarım kapuyu”.

Olacıklar açan bakêrlar, yabanı. İi, korkêrlar ondan. Deer:

- Sän diilsin bizim mamumuz. Bizim mamumuzun kuyrucaa biaz, kulacıkları biaz, o kıvrak. Sänıydı diilsin bizim mamumuz. Git.

Yabanı gider evä, gider çingeneya. Sesini incelder. Kulaklarını kirecä bandırêr, kuyruunu kirecä bandırêr da gelir. Da genä çekeder:

“Trieť, ku-kueť,
Mama uşa diskueť,
Kırnak idim,
Karnım tok,
Sütlen idim,
Südüm çok.
Açın uşacıklarım kapuyu”.

Olacıklar açêrlar. Açan açêrlar. Baarêrlar:

- Sän diilsin kıvrak. Bizim mamumuz kıvrak. Onun kuyrucaa dik durêr, kulacıkları dik durêr. Sän diilsin mamu, git birdan.

Açan gider yabanı, gelir keçicik. Da çalêr:

Trieť, ku-ku...

Da bunnar açêrlar kapuyu – mamusu. Emzirer olacıklarını. Birisi deer:

- Mamu, mamu, geldi bir yabanı. Açtık ona kapuyu. Ama o diil kıvrık. O çirkin. Dedik: “Diil sän bizim mamumuz”. Da gitti geeri. Düzmüş kulaklarını, kirecä bandırmış kuyruunu, sesini çingeneya inceltmiş. Ama diil o. Genä senin gibi diil, - düşünmüş olaklar.

- Açmın, uşacıklarım, zerä yabanı iyecek sizi.

- Açmıycız. Şansoram açmıycız.

Açan da gelir genä yabanı, bunnar açmış. Birini imiş taa açarkana kapuyu. Birisini da bulmuş süpürgä ardında. Onu da imiş. Da oturmuş tekneyin üstünä. Ama onun altında varmış

bir olacık. Yabanı itirmiş tekneyi da öbürünü da korkutmuş. Demiş:

- Aa, ama sän bırdamıysın?

Da imiş onu da. Geçer biraz vakıt, da geler mamuları. Genä çalêr:

- Triet...

Birisi da açmêêr. Sora açêr bir korkmuş olak da sorêr:

- Ne oldu?

- Mamum, mamu, yabanı idi kakuları, idi hepsini, ama bän kaldım fırın içindä.

- Aa, dur, bän yapıcam ona bir oyun. Görücek o.

Da şindi yapıcek uşakların kırkını. Da keçi hazırlanêr. Yapêr kıvırma, hepsini yapêr.

Gider yabanıya. Deer:

- Gel kumêtra, uşakların yapıcıs kırkını.

İi, yabanı geler. Düzülmüş, yalabık. Bu da yapêr bal mumundan bir sklemnä. Yakêr bir ateş. Onu oturdêr sklemnaya. Bal mumundan sklemnä olur mu? O sklemnä erimiş, da yabanı düşmüş kuya. Da baarêr:

- Aman, kumêtra, kurtar. Uşaklarını bütün büz-bütün kusêrım. Çıkar.

- Aa, sän idin uşaklamı da şindi çıkarcan mı? Yalan söyleersin. Yan te orda.

Da çıkarmêêr onu.

Masalı annattı İvanova P.F., 1904 y.

Caltay küüyündän.

Yazdı Durbaylo M. 1976-da.

№12 “GARGA”

(Ворона и старушка)

Varmış bir garga. Da bokluklarda eşinâ-eşinâ, batêr bir çalı onun ayaana. Da naşı yapsın? Kendi çıkarmêêr. Da gider bir babucaa. Da deer ona:

- Babu, çıkarsana çalıcıymı. Da koyasın tee o sobanın kenarına eki da – pençeryâ. Da bân geeri dooru alıcam o çalıcıymı.

İi, babu çıkarêr çalıcıynı iiniylân, koyêr pençerenin setinâ. Bir da dönemeçtâ garga gelir:

- Babu, ver benim çalıcıymı.

- İi-h, gargacım. Vardı ekmeçim, yoktu neylân atım da pişirdim ekmââ.

- Ya çalıyı, ya da – ekmââ.

Babu naşı yapsın? Verer ekmââ. Garga alêr o ekmeçii da götürer onu bir başka babuyâ.

Da deer ona:

- Babu, koy te bu ekmeçii sergenâ da bân dönemeçtâ alıcam.

- İi, - babu deer, - ver koyım sergenâ.

Koyêr babu sergenâ, ama onun da varmış bir tazısı. Da alêr da koyêr o ekmââ. Şindi, açan gargacık gelir dönemeçtân babuya:

- Babu, ver benim ekmeçiyim, - deer garga.

- İi-h, gargacım, vardı bir tazım da imiş onu.

- Ya-tazıyı, ya da – ekmââ.

Verer babu tazıyı. Götürer bu bir başka babuya bu işleri.

- Babu, kapa te bu tazıyı.

Kapêêr babu tazıyı dama. Ama onun da varmış bir danası. Da süser o dana tazıyı. İi, şindi gelir gargacık evâ. Deer:

- Babu, versânâ benim tazımı.

- İi-h, vardı bir danam da süsmüş onu.

- Ya, tazıyı, ya-danıyı.

İi, babu verer danıyı. Götürer onu bir başka babuya. Deer:

(Masal bitmemiş)

№13 “MERCEMEKTÄN EV” (Домик из чечевицы)

Varmış bir dăduylan bir babu. Dădunun evi tuzdanmış, babunun da evi mercemektän. Babu koymuş mercemek kaynatmaa. Da dăduya gider tuz istemää:

- Dădu, versänä bir avuç tuz. Koydum mercemek kaynatmaa.

- He, - demiş, - bozmıycaydım şimdi pençerä setlerni sana tuz vermää deeni.

- He, vermä. Sän da gelcän. Allaa versin da bir büyük yaamur yaasin, da dădunun evi erisin, benim da evim eşersin.

Allaa verer büyük bir yaamur da dădunun evi erier, babunun da evi eşerer. Geler dădu babuya:

- Babu, kabletsänä beni hayada.

- Haa, açan bän gittim bir kaşık tuz için, vermedin.

İi, yalvara-yalvara bu kableder onu. Şimdi babu yapêr mamalıgıyı. Dădu genä yalvarêr:

- Babu, kabletsänä sofraya”.

- Sän bana bir kaşık tuz vermedin.

Ama kableder onu. Şimdi babu yatêr uyumaa. Bu genä yalvarêr:

- Kabletsänä beni yatmaa.

- İi, tä, bulıstırasın benim yorgannarmı.

Ama kableder. Da babunun varmış bir bozuk kabaa. Da gecä koyêr dădunun altına onu. Kurtulamêr bundan. Koy dăduya o kabaa. Sabaalin babu baarêr:

- Pıı, bā püsür?! Näptın sän? Tez birdan çık.

Da babu kırladêr dăduyu. Kalêr yaşamaa yalnız.

Masalı annattı Sırf E.İ., çırak etmiş.

Kiriyet küüyündän.

Yazdı Durbaylo M.A., 1976-da.

BÖLÜM IV

РАЗДЕЛ IV

İİTLÄR HEM KAHRAMANNAR İÇİN MASALLAR

Герои и борцы

Сказки о них

Amazon motivleri hem süjetleri
Мотивы амазонок и сюжеты о них

GİNEKOKRAT MASALLARI (AMAZON MOTİVLERİ HEM SÜJETLERİ)

№1 KIZ ASKERLİK EDER

(Девушка-воин)

Bir vakıt varmış, bir vakıt yokmuş. Bir adamın varmış üç kızı. O adam gelir, işider haber, ani gitmää läázım cengä. Bu iş olmuş pek evelki vakıttı. Da adam demiş ölä kızlarna:

- Her biriniz olaydınız çocuk, giceydiniz benim erimä cengä, cenk etmää. Ama geldi bana haber – bän gicäm.

Demiş ona büyük kızı:

- Hadi gidecis panaera, Komrada, da alcıs bana bir beeygir, da baka, bän gicäm senin erinä cenk etmää.

Giderlär panaera. Bırda bir dädunun elindä durêr bir tuyan beeygir. Da kız dee:

- Ha, baka, alcıs o beeygiri. Vericis iki kap karbona da gicäm senin erinä cenk etmää.

Vererlär iki kap karbona, gelir kız evä. Üç gün bakası onu hazırlêêr cengä. Üçüncü günü kızı pindirer beygirä bobası. Da kız çıkêr Komradın köprüsünä. Bakasının canı acêr kızı, ani o gider cenk etmää deeni. Çıkêr köprüdän da korkudêr onu:

- Dön geeri. Üz bir can kıydım. Seni da kıyırsam, üziki olêr. – Da kız döner geeri. Ama bakası ondan ileri gelir. Da deer:

- Neçin gitmedin?

- He, neçin? Bir adam çıktı benim önümä da dedi, ani üz bir can kıymış, beni da kıyarsa, olcıymış üz iki.

İkinci kızı demiş:

- Baka, bän senin erinä gicäm. Cenk etmää gicäm”.

Bobası da demiş:

- Kakun gitmedi da sän da gitmeycän.

A kız demiş:

- Gicäm, baka.

Da giderlär panaera, görerlär bir beygir. Kız demiş:

- Baka, verciis üç karbona, bu beeygiri alcıs. Bän gicäm senin erinä, cenk etmää gicäm.

Giderlär, aarêrlar o beeygiri. Kız üç gün durêr evdä, bakası onu hazırlêêr. Üçüncü günü o gider. Kız gider genä cengä. Komradın köprüsündän bakası genä gider ileri kıزدan. Demiş:

- Dönäsin geeri. Er seni da kıyırsam, olêr üz iki can.

Da kız korkêr da döner geeri. Üçüncü kızınnan giderlär genä panaera. Da orda bir büyük beygir. Kara beeygir. Kara hem zabun. Yanında da var bir büyük dädu. Sakalı büyük hem biaz. Da kız demiş bakasına ölä:

- Alcız tee o toyan beeygiri.

O da demiş:

- Diil läázım.

Da giderlär ileri. Açan karşı gelirler bu däduyulan hem zabun beegirlän, kız ozaman demiş:

- Alcız bunu.

- Naşı yapıcan (onnan)?

- Bän gicäm onnan cengä. Seni kurtarıcam.

Da demiş kız dädüya:

- Nekadar karbona isteersin sän buna?

- Bir karbona.

Da açan verer ona bir karbona, dädü da ona ölä demiş:

- Gittiylän, veräsin buna üç kazan su, üç kazan da koor.

Da açan gelerlär evä, vererlär üç kazan koor, üç kazan da su. Üç gündän da sora bu beeygiri kız hazırlêêr. Da beeygir demiş:

- Her çocuk olsan, sevincän, sıklık çalarak gezicän, gelcän bana şen. Ama kızsın, aalayrak gellersin bana.

Kız piner beeygirä atlı. Da bobasının ernä gider cengä. Açan etişerlär o köprüya, beeygir üüretmiş kızı:

- Açan etişçiiz o köprüya, urasın bana üç tatarnık. Hiç canın acımasın bana. Da geçicis senin bobanı.

Da, açan etişerlär o köprüya, kız urêr üç tatarnık, da geçerlär onun bobasını. Açan geler kızın bobası evä, deer:

- İkinizi korkuttum, ama bunu korkudamadım. Bu gitti cenk etmää. Benim erimä gitti.

Da bobası aalamış. Açan gider orayı, gider saldatlar üürenmää. Da onnar duyêr, ani içlerindä var kız. Osa tanıtmêêr kendisini, ani kız deeni. Demiş padişaa ölä saldatlara:

- Kim o?

- İvan.

- Da getirsin bana bir zaamet.

- İvan dedi, getirciymiş Sveti Petrinin kundaanı sana.

- Getirsin.

Kız gider da getirer Sveti Petrinin kundaanı. Kim sa genä demiş:

- Padişayın, İvan dedi, ani getiricek sana altın kuşun tüüyünü. Sabaadan koyêcêk saçaa da.

- Gidin, söyleyin İvana gelsin bana da bän İvannan lafedecäm.

Saldatlar söleerlär İvana:

- Geleymişin, padişaa seni çırêr. Söleyceymiş sana bir laf.

Açan geler İvan, padişaa deer ölä:

- Sän üünmüşün askerlerä, ani getiricän kuşun tüüyünü, altın kuşun.

- Yok nicä getiriim altın kuşun tüüyünü, padişayım, zerä o yırakta.

- Her getirmäsän, alcam senin kelleni.

- Braacan bana iki sorok.

Brakêr padişaa ona iki sorok. İvan gider beegirnä. Hem aalêr hem deer ona. Ama beeygiri demiş kıza:

- Her olaydın çocuk, gelciydin bana sıklık çalarak. Bölä sa kızsın, gezersin aalayrak. Git, sölä, ani braksın seni üç günä. Bana da versin üç sini koor, üç kazan da su versin.

Gider İvan ölä söleer:

- Üç günä brak bizi. Gündä uçâr kere vericän uçâr sini koor, uçâr kazan da su verdiräsin beeygirä. Da sora gices altın kuşun tüüyünü almaa.

Padişaa brakêr onu üç günä. Verer uçâr sini koor, uçâr kazan da su verer. Da getirerlär altın kuşun tüüyünü. Da koyêrlar padişaha. Açan kalkınêr askerlär hem padişaa, herersi –

haydınnik. İi, năpsınnar? O altın kuşun tüüynü da getirerlər.

Saldatlar demiş ona ölä:

- Padişahın, büün İvan üündü, ani getiricek altın fidanı hem kuşu senin kapunun önnä. Da haşlıycek onu.

Bu demiş:

- Gidin, söyleyin İvana da gelsin bırıy. Bän onnan lafetçäm.

Açan geler İvan, deer ona:

- Sän bütün üünmüşün, ani altın kuşu getiricän fidannan toplu. Da sabaadan da haşlıycan bizim kapunun önnä.

- Nesoy getiriim, padişahım? Bän korkêrım orıyı uçamıycam.

- Her uçamarsan, bän senin kelleni alcam.

Kız gider beegirä genä aalayrak. Beeygir ölä demiş ona:

- Her çocuk olaydın, gelciydin bana türkü çalarak, ama kızsın, aalarak gezersin. Hiç korkma, git da sölä padişaya, ani versin üç günä sorok. Versin hem üçär kazan su bana, üçär kazan da koor.

Gider bu. Açan giderlər orıyı, beeygir üç kerä üfleer, üç babuyu dondurêr, beygin kuyruna da alêr fidanı. Sabaası da getirerlər da haşlêlar fidanı kapu önnä. Şansoram bunu da yapêr. Şindi işiderlər – bayır ardında bir ses. Balaurl yudêr buvayı da aazında kalêr buynuzları. Gelerlər-söleerlər padişaha, ani olmuş bu iş.

- Padişaa, Yuvan üündü, ani gicek tez o sesä, da bakıcek nesoy ses orda. Da gelcek sana söyleycek nesoy şey bu ses.

Çaarêr padişaa. Bu deer:

- Nesoy bän gideyim? Bän korkêrım, padişayım.

Da gider genä beygirä da demiş:

- Nesoy gidelim o sesä? Pek çirkin da yollêr padişaa.

Beygir demiş:

- Sölä, ani üç gün genä beni braksın. Üç kerä üç kazan koor versin bana, üç kazan da su versin. Da gideyceys o sesä genä görceys.

Vererlər ona genä gündä üçär sini koor. Üçär da kazan su. Giderlər da bekleerlər. Orda balaurl yudêr bir buva da buynuzları aazında kalêr. Yuvan alêr da keser onnarı. Da buva gider. Balaurla da ona ölä demiş:

- Yapıcam sana bir büyük ikram. Sän da gel benim evimä da gör.

Açan gider Yuvan onun evinä, götürer onu näända var kilim, düzen, fistan. Hepsi evelki işlər. Beez dokêrlar. Beeygir onu ölä üüretmiş:

- Sän onnara tapma. Ama götürsün seni näända sana var demir. Näända tüfek, kılıç, levorver var, patlıyacaklar var.

Bunnar ölä da yapêr. Şindi istemiş padişaa, ani yapsın onu onbeş yaşında çocuk. Olsun o delikannı.

Kız gider beygirä genä aalêr. Kız demiş:

- Nesoy yapıım padişayı onbeş yaşındaki çocuk?

- Git, sölä padişaya, versin bana sekiz hergelä derisi benim sırtıma. Da bän gicäm düüşmä...

(Masal bitmemiş)

№2 HAYDUT HEM PADİŞAA KIZI

(Разбойник и дочь султана)

Padişaa'nın varmış kızı. Bir da haydut gezärmiş yollarda. Enmettän, soyarmış insannarı, öldürürmüş kişileri. Padişaa'nın da kızı deer bobasına.

- Bubam, nası yapalım da tutalım bu hırsızı?

- Bilmeirim kızım, bän da bıktım.

- Bilermisin ne? Ver baka oniki kız hem beygir da bän da gidecäm ona karşı. Ama kızları bän ayırıcam kendim.

İi, bubası inanêr kızını da verer ona bir beygir da bu gider. Bu gider, ayırêr kendinä oniki kız ölä, ani hepsi bilsin türkü çalmaa hem benzesin biri-birinä. İi, bu padişaa kızı üüder onnarı türkü çalmaa. Şindi alêr o kızları da oturêrlar bir evdä, nerdä hırsızlar gezer. Ama bunnar da oniki kişiymişlär. Da bunnar çeketmişlär türkü çalmaa. Çalêrlar, çalêrlar pek gözäl türkölär.

Şindi deer bu – pazvanın (pezevenk) biri:

- Ey, ne var orda? Kim ölä gözäl çalêr? Ya çık da bak.

Da bu razgeler te o kılıçlı kıza. Da kız çabuk keser onun kafasını. Bunnar bekleerlär-bekleerlär, ama o geeri gelmeer. Yok. Ama kızlar hep türkü çalêrlar. Şindi bu deer kafadarlarına:

- Ya, ba gidelim, bakaim bän ne gelmedi o.

- İi, git, tä yol.

Açan bu girer bakmaa, bunun da kafasını keserlär, ama orda türkölär hep gider.

Şindi neetleer baş-hırsız gitmää. Hepsi gitmiş, saadä bu kalmış diri. Ama büyük – en kaaviymiş bu. Açan o çıkêr, bu keser onun tepesini. Da düşer erä, sansın ölü.

- Bitti hırsızlar, evet. Öldürdüm hepsini, evet.

Da bunnar daalışêr, bu haydut, da kalkêr da gider evä. Alışêr o. Düzüler. Da çekeder aarama bu kızı. Neredä-neredä bulsun onu? Bu gezer-gezer. Kız da yaptırêr bobasına bir köprü. Da deer bobasına:

- Gececek hepsiciyi bu köprüdän. Çok-çok çocuklar geçecekler. Da bän da atacam te bu almayı. Da angısına atacam o almayı, ona da gidecäm.

Gelerlär-geçerlär. Hepsi gelir. Kim-atlı, kim – faytonnan. Ama bu hırsız da gelir faytonnan. Kız da onu tanımış. Ama da gözälmiş. Da bu kız birdän atêr almayı. Haydut tutêr. İi, bubası da verer ona. Vererlär kızın lafına görä. Kız:

- Haydi gidelim da görelim benim da anamı-bobamı dolaşalım.

Kızlan haydut giderlär. Gidärkana, uurêrlar bir daa içinä. Da haydut deer bu kıza:

- Bilermisin, ani sän kestirdin onbiri kişinin kafasını. Onnar benim kafadarlarımdı.

Onikincisi bändim. Beni da kestin, ama öldürämedin.

İndirer bu kızı erä da baalêr onu aaca.

- Bän seni yakıcam diri.

Da bu gider toplamaa odun. Açan gider, bakarsan gelir üç taliga. Üçü da dolu gelir. Bu kızcaaz baarisan-baarêr. Bir taliga geçer, öbürü geçer – kimsey durmêr. Ama en bitkisi durêr. Taliga bir beygirli. Oturêr bir dâdu da haydêr. İi, iner bu da çözer kızı. Alêr onu taligaya. Örtêr onu otları.

Bu haydut da açan gelir, görer, ani kız yok. Takışêr bu taligaların ardına. Etişêr da taraşlêr, taraşlêr. Ama kız yok. Esaplêr kendincä:

- İe, yok birisindä da, bu ihtiar da aramıcam. Ya ne prost beygir bunda.

İi, hiç da bakmêêr buna. Da ihtiar dâdu etişer evä. Getirerlär kızı bir küüycezä. Bunu getirerlär bir küçük evceezä.

- Te bu kızcaaz dursun bırda.

Brakêr dâdu onu orda. Da sora gider taligasınnan. Kız da deer:

- Babu, bän – padişaa kızıyım. Gicän filan erä, filan padişaaaya da söylecän, ani bän bırda bulunêrım.

Gider babu. Söleer kızın bobasına. Da bobası yollêêr faytonu kişilärlän. Alêrlar kızı bırdan. Ama bu haydut genä duyêr, ani kız bu küüycezdä. Da girişer aaramaa onu er bir erdä. Aarêêrlar – taraşlêêrlar herersini. Ama bu küçük küüya hiç girmeerlär da. Şindi bu kurtulêr ordan, da kızın bubası alêr onu evä. A kız korkêr. Deer bobasına:

- Yapacan bana bir ev nicä denizin benizi. Maavi olsun.

İi, bobası çıkamêêr hatırından da yapêr ona bir ev, nicä denizin benizi. Da yaşêêr bu kız orada. Yaşêêr nekadar, yaşêêr, da bir gün gelir genä bu haydut orıyı. Geler açan, aykırêr onu. Bu kız çıkêr. Alêr bir bıçak, saklêêr onu fartasının altına, da çıkêr üzä. Yakında da varmış bir pınar. Pek gözäl bir pınar. Da çocuk sorêr ona bir iş:

- Kimsin sän?

- Bän yaşêêrım bırda. Ama sän kimsin?

Haydut susêr. Kız da genä deer buna:

- İi, ya güzäl yıldızlar, ne yıldızlan gök bu auşam ekili.

- Yukarda güzäl. Ama sän bak te bu pınara, onun içinä, ne güzäl bırda yıldızlar.

- Bak ilkin sän, da göster neredä.

İi, bu iilder kafasını bakmaa pınar içinä yıldızları, da kız keser bu haydudun kafasını. Da kurtulêr ondan heptän.

**Masalı annattı Paruş Mariya
Kotlovina (Balboka) küüyündän, 1991-dän.**

№3 KIZ KESER DUŞMANNARI

(Девушка истребляет хайдутов) /вариант/

Bir vakıt varmış, bir vakıt yokmuş. Varmış bir padişaa. Onun da saade bir kızı varmış. Şindi padişaaayı çaarêrlar musaafirlää. Başka bir padişaalaa çaarêrlar. A nâpsın o kızını? Yok nicä braasın yalnız. Gider da alêr, da getirer kumasını ona. Ama demiş ona:

- Kızım, bân bilettim oniki kılıç. Yatasınız büyük başta. Koruyasınız kendinizi, uyumayasınız. Bütün yok nicä gelmesin bizä duşmannar, her annayarsalar, ani bân çıktım küüydän.

Kıza çiiêrlar kumasını. Giderlär büyük başa, ama uyumêêrlar. Gecenin vakıdında duyêrlar, nicä erin içindän, er altından yapêrlar içeri delik. Yapêrlar kuyu da sokêr ilkin birisi kavasını. Bunnar alêrlar o kavayı ilkin. Birisi çeker kollarından içeri. Alêrlar ikincisini. Genä – biri alêr güüdeyi içänna. A öbürler sanêr, ani bu girdi içänna. Birisi genä uzanêr, sokêr kafayı, bunnar genä alêrlar onu. İki kız kılıçlarlan genä koyêrlar güüdeyi bir tarafına. Soka kafayı - alêrlar, soka kafayı – alêrlar. İçerdä yapêrlar şansoram gromadalar güüdedän. Hem bitkisi bölä demiş:

- Mây, nesoy girdilär, ama ses işidilmeer? Naşı yapêr onnar?

Sora da demiş:

- Ya enikunu sokçam kafamı deliktän, bakçam nabêr onnar da sora bân kendim gircäm.

A bu iki kılıçlarlan ellerindä. Da alêrlar onun saade tepesini deriylän. Te bu kapaa alêrlar ondan. Aa, o adam iner aşaa kendisi, çıkêr o küüydän. Bu kızlar tıkêr o delii o gecä.

Bu sa gider, ne yapêr – doftorlara gezer çok vakıt da alışêr. Geçer o günnär, gelir padişaa evä. İçerdä var onbir kişi ölü. Kafaları da – bir tarafta. Yapêr bir kuyu da gömerlär. Geçer bir ayaakaa arası. Geler onnara aşırıdan bir çocuk, sansın, padişaa oolu. Da pek beener bu kızı. Da isteer almaa onu. Padişaa kam istämemiş onu vermää, aşırı deeni. Ama açan kız beenmiş. İi, verer padişaa zestru ona, fayêton da gider bu.

Gider-gider bunnar. Pek uzak onnar gitmiş. Nekadarsıydı? Açan etişerlär bir büyük daaya, kolverer beeygirleri dinnenmää çocuk. Kızı da alêr, baalêêr çatıylan bir büyük aaca, ani görünmesin hiç. Da gider daalın içinä. Odun toplamaa gider. Nekaa kalın odunnar toplêêr da yapêr bir büyük gromada da yakêr onu. Ateş eder şansoram. A kendi da yatêr dinnenmää. Saleyrki, oluncak o koor, o dinnencek.

Odunnar çekeder yanmaa. Bu da şansora kızı sıbıdıçêk üstünä. Da geçer ordan oniki taliga insan. Osa onnar gidirmişlär un üütmää, gidirmişlär pek uzak erä. Kız baarêr. Bu da uyêêr. Kız sa baarêr:

- Kurtarın, zerä yakıçêk beni!

A odunnar sa yanêêr. A kimsey yaklaşmêêr. Korkêr, raz bukadar çirkin işlär. Öbürü etişer sa, hepsini kesicek. A bir dâdu, bir gözündän görer, bir gözündän görmeer, deer:

- Mây, bu cancaaz da – can, ba. Hadi alalım onu, kurtaralım. Koyalım onu bir çuval altına (içinä).

Da dâdu koyêr bir çuval içinä, da koyêr onu taliganın geerisinä. Koyêr çuvalın da içinä biraz kepek. Onun üstünä. Da gidee. Gide-gide hiç bir erdä görünmeer bişeycik.

Açan bu duşman uyanêr, ne bir kıpırtı, ne bir ses, ne da taliga bişey var. A kız da yok. Çıkêr yol üstünä, koyêr ortalık erä kulaanı da seslii. Seslii da demiş:

- Bu saa kulaamda yok ses, ama sol kulaamda işidiler ses. Sansın tıngıldêê, ama uzak. Piner beegirä atlı da etişer onnarı. Durgudêr en geerkisini. Durgudêr, aktarêr çuvalı hepsini, bakêr – yok. Etişer geerkisinä. Onuncu talıgıyı bakêr da deer:

- He, bu adamnar, nicä zdravan-kaavi, almamışlar da bu köör dādu mu alıcêk, ani hiç örüyameer.

Brayêr da döner geeri. Geler dādu evä. Onun yokmuş ne uşaa, ne bişey. Babuulan ikisi-ihitiar, da bir kuhnedä yaşaarmışlar. O da demiş:

- Babu, kurtardım bir insan, olucêk sana bir yardımcı. Aldım bir kız kendimizä, olsun kızımıs.

A o küüyä varmış padişaa çocu, da gidärmiş avşamniin kızlara. O vakıt sa kızlar otururdular işlemä. Pençereyä gidärdi gençlär. (Bizdä içeri girerlärdi).

Girmiş o çocuk avşamnin içeri da beenmiş o kızı pek padişayın oolu. Da demiş:

- Var, var oturêrlar beş kız. Ama kendi kız kardaşı da orda. Vericäm beşinä da beş basma. Angısı hepsindän gözäl dikicek, onu alıcam. - Da kendi da gelir.

Açan şindi bunnar dikilär, a babunun da kızı, nicä diker, ölä kimsey yapamêr. Geler evä da deer:

- Mamu, te bunnarı diktirdim te bu beş kıza. Ama kimsey o işi yapamadı. A babunun kızı, ani dādu buldu onu yol üstündä, ya bak, ne iş yapmış. Gel da bak. Kimsey o işi yapamadı. A babunun kızı yaptı. Mamu, allām bizdä var çok iplik yapaa. Ver-vericiys dokusun bir kilim. Da vericis hepsinä dokusunnar birär kilim o beş kıza.

Da bunnar daadêrlar o beş kıza iplik dokusunnar kilim padişaya. İi, razgeldi padişaa, kim soglas gelecek, hepsi kayıl olmuş. Da açan dokumuşlar o kilimi, o kız da dokumuş. Ama bölä işi görmemişlär kimsey. Öbürlär da gözäl yapmışlar, ama açan bunnan yok nicä yannaştırmaa, ölä pek gözäl. O forma islää işi yapmış. Da padişaa oolu demiş:

- Mamu, - demiş, - gördüm kilimdän, ani islää. Bän alcām bu dādunun kızını. Tā, ani bulmuş yolun üstündä, bän alcām onu. O da kim nesoydu padişayın kızınıydı. Olmalı, o vakıt aldılar. Raz o biler bölä iş yapmaa.

Da alêr o onu. Alêr da yollêrlar düün ona. Olêr aldamaçları, annaşêrlar. Bakêrlar dāduyu da. O şansora pek ihtiarılmış.

Da genä oturêr kızlar. Onnar nicä genç evli, çocuk yatêr bir tarafta, ama gelin oturêr kızlarla barabar. Dışarda da köpek varmış. Da pençeredä geçer bir erif. Ama ard kapuda varmış bir ayı. Onnar sa hep bekläärmışlär o adamı bu küüya. Da birda, gelir da baarêr o pençerä aşırı o kıza:

- Aa, ama sän bırdamıysın?

- Sus, bän nekadār bekleirim seni, nezamandan. Ama git ard kapudan, zerä bırdan uyanıcêk köpeklär, da kalkıcêk kainna, kaynata da hepsi.

Bu gider ard kapuya. Ayı da onu paralêr. Parça-parça yapêr, buka-buka yapêr onu. Koparêr. Da onun biter işi.

Da bunnar yaşêr, yapêr bir düün. Da bän orada o düündä bulundum. İmää, içmää – nekaa gözün görer. Neka isteer canın. Ama geeri dooru naşı bän yapêrım? Vererlär bana bir çanak imää: büük-büük kaaz butları. Geleem bän sokakça, buyanı sokakça. Da tee o Maşı babunun çıkêr köpää. At ona bir but. Karı büün da sakat gezer ondan. Da masal biter.

Annattı masalı Sarandi M. S., 1920-dan,
Avdarma küüyündän
Yazdı Durbaylo M.A. 1976-da.

№4 DAA ADAMNARI

(Лесные люди)

Bir küü içindä yaşarmış oniki çocuk. Da gezärmişlär küüylerdä. Kızlara gidärmişlär. Da er avşam kaybeläarmış birär kız.

A bir çocuk girer bir evä da znakomitsa olêr bir kızlan. Da er avşam gelärmiş o kıza. Da däärmış:

- Ha, mari, nezaman gelcän bana? Mari, nezaman gelcän bana?

Kız hep sakındırmış onu: ba eniştesi hasta, ba yok bakası. Ama küüydän çok kız kaybelee, gidee, ama bilinmee nereyi kalêrlar. Nääni toplêe o kızları. Kimin elinä onnar kalêe. Hep bu çocuk gelee ona, gele. Da deer ona:

- Mari, i-e, pek aldadêrsın sän beni, bräa.

Ama kız düşünmüş kendincä: “Nekaa vakıt? Bir mi, iki mi afta geçti. Neuceli yok nicä bakmaa nicä onnar yaşêe daa içindä. Evleri mi var orda? Daa içindä yaşêe onnar oniki kardaş”.

A onnar hepsi banditlär, toplu. Da alêe kız yolu da gidee bakasına. Giyee onun yaamurluynu, alêe bakasının tüfeyni. Giyee bakasının kanatları da gidee daaya. Gidee-gidee da:

- İye, sanki, gitsäm onnara? İye, ne sanki öldürceklär mi beni?

Da gidee. Bakasına sölamee, ani gidee bakmaa o daalıkta evi.

- İi, da öldürsälär da baarli bilcäm ne orda var. Kısmetimä gelirsam-gelcäm. Gelmasäm, biliniz nerdä bän kaybeldim, - bu dee.

Gidee bu daa içindän bir potikadan. Gidee bu. Açan giree - bir ev. Bir komnata açêe orda var kişi. Bir çocuklan bir kız yaşêe. Ama kız çekee içinä – aalêe kız. A çocuk uyêe. Belli, ani yorulmuş. Açêe ikinci komnatayı. Açan açêe, bir büyük ateş yanêe. Kalın-kalın odunnar. Masa üstündä da – çok bıçaklar. Kazannar ateştä. Bir da krevat – birda. Da bu kız girer krevatın altına. Da dee kendincä:

- Ne Allaa verirsıydı. İkisindän-biri: bekim ölcäm, ama bilciklär nerdä aaramaa. Beki da diri kalcam...

Bir gelee gecenin vakidında onun kumasınnan. Getirdilär onun kumasını. O kaçêe ertesi avşam. Da annaştılar onnan, zerä yavkluları geldi ona. Da oniki haydut geçirdilär onu eldän, zeetledilär. Kız da baarêr çirkin:

- Bän gelmedim hepsinizä, bän geldim birinizä. Birinnän yaşamaa.

Da taa kız diri, alêe kılıcı da kesee kolunu. Bu baarêr:

- Mamo, neçin sän beni duudurdun?

Sora alêe da kesee kızın memesini, atêe kazan içinä. Kese öbür kolunu da hep atêe kazan içinä. Kesärkan kolunu, eli fırlêe üzüklän pat altına. Onnarın esapları olmêe bu işä. Alêe bu kız o eli hem üzüü. Ama umudu yok, ani kurtulcêk. Da dee:

- Ama alım, da beki kurtulurum.

Da şindi, açan keserlär bütünnä, o kızın atêrlar güüdeyi da kazan içinä. Da kaynêe imäk. Bu dee:

- Mêy, bunu bu avşam iyees, ama benim olannı taa pek zeetliyciz, zerä pek çok aldattı. O beni ne zamandan gezdire. A biz naşı yapçınız ona? Çıkarıcız diri onun gözlerini da. Ayırcız bika-bika da sora kafasını ayırcız.

A kız işidee krevadın altından hepsiciyni. Da bunnar oturêrlar da iyerlar onu. Da daalışêrlar hepsici, çıkêla ordan. Çıkêrlar. Yok ses, bişey-kıpırtı. A bu taa sinee bir-iki saat. Enikunu çıkêe, e, açêr o kapuyu. Açan açêe kapuyu, gidee. Bunnar uyêêrlar, a kız aralarında genä çekärmış içinä. Da birisi demiş:

- Mây, sansın, açıldı kapu.

- İi, ey, kim açıcêk kapuyu?

İi, potikanın yanında – endek hem eşillik da. Bu girer o endek içinä. A bunnar sa aarêê.
Birisi hep deer:

- Mây, işidildi bişey.

- Mây, yok, ba. Ölä sana geldi.

Da genä girerlär içeri yatmaa. Da kız kapanêê evä. Açıan gelee evä, titirer nicä yaprak.
Annadêê bakasına, nicä bulunêê onnarın evi, nicä üç kızı zeetledilär, kumasını da kestilär.
Kaynattılar diri. Da gösterdi:

- Tä onun parmaa, tä üzüü.

Da bu kızın bobası gidee miliğiya, toplanêê insan. Da şindi bunnar genä oturêrlar, ama yalnız. Şindi yok kuma, kuma evlendi. A öbür başta dolu durêr insan, bekleerlär gelsin bu çocuk. Gelee bu. Da dee:

- İi, avşam nekaa aaradım seni. Näändıydın? Sän yoktun birerdä.

- Bän avşam kakumnardıydım.

- Bän gittim kakumnara da. Yoktum orda.

- Pek aarıydın, bulcıydın. Soba aardındaydım. Bu gecä, sansın, ya ne düş bän gördüm.
Sansın ayın-açık brä. Sansın ba, bän gitmiştim bän sizä. Da gitmiştim bir potikada, bir evä daalık içindä. Açtım bir kapu. Bırda yatêr bir kızlan bir çocuk. Kız içinä çekee, çocuk da uyêê.
Da açan, açtım ikinci kapuyu, bırda – bir büyük baş. Bir kazan, yanêr ateş altında. Ama masada var oniki bıçak, bir revolver, bir da nacak. Büyük çannar, kazannar bırda da. Da getirdiniz benim kumamı o pata. Eldän geçirdiniz onu hepsiniz. Bän da, sansın, krevadın altında durêrım da siirederim sizi. Da bän pek korktum: ha-ha beni da keşçeklär. Nesoy düş bu bukaa interes, brah.
Sora, açan o kızı zeetlediniz hepsiniz da kestiniz buka-buka, attınız ateşä, kazana. Kaynattınız da idiniz. A sän dedin kavadarlarına: “Bu avşam iyeriz bunu, ama yaarın avşama zeetliyciz benimkisini. Zerä o beni çok gezdirdi. Çıkarıcı gözlerini taa dirikan”. Da açan kestilär kolunu, fırladı bana eli altın üzüklän. Da bän almışım onu da koymuşum koynuma.

- Bu düş-nicä aslı, ba.

- İi, bok iyersin aazınnan.

- Tä eli, ba. Eli üzüklän.

Da onnarı sardılar.

- Bän ordıydım, da olmalı, allahtan kurtuldum, da etiştirämääsiniz beni zeetlemää.

Da kaldırêrlar poträ, aldılar bütün maaliyi. Da gittilär daaya. Orda – bir ev, ama pek büyük.
Varmış baarlicam bir irmi komnata (oda, içer). A evin ardı nekaa büyük, okadar endek. Da o maazada da varmış ne istäärsan, nekaa gözün görer: kilim, altın, ne bulmuşlar, onu çalmışlar. A bir kuyu, nicä mezar. Saadä kemik dolu, ama kemik. Bekim iki-üç vagon var. Almışlar hepsini. Miliğiya toplanmışlar. Da hepsini baalamışlar. Onnarın ellerini ardına. Da onnarı urmuşlar. Da toplamışlar o küüyüleri. Nerdä ne kaybelmiş. Da alêr insan onu, kimin neyi kaybelmiş, neyi vardı o maazada. Masal da biter.

Bu çirkin masal oluynu annattı
Sarandi Mariya S. 1920-dan duuması
Avdarma küüyündän
Yazdı Durbaylo M.A. 1976-da.

№5 GÖKTÂN SALLANGAÇ

(Качели, которые были спущены с неба)

Varmış bir vakıt-yokmuş. Kolveriler göktân bir sallangaç. Da yazêê o sallangaçta:

- Ne var bu küüyä, küçüüyü-büüyü, ihtiarı-genci – hepsi sallanicêk bu sallangaçta birâr kerä.

Da nekadar var insan o küüyä, piner ona. Saade var bir büyük kız, istämee pinmää. Bir küüyü kalkêr o kıza:

- Pinsänä sän da. Hepsimiz sallandık, saade sän kaldın. Sän da sallan. Adam da, karı da, uşak da kundakta – hepsi sallandı. A sän neçin istämeesin?

- Bän sallanmıycam, istämeeim.

A mamusu da şansora gelee da yalvarmaa çekedee:

- Pin, sallangaç kalkmıycêk sän sallanmıyıcak.

Açan o kız pinee, sallanêê ilkin, sallanêê – sallangaç kalkmêê. Ama üçüncüdä çeker sallangacı yukarı. Mamusu baarêr:

- Kızım, üç gün hiç lafetmeyasın.

Da kız annêê üç yıl.

İi, kız pek gözälmiş. Pek islää yapırmiş kız. Ama nâpsın o, açan o mutu. O işidee hepsini, ama açan lafetmee. Mamusu dedi ona lafetmesin. O dedi “üç gün”, o annamış “üç yıl”.

Kainnası demiş:

- Çocuum ne yapabilâsin? Nabıcız onnan? Mutu. Hiç lafetmee, sölesin da herbir işleri yapêê, bilee. Ne deesin – annaşêêr. A neçin lafetmee o?

Daykası da deer:

- Gelin, git Yorgaca babusuna da istä elää.

Da gelin çekedee gitmää. Gidee gelin, gidee nekaa gittiysıydı o. Bir eräkaa o etişee. Etişincäk Yorgaca babusuna, o etişer bir kırdä-bayırdä bir kuhneyä. Ordan sormuşlar:

- Näänı, kızım, gideesin?
- Gideem Yorgaca babusuna, kainnam yolladı elää alım.
- Na, - demiş, - te bu peşkiri da geeri dooru atasın.

Bu genä gidee. Nekaa gidee, nekaa gittiysıydı? Genä taa bir yol etişee şansoracım.

Etişee başka bir babuya. Babu dee:

- Näänı gidersin, kızım?
- Näänı gideem? Kainnam yolladı Yorgaca babusuna elää getiriim ona.
- Na, kızım, te bu iineyi da geeri dooru atasın.

Gidee o ileri doru. Gidee-gidee, nekaa vakıt o gitmiş, etişmiş taa bir kuhneyä. Ona babu laf katêê.

- Näänı gideysin, kızım?
 - Kainnam yolladı Yorgaca babusuna elää alım.
 - Na, te bu sabunu da açan (nezaman) lăazım olucek o sana geeri dooru atasın onu.
- Gidee kız. Açan gidee, Yorgaca babusu oturêr sobanın yanında. Deer buna:
- Nerdän-nereyi sän geldin bırıyı? Bırıyı gelmee kort-kuş. Sän da etişmişin bırıyı.
 - Kainnam yolladı elää veräymişin.

Gidee babu öbür başa da biledee dişlerini da iyecek gelini. A bir sıçancık dee ona:

- Kaku, kap elää da kaç, zerä babu iyecek seni.

Açan kızçaaz bölä işidee, kapêê elää da çekedee kaçmaa. Kaçêê-kaçêê. Şansora nekaa

o gelmiş, etişee o öbür babuya. Ani verdiydi ona sabunu. Açıan bakêê geeri, öbürü – ha-ha etişecek. Bu atêê sabunu. Olêê bir büyük buzluk, ani yok nicä sölemää.

Düşä-kalka, düşä-kalka Yorgaca babusu gidee. A bu geerey gibi gitmiş. Bakêê geeri genä. Yorgaca babusu gelee ardına. Atêê o iineyi. Olêr bir büyük çallık, ani hiç yok nicä geçmää-çallar kalın, büyük. Keser Yorgaca babsu, kesee. Kız genä kaçêêr da girer şansora bitkinci evä, ama bu da – etişee. Açıan bakêê geeri, babu etişee onu. Kız atêê peşkiri – olêê bir deniz nekaa gözün görer, ölä büyük su. Alêê o Yorgaca babsu da etişee, tä-tä etişee onu. Ama çatlêê da kalêê da su boyunda. Kız etişee açıan evä, dee:

- Na, bu elää sana getirdim.

Da onnarın içindä olmuş bir büyük sevinmelik. A nekadar geçmiş? Kız gidincäk, gelincäk babudan – üç yıl geçmiş. Da bundan sora onnar çekederlär yapmaa düün. Toplaşêê senselä, kendi mamusu gelee orıyı. Açıan o gökä pinmiş çak. Kızı almışlar öbür dünneyä. Çaarêr mamusu kızını, bobasını da, yapêêla düün. Pek isläädi düün. Bän da ordaydım. Da ne pipi butları vardı. Da çıkêê komuşların köpää, da urdum bir but. Ta ondan o sakat. Masal da biter.

**Masalı annattı Sarandi Mariya S., 1920-dan,
Avdarma küyündän.
Yazdı Durbaylo M.A. 1976-da.**

№6 PADİŞAAYIN ÜÇ KIZI

(Три дочери султана)

Bir vakit varmış, bir vakit yokmuş. Varmış bir padişaa. Onun da varmış üç kızı. Deer padişaa kızlarına:

- Angınız nicä sever beni?

Büük kızı deer:

- Bän seni severim güllä-şeker gibi.

Öbür kızı deer:

- Ama bän seni seviim güllä-şerbet gibi.

- İi, sän, küçük kızım, nası seversin?

- Ama ben seni seviim güllä tuz gibi.

- Aa, alın bunu, alın bunu callatlara götürün. Görmeyim onu.

İi, alêrlar bunu, vererlär callatlara. Ama o kız padişaa kızı – şiret pek. Gidärkana alêr bir altın elek, bir altın oklava, bir da altın kaşık. İi, gider bu. Gider açan kıra, o kızçaaz yalvarêr callatlara:

- Kıymın benim cancaazımı. Brakın beni da ben da gideyim evä, canım kurtulsun.

Callatlar da deer buna:

- İslää, biz seni kesmiyciz, biz seni öldürmeyciz, ama yalvarêrız sana gelmeyäsin hiç küüyä. Kıymayasınız bizi, zerä senin boban bizi öldürücek.

İi, onnar brakêr onu. Kız kalêr diri, da alêr başını da gider. Gider bu. Gider. Açan bakêr önünä – bir genç çocuk otladêr koyunu. Takışêr o çocuğun ardına. O çocuk da açan görer onu, çekeder kaçmaa-kaçmaa. Kız kaçêr, çocuk kaçêr. İi, etişer kız onu. Da çocuk durêr. Kız da deer ona:

- Dur ba ulan. Ben – bir hristian kızıyım. Neçin kaçêrsın?

İi, bunnar oturêrlar, lafederlär. Şindi alınêrlar bunnar. Ama yok ne isinnär. Kız verer ona altın elää da deer:

- Götür da sat onu da paraylan yaşıycıs.

Bu gider. Karşı gelir bir dâduylan.

Da o sorêr çocaa:

- Nereyi gidersin, ba çocuk?

- Tâ giderim satmaa altın elää da paraylan yaşıycız.

- Ver onu bana, bän söylecäm bir laf sana.

Verer bu elää. Bu buna deer:

- İstä aykaşcaazını.

Saadä bu laflan öder çocuğun eleeni.

Geler bu evä. Karısı sorêr:

- Ne, ba?

- Ne? Çıktı bir dâdu dedi bana: “Sat onu bana iki lafa”. Bän da verdim.

İi, karı susêr. Görer, ani biraz akıldan bozuk, demeer bişey. Ertesi günü verer altın oklavayı da yollêr onu satmaa. Bu gider. Çıkêr bir dâdu da sorêr:

- Nereyi gidersin, ba olan?

- İi, tâ giderim satmaa oklavayı da bakıcam karımı.

- Ver bana onu iki lafa.

- Nesoy lafa?

- Senin istediin “Gölün Sevdii”.
- İi, verer bu oklavıyı. Geler evä. Karısı sorêr:
- Ne, ba?
- Ne? Tâ çıktı bir dâdu da verdim ona oklavıyı. Üretti beni neydir benim istediim da dedi: “Senin istediin – “Gölün Sevdii”.
- Şindi ertesi günü, gider bu satmaa altın kaşığı. Çıkêr ona genä bir dâdu da deer ona:
- Nereyi, ba çocuk?
- Giderim satmaa te bu altın kaşığı da alcam teknä içeri, şunu-bunu.
- Ürediim seni bir laf, vermärsin mi işi bana?
- Al, tâ, vererim.
- “Sabur selämma” – dâ ona.
- İi, verer bu o işi da. Geler evä. Bişey vermeer genä. Deer:
- Mari karı, bizdä kalmadı bişey. Yok neylän uşaa bakmaa. Alıp başımı, gidecäm.
- Gidecäm başka memleketä işlemäa.
- İi, gider bu. İi, şindi o ister girsın ölä işä, nerdä var kazanç. Çıkêr bir boyar da deer ona:
- Ne gidersin, ba olan?
- Bân gezerim iş aaramaa.
- Gel bana.
- Da bu alêr olanı işä.
- Nekadar isteersin?
- Bir aykaşçaazına sana işleycäm.
- O aykaşçaya da yılda bir kapeyka verirmiş saade. İi, bu da işleer, işleer. Karıya da yollêr kiät. Verer gemicilerdän. Verer gemicilerdän kiadi.
- Götürün filan adamın evinä. Bilermisiniz onu?
- Bileriz.
- Götürün da verin ona.
- İi, götürerlär onnar da vererlär. Ačan karı kabul eder onu, geeri kiät yazêr:
- Naşı sän hiç bişey yollamêêrsın bizä? Uşak şansoram koca çocuk oldu.
- Bu gider magazinä. Varmış orda aarip. Da bu alêr bu aaripi. Gelirkana, işider bir laf.
- Padişayın kızı çok astıymış. Kız istemiş aarip:
- Olsa bir aarip iyiim, düzelecäm.
- İi, izmetçilär gelerlär tükänä. Tükancı da deer:
- Tee, bir adam aldı onnarı. Te neredä da gitti. Etişin da alın ondan bitkisini.
- Etişerlär bunu. Deerlär:
- Ne yalvarcıyız biz. Padişayın kızı çok asta. Ver bizä o aaripi.
- Neçin bân sizä veriyim, açan bân kendim göstürçäm?
- İi, şindi o kendi getirer. Verer o kıza, da bu düzüler. Düzüler padişayın kızı. Da deer padişaa ona:
- Ne isteersin? Veriyim sana yarım padişaalımı hem da kızımı.
- Bana kızın diil lăazım. Benim var karım da uşaa da.
- İi, padişaa görer, ani o kavadan biraz imşakça. Üç fiçı altın diplee, yazêr onnarın dibinä, ani seledka. Yollêr onun karısına. İi, karı da padişaa kızı kableder o üç fiçı altını. Yaptırêr bir ev islâa. Geçer taa birkaç vakıt. Karı genä yollêr ona bir kiät. Yazêr ona:
- Taa durcan mı orda? Neçin gelmersin evä?
- İi, bu genä gider çorbacısına. Deer ona:

- Ödä benim işimi da bän alayım bişey-bişey uşamaa evdä.

Çorbacı öder onun işini, da bu gelir. Ne alsın, ne alsın, alêr ikiüz gramm kanfeti. Sayler yollıycek uşaa. Gelirkana evä o kanfetilärlän, görer iki çocuk bulmuşlar cafare taşı. O cafare ölä işmiş, ani hiç paası yok. Evelki vakıta onun paası yokmuş. Alêr bu çocuk onu, verer uşaklara kanfetleri, sarêr o işi da getirer gemicilerä. Deer:

- Nayın da götürün evimä.

- İi, ne iş bu, e-va?

- Küçük uşaa oyuncak.

İi, bunnar alêr onu. Şindi gelirkana bunnar deer biri-birinä:

- İi-hey, hani o iş, va? Ya bakalım ne bu deli yolladı evä.

Açan açêrlar, bakêrlar o işi – o bir cafare taşı. Deer:

- Bilmisiyniz naşi? Koycız ona iki fiçı altın da bunu braaycız kendimizä.

İi, bunnar koyêr iki fiçı altın. Bunu da alêrlar kendilernä. İi, denizdä dalga büükmüş.

Bunnar çekeder duva etmää:

- Gör, Allahım, kurtar, Allahım. İki fiçı altın hem bu cafare taşını da vereriz, sade kurtar bizi.

İi, bunnarı kurtarêr Allaa. Çıkêrlar karşı kırıya da vererlär ona taa iki fiçı altın hem o cafare taşını.

- Ya bak, bendä adamı. Bu iki işi kazanıncak, taa mı durucan orada?

Da bu o cafare taşının da yapêr bir büyük manastır. Yollêr genä bir kiät adama. Da cafare taşını koyêr aydınnık yapsın gecä vakıdı. Şindi hem haydınnık hem gözäl. Geler aklına genä kiät okumaa. Yazêr adama:

- Gel, uşak şansora (m) delikannı oldu.

İi, bu gelir. Gelirkana genä alêr o aykaşcaanı. Alêr bir da tüfek. Baksa – bir çöşmä. Da yanında pek çok insan, narod. Durêr da deer onnara:

- Bak bırıyı, ne durêr bu narod bırda acaba.

- Şindi gelecek da iyecek padişayın kızını.

Padişayın da kızı evdä oturêr. İyecek onu pınar başında. İi, bu da durêr. Bırda bakarsan, gelir bir çirkin uultu. Bir uultu, bir çirkin baarış. İi, açan gelirmiş o acder, on metra dururmuş aralık. Durmuş da baarmış:

- Neydir benim istediym?

Narod susarmış. Acder genä baarmış:

- Neydir benim istediym?

Narod susarmış. Bır da bu erif kalkêr. Baarêr ona:

- Bır bölük narodsunuz, bır bölük cansınız. Ne yok nicä söyleyasınız ona bişey mi?

Da kendi baarêr:

- Senin istediym – “Gölün Sevdası”.

Açan ölä söyler, vaay. Acderin aazına atlêr bir telli kurbaa. Bu da alıp başını, gider ordan. Sular boşanêr, padişayın da kızı kalêr saa. Gelerlär padişaya da deer:

- Padişayım, senin kızın saa kaldı.

- Kim kurtardı onu? Getirin bırıyı.

Getirerlär. Açan getirerlär, lafeder padişaa:

- Veriim sana yarın padişaalıymı hem kızımı.

- Benim var karım da uşam da, ben evä isteerim.

Bu alêr genä üç fiçı altın, yollêr evä. Geler bu tüfeklän. Açan etişer, görer ev yanêr

nası bir gün, nası bir manastır. Aarêr karıyı. Sorêr insana:

- Nerdä yaşêr filan karı?

Ona deerlär:

- Tä nerdä.

Bu benzedeer, ama ev diil o. Geler komuşusuna da sorêr:

- Nerdä benim evim?

Da annadêr kim o. Genä sorêr:

- Bırda mı yaşêêr filan karı?

- Bırda yaşêêr te o karı, ani kocası gitti kazanmaa başka memleketä. Da ona yolladı ölä çok altın, ani o yaptı bu evi.

Bu piner ikinci kata. Açan piner ikinci kata, karı içerdä. İçerdä bir çocuklan. İçerdäymişlär. Bu işidee onnarın laflarını da deer:

- Ya, bak bırai, buncak vakıt stradat olêr, kendi.

Bu da kendinä deer:

- Karım evlenmiş başkasına.

O taman ölä sölärkana, deincä bu lafı, karı deer çocuyna:

- Ey, çocuum, epsi bizdä var şindi. Gelsä buban da, e.

Ozaman erif urêr tûfää erä – hop.

- Aç kapuyu, mari karı.

- İi, tä, geldinmi bä? Pıı, adam. Geldi buban da.

Çıkêrlar karşı, alêrlar onu evä, yıkêrlar-paklêrlar onu. Çocuk sa – delikannı şansoram. Da deer bobasına:

- Bän istem almaa kendimä tazı (avı köpää). On tazı alcam kendimä.

- Al.

Da çocuk alêr on tazı. Şindi gider autmaa o tazırlan. Avıya gider. Açan gider – bir dădu genä tazırlan avlanırmış. O dădu açan görer bu çocuuyu, çekeder aalamaa. Nekadar bakêr, hep aalêêr. Da deer buna:

- Neçin aalêrsın beni gördüylän.

Ama bu çocuk okadar pek benzeer mamusuna. Da gelir bu evä avşamniyin da deer mamusuna:

- Mamu, şindi buluştum bir dăduylan. O dădu nekadar baktı bana, okadar hep aaladı.

Bu kız annêêr, ani o dădu onun bubası. Şindi evdä dădu babuylan lafeder:

- Babu, būn gördüm bir çocuuyu da pek şaştım. Er kız olıydı, deyciydi, ani o benim kızımız, ani callatlara verdim.

- Dădu, yaarın avşam getirsänä o çocuuyu da bän da göreyim.

İi, ertesi gün genä buluşêrlar da lafederlär bunnar. İi, çocuk kayıl olêr gitmää dădulara da kalmaa. Açan bakêrlar bunnar ikisi da – bütün gecä aalamışlar. Geler çocuk evä, söleer mamusuna bu işi. Da mamusu deer ona:

- Şindi sän da dăduyu getir evä bizä.

İi, çocuk lafedee, dăduylan geleceklär onnara. Mamusu bırda yapêr imeeleri, türlü-türlü işleri. Türlü islää imeklär. Ama tuz koymêêr birisinä da. Fit tuzsuz yapêr. Şindi, açan gelerlär, karı taa görüncä, bobasını tanımış. A bubası da tanımêêr onnarı. Oturêrlar sofraya, iyerlär, birêr filcän rakı içêrlär. Şindi babu olan bir kaşık manca almış, ama tuzu yok. Koyêr çatalı yavaşıcık sofraya da deer:

- Buyursana bä, dădu. İsänä bä, dădu.

- İi, hêy. Kızım söyleyim dooru sana. Çok gözâl imeklâr yapmışın. Çok gözâl, ama hiç yok tuzları. Birazçık tuz koyadın, e.

Da ozaman kalkêr kız da deer:

- İi, hêy, padişaa bubam, açan sãn dedin bizâ ne düş göreceyniz, söyleyin bana. Nicâ siz seversiniz beni? Bûük kaku dedi: “Ben seni severim şeker gibi”. “Severim şerbet gibi”, - dedi öbür kakum. Sãn bana sordun, bãn da dedim: “Severim tuz gibi”. Da sãn beni verdin cellatlara. Cellatlar beni kesmedilâr. Braktılar saa beni. Da tâ benim çocuyum, bu da benim – kocam.

Ozaman dâdu gider, getirer kızını da. A çocuyuna vererlâr padişaalıyı. Bunnar yaşêrlar. Masal da biter.

**Masalı annattı Paruş Mariya D. 1929-dan duuması,
5 klası, gagauzka, Kotlovina (Balboka) küüyündân.
Yazdı Durbaylo Mariya, 1991-da.**

№7 “DÄDULAR, SOYUNUZ TEE O TAŞI!”

(Старики, снимите кожу с того камня!)

Varmış bir boyar. Olmuş kırk yaşında da evlenmemiş. Toplamış epsini insanı, däduları, ihtiarları küüydan da yapmış onnara sobraniya. Demiş:

- Dädular, gidiniz da alınız bıçaklarınızı da soyunuz tee o taşı. Da bän yapıcam onnan boy kürkü.

Bir da fukaarenin varmış üç kızı da gelmiş evä da demiş:

- İleri da yapmazdı pek islää, ama şansora belli, ani öldürcek. Topladı töbölä insan da dedi: “Soyun büük küüyün taşını da yapçıynız bana boy kürkü”.

Kızı demiş:

- Baka, al bıcaa, bilet onu da git ona evä da ona ölä. Gel da çekettir, angı başından bileersin sän. Zerä biz çekettiririz da bozaarız deriyi. Çıkmaz kürk. Sän sora bizä küsäärsin. Gel da çekettir kendin.

Bu gidee ona. Da boyar dee:

- Sölä, kim seni üüretti bölä lafetmää?

- Var kızım, var benim bir kızım, bän ona söledim da bana söledi bölä.

- Na te bırda pişirilmiş irmi yımırta, götür kızına. Ver çıkarsın bana irmi piliç.

Gelmiş dädu evä, demiş:

- Kızım, kızım verdi irmi yımırta, ama pişirilmiş pek onnar da dedi: “Çıkarsın onnardan irmi piliç”.

- Yok kusuru. Soyun onnarı.

Verer hepsinä dördär yımırta da deer:

- Soyun, soyun onnarı. İyiniz, ama yavan iyiniz onnarı. Hiç korkmıynız.

Da kaynadê bu biraz darı da yollê boyara. Dee:

- Sölä boyara, ani eksin te bu darıyı, zerä piliçlär aaç ölee. Korkma, bana bişey yapmıycek.

Boyar ne düşünee? Verer ona dokuz parça iplik ikişär çetlik. Dee:

- Na te bu iplikleri, götür kızına dokusun bana kilim.

Dädu kesee evdä edi çıbıcağ da dee:

- Götür boyara da yapsın düzen, zerä iplikleri molilär iyeer.

Boyar dee:

- Sölä kızına, açan o pek ölä akıllı, gelsin bana. Gelsin ne atlı, ne yayaan, ne baaşışlän, ne baaşışsiz.

Kız tutê bir tauşan, iki da guguş, pinee keçiya atlı da gidee. A boyarda varmış pek fena köpeklär. Salvermiş köpekleri da paralıycêklar kızı. Etiştıylän tokada kız, köpeklär – tokatta. Bu kolverer tauşanı. Tauşanı kolverer – köpeklär da huu – o tauşanın ardına. Kız gidee ne atlı, ne yayan, keçiyi da kolverer. Etişee kapuya, ne baaşışlän, ne baaşışsiz – kolverer guguşları. Onnar uçêla. Girer kız. Açan girer, dee:

- İi, açan sän bukadar aarifsın hem da çok bilersin, olcan bana hozâyka. Raz sän bilesin bukadar çok bendän.

İi, islää. İy, yaşê pek islää, annaşêêla. İi, boyar gitmiş evdän, yokmuş evdä o. Gelmiş üç yolcu onnara. Taliga – birinin, hamut da – öbürün, beygir da – taa birinin. İi, onnar kalkêrlar sabaalin suyun boyunda. Yazmış. Da gecerlär orda. Açan kalktıylan, kuli bulêrlar. Ani hamudu var, deer:

- Hamut kolumnadı.
- Ani beeygiri var, dee:
- Yok nicä hamut kolumnasın.
- A ani taligası var, demiş:
- Taliga kolumnadı.
- İi, giderlär, sormaa boyara. Boyar da yokmuş. Karı demiş:
- Nabıcıynız boyarlan? Söliin bana, da bän söliycäm nerdä boyar.
- Bunnar dee:
- Biz yattık uyumaa. Benim hamut, bunun da taliga, bunun da beeygir. Açan kalktık, bulduk kuli. Hepsi deer, ani kuli benim, ani hamut kolumnamadı, ani taliga kolumnadı.
- Da genä sorêrlar:
- Boyar näanı gitti?
- Boyar gitti süündürmää, nesteyi, tä, yanêr su. Suyu gitti süündürmää”.
- Bunnar da lafederlär:
- Mêy, var mı nicä su tutuşsun, ba?
- Ya, açan bilersiniz, ani su tutuşmêê, var mı nicä taligıulan hamut kolumnasın, e-va?
- Beeygir kolumnadı. Da siz biliniz, ani beeygir kolumnadı, raz su tutuşmêê.
- Gelee boyar evä, annadêê karı bu işi da boyar dee ona:
- Sän beni brak. Brak da git. Sän beni gömeesin laflan. Sän laf yapma okaa çok, al ne istäärsan da git.
- İi, yok kusuru. Raz sän deersin gidiim, bän gicäm. Ama iyiis, konuşêcız ilkin da sora gicäm.
- Bunnar gideela da çekedela konuşmaa ikisi. Karı dadêê, a boyar dökee stakannarı sık-sık, dibi-kuru. A karı içmee. Açan boyar olêr islää sarfoş, kalkêê bu. Koşêê karı faytonu, koyêê bagacını gecenin vakıdında da gidee bu. A boyar başlamış uyanmaa. Demiş:
- Nääni götüresin sän bizi.
- Nääni mı? Nääni gideriz mi? Sän ne dedin bana? Alım ne isteerim da gidiim. Bän da aldım seni da tä gideem.
- Ozaman dön geeri, kal evdä da yaşıyıcız şansora.
- Da onnar büün da ikisi da yaşêêla. Masal da bitee.

Masalı annattı Sarandi M. S. Avdarma küüyündän
Yazdı Durbaylo M.A. 1976-da.

№8 ÇOCUUN KISMETİ

(Счастье парня или о том, как парень разбогател)

Varmış bir dāduylan bir babu. Zenginnik büükmüş onnarda. Varmış sat bir çocukları. O çocuk da birazçık aamacıkmış. Gospodariyi kullanamıycek o, geniş zenginniyi da.

Dāduylan babu lafederlär:

- Naşı yapalım da çocuğu deneylim. Veriyim ona üç koyun da gitsin, gezsın da gelsin koyunnarlan taman hem da cöpleri dolu olsun paraylan.

Doldurêr babu torbasını ekmeklän, peynirlän, yapêr ona imää, sayêrlar ona dāduylan-babu üz koyun da bu gider. Alêr koyunnarı, torbasını da gider. Gider bu, bir küüyün kenarna etişer. Olêr karannık dışarda. Koyunnarı da doyurmuş, sulêêr orda, pınarda. Da gelmiş o pınara bir kız. Da sormuş:

- Nereliysin sän, ba çocuk?

Bu söleer neredän.

- Näänı gidersin, e?

- Anam-bobam yolladı da verdilär bana üz koyun. Dedilär gididiim, geziyim-geziyim da getiriim koyunnarı taman, cöplerim da olsun dolu paraylan. Nesoy var nicä hem koyunnar olsun taman hem da cöplerim dolu olsun paraylan?

- Ey, düşünersin? Kırk o koyunnarı, sat yapaaları çıftılara, onnar var burada. Hem koyunnar taman olcêk, cöbün da dolu olcêk paraylan.

Kırkêr bu koyunnarı, satêr çıftılara yapaaları, kableder paraları hepsinnän. Doldurêr cöplerni paraylan. Çevirer o koyunnarı da aydêêr sürüyä evä.

Açan etişer evä, çıkêr mamusu hem tātusu. Deerlär:

- Tä, çocuk geldi, hadi gidelim da sayalım koyunnarı.

Sayêrlar – koyunnar taman. Bakêrlar – cöpleri da dolu paraylan. Da deer bobası:

- O yalnız yok näändan akılı versin bu paraylan dolu olsun cöpleri.

- Näptın sän, e? Nesoy yaptın da para kazandın?

- İi, etiştıylän küüyün kenarna, geldi bir kız yanıma da verdi bana te bu akılı. O dedi: “Kırk koyunnarı, dedi, - sat yapaaları, olcêk hem koyunnar taman, hem cöbün olcêk paraylan dolu”.

Şindi dādu deer babuya:

- Git da çaar benim kardaşımı.

Geler kardaşına babu da deer:

- Dādu dedi geläsin. Ha, pin beygirlerä da gidelim o kızı üürenelim. Gidelim biz onnan.

Pinerlär kardaşınnan ikisi beygirlerä da giderlär. Bulêrlar o kızın evini, ses ederlär ona.

Çıkêr kız. Çıktıylan, deer:

- Ya ne prost, ani evin kulaa yok.

- Naşı o evin kulaa?

- Olıydı bir köpeklän, bir köpeciymis, taa kırnacık çıkacıydım.

- Boban evdä mi, e?

- Yok.

- Näänı gitti?

- Gitti boodayın adını diiştirmää.

- Nesoy diiştiricek boodayın adını, e?

- Booday götürdü maşınaya, un getiricek evä.

- Tez gelecek mi, e?
- Yollanırsa uzaktan, tez gelecek. Ama doorudan gelirsa, oyalanacêk.
- İi, neçin uzaktan taa tez gelicek?
- Uzaktan yol taa islää, ama er doorudan gelirsa, geçicek derä içindän da battırıcêk taligayı, zor çıkıcek ordan. Daa oya gelicek. Bekliyin bräz, çiçu. Baalıyn beegirleri evin yanında kışa, sän da baala yaza.
- Naşı o yaz hem kış?
- Te o kızaa koşêrız kışın. Taligıyı koşêrız yazın. Da baalıyn onnara, angısına stärsıydınız.
- Baalêr bunnar beygirleri. Beekleerlär, bekleerlär, gelmeer bakası. Şindi bu deer:
- Batü, ii ha, biz gıceys da biz da gülmää yapalım onu. Deylim ona: “Benim adım ot, senin da – kazık”.
- İi hay, çaarêrlar o kızı da deerlär:
- Gel birıyı, kızım.
- Geler bu. Adam deer ona:
- Ha, biz gızeez evä, kızım. Sän, açan bakan gelecek, dä ona, ani geldi onun dostları.
- Söleycäm.
- Dä ona, ani geldi senin dostların. Birisinin adı Kazık, birisinin da – Ot. Söleycän mi?
- Unutmıycan. Bän, açan ayak yoluna giderim, kazıktan tutunêrım, otları da silinerim.
- Da bunnar yollanêr. Biri demiş:
- Ye, batü, bendän tutundu, ama seninnän silindi da.

**Masalı annattı Kusursuz N.F., 1919-cu yıldan, Çadırdan
Yazdı masalı Durbaylo M.A., 1989-da.**

№9 İPRAK, AMA AKILLI KARI

(Худая, но умная женщина)

Varmış üç kardaş. Üçü da evli. Ama da birisinin karısı pek zabunmuş. Da şimdi gelinnär annaşamêrlar. Gelinnär çekişer... Da büyük kardaş yapêr bir bal. Toplêêr kardaşları hepsini orıyı. Da biri deer:

- Bän gitmiycäm. Benim karım zabun, ipraa, beni gülerlär.

Ölä-bölä, o kalêr evdä. Gider küçük kardaşı orıyı. Çekettilər masaya. Oturmuşlar iyerlär. Da başladılar sölemää:

- Senin karın zabun, çirkin.

Ama adam da deer:

- O bölä-ölä, ama aarif. Sän onu aldatmıycan.

Büük kardaşı deer:

- Bän aldadıcam.

- Yok nicä sän onu aldadasın.

Da bunnar nâbêrlar? Alêrlar da çıkêrlar ordan da onarın içindän giderlär. Ama varmış bir karı-koca, angıları düüşürmüş dayma. Da bu büyük kardaş alêr onnardan bir büyük sandık. Da deer bunnara:

- Koyun bu adamnarın kapuönnä.

Ama bu şiret büyük agası da yatêr uyumaa sandık içinä. Babuyu da üüretmişlär ursun bu karının kapusuna. Da babu gider da urêr kapuya.

- Mari gelin, ya çık kapuya, çık dışarı.

Bu gelin da çıkêr. Deer babuya:

- Neyä ba, babu?

- Çık, zerä, güvää pek çirkin kırlattı bizi dışarı.

Açan çıkêr gelin, babu deer ona:

- Ya, koyalım te bu sandı içeri. Da bän gidecäm başka erä. Sora bän alıcam onu.

İi, ha, koyêrlar sandı hayada da babu gidee. Bu şiret da çıkêr ordan, gidee içeri da yatêr. Yattıylan içerdä, bu kalkêr. Gider öbür içeri da alêr o gelinin bir kat rubasını içerdän. Koyêê sandın içinä. Da durêr orda. Babu urdu kapuya, da bu şiret genä girer sandın içinä. Da babu deer gelinä:

- Ha, mari gelin, çıkaralım sandı dışarı, da alcıs biz onu sora geldiynän taliga.

Bu şiret da çıkêr da gider orıyı da gösterer rubaları kumpaniya. Da deer onnara:

- Tâ, va gör nicä bän senin karını aldattım. Tâ aldım bir kat rubasını.

Bu kardaş da pek küsmüş. Pek küsmüş buna. Gelee evä da demee kariya bişey. Sabaalin deer karısına:

- Giceys filan erä dolaşmaa bir pay.

Da koşêr bedarkıyı, nicä vardı o vakıt. Da gidirkan geçerlär bir su, bir köprü. Da köprü üstünä urêr bedarkıyı. Kariya da urêr bir şamar da atêr su içinä. Da karı gider suyulan bir çatıraadan. Su atêr onu bir tarafa da ölmeer insan. Kurtulêr. Çekeder aalamaa orda, su arasında. Nâbicêk? O birda şansora. Da geler ona bir babu. Da sorêr ona:

- Ne aalêrsın sän birda mari, gelin?

- Ne? Su getirdi beni. Tâ bölä-bölä oldu... attılar su içinä.

Da alêr babu onu, gösterer nicä çıkmaa ordan. Da bu çıkêr.

- Şimdi gicän te o fidana. Alcan o fidandan üç yaprak da gicän filan boyara. Onun var

bir gözäl kız1. O görmeer pek. Da te bu yapraklarlan yıkıycan o kızçaazın gözlerni. Da sora vericek sana illeri dooru yaşamak.

Sesleer o babuyu da alêê üç yaprak, da gidee. Bulêê o kızçaaz1. Yılaç bulmazmışlar ona nekaa gezmişlär. Gittiylän, o demiş:

- Ya bän bir laf söyleycam ona.

Da bu gider kıza. Alêr, da kızın yıkêê gözlerini. Kaynatmış suyu, nicä demiş o babu da baalêêr o yaprakları da üstünä. Ertesi günü o kızçaaz başlamış başka türlü duymaa. Demiş:

- Olcêk bana fayda.

Geçer taa vakıt da onu yıkêê taa bir sıra. Da kız başlamış islää görmää. Kız başlamış çıkmaa dışarı da gezmää. Açan işidee bu adam, ani onun karısı yapmış bu işi, çaarêr padişaa da sorêr kariya:

- Ne istersin bän sana vereyim, ani sän benim kızımı dooruttun?

- Yardım et da bän gideyim orayı da annayım ne oldu orda.

İi, gidee padişaa askerlän karının ardına da çaarêrlar adamı sormaa. Deerlär:

- Neçin sän onu attın su içinä?

Da adam söyleer dooru, nicä olmuş iş. Kardaşı da söyleer, ne oldu. Masal da biter.

Masalı annattı Kusursuz N.R.

Çok-Maydan küüyündän

Yazdı Durbaylo M.A. 1976

№10 KADIN ÇORBACILIK EDER

(Женщина управляет селением)

Evelki vakıtta Ay Petriylän Allaa gezärmişlär er üzündä. Da Ay Petrinin pek canı acaarmış karılara. Allah da däärmış:

- Petri, acımasın çok canın karılara. Karıların saçları uzun, akılları da kısa.

Petri da däärmış:

- Brak, Allahım, çorbacı olsun karı. Benim çok canım acêr karıya.

İi, şimdi koyêrlar bir küüyün üstünä karı çorbacısını, bir küüya da – adam çorbacısını.

Açan Allaalan Suntu Petri erä inerlär da giderlär, nerdä karı çorbacı. Da Allaa deer:

- İi, Petri, ur tokada.

Ama avşamnaarmış. Yaamurcuk da çisäärmış. Urêrlar bunnar tokada. Çıkêr adam. Ama beş taanä da uşak içerdä. İçerlär mindar, ikanmadık, püsür. Karı sa başkannıkta. Da Ay Petri deer:

- Yok mu nicä kabledäsin bizi gecelemää? Tâ yaamurcuk da çiser. Geleriz pek uzaktan da çok yorulduk.

- Vay, dâdu, çok canım acêr, kabul edecâm, ama gelecek bizim o karı da nabıcêk o sizi da, beni da. Canım acêr yoldan gelmişiniz. Ama da, hadi gelin te burai, sundurmada baari yatınız.

Çaarêr bunnarı sundurmaya. Uşakları da içerdä. Däducuklara da döşetmiş pala-parça sundurmada.

Gecä vakıdı gelir karı. Görer yolcuları sundurmada da çekeder baarmaa:

- Kim bunnarı kabletmiş bizä? Kimdir bunnar? Neçin gelmişlär bizä?

Adam da titireyâ däärmış:

- Sus mari, tâ geldi iki yolcu dâdu pek yorgundular. Ama karı hep baarêr:

- İye, yâ bân alım bir kazık da koolıyım onnarı bizdä. Şindi koolıyım.

Gider, alêr bir büyük sopa. Çekeder düümää. Ay Petri da yataarmış kenarda. Allaa da yatarmış duvar boyunda. Döşener bu o Ay Petriyi düümää-düümää. Saade Allaa bilir nekadâr sopa urmuş. Da sopa kırılêr, ama bu hep susmêr. Gider bu alêr başka bir sopa da şimdi öbürünü da düvecek. Ama Allaa bile, nabıcêk bu.

- Çık düvecek seni, baarli düüsün beni.

Karı da sopıylan deer:

- Aa, bunu düüdüm, şimdi düvecâm duvar boyundakasını da.

İi, hay, genä Ay Petriyâ düşer ikram. Urêrı osa ne. Bütün kırmış kemiklerini. İi, däducuklar kalkêr da giderlär. Da yolda Allaa deer Petriyâ:

- Hadi Petri giceyez neredä adam çorbacı.

Giderlär bunnar. Ama genä yaamurcuk çistirmış. Adam da bulunurmuş sürmektä taman. Kırdıymış puluklan. Karı da evdä. Uşaklarını doyurmuş, ikamış onnarı, paklamış, koymuş sucaazını da ateşä: gelecek kocası iştân. Bunnar da urêrlar tokada. Çıkêr karı bunnara da dädular deer:

- Yok mu nası kabledäsiniz bizi avula, tâ gideriz uzaktan, yoldan.

- İi, dâdu, var nası. Buyurun, geçin. Koyım sıcak su ayaklarınızı ikayim.

Geçer bunnar içänna. Geler kocası iştân.

- Adam, bizä geldi iki dädıcuk. İkisi da ihtiar, yorgun.

- Näptın onnarı e, mari? Doyurdun mu?

- Doyurdum, ikadım bacacıklarnı da koydum yatmaa.
- Pek islää yapmışın.

İi, yatêr bunnar. Gecenin bir vakıdı bunnar kalkêr da gider. Brakêrlar bu evä bir çıkı altın. Açan kalkêr sabaylin karı, ne dädular var, ne izleri. Açan kaldırêrlar döşekleri, yastın altında bulêrlar bir kesä altın. Bunnar pek seviner da yaşêêrlar büün da. Masal da biter.

Masalı annattı Topalova Elena G., Kotlovinadan.
Yazdı Durbaylo M. 1991-dä.

№11 KUVETLİ ÖRDEK

(Сильная уточка)

Dādunun varmış bir kızı, babunun da varmış bir kızı. Şindi dādunun kızını isterlər her taraftan. Babunun kızını kimsey istämêer. Napsın o? Ama dādunun kızı yaman olêr saade bir kuzucaa. Varmış bir koyunnarı da onun kuzusunnan bu kız barabar – nicä kardaşlar. O onun kardaşçıymış. Erkeklemiş kuzu, da o onu doyurarmış aazına. Sucaaz verirmiş ona, ekmeçik. Kız däärmış ona:

- Benim kardaşçım hiç yoktu, mamum da ikinciydi. Kakum da ikinci, o beni düver, itirer ordan-orıyı. Ama te bu kuzucuu bakçam, da bir kardaş olsun bana.

Kıza gelir dünürçülär hererciktän, a bu karı okaa azetmee o kızdan, okaa azetmee o kızdan. Ama onnarın da avulun köşesindä adam yapmış bir vakıt bir basına. Derin bir basına. Babu napsın da kızını versin o çocuklara da bunu da atsın o basinaya da kız buulsun. Da babu kız uyarkan, atêr basiynaya. Üç gündän sora gözäl bir ördek o su üstündä üzer. Da bir gözäl ördek olmuş. A bu kuzucuk gidip-gidip basiynaya, aalêr. Yok kim sulasın onu, yok kim doyursun onu. Babu da fena pek:

- Dädu, tut o ördäa da kes. Bän da yapıcam manca da iyeciz. Tut.

- Nesoy gözäl ördek. Nası var nicä kesmäa?

Ama dädu bilee, ani ördek – onun kızı. Da deer:

- Nesoy gözäl ördek da benim kıyamêr canım onu kesmäa.

- Bılmeem hiç bişey. Tut da kes.

Babudan bu kurtulamêr. Tutêr da kesecek, yok napsın. Pişirerlər da iyerlər. Ama kuzucuk gıdee da kapêr onun kanat uçlarını. Hem da ayaandan bir da parmaanı o ördektän. Hem da kıtırdaanı alêr. Getirer da kolverer onnarı basına içinä. Açan kolverer basına içinä, gıdee her gün dolaşmaa. Bakêr, naşı genä orda peyda olacêk. Tırnaklardan hem kanatlardan naşı çıkıcêk. Çıkêr üç fidan o soy gözäl. Birisindä alma, birisindä kirez. Birisindä da büyük güllär açêr. Tölä büyük, kırmızı. Gözäl pek. Babu dikmiş göz kuzucaa. Dee dāduya:

- Kes kuzucuu, kes onu.

- Aa, babu bu kuzucuyuu bän kesmiycäm, yok.

- Kes bu kuzuyu da kes, bän istämem o olsun bırda.

- Yok nicä kesiim.

A kuzucuk hep o basinaya gidärmış da pek aalarmış:

- Kakucuum, olmalı taş oldun?

Kuzucaa da gelmiş bir ses:

- Koparasın benim en ilkinçi çiçeklermi da atasın, - demiş, - pruda. Kolveräsin prud içinä. Üç gündän da sora dolaşasın prudu. Bän olcam erimdä genä, kız. Olcam senin kakun.

Açan gıdee o kuzucuk pruda da kolverer çiçekleri pruda, kuzucuk aalêr hem baarêr:

- Söledin bana da düşümä geldin. Da sade lafettim. Çıkçıydın önümä, da kakumu görçiydim.

- Bän çıkçıydım, kardaşım, ama açan beni bırıyı atçıykan, taş baaladılar boynuma. Ama sän git küüya, bul bir çocuk, ani üzer, sölä angı köşedä benim sesim da çıkarcêk o beni bırdan.

Gıdee kuzucuk küüya, da gıdee kendi dādunun senselesinä. Amıcasının çocuyna da deer ona:

- Sän bakma, ani bän kuzucuk. Bän lafetçam iki-üç laf. Gelsänä bana tee o suya da

çıkartalım kakuyu. Attılar onu su içinä da baalamışlar bir taş boynusuna. Da çıkartalım onu üzä. Da olsun benim genä kakucuum.

Bu çocuk hiç çok düşünmee, gidee onnan da sorêr:

- Angı köşedä o? Nereyi gideyim?

- Git saa köşeyä, zerä ordan ses geldi bana.

Kız da bäärmış:

- Köşeyä, köşeyä gel. Beki bän çıkıcam, ama açan taş aar çeker, da beni kolvermeer çıkmaa.

Gidee amıcasının oolunnan. Gidä-gidä etişee köşeyä. Baksa bir kızçaaz gözäl giimni – su içindä. Taş boynusunda. Aalêê. Girer çocuk su içinä, dalmış bu, da kesee o teli taşlan da çıkarêr. Çıkarêr o kızı üzä. Gelerlär bunnar evä. Açan görer babu pek ayıflanêr. Şaştı ne yapsın o kıza. Kestirdi ördäâ, fidannarı, a nerdän kızı çıkardılar üzä?

A bırda şansora padişayın oolları bekleerlär. Nerdä kaldı dädunun kızı? Nerdä yok oldu? Da bu gezee küüyü-küüyü. Getirerlär tuflilerni kıza. Babu sa isteer kendi kızını uydurmaa ona. Ama uymêê. Hızlı alêê nacao da yonêr ökçelerni kendi kızının. Ama tuflilä gelmee. O yakındakılar da deer:

- Hiç mi görmediniz, ani tufliyi birini giydi, ama birini giyamedi. Ya çıkar o tufliyi.

A bu çocuk o kuzuyu götördü evä. Açan bunu gördülär. O çocuk oldu ateş. Baksa kuzu da ardında. Açan görer, ani bu kuzuylan gelee kız, dädunun kardaşı da ayıvlanêr.

Da kız annêr, ani kuzu annattı hepsini, nicä oldu. Da bunnar babuyu öldürerlär, a kızını da gözlerni çıkarêrlar da vererlär ellernä.

- Git da yaşa, etti nekaa zeetlediniz bu uşaa.

Padişayın da çocu alêê bu kızı.

Masal da biter.

**Masalı annattı Sarandi M.İ., Avdarma küüyündän
Yazdı Durbaylo M., 1976-da.**

№12 KARI AARÊÊR KOCASINI

(Женщина ищет мужа)

Bir vakit varmış, bir vakit yokmuş. Varmış bir dâduylan bir babu. Uşak bişey yokmuş onnarda. Yollêêr bir gün babu:

- Git. Nekadar biz var nicä yaşaylım uşaksız. Al çuvalı, git da ne razgelcän al onu da getir evä.

İi, alêr bu çuvalı da şindi gidee. Gidee bu açan, gezee. Gezinee oyannı-bıyannı, gezinee. Yok birerdä bişey, bulmêê. Açan da bakêê, bir – skrofa motkurlarlan. Takışêê o skrofanın ardına, toplêê o motkurları da gidee. İi, dâdu tutêê onu batac içindä, koyêê çuvala da getirir evä. Açan getirir, babu alêê da ikêê, paklêê o motkurcuu. Yaalêê burnusunu distin yaalan. Döşedee ona pat altında. Şindi motkuncuk büüyee gün-gündän. Da dâdu dee babuya:

- Babu, bän sabaa gideem panaera.

- Sän gideesın panaera, ama bak bizim da çocaa alasın bişey-bişey.

Ona sa “çocuk” – te o motkur. İi, islää. Şindi gidee dâdu.

Gidee bu. Şindi gelee açan, dee:

- Ey, babu, ne var kasabada? Bük işlär var. Padişaa vermiş izin, kim yapıcêk çocuun evindän padişayın evinäkadar altın köprü, ona vericek kızını. Pek çok kişi savaşımış yapmaa bu işi, ama biri da yapamamış. Da padişaa onnarı öldürmüş hepsini.

Motkur sa işidee hepsini, da kalkêê erindän da dee:

- Git da sölä padişaya, ani bän yapıcam.

Dâduylan babu serpillerlär ikisi da: ne iş bu – lafedee.

- Gidin da söyleyin padişaya, ani bän yapıcam bu köprüyü.

İi, dâdu alêê başını da gidee. Açan etişee orıyı, askerlär:

- Nereyi gidesin, ba? Nâbıcan orda?

- Bän söyleycäm, ani benim çocuum istee yapmaa bir köprü.

- Dâdu, git evä. Baarım senin da çocuun kavası olsun saa. Bölä senin da kafan kaybelecek, çocuun da.

- Yok, bän istee gitmää padişaha.

İi, kolvererlär bunu. Da padişaa dee ona:

- Sana ne lăazım?

- Benim çocuum baalanêê yapmaa altın köprü.

- İslää. Getir çocuynu da göreyim onu.

İi, gider bu evä, söylee motkura bu lafı. Da bunnar gelir. Motkur gider ilerdä, dâdu da – geeridä. Neredä var batac, yıvırlanêr. Çırpınêr, nestederlär. Etişee bunnar. Gidirkana içänna, askerlär durgudêrlar bunnarı:

- Bıı, dâdu, nereyi? Dur ba. Nereyi girersiniz motkurlan, ba? Ne iş sendä?

- İi, o diil motkur, ba. O – benim çocuum.

- İi, dâdu bozuk akıldan.

Urêrlar buna olsun geeri. Ama bu genä sokulêr. İçerdä padişaa da persidski palalar, kilim işlär. Ama bu sokulêr, gircek içänna. Da buna sorêr padişaa:

- Ne dâdu, geldin bu motkurlan bana?

- O – benim çocuyum.

- Aa, nu horoşo. Davay gidin. Da sabaakadar olmasa köprü, motkurnu da ölderciyiz, seni da.

Çikêê bunnar. Da şindi yollêê padişaa oniki saldat:

- Gidin da bakın ne var nicä yapsın bu dădu o motkurlan.

İi, gelei bu. Gelee bunnar gecă. Yatêêla, uyıla gecă hepsicii. O saldatlar da uyı. Bu da kalkêê gecenin vakıdı. Geler babunun küçücük bir pençeresinâ. Girişer aazını köpürtmă. Da aazını köpürdükça, altın akêr. Bir eni padişaanın evinâkaa enmetti, altın köprü olmuş. Haçan sabaalin padişaa uyanêr, - altın köprü önündä.

- İi, ee ne bu ba? – sorêê o.

İi, şindi çaarêr büyük kızını da sorêr:

- Năbaim, kızım?

- Brak ölä nicä söledim. Gidecăm motkura.

İi, yapêrlar düünü. Şindi avşam olêr. Yatmaa gideceklăr. Ama güvâa – motkur. İi, çocuk – o motkur. Ama girdiylân çıkarêr o domuz derisini da kalêr kendi. Olêê bir padişaa çocuyuu. Da o deer:

- Bak bırıy. Yalvarêrım sana sölämä kimseycää. Er sölârsan, kayıp benim işim.

İi, onnar bir-iki gecă bölä yatmışlar. Da kız sölee:

- Pek istem mamuya gitmă.

- Săn git mamuna, ama ne var bırada sän sölämä.

Ama gelin aar kalmış ondan. Da bu gelee anasına, sölee ona:

- Mamu, güvâa – çocuk. Ama var domuz gölmă.

- Ahmak. Açan çıkarcêk, yak onu.

Ama bobası dee ona:

- Yapma ölä. Raz o sana demiş “dokunma”, sän yakma. Brak, ne olcek, ölä olcek.

İi, adam çekedee lafa, anası da dedi:

- Yak onu, o deriyi.

Avşam olêê genâ. İi, bu çıkarêr gölmă, o deriyi. Gelin da kalkêê da alêê o işi da yakêr.

Açan yakêr o deriyi, çocuk duyêê derinin kokusunu. Kalkêê da dee:

- Năptın sän? Benim aaz kaldıydı. Sıbıdıydım kendim. Açan yaktın, bân lăázım uçup, da gideyim.

Sarmaşêr kızın belinâ da deer:

- Sıkım senin belini tă bölä, da nezaman aarıycan da bulcan, ozaman da sän uşaa dünneyä getircân. A ben gideem Günnük Manastırna.

Bu uçup da çıkêê da gidee. Ne altın köprü kalêê, ne dădunun evi. Nicä vardı, genâ ölä olêê. Bunnar dăduylan-babu girişer:

- Săn bizim çocuyumuzu kırlattın, sän da şindi al da git bizdân.

İi, mamusuna gitmăa utanêê. Alêê başını da çekedee gitmăa da aaramaa çocuyuu.

Çekedee gitmăa. Gider bu nekadar gidee, etişee bir Çarşamba babuya. Babu dee ona:

- Nereyi gideesin, kızım?

- Günnük Manastırna.

- Dur, bakalım i, e var mı o Günnük Manastırı.

Çaarêr kurt-kuşu da sorêê hepsinâ:

- Var mı Günnük Manastırı?

- Yok.

Bunnar bilmeerlăr. Da babu dee kıza.

- Ha, vericäm sana bir altın elek da gidecän büük kakuma Cumaaya.
Verer ona bir altın elek, bu gidee büük kakusuna. Kabledee onu. Sorêr ona epsiciyni ne oldu. Da babu kurt-kuş toplêêr.

- Var mı Günnük Manastırı?

- Bilmees, - däärmışlär.

- Ya, bak veriim sana bir altın oklava da sän gicän en büük kakuma Troytaya.

İi, gidee bu. Ačan gidee orıyı, o babu genä toplêê kurt-kuşu da genä ölä sorêê. Bunnar deela:

- Bilmees.

Ama çıkıyı bir sırcık gibi küçücük kuşçaaz da dee ölä:

- Bän bileem orasını. Bän orai gittim. Geçarkana yılannar kopardı benim bacaamı. Benim bacaam yok.

- Var mı nicä sän geçiräsin bu insanı orıyı? Orda onun kocası.

- Var nicä, ama bän läázım üç gün dinnenim.

- İi, dinnen.

İi, bu dinnenee. Verer bu insan ona bir altın kaşık. Da şindi bunnar gidiila. Näända bu insanın ayakları acaarmış, o kuşçaaz sırcık almış kanadına. İi, nası-nicä onnar etişmişlär orıyı nerdä o yılannar. Ozaman o sırcık dee ona:

- Te şindi kıvrılanasın da olasın bendän da küçük da uçalım, zerä duyarsa bizi yılannar, seni da, beni da iyeceklär.

İi, ne korku da ne varsa da. Hepsi kıvrılêê da. Hepsi olêê küçük. Da uçup, geleela. Ačan uçup gelela, orda Günnük Manastırı. Dii bu sırcaaz kıza:

- Ani, bak var mı bir znakom bişey.

Bu açan bakêê, dee:

- Tä, bizim köprü bırda.

- Şindi oturan te bu pınarın başına, - dee-, da çıkarıcan te bu altın elää. Gelecek sana cadı babusu. Sorcek sana:

- Ne istersin sän bu elää? A sän dä kolver beni padişaaın sobasında bir gecä, orda geceliim.

İi, bu uçup, da gidee, kız da kalêê. Çekedee aalamaa. Gelee ona Caari babusu da sorêr:

- Ne istersin bu elää?

- Kolver beni bir gecä geceliim padişaaın sobasında.

İi, kolverer onu bu. Ačan padişaaın çocu gelir orai, o babu verirmiş ona poroşoklan bir filcan süt da bu uyêê. O bişey duymêê. Ačan girer bu, çocuk uyêê. Ačan gelee, kocasını tanie bu. Da dee ona:

- Yalvarêrım sana, sarmaş bana saa kolunnan taa birkerä da boşanıım. Üç yıl oldu aar gezeim.

İi, adam bişey duymêê. Sabaa olduynan, babu kırladêê. Şindi ikinci gecä genä ölä bunu sarsalêê. Ama sabaa olduynan, gelini babu kırladêê. Üçüncü gecä çocuk kafadarınnan genä gideer kıra. Kafadarı da ona däärmış:

- Ee, padişaa çocu, oldu iki gecä gecelee senin sobanda bir insan. Aalêê çok. A Caari babu verer sana uyku poroşo sütlän da sän bişey duymêêsin.

Da ozaman o padişaaın çocuğu girişer aalamaa. Aalei hem dee:

- O – benim karım. Avşama açan babu getiricek süt, bän alcım bir boş krujka da sän da yapacan kendini, ani iştin o südü, da çekedicän uyumaa.

İi, bu getirer bir krujka süt, a bu çocuk da dökee kendi krujkasına o südü. Kendi içee da uyêê. Bu kızı da genä babu getirer orıyı. Kız yalvarêr ona:

- Uyansana, padişayım. Oldu üç yıl aar gezerim, yok boşanayım.

Adam uyanêê gecenin bir vakıdı. Da yapêê ölä, ani bu boşanêê. Olêê bir çocucaa. Olêê ölä, ani alêê o Caari babunun kuvedini. Ozaman da dee padişaa çocuu:

- Bän, - dee-, padişayın çocuyu. Senin vardı oniki kızın. Sän onnarı istedin evermäâ, ama onikinci kızını – bana. Ama bän kail olmadım, da sän yaptın beni bir mındar motkur. Dedin: “Nezaman bulunacêk, seni kurtaran insan, sän genä olcan padişaa çocuu”. Beni da te bu babuyla dâdu kurtardılar. Bu kız da buldu.

Da bunnar gidela o dâduylan babuya. Da uşaanı büüderlar. Masal da biter.

**Masalı annattı Paruş M. D.
Kotlovina (Balboka) küüyündän
Yazdı Durbaylo M., 1991-dä.**

№13 KÖSTENKELÄ HEM PADİŞAAYIN KIZI

(Крот и Дочь султана)

Varmış bir vakıt, bir vakıt yokmuş. Bir dāduylan bir babu daa içindā sade ikisi yaşaarmışlar. İhtiar. Da gezā-gezā daa içindā bulêr dādu bir köstenkelä. Koyêr onu koynusuna da getirer onu evä. Getirer yakacak, yapêê imää, bakêê onu. Küçücükmiş da bu köstenkelä olêr bûük. Koca köstenkelä olêr. Tutmuşlar onu irmi gün. İrmi gündän sora köstenkelä başlamış lafetmää. Demiş dāduya:

- Dādu, sän baktın beni. Pek saa olasın. A bän istem evlenmää. A istem padişaaın kızını almaa.

- Ee, çocuum, vermāz (nestä) padişaa bizä kızını. Biz yaşêêz daada.

- Yok kusuru. Var nicä versin, bilinmee. Sän git da sor.

Gidee dādu padişaa. Da dee ona:

- Bän buldum daa içindā bir şopar. Da büüttüm onu.

Ama dādu bilmee naşı o uşak. Onu bulmuş daada da gider nicä uşak, şopar. Daada yaşamış, daada da tutmuş onu. Da padişaa:

- Sölä ooluna bendän onadan yapsın altın köprü. Direklär olsun altından. İki tarafında da köprünün olsun eşil çam. Elkalar, da onnarın üstündä kuşlar ötüşsün.

Geler evä dādu aalayrak. Aklında daa padişaaın lafı:

- Herecääm senin oolun yapmasa bu işleri bana sabaadan, bän senin kafanı alcam, kelleni alcam.

Dādu hem geler, hem aalêêr. Açan geler, deer Köstenkeleyä:

- Ee, çocuum, yaptım bir iş. Biz yok nicä yapalım, nicä söledi o padişaa.

- Hiç korkma, dādu. Git annaş onnan ölä. Sabaadan altın köprü olcêk. Bizim da saraylar olcek, nicä onun sarayları. Ama o yalancı kalmıycêk, zerä biz alıcız onun kafasını.

Gidee dādu ona ölä sölee:

- Sabaadan olcêk altın köprü. Direkleri olcek altından. Çamnar eşil olcek, üstündä kuşlar ötüşçek. Saraylar da bizim olcek, nicä senin sarayların. Daa içindä biz yaşêêrız, ama ölä yapçam.

Padişaa da seslemiş da demiş dāduya:

- Getir oolunu faytonda göreim onu. Nicä o bulunêr.

Geler evä dādu. Söler bu lafı. Da piner dādu ileri, çocuk da Köstenkelä yatêr orda, faytonun geerisindä. Çekerlär kapunun önnä. Ama geçerlär o köprü üstündän, nicä laf oldu. Herersi altın, eşillik, gözäl taa padişaaayakaa. Da açan bunnar göree:

- İi-hêy, hêy-hêy, - padişaa demiş, - naşı getirdilär bana? Nicä lafedecek şindi o benimnän?

Da Köstenkelä demiş:

- Ama sän ne pek okaa korktun bendän? Da sän korktun naşı bän sana söliycäm. Ne bana deycän, bän onu yapçam.

- Sän, - demiş, - bana sabaa yap irmi sekiz çuval altın. Açan kalkçam, irmi sekiz çuval olsun benim çaardan yanında altınnan dolu. Raz isteersin benim kızımı. Dört cevizin içindä olsun da olsun onun rubaları hepsicii: şalinkaları, tufileri da, fistannarı da, altınnarı da, liftleri da. Hepsi olsun o dört cevizin içindä. İi, ericääm, yapamasan bunu, bän dādunun kafasını alcam.

Çocuk da dee:

- A biz yapaarsaydık bunu, sän naşı yapıcan bizä?

- Bän kızımı vercäm sizä.

- İi, er sän durmasan lafında biz alcıs senin kafanı, - lafetmiş Köstenkelä, açan padişaa bitirmiş lafını.

Gelmiş Köstenkelä evä. Ertesi sabaa, açan kalkmış padişaa, görmüş irmi sekiz çuval altın durêr onun çaardan yanında. Dolu altın – hazır. Çuvallar biri-birinin üstünä. Bunnar genä faytonnan gellerlär dädunun çocuunnan ona. Dört cevizin içindä da rubaları. Birindä çıkêr dokuz lift, bir cevizin içindä. Birindä da çıkêr fistannarlan şalinkalar. Birindä da çıkêr çoraplar, tufilär, altın küpelär, baarizi. Vererlär hepsini elinä. Alêê padişaa da kırêr cevizleri. Açan kırêr, nicä sımarlamış, ölä da var o işlär. Nicä söledi, ölä da var orda. Nicä dedi, o benezdä da var rubaları. İi, şindi padişaa yok napsın. Verer kızını. Verer kızını, ama üüreder onu.

- Açan sän gicän evä, bän ölä decäm sana. Bak o nicä olucêk. Hep Köstenkelä mi yaticêk seninnän, osa olcêk çocuk mu. Herecääm çocuk olur sa, çok düşünmä. Onun derisini atasın sobaya.

Açan gellerlär evä, Köstenkelä kızlan, däduyan faytonda, içerdä onnar yapêr laf. Lafederlär, oturêrlar, iyerlär sofrada ekmek. Köstenkelä da oturêr, ama lafeder ayın-açık. Gözäl söleer laflarını, lafeder islää sofrada. Oturêrlar hepsi nicä insanda. O da nicä insan iyer-içer, döker şarap. Nicä insan iyer-içer. Ama hep gider Köstenkelä. Da auşamniin onnar giderlär yatmaa bir başka içerdä. Nicä kızlan çocuk onnar – bir başka içerdä. Ama däduyan da babu kendi evindä. Şindi olêr avşam. Alêr çocuk o derisini, çıkarêr da olêr bir gözäl çocuk yok nicä söylemää, pek gözäl, ani bakmaa yok nicä. Günä bakêrsın, ama ona bakamêêrsın, ölä pek gözäl bir çocuk.

Asêê onu enserä da yatêê kızlan. Yatêê, lafedee. Kız pek beenmiş onu, ani pek gözäl çocuk. Ama kız düşünêe kendi:

- Sanki, hiç mi yok nicä bramaa o deriyi sırtından?

Da çok düşünmee, da kız gidee da sölee bobasına. Dee ona:

- Okaa pek gözäl çocuk, ama derii avşamniin da çıkarêê da açêê.

- Sän, - demiş, - bak nicä o kullancêk kendisini bir ay, iki ay. A sora sän yak sobıyı da at o deriyi sobayä. Naşı giincek?

Yaşêêrlar onnar iki ay. Kız dee bobasına, ani istee onnan yaşamaa.

- Bän onu braamıycam. Yok kusuru, ani gündüz gezer Köstenkelä. Ama açan gecä pek gözäl. Hem işleri hepsini yapêr o. Beni braamêr hiç. O bilee imää da yapmaa, yıkamaa da, işleri. Beni hiç braamêr iş yapım. Bän oturêrım te bölä, nicä şindi sizinnän da lafederim. Giisin deriyi gündüz, kim bilee daa içindä kim geçer, kim gezer. O islää, açan o pek bilee yaşamaa.

Bobası dee ona:

- Yapêrız düün raz sän pek isteersin yaşamaa onnan. Da düündän sora bän söyleycäm sana iki laf.

Yapêrlar onnar düün. Olêr onnarda bir “veçer”, steynoz olêrlar da kız kalêr aar, açan yaşamışlar onnar. Da bir gün bu kız gider bobasına. Bobası deer ona:

- Sän bakma, ani gecä olêê sat pek gözäl, pek islää. Ama yak sobıyı da uyurkan at onun derisini ateşä. Naşı giyecek o sırtına. Gicez gündüz ona. Osa gecä-gündüz ölä.

Çok düşünmee o kız. Da seslee bobasını. Da çocuk uyuurkana, alêr o deriyi da atêr fırına. Çocuk uyanêr derisinin sesinä. Açan uyanêr, deer buna:

- Näptın sän? Näptın sän, sölä bana näptın sän? Benim kaldıydı taa iki ayım deriylän gezmää da bän onu kendim yok etçiydim. Allaadan – bana okaa vakıt geziim Köstenkelä. A benim iki ayım kaldıydı taşım onu. Näptın sän? Sän beni şansora bulmıycan da.

Kalkmış erindän Köstenkelä da almış o bir çember ondan. Sıkılmış kızın belindän bölä (üürään üstündän) bırıykana da dee:

- Bän elimi koymadaan bu kuşaa, almiyınca sendän, sendän duumasın bişey.

Gelmiş bir lüzgär da almış çocu da gitmiş. O gitmiş.

Kız da gidee bobasına da sölee:

- Naptınız siz bana? Naşı üüretiniz siz beni? Tä bän nicä kaldım büün.

Gider bu evä. Geler vakıt da tamannanêr dokuz ay. Ama kız duuduramêr, neçin ki sıkılı-baalı o kuşaklan. Duuduramêr uşaa. Uşak aşaa gitmeer. Geçer oniki ay, kız genä hep ölä duuduramêr. Ölä gezer. Alêr da kız çekeder gitmää. Geçer aşaa dünneyä. Aşaa dünneä çekeder gezmää. Da gezä-gezä, gezä-gezä etişee bu Çarşambaya. Açan etişee bu, dee:

- Babu, sän ne baabucuusun da birda oturêrsın?

- Bän kızım Çarşambım.

- Ya, bak sän. Siz görmediniz mi bir çocuk Köstenkelä gibi?

- Git Perşembeya, kakuma git. O taa çokça gezer. Bän gezämeerim şansora.

Açan gidee bu Perşembeya, Çarşambanın kakusuna, bu demiş:

- Babu, sän ne oturêrsın birda?

- Bän Perşembä babusu. Ama sän ne aarêrsın birda?

- Aarêrım bir çocuk Köstenkelä portusunda. Sän hiç görmedin ölä bir iş?

- Bän, da kam bileem nerdä bulunêr o, ama git sän tä Cumaa kakuma. Yalvar ona. Ama ilkin annat hepsini, nicä yaptın, nicä kocan braadı. Nicä geçti dokuz ay, da sän kaldın bölä.

Gidee o cumaa kakusuna. Bulêr onu, annadêr ona. Demiş bu kız:

- Tä benim kocam bir Köstenkelä derisinnändi, gezärdi ölä. Beni bobam üüretti atım ateşä o deriyi. Da bän onu ateşä attım. Açan attım ateşä, benim kocam sölämedi bana bişey. Ama koydu te bu kuşaa belimä da dedi ölä, ani bän onu oniki ay olmıncak, duudurmıyım. Oniki ay geçsin da onu bulım da elini koysun da ozaman duudurıcım. Elini koymıncan bendän uşak duumasın.

Babu da seslemiş da demiş:

- Sän pek büyük kabaat yapmışın. Sän lääzım pek çok gezäsin, pek çok kinuit olasın. Ozaman Allaa seni prost edecek. Onun aaz vakıdı kaldıydı gezmää. Ona Allaa verdiydi o deriyi. Sän neçin sesledin bobanı hem ananı? Sän gördün, ani sana pek islää onnan. Neçin sesledin? İi, ölä. Şindi gel benimnän tee orıyı. Dur eşilliktä. Düüyäsin ikiüz mitani birdän. Ama düüycän dizçä, da hiç kalkmıycan erindän. Dizçä düücän mitanileri. Yap duva Allaha, duva et Allaha prost etsin senin güünäynı, naşı yapmışın sän. Da biz sana çocu çıkarıs üzä.

Bu kız çekeder düümää mitani. Yapêr ikiüz mitani, nicä Cumaa dedi ona. Açan düüyêr mitani, deer ona Cumaa:

- Na te bu anatarı da tee nerdä var bir kuhnecik er altında. O kuhnenin var sat bir kapucuu. Üzdä görüner başka bişey. Git ona, aç tee o kilidi da bak, naşı bulcan orda.

Açan gider o orıyı, görer bir üç balaurlar orda o kuhnenin içindä. Balaurlar gördülän demişlär:

- Hee, ya naşı getirdilär bizä kâr elimizä, bā. Gözäl da ba, he, ne islää insan.

- Nicä sän gelä-bildin bırı?

Da bu insan genä annadêr onnara da, balaurlara da.

- Tă nică bân etiştım siză. İi, bôlä yokum, bôlä da yokum. Ne istârsanız var nică yapasınız bana. Öldürün beni, iyiin beni. Bana hep okaa, bân şansora yokum.

Ozaman balaurlar deer ona:

- Na te bu anatarı, git te orıyı. Orda var bir küçücük kuhnecik. Bacası sade görüner. Aç o kapuyu.

Gıdee kız o kuhnecää. Açêr o anatarlan o kapuyu. Açan açêê o kapuyu, onun kocası orada. Yorgaca babusu da braamêêr çıksın hiç birercää. Yorgaca babusu da demiş:

- Hee, bân da onu bekläärdim. Kâr bôlä insan gelsin bana. Çoktan bân görmediydim bôlä iş burada.

Ama yollıycıkan, Cumaa babusu vermiş bir büük kiät bu kıza.

- Bunu yolladı sana Cumaa babusu, - dedi bu kız. - Okuyasın te bu kiadı bitincäk. Braamayasın okumayı, zerä o izmet etmiycek. Etmiycek izmet ona, neya o izmet eder yolda. Oku, zerä o izmet etmiycek o işä. Okuyasın bitincäk, hiç erindän kalkmayasın. Kocasına da dee:

- Hadi, kalk da gideriz, Cumaa babusu seni çaarê orıyı.

Bu kalkêr da bunnar giderlär Cumaa babusuna da giderlär bir içeri. Cumaa babusu da geler da dee ona:

- Şindi, biz nereyi onu yolladık, hererdän kurtardı onu Allaa. Şindi sän onu prost et da al o kuşaa onun belindän.

İi, bu prost eder. Da açan prost eder onu, olêr onun bir çocu. Ama o büümüş ölä, sansın irmi yaşında olmuş. İrmi yaşında... O şansora Allahın uşaa olêr. Da o çocuk dee:

- Hee, bobam pek islää yapmamışın, ani çok zeetlemişin mamumu. A sän bilmemişin bişeycik, ani karılarda pek büük zeet var. Bu can duudurmaa, üzdä göstermää pek zordur. Ama adamnar bilmee o acıları. A nică o dayanmış o acılara da üç ay gezmiş? Taa bulmadaan, prost edäsin onu o acılardan.

Açan ölä lafetmiş, bu çocuk gökä uçmuş. Adam da (Köstenkelä) gitmiş evä karısınnan. Da yaşêêrlar büün da islää.

Masalı annattı Sarandi M.İ., gagauzka

Avdarma küüyündän

Yazdı Durbaylo M.A. 1976-da.

№14 KIZ HEM HOBUR

(Девушка и Хобур¹)

Bir küüyü. Tã nicã bizim küüyü. Kenarda yaşaarmış bir yalnız karı. Yaşaarmış kenarda bir kuhnedã. Gelirmiş ona avşamniin kızlar. Oturmaa hem olmaa kavadar gelirmişlãr.

Üç kız pek gidãrmışlãr kariya kavadara. İşlemãa gidãrmışlãr, babuya kavadar. Birisinin da varmış kızkardaşı. O da gidãrmış kakusunnan. Da çeketmiş gelmãa onnara çocuklar avşamdan. Üç çocuk. Demişlãr birkaç laf bunnara. Çocuklar lafetmãa gelmiş bunnarlan. Da başlamışlar gelmãa bunnara o üç çocuk. Saymaa onnarı, salerki, bu kızları.

O kızın da kızkardaşı da kaçırêr iyyi da gidee iyyi patın altına. Da iner kızçaaz almaa iyyi da görer, ani bunnar otururkan o çocukların var üçünün da kuyrukları. Kuyrukları çıkmış pantolondan da kıvranmışlar patın altına dooru. Bu işi görer o küçük kız. Da çekedee demãa:

- Kaku, çıkarsana dışarı beni, mari. Çıkarsana beni dışarı, mari.

Da kız çıkarêr onu dışarı. Da bu demiş:

- Kaku, bunnar diil çocuk. Onnar-şeytan. Üçünün da kuyrukları var. Hadi kaçıcız.

A öbür kız işlee hem lafedee yavklusunnan. Bu da dee kumasına:

- Mari, hadi çıkaralım bunu dışarı, bãn korkêrım çıkarmaa dışarı yalnız.

Çıkêê bunnar hem da çekedee bunnar kaçmaa üçü. A bu kızlar içãnda. Şansora yakın etişmãa evã, ama varmış bir da keneverlik. Etişee bu çocuklar o üç kızı geeridãn.

- Nãanı gidesiniz?

Biri demiş:

- Götüreriz kızçaazı, ama biz şindi gicez (geeri).

Kız genã demiş:

- Bãn dedim, ani götüreriz kızı evã da dönciyz geeri. Sãn dön.

Da bunnar kurtulêrlar. A öbürün kızın mamusu demiş:

- Mari, siz evdã, ama bizim kız nãanda kaldı? Nãanda o, mari?

Bu demiş:

- Bulö, benim kızkardaşım hastalandı da biz getirdik kumamnan ikimiz onu evã. Kıyıışmadık demãa, ani takışsın çocuklar bizim ardımıza. O kaldı orda. Biz geldik da gitmedik. Bilmeem nãbêê orda. Sãn gît, olmalı o durêr. Biz geldik da gitmedik. Bilmeem.

İi, gidee bu karı. Açan gidee, babu hiç yok orda. Ama kızın kavası pençeredã. Da mamusu dee:

- Sãn gül bana, kancık. Gül. Bãn onu bekleem, o da bana gülee.

Da açan bu gidee içeri, orda – saadã kafa. Yok ne babu, yok ne bunnar. Saade kafaları. A bu iki kız saade kumasında oturmuşlar hep. Mamusu hem bakası yatarmışlar bir başka, büyük başta. A öbürü da almış payını. Almış kızın güüdesini da gîtmiş. Ona bir başka bişey diil lãázım. Ona güüdã – leş lãázım. Oldu birkaç vakıt, da bunnar başlêê ikisi gelmãa. Kızlar tanêla. Gelee bu çocuk, gelee şansoracım. Kızlan kızkardaşı demişlãr:

- Ne gözãl çocuk, neçin bãn uyım kumaya da bãn ona gitmeyim.

Gidee bu. A mamusu demiş kızı:

- Sãn gicãn, ama al bir top beez koltuyna. Da bak nereyi o seni götürücek. Da açan o sana deycek bir bişey, sãn dã ölä:

- Tut te bu beezin ucundan da sãn çek, bãn da kolvericãm onu.

¹ мифическое страшилище, которое поедает мертвецов

Gidee, gideela bunnar, etişela mezarlın kenarına da nică mezarlın içinä yol girer, girerlar mezarlık içinä. Gidee ikisi da lafedela. Da demiş bu kıza:

- Bizim yolumuz geçee evä.

Da hep gidelaa. Gidä-gidä mezarlın bitkinci kenarında görüner bir delik. Da bu dee:

- Tă bizim evimiz. Burda kolverilciz da gideriz sora.

Kız da demiş:

- Săn kolveril da tut te bu beezdän, nică bizdä porädka. Biz yok nică başka türlü evlenelim. Çekçän sän te bu beezi taa bitincak. Da öleliklän bitsin.

Da bu kız büyük bir taş kruçaya başta koyê o beezin kenarını da o kruçanın altından o beez sökölée. O çocuk sa çekee, ama zor-zor çekee onu. Kız da nekaa kaçā bilirsā, kaçê küüyün kenarna. Girer bir içeri da kurtulê çocuktan.

Gidee ertesi günü kumasına, da dee:

- Kuma, - demiş, - biz diildi lăazım lafedelim onnarlan, ama lăazımdı tutmaa o çocukları.

A bilersin naşi onnar? Beni şansora mezarlaa evä götürdüydü? Naşi? Fenalık onnar.

Öbürü gezee, ama üzä çıkmê. Ya, bir serä genä gidee pençereya da dee:

- Ne kolvermeersin beni içänna, mari? Bän bu avşam yavklu olêem.

Kız da demiş:

- Yok nică kolveriim.

- Ye, ne ama beni brayêrsın mı? Năanda da bulsam, ama bän seni iyecām.

Da kıza toplanêrlar hepsi senseleleri da birisinin da daykasında varmış tüfek. Öbürlernä da demiş:

- Olun bir tarafa pençerä yanına.

Da açan sal edee onu urmaa, o olê bir köpek. İki buynuzu var, kuyruu da. Da çekedee salmaa onnara karşı. Da açan bu onu urê – o bir tülü şeytana döner. Buynuzları var, kuyruklu, ama çıplak güüdä. Şeytan dadanmış kızlara, ama yaşêr mezarlıkta. Da bu deer insana:

- Beni öldürdülär, ama benim var taa çok günüm yaşamaa. Bän nekaa lăazım yaşım, e, okaa vakıt bän gezerim.

Osa diil can. Böleleri iyerlärmiş güüdä – diri can. Da bu masal biter.

Masalı annattı Sarandi M.İ., 1923-tan, gagauzka

Avdarma küüyündän.

Yazdı Durbaylo M.A. 1976-da.

BÖLÜM V.
РАЗДЕЛ V.

MOTIV «PELİVAN KURTARÊR ADAMI»

Мотивы «Герои в борьбе за человека»

№1 KULİNİN KANTIRMASI

(Уздечка для жеребца)

Bir vakıt varmış, bir vakıt yokmuş. Varmış bir padişaa. Onun da varmış saade bir çocu. Deer padişaa ona:

- Çocuum, bân giderim avlanmaa. Kalêrsın mamunna.

Ama mamusu da pek astaymış. İi, açan gider evdân padişaa, mamusu asta ne asta, ama uydurêr kendini bir üürediciya. Uydurêr kendini bir erifâ. Da ikisi da düşünerlâr, nasıl öldürsünnâr bu çocu. Geler üüredici da deer karıya:

- Nasıl yapmaa da onu öldürmää.

- Bilmeem.

- Bilmeersin mi? Avşamniin, açan şkoladan gelecek, yap kırma da koy otrava içinâ.

İi, açan yapêr bu karı kırma, gelir evâ çocuk. Da işider bu bir iş. Onnarın da varmış bir damı. Orada da yaşarmış bir kuli. Da çocuk gider dooru o kuliya. Açan girer, o kuli hem aalarmış hem dâarmış:

- Mamun uydurdu kendini bir üürediciya. Seni da isteerlâr kaybetmää otaylan. Mamun yaptı kırma, sakın imâ, zerâ koydular otrava onun içinâ.

- Korkma, kulim.

Çıkêr mamusu. Da karşidan çekeder:

- Vay-vay, oolum yaptım imää, gel da i.

- Bân stâmeerim imää. İdim kafadarımda.

Ertesi günü gider çocuk şkolaya. Geler üüredici. Karı deer:

- İmedi. İmedi bişey.

- Avşama yapma imää. Yapma bişey, yap ona çay. Koy otrava içinâ.

Geler çocuk şkoladan. Genâ gider dooru kuliya. Açan gider kuliya, kuli genâ aalêêr hem deer ona. Çocuk sorêr:

- Ne aalêêrsın, kulim?

- Ne? Yaptı sana çay, içmâ, zerâ o genâ öldürecek seni.

- Korkma, kulim.

Açan gelir mamusu, deer ona:

- İi, tâ imek oolum. Yapmadım büün çok işlâr. İç, tâ çay saadâ.

- Bân kafadarımda idim. Çay da iştim.

Ertesi günü çocuk gider şkolaya. Üüredici da gelip, deer karıya:

- Döşet avşama tavan aazında da bân onu kurşuma urucam.

Döşeder bu. Geler çocuk. Genâ gider dama. Kuli aalêêr.

- Ne aalêêrsın, kulim?

- Aalêêrım, ani döşedecek sana avşama tavan aazında. Yatarsan orda, urêcêk seni kurşuma.

Geler çocuk anasına. Mamusu deer ona:

- İi, hadi oolum tâ koydum sana döşek tavan aazında. Yatacan bu gecâ orda.

- Bân bu gecâ giderim kafadarıma yatmaa.

Gider bu kafadarında yatêêr. Şindi gider da okula da üürenmää. Açan gelir evâ, deer mamusuna:

- Bubam gelirmiş, mamu.

İi, karı pak oyaanı, pak buyaanı kaçınêr. Açan gelir adam, karı genâ çekeder oflamaa:

- Vay-oof. Buram acêr, oram sancılêr.

Geler çocuk da deer bubasına:

- Bubam, ver benim payımı da bân gidecâm birdan.

- Nası o iş, sân gidecân birdan? Nereyi gidecân sân? Mamun asta, sân da gidecân.

- Benim mamum diil asta. Bir üürediciylân uydurdu kendini. Savaştı beni öldürmää.

Ver benim payımı da bân gidecâm.

- Bey oolum, sân ne? Olur-olmaz, sân neçin gidecân? Sölâ payını baarlicâm.

- Benim payım – kuli.

Kulinin da varmış bir kantırması. Açan sallarmışın onu, o kaybelârmış. İkinci sıra sallarsan, o gelirmiş. İi, bubası çıkmêêr onun önünâ, verer çocuun kulisini. Alêr çocuk başını, piner da gider. Nereyi gider, nereyi gezer, açan etişer bir başka padişaalaa, o kalêr birda. Padişaa da deer ona:

- Alıyım seni bir bostancı, ba. Yapçam bostan da bekliycân onu.

İi, alêr onu bu. Da şindi avşam oldu, açan sallêr o kantırmayı, gelir bir beygir. Girişer kıymaa o bostanı. Kıyêr, kıyêr. Üç gecâ sıra vardır hep kıymış o bostanı. A padişaaayın da varmış üç kızı. A bir kızı bakarmış da gözledârmış o çocuuyu. Üçüncü günü, açan gelir padişaa, deer çocaa:

- Ne ba, çocuk? Ne iş bu? Kıydı embettin, hepsini. Bütün bostan kıyılı.

- İi, kıydı tã. Bân bilmirim ne, ama tã kıydı.

Osa kalmış saade üç karpuz bostanda.

- Tanırmısın te bu üç karpuzu?

- Tanêrım. Te bu büyük karpuz geçmiş. Üçüncüsü, imektã, ikinci geçer. Ama te bu karpuz taman imää olmuş. Benimde var üç kızım. Büyük kızım şansoram geçmiş evlenmektân. Üçüncüsü – taman şindi evlenmää.

İi, hêy. Padişaa toplêêr tez kızlarını. Da haydi adêr onnara:

- Angınız angı çocaa giceyniz?

İi, biri ister Amerika padişaaayın çocuyna, biri ister çak Angliya padişaaayın çocuyna.

Ama en küçüynü da ister bu çocaa.

- Aa, bân sa isterim bizim bostancıya gitmää, - deer bu kız.

Bobası da üfkedân deer:

- Alın onnarı da görmeyim önümdä. Götürün tee orayı, tee orda yaşasınnar. Ayrı bendân olsunnar.

Giderlâr bunnar. Yaşêêrlar orada nekadâr vakıt sa. Olêêr onnarından gün şılaarmış. Açan da aalarmış, karanfil düşäärmış gözlerindân. Şindi çekeder bir büyük cenk. Deer bu bostancı karısına:

- Hadi mari, gitsâna da söyleysin bubana versin bana bir beygir da bân da gideyim cengä.

İi, gider bu bobasına da deer:

- Bubam, ver bizim da adama bir beygir da o da gitsin.

İi, bu da gider cengä. Çocuklar, güvelâr gider hepsi. Da bu bostancıyı onnar gülerlâr:

- Uullaa, padişayın güvesi zengin gider. Ama bir total beygirlân.

Bu da gider köprünün altına, brakêr o beygiri orada, da sallêr o kantırmayı. Geler o kuli. Açan bu piner ona, gider nicã lüzgâr. Kaynatası cenktã, ama da tã-tã enseyeceklâr onu. Açan etişer cengä, kıyêr bir sıra, bir büyük askeri. Kurtarêr onnarı da gelir geeri köprüyâ. Sallêr yuları (kantırmayı) da bu genâ gider. Bu da piner o çakal total beygirä.

Ertesi günü genä – ölä. Ačan üçüncü sıra bu genä gider, alêr da baalêêr kesik parmaanı. Kesmiş cenktä parmaanı. Kaynatası sa çıkarêr kendi cöbündän nışan basmasını da baalêêr bunun parmaanı, o parçıyı da sıbıdêr. İi, biter cenk. Geler bunnar evä da kaynatası yapêr üstünkünün hatırna deyni konuş.

Kadınası da däärmış:

- Hadi, ba adam, çaaralım kızı da bizä, - demiş padişaaayın karısı.

Çaarêr bunnar çocuyuu karısınan, ama uşacıkların da almışlar. Ačan güler bu uşak, güllän doldurêr herersini. Ačan aalêêr, karanfil düşer gözlerindän. Şindi bu güveyä sorêr:

- Nası cenk?

- Pek iyidir.

- Ne gördün?

- İi, hey, kaynata, cenk ettim ölä, ani olmadı vakıt bakmaa, ama bir erif eşektäydi. Ama o da yaralanmıştı bitkidä. Parmaa yaralanmıştı kılıçtan.

- İi, sän sölersin. Bän çıkaardım onu. Da nışan basmamnan baaladım onu, verdim ona basmamı.

- İi, bu olmasın?

Ačan gösterer basmayı buna. İi. Deer kaynatası:

- Şansora bän diil padişahaa. Sän – padişaa. Ben iniyim erä, sen da kalasın padişaalıkta.

İi, bu kayıl olêr. Gel-geç vakıt, büüyêr kızçaazı. Şindi yavklu olêr başka padişaaayın çocuyına. Da şindi kararlêêrlar düünü pazara. Bubası verer o kantırmayı kızçaaza. Bu da koyêr onu sandaa. Ama lelusunun da kızları görmüş. Onnar pek betmiş. Çok bet. Onnar şindi läázım bu kızı öldürsünnär da düşünerlär – nicä. Da düün gicek başka erä. Bunnar yapêrlar yola bir çörek küçücük. Bir da yudumkadar da su alêrlar. Ama çörek ta bütünnä tuzdan. İlleri öläymiş. Güvää gidärmış çocuklarlan illerdä faytonda, gelin da kızlarlan – geeridä.

Bu güvää da gitmiş. Gelin da kızlarlan gidirmış geeridän. Gidärkana, kız däärmış:

- Aman, Allahım, ya ne acıktım.

İi, deer kızların birisi:

- Bendä var bir çörecik.

Da bu kırêr da verer bir parça o tuzdan çöreciktän. İyer bu onu. Giderlär taa illeri. Giderlär, giderlär – susêêr bu gelin. Yandı ceerleri da susuzluktan. Da sorêr genä:

- Kimdä var su?

- Bendä var su. Var bir susakta su.

- Ver içeyim?

- Verirsan bir karagözünü, verecäm su.

Bu illerdä. İnsanın ardında çıkarêr gözünü da verer buna. Da kalêr bir gözlän. Giderlär taa ötää. Bu genä susamış. Deer:

- Aman, aman Allahım, yandım.

- Bendä var taa biraz su, ama çıkar öbür gözünü da.

- İi, ben – gelin, nasıl veriyim sana gözümü? Kôr kalıcam.

- İi, ozaman yok su sana.

Näbicek bu? Çıkarêr bu gözçeezini. Verer bu su içsin. Verer biraz su, alêr gözlerini kendinä. Da gidirkana düşürer gelini endek içinä. Bu kızçaaz kalêr endek içindä. Çekeder aalamaa:

- Vaay-of, vaay-of.

Bir da bir dâdu görer bu kızı. Bulêr onu endektä da sorêr:

- Neyu? Naşı sana oldu?

Kızçaaz annadêr dâduya bu işleri. Alêr dâdu onu, getirer babusuna. Deer ona:

- Babu, buldum bir kızçaaz. Ama kör, üstübaşı kan.

İi, bunnar girerlâr içanna. İkêrlar onu. Da babu çıkêr sıbıtmaa suyu. Baksa, bir teknâ su olêr bir teknâ altın.

- Pıı, dâdu. Ya taa birkerâ ikaylım, ya bak ne var.

İi, ha, taa birkerâ ikerlar. Genâ olêr bir teknâ altın. Da şindi düün etişer kocasının merasına. Onnar yakınmışlar orıyı. Da durêrlar bunnar. Kız da kaldı dâdularda. Da kız sorêr dâduya:

- Dâdu va, nekadar durıyım bân sizdâ?

Da şenniktân çekeder gülmää. Açıan güler, dolêr içersi gül.

- Pıı, dâdu, yapıcam demet da te bu gülleri gidecân padişaaaya satmaa. Er sorur sa kim...

- Er sorursa sana nekadar istersin, sän da ona “Bir kara göz”.

İi, hêy. Gider bu. Gül satêr. Çıkêr padişaaayın karısı:

- Ne istersin o kara güllerâ?

- Bir kara göz.

İi, bu bastırêr karısını, çıkarêr gözünü da verer dâduya. Getirer bu evâ, koyêr erinä gözünü. Gözü erindâ şindi. Ertesi günü genâ gider bu. Genâ satêr gül. Çıkarêr slugasının gözünü. Verer buna. Getirer dâdu evâ. Koyêr ernâ bu insanın gözlerini. Şindi durêr bunnarda biraz. Da genâ deer dâduya:

- Dâdu, ba gitsänâ da sorasın padişaaaya, beki, iş onda var.

Gider dâdu. Sorêr ona iş. Çıkêr padişaa da deer:

- İi, ha, birda iş mi yok? Gelsin.

Söleer dâdu bu lafı kıza. Geler bu evâ da söleer. İşleer kız birda. Nekadar işleer, bilmeerim... Evelki vakıtta vardı “sbor” askerlerâ. Da şindi çekeder bu padişaalıkta asker oynunnarı. Padişaa da gider. Bu insan da açan onnar gider, açêr sandıyıı. Çıkarêr o yuları kuliylân. Giiner da saklêr yuları. Tez gelir beygir. Piner bu beygirâ da gider. Açıan gider, padişaa görer bu kıızı. Açıan görer, o kız kalêr aklında. Bal olêr. Da bu hep onnan oynêr, buluşêr. İi, olêr avşam. Kız piner beygirâ da gider. Şindi avşamniin padişaa däärmış karısına:

- Mari, sän gördün mü bir insan oynardı?

- Gördüm, ba.

- Bân açan sana yavklı oldum, sän sansın tã böleydin. Neçin şindi bet oldun?

- İi, bet oldum. Kahırlar etişer. Zeer kahırlar. Çoktan mamulara gitmedim.

Bu bulmuş bir köstek laf. Da ertesi günü genâ giderlâr oynunnara. Da genâ ölä padişaa hiç ondan ayırılmêr. Üçüncü günü, açan taa kimsey yokmuş yakında, üçüncü günü açan taa kimsey yokmuş yakında, tutêr bunu da sorêr:

- Kimsin sän?

Ama avşamnêr şansoram da padişaa sora ondan kendi ayırılêr. Piner faytonna da takışêr kızın ardına. Taman o gider içeri, çıkarêr yuları koymaa sandaa, padişaa da esap alêr bunu pençerdân. Açıan bakêr, görer bu işi. Ama kız susêr. Şindi gelir karısı. Da bunnar oturêrlar lafa. Padişaa deer:

- Mari, nası geldin bana? Şindiyakadar sän hiç açmadın sandıklarını da bakalım, ne var onnarda.

- İih, nası? Ne var? Kırık çanaklar, çölmeklâr.

- İi, ya aç da bakım bân da.

- Anatarlar yok. Yok anatarlar.

- Ya çaarın slucankayı.

Bu geler. Da deer ona padişaa:

- Ya, aç te bu sandıyı, nerdä kantırma.

- İi, padişaaayım, nası bän açıcam? Anatarlar kukonada.

- Bän sana sölerim, aç onu.

- Yok bendä anatarlar.

- Çıkar cöbündän anatarları da aç sandıyı.

İi, ölä-bölä bu açêr. Açan açêr, kantırma şıla eder. Şılası urêr bunun gözünä. Emmettin, içêr dolêr şıla. Da bu sorêr:

- Nicä oldu bu iş? Nesoy sän kaybeldin?

Da gelin annadêr ölä, nicä oldu işlär. Da padişaa alêr kendi karısını. Büün da yaşêêrlar karısınnan.

Masal da biter.

**Masalı annattı Paruş Mariya D., gagauzka, 5 klası var
1929-dän duuması Kotlovina (Balboka) küüyündän.
Yazdı Durbaylo M.A. 1991-dä.**

№2 TEPÄGÖZ HEM ÇOCUK

(Тепягөз)¹

Varmış bir vakıt bir İvan-padişaa oolu. Varmış onun da bir oolu. Da çocuk istemiş evlenmää. Bobası demiş ona:

- Evlen, çocuum.

Ama oolu demiş:

- Nesoy evleniim? Bän küçücüküm.

- Hiç korkma.

Ama çocuk demiş:

- Baka, bän istämeerim evlenmää.

- Neçin? - sorêr bobası.

- Benim yok rubam hem bän korkêêrım gitmää.

- Hiç korkma, çocuum. Na benim rubalarmı da git hergeleyä. Al kendinä bir beegir. Da o beegiri al, angısı iyeer sinidän koor. Da açan o koorları iyecek, sän bakma, ani o zabun. Pin ona da gel evä.

Açan gider hergeleyä, tutêr o beegiri, ani iyer koor. Zabun ölä, ani yok ne olsun ondan. Onun duruşu çıvga, yok ne olsun ondan. Ama çocuk piner o beygirä da geler evä. Açan geler evä, bobası demiş ona:

- Koy onu dama, çocuum da giincän, da bän seni yollıycam Eşil Padişahın yurtluyna, saler benim nāmuma.

Açan o çocuk koyêr o beegiri dama da bobası ona genä söleer:

- Vericäm sana rubalarmı, giin da yıkan, paklan. Sora pin da git.

Açan da verer ona rubalarını da çocuk giiner, girer dama. Açan girer, o beegir ona demiş:

- Giräsin benim sol kulaamdan da çık saa kulaamdan.

Olêr o bir beygir, nicä bir zver. Piner çocuk ona da gider. Açan gider, yolda karşı geler bir adamnan, da o sorêr:

- Nereyi gidersin ba, çocuum?

Bu deer:

- Bän giderim yırak erä.

- Sän yok mu nicä benimnän dost olasin?

- Korkêrım, bän yalnız da gicäm.

- Sän gicän yalnız, ama orası yırak. Ha olalım dost.

Olêrlar dost. O – bir hırsızmış. Açan giderlär, giderlär, genä çıkêr onnara bir adam da deer:

- Olmasınız mı benimnän da dost?

Bu sa – Tepä Gözmüş. Tepesindä varmış bir gözü. Da onnan görürmüş çok işlär. Tutarmış havadan kuşları. Onnan da olêrlar dost. İi, ha, gidä-gidä, etişerlär genä bir pınara. Açan etişerlar o pınara, o pınar – kapalı, kitli. Padişaa oolu da susamış. O adamın biri açêr o kilidi. Açêr kapaa da bunnar içerlär su. Açan içerlär su, birisi deer ona:

- İn beegirindän, kapaycam seni te bu pınara. Her verirsan bana senin beegirini hem

² Парень и мифическое существо с одним глазом на лбу

rubalarını da bân olım padişaa oolu, sân da kalasın hatırsız ool, o zaman çıkçan pınar içindän. Ama vermäsiydin, ozaman çıkmıycan ordan.

Çocuk korkêr. Durêr pınar içindä biraz, düşüner bu da deer:

- Çıkar beni pınar içindän, vericam rubalarımı da, beegiri da.

Bu çıkarêr onu ordan, verer rubalarını da beegiri da. Da çocuk kalêr çıvgı beegirlän, dilenci rubalarınan. Alêrlar bunnar o işleri da giderlär. Gidä-gidä, karşı gelerlär bir köprudä bir büyük sürü karımca. Geler karımcılar sürüylän. Da bu çocuk demiş:

- Durun da çiiinämein bu askeri. Ko geçsin onnar da sora da geçicis.

Açan geçer, çocaa da deer:

- Çocuum, sân nereyi gidersin, ne neet edäsin beni, da bân açan sana lââzım olucam, bân sana te bu askerlän gicäm. Nevoyanı bitiricäm, – demiş karımcıların büyük başı.

Etişer onnar şindi padişaha. Bu çocuk gider ona. O Eşil Padişahın da varmış başka erdä bir padişaaahın senselesi da orda varmış bir kız. Giderlär ona. İçeri kableder bunu, çünküm o padişahın oolu. Da dışarda kalêr o çıvgı giimni. Şindi napsın? Sarılêr da aalêêr. Hem deer kendinä:

- Nâbım bân? O evlenecek da bân neylän gicäm bobama? Beni öldürceklär geeri dooru. Allahçım, gelsä tee o Tepä Gözün kuşçaazı bırıyı.

Da geler kuşçaaz. Geler o kuşçaaz orıyı, ona da deer:

- Neçin aalêrsın?

- Neçin aalêrım mı? Tä, te bölä benim oldu işim prost.

- Hiç korkma, – deer kuş.

Ama bunnar da padişaaada. Da padişaa deer:

- Bân koycam onnara imäâ. Hem koycam darı, ripak, harpa, booday – hepsini bireri. Da ayıtlasınnar bu adamnar sabaadan da. Sora vercäm kızımı.

Şindi bunnar nesoy aytlıcêklar? Korkêrlar. Da birisi açan neet eder karımcının kanatçıını, geler karımca sürüsünnän. Hepsini bir saatta yapêr tepecik-tepecik. Ayırêrlar, hazır ederlär. Açan kalkêr bunnar, tä vericeklär ona kızını. Ama kızı da nicä tanısınnar? Padişaa ölä deer:

- Benim kızıma açan koncêk sinek, ozaman tanıcıynız. Angısına konucêk sinek – o benim kızım. Biläsiniz, ani kızı vericäm sizä.

Ama saade bir çocuk bileer. Bileer, ani saade haliz padişaa oolu. Öbürlär bilmeer bu işi. O sinek da gitmeer konsun o hırsız olana. Geler da konêr bu çocaa. Açan konêr bu çocaa, bu çocuk üreklener. Verer ona kızını padişaa. Geeri dooru gelirkana... e-he-he. Bunu öldürerlär. Ama padişaa verer kızına diri su da deer:

- Olursa bir ölüm aranızda, dirilt o diri suylan. İçtir, eki da isla ölüyü.

İi, gelerlär geeri. Gelirkan geeri, genä bir bunt kaldırêrlar kız için. Neçin kız ona gitti da diil buna. Alêrlar da çıkarêrlar beegirlän taa gökâ. Osa onu öldürmüşlär. Kız sa su verer ona – genä diriler. Açan o diriler, da alêr o beeygiri. Kaçêr hırsız da alêr o beegiri da. Kaldırêr çak gökâ onu da. Sora da çak göktän salverer onu erä. Beeygir da iner da alêr bu kızlan çocu da gelerlär. Öbürü da olêr parçacık-parçacık. Yolda onnara genä olêr bir nışan. Çikêr bir ayı. İsteer onnarı korkutmaa. Osa padişaa – kendi. O ayı rubasınnan. O inner, üürer, yapêr ölä, ani beegiri ürksün da düşünsünnär.

- Bakalım, korkçıklar mı? - deer padişaa.
- Bunnar sa geçerlär, gelerlär da sorêrlar ona:
- Nicä oolum, netürlü buldun gelin?
- Hepsi islää, baka, ama te bölä işlär oldu. Şindi da tä may küüyün kenarında bir ayı çıktı. Onun üstündän geçtim.
- Maladeş oolum. O – bändim. Çıktım sizi korkutmaa. Ama beegirniz çıktı aslan. Da geçtiniz.
- Masal da biter.

**Masalı annattı Petkoviç D.İ., gagauzka,
1927-dän duuması Caltay küündän
Yazdı masalı Durbaylo M.A. 1976-da.**

№3 MOZAIK

(Мозаик)

Varmış bir çocuk. Adıymış Mozaik. Mozaik. Çeketmiş gitmää dünnää içindä yalnız. Gidä-gidä, etişer bir erä. Orda varmış bir adam, ani aaç bükür. Bu demiş ona:

- Mây, sän naşıysın ba?

- Bän aaçları Kıran.

Bu alêê onu da.

- Olalım barabar. Hadi olalım kardaş ba. Sän Aaç Kıran, a bän hepsiciyni kırêrım, hepsini ezerim. Ol dost bana, – demiş Mozaik buna.

Giderlär bunnar. Görerlär daa içindä bir kişi taş falêêr.

- Naşı yapêrsın?

- Taş kırêrım. Bän – Taş Kıran.

İi, onu da aldılar yanına. Şindi, bunun adı Mozaik, öbürün da Odun Kıran, bunun – Taş Kıran. Gidee bunnar. Görerlär bir evcääz. Da gidee onnar orıy. Yapêrlar bir çaun imää, sıcak, hazır. Oturêr bunnar islää iyerlär. Da gideela bunnar daa içindän. Bir görerlär üç guguş. Ama ölä gözäl guguşlar. Da deer:

- İi, da ne gözäl guguşlar.

Da ačan geler guguşlar içeri, olêla üç kız. Ama çaunda yok imää... Yatêr bunnar dinnenmää. O üç kız ölä gözäl, ani yok nicä bakmaa. A bu çocuk Mozaik siireder onnarı islää. Bunnar moment yapêrlar imää da alêrlar ateşlää. Koyêrlar çauna dursun çaunda, zerä bunnar oya gelecek. Gelärsa da bulmasa imää, bunnara olcêk ölüm. A bu çocuklar saklanêrlar bir hayada. Deer o Taş Falayan olacaa:

- Sän büün kalcın evdä.

Da bunnar getirêrlär tauşam, kuzu, tauk – ne bulursalar. Sora gitmişlär aulanmaa. Ne guguş, ne kuş, ne lelek. Bunnar gitmiş, a birda var yaanı, var. O taş Falan alêê, yapêê bir çaun imää. Alêê o ateştän da koyêê masaya.

Birda geler bir dâdu. Sakalı uzun, sokulêê hayada. Oturêr, iyee, sıçêê çaun içinä bir bok. Bunu da yattırêr da çıkarmış bir kayış arkasından. Acêêr, bey, arkası. Ölä zeer, ačan bir kayış çıkarmış arkasından. Deriyi da almış da gidee dâdu. Ačan gelee, bu hem aalêê, hem savaşêê imää yapmaa. Deer Mozaik:

- Ne, bā?

- Ne? Geldi bir büyük sakallı dâdu (sakalı dışarda sürüner). Da idi neredä ne var. Çaun içindä da şişti. Arkamdan da çıkardı bir kayış. Acım büyük.

Şindi ikinci günü brakêr Odun Karanı evdä. Ačan kalêr o, bu genä yapêê imää. Geleeyi dâdu. İmää hazır, yapêê genä ölä: iyer, sıçêr çaun içinä da yattırêr bunu da çıkarêr arkasından bir kayış.

- İi, kardaşlar, yapamêêrsınız siz imää. Büün kalıyım bän. Bakıyım o dâdu yapçek mı bana da bölä?

Şindi, ačan geler dâdu, gidee dooru çauna. Bu hızlanêr çauna. A Mozaik da deer:

- Koyma çauna elini. Koyma, zeer, - dee, - şindi sakalını aacın arasına geçirecäm.

Dâdu direr kendisini. Ölä-bölä bunu savaşêr korkutmaa. Sakalını saurtturêr. Mozaik

tutêr bunun sakalını da varmış bir kalın aaç, kaplayamaazmışın iki elinnän da. Bu yarêr aacı da sıkêê sakalını orıyı. Bırda imää kaynêr. Ne suuk - ne sıcak. Bir da geler kardaşları. Dee Mozaik:

- Ya gelin da bakın, naşı tuttum büün. Ya gelin, ya gelin. Naşı bän büün tuttum. Ya görünüz o dädüyü, ani tasma çıkarmış sizin arkalarınızdan.

Açan gıdee, nekaa o aaç kalın, bu çıkarmış onu köklän da sürümüş onu o delää, ani öbür dünneyä sarkêr. Dönmüşlär geeri da bu demiş:

- Kardaşlar, iyeriz.

Aldı bu çocuk tuttu üç guguşu. En küçüynü aldı o. O üç guguştan çıkmış üç kız. Hepsinä – birêr gelin. İkincisinä o Taş Falana da var, buna da var. Şindi deer onnara. Dee bu gelin:

- Aman, Allahım, bizim o baka aaç sakalında yatêr soba üstündä. Yatêr, yok ne olsun ondan şansora. Ölcek o şansora.

Da kızlar gıdee genä öbür dünneya. Ya genä gıdee er altına, bakasına. Kızların adamnaa bilee neresi-naşı. Da dee:

- Bilermisiniz naşı o?

Da bunnar alêrlar bir uzun çatı üz-ikiüz mü metralık da dee:

- Hadi, baalaylım seni. Salverciz ilkin seni orıyı (sanki Odun Kıranı). Bak naşı işitçän da açan sallıycan çatıyı, çekiciz seni.

İi-ey, açan bu iner çak aşaa, işidiler çirkin seslär: Balaur anırêr, yılan aalêêr. Bu sallêêr çatıyı geeri. Dee:

- İye, kardaşlar, hiç yok nicä inmää orıyı. Ya ne çirkin seslär. Orda naşı yok?

İner ikincisi – Aaç Kırın. Bu da demiş:

- Açan sallıycam çatıyı, çekiniz beni.

İnee, nekaa inee. Açan salêê çatıyı:

- Yok nicä inmää.

Çirkin korkmuş. Demiş:

- Yok nicä sokulmaa orıyı. Gidämiyciz orıyı.

A Ozambek demiş:

- Ya, kolverin beni. Açan bän salvericäm salveriniz beni. Sallıycam – siz kolveräsiniz. İlkin senin karını çıkarıcam, – demiş. – İkinci senin, Taş Kıranın. Bitkidä da benim karımı. Sora da bitkidä bän çıkacam. Çıkacam kendim.

Da şindi iner bu. Gider dädüya, öldürer. Sakalını da sarêr enserä, da ezer dädüyü orda. Da annaşêrlar karılarının. Lavedei kutotu. Kayıl çıkmaa bu dünneya yaşamaa. Bu çıkarêr ilkin bunu, sora – ikincisini, sora – kendi karısını.

Ama o bilgiçmiş da däärmış:

- Sän giidir kalpaanı bir taş da baala ilkin onu çatıya. Baalayasın onu ilkin, senin kafan görünsün nicäl. Da göräsin senin kardaşların sana ne yapıcekler. İslää, ani sän onnarı kullandın kardaş ernä, ani bulmuşun onnarı yolda.

Adam sesleer karısını da ölä da yapêr. Açan koyê bir büyük taşı, kalpaanı da giidirer ona nicä läázım. Da bunnara açan görüner aazı, kafa, kalpak, keserlär çatıyı. Da demiş Mozaik:

- Tâ, ne yaptı bana benim kardaşlarım. Çıkıydım bän, bän kapalancıydım.

Da bu kalêr öbür dünnedä.

- Năbıym, öliymiş kısmetim, – deer.

Bulmuş dădunun çıkçıynı. Gidee bu. Gidă-gidă, bulêê bir palıcık. Onu alêê da onnan da olêr kafadar. Bakêê onu. İi, gidee-gidee taa ôtăă. Baksa – balaur yavrucuu. Alêê onu da. Bakmış onu da. Gidă-gidă, baksa – bir yabanı yavrucuu. Onu da toplêê, onu da alêr. Gidă-gidă, etişer bir Kartala. Kartal aaçta. Ama yavruları baarişêê. Kartal kendi uçmuş, zeră gelciymiş onnara bir izver imăă. Mozaik demiş:

- Neçin baarişêrsınız?

- Neçin baarişêrmız? Bizim mamu kaçtı bizdân. Evrem imăă geldi bizi şindi.

Demiş Ozambek:

- İmeycek.

Taa gelirkan Evrem o – orda. O tutêê tufeyni da almış bir kafasını (Evremi), ikincisini urmuş. Öldürmüş hepsini. Urmuş hepsini – öldürmüş. Öldürmüş izveri. Ama Ozamın varmış kılıcı da gromada etmiş. Da parça-parça yarı yapmış hepsini. Ačan gelmiş Kartal. O yavrular demiş Ozambeka:

- Gel bizim kanatlarımızın altına, zeră mamu gelirsa, seni yutçek. A biz yavruus, bişey yapmıycek.

Girer bu Ozambek. Geler Kartal. Da deer yavrularna:

- Söleyin, uşacıklarım, kim kurtardı sizi? Kim kurtardı sizi?

- Söleycām, ama sām yutçan onu.

- Söleyin, yutmıycam. Söleyin, yutmicam, kızçaazım.

Ačan sölee, bu alêr da yudêr o çocuu. Da kusêr onu geeri da. Da açan sölee, kusêê. Da bu Ozambek nekaa gözəlmiş, olêê taa pek gözəl. Okaa pek islăă... Kartal dee:

- Bilerim – sām neetlemişin gıtmăă öbür dünneya. Sām bulucan orasını. Bām seni çıkarıcam öbür dünneya raz sām, - demiş, - benim uşaklarımı kurtardın. Ama git padişaya. İstă ondan bir fiçi yaanı, bir fiçi da şarap. Ačan iildecām saa kanadımı, vercân bana şarap. Ačan iildecām sol kanadımı, vercân bana yaanı.

Sora daa demiş:

- Sām da bilcām yolunu, da bām seni çıkarıcam yukarı.

Bu Ozambek gelir bu küüyă, ama pençerelăr hepsi tıklı, karannık. Hepsi insan aalaşêr. Sorêr insana:

- Neçin burası bukaa karannık? Neçin bırda bukaa hasta, kahr? Herersi yaşlı.

- Tee bırda var bir pınar, saade bir pınar küüyda. A içindă var bir balaur üç kafaylan. Her gün iyer birăr can. A bûn sıra padişahın kızında. Saade bir kızı var. Geldi sıra onu imăă. Onun için bütün küüyü yaşlı.

- İi, ne yok mu nică onu kurtarmaa da imesin onu?

Da şindi getirmişlăr padişahın kızını pınar başına. Da baarmışlar balaura:

- Padişaa getirdi kızını, hazırlamış onu, tă altın küpeylân. Ha çık. Geldi padişayın kızı.

Ačan uzatmış bu kafasını dışanna, Ozambek almış kafayı. Da atmış bir tarafa. A köpeklân o yabanıcık yardım eder ona. Onnar taşer tepeyă. Ačan ikinci kafasını çıkarmış, o taa yukardan kesmiş. Koteylân o yavrucuk, yabanıcık da taşêrlar. Almış da çıkarmış balauru bütünnă üză. Bu onu kıymış. Yapmış bir gramada leş. Ani bir araba yaanı alciymiş, okaa çok büükmüş o. İyărmiş insanı da ölă pek o besliymiş.

Bu düüşä Ozambek pek yorulmuş. Hepsi insan da daalmış. O kıza da demiş:

- Bitlä benim başımı. Tä hepsi taşêêr insan su. Ani kurtardım seni balaurdan, bitlä benim başımı.

Da bu yatmış onun kucaana. Pek sevinmiş kız, ani kurtardı, ani evlenecek ona. Bu yatmış o kızın kucaanda. A bir çingenä çocuk da dön-döner o kızın dolayınında. A Ozambek da pek yorulmuş da uyuklamış. Yabancıck da uyumuş, ayı da, köpek da uyumuş. Onnar hepsi yorulmuşlar. Açan uyanmışlar onnar, çorbacı yok. Onnar – çorbacının erinä. Osa kesmiş çocu da koymuş yaanıları yanına. Kıza da demiş:

- Açan gelecek senin boban almaa, deyäsin, ani bän geldim da seni kurtardım. Sölämäyääsin, ani bän (yabancı), zerä seni da kesçäm, nicä tee o çocu.

Açan gelmiş koteylär, ayı, adam yok. Hiç bilmemişlär, nereyi gitsinnär. Nerdä gezsinnär da neredän dönsünnär, da bulsunnar Ozamı. Da yılaçlasinnar doorudan onu. Ayı da demiş:

- Bän bileem nerdä ne var. Var tii iki kuş. Gitsin Evrem orıyı da getirsin yılaç bizä.

Sölemiş bu o kuşlara. Da gider o kuşlar da getirerlär çocaa o sudan, ani läüzım doorulsun, dirilsin. Bu ayıcıklar da yaalêrlar onu, uvêrlar onun eklerni.

Açan geler bu padişaa, alêr bu çingeneyi kızınnan da götürer evä. Çingenä çünkün kurtarêr kızını. Da verer ona. A bunnar gidee. Bu da yannarında o leşin, o sa – ölü. Ayı uyanêr. Bu köpecik hem o yabancıck – çocuun ölüsündä. Hey, onu götürer Evrem. Da suyulan dirilder o çocu. Açan kalkêr Ozambek:

- Hey, bän ne uyuklamışım. Da pek islää dinnenmişim.

Köpek da demiş:

- Hey, uyucıydın sän heptän. Seni çingenä kesti.

- Hey, bana diil läüzım padişaaın kızı. Bän gidiim boyara. Verin bana biraz kuvet. Beni var kim çıkarsın öbür dünneya.

Açan gidee orıyı, orda gidee düün. Çalmar büük, bütün çardaa düün gider. Azman gidee tüfäännän, kılıcınnan, koteyinnän, ayısınnan, yabanasınnan. İnsan oynêê. Kız taa görüncäk da dee:

- Boba, beni bu çingenä kurtarmadı. Te bu çocuk kurtardı, ani gelee ayılan, yabancıylan. O kurtardı, ama bu öldürdü onu.

Padişaa düşünmemiş bişey. Getirer balan beegiri da baalêr bunu kuyruuna. Da demiş:

- Nicä isteersin, çingenä? Kırk at mı osa kırk atlı mı?

- Aa, padişaaam, kırk atlı...

O esap etmiş, ani verecek ona kırk atlı. İi, bu urêr kırk kamçı beegirä, da beegir gider. Nerdä gidärmış, düşärmış parçası – bayır olurmuş. Çingenenin parçaları parça olup, da çayır olurmuş, bayır...

A buna da padişaa demiş:

- Sana verçäm kızımı, sän onu kurtardın, kurtarmışın.

- Padişaaam, - demiş, - sän ver kızını kimi sän beenicän. Sän bana vermä kızını, benim evdä var karım. Ver bana bir fiçı şarap, bir fiçı da yaanı. Beni Kartal öbür dünneya çıkarıcêk.

İi, alêr Kartal o fiçıyı yaanıylan. O fiçıyı da şaraplan da çıkêr ordan. Çıkêr. Çıkarêr onu Kartal öbür dünneya, yukarı. Açan yaklaşêr çıkmaa, şarap var taa, ama yaanı bitmiş. Kartal iiltmiş kafasını – yok yaanı. Keser bu budunu da kaba etini verer isin. A Kartal duymuş, ani

tatlı yaanı, ani kesti budunu. Çıktıylan üzä, duymuş o Kartal, ani bölä iş da däärmiş:

- Kalk, bä, da örü.
- Haa, sän uç geeri.
- Ya, kalk da sän örü. Sän örüyçän, ama bitkidä sän neydä sän neydän verdin yaanı?
- Kestim te bukaa etimi.
- Bän, - demiş, - tanım.

Yutmuş çocuu, kusmuş da. Da ondan çocuu olmuş bütün. Çocuk gitmiş yoluna. Da gidäärkana, görer iki kardaş ölä düşer. Bir cevizi pay edämeelä. Bulmuşlar bir ceviz da onu pay edelä.

- Mây, neçin düşersiniz, ba?
- Bulduk bir ceviz da pay edämeeriz onu imäa.
- Ee, ba, koca adamnar. Pay edameerlär imäa. Ya, verin, bän pay ediim sizä.

Da alêr o. İçini iyeer da kabını verer onnara. İyeer da gider. Gidä-gidä ileri dooru – iki çocuk genä düşer sopıylan.

- Netürlü düşersiniz ba, çocuklar?
- Bu sopa kalêr bizim bobamızdan. Ama bu sopa yapêr, ne deyesin. O yapêr izinni, ne deyesin.

İsläa. Da bu demiş:

- Ya, verin, bakım netürlü sopa. İkiniz da olasınız tauşam bölä.

İkisi da olêe tauşam. Bu alêe sopıyı da gidee. Gidä-gidä, görer iki kardaş düşer bir paraliya için. Bu sorêr:

- Ne düşersiniz ba, çocuklar? Koca adamnarsınız.
- Düşeriz te bu paraliya için. Açan te bu paraliyi giyersin, seni hiç kimsey görmeer, nääni gidersin.
- Ya, verin bakım.

Giyeer paraliyi kafasına da gidee, hiç kimsey görmeer, nereyi gidee. Gidee da etişee bir sırlaa. Bu sır sa Taş Falanın hem Aaç Buranınmış. Bir hergelä var. Bu sorêr:

- Mây, çocuk, kimin bu hergelä?
- Taş Falanın hem Aaç Buranın.

Gidee bu. Etişee buzaalaa. Sorêr:

- Kimin bu buzaalar?
- Taş Falanın.

Gidee taa ötää. Etişee kendi karısına. O çocucak da bırda bümüş. Olmuş dokuz iyaşında. Karısı kalın kaldıydı da oolu oldu sora. Karı hem çocuk otladaadıla domuzları.

- Siz kimsiniz?
- Biz Ozamanın karısı. Onun kardaşları onu öldürdülär. Braadılar orda.
- Haa, korkmın. Hepsi olcêk isläa. Ha, bän gideyim ileri dooru da haydım bu domuzları avula. İi, bu çocuk kimin, e?

- O benim. Bän kaldım, da açan Ozambek gitti, o oldu. Benim adamım taa yok.

Urêr domuzları avula. Ama bir domuz çıkınêr geeri da girmeer koçunaya. Da deer çocaa:

- Öp kıcıımı da gircäm koçınaya. Zerä girmeycäm.

- Aa, öpmiycäm onun kıçını.
 Domuz atlêêr ordan, çıkêr ordan-orıyı.
 - Neçin bu girmeer?
 - Neçin. Biz öperiz onun kıçını. On keret öperiz da o sora gider.
 Da bu çıkarêr kılıcını da keser onu. Da deer:
 - Bunu iyeciz da öpmiyecek kimsey onun götünü.
 Bulêr kardaşlarını da. Sorêr onnara:
 - Nicä yaşêêrsınız ba, kardaşlarım? Olmuşunuz hepsiniz bukaa boyar. Beni tanêrsınız mı?
 - Tanımêêrız. Ya sauş, zerä alırsam bir sopa, sän görçän, tanêrız mı biz seni.
 Bu da urêr ona bir sopa da dee:
 - Sän olasin bir eşik da hepsi geçsin senin üstündän.
 O Taş Falana da deer:
 - Sän da olasin birda taş. Da hererleri olsun döşeli taş (doleş). Da insan da
 gezsın birda, gezmesin çamur içindä.
 O olêr eşik, bu da olêr taş. Geler da alêr karısını yanına. A buuşannarı da koyêr domuz
 hem hergelä baksın. Sora onnarda oldu bir büyük sıra – bal. Bän da ordıydım. Büüdük barabar.
 Masal da bitti.

Masalı annattı Sarandi M.İ.
Avdarma küündän
Yazdı Durbaylo M.A. 1976-da.

№4 MARKUNUN KISMETİ GÖKTÂN

(Счастье Марку на небе)

Varmış bir dâduylan bir babu. Varmış bir oolları. Onun da Marku. Küçükmüş o. He, o vakıdın işleri. Bir antercii varmış o da yırtıkmış. Enneri da yırtıkmış. Bir kara yaması varmış. İi, büyük nevoja. Da dâdu görer bir düş. Filan erdâ, filan bayırda açılmış gök iki tarafa. Kalkêr dâdu sabaalin da demiş:

- Babu, yap bana bir pita, bân gicâm daalaa biraz odun getirmää.

Yapêr babu bir pita dâduya. Da bu da Marku da çekeder:

- Tâtü, bân da gicâm.

- Küçüksün bey. Nääni gicân?

İi, kıymêr – bir uşak. Alêr onu da. Gider bu. Gidâ – gidâ, etişerlâr o erâ. Da dâduyu ölä bir uyku basêr, ani yok nicâ söylemää. Da dâdu demiş:

- Çocuum, bitlä benim başımı. Da bân yattım. Sän da bak gökâ. Da açan gök kızarcêk, kaldırasın beni.

- İi, kaldırcam.

Ama dâdu yorgunmuş – uyumuş. Birda, açılêr gök. Açan açılêr, sorêr:

- Ne isteersin, - demiş, - Marku?

- Ne isteirim mi?

Marku sa bilmeer, ani o Allaalan lafedeer. Da demiş:

- İsterim istediimkaa – kuvet. İstediimkaa üürenilik, baarmak. İstediinkadar - eşkin bana.

Da gök kapanêr. Dâdu da uyanêr. Sorêr Markuya:

- Görmedin mi bişey?

- Görmedim.

Ama şansoram karannık çöker. Bunnar durêrlar, durêrlar. Da sora:

- Hay, çocuum, gidelim, - deer ona.

Gelerlâr. Gelä-gelä, etişerlâr bir pınara. Orda da varmış bir daa. Dâdu demiş:

- Dur da bân gidiim da içiim birazçık su.

Gider bu. Açan baarêr Marku ölä bir baarmak, ani öter bütünnä Ayın yanında. Dâdu tanêr şansoram, ani kismet Markuda. Çekeder dâdu kırmaa fişkan. Tutêr-çekeder. Tutêr-çekeder. Ama tutannı aacı düşürer erâ, tutannı – düşürer erâ. Marku demiş:

- Ya, otur, tetü. Bân gicâm toplım biraz yakacak.

Da bu kol gibi aacı çıkarêr köklân, kıvradêr, nicâ çatıyı. Kırêr, kıvradêr, yivêr-yivêr. Yapêr, nicâ haraba da deer tâtüsuna:

- Pin, tâtü, sän da taa üstünä.

Açan bu piner taa üstünä, bu koyêr saade omuzunu da gider. Çökmüş karannık. Gecä, ne. Däärmışlâr:

- Ee, bu adam ükletmiş harabayı – öküzlâr görünmeer”.

Geler bunnar evä. Açan sabaa olêr, Marku demiş:

- Mamu, bân gicâm şkolaya.

- Gitmä, çocuum şkolaya. Sän taa küçüksün. Seni hepsi düvecek.

- Gicâm.

Gider Marku şkolaya. Bölä üürener, ani uştililâr da bilmeer. Bir gündä bir klas geçer. Bir gündä – bir klass. Hepsi şaşêr şansoracım. Popaz oolları bilmeer ölä, nicâ o. Ha, çekederlâr gülmaa onu, ani bölä üürener. Da ardına baarêrlar:

- Kara Malak Marku. Kara Malak Marku.

Şindi, näpsın bu? Çekeder küçük parmaannan diimää bunnara da hepsini devirer. Hepsi yıkılêr orda nekaa var. Giderlâr deerlâr uştılıya. O da hazarlêr çocuu da Marku çıkêr da gider evä, o vakıt nicä şindi, vardı çıfıt gezârdi erdä da geler onnara. Deer anasına:

- Tâ senin çocuun düümüş uştılılerin, popazların ollarını. Neçin sän çıkmêersın çorbacı ooluna?

Karı da demiş:

- Bizdä yok ölä ad. Tâ bak. Başka da yok bendä. Bu diil üürenmää deeni.

Giderlâr komuşulara. Deerlâr ona:

- Yok ölä ool onda, ani üürensın. Bu taa küllüktä üürener.

Marku da demiş:

- Mamu, tetü yoktu mu bizim senselelerimiz? Lelümüz, kakularımız?

- Vardı, ama bir vakıt aldı onnarı esir. İşideriz, ani varmış esir. İşideriz, ani varmış ölä iş. Biaz yapaa çıkarırkana, karıyı yaptırmışlar. Esir.

- Yap bana bir pita, mamu.

Yapêr mamusu bir pita. Gider bu. Gidä-gidä – bir çayır. İki çingenä işleer. “Trank-trank” işidiler. Bunu görmüşlâr. Da antericiynä mayıl olmuşlar. Şindi alcêklar onun o anterciini.

Açan bu etişer orıyı, çekeder baarmaa o çingeneyä:

- Tez yapın bana onsekiz pudluk bir topuz.

Da çingenerlâr tez – cangur-cungur yapêrlar. Açan Marku atêr onu yukarı, olêr tuz. Da deer:

- Tez olun kaynak.

Da o gider. Gidä-gidä, görer bir kapu, iki kapu. Açêr oniki kapu orda. Allah da yatêr. İi, hey. Bunnar nekadar durêrlar da sorêrlar Markuya:

- Ne işlân, Marku, geldin?

- Ne işlân? Tâ işittim, ani varmış leülarmız, kakularımız. Da almış esir. Da filân çayırda onnar biazlan yaparmışlar kara, karıyı da yaparmışlar biaz.

- Marku, bana yaraşêr bırdı durmaa, ama sana yaraşmêêr.

Çıkêr Marku da gider. Açan gider o çayıra – narod çok. Yıkêrlar sıcakta, kızlar gün kızgınında. Marku tanıştırmêêr kendini bişeyä. Alêr da içêr o denizi. Kurudêr suyu. Alêr iki da çizmesini. Alırmışlar bin kila ekin. Ölä adammış o. İnsan aalêr. Olmuşlar mos-moor orda. Da demişlâr ona:

- Naşı sän aarêrsın? Git bırdan zerä, seni Dev iyecek. Bizi da zeetliyecek.

- A, ne kuvedi var?

- Te bu çöşmeyi açan çıkêr da tutêr, kaldırêr tokadadan.

Açan Marku tutêr, kaldırêr gırtlanakaan. Çöşmeyi kaldırêr. Yapêr anteresindän bir kuytucuk. Gölgeciktä yatmış dinnenmää. Bir da bin lüzgâr geler. Baarêr yıraktan:

- Marku, kuvet kuvedä mi osa topuz topuza mı?

- Topuz-topuza.

Nicä atêr o topuzu, Marku tutêr onu nicä topu. Sora da atêr Marku, daadêr Devı. Dev hiç yok. Alêr da gider. Açan gider – zindan önündä. O vakıtlar zindanı kırk at **dumenmiş**. Kırk at, bir delik kırkar odaylan. İnsan-narod okadar çok kapalı, ani zindan almêêr. Marku çekeder kırmaa. Kıran – insanı salverer, kıran – insanı salverer. Da bunnar kaçêr. Kırk katmış orda. Açan döner geeri, insan yok, yok kimsey. Marku kalmış yalnız. Näpsın? Alêr da gider orayı. Gider orayı, ölä. Varıncak, geler orıyı Sveti Petri. Demiş buna:

- Marku, sän istermisin evlenmää? Ha, everiim seni. Vericäm sana padişahın kızını. İi, gider bu. Açıan gider, yannaşêr ıırak padişaha. Üç gün orda işlee, ama ona imää verer. Padişaaayın kızı onu pek beenmiş. Şindi deneerlär kuvetlerni, salerki padişaaayın kızınnan. Kız açıan parmannan dier, Marku taa üstünä bekleer. Ama açıan Marku dier, bu öler. Ama sora deer ona:

- Marku, alcan mı beni? Alcan mı osa almıycan mı?

Bu da deer:

- Bän seni almadaan, sän beni üç gün aaç tuttun. Bän seni alırsam, sän beni tutucan diveç aaç.

Kız alêr da kapadêr onnarı. Sveti Petriylän Markuyu padişahın kızı kapadêr zindana. Kapêrlar askerlär. Çıkmadaan taa, kopêr kanatları. Da Marku batêr genä zindana. Sveti Petri gider. Ama bir babucuk da görer o delicää da bakêr zindana. Getirer ona su, imää verer. Markuya verer, ama o kapalı. Kırk yıl bakêr. Marku hep orda. Saat kalmamış.

Şindi olmuş dünnedä bozgunculuk. Yurtı sarıldı. Osa – türk padişahsı. Kimsey bilmeer, naşı bu. Türk padişaaası kırmızı feslänmiş. Askeri da – o vakıtmış. Nekadar asker yollêêr ona – geeri yok. Nekadar asker padişaalında var, salvermeerlär geeri. Kıyêrlar ordan. Da şindi gider o babu padişaya. Da demiş:

- Padişaaam, var bir Marku. O olaydı, o yapçıydı bu iili sana.

A o kapalı.

Açêr padişaa kihat. Açıan açêr, demiş:

- E-hey-hey. Kırk yıl olmuş nicä zindanda kapalı. Onun kemikleri da kalmadı.

- İi, beki yaşıêêr. Padişaaayım, aç.

Yollêêr askeri. Açıan asker açêr, deer buna:

- Çık, Marku, çık.

Bu çıkmêêr.

- Çıkmıycam.

- Çık, Marku.

- Kim kapadı, gelsin o çıkarsın.

Geler padişaaayın kızı.

- Çık, Marku.

Da bu çıkêr. Alêrlar Markuyu traş ederlär. Paklêêrlar, kırkêrlar. Gözäl giidirerlär. Padişaa demiş:

- Marku, yapmayasın mı bana bir iilik? Corden çayırında duudu bir inek. Nekadar asker gider geeri – yok. Hiç yoktu aklımda – duudu bir İzmei. Da nekadar asker gider – geeri yok.

- Yapaarım, - demiş, - padişaaayım, ama zabunum bän, zabunnuum var.

- Naşı versinnär sana?

- Su erinä biaz şarap versinnär. Ekmek erinä – sıcak ekmek. Katık erinä-ceviz içi.

İi, bakêrlar bunu kırk gün. Marku şindi neet koyêr. Demiş:

- Bana bir beegir lääzım.

Da gider saraya, aarêêr beegir. Tutannı – kıcı erä urêr. Tutannı – kıcı erä urêr. E, niçiydi o vakıt. Beegir askerdä. Artık kavaleryä.

Da bu Marku bulêr iki yaşında bir kuli. O tutmuş kendini. Bu sa tutannı beegirin bükêr ayaklarını. Da açıan bunu bulêr:

- Buldum. Buldum, padişaaayım, ama bes lääzım ona da.

- Nesoy bes?

- Su ernä – biaz şarap. Em ernä – ceviz içi. Pläva ernä – çiidem.

O vakıt daalarda çiidem vardı. Da toplêêr askerlär çiidem. Bululêrlar onu da doyurêrlar. Gider Marku. Piner atlıya. Açıan gider orıyı türk padişaaşı Kırmızı orda. Kapadêr o beegirlärlän, kılıçlarlan. Getirerlär padişahın önünä. Açıan padişaa görer, o pek korkêr ondan. Kalkêr Marku İzmeylän buuşmaa. Marku olêr bir adam, ani yok nicä sölemää. Marku girer klisä içindä da başlêêr gezinmää. Gider Allaha atlı. Lafeder Allahlan. Bu sa atlı gider. Naşı yapsın Allaha? Allaha da süngüylän, kılıçlan. Da Allaha alêr onun kuvedini. Alêr atlı beegirdän da. Çıkêr Marku, yok näpsın. Alêr türkü. Çıkêr askerä, türkün askerinä. Da Markuyu koolêrlar geerdän. Çıkêr Marku bostan paylarına. Açıan gider orıyı, bir dădu sürer. Eker bostan.

- Naşı ekersin, dădu?

- Naşı, - demiş, - ekersin? Bostan. Ama sän bu baştan o başa etişirsan, çıkarcan beegiri. Ama lăázım kırk gün gidăäsin. Kırk gün gitsin sora da okadar da geeri gelsin. Lăázım seksän gün kaniçli karpuz imăä deeni.

Aşêr Marku bayırı. Açıan aşırêr, etişer türk askeri da sorêr:

- Bir adam birdan geçmedi mi?

- Geçti te birdan. Te bu bostanı ekirkana.

Açıan giderlär bostan içinä, te bölä büyük karpuzlar. Türk durgunêr. İyerlär karpuz da görerlär çıkmış ordan bir adam, ama kırk gün geçinciysinä lăázım. Osa olmuş seksän gün. Nerdä var nicä bulmaa bu adamı türklärä? Seksän gün geçmiş. Da türklär durgunêr bostanda. İyerlär kaniçli karpuz. Türk bu başta, Marku da – o başta...

Masal da biter.

**Masalı annattı Sırf Elil, gagauzka,
1923-tan duuması, Kiriet küüyündän.
Yazdı Durbaylo M.A. 1971-dä.**

№5 TÜRKÜN PADİŞAASI HEM TODUR

(Тодур и турецкий султан)²

Türkün padişaannan gospodin Todur konuşarmışlar kadınlarınnan. Ey, onnar konuşarkan, gospodin Todur yanıl vermiş da söylemiş bir laf. A türkmen padişahı hepsiciyni tamanna tutmuş. Da kiadı yazmış gospodin Todura geeri da kiat yollamış. Gospodin Todur hem okuyarmış o kihadı hem aalaarmış. Atı da onun geeridä dururmuş da Todura sorurmuş:

- Neçin sän aalêrsın? Neçin sän düşünersin?

- Türkmen padişahınnan biz kadınalarlan konuşardık. Da bän yanılı verdim da bir laf söyledim. Da o hepsini tamama tuttu da tä kiada yazmış da bana geeridän kiat yollamış.

Atı ozaman demiş:

- Hiç aalama, hiç da düşünmä. Bastoncuynu elinä alasin da küüyü-küüyü gezäsin da ev-ev sorasin da kırk yıllık arpa bana bulasin. Arpa bulasin hem üç yıllık da şarap bana bulasin. Kırk yıllık arpaylan beni kırk gün besleyäsin. Üç yıllık şaraplan da beni kırk gün sulayasın. Da ozaman türkmen padişahın atınnan geçinmaya bizi koyasin.

İi-heý, sabaa olmuş da gospodin Todur bastoncuynu elinä almış. Küüyü-küüyü gezmiş, ev-ev sormuş da kırk yıllık arpa bulmuş. Üç yıllık da şarap bulmuş, kırk yıllık arpaylan da kırk gün atını beslemiş. Üç yıllık şaraplan da kırk gün sulamış. Türkmen padişahın atınnan da geçinmää koymuş. Açan ilk sefer koymuşlar, türkmen padişahın atı ileri gelärmış. Gospodin Todurun da geeridän gelärmış. Bir sinek gibi görünärmış. Açan ikinci sefer koymuşlar gospodin Todurun atı ileri gelärmış, türkmen padişahın da atı geeridän gelärmış, bir karımca gibi görünärmış. Açan üçüncü sefer koymuşlar gospodin Todurun atı genä ileri gider. A türkmen padişahın atı geridän gider, bir pirä gibi görüner. Ozaman türmen padişahı demiş:

- Kadınayı veririm sana, atımı da veririm sana, saade kıyma benim kafamı, alma canımı. Onnar sa butürlü baasa konmuşlar.

**Masalı annattı Kroytor Stepan Al., 4 kl.
1918-dän duuması Komrat kasabası
Yazdı Durbaylo M. A. 1989 yılda.**

³ Есть и баллада с таким названием, в этом сборнике приводится текст сказки.

№6 KÜÇÜK BAALAMANDA KAMÇI

(Кнут на мизенце; мизинец-кнут)

Varmış bir karı, yalnızmış. Da duumuş bir çocu. Koymuş adını Küçük Baalamanda Kamçı. Da irmi gündä o çocuk olmuş irmi yaşında.

Bir avşam mamusu çıkmış dışarı da demiş:

- Pı da korktum.

Geçmiş bir kartal avşamdan. Da Küçük Baalamanda demiş:

- Naşı o korku, ma?

- Ee, çocu, bilmeirim naşı ölä uuldadı da korktum.

- Sölesäne naşı o korku, e ma. Bän bilmeirim onu.

- Bän deerim bir fırlıtıya “korku”. Naşı o? Kim biler.

Da bu Küçük Baalamanda Kamçı gitmiş aaramaa o “korkuyu”. İi, gitmiş o nekaa gitmiş, karşı gelmiş taa bir çocuklan. Bu dee:

- Ha, dost olalım ba.

- Geldim aaramaa “korkuyu”.

Olmuş bunnar dost. Da gitmişlär onnar nekaa gitmişlär, etişmişlär bir erä. Ama karannık olmuş. Vakit şansora onbirdä. Etişerlär bunnar bir kırımaya. Adam sa (çorbacı) kaç-kaçınêr. İsteer kitlemäa da insannar läázım çıksınar. Zerä kim kalêr içerdä avşamniin, iyirmişlär. Gecä vakıdı inärmış bir Matafala da iyirmış insannarı.

Bu işi işider Küçük Baalamanda Kamçı. Da demiş:

- Korkma, çorbacı, yapmıycek o bişey.

- Ey, kardaş, bän korkêrım. Siz istärsıydınız kalın. Tä anatarlar. Kalınız kırımada, iyin ne isteyciniz, içiniz ne canınız isteycek. Ama bän çıkêrım birdan onikiya iyakın.

İi, bunnar kalêr da oturêr masaya ikisi. Da içip-iyarmışlär. Birda işidiler “Çatır-çatır” bir aralıktan tavandan. Da taftalardan görünmüş iki büyük ayak (tä bölä büyük-iki kucak).

Aşaa dooru sarkmışlar. Kamçı Baalamanda demiş o Matafalaya:

- Mây, kolver ayaklarını, ba. İn aşaa “spokoynu”, ba. Neçin taa yukardan kudurêrsın? İn nicä bir adam da i bizimnän. İ bizimnän barabar sän da. İç bir filcän sän da bizimnän.

Bu Matafala açan inmiş, çeketmiş saurtmaa kendisini. Büyük bir Matafala, çirkin, tä bölä da büyük. Ötää-bıyanı, gezdirer kendisini, bölä-ölä şişer, baarêr.

Kamçı Baalamanda genä deer buna:

- Mây, otur da i te burda, ba. Ba kardaş, otur da i ba, zerä tepeliycam seni, ba.

Bu sa hep savaşêr onnarı korkutmaa. Hepsi öbürölär girmiş masanın altına, korkmuşlar hepsi. Bu Kamçı Baalamanda da dee:

- Mây, naşı sän, ba? Otur, dedim sana, ba.

Da bakmış, neredä dostu. O sa girmiş masa altına da demiş:

- Mây, pek korktum. Pek korktum, ba.

- Mây, naşı o “korku”, ba?

- Mây, kardaş, korkêrım, ba.

- Naşı o “korku”, ba?

Da demiş genä Matafalaya:

- Mây, otur dedim sana, ba. Otur nicä bir adam, ba.

Da bu Kamçı Balamanda urêr bir kamçı buna. Urêr taa bir. Ačan urêr üçüncüyü, üçüncü kamçıyı öldürer Matafalıyı. Öldürer onu. Olêr sabaa da gelir çorbacı. Kriçmar gelir. Da dee:

- Hee, kardaşlar, kardaş sän beni kurtardın bu duşmandan, ba. Sän bilermisin, ani o idi birda doksan dokuz insan şansoracam. Da ölmüş tä. Siz birda oldunus da kurtardınız.

Da Kamçı Baalamanda alêr o Matafalıyı, urêr kamçıylän sırtına. Bük bir Matafala sırtında gider. Şindi gidä-gidä, onnara karannık olmuş. Görer bir aaç altında yanêr iki-üç yalın ateş, ama bir kişi da aaçta sallangaçta sallanêr.

Ama aacın altında var ölä bir onbeş kişi. Bir sürü koyun, ruba, türlü-türlü işlär, altınnık. Birisi sallanêr sallangaç içindä. Da bu deer onnara, ani aacın altında:

- Kardaşlar, bän ne yalvarcam sizä ba – kolversiniyz beni da, ba, bän da bir kuşçaazı kızdıdım, pişiriim da yapım bir zakuska ba. Acıktım pek, yol uzak, aaçım.

Ačan gelee Kamçı Baalamanda birıyı, bunnar susmuşlar. Ačan da görerlär onun sırtında bir bük Matafalayı... O ölä bük, nekaa gözün görer, okaa bük. Beki acderdän onkeret taa bük.

- İi, hey, bir zakuskacık ban da yapım, ba.

Bunnar sa – hepsi haydutmuşlar. Da dürterlär biri-birini:

- Mây, kaçeriz. Bu iyecek hepsimizi. Baksana onda ne var.

Bu genä (Kamçı Baalamanda) deer:

- Bir kuşçaaz kızdıdım, ba, kardaşlar, kolverin, ba.

- Baksana, ba, onda ne var, - deer haydudun biri, - deer, ani kuşçaaz pişiricek.

Öbürü da deer, ani korkarmış pek:

- İi, islää sän pişirersin, sän da iyersin. Ama bän, kardaşım, ne iyiim?

- Sän körmusun, e? Sän da pişirasın tee onu, ani sallanêr.

Ama kalan hırsızlar alatlarmışlar kaçmaa. Kaçmışlar, biri da baarli kalmamış. Kalmış koyunnar. Da bunnar oturêrlar da islää iyerlär pak yaanı. Alêrlar altınnarı da giderlär. Giderlär bıyanı. Şindi gelä-gelä, etişerlär bir adama. Ama bu pek nevoyada yaşêr. Uşakları öler açlıktan. Da Kamçı Baalamanda deer ona:

- Mây kardaşlık, ne sän okaa nevoyada? Nevoya kalmışın, ba?

- Bilmeerim şansora nereyi gideim. Öler uşaklarım açlıktan.

Yok naşı isinnär.

- Mây, bilermisin naşı? Tee neredä yaşêr İzmeylär. Git da yannaş orıyı. Kazan biraz imelik uşaklara.

Da Kamçı Baalamanda gelir evä mamusuna. Evlener. Getirer bir insan da bakêr mamusunu, ani mamusu korkmasın şansora. A bu adam gidee İzmeylärä. Da dee onnara:

- Mây, kardaşlar, yannaşım sizä, ba.

İi, bunnar düşünücäk, bu adam (aaç pek) koparêr aaçtan bir alma. İyer onu da durêr taa biraz. Sora da yatêr.

Yatırkana, konêr ona kırk sinek. Bu öldürer onnarı da sayêr da. Yazêr bir parça kihat bunnara:

- Bän okaa kaaviyim, ani öldürdüm kırk can birdän.

Ama kendi ölä pek yuvka, ani şansora hiç örüyämääzmiş. Hiç yok kuvedi. Açıan geler İzmeylär orıyı, ama aaç İzmeyleyinmiş, aaç altında görerlär bir kişı yatêr. Da biri demiş, görüp bu parça kiadı:

- Bak ne yazêr onda, onun kiadında. Bakalım, diil mi kuvedi onda.

Da bunnarın biri deer bu adama:

- Kardaşlık, kalk da i alma, ba.

Osa bu adam ölä ipramış, ani etişämäärmış alma aacına koparsın alma. Yufka ölä, ani kalkamêêr. Da tutêr bir dal taa yukardan. İzmeyleyerdän yukarı kapêr bir dal. Da isin almıyı daldan da çekeder dartmaa onnarın aacını ötää-bıyaanı, her tarafa. Da düşer almalar her tarafa. Bir alma da düşmüş tauşamın üstünä. Da bunnar ihliip, sorêrlar:

- Mây, näptın sän, ba? Näptın ba, kardaşlık?

- Mây, - demiş, - tä näptın. Bän gördüm tauşamı da aldım. Kaççıydı. Ama atladım fidan üstünä da tuttum tauşamı.

Bunnar da demişlär:

- Mây, ne islää adam, ba. O olcêk bizä kavadar da, ba. Sän baksana ne büük adam. Nekaa fidan üüsek, ani yok nicä onun görmää yukarsını, okaa bu da atladı, ba. Atladı fidanın üstünä da tuttu tauşamı, ba.

Alêrlar onu da dost. Da şindi hepsi gitmişlär İzmeyleyin pınarna. Varmış pınarları kendi. Saley, maasuz yollamaa bunu suya. Da demişlär ona:

- Kardaşlık, çık da sän da getir bir tulum su.

Bu sa ölä aaç, ani gücülän sürümüş o tulumu boş pınara. Näpsın da getirsin su? Açıan gücülän boşu sürümüş. Almış hırlezi da çeketmiş pınarın dolayyanında kazmaa.

Bunnar da bırda bekleerlär. Da biri deer:

- Mây, ne gelmee bizim kardaşlık suylan? Ne gelmee bu? Ya gidin da bakın, ba.

Açıan gıdee biri, görer, ani bu kazêr pınarın dolayyanını. Başka yapmêêr bişey, neçin su getirmiycek. Da İzmeyley demiş buna:

- Naşı, karadaş, yapêrsın?

- Mây, neçin siz çekersiniz nevoja, ba? Neçin almamaa pınarı kapu önnä? Olsun erindä. Siz nâpmaa çekersiniz nevoyı, ba? Bırda sa taşlar dolu su. Taşêr, doluykan su.

- Kardaşlık, brak bu pınarı. Götürcis seni evä. Naşı lâázım sana, verciiz, sade brak bu pınarı. O pınar bizim dädunun dadusundan kalma bizä. Kimsey onu yıkmamış, bozmamış. Brak bu pınarı nicä var.

Adam seslemiş bunu. Giderlär bunnar İzmeyleyêr. Alêrlar bir çuval papşoy, bir çuval pak unu. Alêrlar biraz para da götürer bunu evä. Şindi İzmeyley yardım eder götürmää. Adam bak götürämeer bişey. Demiş İzmeyley:

- Mây, etişmiycäm evä. Bendä var edi-dokuz uşak. Dur bırda, gidiim bakım onnarı. Onnar ölä fena da var nicä seni isinnär.

Gider bu evä. Da o aaç uşakları hepsini iliştirir, angısını sicirlän, angısını baalêêr kayışlan, çatılan. Da deer onnara:

- Dein pek, baarın: “Biz isteriz İzmein yaanısını. Biz isteriz imei imää”.

Hem da sincirlälän tıngırdardın.

Bunnar gelerlär aul içinä. Bunnar da çekeder o sincirlän tıngırdatmaa hem baarmaa:

- Biz isteriz İzmey yaanısı.

Baarêrlar nekaa var kuvetleri. Bobası da baarmış onnara:

- Ha, oturun, ba. Oturun ba, o sinciri horuldatmın, eter.

Ee, açan işider ölä bu İzmey, verer unu da, pak ununu da. Da bu – toz evä. Deer adama:

- Kardaş, kal saalcıylan. Bak uşalarını, bän da gidiim evä.

Açan geler evä, deer kendi kardaşlarna:

- Kardaşlar, gücülän kurtuldum bunnardan. On uşak mı ne var. Yok nicä yaklaşmaa, iiciydilär beni. Okaa pek fena kuduzlar.

Da bunnar annamış, ani adamnan olmasın işin. Adam da geler kendisinä. E, ne bulmuşlar imelik. Büün da adam yaşêêr.

Masalı annattı Sarandi M. İ., gaguzka

Avdarma küüyündän, Komrat r-nu.

Yazdı Durbaylo M. A. 1976-da.

№7 KISMET SAZI KURBAADA

(Стрела счастья у лягушки)

Varmış adamın üç oolu. Demiş onnara:

- Atıcaanız sazi, da näända düşüceklär, orıyı giceyniz.

Açan atmış büyük oolu, düşmüş popazın yurtluyna. Ortancısı atmış – düşmüş genä islää boyarın erinä. Pek islää bir kıza düşmüş. Da kıızı almışlar. Açan üçüncüsü sazi atmış, bir kurbaa üstünä suyun kenarına. Bir eşil kurbaa üstünä düşmüş sazi. Ya kismetî çocuun. İi, alêê o eşil kurbaayı. Bütün gün kurbaa – kız, ama gecä – bir gözäl kız. Gözäl, ani yok nicä söylemää.

İi, giderlär bunnar biçmää. Adamnar biçee, bunnar ikisi toplêê kayırımnarı. A bu hiç görünmêe bişeyciktän. A geeridän gramadalar-tepelär. Bu kurbaa da ölä pek işlee, ani kimsey annayamêêr. Nekaa yapêê o iki gelin bu kurbaa yapêê yalnız. Şindi çocuk demiş:

- Vse ravno kurbaa derisinnän bän onu brakmıycam, diil lăázım gezsın. Onu Allaa ölä yapmış, ama braamıycam kurbaa derisinnän gessin.

A bilee kaç ay kurbaa derisinnän gessin. Da gecenin vakıdında, açan lafetmiş onnan, demiş:

- Atma benim derimi fırına, fırın içinä. Zerä beni bitäâna bulmıycan aarasan da. Gezçän dünneyi aktarcan, suları üzçän, ama beni bulmıycan. Ama atma. Nekadar bana yazılı bu deriyi taşıım Allaadan, okadar taşıycam. Allaa bana koydu, Allaa da alıçêk.

Onun buluları şindi koyêrlar düzen. Üçü da birär düzen koyêr. Birär kasıncı çekederlär. Öbürlär işlee gündüz, a bu da gecä işlee. Da taa gözäl yapêê kilimini nekaa bunnar. A bu gelinnär haseyet. Biri dee:

- Kollıyız onun derisini nereyi koyêê o, da yakıcız onu”.

Bu soyunêê avşamniin da koyê onu başı altına derisini. Bunnar da gelmişlär enikunuca da çalêrlar deriyi. Fırın da yanarmış. Da atêê bu orıyı deriyi. Taa fırına atıncak, bu duyêê. Nicä lüzgär gelee, uçêê da gidee. Kimsey bilmêe, näänı gidee o. Gidä-gidä, gelee lüzgär da alêê onu ölä erä, ani hiç yok nicä sokulmaa, bulsan da. Deerlär yılannar orda yaşaarmış. Hen büyük İzmey alêê. Hepsindän fenaymış o. A onun da tokadında var bir babu. Büyük babu bekläärmış, ani geçmesin kuşlar da diil insan.

A bu çocuk çekedee gitmää. Gidä-gidä, etişee Saliya. Sali babusunnan karşı gelee da dee çocaa:

- Näänı gidersin ba, çocuk? Bıyaanda hiç kimsey gezmee.

- Hiç mi görmediniz mi tö bölä – tä bölä bir insan?

- İi, - demiş, - var Çarşamba kakumuz da bizim. O bekim taa çok bilee.

Gidee, bu gidee. Etişmiş Çarşambaya. Babu sormuş:

- Näänı gideesin, ba? Bıyaanda gezmee kimsey. Bıyaanda insan gezmee.

- Tä, - demiş, - bölä bir lüzgär kaptı karımı. Yok mu bıyaanda o?

- Git, sor benim Perşembä kakuma. O taa çok işlär bilee.

Gidä-gidä, etişee bu Perşembeya. Da o sorêr:

- Näänı gidesin?

- İi, gideem kurtarmaa karımı. Bobam denedi kismetlerimizi da bana düştü kurbaa. Ama gecä olurdu bir gözalcä insan, ani hiç yok nicä söylemää. Ama pek da işçiydi.

- Yakmıdın derisini sän. Allaa koydu, Allaa da alcıydı ondan. Git bizim Cumaa kakumuza. O bilee hepsini nerdä ne var.

Çarşamba yolda bir boduç verer dolu. Da deer ona:

- Açıan etişicän, nereyi yollıycêklar seni, vericän boyara te bundan içsin.

A Perşembä verer ona bir koşelek lokmılan. Da dee ona:

- Bunu açan etişicän da gidicän, iyecän kendin. Açıan gircän, İzmeý bulmıyıcan, ama sän iyecän bundan.

A Cumaa verer ona bir büük basma da içindä var iki fiçı dolu yatkılan. Dee ona:

- Gittiylän koycan te bu basmıyı, da olcêk iki fiçı şarap. Biazı içmiycän. Biazı ikram etçän İzmeýä. Ama içärsan biazdan, kuvedini kesicek. Da İzmeý seni ensiyecek. Ama nekaa iççän sän kırmızı şaraptan, okaa olêê kuvedin. Şansora diiymicän o fiçıya. Ama ilkin annaşınız o İzmeýlän. Da sora çeketçiyiniz güreşmää.

Cumaa babusu sölee:

- A sän taa gidärkana tokatta bulcan Buvacı. Açıan sän doyurcan Buvıyı hem sulaycan onu, da yalvarcan ona:

- Ver bana anatarı köşedän içeri girmää. Orda kitliymiş. Da bulunmaazmış anatar.

Açıan bu yalvarmış Buvaya, o Buva da istemiş anatarı... Allahtan.

- Veriim sana, ama İzmeýdän sora giriim.

Açıan bu gelii, İzmeý da orda. Dee bu çocaa:

- Hey, sän ne aarêrsın bırda? - demiş İzmeý.

- Bän düştüm, uçtum göktän bırıyı.

Bu çocuk sölämee, ne aarêr. Da dee İzmeý ona:

- Şindi lâázım güreşelim ikimiz.

- Ama ya biraz içelim da alalım kuvet kendimizä. Tä, bän getirdim imää. İyecis. Bän da iyecäm sän da iyecän. Sän iyecän te bu botadan, bän da iyecäm te bu taraftan. Tä iki fiçı da şarap. Onnar gezilmedi hiç. Peçatlı. Sän iççän te bundan, bän da iççäm te bundan. Annaştık mı?

- Annaştık.

- Ama te bu fiçada – kırmızı şarap. A bän sana vercäm biaz şarap. Da ne islää dadı, gözäl kokêê.

Da bu döktü şarabı – İzmeý beendi şarabı. Dee:

- Pek islää şarap.

Da bunnar çekedeela içmää. İzmeý kaybedee kuvedini, kesilee. A çocuun da kuvedi gelee ernä. Da çekedeela güreşmää. Adam urmuş İzmeýi. İzmeý batmış dizädan. İzmeý çıkmış da battırmış çocu belädan. A açıan çocuk urmuş, battırmış onu omuzlarından. A bu da almış da çıkarmış çocu omuzlarından. Çocuk o zaman çıkmış, içmiş şarap nekaa lâázım ona da. Almış İzmeý da battırmış kavasından erädan. Açıan battırmış, gömmüş. Bir da nacak urmuş kavasına. İzmeý görünmee. Paralamış İzmeýi, da yok İzmeý. Yapmış bir gramada lokma. Getirmiş orıyı Buvayı da isin lokma. Bu da da bekläärmış bunu. A anatar da onda. Açêê bu içeri. Karısı oturêr köşedä. İzmeý kaptılan, kapêr onu orda. Bu annadêê.

- Dedilär üzüü alım, o pençeredä. Unutma.

Da bu alêê karısını, üzüü, çekederlär gelmää. Gelela. Etişerlär Cumaa babusuna. Bir peşkir vermiş, sabun, bir tarak, bir üzüük vermiş ona Cumaa babusu. Da demiş:

- Alasın tee onnarı hepsini yanına. Da açıan görcän zooru, atasın ilkin tee bu sabunu.

Atçıan te bu peşkiri, atçıan taraa, sora atçıan özüü. Ya bırdaani kimsey seni enseyamıyecek.

Çocuk hem karısı gelela. Gelä-gelä, bu gelee kendinä. Da gelir aklısına, ani üzüüynü unutmuş pençeredä. Dönee geeri. Açıan gelee, karısı-yok. Naşı yapsın? Gelee, sorêr, gelee-

sorêr. Yok, yok. Yok karı. Genä kaybetti karıyı. Karşı gelee bir islää dăduylan bir bordey içindä. Da dee dădu ona:

- Naşı aarêrsın ba, çocuk? Bırda hiç kimsey geçmee, sän geçeesin.

- Dădu, prost et, yanıldım pek. Băn aarêrım karımı. Braktım şindi. Döndüm geeri, a bulamêrım karıyı.

- Senin karın, - demiş, - kapma oldu. Kaptı Buvanın oolu. Ama var nicä onu almaa. Gel benim ardıma.

Bu gidee onun ardına. Da dădu sorêr:

- Sendä var mı tarak?

- Var.

- Var mı sendä sabun?

- Var.

- Peşkirin var mı?

- Var.

- İi, üzüüyün var mı?

- Var. Düüymä üzüü aldıydım. E, bey, nesoy dădu, va? Bilee hepsini.

- Açıan dakışçıklar senin ardına, cenk kaldırcêk sana. Açıan takışçek ardına, atçıan sabunu. Olcêk bir büyük buzluk. Onu da geçiceklär. Okadar kayı da geçiceklär. Onu da geçiceklär. Atıcan taraa da olcêk bir büyük çallık. Sık, ölä ani hiç yok nicä kımıldamaa. A kesä-kesä bıçaklarlan, geççiklär. Atçıan sora peşkiri da olcêk bir su nekaa gözün görer. Hep okaa geççiklär suyu da. Angısı bulucêk içä-içä, angısı da ölcek, ama geççiklär bunu da. Ama açıan üzüü atçıan, olcêk bir büyük cenk da kaşlıycek onnarı hepsini da kıyıcêk.

Çocuk açıan görer bu işi yola atêê sabunu. Ama geçmişlär, geçmişlär, geçmişlär onu da. Atêê taraa. Olêê çallık: büyük, sık. Ama geçmişlär onu da. Açıan görer, ani geçtilär, atêê peşkiri. Olêê büyük bir su. Görer onu da geçer şansoracım. Atêê üzüü. Açıan atêê üzüüyünü bir cenk kopêê bırdan. Büyük, ani yok nicä ensesinnär o cengi. Çocuk da kurtulêê da gelee kızlan evä. Bukaa masal.

**Masalı annattı Sarandi M.İ., gagauzka
1920-dän duuması Avdarma küüyündän.
Yazdı Durbaylo M. A. 1976-da.**

№8 SOBA OOLU

(Сын печи)

Varmış bir vakıt, bir vakıt yokmuş. Varmış bir çocuk. Duumasından çeketmiş yaşamaa soba üstündä. Sobanın üstündä da büümüş. Hiç örümääzmiş o. O irmi gündä olurmuş irmi yaşında. Okaa hızlı pek büümüş o.

Da birserä mamusu demiş ona:

- Çocuum, çocuum oldun irmi yaşında, ama hep suya taa gitmeesiin.

- Koy bakırları sobanın üstünä, hem koy suvacıyı. Da gidir sa soba benimnän, bän da gicäm. A gitmäsa, bän da gidämiycäm.

Da mamusu verer suvacileri sobaya. Da biraz o çatlêêr. Bakırlar da soba üstündä. Soba ayırılêr da gider çocuklan barabar. Bir da bir kız otururmuş çardakta da tä bölä otururmuş (ayakları bükülü) da hep zenginciymiş da. Da demiş:

- Ee, ha-ha. Vardı mı gördünüz bölä iş? Soba gitsin bölä suya yalnız. Ha-ha-ha...

Geeri dooru da geçmiş hep o kızın yanından bu soba. Kız hep gülmüş ona. Gülmüş kız, ama kalmış aar. Da geçer vakıt da duumuş o kızıdan bir çocuk pek gözäl. Da koymuşlar adını Kaedinnän Gözäl. Pek Gözälcan adıymış. Pek gözälmiş o çocuk.

Duumuş 7-dä, irmi gündä olmuş nicä bakası, irmi yaşında olmuş. Da mamusuna demiş:

- Mamu, bän isteerim evlenmää. İşittim varmış başka padişaalıkta bir Länka. Pek gözälmiş o. Dünneyin Gözeliymiş. A bän isteerim orıyı gitmää. Nicä gitmää?

- Git sor, çocuum, däduna.

Dädusu sa – Karaman Köpek – soba üstündä. Gidee bu dädusuna da:

- Dädu, bän istem gitmää başka padişalaa. Nicä gitmää orıyı, nicä sökmää orıyı?

- Çocuum, oyaanı sürtmää zor. Ama läüzim getirmää hergeleyi kıldan da doyurmaa.

Doyurmaa bölä. Yapmaa bir ateş da yapmaa çok koor da koymaa erik da. Erikli koor iyir sa birisi, o sürçek oyaanı gitmää.

Bu gider da getirer bütün hergeleyi da yapêrlar büyük sinilär koor. Koyêrlar erik, doldurêrlar üstünä da ateş yanêr. Eriklär da kaynêêr. Hiç kimsey bakmêêr beegirlerdän. Da Karaman Köpek sorêr:

- Hiç kimsey kırdä kalmadı mı? Hiç bişey kalmadı mı?

- Kaldı bir düşkün beegir, ani hiç gelämeer.

- Koşun talıgıyı da gidin da getirin talıgıylan.

Açan getirerlär o beegiri, o beegir yannaşêêr da iyer o sinidän kooru hepsini eriklêrlän. Da çekederlär onu beslemää. Ama bu Kaedinnän Gözäl irmi gündä olmuş irmi yaşında. İrmi gündä bakêrlar beegiri da. Besleerlär. Beegir düzülee. Beegir lafeder onnarlan:

- Tä bölä giceyniz. Ama alınız çok para yanınıza. Biz bulêcız orasını.

Alêr dädu, koyêr çocuyna hepsinä para. Doldurêr bir gözünü altınnan, birinä da koyêr çocu. Da gider bunnar. Gidä-gidä, etişer onnar orıyı, o padişalaa. Etişerlär. Giderlär uzaktan uzaa bunnar da kalêrlar kırdä. Gider dädusu, sorêr saldatlara:

- Nicä var nicä gitmää?

Ama saldatlar bekleer o Länkayı. Nicä var nicä bunnar sokulsun ona, girsinnär? Da saldatlar söyleerlär däduya:

- Gelciyniz-alcıynız çok para. Gelcek çocuk da biz kolverciiz içänna onu. Onun odası tee neredä onun konaa, orda.

Da geler bu Yuvan içeri. Açan gider içänna, zeetlee biraz Länkayı orda. Sever onu, ama

tanıtmêrmış kendini. A Länkanın lampası yanaarmış. Koymuş onu sobanın ardına, çak fiçının üstündä durêr lampa. Da girer bu gecä. Bu tanımêêr onu karannıkta. Çıkêr, kalkêr sabaalin. Saldatları kız çekişer, düver da deer:

- Nesoy siz bekleersiniz beni? Bana geldilär, korkuttular beni. Nesoy siz beni bekleersiniz?

Ertesi avşam başka bölük diişiler saldatlar. Onnarlan da olêr danış. Bu çocuk genä girer. A kız girer bir babuya. Da yapêr laf:

- Babu, babu, - demiş, - bana gelir bir kişi, ama bân bilmeerim kim o.

- Koy çölmää, çek lampanı, koy çölmää yan. Da açan o sana gelecek, dii ona. Açan o gelecek sana, dön enikunu da çölmek aktaralsın lampadan da o açılsın. Sän da taa çekilicän geeri.

Açan çocuk girer ona içeri da çekeder onu genä zeetlemää, öbürü dönmää savaşêr da aktarêr çölmää da tanêêr Yuvanı. Dee:

- Ee, Yuvan, bân seni ne zamandan bekleerim. İşittim, ama neçin gelmeersin? Ses etmeersin? Da sän zeetlersin beni bölä boşuna.

Da sevinmelik büyük oldu. Hepsi sevindilär, ikisi alınmışlar da yapêrlar düün da. Çekeder düün. Da gelir orıyı bir däducuk.

Bırda hepsi oynêêr. Çalgıcılar çalêr, hepsi iyer, konuşêr, iyer. Dädu da orda. Däducuk beegiri kırdı braktı. Bir da dädu gelir güleyräk, ama bir gözü güler, biri da aalêêr. Da dedi o:

- Ee, Allaa sizi pek uydurdu, ba. Pek raz getirdi. Ama gelecek bir lüzgär da Kaedinnän Gözeli alıcêk gün kauşmasına Länıyı, da atıcêk gün duusuna. Bir İzmeş kapıcek onu yaşamaa, Länıyı kapıcêk.

Bırda gelir bir büyük bulut. Çocuuyu atêr gün kauşmasına, Länıyı da alêr gün duumasına. Da lüzgär götürer onu. Dädu kalêr aalayrak. Karaman Köpek da köşedän hep aalayrak kalêr.

- Ee, şimdi nâbım bân?

Kimsey demedi bişey da o gider beegirä. Sorêr beegirinä:

- Nâbalım biz? Bulcıymız biz bizim çocu?

- Bulcıyız, ama ölü bulcıyız. Çimen üstünä biticek. Bulcıız.

Da piner dädu beegirä, genä gider. Giderlär, giderlär. Açan giderlär, bulêrlar orada. Da beegir ölä deer:

- Yuvanın üstündä ot bitmiş, o – ölü. Şansoram eşil olmuş, moor.

- Şimdi ne var nicä yapmaa?

- Git tee orda var bir leş. Gir leş içinä orda. Da var gargalar orda. Da onnar çaarceklar yavrularını. Da yavruların kanatlarına baalıycan bir şişecik. Da tee orda var bir er, ani açılêr. Onnar alcêklar sana diriltmää su hem da toplamaa kanı deyni su.

Girer dädu leş içinä. Geler gargalar. O da tutêr birisini. Gargalar baarêr yavrularına. Onnar da gelir (baarışa). Baalêr dädu kanatlarna bir şişecik da garga uçêr. Getirer onnara ölü su, ani toplamaa kanı deyni, hem diriltmää deeni. Alêr dädu o sudan. Silêr, islää uvêr kan örüsün deeni. O suylan da uvêêr. Da çocuk başlêêr evsenmää. Da deer:

- İi hey, uyumuşum, brää. Ne dinnenmişim. Acımıştı kemiklerim, okaa pek bân dinnenmişim.

Dädu da demiş:

- Sän dinnencydin heptenä, ama beegirnä sevin. Duva et sän beegirnä. Ot da bitmişti üstündä.

Kalkêr da çocuk gelir kendinä. Deer:

- Şindi naşı yapmaa? Bän isteerim gitmää orıy1. Länaya gitmää, Länıy1 bulmaa.

- Bulcıyız, ama uzak, - demiş beegir.

Piner dādu beegirā, çocuk da piner hebenin bir gözünā. Bir gözünā da koyêr parasını. Pinerlār da çekederlār gitmää. Gidā-gidā, etişerlār bir daaya. Daada yaşêêrlar o Lāna hem İzmey. İzmeyin evindā yaşêêrlar, daada. Orda var daa. İnsan gezmeer hiç, yok kimsey. Etişee bunnar dayā da çocuk gider. Çocuk enikunuca girer evā da sorêr kıza:

- Nerdā? Nerdā o?

Osa İzmey gidäärmiş avlanmaa pek uzaa. Bunnar da gidā-gidā lafederlār. Çocuk sorêr:

- Nicā yapmaa da annamaa onun kuvedini? Netürlü o?

Yapêr Lāna imāā. Ačan gelir İzmey, doyurêr onu. Da o gider genā daaya. Bu vakıt Lāna çaarêr adamnarı. Deer:

- Ačan gelecek evā da yatçêk, sorunuz ona töblā-töblā işlār: “Raz ona pek islāā, pek islāā yaşêrsınız okadar, nāānda senin kuvedin ba? Nicā var nicā bulmaa senin kuvedini?”

Etişer avşamniin evā İzmey. Atêr mecgeldāā. Ama mecgeldek bir saat ileri evā etişer. Lāna sa yapêr imāā da çekeder sevinmää. İmāā olmuş ne suuk, ne sıcak. İzmey da çekeder gelmää. Yol sa – bir saat orıy1. Geler, iyer orda da deer:

- Git taa ötāā. Fu, ne kokêê adam yaanısına bırda.

Da bu giiner da koyêrlar da yatêrlar karı-koca. Da Lāna deer:

- Mêy, bukadar oldu çok yıl yaşêêrız. Kaç yıl yaşêêrız şansora? Yok mu nicā sän söläärsin, neredā senin kuvedin? Sölā da bän da biliim.

- Ah, benim kuvedim tā buramda. Dolu soluum mu? Solumadım mı? Tā buramda benim kuvedim. A bitti soluum – bän öldüm, - dedi, - Lāna. Bitti soluum – bän öldüm. Sän ur te bırıy1 – bän öldüm. Tā benim bukaa kuvedim var. Kısacık o. Ama sän neçin sölāmeersin bana, nerdā senin kuvedin?

- Sana ne lāázım? Ne lāázım benim kuvedim?

Da urmuş karıya bir şamar, salerki sevmiş onu. Sabaalin, ačan bu çıkêr gitmää, Lāna genā sorêr ona:

- Ee, nesoy sän beni pek beenärmişin, ačan sölāmeersin senin kuvedini?

- Tee o koçunanın köşesindā. Görersin mi tee o koçunay1? Onun köşesindā benim kuvedim.

A bunnar – Yuvan hem dādu, gelerlār da sorêrlar kıza:

- Nicā? Ne dedi?

- İi, nicā? Dedi: “Te o koçunanın köşesindā”.

Da bu Lāna alêr da çekederlār barabar o koçunay1 düzmää. Netürlü boya var, hepsindän boyalı gerçiklik yapêrlar. Çiçekleerlār, boyêêrlar o koçunay1. Avşamakaa o koçuna yanêêr, ölā pek gözāl olêr.

Şindi atêr İzmey genā mecgeldāā. Bunnar çıkêr da gider daaya. Ačan gelir İzmey, şaş-beş olêr:

- Hee, ya naşı yapmışlar.

- Neçin ani bän seni pek beenerim. Pek severiim seni, onuştan yaptım bölā. Sän dedin, ani orda senin kuvedin. Nerdā senin kuvedin, bän yapçam orasını nicā içêr, okaa beenerim seni.

İyerlār onnar. Yatêrlar genā da bu sorêr ona: ama İzmey sölāmer ona bişey. Ama ertesi günü çıkarkana gitmää, kız deer:

- Hey, belli ani istāmeersin benimnān yaşamaa. Bän sana nekaa vakıt oldu sorêrim. Sän

da bana bişey sölâmeersin. İi, nicä biz yaşıycıs ikimiz? Bän annadêrım sana nerdä kuvedim, sän sa bişey sölâmeersin. İi, nicä biz yaşıycız ikimiz? Bän annadêrım sana nerdä kuvedim, sän sa bişey sölâmersin bana.

- Bilermisin näända benim kuvedim? Sän maazaya gittin mi?
- Gittim.
- Var mı bir büyük taş orda, ya?
- Var.

Orda sa varmış bir büyük taş, nicä holluk.

- Kaldır o taşı. O taş çekeder uuldamaa taa diincä. Taa diidiylän o taşa, çekeder nicä sansın er tepirer. Uuldêêr dünnäa o taştan. Ölä taş bolfan uuldêêr. A taşın içindä var oniki mecgeldek. Onnarı çekettiylän öldürmää, bän duyêêrım, taa diiyilän taşa nekadar da uzak olsam. Çekettiylän onnarı öldürmää, benim da kuvedim iisiler. Da bitkisindä benim kuvedim. Bitkiyi öldürdüylän, bän neredä da razgelerim, orda da yıkılêêrım-düşerim. O – benim bitki kuvedim.

Da bu gider. Geler genä bunnar daadan. Çin sabaalin gelerlär. Da deer çocuk Länaya:

- Sölä ne dedi.
- Tä ne dedi. Maazada taşın altındaymış onun kuvedi.

Tez giderlär üçü da maazaya. Hızlı kaldırêrlar taşı. Da İzmey duyêr bu işi. Akına, uzaa da gitmiş o günü. Näpsın? Ačan o uzakta. Näpsın? Da çekeder lafetmää:

- Ah, benim bobam dediği bana: “Gözünü da yınanmaysın, diil karıyı. Kendi gözünü. Da senin kuvedini annatmaysın”. Bän da bak ne yaptım? Etiştirsam, baarli da iyiim onu.

Çekeder İzmey gelmää, ama yolda kesiler kuvedi. Bunnar sa öldürerlär hızlı. İi, ne, üç taanä kişi. Ačan öldürerlär bitkinciği, İzmeyä kalêr taa altı kilometra evä etişmää da düşer yolda, da öler.

Bunnar alêrlar ne läazım onnara, koşêrlar talığıy. Alêrlar da giderlär evä. Yuvanın evlernä şansora yaşamaa. Da büün da yaşêrlar islää. Bän da girdim orıy da aldamaç iştim. Onun için bilerim bu işleri. Gördüm kendim, nicä yaşêrlar.

Masal da biter.

**Masalı annattı Sarandi M. İ., gagauzka
1920-dan duuması Avdarma küüyü
Yazdı Durbaylo M. A. 1976-da.**

№9 “KİM GELİR SA ARDIMA”

(Кто придёт за мной?)

Bir üsüz çocuk yannaşêr bir boyara ırak. O kâamil kullanêr koyunnarı da bir yılda boyara yapêr bir büyük sürü koyun. Ama annaşımış onnan bir yılına çobannık sürmää. Açan geçmiş o yıl, boyara bu demiş:

- İi, çorbacı, nicä annaştık seninnän, ani bir yılına kalêrım sendä çoban. Ödä çalışmamı da bän gicäm küüyümä.

Boyar düşünmüş, ani bu becerik çoban bir yılda zeedeledi oncak sürüsünü da esaplamış kolvermemää onu. Da demiş çobana:

- İi, ba çocuk, ne okadar alatlêrsın? Yok mu nicä kalasın taa bir yılına?

- Yok nicä, saabi. Evdä anam kaldı. Ver ödeymi da bän gicäm.

- İi, nekadar sän istersin, e? Neylän ödeyim seni?

- Nicä annaştık – koyunnan.

- Nicä sän annıycan, nekadar koyun almaa, e?

- Bän çok istämeerim. Ta benim ırıtmam. Çalcam onda da angı koyun gelecek ardıma – o da olcêk benim ödääm.

Boyar korkmuş da düşünmüş:

- Ee, buna bütün sürü sınaşık. O çalarsa ırırtmasında, ardına gicek bütün sürü. Nâpmaa da kurtulmaa ondan taa tez?

Da açan annattı bu işi karısına, o demiş:

- Seslä onu. Korkma, angısı gicek-gicek, ama bizä da kalcek. Sän bak nekadar sürüyü zeedeledi: koyundan yaptı iki bin mi osa beş bin mi. Ver, korkma.

Da bu ertesi günü söyleer çobana, ani kayıl onun lafına. Da açan gelir sürü kırdan bu çoban alêr ırırtmasını da çekeder çalmaa. Bütün sürüdän ayrılmêêr hiç bir da ii koyun. Saade bir fıskılı hem ipra toklu meeyleläk gider ona. Da bu çoban ölä da çıkıp avuldan dışanna gider ırırtma çalaarak. O toklu da hep-ardına, hep-meyleläk. Gitmiş çocuk o boyardan.

Gidä-gidä, şansoram karannık olmuş. Karannık olduynan, etişmiş bir evä. Urmuş tokada da çıkmış saabi. O evdä daskal yaşaarmış. Da bu çocuk demiş:

- Kabletsäna geceliim bu gecä sendä toklunnan.

- İi, yat tee orda, hayatta, köşedä.

Kabletmiş onu hayada, köşeya. Ölä, nicä var – sopasınnan, toklusunnan. Koymuşlar ona orda imää. Çocuk gelmiş yorgun. Yatmış da uyumuş.

Ama bu daskalın da varmış üç kızı. Da gecä vakıdı hen büyük kızı demiş:

- Ya, çıkıım dışarı.

O çıkmış dışarı da geeri gelirkana bakmış çocaa karşıda. O da uyurmu. Da kız deer:

- İi, ya ne yalabık kuzu. Gidiim da yoluum biraz yapaa.

Altınmış o koyun. Gitmiş bu, da kalmış orda. Onda kalmış. Çıkmış ortancısı. Ortanca kız çıkmış dışarı. Da o da genä yaklaşmış tokluya. Da kalmış onda. Bunnar içerdän deerlär ona:

- Ha, etäär mari. Brak bän da biraz yoluum, mari.

Bu da çıkmış tokluya. Bu da kalmış o tokluda yapışık. Çıkmış üçüncüsü. Açan görer bunnarı, o da – huu, tokluya. Demiş karannıkta:

- Ha, mari, etäär yoldunuz okaa çok. Braayın bana da biraz.

Da o da kalmış yapışık. Çıkmış mamusu. Baarêr bunnara:

- Mari, braayın o koyuncuu, mari. Duyucêk o çocuk, mari. Brakın bân da biraz yoluum, mari.

İi, bu da yaklaşmış onnara. O da kalmış orda. Çıkmış popaz da. Ölä çıkmış, nicä var, yataarmış döşektä: çıplak, gölmeklän sat. Geeri gelirken dışardan demiş bunnara:

- Mari, ya brakın o kuzuyu. Brakın bân da biraz yoluum.

Da o da kalmış orda yapışık. Sabaalin çocuk kalkmış da gelmiş yola. Hiç dememiş birisinä da bişey. Ama ilkin oturmuş masaya. Bulmuş içiki – içmiş. Bulmuş imää – imiş. Sora çeketmiş çalmaa çırtma – toklu da gider onun ardına. Bunnar da – ardına hepsi çıplak...

Bir karı da yıkaarmış pala pınarın başında. Görmüş bunnarı gider çıplak toklunun ardına. Da deer:

- İi, sän da ne gidiisin çıplak?

Da yaklaşêr onnara. O da kalmış yapışık o tokluda, ama o da gidee. A bir padişaa vermiş küüylerä haber hem çok erlerä ses, ani kim güldürcek onun kızını, ona vercek onun kızını. Da bu çocuk işider bu işi. Demiş:

- Geçiiim padişaaın yanından bu sürü sürüylän, beki gülää o kız. Da beki padişaa verir bana kızını.

Gidä-gidä, görer taa bir karı dereya yakın. Geçmiş derenin yanından da birda çırpêêr beez. Da demiş:

- Hee, a bunnar gibi-hepsi, ama sän ne yapışmışın o palannan orıyı, e mari?

Da bu da yapışmış onnara. Şindi hepsi gider onnarlan. Gitmişlär, etişmişlär padişalaa, ani kız hiç gülmääzmiş. Da bu çıkmış da oturmuş şamataya. Açan görmüş bunnarı, gülmüş:

- Ha, ha, ha. Ne zamandan bölä iş yoktur gördüüm.

Da okaa pek gülmüş, ani bayılmış. Da bu çocu çarmışlar içänna. Girsin çocuk içänna, raz güldürmüş o kız. Şindi, açan çocuk girmiş içänna, demiş kuzuya:

- Silkin, toklucuum.

Toklu silkinmiş da öbürlär olêr kaçan-kaçanı. İi, ha, kurtuldular tokludan. Girmiş çocuk içänna. Padişaa, görüp bunu, düşünmüş da bölä demiş:

- Ya, bân kızımı veriim bir çobana, bir sarana.

Bak çocuk küçüktän taa çoban. Bu da düşüner:

- Veriim kızımı da padişaalr kalksinnar benimnän cengä. Ama bân onu atıcam aya da ayı iyecek onu. Götürün onu aya.

Da götürmüşlär onu aya maazaya. Ayı da demiş ona:

- Mây, neçin sän, çocuk, geldin bırıyı? Bân iyecäm seni, ba?

Ama toklu da hep onun ardında gider. Nereyi gider çocuk, toklu da – onunnan. Da çoban demiş:

- Mây, ayı, iyecän sän beni, ama sän pek çirkinsin. Görersin mi sän ne gözälim, ne pakım bân. Ha, bân seni traş edicäm, da sana da padişaaın kızı gicek. Alcan sän da padişaaın kızını. Hadi traş ediiim seni.

Çıkarêr bu çoban kirligasını da çekeder bunu düümää. Düüyer onu, düüyer onu sat bir yanına. Da ayı demiş buna:

- Bey kardaşlık, bey. Eter bey, traş ettin, pak yanêr şansoracaam.

- Mây, açan sakalların pek büümüş, ba. Ya, şindi dön öbür tarafını.

Ayı döner. Da bu genä düüyer, düüyer öbür yanını da. Ayı olêr ölü, ölü gibi, kalkamêêr hiç. Da demiş çoban aya:

- Şindi bân yaticam uyumaa, zerä bân yooruldum. Sendä pek büük sakallar vardı.

Yaticam uyumaa, bakasın kimsey bozmasın benim uykumu.

Sabaalin padişaa düşünmüş. Ama o da pek alatlanmış, zerä kelleleri kapusuna koyarmış. Da demiş:

- Doksan dokuz kellä var. Bunun da olucêk üzüncü kellä. Ya ba, çırak, git bak, ne var orda.

Açan gider çırak, görer, ani çocuk uyêêr. Ayı da bramêêr onu:

- Dur. Sus, zerä seni da traş edicek.

Gider çırak geeri padişaaaya. Deer ona:

- Padişaaayım, ayı bramêêr maazaya sokulmaa. Çocuk da uyêê. Da dedi bana: “Sus, zerä seni da traş etçek”.

- Ay, git sän ba, da bak ne var.

Açan gider öbür çıraa, o da tez geeri döner. Deer padişaaaya:

- Yok nicä aya sokulmaa, zerä çocuk uyêêr.

Padişaa deer karısına:

- Ya, git da bak sän.

Bu gitmiş:

- Yaklaşma, şindicik traş edicek seni da.

Geler karı geeri. Da deer padişaaaya:

- Mây, ayı bramêêr bizi sokulmaa da. Deer traş etçiymiş beni da.

Da gider padişaa kendi.

- Näptın sän? Ne var birda?

- Baarma hiç, zerä kalkırsa seni da traş edee. Görersin, nicä beni traş etti? Seni da traş etçek.

İi, nâpsın padişaa. Raz ayı da imedi bu çobanı, yok ne yapsın. Görer, ani brakmêêr kimsey sokulsun ona. Yok ne yapsın padişaa da ona. Vercek kızını şansoram. İi, laf olêr, ani verer kızını. Verer ona kızını, yok nâpsın. Bak onun lafı öläydi: kim güldürdücek kızı, ona da vericek. Padişaa kendi da gücenmiş, ani çobana kızını vermiş. Da yollamış ayı geeridän. Demiş ona:

- Etişäsin da iyäsin o çocu, kızı da getiräsin geeri. Ama getirmäsän sän geeri da gelmäyäsın.

Bu çekeder gitmää. A çocuk çekeder gitmää oyaanı da görer bir beegiri. Onun varmış bir büük yarası. Da çocuk demiş:

- Ee, kimsey seni yılaçlamamış. Ya, yılaçlım seni bän.

Da koymuş bir avuç tuz o yaraya. Ölä yakaarmış o yara, ani beygir kaçmaa çeketmiş. Da gidärkan, bu ayı karşı gelir o beegirlän da deer ona:

- Näänı gidersin, kardaşlık?

- Mây, padişaaayın kızını aldı tee orda bir çocuk da padişaa yolladı iyiim onu, kızı da getiriiim geeri.

- Ha, bän da gideim. Bän da ona pek kin ediim. Vardı benim bir yaram da koydu ona bir auç tuz. Nekaa pek yakaardı. Bän onu tepmiylän paralıycam. Buka-buka koparıcam.

Da gidee bunnar ikisi. Açan çocuk bakêr geeri, görer ayı gelir. Beegir da gelir da demiş kızı:

- Mây, ayı gelir, beegir da gelir, ama beni düümeciklär mi ikisi. Hadi tee o samannaa biraz lafedelim, biraz sevişelim raz beenildik da alındık.

Da gider onnar samannaa. Ayı da görmüş da deer beegirä:

- Git ilkin sän da bak orda näbêrlar.

Bu gider. Da tez geeri da geler. Deer buna:

- Ee kardaşlık, bän sokulamêêrım orıyı, zerä tuz genä koyêcek yarama.

- Dur, bän gicäm bakmaa.

Ayı gider, ama sokulamêêr da tez geeri geler. Deer beegirä:

- Sokulma sän da, zerä bileer ustrasını. Traş edicek beni genä.

Dönerlär bunnar geeri. Yok nicä sokulmaa orıyı. Çocuklan da kız giderlär. Gelerlär çocuun küüyünä. Gider çocuk o çorbacısına, nerda durmuş pek çok vakıt. Yapêr çorbacı ona ev, düün. O buldu kısmetini da pek islää yaşêrlar.

Masal da biter.

Masalı annattı Sarandi M. İ., gagauzka

1920-dän duuması Avdarma küündän.

Yazdı Durbaylo M.A. 1976-da.

№10 “SANA ÖDEK – ÜÇ LAF”

(Тебе благодарность - три слова)

Bir vakıt varmış, bir vakıt yokmuş. Varmış bir adam pek zengin. Ama nekadard tutarmış çıkar, biri da durmaazmış onda. Da bir genç erif düşünüp, deer bunnara:

- Neçin siz durmêêrsınız onda, ba? Nabêr o dâdu? Ya, bân yannaşım ona.

Da bu gider o dâduya da deer:

- Al beni çırak, ba dâdu.

- Alım. Ama bân yılında öderim. Bân ödämeerim ileri. Ödek da üç laf.

- İi-h, bân, dâdu, ölä da kayılım.

Annaşêr bu üç yılına. Üç yıl izmet edecek – üç laf da ödek olucêk. Geçer bir yıl izmettä da bu deer dâduya:

- Ya, dâdu, sölä bir laf bana – ödek erinä.

- Görersin büük su gelir, alatlamaysın gitmäâ. Dur, beklâ su geçsin da ozaman git.

İi – bu iş. Geçer ikinci yıl da. Söleer dâdu taa bir laf buna:

- Çocuum, karını aalimâ inanma.

İi – bu da iş. İslââ, geçer taa bir yıl. Dâdu söleer üçüncü lafı da:

- Ayvanı da inanma birkimseyi.

İi-bu da iş. Bu çırak işi çıkarêr başa. Geçer yıllar. Çırak gider bundan. Evlener bu çocuk. Yapêr bir bordeycik kenarda, çekeder yaşamaa. Da gelir ona sıra gitmäâ taligıylan poştıyı götürmäâ. Götürücek çak Karaaca. Gider bu. Ama da o gün öteedân gelir bir yaamur hem büük su. Da alêr köprüyü. Gelirmiş bir da çingenâ hebiylân. Ama üzü-gözü – altın. İki da hebâ da altın – bir büük beygirdâ. O da gelir karşı da deer:

- Bey çingenâ, dur bâ, su gelir. Geçmä, beklâ.

- İi-h, tâ beklıycâm.

Da bu girer su içinâ. Beygir da gider suylan adam da. Köprüdâ kalêr asılı iki hebâ altın. İki gözü da dolu. Alêr bu çocuk altınları. Geler evâ da yıl-yıldan zenginnee. Uşakları olêr, karısı var. Olêr boyar adam. Şindi evlener karının kardaşı. Da çaarêrlar bunnarı da düünâ. Deer karısına:

- Karı, giceyz. Çarmışlar – gicez.

Da adam deneer dâdunun ikinci lafını. Tutêr aklında onu. İi, şindi “Beklâ suyu” çıktı aslı. Geldi ona bir hebâ altın.

- Bakalım “Karını inanma kimseye” çıkıcek mı aslı? – düşüner bu.

Gider bu çıraa da deer ona:

- Koş taligayı, giceyz düünâ.

- İi, nası koşuyum, beygir kulumnu.

- Koş ölä, nicâ var, bân sana dedim.

İi, koşêr bu çırak ölä. Da bu neetleer bunnarı ikisini denemââ.

- Giceyniz karıylan ileri. Bân sora, birazdana gelecâm.

Da bunnarı yolêêr ileri. Şindi bunnar yannaşık çıraklan giderlâr. Yolda da beegir kulumnêêr. Nâpsınnar bunnar? Gömerlâr kuliyi bir tarafta. Ama koca gider geeridâ. Hızlı çıkarêr topraktan kuliyi. Saklêêr onu maazaya. Bunnar da etişmiş düün konayna çak Kurçıya. Düün gider. Oynêêrlar, konuşêrlar. Karının da varmış küçük uşaa. Ama adam gider o odaya, neredâ aşçılar. Da deer bir babuya:

- Babu, yok mu nicâ te bu karıyı düzärsin bana? Bân onu çok sevdim.

- Var nası. Beklä.

- Pek sevindim, vericäm sana çok para.

Gider bu babu, lafeder o karıylan. Osa – bunun karısı. Bu karı da kayıl olêr. Bunnar buluşêrlar, da bu uyaa kalêr, salerki karısı. Adam da alêr uşaa da gider evä. Açan bu uyanêr, kalkêr, uşak yok. Çekeder kaçınmaa:

- Pıı, năbalım – uşak yok. Şurada-burada uşak yok.

Tutuşturêrlar bunnar o kuhneyi. Kuhnä yanêr. İi, uşak? Uşak da yandı... İi, sabaa olêr. Bunnar koşêrlar çıraklan talıgıyı, da gezerlär. Ne uşak var, ne kuli var... Bu karı sarınmış kara kasınkaylan. Kahırlı çıkêr karşı kocasına. Adam da çıkêr da baarêr:

- Neu, mari? Ne oldu? Băn bekledim sizi, bekledim da gittim. Băn da bırda yaptım bir konuşka. Neçin kara kasınkaylan sarılıhsın? Ne oldu?

- Sus adam, ne geldi başıma! Tutuştu kuhnä da uşak bizim yandı.

- İi, karı. Uşak gibi çölmek diildir. İkimiz saa olalım. Ama neredä kaldı kuli.

Da bu karı düşer erä, dizlernä. Adam da annêêr, ani dădunun ikinci lafı da çıktı aslı. Da adam andı dăduyu. Da o sevinmeliktän yapêr bir konuşka. Çıraana da deer:

- Git da çıkar bir kazan biaz şarap dipteki fiçidan.

Bu erif gider. Doldurêr bir kazan şarap çak dipteki fiçidan. Döner gitmäa – baksa kuli orda. Nası çıksın üzä? Onnar dedilär, ani kuli öldü yolda. Da bu çıkmêêr üzä. Kalêr orda. Adam da bekleer-bekleer da deer karısına:

- Git da bak ne gelmedi çırak şaraplan.

İi, bu gider. İner aşaa. Açan iner aşaa, görer kuliyi hem çıraa. Da şindi annêêr, ani kocası onnarı denedi, ani dădunun ikinci lafı da çıktı aslı. Çıkêrlar üzä da karı deer:

- Bıı, adam, năptım băn?

- İi, brak hepsini şansoram. Örtelim bu işleri da genä yaşalım barabar.

Da bunnar kalêr barabar yaşamaa. Dădunun da lafı çıkêr aslı.

**Masalı annattı Topalova Elena, gagauzka, 1924-tan
Kotlovina (Balboka) küüyündän, Reni rayonundan, Ukraina.
Yazdı Durbaylo M.A. 1991-dä.**

BÖLÜM VI

РАЗДЕЛ VI

HAYVANNAR-EPONİMLÄR

HEM ONNARIN

İZMETİ – KURTARMAA ADAMI

Животные-эпонимы служат спасению человека

I TIP: GENEALOGİYÄ MASALLARI.

I Тип: Сказки о генеалогии.

II TIP: ÖLÜMSÜZ ER AARAMAK. KİSMET AARAMAK.

II Тип: Поиски бессмертия и счастья.

№1 ÖLÜM SAADI GELDİ

(Motiv ölümsüzlük için)

(Настал час смерти)

Varmış bir dāduulan bir babu. Onnar olmuşlar seksān yaşında da uşakları hiç olmamış. Dādu pek duva edäärmış gecä-gündüz Alaa versin onnara bir erkek evlat. Da ani pek dooru Allaaya alıcêklar nuna da uşaa. İi, açan tamannanêr seksān yaşları, Allaa vermiş onnara bir erkek evlat. Dādu demiş:

- Okadar yaş biz içerdä uşak görmedik. Bān gicām dünnāā içinä da aarıycam bir dooru kumêtra kendimä.

İi, gider bu. Gidä-gidä, karşı gelir Allaalan. Da dee ona:

- Nāānı gidesin, kardaşlık? Buyanda kimsey gezmee.

- Gideem bakmaa. Bān bukaa yaşındım da bana uşak Allaa vermedi da şindi verdi.

Da gideem bakım bir kumêtra dooru olsun.

- Al beni, - demiş Allaa.

- Kimsin sän, e?

- Bān - Allayım.

- Almyıcam seni. Diilsin dooru. Neçin verersin bir kimseya büük zenginlik, ama bir kimseya da hiç bişey. Adam nevoyadan aaç öler. Diilsin dooru adam.

Almêr bu onu. Gidä-gidä, karşı gelir taa bir adamnan.

- Nāānı gidesin, karşılık? Buyanda kimsey gezmee, a sän bu yaşındıysın da bırda.

- Nāānı? Gideem dünnāā içinä. Okaa yaşında oldum da Allaa verdi bizä bir evlat da bān istem almaa bir kumêtru Allaya hem dünneya dooru.

- Al beni.

- Kimsin sän, e?

- Bān – Suntu İliim.

- Neçin sän kimi erdä dökersin yaamurları, ani buulêr, su alêê hepsini, ama kimi erdä – kurak. Gezmersin bulutlarlan dooru da hererdä da yaasin da olsun bereket. Ölmesin insan aaç. Diilsin dooru.

Gidee taa ileri dooru. Gidä-gidä, karşı gelir Suntu Petriylän.

- Nāānı gidersin, kardaşlık?

- Gideem dünnāā içinä.

- Ne işlän?

- İi, Alaa verdi bana bir evlat da bān şindi seksān yaşındayım da isterim almaa bir kumotru dooru.

- Al beni.

- İi, kimsin sän, e?

- Bān Suntu Petriim.

- Diilsin dooru. Kimseyä verersin ii yaşamak, ama kimseyi da aldadêrsın. Diilsin dooru.

Gider bu ileri dooru. Karşı gelir, gidä-gidä, taa bir adamnan:

- Nāānı gidersin, kardaşlık?

- Näänı? Gideem dünnäa içinä bakmaa bir kumotru kendimä. Tă bän seksän yaşında oldum da bendä oldu bir çocuk. Şindiyakaa hiç olmadı uşaa da şindi oldu bir çocuam.

- İi, al beni.

- Alım. İi kimsin sän, e?

- Bän Arhangel-Mihailım.

- Bän seni alım. Sän pek dooruusun. Sän aaramêrsın küçük-büük, bitti günü-aalêêsın. Eki zengin-fukaarä. Nekaa sa günü. Günü bittisä alêêsın. A seni bän alcam kumotru.

Alêr bu o Mihail-Arhangelı kumotru da giderlär. Giderlär-giderlär da vaatiz eder bu uşaa. Gelela evä. Koyêrlar bir parça imäa. İyerlar-konuşêrlar. Orda dădu-babu hem Arhangil-Mihail.

Şindi dădu sorêr ona:

- Kumêtru, sän bilmäk görä nekadar benim taa günüm var? Nekadar yaşınakaa büüyecek benim çocuam, açan bän ölcäm?

- Senin çocuun olcek on yaşında. On yılın var taa yaşamaa.

- Nicä yapasın sän da yollayasın bana haber da bän biliim, ani bän onuncu yılda ölücäm.

- Neçin? Var nicä bän sana yollım haber.

Etişer dădu dokuzuncu yıla, nicä duudu uşak. Tutêr adamı bir sancı. Da bu çekeder:

- Vay-of, vay-of.

İ, öler adam şansora. Ama da bir needän sora boşlêêr da. Genä geçer.

- Ee, dediydi kumotra, ani ölcymişim. Bän şansora onuncu yıla girerim. Dokuz yıl geçti. Dokuz yaşında uşak oldu. Yollıycıydı bana haber. Osa bişey yollamadı.

Geçer genä bir-iki vakıt. Tutêr dădunun caneri. Toplanêr komuşular. Mêy, biter şansora dădu. Ama bu da geçer da dădu genä gelir kendinä. Da dădu basêr onuncu yılına. Uşak tamannêêr on yaşını. Dădu da demiş babuya:

- Mari karı, kaldı taa bir günüm da tamannanêr on yılım. Yap bana bir torba da bän kaççam evdän. Bän gicäm taşlık kuyularna. Taşlık kuyuları derin hem uzak da. Ne bulcek taşlık kuyularında beni mi? Bulmıycêk o.

Yapêr karı ona bir pita da bu gider. Dădu gider taşlık kuyularna. Girer bir kuyu içinä, alêr torbasını da oturêr imäa. Bir da gelir Arhangel-Mihail da deer:

- Sabêêrsın, kumêtra. Ne aarêrsın birda taa sabaalin?

- Ee, kumêtra nicä gelmeim? Çocuk oldu şansora on yaşında da geldim aarım biraz taş buyaanda. Lăázım yapıım çocaa şansora ev, maaza.

- İi, gelmişin da birda oturêrsın. Hadi gideriz sizä evä da orda oturcız da iyeciz birär da filcän şarap içeciz.

İi, gider bu. Gelä-gelä, kumotru susamış pek, yanêr. Da dee:

- Kumotru, - demiş, - kolversänä içiim te buradan biraz su.

- Brak, içmä su. Evdä içsän şarap.

Bunnar gider. Yaklaşêr evä. Çocuklan da mamusu görêrlär da dee:

- Tă gelir, çocuam, bakannan nuna bizä ikisi.

Ama yakında varmış bir çukurcuk da onun varmış suyu. Da bu yalvarêr kumêtrosuna:

- Kumotru, yanêr içim. Brak içiim biraz su.

- Yok. Brak, içärsin evdä. İi, taa sorasa, iil da iç biraz su.

İi, bu iiler. Nică dădu iiler, ölä da kalêr. Ölä da kalêr dădu orda. Kumotru alêr canrı da gider. A bunnar da bekleer. Osa dădu çıkmêêr çukurdan. Karı demiş ooluna:

- Ya, ne nunan görüner, ne bakan görüner. Ya, gidelim da bakalım.

Açan giderlăr, bakêrlar – dădu ölü. Ama nunası da yok. Tamannandı saadı – dădü öldü. Dăduyu gömerlăr. Masal da biter.

**Masalı annattı Sarandı M. İ. gagauzka
Avdarma küüyündän, Komrat r-nu
Yazdı Durbaylo M. A. 1976-da.**

№2 NERDÄN KURBAN?

(Откуда жертвоприношение?)

Bir adamnan karı hiç uşak görmemişlär. Da yalvarêr o adam Allaha versin bir erkek evlat onnara. Adamış, ani üç yaşınakaa kucak taşıycek onu. Ama dördüncü yılda kurban kesicek onu.

Verer Allaa onnara bir erkek evlat. Dördüncü yaşını açan uşak tamannamış, adam kırdı bulunmuş. Gelmiş bir kuşcaaz ona da konmuş boyundraa da ötmüş:

- Ee, adam, adam, çorbacı-adam. Sän nicä adadın büünkü gündä? Naşı sän adadın büünkü gün için? O saa olsun deyni, sän adadın.

Adam da iyirmiş ekmek da braamış imiyi. Da düşünmüş, düşünmüş. Da gelmiş aklına. Hiç düşünmemiş bişeycik da gelmiş evä. Gitmiş dama da hazırlamış nacaa, bıçaa. Biletmiş onnara da demiş karıya:

- Sän da yak sobayı. Sän bilmersin, ani büünkü gündä kurbanımız var. Bän unuttuydum, ama benim aklıma getirdilär.

Da açan o hazırlanmış, çeketmiş beklemää oolunu. Açan gelmiş çocuk, annamış, ani bakası kesçek onu da demiş:

- Bakam, beni baala, zerä acı büyük. Etmää, sän kesirkana bän yapım bir zarar bişey. Baala benim ellermi, baala benim ayaklarmı bän tepinmiyim.

Bobası taman çeketmiş baalamaa. Da gelmiş bir ayoz yukardan:

- Adam, akıllı adam. Tee neredä çallık. Git da al kara vakla tokluyu. Erkek tokluyu da kes onu.

Adam seslemiş ayozu. Gitmiş da almış o tokluyu. O tokludan bıyanı dooru çekidildi kesilmää erkek toklu, erkek hayvandan kurban. O gündän buyaanı dooru kesilee kara tokludan kurban. Ama ileri, evel vakıtlarda insan kesärdilär. Uşaktan kurban yapardılar.

Masalı annattı Sarandi M. İ., gagauzka

Avdarma küüyündän.

Yazdı Durbaylo M. A. 1976-da.

№3 İİSAAK HEM BOBASİ

(Исаак и его отец)

Bir vakıt varmış, bir vakıt yokmuş. Varmış bir dāduylan bir babu. Hiç yokmuş uşakları. Bu kırk yaşında şansoram. Duva ederlār avşam sabaa Allaa versin bir evlat. Adı olsun İsaak. Dokuz yıl kucak taşısın da Allaha kurban kesicek.

Allaa işider onnarın laflarını. Verer bir erkek evlat onnara. Da adını koyêr İsaak. Dokuz yıl kucak taşêrlar. Şansora çorbacı Allaa. Görer düşündä ona prorok. Deer Avrama:

- Çorbacı, aklında mı, ani senin var Allaha kurbanın?

- Bilerim pek islää.

Kalkêr dādu sabaalin. Kıyêr odun. Bileer bıçakları. Avram deer:

- Lääzım olcek bunnar bizä.

Oolu da işitmiş da sormuş:

- Neçin bileersin bıçakları?

- Lääzım olur bütün onnar bizä.

İi, ...hadi, o vakıt niciymiş? Kurban kesirlärmiş kırdä. Yapmışlar bunnar da bir fırın. Kırdä ozaman vakıtlarda yakaarmışlar ateş da koorda bütün koyarmışlar kurbanı. Da alêr İsaakii bobası da giderlār kıra. Açan etişerlār o bayıra, orda bir çallıkta otlêêr koyunnar. Varmış bir kuzu erkek. Kara çalı... Da açan etişerlar Avram hem oolu, oturmuşlar biraz. Da bobası tutuşturêr ateşi. Tutêr oolunu İsakiyi. Da oolu demiş:

- Boba, baala ellerimi – birtürlü çırpımın seni.

O duymuş, ani kesicek bobası. Tutêr adam oolunun kavasını. Da açan Avram taman kanırmış başını kesmäâ, peydalanêr prorok göktän da deer Avrama:

- Avram, Avram, çorbacı-Avram, brak İsaakii da tut çallıkta kara kuzuyu. Da kes onu. Allaha – o.

Braayêr oolunu Avram da keser kuzuyu. Da tamannêr kurbanı Allaha.

**Masalı annattı Sırf E. İ., gagauzka, 43 yaşında
Yazdı Durbaylo M.A. 1971-dä.**

№4 GELİN ALMAK DENİZİN DİBİNDÄN

(Добыча невесты со дна моря)

Bir padişayın varmış üç çocu. Da demiş onnara bobası:

- Yapınız birär uçurdak da uçurdurdunuz onnarı. Da kimin uçurdaa nereyi düşecek, ordan da kız alıcam sizä.

Hen büyük çocuun – düşer kapitanın kapusuna. İkincisinin – generalın kapusuna, üçüncüsünün – su üstünä. Naşı çıksın su üstündän? Çıktı bir kurbaa. Çıktı o. Şindi sımarlêêr padişaa onnara:

- Filan gündä geläsiniz bana kolaçlan. Yapasınız birär da el basma bana. Getirin bana.

İi, getirer en büyük oolu kolacını. Padişaa deer:

- Verin domuzlara.

Getirer ortancısı:

- Verin köpeklerä.

Açan üçüncüsü, ani kurbaacık gelini, getirer ölä bir iş, ani kimseydä ölä yok. Ölä iş görmemişlär. Padişaa da demiş:

- Bunu masaya koyun.

Da bunnar üfkedän çatlêêrlar, ani onnarın diil ölä. Ama o küçük oolu gelmiş yalnız. Da bunnar almış onu gülmaa:

- Ne cöbünä mi aldın gelini?

İi, bu susmuş. Şindi padişaa genä deer:

- Filan günä geläsiniz bana bala. Meyva getiräsiniz. Bän meyva isteirim. Bakım, angınızdan ne meyva çıkıcêk.

Hepsiciyi getirerlär meyvalarını. Bu küçüyüü da gelir meyvılan. Ama ölä meyvalar kimseyleydä yok. Kimseyley görmemişlär, nicä o getirmiş. Da bunnar hep gülerlär onu:

- Näptın, a? Ne cöbündä mi getirdin? Cöbünä mi koydun onu?

Ama padişaa genä deer bunnara:

- Yapıcam genä bir bal da çıkarıcam genä gelinnernizi, adamnarlan.

Geler bunnar. Şindi gelir üçüncü oolu gelinnän. Ama beygırlär gelir ne erdä ne göktän. Gözäl pek. Sürçeeräk gelirler. Gelin da gözäl ölä, ani günä bakêrsın, ama ona bakamêêrsın. Gelerlär, oturêrlar masalara. Konuşurkan, bu gelin deer:

- Yapım sizä bir minuniya.

Da atêr bir kemicäk. Açan atêr – içersi dolêr suylan. Buulucêklar – hepsi kaç-kaçanêr. Çevirer kemicäa başka türlü – içersi kurêr genä. Yapêr başka üzerlää türlü işlär. Ama kocası neetlemiş gitmaa ondan ileri evä. Da bu gider. Açan etişer evä, kapêr onun derisini da. Osa kıza mamusu betfa etmiş, ani o üç yıl kurbaa rubasınnan gezsın. Osa çocuk seslämemiş onu. Geler da yakêr o rubayı. Açan gelir insancık evä da görer, ani bu yakmış rubasını, atlêêr denizä. Da demiş kocasına:

- Şansoram git da aara kısmetini sän. Kal, ani yaptın sän bana bunu.

Näpsın çocuk? Aalêr su boyunda. Alêr su boyunca gitmaa – gitmaa. Da karşı gelir bir dăduulan. Da deer dădu ona:

- Ne aarêrsın ba, çocuk? Bırda kurt-kuş gezmeer.

- Karım atıldı suya da yok o. Su padişaaasının kızıydı o da bän onu küstürdüm.

- Git sän. Da bulucan çok işlär su boyunda. Yap hepsinä islää. Bir gözäl balıyı su atmış kenara – itir onu geeri. Su domuzu görcän – itir hep suya. Hep ilik yap. Onnar sana yardım

edicek.

Çocuk ölä da yapêr. İtirer suya ne görer, ne üzä çıkmış. Bu hep itirer su içinä onnarı. Karşı gelir genä bir dăduylan:

- Denizin dibindä var bir fidan. Fidanın içinä var bir ördek. Ördäân içinä var bir yımırta. Sän bak kimä sän yaptın ilik. Onnar da çıkarcêk onu sana.

Döner bu geeri. Çıkêr ona balık da deer:

- Ne nevoyalan gezersin, ba?

- Benim karım atıldı suya. Varmış denizin dibindä bir fidan, o fidanın içinä – bir ördek. Ördäân içinä – bir yımırta, o yımırta içinä – benim karım.

- Bulcez.

Da bu dalêr denizin dibinä. Girerlär, çıkarêrlar. Açan kırêrlar yımırtyı, çıkêr o insancık. Çekederlär bunnar yaşamaa.

Masal da biter.

**Masalı annattı Petkoviç Dominika İv.
Gagauzka, Caltaydan.
Yazdı Durbaylo M.A. 1976-da.**

№5 ÇOCUUN KISMETİ - YIMIRTA

(Счастье парня - в яйце)

Bir vakit var, bir vakit da yok. Şindi üç kardaş varmış. Biri şindi isteer atmaa bir topuz kırışmarın kapu önnä. Biri atêr primarın kapu önnä düşer. Biri da atêr da sekretarın kapu önnä düşer. Ama en küçüü da atêr – düşer su içinä. Herkez kismetini aarêr. Şindi biri gider, alêr kızını primarın. Büük batüsu da alêr zengin primarın kızını. Ortanca batüsu da atêr, alêr sekretarın kızını. En küçüyda atêr topuzunu, demir topuzunu, da çıkêr ona bir yımirta. Da o utanêr küüyü içinä girmää, ani o yımirtıylan da kismetini yok. Gider bu bir baaya. Bulêr orda bir bordey. Da girer orıyı da koyêr onu köşeyä. Bu çocuk açan gider işä, alêr nacaanı da gider bu. Getirer ona yakacak, su. Gider baalara. Da bu gittiylän işä, yımirtanın içindän kızçaaz çıkêr. Yapêr çocaa borç, süpürer içersini, yakêr onun sobasını, yapêr imää islää. Açan biter işleri, genä girer o köşedä yımirtanın içinä. Açan gelir evä bu çocuk, görer, ani kim sa iş yapmış içerdä, da bu lafeder kendi kendinä:

- Bän brakêrım içersini süpürülmedik, ateşini brakêrım yakılmadık. Açan da e, gelerim suyum sıcak, imääm hazır, sofram kurulu. Kim yapêr bunnarı? Can-cun yok kırın-bayırında, sade bän. Kim var birda?

Da bu oturêr da iyer, yatêr uyumaa. Ölä geçer bir-iki gün. Da şansora çocuk kollêêr, kim yapêr ona bu işleri. Baksa – yımirtadan çıkêr onun kismetini. Bir gözäl kızçaaz, ama kapçık durêr köşedä. Çıkêr bu kız. Gider getirer su, yakêr ateşini, koyêr su, yapêr imää. Çocuk da onu kollêêr da açan bu gider suya, girer da kırêr o yımirtıyı, o kapçii kırêr. Ama durıymış taa iki gün, o kızçaaz çıkıymış ordan heptenä da olcıymış ona karı.

Açan gelir kız, kala-kalêêr bordeyin kapusunda. O pek küsmüş, ani bu çocuk kırmış o yımirtanın kapçıynı. Da bu onun kismetiymiş şansoram, ama durıymış taa iki gün, o çıkçıymış ordan heptenä. Da kızçaaz çekeder aalamaa, neçin kırmış bu onun kapçıynı deyni. Çocuk da alêr o kapçıyı da atêr ateşä. Da kız:

- Götüräsin beni denizä da durucam üç gün deniz içindä. Sora da dokuz gün durucam genä köşedä. Da sora bän sana genä imää yapıcam, ama yımirtanın kapçii dursun orda, - demiş bu kızçaaz.

Götürer çocuk genä onu denizä. Üç gün durêr denizdä, dokuz da gün durêr kapçık köşedä. Dokuz gündän sora çıkêr o. Demiş:

- Götür beni şindi genä mamuma-bakama da bän gicäm denizä. Da kolver beni denizä, da bän sana çıkarcam baaşış.

Gider bu denizä. Çıkarêr fayton, ruba, bir büük kolaç da giderlär bunnar şansoram bobasına kolaçlan. Ama öbür kardaşları da gider hep ölä faytonnan. Da bu çocu gülärmışlär, ani yımirtıylan gider. Şindi nesoy annaşçek bu yımirtıylan? Bunnar sa pinerlär faytona da geçerlär evin yanından. Ama bunnar tanımeêrlar bu kardaşını. Kim o, bilmeêrlär. Geçerlär oyanna, geçerlär bıyanna. Sora da sapêrlar orıyı, bobasına. Açan sapêrlar, oturêrlar sofraya. Bobası teklif etmiş otursunnar sofraya. Ama gelin vermiş kolacı. Da bobası demiş:

- Bunu götüräsiniz köpeklerä da verin isinnär.

Verer kolaç ikinci oolu, bu çocuun batüsu. Boba demiş:

- Bunu götürün da verin domuzlara.

Açan da bu yımirtanın içindän bu gelin verer, bobası demiş:

- Bunu götüräsin sandaa. Paskelledä nafra alcıs.

Masal da biter.

Masalı annattı Küçük Anna – gagauzka

Caltay küüyündän.

Yazdı Durbaylo M.A. 1976-da.

№6 “KİM NE YAPÊR, KENDİNÄ YAPÊR”

(«Кто что делает - делает для себя»)

Varmış bir dâducuk. Gezârmış evdân-evâ. Her sabaa dâärmiş:

- Kim bana verer – kendinâ verer. Kim da ne yapêr – kendinâ yapêr.

Yaamurcuklar çeketmiş yaama. Dâducuk da gezer. Bir karı da çok düşünmemiş da demiş:

- Taa görcäm mi bân bu dâduyu? Oldu şansora bir irmi yıl bu dâdu hep benim kapuma gelir. Çocuun bir yaşındıydı da oldu irmi iki yaşında. Bu dâdu sa hep gelir bana hep kapunun önündâ gezer hem isteer. Ama lafeder da: “Kim ne yapêr – kendinâ yapêr, kim ne deer – kendinâ deer”. Naşı yaparsam bân?

Yapêr o karı ekmek da yapêr bir da pita. Ama koyêr içinä otrava. Bir gün çıkarêr da verer dâduya o pitıyı.

Dâdu nekaa gezmiş o küüydâ, gezmiş. Ama sora gitmiş dâdu bordeynâ. Dâdu sa daada yaşaarmış. Ama bu karının da çocuun almış tufeyni da gitmiş daaya. Karannık olmuş. Açan çeketmiş yaamurcuk yaamaa pekçâ, çocuk demiş:

- Gidiim dâduya bordeya. Neçin islanıım bân bırda.

Gitmiş çocuk, oturmuş dâduulan biraz lafa. Da demiş sora:

- Dâdu, ne acıktım bân. Bileem, ani sendâ ekmek var.

- İi, çocuun, durêr mamundan o pita taa bütün. O taa bütün.

Çocuk alêr kabartmayı, kırêr bir parça da iyer. Nicâ iyer, ikinci buka kalêr avucunda. Dâdu çok düşünmee, alêê da gider karıya.

- Sän ani verdin bu sabaa o pitıyı bân imediydim taa. Senin çocuun etişti bana da istedi bendân bir parça ekmek da bân verdim o pitıyı o çocaa. Da o öldü.

Karı da çeketmiş:

- Ah, nâptım bân?

- Bân sana sölârdim, ani ne ypêrsın – kendinâ yapêrsın. Kim ne verer – kendinâ verer. Sän beni mi otalamaa savaştın? Sän kendini otaladın.

Masal da biter.

**Masalı annattı Sarandî M. İ. Avdarma küüyündân.
Yazdı Durbayllo M. A. 1976-da.**

№7 AZARAN – BİLGİÇ ÇOCUK

(Азаран - всезнающий парень)

Varmış bir çocuk, Azaran – bilgiçmiş. Da gitmiş bir daskala çırak yannaşmaa. Demiş bu çocuk daskala:

- Çorbacı, kabletsänä beni sana çırak. Ne zamana kabledersin?
- İi, kablediim şimdi, çocuum. Gel nezaman istäärsan.
- İi, yannaşım şimdi. Yannaşım sana vakıdaka nezaman biaz yabancılar uyuuncak soba üstündä.

- He, - daskal demiş, - nezaman biaz yabancılar gelecek bana içeri da uyuucak soba üstündä. Da çocuk o zaman çıkıcek bendän.

Da alêr onu bu daskal. Gider çocuk kıra. İşleer orda, sesleer islää çorbacıyı. Bir gün gidârmişlär daskallan sürmää ilkyazın. Ekin ekârmişlär. Da bu Azaran-Bilgiç demiş çorbacıya:

- Çorbacı, bän üülendä bir saat büürekleniim. Tutêê beni büürek. Tâ nicä hayvanı tutêr büürek. (Vardı mı gördüyüün ölä iş? O peydalanêr önümüzä ayda-iüldä. O uçêêr tölä “uu-uu-uu” eder. Var tâ ölä kuan, büüceklär da. Uçêr da inek ondan kaçêr, pek kaçêr inek taa çıkmıyıcak önnä. Ona büürek ayı deerlär. Tâ şimdi önümüzä – büürek ayı. *Masalı annadan insan açıklêr ne o büürek*).

Da bu çırak demiş:

- Bir saatkana büüreklenerim. Sän yat dinnenmää, bän da kaçıcam birazçık.
 - Yok kusuru.
 - Bän gidicäm oyaanı-bıyaanı.
 - Bän da yapıcam taa bir-iki çizi sırada. Sän kaçın birazçık.
- Açan kolverer öküzleri imää, Azaran-Bilgiç deer:
- Şansora tuttu beni.
 - İi, kaçın.

Gidee çocuk kaçınmaa da gider evä. Bu biler, ani daskalın karısı yaşarmış popazlan. Gider çocuk evä. Açan girer içeri, popaz – içerdä. Karı demiş ona:

- Gir te bırıyı pat altına.
- İi, ne gircäm pat altına. O kim neyçin geldi evä. Nicä geldi, ölä da gicek.

Karı bilmeer, ani çocuk bilgiç. Ani o biler nerdä ne var. Varmış bir büyük gromada erek, ani baalar germää deeni. Alêr bu o erkekleri hepsini da kucak-kucak taşêêr içeri. Da düver onnarı pat altına. Atêr onnarı hepsini, doldurêr o pat altını. Popaz da orada. Da deer karıya:

- Bana çorbacı dedi koyıymışım bu erkekleri erinä. Bırıyı, pat altına. Şimdi aaz getirdim, ama avşama getiricäm taa. Dedi çorbacı onnarı bulsun erindä.

Da çocuk gider kıra. Ee, koymıycek mı daskalıta? Popazı kurtarsın deeni, çıkarêr hepsini ordan. Büyük bir gramada yapêr içerdä. Açan çıkarêr popazı, bu olmuş delim-deşik. Üzü-gözü çürük-kara. Orda o diptä olmuş bu. Da karı deer:

- Ee, ne duşman çocuk, ba. Näptı? Popazı öldürcek, ba.

Gider çocuk orıyı. Oturup, iyer biri-iki buka. Koşêrlar genä puluu. Da aydêêr bu ileri. Avşamniin gelerlär evä. Hereklär hepsicii erindä.

Ertesi günü daskal hem çırak genä giderlär kıra. Genä üülen olêr. Da çocuk genä deer:

- Çorbacı, bän gidicäm genä bir saada gezinmää.
- Git. Bana yok zararı, ani sän gicän.

Geler bu evä. Popaz genä orda. Nääni koysun o karı popazı?

Varmış onnarda bir fiçı yapaa haşlamaa deeni. Sokêr bu popazı o yapaaların içinä.

Çocuk da yakêr ateşi kotlonda. Koyêr iki kazan su birdân. A su kaydadaan naşi yapçêk? Alêr o kazannarı da açan kaynamış su, çekeder dökmaa o fiçıya yapaalar üstünä. Döker-döker fiçı içinä. Da haşlêr yapaaları. Çıkêr bu karı.

- Nâbêrsın, ba?

- Bân haşlım, sän da yıkayasın dedi çorbacı. Da tä haşlêrım, sän da yıka onnarı. Çorbacı dedi.

- Brak, bey, brak onnarı. Bân haşlaycam da, yıkaycam da. Brak dedim.

İi, bu hiç bakmêr da ona. Ama lafedeer:

- Bana sa çorbacı dedi bölä haşlım onnarı. Bân ona yannaştım, diil sana. Kaç karşımdan, karışma işimä.

İsläa da popaz orda haşlanêr. Ee, şindi haşladı onnarı. Popaz da isläa haşlandı. Nâbêr bu? Ha, popazın pek üfkesi çıkmış bu daskalın çıraana. Koparcek ikisini da parça-parça. Da var kolayı sıbitsın ölä uzaa, ani hiç geeri da gelmesinnär. Çocuk sa bilee. Gider o pazar günü panaera. Da dee çocuk daskala:

- Çorbacı, alsana beni da panaera seninnän. Siz giceyniz çorbacıylan, alın beni da, bân da isterim gezinmää, görmää panaerda ne var.

Çocuun gidee içindän kan. Ama para da istedi. Daskal sa bilmeer neçin. Bu da hep bir:

- Panaera da panaera.

İi, çocuk kaner. Panaerda o görer bir babu balcımış. Bal küpçeezi önündä. Da bu:

- Babu, naşi senin o borkanında?

- Bal, çocuum.

- Babu, te orda bir karı gezer. Açan gelecek o sana, dä ona, ani “otrava”. Vercäm sana nekaa isteycän para. Dä ona “otrava”.

Bu gitmiş bir da bir karı gelir babuya da sorêr:

- Babu, naşi var borkanında?

- Gelin, söylenmee bu iş.

- Sölä, babu, sölä babu. Bana pek läazım.

- Nicä söyleyim, gelinim? Otrava.

- Babu, bân ölä iş aarêrım. Taman o bana läazım. Nekaa isteersin?

İi, babu söylemiş çok.

- Çok para, gelin.

- Na nekadar isteersin, ver bana bu işi.

Ertesi günü gitmeerlär işä. Çorbacı dee:

- Gittik panaera, gezdik. Dinnenmedik. A büün isteev evdä durmaa.

- Evdä dinnenmää büün, zerä büün uluycek biaz yabanılar soba üstündä. Da görcän sän da, - deer çırak.

Şindi naşi yapsın bunnar? Karı yapêr plaçinta. Kaurma yapêr. Koyêr bal, kaymak. Bal da – otrava. Ama iki siniya koymêr. A bunu da yapêr bölä. A çocuk bilee, ani o bal. Şindi oturêrlar imää. Çocuk dee:

- Çorbacı, te bu ballı plaçinta. İdiylän ondan, aktarıl, yap kendini ölü. Bân da hep ölä yapıcam. Da büün biaz yabanılar soba üstündä uluycekler. Bân sana bunu söylem.

İi, oturêrlar imää. İyirkana, aktarılêr adam. Çocuk da iyer bir-iki buka da o da aktarılêr. Karı da deer:

- Aa, yaktım mı bân sizi, ikinizi da kaybettim. Bân sizi asılladım.

Alêr onnarı da çeker taa patın altına. Bunnar da hiç solumêrlar. Örtêr onnarı partallan da gider çaarêr popazı:

- Gel, - dee, - bân onnarı öldürdüm.

Geler popaz. Bakêr – bunnar ölü. Atmış bir plâna da bakêrlar. Sora oturmuşlar da iyerlâr. Öbür pleçintaları koyêr sofraya. İyerlâr, içêrlâr. İçêrlâr rakı, sevişêrlâr. Oynaşêrlar da soyunêrlar çıplak – anadan duuma. Nabêêrlar ne ederlar bu popazlan karı da pinerlâr soba üstünâ.

Şindi anadan duuma, ikisi da çıplak da ulêêrlar aşaa dooru, nicâ biaz yabancılar.

Çocuk da çıkêr pat altından da deer daskala:

- Kalk, çorbacı da gör biaz yabancılar soba üstündâ.

Açan kalkêr bu bakêr – ikisi da anadan duuma. Çıplak ikisi da. Da ulêêrlar sobadan aşaa dooru şansoracaam. Yabanı olmuşlar.

Alêr çorbacı bir kazık, ani hazırlamış gündüz da çekedee popazdan. Popaz da anadan duuma, çıplak. Kaçêr evâ. Sora da çekeder karıyı. Karı da baararmış:

- Urma. Şansora popaz gelmiyecek bizâ.

İi, düüyer bu karıyı nekâa düüyer. Geçer bu iş. Da Azaran-Bilgiç bir gün deer:

- Çorbacı, ödâ bana nekâa ödeycân. Bân seninnân annaştım bukadâr: biaz yabancılar uluyancak sendâ.

- Hey, mêy çocuk, ya sän ne islâa işleersin, sesleersin beni. Bân seni pek beenerim da pek akıllıysın. Kal da işlâ.

- Yok. Biz annaştık biaz yabancılar uyuncak sendâ.

**Masalı annattı Sarandi M. İv., gagauzka
Yazdı Durbaylo M. A. 1976-da.**

№8 “AYI OL, AYI OL”
(Медведем стань, медведем стань!)

Gezärmiş erdä bir dādu. Evel vakıtmış. Da sade bir köprünün altından geçärmiş. A birisi da demiş, bir adam demiş:

- Bu dāduyu yok mu nicä korkutmaa da gezmesin bu köprüdän. Geçmesin bu köprünün altından.

Da bir gün ona dee bölä, iki kerä deer ona ölä. Da çıkêê dādunun önnä. A üçüncü kerä deer:

- Bän bu dāduyu korkutçam da geçmiycek o birdan hiç.

Giyer bir yırtık yaamurluk da yapêê kendisini nicä ayı. Dādu da dön-döner, dön-döner ayıdan. Döner buyaanı-oyaanı, hem deer:

- Huu, ayı, huu, ayı.

Ama kurtulamêêr bu adamdan. Da taa bir keret baarêr pek:

- Taa pek ayı olasin. Ayı olasin.

Açan üçüncü keret dādu baarêr, adam olêê ayı. Da büün da ayı durêr nicä adam. Gidee, lafedee, oynêê nicä adam. Znaçit, o – adamdan peeyda olma.

Masalı annattı Sarandi M. İ.
Avdarma küüyündän
Yazdı Durbaylo M .A. 1975-da.

№9 UULTU KISMET GETİRER

(Гул ветра предсказывает счастье)

Varmış bir vakıt bir popaz. Popazın varmış üç oolu. Oolları çeketmiş büümää. O da çeketmiş denemää, angısına ne kismet Allaa yazmış.

En büünä koymuşlar hem adamış inää hem buzaayı. Slää büümüş. İkinciya da demiş:

- Kısırak kulumnuyce, kuliyi adıycam.

Bu da islää büümüş. A üçüncüyä demiş ölä. Ama karısına yaptırêr pita. Da deer karısına:

- Naşı var nicä bân yapım? Ona koy bir kloçka yımırtalarınnan da çıkarırsa, deyciz ona: “Kismetli”.

Açan koymuşlar – bir da piliç çıkmamış. Yımırtalar hepsi çilik çıkmış. Çok düşünmemişlär ikisi da adamnan karı hiç.

- Sän gördün mü, ani onun kismetini hiç yok. Yap ona bir torba pita da o gitsin ileri dooru. Aarasın kendinä kismet.

Karı yapêr ona bir torba pita da deer:

- Gît, çocuuum nereyi gözlerin görer. Sendä kismet hiç yok. Nekaa denedik, sendä kismet yok.

İi, o da alêr da çıkêr. Gidee daaya. Gidee-gidee daa içindän. Da uurêr bir potikaya. Açan uurêr o potikaya, gider yalnız o potikadan da lafedee:

- Bekim burada kurt-kuş gezmeer, ama bân gicâm. Raz benim yok kismetim, anam-bobam kırlattı, kismetim yok hiç.

Da o gidee. Gidä-gidä, biter o patika, yol biter heptenä. Açan biter, bu durgunêr. Bitti potika, yol nääni gitsin. O durgunêr orda. Açan durgunêr orada, görer – er altından var bir çatlak. Da ordan çıkêr tütün, buu. Da nekaa o durgundu orada, açıldı er. Da bu kismetsiz girdi er içinä. Açan gitti, görer bir adam, ama anadan-duuma çıplak. Önündä – mamaliga dilimcik-dilimcik, başka yok bişey. Ama o iyer. İyer, ama lafetmeer hiç. Geler ona bir uultu. Da bu adam demiş bu çocaa:

- Ee, sän işittin mi? Filan boyarın duudu oolu. Nicälän bân bu saat, o da ölä olsun. Salerki, o olcek tã ölä çıplak, bişey olmycek. Yok ona bişey. Gelcek vakıt boyarın oolu da olucêk ölä çıplak nicä anadan-duuma.

Birda, o adam brakêêr o mamaliga pişlemeyi da gider da giiner. Rubaları yanêr, üstü – kaşmêr. Gider oturêr altın masada. Altın döşeli, altın çanaklar, altın filcannar – hepsi pek paalı işlär. İmää – ne dünnedä var, ölä işlär var o masada da.

Ama bu çocuklan lafetmeer hiç. Açan adam erleşer o masaya, dee:

- Bırıyı yok kurt-kuş geldii taa. A sän ne aarêrsın birda?

Çocuk da annadêr ona:

- Denemişlär benim kismetimi da hiç yokmuş.

- Sän açan geldin bu delik içinä, gördün mü nicäldim bân? Sän tee o saatta duumuşun. Şindi bân sana var nicä enidän yazım kismet. Raz sän etiştin bırıyı, kismet istersin enidän. Şansoram gelir, ani yabancılar idi seni. A raz imedilär, o düştü kismetä.

Da adam çeketti imää masada. Açan çeketti imää o masada, geldi genä bir lüzgär. Genä oldu: “Uu-uu-uu-uu”. Filan çingenedä çingenenin oolu duudu. Da bu adam dedi çocaa:

- Niceläm bân bu saat, o da bölä olsun. Gelcek vakıt da çingenenin oolu olucêk ölä nicä bân şindi. Padişaa giimni, masalar – altın. Hepsicii iyer, palalar önündä dolu. Çingenenin oolu ölä olucek gelecek vakıt da. İi, yazım sana enidän kismet bân. Yazım popazın ooluna.

Gicän sizin küüyä. Gidärkan kenarda, üçüncü evdä var üç pali. İki alaca, bir da kara. İki alacayı brakasın, karayı alasın.

İi, çıktı bu çocuk üzä, ilinnendi biraz, açan işitti, ani ona da var kısmet. Ama bu adam hep sıraladı ona:

- Gircän üçüncü evä. Sora gircän altıncı evä. Ordan al bir kazma sapı. Dördüncü evä gicän, alıcan bir hasır. Gicän senin bobana yakıncacık. Orada var bir boş er. Sora gicän sizin küüyä çobana. Onda var üç kız. Alıcan hen büüynü. Onnan hiç kimsey lafetmeer, onu hiç kimsey saymêêr, istämeer bilmäâ. O da pek ölä kısmetsiz, nicä sän. Alıcan o kızı da gicän yakın bobana. Da o kazma sapınnan yapıcan nışan nekaa sana lâázım er. Hasır da döşet ortalık erä, köpää da koy kapuya. Açan sabaalin kalkıcan, senin evlerin – hazır.

O girer ölä nicä söledi ona o adam. Nicä üretti onu, verdi ona kısmet. Bu çocuk alêr kazma sapını, alêr paliyi, gider alêr çobanın kızını. Alêr hasır da gider yakın bobasına boş erä. Koyêr hasır orta erä da kendi çizer okaa nekaa taa çok, nekaa taa büük.

Açan sabaalin kalkêrlar, herersi – evlär, zdaniyalar, ani görünmeerlär, okadar da ölä büük hem gözäl. A köpek da kapuda salêr, kabletmeer kimseyi.

A bobası kalktıylan naşı demiş? Demiş:

- Mêy, kim yaptı bu yapıları? Hiç görämedim nezaman işledilär.

Açan gelir kendinä bobası, annêêr, ani onun oolu yaptı, ani o kırlattı evdän.

Masal da biter.

**Masalı annattı Sarandi M. İ., gagauzka
Avdarma küüyündän
Yazdı Durbaylo M. A. 1976-da.**

№10 KİM GETİRİCEK ATEŞ?

(Кто принесёт огонь?)

Bir vakıt varmış, bir vakıt yokmuş. Varmış üç kardaş. Da yokmuş toprakları. Da vermişlär onnara mereda toprak. Da vermişlär onnara merada toprak. Bir gün alêrlar imää, çaunu, taligayı koşêrlar da giderlär orıyı, tarlaya. Yapêrlar bir bordey orda da çekederlär kazmaa. Açıan sal ederlär ateşi yakmaa, unutmuşlar evdä çıkmaklan kafi. Şindi görmüşlär uzaktaa bir ateş. Demiş hen büyüü:

- Ha, bän gidiim da alım bir parça ateş ordan.

Açıan bu gider, görer bir dădu yakmış bir ateş. Var ateş. Bu:

- Zamanêrsın, dădu.

- Kimâtêrsın.

- Dădu, versănä bir parça ateş bizä.

- Sölârsän bir yalan, vercäm. Ama sölâmârsän, vermiycäm.

Bu sölâmeer. Urêr dădu çocaa bir şamar da bu gelir geeri.

- Ne ba? Neçin halmadın?

- İi, neçin? Bän gittim – o gitti. Bän gittim – o gitti. Da bän onu etişâmedim.

Sölâmeer dooru. Deer ortancısı kardaşlarna:

- Ha bän gidiim.

Gider bu, gider, etişer ateşä. Deer dăduya:

- Kolay gelä ba, dădu.

- Allaa roz olsun ba, çocuum.

- Versăna bir parça ateş bana.

- Sölârsän bir yalan masalı, vercäm, ama sölâmârsän, vermiycäm.

- Ne yalan bilerim, dădu, ne dooru.

Urêr dădu çocaa bir şamar da bu gelir geeri. Bunnar sorêr:

- Ne ba? Ne yok ateş?

- Vermedi. Dedi söyleyim bir yalan. Urdu bir şamar bana.

Şindi en küçüyü deer:

- Bän gicäm.

Açıan gider en küçüyü deer dăduya:

- Kolay gelä, dădu.

- Aallaa roz olsun, çocuum.

- Versănä bir parça ateş bizä.

- Sölâ bana bir masal.

- Dădu, yalan bilmeirim, ama dooru bilerim. Şindi indim göktän. Saman örüdüm, çatı yaptım. Etiştilyän erä, bitti samanım. Dönerim geri, dădu, alêrım taa bir çuval saman. İnerim onu da örüyerek da tä etiştim sana.

- Bu diil dooru. Bu yalan.

Çocuk urêr dăduya bir şamar da alêr ateşi, da gelir kardaşlarna.

Masalı annattı Petkoviç Domnika İv., gagauzka,
Caltay küüyündän
Yazdı Durbaylo M. A. 1976-da.

№11 NİCÄ POPAZLAR OLMUŞ ÖKÜZ

(О том, как попы стали волами)

Allaalan Suntu Petri bir vakıt gezerlärdi erdä ikisi. Avşam olêr onnara, açan çıkêrlar kenara. Suntu Petri deer Allaaya:

- Allahım, näända geceleyciz?

- Korkma, Petri, giceyez te o evä. Onun var çok uşaa, ama kabul edecek. Orda prisbada yaticınız.

Gider o da sorêr karıya. Suntu Petri deer karıya:

- Mari gelin, yok mu nicä kabledäsin bizi gecelemää? Geceliyim bırda.

- Var nicä, dādu. Var nicä. Adam yok, ama şincik adam gelicek. Oturun tã bırda prisbada.

Geler adam. Bakêr – iki dādu. Verer selām dādulara:

- Auşamêrınız, dādu.

- Taayorsun, ba çocuk.

Da saabi gider içeri da sorêr karısına:

- Nesoy dādular, mari, bunnar?

- Geldi iki dādu. Sordular kablediim onnarı gecelemää.

- İslää. Yok bişey. Saa inää da kaynat brāz süt. Koy bir parça mamaliga, süt, koy isinnār dādular.

Kaynadêr gelin südü. Yapêr mamaliga. Dādular iyer da yatêr. Biri demiş:

- Biz Allaa, çocuam. Biz yaticız prisbada. Diil lāāzım bizä içeri girmää. Hava islää. Biz açan kalkıcıyız gitmää, ses ediciz sizä.

İi, gecenin vakıdında onnar ses ederlār çocaa. Da kalkıp, giderlār. Onnar gidārkana yabanyılan karşı gelirlār. Yabanı deer:

- Allaayım, nābıcam, - deer, - iç imedim üç gün.

- İi, nābım? Nāānı gidelim da bulıım sana imää. Te o kenarda var bir kuhnä da var o adamın inää. İyārsin onun buzaasını.

Osiydı te adamdı, ani idilār onda.

Gider yabanı da iyer inään buzaasını. Açan kalkêr adam, karı bakêrlar buzaa yok. Aalêrlar pek. Ama bunnar Allaalan Suntu Petri giderlār daa içinä. Tutuşturêrlar bir ateş da ateş yanêr. Bırda işiderlār bir taliga sesi. Geler üç popaz. Geler üç popaz. Geldiylān, popazın biri iner erä.

- Ya, gidiim da bakıım nesoy insannar bu vakıt daa içindä ateş yakêrlar, - deer popaz.

Açan gıdee, ilkin görer dāduyu. Deer Allaa ona:

- Sān popazsın?

- Popazım.

- Sān bilersin çok işlār.

- Bilerim.

Da bunnar kalkêrlar da öperlār popazın elini. E, çünküm, popaz. Suntu Petri Allaaya deer:

- İ hey, deminākan yoktu lüzgār da şindi var?

- Hey, - deer popaz, - bırda diil pak iş.

- İi hey, açan diil pak iş sān öküz ol.

Allaa blagoslovit eder da bu popaz olêr öküz. Da deer Suntu Petriya:

- Kalk, Petri, da baala onu te o aaca. Bu bilmedi lafetmää.

Ama bu iki popaz, ani kaldılar taligada, çekettilār düşünmää:

- İya, neçin gelmedi bu, va? Ya gidelim da bakalım näända o, va.
Açan giderlän, bakêrlar popaz yok. O yok, ama bir öküz baalı aaçta. Orda baalı, iki da dădu oturêr. Vererlär selâm.

- Avşamêrsın.

- Taayorsun, - deer dădu.

Kalkêr hem Allaa, hem Suntu Petri da öperlär onun elini. Sorêr:

- Săn popazsın mı?

- Popazım.

- Bilersin mi kiat?

- Bilerim.

- Neçin deminădan bu lüzgär yoktu da şindi peydalandı?

- Bırda pak iş diil, - deer popaz.

- İi, hey, öküz ol.

Allaa blagoslavıt eder da bu olêr öküz. Da Allaa deer Suntu Petriya

- Petri, kalk da bunu da baala orıyı.

Baalêr Petri onu da aaca. Daa bir öküz yapêr. Şindi üçüncü popaz gider onnara. Açan geler, deer:

- Avşamêrsın.

- Taayorsun.

- Mêy, nesoy şey bırda? İki öküz hem dădu.

Ona karşı kalkêr Allaa hem Suntu Petri. Onnar öperlär onun elini.

- Săn popazsın?

- Popazım.

- Săn, - deer Allaa, - lăázım biläsin çok işlär.

- Neçin, bilerim.

- Neçin, bu lüzgär deminăkar yoktur da şindi peydalandı?

- Hey, orda bilerim, ama bırda Allayın işi. Allaa verdi onu, allaa da durguducek onu.

Bunu yok nicä söylelim sizä.

- Ozaman git da pin taligaya, da git evä.

Piner bu taligaya da gider evä. Bunnar da kalêr bırda. Hava da çekeder aydınnaanmaa.

Gider Suntu Petri Allaalan da deer:

- Git, Petri, o adama da sölä gelsin da alsın çatıylan bu öküzleri.

Gider Petri da söyleer. Geler o adam çatılan. Da Allaa sorêr:

- Neu, ba çocuım?

- Eh, dădu, sizdän sora geldi yabanı da idi benim buzaamı.

- Yok bişey. Korkma. Al te bu öküzleri. Ama kullanasın üç yıl. Koş, sök kelemä, sür, ayda onnarı pek. Nerdä ver imäă, nerde vermä. Ama üç yıl açan tamannancêk, getiricän onnarı genä bırıyı.

Alêr çocuk onnarı. Sürer, söker kelemä. Olêr ii gospodar onnarlan. Düzüner islăä. Hepsini yapêr. Açan tamannanêr üç yıl, getirer orıyı onnarı, geeri. Da Allaa çocaa deer:

- Nasıl? – sorêr Allaa çocaa.

- Nasıl? Pek islăä, dădu. Var epicii. Yaptım hepsini işlermi. Aldım başka öküz. Bunnarı getirdim.

- Git evä sän.

Açan gider çocuk, Allaa blagoslovıt eder genä da öküzlär olêr popaz. Da Allaa sorêr onnara:

- Nası, ba? Üürendiniz mi şindi lafetmää?
- Ey, Allaaım, prost et bizi. Bilmedik bu işleri.
- Ha, gidin evä.

Açan giderlär evä, popazın biri sarmaşêr karısınnan. Da açan o diyer elinnän ensesinä, bu bir baarmak. Osa onun ensesi yara olmuş sürmektän. Da deer karısına:

- Yavaş, yavaş...
- Neçin?
- İi-hey, ne çektim bän.
- Ne çektin?

- Yanıldım da lafettim Allaalan yannış. Da o beni blagoslovit etti da bän oldum öküz. Yaptı bizi ikimizi da öküz. Da verdi bir delinin elinä. Üç yıl bizi kullandı. Da tä ensäm şindi da yara taa.

Masal da biter.

Masalı annattı Raya D. N., gagauz, 1913-dän duuması
Dezginca küüyündän, Komrat r-nu.
Yazdı Durbaylo M.A. 1988-da.

№12 “KİMİN BU PAY”

(Чьё это поле?)

Varmış iki kardaş. Birisinin çok uşaa varmış. Birisinin da hiç olmaazmış uşakları. Da bu yaşaarmış islää. Neka toprakları kalmış bobalarından, onnarı almış o. Ama bu kardaşın sa etişmiş uşakları da nekaa payı varmış, e, vermiş kendi batüsuna. Vermiş bunu suda da almış onun da paylarını. Da şimdi girmiş onnarın işi suda. Bu zengin adam var neylän tutsun kendinä advakat, tutmuş. Ama bu, ani çok uşaklı, yok neylän tutsun, o pek fukaareymiş, nevoyadaymış. Fukaare yok neylän tutsun kendinä advakat. Açan gidee suda, olêê onnara sud:

- Biz gicez orıyı, erinä, tarlaya, paylara. Pay ediciz onnarı. Ama pay lääzım lafetsin. Sölesin, kimin o pay. Kendi paylar lafetsin.

Da bu zengin adam neetlemiş ölä:

- Bän yapçam bir büyük kuyu tarlada da gircäm içinä. Payın başında yapçam da baarcam “filanın”. İi, ne. Açan benim o pay.

Geler bunnar, toplanêrlar payın başına da baarêrlar:

- Kiminsıydı bu pay?

- Nüklayın pay.

Bunnar genä baarêrlar:

- Kiminsıydı bu pay?

- Nüklayın pay.

A bu fukaara da demiş:

- Ya işi. Girmiş er altına da ordan baarêr. Allaa versin – er altından çıkmayasın da. Benim uşaklarım açlıktan öler. Sän da yaptın kendinä hendek da girdin hendek içinä. Orada kalasın.

Da o adam halizdän kalêr orada, hendek içindä. Kalêr kör köstemää. Tâ, ani kazêr toprak tepecik-tepecik, o – tâ o adamdan peyda olma. Bukaa masal.

Masalı annattı Sarandi M. İ, Avdarma küüyündän.

Yazdı Durbaylo M. A., 1976-da.

№13 BÖÖLEK¹

Varmış böölek. Bööleklenirmiş koyunnar, diil hayvannar. Allaa o vakıt gezärmiş erdä. Da bir gün o susêr. Gider o sırtmaça. Hayvannar otlêêr. Ama sırtmaç yatêr. Allaa deer ona:

- Bey, sırtmaç, bir suyun yok mu?

- Yok. Yok dădu.

- İi, buralarda bulınmêêr mı?

- Var bir sızıntı, ama tee orda.

Sırtmaç yatêr da bacaannan gösterer. Allaa deer ona:

- Yok mu nicä getiräsin?

- İi, sana lâázım sa su, git da iç, - deer sırtmaç ona.

Brakêr Allaa da gider ileri. Gider şindi çobana. Açan gider çobana, koyunnar bööleklemiş. O vakıt kaçêr koyunnar oyanna-bıyanna da çoban durgudamêêr. Ötäändan-bıyandan – yok durgudamêêr. Kaçêrlar. Da Allaa sorêr çobana:

- Bey, çoban, bir çölmek suyun yok mu?

- Dădu, yok. Var, ama nicä getiriim. Var nicä getiriim da, ama yok nicä durgudım bu koyunnarı.

- Săn git suya, biz onnarı bakıcız.

Onnar Suntı Petriylän ikisiymişlär. Da deer Allaa:

- Biz bakıcız onnarı, săn git.

Da çoban gider. Braayêr koyunnarı dăduların elinä. Gider bu. Alêr su. Açan gelir çoban geeri, koyunnar yavaşamış, raatta. Verer bu dăduya su içsin da dădular gider. Hayvannar da o sırtmaçta bööleklenmää çekeder. Sırtmaç kaçêr-kaçêr oyanna-bıyanna. Ama açan onnarda böölek var, hayvannar durgunmêêr. Tă bölä olêr böölek.

Annattı Raya D.M., 1923-yılın duuması.

Dezginca küüyündän, Komrat r-nu,

Yazdı Durbaylo M.A. 1988-dä.

¹ Летняя болезнь почек у животных - диагноз ветеринара Мялка, с. Томай

№14 CANAVAR KAPÊR UŞAA

(Волк уносит ребёнка)²

Bir vakıt varmış, bir vakıt yokmuş. Bir dāduylan bir babu yaşaarmışlar evindä. Varmış onnarın bir çocuu, gelini, iki vnukası. Çocukları pek avıyı sevârmış. Gidârmış daaya avı yapmaa. Yaşaarmışlar onnar zengin. Dādunun varmış çırakları.

Bu çocuk bir serä gider ohotaya da görer bir kuş fidanda. Ona insan gibi laf katmış:

- Sölä bana bir iş. Sän beni urma. Sölä bana nicä senin yaşamanı çeviriim? Şindi mi islää yaşıycan osa ihtiarlıkta mı islää isteersin yaşamaa?

Çocuk düşünmüş-düşünmüş da demiş:

- Bän sana bişeycik söläymiycäm şindi. A bän sabaa gelcäm bırıyı. Gel da bän sana cuvap verecäm.

Gelee çocuk evä. Nekadar düşünmüş o. Ama bölä kertmiş, ani ihtiarlıkta taa ii islää yaşamaa. Versin ona ihtiarlıkta yaşamak.

Gidee bu ertesi günü avıya. Gelee kuş da sölee ona ne düşündü.

Geçer vakıt. Dādu-babu ölee. Bu da kalêr çorbacılıkta. Ev içindä. Da bunda çekeder körlük. Ba beeygir ölmüş, ba inek, ba koyun. Bitmiş hepsi ne varlık varmış onda. Kalmış pek fukaara. Çıraklarını satmış. Yok neylän yaşasın. Da demiş karısına:

- Buncak er vardı, kaldıydı bubamdan. Onnarı sattık. Biklettim hepsini. Hay şindi bu gecä alıp uşakları çıkıcıyı küüydän. Bän utanêrım insannarlan buluşmaa. Hepsicii beni gülee.

İi, karısı hazırlêe torbayı. Alêrlar rubalarını ne lăazım diişmää. Erken çıkêela evdän, küüydän. Ekilmiş içindän nekadar giderlar, bir onnarı görer iki atlı. Ama bunun karısı da pek gözâlmış. O iki atlı geleta, etişerlar onnarı. Urêrlar beegiri karının üstünä da çâlêrlar onu, kırıyı.

Kalmış adam iki uşaklan. Nekadar o gitmiş, gitmiş çok. Etişmiş bir dereyâ. Da lăazımmış o diredän geçsin. Alêr o iki uşaan birini da geçirer öbür tarafın. Kendi da döner bu tarafa bu uşaa almaa. Alêê bu uşaa da girer su içinä. Geeri baksa, öbür uşaa kapmış canavar. Adam çekedee baarmaa. Bunu da kaçırêr su içinä. Öbü rnü canavar kaptı, bunu da su içinä düşürer. İi, nekaa baarmış-aalamış, çıkmış bu su içindän. Bulêr bir taş da saleder urmaa kendinä. Hem sıralêe:

- Näptım bän? Ne yaptı benim bu boş kafam. Ölä yaşaarkana, bu kıla bän geldim. Şindi ne uşak var, ne karı var, ne bişey.

Da nerdasıydı o canavarı aucular öldürerlär da uşaa alêrlar. A bu uşak, ani düşmüş su içinä, raz geler da balıkçılara düşer. Onu da tutmuşlar balıkçılar da kurtarmışlar. O uşaklar ikisi da düşerlär padişaaaya, nerdä onun karısı yaşêr, onun karısı da düşmüş bir padişaaaya, o atlılarlan almış bu onu kendinä. Almış karı erinä.

O uşaklar bûümüşlär. Da izmet ederlär orada. Ama onnar bu kırıylan padişaaayın karısınnan bilişmerlär.

Şindi bu adam nekadar gezmiş, nekadar kaçmış, gelee bu padişaaaya yannaşmaa işä. Ama işleer o genç olannarlan, angıları ayırmış padişaaaya yanaşmaa işä. Ama işleer o genç olannarlan, angıları ayırmış padişaaayın karısından. Da bir gün bu adam işidee nicä lafederlar bunnar:

² Также известна баллада с таким же мотивом. Приводится текст сказки.

- Mây, sän nereliysin ba?

- Beni canavar kaptı. Sora beni kurtarmış aucular. Sora da tä bırıyı bän düşmüşüm.
Ama sän kimsin?

- A beni su içindä tutmuşlar. Beni bobam kaçırılmış mı ne. Osa kendi mi düşmüş, osa bän mi düşmüşüm. Da beni sudan kurtarmışlar balıkçılar. Bän bunu tutıyım boba erinä.

Bu adam açan işidee bu lafları, deer onnara:

- Siz benim uşaklarım. Bän sizi kaybettim, ananızını da aldıydı iki atlı.

Geçer vakıt da öler padişaa. Da bu kalêê onun erinä.

Masalı annattı Veliksarova F. K., S.O. Kabar. Balk.

Yazdı Durbaylo M. A. 1989-da.

№15 ONİKİ KARDAŞ

(12 братьев)³

Varmış bir vakıt, bir vakıt yokmuş. Bir dāduylan bir babu yaşaarmış dūnnedā. Da varmış onnarın oniki uşakları. Hepsi da çocuk. İi, uşaklar būümüşlār. Da dādu deer babuya:

- Lāāzım onnara bulmaa iş. Bir zanaat olsun onnara. Veriim bir zengin adama otlatmaa, gūtmāā koyun.

- Sān git, annaş. Bakalım, ne deyecek boyar.

Gidee bubaları boyara, lafedee. Boyar demiş:

- Getir çocuklarını. Bakım nicā onnar.

Götürer dādu onnarı. Brakêê onnarı onda. İşleyceklār onda ölā. Yılda birkeret olcêk ödek. Ama imāā evdān. Boba taşê. Ama en küçüynü da sora koyêla imāā taşısın o. Kaç vakıt geçee da bu çocuk hep taşêê-taşêê. Da aralarında olêr bir laf. Birisi:

- Ya, seslāyin kardaşlar, ne söyleycām. Sayılêê, ani o da kazanêê. O sa bütün gün taligada gezinee. Biz işliyciz, güdiiz, doyurêş, sulêris koyunnarı, paklêris. O da sade çekine taligada.

En būük batūları demiş:

- O bizim en küçük kardaşımız. Nası ona işlediciyciz?

- Batū ba, ii biz nekader yaşıycız o hep olacek en küçüyü. Da ne onu hep doyuracız mı? Biz işleyciz, o da hep bölā mi gezinecek? O raatlık eder, biz da ayaksız kalêrız, hep güderiz.

Sora-sora geçer vakıt da bunnar batisini koyêrlar yola:

- Haydiin onu öldüreciz. Da pek ölā çekinmesin o taligada. Ama onu braadiynan, onu lāāzım doyurmaa da. Hadi öldürelim onu.

Ama batūsunun canı acımış bunu. Da demiş:

- Nası öldürelim? Ne deyecek anaya-bobaya?

Geçer taa bir-iki gün. Dādu-babu uzaktan sevinerlār. Sayêrlar, ani hepsi saa da gelerlār evā. Bunnar koyêrlar batūsunu yola da atêrlar o küçüynü pınara. Pınara da attıylan ne olmuş? O pınarın dibindā varmış taftadan yapılı basamak. Gömilmesin gömmesin kum su yolları deyni, yapmışlar koruntu. Da bu uşak düşārkana, raz gelir te orıyı, nerdā var tutak. Tutunêê.

Ertesi günü geçārmış ordan bir bezergen. Osa padişaa mı, būük padişaa mı? Kendi taligasınnan, beygirlerinnān. Da ne sa lāāzım olmuş ona. Da urêr talıgıyı bu koyunnara. Laf katêr o çocuklara. Demiş:

- Yok mu neredā bān burada beygirlermi sulayım?

- Pınar var, ama çatımız yok.

- Benim çatım var. Kazanım yok.

Bunnar vererlār ona kazan. Da adam gider o yakında pınara. Salverer kazanı. A bu şopar da tırmanêr kazana. Bezirgan çıkarêr onu dışanna. Çıkarêr onu da gidee o çobannara.

- Siz ba, çobannar. Ne burada yaşısınız da görmediniz mi, ani uşak pınar içindā?

- Būün taa sulamadık ayvannarı. Beki da düştü, neredān bilelim.

Osa onnar açan atmışlar, keserlār bir koyun. Biri piner atlı beegirā da gidee küüyā. Getirer bubasına o kannı işleri.

- Tā, buba, yabanı paraladı uşaa.

Görmüş bobası kannı eri da yırtıkları, paralanmışları da, aalamışlar çok. İi, nābıçêk. İi, paralamış-paralamış. Dādu-babu aalamışlar neka aalamışlar, susmuşlar. Ölünün suuk teni,

³ Известен библейский сюжет «Иосиф и его братья».

sulu insanar da.

Şindi bunnar kalmış onbir kardaş. Şindi bunnar onbiri işlerlär ekmek için. Gelerlär evä almaa ekmek. Biri, sora öbürü, öbürü, öbürü.

Geçer vakit da olêr bırda bir büyük kıtlık. Kuru kıtlık. Ama o padişaa, açan gelir evinä, o uşaa braayêr evindä. Onnarın uşakları yokmuş da almış bunu oolu erinä. Da büüyee o uşak padişaa. Bir sabaa toplêê padişaa hepsini zaabit adamnarı. Açan bunnar gelirlär, padişaa çekeder annatmaa düşünü. Ama o çocuk da onnarın arasında. Padişaa deer bu adamnara:

- Hadi annadım sizä düşümü, ani gördüm bu gecä. Bir düş gördüm. Angınız yuracêk onu neya benim bu düşüm.

Düşünerlär-düşünerlär hepsi. Ne iş olsun bu? Ama düşü bölüymiş. Ölä kara bulutlar gelmişlär. Kara-kara bulutlar gelmiş. Da evlerädan inmişlär o küüyä. Ölä tä aşaa inmişlär. Ölä bir düş görmüş bu padişaa. Da pek fena gelmiş ona düşündä. Da o uyanmış. Ne taa görceymiş o bilmeer, ama bunu görmüş.

Açan bitirmiş annatmayı, kimsey yuuramamış bu düşü. Ne olucek bu iş. Ama bu aaretti çocuk demiş:

- Boba, var mı nası bän söyleyim senin düşünü?

- Sölä çocuum, sölä.

- Senin düşün, - demiş, - yınanaysın, ani dooru benim lafım, bir cenk. Bu düş – bir cenk olacêk. Sana geleceklär cenklän. Ani yınanasın deyni, söyleirim, ani cenk olacek. Sabaalin kalktıylan, iy ilk horoz açan ötecek, denä angı taraftan, tarafa durucêk gagasınan. Bil, ani o taraftan geleceklär sana.

İi, bakınêê bu, ayıflanêê, düşünêe. Napsın o? Askerini toplêê. Hazırlêêr onnarı, ama yokmuş askerbaşı. Yokmuş kimi koysun. Bu çocuk deer ona:

- Boba, kimseya inanma bu işi. Bän olcam.

- İi, ol. Er sana lââzım sa kişi, al. Ama er sän kurtarısan memleketimi, topraamı, olucêk hepsi senin. Sana hepsini geçiricäm.

Bu toplêê askerini, verer izin kaç üzlük asker bırda dursun, kaç orda dursun, izin eder nası düüşsünnär. Da bubasına:

- Bak ne var.

- Becerecän mi? Kıydırmıycan mı benim askerimi da biz kalalım ikimiz?

- Baba, bän ölä yapacam, ani bir da askerni kaybetmiycän. İi, bir da duşmanı yaklaştırmıycam sana.

Bu kayıl olmuş. Da açan gelmiş yabancı asker, bu becermiş pek. Kıyêrlar ordan, kıyêrlar bırdan. Ama kendisinin bir da askeri kaybetmemiş. Bobasının askerni kaybetmemiş.

Şindi geçer vakit da olêr kıtlık. Onun memleketindä olmuş. Bereket yok. Geler bu adam padişaa çocuyna da deer ona:

- Uşaa, benim uce aklım ölä işlemää. Nâbım şindi?

- Buba, lââzım hepsi ambarlar dolu olsun. Lââzım insanı kurtarmaa.

- Bän daatmam ekinleri. Stäârsan yarısı ölsün, stäârsan hepsi ölsün.

- Biz, baba, insannarı kaybedirsak, angı duşman da isteycek almaa bizi, alıcêk. Alıcêk birdän, zerä olmiycêk kim düüşsün, kim karşı koysun duşmana.

- Çocuum, bän nesoy esabım var, dedim. Sän yap esabına görä.

Da bu çocuk verer ses dolaya, ani kimdä imelik yok, gelsin. Her bir cana birär çuval. Gelsinnär taligalarlan da alsınnar.

İi, etişer bu laf onun da küyünä. Gelerlär o küüyän, gelirler bu küüyän. Alêrlar kimä

ne düşer. A bu çocuklar bilerlär, ani orda onun kardaşı. O adam söylemiş, ani gelmişti ekin almaa. Bunnar bilerlär, ani o te o kardaş, ani attıydılar pınara. Da bunnar gitmişlär almaa ekin. Aaçlıktan ölecekler şansora. Bobaları dee bunnara:

- Neçin gitmeersiniz, ba? Koşun taligayı ba, uşam, da gidin, ba. Getirin biraz imelik, ba.

İi, bunnar çok düşünerlär, ama koşêrlar taligayı. Gider bunnar. Bırda bu kasabanın tokatlarında olmuş sıra. Kim geler, tokatta durgudêrlar. Bu aaretlik asker verer izin. İslâa izmet eder, kaç cana nekaa çuval, onu-bunu sorêr, insana bakêê.

Bunnar da, onun agaları, geler bu tokatlara. Açıan Aaretli asker görer onnarı insan arasında, o tanêr onnarı. Onun batuları, tanêê onnarı. Da dee askerâ tokatta:

- Açın bunnara tokatları. Girsin bunnar.

Bunnar girer taligalarlan içänna. Da kardaşı deer onnara:

- Boşandırın beegirleri. Sulıyın onnarı, dökün yulaf önnernä.

İzmetçilerinä da deer:

- Bunnarı götürün imää, giidirin onnarı.

Bunun varmış kendi lavkası, rubası, ayak kapları. Bak pek zengin. İi, giidirmişlär onnarı, doyurmuşlar. Doldurêrlar zeedesinnän onnara ekin. Ama aralarından en küçüynü brakêrlar orda. Da bunnar gelerlär evä. Babu-dädu sayêrlar onnarı, biri yok. Babu başlêê aalamaa. Hem aalêr hem sıralêê:

- Hepsinä verer ekin, almêê can. Bizim olannardan almış bir can. Birisi yok.

Geldiynän çocuklar, babu annatmış şüpesini. Da oolları demiş:

- Okaa iş buldular. Braktı birini kendinä genç çorbacı.

Ama bunnar bilerlär neresi-naşı, ama bildirmeerlär evdä bişey. Däduya eki babuya nası sölesinnär? Nası annatsinnar, ani onnarın kardaşı orda? O aaretli asker.

Şindi geçer kaç vakit da bu imelik bitee. Bitee bu imelik. Üç-dört yıl sıravardı olmuş kıtlık. Hay, şindi genä gitmää imelik istemää. Bunnar gelmiş, annatmışlar neçin geldilər. Aaretli asker verer imelik, ama genä braayêr birini kendinä. Bir-iki aydan sora genä giderlar, bu genä braayêr birini. Ölä-ölä o braktırmış taa birkaçını. Ama en ilkin braadarmış tee onu, ani dediydi, ani en küçüynü läözüm öldürmää. Da bu Aaretli asker deer bubasına:

- Bubam, te bu dediydi, ani atsinnar beni pınara, ani bän en küçüktüm deyni. Nääbım onu? Kaybetmää istedi beni.

- Allaa seni korumuş. A beni da Allaa atmıştı orıyı o günü. Da bän seni kurtardım. Kıyma sän da onu, onnarın cannarnı. Koy onu islâa erä, işlesin o da. İşleycek sana – o nakazaniyası olsun. Sendä hem onda birtürlü kan. Kankardaşsınız. Kıyma onu.

Da bu brakêr onu. Açıan bitkisi, en büyü, kalêr bu dee ona:

- Gidicän evä, biticek mi imeliyin, biticek mi ekin bitmiycek mi, anana

bobana selâm götür bendän bir ii laf sölä da açıan gelcan genä, getir onnarı da.

Açıan söylemiş bu anasına-bobasına bu işi, onnar kayıl olmuşlar.

- Hepsinin cannarnı aldı, saa mı onnar, diri mi bilmeeriz? Ama yolladı sizi da getiririm da bizim da canımızı alsın. Ama biz öleciz aaç, ama siz gidin.

- İi, gidelim da bakalım baarli nabêr orda. Bizim uşaklar orda. Saa mı onnar, diil mi saa.

Açıan gelerlär genä, ölä bu izin eder:

- Açın tokatları, götürün onnarı yıkanmaa.

Götürerlär bunnarı da. Yıkamışlar, giidirmişlär. Şansora onnarın var kendi izmetçileri da. Koyêrlar bunnara sofra. Da padişaa sorêr onnara:

- Tanêrsınız mı te bu adamı asker rubasında?
 - Bân girincäk esap aldım ona, tanıttım onu, benzettim ooluma, yıllar geçti. Gözlerim da pek seçmee. Benim, ba. Bizim olan, ama açan büümüş. O mu, ani yabanı paraladıydı? Çocuklar hepsi birda mı?
 - Onnar hepsi işleerlar. Onnar kazanêr. Yaşêrlar hepsi.
 - Beni yabanı paralamadıydı. Beni kardaşlarım istediydi yok etmäâ da attıydılar pınara. Küsmiyin, ani bân taa ileri sesetmedim sizä da siz çok fukaarelik çektiniz. Yaşıynız.
- Da onnar kalmış yaşamaa bu oolunda. Büün da yaşêrlar.

Masalı annattı Veliksarova F. K., S. O. Kabar. Balk.
Yazdı Durbaylo M. A. 1989-da

№16 KARI FIÇI İÇİNDÄ (GÖK UŞAA)

(Женщина, замуванная в бочке)

Varmış bir adam. Onun uşaa hiç yokmuş. Ama çıraa varmış. Da o pek yanıkmiş uşak için. Nâbêr adam? Varlı varmış islâa da neetler bir iş. O neetleer küüyün çayırına yapmaa bir köprü. Ama o çayır nekaa büükmüş, o yapêr köprü. Yapêr bir köprü. Ordan insan yokmuş nicâ geçsin, da bu adam yapmış bir köprü. Da insan çekeder geçmää. Geçer insan her bir dünnäadan. Da bu adam deer:

- Çırak, git o köprüyâ, köprü altına gir da dur orda. Seslen, beni meteder mi insan o köprüdân geçirkana. Meteder mi insan, ani yaptım bu köprüyü.

Gider çırak. Girer köprü altına da seslener. Bakêr, gelân-geçân insan hepsi deer:

- Ne mutlu canna bu adama, ani yapmış bu köprüyü. Da biz da geçeriz çamurda da bulanmêriz.

Bir gün ordan geçerlär Allaalan Suntu Petri. Allaa da deer:

- İi, ne iimiş bu adam. Yaptı bu köprüyü ömür dünnâa geçer. Taa biz da raz geldi geçeriz birdan.

- Allaam, ne baaşlamaa ona? Ne vermää bu köprü için? Ne var nicâ baaşlamaa ona?

- Baaşlıycız ona, - deer, - bir uşak. Bir evlat çocuk. O zerâ pek yanık uşak için. Onnarın olmamış uşakları hiç.

İi, Allaa verer ona bir çocuk. Geler evâ çırak bu işân sora. Da çorbacı sorêr:

- Nasıl? Metettilär mi?

- Ee, dâdu, met ettilär pek insannar seni.

Ama çırak bu Allaa lafını sölâmeer adama. Sölâmeer, ani o evlat olıcêk onnarda. Ani bir çocuk peyda olucêk onda. Da geler vakıt da Allaa verer da olêr bir evlat. Vaatiz eder onu Allaa hem Suntu Petri. Da giderlär ondan sora işinâ.

A bu uşak büüyêr ölä hızlı, nicâ bizdâ büüyêr uşak yılda. Okaa o olêr bir gündâ. A bu çırak nâbêr? Açan yapmışlar uşaan sofrasında vaatizliindâ salerki, bu çırak alêr da keser bir pali. Da kannêr karının (uşaan anasının) aazını. Sora da alêr da o uşaa götürer lelûsuna. Götürer lelûsuna büütsün onu.

Açan karı kalkêr sabaalin, yok uşak erindâ. Nâanda uşak? Şurda-burda – uşak yok. Çırak da deer çorbacıya:

- Karı idi uşaa. Sän görmedin mi karının aazını? Bak, o kannı.

Nâbêr adam? Alêr da diplee bir fiçi içinâ karıyı. Diplee, ani idi uşaa. Naşı yapêr çırak?

Geçtiynän birkaç gün, açan uşak büüyêr birkaç günün içindâ, sıbıdêr adamı da alêr o uşaa da gider. Giderlär çok. Gerää gibi giderlär. Da olêr avşam. Da deer çırak çocaa:

- Ya, gaçka, duva et Allaaya versin bizâ bir kuhnecik birda da yaşaylım, geceleyim.

Çıkêr çocuk havaya da duva eder Allaha. Allah da verer onnara bir kuhnecik. Ama sofrasinnan, imesinnän hazır. Onnar iyerlär. Oturêrlar, yapêrlar sıcak imää da yatêrlar sıcakta. Sabaalin gideceklär daa ileri. Giderlär ileri bunnar. Duva ederlär Allaha. Çırak sımarlêêr, ani kaldırsın evini. Olêr bu iş. Da açan uzaklaşêrlar, çırak deer çocaa:

- Ya, gaçka, duva et Allaaya versin bizâ bir ev da birda yaşaylım.

Duva eder çocuk. Çıkêr havaya, yapêr stavrozunu da söleer Allaya bu işi. Allaa da verer bir ev onnara. Bir kuhnecik. Orda sıcak islâa, var hepsi ne lâázım. Bir ekmek, manca dolu çanak. O ekmektän sa nekaa insan isâ da o ekmek hep bütün kalêr. O mancalar da hepsi çanaklarda dolu durêr.

Onnar orda yaşarkana ikisi, geçer ordan bir asker. Geçer da uurêrlar onnara da. Bunnar oturêrlar sofraya isinnâr. Askerlâr iyerlâr. Da bakêrlar, ani ekmek hep bütün. Manca da okaa nekaa vardı. Hiç iisilmemiş. Nesoy iş bu olsun? On kişi idi ekmek da ekmek hep bütün. Çanaklar da hep dolu. Da asker çıkıp gider. Ačan gelerlâr evinâ, söleerlâr bu işi büyük başa. Onnar annadêrlar bu işi padişaha. Çaarêr, da deer askerâ:

- Siz naşı üünmüşünüz büyük başa? Annadın bana da.

- Naşı mi? Bir evâ uuradık.

- Da sora?

- Gördük iki çocuk orda. Orda onnar yaşêêrlar. Orda o ev içindâ saade ikisi. Ekmek var, imek var orda. Çardılar bizi da doyurdular. Nicâ oturduk da idik, ekmek hep bütüncâ kaldı. Çanaklar da hep dolu kaldı. Nicâ var nicâ söylemâ bu işi.

Padişaa alêr kendi askerini da gider kendi orayı. Gider kendi orayı. Girer çocuklara. Çıkêr bunnar karşı. Buyur ederlâr ona içeri. Keserlâr o ekmâa da iyerlâr. Laf ederlâr sofrada. Ačan bakêr padişaa, ekmek bütün, çanaklar da dolu hepsicii. Nâbican? Da padişaa deer:

- Mây, bân vericâm sana kızımı. Yaşasın o da birda.

- Bân kayılım.

Gider bu padişaa. Alêr o kızı. Aldıynan onu, gecenin vakidında kız sorêr buna. Ama onnar yatêr ayırı o çocuktan. Da kız sorêr:

- Nerdân siz bu işi aldınız? Bu ekmek sizdâ nerdân? Kim verdi bu ekmâa sizâ da bölâ o bereketli. İyer hepsicii da hep bütün. Asker idi birda da o kaldı bütün.

- Tâ bân söyleycâm sana. Te bu çocuk, ani var öbür başta bu işâ baalı. Onun anası-bobası vardı. Ačan o duudu, vaatiz etti onu Allaalan Suntu Petri. O Allayın kumisi. Da nâptım bân? O avşam, açan konuşurdular, bân bekledim biraz keflensinnâr da sauşunnar. Bân kestim bir pali. Sora da kannadım karının aazını. Aldım uşaa da götürdüm lelüma. O onu büüttü. Da açan oldu o on günnük, o oldu nicâ bir uşak on yaşında. Da bân aldım onu lelümdan. Da o duva eder nunasına-Allaaya. Da Allaa verer bizâ bu iili, ani bizim soframızda var. O tee o bütün somun hem te o mancalar koydu bizâ.

Bu annadêr, ama çocuk da sesleer hepsini. İşider, ne onnar laf yapêr. Annamış, hepsini nerdâ ne var.

Ačan şansora sabaaya yakın olêr, bu küçük çocuk çıkêr havaya, duva eder Allaaya:

- Ver, Allahım, olâ bir iş bana. Yapasın benim gaçımı bir kara köpek sincirdâ. Sincir boynusunda.

Yapêr Allaa bu işi. Ačan uyanêr o kız, yatêr onun yanında bir köpek. Köpek sincirdâ, sincirlân boynusunda. Kız kalkêr da gider bobasına. Ačan görer, ani birda bu iş bölâ, döner kız bobasına. A bu çocuk da duva eder nunasına Allaaya da Allaa alêr, toplêêr o yapıyı da ordan. Da bu alêr köpâa edek da gider. Gider çocuk bobasına. O gecâ nekaa gider, olêr sabaa. Sora da olêr avşam. Çocuk etişer bir dâduya. Ačan etişer o dâduya, deer ona çocuk:

- Kablet beni va, dâdu, gecelemâ.

- Var nicâ, çocuum, kablediim.

İi, kableder bu dâdu çocuu. Girdiylân içânna, dâdu deer:

- Bendâ imâa tâ ne var. Bir parça mamaliga Canabinâkaa var. Ama köpeenâ yok, etişmeyer.

- Yok bişey, dâdu. Sâ neylân yaktın ateşi?

- Maşına koçanınnan.

- Getir ona da bir sinicik koor.

Getirer dădu bir sinicik koor. Koyêr köpăän yanına. İyer köpek. O iyer kooru. Bu çocuk da iyer mamaligıyı. Da yatêrlar bunnar. Sabaalin kalkêrlar da giderlar yola. Avşam olurkana, etişerlăr bobasına. Bobası yalnız. Mamusu fiçı içindă. Etiştıynăn, çocuk:

- Avşamêrsın ba, dădu.
- Taayorsun, çocuum.
- Kabletmărsın mi beni gecelemăă?
- Kabledirim, - deer, - var nerdă dinnenăsin.

Kableder onu. Ama deer çocaa:

- Çocuum, gücenmăyasın. Sanakaa bir parça mamaliga var, ama köpeynă yok.
- İi, săn açan mamaligıyı yaptın, neylăn yaktın ateşi?
- Maşına koçanınnan.
- Getir bir sinicik koor ona da.

Getirer o köpăă isin koor. Bakêr adam da deer çocaa:

- Görmediydim bân, köpek isin, koor.
- Bân da görmediydim karı isin uşaanı.
- Neçin? Benim karım idi. İdi benim karım, - deer dădu.
- Năanda senin o karın?
- Tă fiçı içindă.
- Ha gidelim. Gidelim da bakalım.

Açan giderlăr da seslenerlăr vranadan, karı taa ölmemiş. Şindi taa yaşêêr. Da çıkarêrlar dibini fiçının. Çıkarêrlar karıyı da.

- Bănim senin çocuun. Te bu da (göstermiş köpăă) senin çıraan. O seni kannadı, kesip bir paliyi. Mamunun aazını kannadı da aldı beni kendină. Onun lelusu büütü beni.

Çıkêr çocuk dışarı. Duva eder Allaaya da Allaa yapêr köpăă genă çırak. Da çocuk sorêr:

- Bu mu senin çıraan?
- Çıraamdı.
- İi, te bu yaptı te bu işleri sana. Tă bôlä işlăr tă.

**Masalı annattı Raya D. M., gagauzka,
1913-tăn duuması. Dezgınca küüyündăn.
Yazdı Durbaylo M. A. 1988-dă.**

BÖLÜM VII

РАЗДЕЛ VII

EPONİM «BUVA-ÖKÜZ» -
GAGAUZLARIN ETNİK EPOİMİ

«Бык» («Вол») – этнический
эпоним гагаузов

I. EPONİM «BUVA-ÖKÜZ» - GAGAUZLARIN ETNİK EPONİMİ MOTİV

№1. SARI ÖKÜZ, ÇOCUK HEM YILAN

(Золотистый вол, парень и змея)

Varmış bir vakıt, bir vakıt yokmuş. Yaşaarmış bir babuylan bir dădu. Dădunun varmış bir çocu, ama babunun da – üç kızı. O babu gözä almış o çocu da düşünee nası yapsın da ölsün o çocuk. Olmasın o çocuk hiç. Varmış onnarın dört öküzleri. Biri sarıymış, ama öbürlär alacalı türlü-türlü. Da babu yollêê çocu karannıktan her gün otlatsın öküzleri karannaadan. Torbasına koyarmış bir parçacık ekmecek kepektän (küldän-kepektän). Bir şişecik da su, bir baş da suvan bütün günä ona verirmiş.

Gezee o çocuk bir gün, iki gün aaç gezee, şansora başlêê aalamaa, neçin deeni imää istee. Yok ne isin.

O Sarı Öküz da laf katêê ona insan gibi:

- Ne aalêêrsın, çorbacım?

- Nasıl aalamayım? Ya ne iş var. Baksana benim torbama ne koydular bana imää.

- Aalama. Hadi gidelim tee orıyı, neredä çukur. Gidelim da çıkar benim sol buynuzumu.

Orda var ne imää.

Gidiila bunnar, çıkarêê çocuk o buynuzu. Birdän bir sofra peydalandı. Ne imelär var dünneä hepsindän var burada.

İmiş-imiş çocuk da demiş Öküz:

- Koy buynuzunu erinä. Ne zaman isteycän imää, gel, çıkar da i.

İi, bir gün, iki gün, bölä geçmiş iki ay. Babu evdä bakıı çocaa. Da babu beklee o zabunnasın, düşün ölsün çocuk. A çocuk sa büüye. Olmuş nası alma gibi o yanakları. Biaz-genç, büüyür.

Babu kızlarna dee:

- Ne iye o? Bän bakeim o ölsün, zabunnasın, düşün ayaktan. Osiydı, bak, çiçek gibi açtı. Ne oldu ona?

En büyük kızı dee:

- Mamu, bän gidecäm da siiredecäm ne iye o.

Gitmiş bu. A babu koymuş onun torbasına başka imää: kourmuş tauk, türlü nezetli işlär.

Da bunnar gidiila. Otladêrlar hayvanı. Da kız dee çocaa:

- Nesoy bän faradım. Yaticam birazçık uyum. Dinneniim.

- İi, yat biraz, - demiş çocuk.

İi, yatêê bu. Ama gözleri hep çocuun ardında. İi, uyumuş bu. Çocuk çıkarmış boynuzu, imiş genä dünnein ii imesindän da koymuş boynuzu erinä. Avşamadan o kız hep bakmış. Avşamadan gezinmiş da görämemiş bişey. Geler bunnar evä. Da babu çıkêê karşı da sorêr:

- Ne mari, kızım, gördün mü ne iye o? Kim ona getirer imää da doyurêr onu?

- Kimseyi, mamu, görmedim. Bütün gün ardına baktım, ama görmedim.

İkinci sabaalin gidicek en küçüüyü. Gidee bu, ama o da uyumuş. Geler bunnar evä.

Mamusu sorêr ona ne gördü. Bu da dee:

- Yok bişey. Görmedim.

Şindi en küçüü dee anasına:

- Bân gidicâm. Ben görcâm, ne iyer o kırdâ.
- Helâ sus. Kakunnar gittilâr da görmedilâr da sân görcân.
- Görcâm. Tâ söylecâm sana avşama.

Osa bir pek bir şalver uşakmış. Ona da babu koyêê imââ-içmââ. Gidela bunnar. Gittiylan, kız demiş:

- Yatacam birazçık uyuum, dinnenim, aradım.
- İi, sân yat.

Ama çocuk hep bakêr ona kıpırdanmêê mı. Da bu gidee da alêê o buynuzu. Açêê da iyee, ne canı istee. İmiş, şindi o tok. Bu kız sa görmüş hepsini. İi-haa. Da dee çocuk:

- İi, batı, benim neçi sa ölä başım acıdı. Olmalı gün urdu başıma. Bân gidecâm evâ.
- İi, sân git. Ne lââzımdı gelâsin? Tâ astalandın. Bân yalnız da otladêrim nekadâr vakıt oldu. Otladıcâm büün da.

- İi, gidiim bân.

Gitmiş bu. Babu görer, ani kızı gele evâ, çıkêê ona karşı. Dayanamêê anası. Sorêê buna:

- Ne mari, kızım, kim geldi ona? Kim getirdi ona imââ?

- Mamu, - demiş, - kimsey ona getirmedi imââ. A bizim sarı öküz açtırdı buynuzunu da gördüm nası imeylâr vardı. Tütâardı hep bir imââ, içki. Saade i.

Şindi bu babu başlêê düşünmââ: nası yapsın, nicâ yapsın da dâduya kestirsin o öküzü. Yapêê büük pazılar. İncecik yazmış onnarı, kurutmuş. Da koyêê döşâân altına. Dâdu açan peydalandı tokatta, bu çeketti oflamaa, ama ilkin yattı onnarın üstünâ. Örtmüş o pazıları da aalaşêr:

- Vay-vay, kırıldı her bir kemicââm. Öleim, dâdu.
- Ne oldu sana, babu? İdin mi bişey? Ne oldu sana?
- Vay-vay, ölecâm, dâdu.
- Beki, bişey canın istedi? Bulucam sana yılaç.
- (Olêê ölä, ani istedii iştân insan çekedee düzülmââ).
- Pek canım istedi te o sarı öküzün yaanısından bir parçacık.
- Mari babu, kesim öbürlerindân. Var taa iki mi, üç mü öküz.
- Ama bunu pek beenem. Ölä islââ öküz. İi, diil lââzım öbürlerni. Saade bunu kes.

Bundan istem.

- İi, islââ. Sabaa kesicâm, şansora geç.

Şindi ertesi günü erken çocuk kalkêr. Öküzlerin altını paklamaa çekeder. Da o öküz ona insan gibi dee, lafedee:

- Bu sabaa beni tutmaa savaşêceklar. Sora da kesmââ savaşêceklar. Dur tokadın uurunda da karşıla beni. Bân açan yaklaşacam senin uuruna, atla benim sırtıma da kaçıcız. Annadın mı? Şindi aydınnanmaa çekedee.

Dâdu çıkarêr kızları, babu da yatêê (tâ bölâ). Da sorêr dâduya:

- Ne, ba? Nerdâ o öküz da soyuum onu? Nerdâ?

Bu taa bitirâmeer lafını, açan gelee babunun yanna. Açan kaldırêr buynuzlarına da atêr ev aşırı komuşlara. Sora da alêr dâduyu, da atêr öbür komuşlarna. Kızları da – sokaan orta erindâ biri düşer. Biri da düşer planın başına. O küçüynü da pindirmiş buynuzlarına da nereyi atmış kimsey bilmeer.

Geler tokadın yanına. Çocuk pinee onun sırtına, arkasına da gidela. Gidela-gidela da çocuk acıkmış. Bu çıkarêr buynuzunu da çocuk iyee. Öküz otlêê. Neredâ derecik eki çöşmecik bulêla su da. Sucaas içêr öküz. Kaç gün gitmişlâr bunnar? Da öküz dee çocaa:

- Şindi tā ne var. Tii o bayırın tepesi. Görersin mi? Ordan çıkıcek bir öküz. Da gelecek bizä karşı. Al benim buynuzumu da git. Olmıyınca kendi aulun, öbür buynuzumu açma. Bunu aç, ani iyisin. Aç onu, i ekmek. Ama öbürnü ne zaman olacek kendi aulun, ozaman aç. Ama aç aul içindä.

İi, gidee çocuk hep ölä. Acıkêr iyer bu. Da etişer bir derä boyuna. Büük bir derä. Yıkanmış orada, imiş, dinnenmiş, uyumuş. Da açan kalkêr, gelir aklına o buynuz. Da kendi düşünee:

- Neçin o dedi bana açmıyım, e. Ya açım da bakım ne o.

Açan açêê. Açan açêê o buynuzu o buynuz içindän çıkêê-çıkêê mallar, kuşlar. Ama kuşlar da ölä, ani nesoy var dünnedä. Tauk çıkêê, pipi, kaaz, ördek. Domuzlar da çıkêê, ineklär da, koyunnar da, beegirlär da sürü-sürü. Da hepsi daalêrlar, nereyi gözü görer çocuun. Erersi – mal. Da dee kendinä:

- Näptım bän, aman. Näptım bän?

Başlamış o aalamaa. Açan kalkêr bir lüzgär, çatlêêr gök. Uuldêêr da. Osiydi bir ilan üç kafalı uçêr-geler. Gelee, da durêê çocuun karşısında. Dee ona:

- Neçin aalêrsın?

- Of, nası aalamayım?

Da o annattı nasıl oldu bu işlär. Annadêr ölä, nicä masalda oldu işlär. Da çocuk dedi:

- Bän seqlämedim, aldım da açtım o buynuzu. Da şindi bir tauu da sokamêêrım orıyı.

Sürü-sürü hepsi çıktı boynuzdan.

- Sus, aalama. Kayılmısın bän toplum hepsini geeri? Onnar giricek o buynuza. Onnarı bän toplıycam orıyı. Ama hen sevgili günündä, açan eşlenecän, bän bulucam seni. Gelecäm canrı imää. Düşün. Toplum mı osa toplamayım mı?

Çocuk düşünmüş. Da onun canı acımış bu kadar mala da demiş:

- Evlenmeycäm ne kadar yaşıycam. Evlenmeycäm, - aklınca ölä yüürmüş.

Da sesça demiş yılana:

- Topla.

Da yılan başlêêr kuyrunnan çat-çat oyanna-bıyanna. Bu tarafına genä – çat-çat, çat-pat. Türlü sıklık edee. Ölä nası gök çatlêê. Da bu hayvannar hepsi girmiş buynuz içinä. Kapêê bu buynuzu. Verer çocuun elinä.

- Git şindi yoluna.

Gidee bu çocuk. Ürää kırık. Demiş o lafı, ama ürää kırık da. Da gidee bu. Gidee nekaa gidee. Avşam olêê. Etişer bu bir küüyä, küçük küüyä. En kenarkı bordeyciktä bir dăduylan bir babu oturêrlar sundurmada. Bu seläm vermiş onnara, da sormuş:

- Yok mu nası sizdä geceleyim?

- Aman, - demiş dădu, - uşam, geceleme yi bişey diil, ama biz ölä fukaarä yaşıs, ani yok neylän seni doyuralım.

- Benim var imeim. Saade sokak ortasında kalmım.

- İi, adi ozaman içeri.

Giderlär bunnar bordeyä. Dădu deer buna:

- İi, gir, uşam, gir içeri.

Ama bunnar kalmış tokadın yanında. Onu yollamışlar yalnız. A bu bir solukta açer o buynuzu, neredä var imeelär. Düzüler bir sofrä. Ölä sofrä, ani ne imeelär var dünnedä, onnar hepsi var o sofrada. Girer dădu hem babu içeri. Da çocuk demiş:

- Oturun, - demiş, - oturun da iyin ekmecik benimlän. Sora dinneneciz.

Oturmuşlar, imişlär bunnar. Däduylan babu gitmiş, çocuk da kalmış içerdä. Çocuk toplê bu işi taa görmedään yabancılar. Bunnar yatmış. Gecä şansora.

Olêê sabaa. Çin sabaalin kalkêê çocuk da başlêê aulda işlemää. Yapêê dam beegirlerä, yapmış dam ineklerä. O bilee neyâ bu işlär lâázım. Dübüdüz aulu bölmüş. Yapmış epsini ne lâázım. Epsinä er azırlamış. Dädu hem babu, çıkıp-çıkıp, sorêr ona:

- Uşam, ne buuşêsın yapmaa? Bir tauuymız yok. Nabcan sän burada?

- Beş iş. Beki Allaa vercek bizä mal? Yapım da hazır olsun. Beki Allaa vercek.

Şindi açan bitirmiş yapmaa, azırlamış hepsinä er girer içeri da yatêr. Ama dädu – babu taa döşektä. Da bekleer kalsın onnar taa ileri.

Uyanêr babu sabaa karşı. Sesirgeler. Dışarda hayvan sesleri işidiler. Domuzlar da, horoz da sesi var. Bunnar hem ötee. Öbürlär baarêrlar. Da babu – hızlı däduya:

- Dädu, ba dädu, ya kalk, hadi kalk. Ya, ne bu bizim kapunun önündä var. Kim sa var, ya ne seslär işidiler. Ayvan sansın gezer, ayvan var, alläm, bizim aul içindä.

İi, kalkêê bu. Çikêê dışarı ikisi babuylan. Pıı, ne var dışarda. Hayvannar hepsi bazlarda. Çocuk onnarı taa gecedän kapamış. Erli, ernä erleşik. Da girer bunnar geri içeri. İi, hay çocaa:

- İi-h, çocuım, aman uşam, elä kalk. Alläm senin lafin aazından Allaain kulaana etişmiş.

Sevineela bunnar. Bırda sabaalin dübüdüzü küüyü toplu. İşitmişlär onnar da hepsi, ani ölä iş olmuş. Deerlär kalsın çocuk onnarlan buluşsun. İnsan lafeder, ani bu däduların yoktu kimseyi, yalnızdılar. Kär babu da bir-iki laf koydu araya:

- Bizim da uşamız yoktu. İhtiarlıkta yoktu kim baksın bizi. Ama şindi var nicä yalvarmaa bu çocaa kalsın bizdä.

Da açan insan biraz daalıştı, babu tık - çocaa:

- Yalvarêrız, kal bizdä. Bizim yok uşamız.

İi, kalmış bu çocuk bunnarda. Da şindi çeketmiş gelmää karılar.

- Benim var pek islää kızım. Al benim kızımı. Al onu. O pek evciman. O büyük. İnekleri saamaa lâázım, koyunnar, kuşlar çok. O hepsinä yarıycek. Sütleri erleştirecek. O sana yakışêr. Bu sürüyü doyurmaa lâázım.

Geler başka komuşuykası. O da hep ölä met eder kızını:

- Al benim kızımı. O hepsindän gözäl. Al onu.

İi-h, dakılêr babular ona:

- Al benim kızımı. Al benim kızımı.

Bu da hepsinä deer, ani stämer evlenmää o. Oyannı-bıyannı, çocuk stämer evlenmää. Ama kıyışamêê söylemää ne var başında. Sora söylemiş karılara. Da onnar demişlär ona:

- Sän bu işi birerdä sölämä. Seni gülceklär. Sän çocuksun, adamsın. Yılandan korkêrsın sän. Sus, ko gelsin o. Biz onu sopıylan, taşlan, topaçlan öldürcez.

İi, bu ayırêr bir gelin kendinä. Düündä insan var çok. Da bu:

- Ne kär buncak insan var da brakêcêklar beni ilan isin.

Da aşçılar sofraları düzerlär. Gelini hazırlêêrlar. Onnar günar karşıda. Şennik dolayda.

Ama açan bir lüzgär koptu, başladı gök gürlemää. Bir da bir sıklık geldi. Osıydı o te o Yılan, ani kapadı hayvannarı buynuzun içinä. Geler bu düünä. Geldiynän, kafasını koyêê eşin üstünä. Ama üstünkü dudaa da taa kapunun üstündä. İlan dee:

- Tâ, bän geldim. Aklında tutımıysın lafımıızı?

- Tutêim.

İnsan hepsi erindä suumuş. Ne dädular, ne gençlär birisi da çıkmıyı desin bir laf.

Ama sofrada varmış dilimni ekmek. Da bir dilim ekmek kalkêê, dee ona:

- Ya ba, Yılan, ya seslä ne bän söyleycäm. Bän duvıyım bir teneciktän. Beni er içinä gömeela. Bän ordan savaşêem büümää, çıkım üzä. Sora bän büüyirim. Sora beni biçeela. Sora beni eziila taşlan, küreklän. Sora beni saurêrlar, doldurêrlar çuvallara. Baalıla, götürela dermenä. İki taş kaya arasında beni uvıla. Genä doldurêrlar çuvallara yumuruklan. Yumuruklan da tıkıştırêrla. Sora getirerlar da vererlar karıların ellerinä. Onnar beni yurırlar, islııla, yuurıla, yurıla, islııla. Sora yakêrla fırınarı. Parçalêrlar beni, koparêrlar da koyêrlar formaya. Atêêla fırına. Da tä beni şindi çıkardılar. Kestilär beni. Şindi da çiineyceklär, saler, iyeceklär beni. A sana sade fırını yakalım. Sän sade gir-çık. Al sora güvenin canını.

- İi, hay, kayılım, - demiş yılan, - Ölä olsun.

İki can ona – güvää hem gelin taman ii gelir. Da bu kayıl olmuş. İi hey, açan başlêrlar babular fırını yakmaa. Taşêêla odun, yakacak çok. Yakmışlar o fırını çok ölä, ani çatladiceklar onu.

- İi haydi, Yılan, gir. Gir da çık. Güvä hem gelin senin olucek.

Yılan orıyı kafasını sokuncêk, bunnar kapêla fırının aazını. Yılan kaurulêr. Bunnar da düünü bitirmişlär. Bän da ordıydım.

Masalı annattı Veliksarova Ev. S.

Sev. Oset., Kab. Balkariya.

Yazdı Durbaylo M. A. 1989 y.

№2 ÖKÜZÇÜK, YABANI HEM ÇOCUK

(Бычок, волк и парень)

Varmış bir vakıt, bir vakıt yokmuş. Varmış bir babuylan bir dādu. O babu dāduya ikinciymiş. Ama dādunun da varmış bir çocuca. İslāmış, gözālmiş bir çocuk, uşak. Şeremetmiş, kaçarak gezārmış. Dādunun da pek canı acaarmış o çocucaana. Pek sevārmış o dādu çocucaanı. Ačan geler babu, o ikinci dāduya, o sevmeer çocuu. Hiç görmesin onu.

Ama nunası da baaşlêêr ona bir öküz. Bir öküzçük, ölä bir gözāl danacık. Çocuk pek sevinārmış ona. Pek da sevārmış onu. Geçer bobası da sorêr çocaa:

- Naşı, çocuum, sana nunan baaşladı?

- Bobam, baaşladı bana bir öküzçük, ama o ölä gözāl da bān onu pek severim. Bān onu bakıcam bütün kuvedimlān. Bān onu ediimdā gezderecām. Otladıcam onu eşil otçaazda. Sulıycam onu, vercām emcāaz ona da o bendā olucek pek gözāl bir öküzçük. Da biz onu koşucuyız pulaa da sürüceyz tarlaları seninnān.

Ama babu pek fenaymış bir insan. Çok görer onu. Da deer:

- Aha, nābıcan ne edicān, ama bān öküzçüyüü dāduya kestircām. O tuyan, besli, eticek bizā onu imāā hayli vakıt.

Ama babu ikinci dāduya. Geldi dāduya soymaa, imāā saade bundan. Da nābsınnar? Ama kimsey bilmeer, ani o öküzçük bilgiç, ani o lafedeer adam gibi. Öküzçük aarifmiş.

Bir gün o söleer çocaa, ani babu lafetti dāduyan onu kesmāā deyni. Da Öküz deer çocaa:

- Hay, çocuum, sān al beni, baala gözlerimi da götür beni uzaa. Ölä uzaa, neredā hiç kimsey yok. Götür, zerā bu babu seni otalıycek, beni da kesicek.

İi, naşı yapsın çocucak. Aalêêr, aalêêr o. Ama gider da hep otladêr Öküzü. Avşamniyn genā geler evā. Babu yapmış boorç. Yapmış mamaliga, ama koymuş otrava. Da Öküz deer çocaa:

- İmā sān mamaligadan, zerā koydu otrava. İ sade boorcu.

İyer bu sat boorcu. Söleer babu:

- Neçin, çocucaam, sān iyersin sade boorç da imersin mamaliga?

- İi, mamu, bān stāmeerim.

Gider çocucak sabaası genā kıra. Genā otladêr öküzü. Genā sulêêr öküzü. Avşamniyin, ačan genā geler evā, babu koyêr boorca otrava. Koymêêr mamaligaya, koyêr boorca. Da deer çocaa:

- Tā hazırladım imāā, otur sofraya.

Da babu aklınca düşünee:

- Şindi bu sıra o iyecek onu.

Öküzçük genā üüreder çocuu:

- Sān imā, zerā babu koydu otrava. Al benim da baala gözlerimi. Baala da pin

da otur benim üstümā, da bān seni götürücām uzak-uzak erlerā. Orıyı, neredā hiç kimsey gezmeer. Büük bayırlar içinā, neredā var otçaazlar. Neredā gözāl duruk su var. Akêêr sucaazlar da biz durıcıyız orada.

İi hadi, çocucak alêr öküzçüyü. Alêr da baalêr onnarı. Çekederlār gitmāā. Oturêr bu onun üstünā. Naşı alcêk çocucak yola? Onda yok bişeycik. Ne torbasında ekmek koysun, ne da bir gölmecik, ne da bir ruba. Bişeycik yok onda. Sade iki ellān gider. Çıkêr onnar evdān. Giderlār-giderlār. Çok erlār onnar geçer da etişerlār bir büük çayıra. İnerlār o çayır içinā. Orda ölä pek gözāl eşillik var, otlar üüsek, pek gözāl. Da deer bu öküz:

- Dur birda, çorbacı. Birda var sana eşillik, meyvalık. Var imää da, ama bana da var eşil otçaaz otlamaa. Duruk sucaaz.

İi, kalêrlar onnar orda. Yaşêêrlar orda. O çocuk seviner, kavalda çalêr. Hem gider kavalcın ardına, hem güder öküzçüü. Türkücük çalêr ona, sıklık çalêr. Pek seviner deyni. Ölä şen ürektä, ani kurtuldular. Ama öküzçük kahrılı. Sorêr çocuk ona:

- Neçin sän kahrılıysın? Biz geldik buncak er, şansora bulduk korkmayan erleri. Biz birda kurtulduk babudan. O bırıyı gelmeyecek. Dädu da gelmeyecek. Biz kaştık onnardan.

- Çorbacım, bizim var taa duşmanımız ilerdä. Çorbacım, stämeerim seni kahıra koymaa. Ama öküz bilir neçin. Da o naşı yapsın? Ama şindi bu çocuk da düşüp onun buynuzlarına, olmuş kahrılı.

Bir da, bakarsan, geler üç büyük öküz. Onnar ölä, ani yok nicä söylemää. Pek büyük bundan. Onnara karşı gelerlär. Da çocuk deer:

- Ya, bak, ya bak, bunnar ne gelerlär karşı. Naşı acaba olacêk bizä?

- Hiç korkma. Onnar hepsi şindi leş olcek. Yaticêk leşleri.

Bunnar sa gelerlär üüreräk üstlernä. Da baarêr birisi:

- Bän seni deşecäm. Neçin sän birda iştin benim suyumu? Otumuzu otladın. A çorbacına da meramızı çinettirdin. Ne aarêrsınız siz birda? Geldiniz yabancı erlerdän bırıyı. Tez yok olasınız birda.

- Bän sizdän korkmêêrım.

- İi, ozaman, hay, güreşeciz.

- Hay, güreşeciz.

Çekeder bunnar güreşmää. Bu çocuk sa durêr öküzlan. Ama açan çeketti güreş, bu hızlandı onnarın üstünä. İi-hêy, bu ensedi onnarı hepsini. Öldürdü onnarı hepsini. Da koyêr bunnarı erä üçünü da. Açan koyêr üçünü da, çocuk seviner. Kurtuldular bak. Da deer:

- Kurtulduk, çorbacı. Biz olduk üstün.

Ama öküz dedi çocaa.

- Biz taa kurtulmadık. Var taa bir zor iş geçirelim. Hiç sevinmä.

İi, naşı yapsın bu? Bekleer bu. Geçer bölä birkaç gün. Da geler bir yufka öküzçük. İpra pek. Yok nicä söylemää ölä ipra. Naşı yapsın bu? Öküz deer:

- Korkêrım bundan bän çorbacı. Korkêrım bän bundan.

- Öbürlär ölä büüktü, ölä kaaviydi da sän korkmadın da bunnardan mı korkêrsın?

- Bundan korkêrım.

Da deer o ipra öküz bu çocuun öküzünä:

- Hadı, gel güreşeciys, - çaarêr öbürü bunu.

Bu geler. Çekederlär güreşmää. Da bu öldürer çocuun öküzünü. Çocuk çekeder aalamaa. Aalamaa da oturêr erä, çırpınêr bu kahırdan. Hem aalêr hem dizer:

- Aman, Allahım, ya bak bendä kismet. Bän ayırıldım anamdan, bobamdan bu öküz için. Bana onu baaşladıydı benim nunam, da tä şindi bän onu kaybettim. Şindi nereyi bän gicäm. Bän yok nereyi gideyim.

Ama bu çocuk bilärdi, ani onun öküzü bilgiç da ölüceykana söledi çocaa:

- Düşücek benim buynuzçuum erä. Sän onu alasın da kaldırasın. Koy cöbünä.

Da şindi, aaladı o nekaa aalaadı. Buldu o buynuzu da koydu cöbünä. Da çeketti gitmää bu. Yollandı evä doru. Da yolda o pek susamış. Kimsey da ona bişey vermemiş yolda ne ekmek, ne su. O fit kesilmiş. Naşı yapsın o? Oturêr erä da genä aalêêr. Da aklına geler o buynuz. Deer kendinä:

- Nâpmaa bân savaşêrim bu buynuzçuu cöbümdä taşımaa? Çıkarım da sıbıdım onu.

Açan çıkarêr da sıbıdêr onu, dolêr herersi: kırlar, bayırlar, çayırar öküz, insan, koyun, kuş. Olêr bûük zenginnik. Allaa ona baaşlamış zenginniyi. Da nâpsın bu şindi? Da oturmuş da genâ çeketmiş dizmää:

- Benim öküzçüüm sölediydi bana, ani bân sıbıtmıyım bunu. Sıbıttım da tã ne oldu. Neçin bân götürmedim onu evâ? Bân gözã girciydim te o ikinci anama. Da bizdã olciydi zenginnik evdã. Bân bu öküz için küüyden çıktım. A şindi da bunnarı nası var nicã toplamaa? Nâbım bân?

Bir da peydalanêr yabanı. Da deer ona:

- Naşı sãn aalêêrsın ba, çocuk? Genç çocuksun da bırdã aalêêrsın. Ne kahrın senin var bırdã?

- Ne kahrım? Ne kahrım var bırdã? Bûük kahrım benim bırdã.

- Bân da gördüm, ani senin bırdã sürülerin var bûük. Kahrın da bûük var bırdã. Ama naşı yardım ediim sana?

- Yabanı, al da ayır hayvannarı hepsini. Da angısını seversin, bûüyü-küçüyü al da i. Kuzu mu isteersin, kuli mi isteersin. Al neyi beenecãn. Ama kalannı topla te bu buynuz içinã. Da bân götüriim onnarı geeri evimã.

- Yapıcam bân sana bunu. Bân sana bunu yardım etçãm. Ama diil iyiim te bunu, te bunu, küçüyü-bûüyü. Ama ver bana ölä bir emin, emin etçãn bana, ani senin hen sevdi günündã bân iyecãm seni.

Durêr düşüner çocuk. Da deer yabanıya:

- Haydi topla, bân kayılım, iyecãm, ama topla bunnarı ilkin da bân gideim. Gideim evã.

İi, toplêêr yabanı hepsini onnarı. Verer çocaa buynuzu. Çocuk koyêr buynuzu cöbünã. Giderlär bunnar evã. Açan giderlär onnar evã mamusuna, mamusu çaarêr dâduyu. Da çocuk demiş ona:

- Tã, bak, bân getirdim bûük zenginnik sana. Yap aul. Yapın dam da bizdã da olucêk bûük zenginnik.

Yapêrlar aul, yapêrlar dam. Taşêrlar harabalarlan hepsini ne lãázım türlü işlär. Tel, tokat, onu-bunu. Baalêêrlar, kaaviledêrlär. Olmuş orası nicã bir boyarlık, okadar gözãl herersi. Şindi komuşular da gülärmişlär bunnarı:

- İi, bu aamak da naşeya çalışırsa? Almış da yapêr aul. Birerdã bişey yok. Da o yapêr türlü zenginniklär da kapıycek içinã. Kimi o kapıycek?

Bırdã bölã geçer birkaç vakıt da bir gecã çıkêr o çocuk dışarı. Gecã çıkêr. Taa ilk yıldız duuduyan, te o Çoban Yıldızı, açan aydınnık olduynan, o çıkarêr o buynuzu da urêr o buynuzu erã. Urduylan erã, dolêr herersi hayvannan. Zenginnik. Hepsi bütün küüyü kalkêr buna. Nãândan bukadã zenginnik? Çok geçmeer, bûüyêr bu çocuk. Ediner yavklu da. Evlener bu çocuk. Evlendiylãn, onnar bûük sıra yapêrlar. Neçin deyni zenginnik onnarda varmış bûük. Çaarêrlar hepsiciyni düünã. Bütün küüylerã, kasabalara verêrlär selãm, gelsinnär düünã. Geler çok insan. Narod konuşêrlar, zerã kesmişlär azmannarı, koyunnarı. Çaarmişlar çalgıcıları çok erdãn. Çalgıcılar çalêr, oyuncular da oynêêr. Kaldırmişlar bütün küüyü. Pek bûük şennikmiş. Güvãä ölä pek güzãlmiş. Taman onnar gelinnãn oturêrlar sofrada, bir da geler yabanı. Pinmiş tezeklik üstünã da deer:

- Bân adadım, ani sana gelicãm en sevgili günündã. Şindi sãn şansora çık bana.

- Dur beş minut. Bân şindi erleycãm beygirmi, pinicãm beygirimã, dolanicam evimi üç kerã da sora al beni da i beni.

Piner çocuk beygirciynä, dolanêr üç kerä evi da kaçêr. Ama yabanı bekleer. Ha şindi gelecek çocuk, ha sora gelecek. O sa yok. Yabanı kalêr yalnız. Açıan yabanı duyêr bu işi, tez ardına takışêr. Tez ardına. Kaçêr-kaçêr bu. Tutamêr onu. Naşı yapsın? Naşı var nicä yapmaa da tutmaa onu? Çocuk sa gitmiş uzaa. Gidä-gidä çocuk gider daa içinä. Bırda da varmış bir Cumaa Babusu. O sa cumaa-çarşamba yaalı hiç imääzmiş.

Etiştıylän orıy, bu tanêr onu. Bu da hep eşilliklän yaşaarmış. Da babu deer çocaa:

- Çocuum, sän ne aarêrsın bırda? Bırda kurt-kuş gezmeer. Ne aarêrsın bırda?

- Beni koolêr yabanı. İmää isteer. Ama sän kurtarmasan mı beni?

- Yat, çocuum, bırda bu gecä.

İi, yatêr o bırda. A bu yabanı nâbêr? Kokudan mı nedän mi, ama duyêr, ani çocuk bırda. Babu däärmış çocaa:

- Çocuum, sän hiç korkma. Bän sana yardım edicäm. Bän sana vercäm bir basmacık da o seni enseyämeycek, çocuum.

Babu verer ona bir basma. Ama yabanı oturêr da kokudan bekleer. Çocuk çıkêr ard kapudan. Çıkêr da gider. Yabanı sa hep ardına gider. Etişer bir büyük denizä. Büyük bir su. Yok nicä görmää kenarnı. Hiç kimseylär yok nicä geçsin, ölä pek geniş.

Çocuk dururmuş denizin yanında da aalarmış:

- İyecek o beni, bu yabanı iyecek beni.

Da bunun aklına gelir, ani o babu verdi ona bir basma. Sıbıdêr o basmayı su içinä. Olêr bir köprü. Bir büyük-büyük köprü da geçer o çocuk. Geçer o köprünün ötänna. Açıan geçer köprünün ötänna, orda bulêr bir bordeycik. Topraklan örtülü bir kuhnecik. Bırda da bir babucuk izmet eder. Da deer çocaa:

- Ne aarêrsın sän bırda, çocuum? Bırda kurt-kuş gezmeer. Duyarsa benim oolum, seni iyecek.

- Kim senin oolun?

- Bän yabanının mamusuüm. Var bendä bir ool. O pek fena. Bän-yabanının mamusuum. Ama kendim da bän bırıyı sıbıdılmayım. Bän zor çektim, ama seni da iyecam.

Şindi naşey yapsın bu? Ama babunun var keçisi. Da babu sorêr:

- Olmasın mı bana bir yanaşık çoban? Bu keçilerä läázım bir çoban. Da gidäsin baarli kıra da o görmesin seni geldiynän.

- Var nicä, babu. Var nicä. Bän olacam sana çoban.

Şindi alêr o keçicikleri da gider kıra otlatmaa. Otladêr o keçicikleri, doyurêr islää. Olêr auşam. Yabanı gelmiş evä.

- Mamu, kim bırda gezdi? Bırda kokêr adama?

Kokêr yabanı ordan, kokêr bırdan, duymuş o, ani adam geldi. Ama çocuk da düşünee:

- Naşı bän yapım da kurtulım bundan?

Geler bu keçilärlän evä. Babu da deer ona:

- Çocuum, sän saklan. Gir fırına, gir içinä da küllärlän örtün. Görärsa seni, iyecek. O seni öldürecek.

Açıan o şansoracaam gelir evä, mamusu bunu gömer küllär içinä. Ama cumaa babusu verdiydi ona birkaç tenecik da. Biber toomu koyduudu onun cöbünä.

- Zor erindä, - dedi, - baarcan te bunnara da sıbıdıcan. Onnar sana yardım etçek.

Ama çocuk bilmääzdi naşı onnar. Çocuk sa şüpelendi.

Bir da bu çıkêr. Çıkêr yabanı da hızlanêr çocuun üstünä. O yabanı hızlanêr. Hızlandıılan,

çocuk sıbîdêr toomnarı erä da baarêr üç kerä. Onnardan olêr üç köpek, ama büük. Da o yabanıyı enseerlär. Onnar bulmuş onu. Çocuk genä gider kıra. Yabanı da:

- Naşı yapmaa? Bän onu isteerim imää.

- Düşünüciyz naşı yapmaa.

Da kazêr o günü bir büük kuyu. Ačan geler avşamniin çocuk:

- Bän saklancam, a sän da saklan köpeklärlän te bu kuya. Da onnar çıkmasın. Bän onu iyecäm.

Gider çocuk genä kıra. Genä otladêr keçicikleri. Doyurêr onnarı. Geler avşamniin evä. Köpekleri onun kapalı. Babu kapadı köpekleri. Çocuk naşı yapsın. Gider ertesi günü köpeksiz. Otladêr keçileri. Geler ona yabanı. Da deer:

- İyecäm seni bu sıra. Bän seni kıstırdım yalnız.

- Sän beni iyecän, ama benim var üç türküm. Dur, çalıyım onnarı da sora sän beni i.

Piner çocuk fidana. Baarêr tee o köpeklernä. Onun Balanmış, bunun Karagöz, ama üçüncünün dä Bozka adıymış. Bu çocuk baarêr onnara gelsinnär tez çorbacı kaybeler. Bütün seslän baarêr onnara. Da köpeklär işider. O köpeklär da birisi aralarında bilgiçmiş. Deer bu dostlarna:

- Tä bizi çorbacı çaarêr. O düştü nevoja da çaarêr bizi tez gidelim.

Bunnar hızlanêrlar, ne varmış o kuyuun üstündä örtülü hepsini daadêrlar. Giderlär ona. Nerdä o? Çocuk sa aaçta. Şansora sıbıtmış çarıklarnı. Yabanı da aşaa. Çocuk deer ona:

- Na i çarıklarmı. Bän da çalım bir türkü. Sora iyecän beni.

Köpeklär geler. Sorêrlar buna:

- Naşı yapmaa bunu?

- Onu yapınız param-parça. Deriylän ceerini veräsiniz bana. Bütün veräsiniz. Taazä veräsiniz.

Da bunnar ölä da yapêrlar. Paralêrlar yabanıyı. Ceerini da çıkarêrlar bütün da vererlär çocuun elinä. Geler çocuk bordeya:

- İi, babu, sän adadın beni korumaa, e. Ama götürdün beni kayıba. Şindi nâbım seni? Tä kestim bir keçi da çıkardım ceerini. Al da pişir onu, sora da i.

- Aa, bän yok nicä iyiim onu. O – benim oolumun ceeri. Köpeklär çıktılar da siz benim çocuymun ceerini aldınız. Onu kaybettiniz.

Alêr çocuk ceeri, tuzlêr onu da düver babuyu pek. Öldürer o babuyu.

Masal da biter.

Masalı annattı Vornikova F.V., 1936-dan

Çadır kasabasından.

Yazdı Durbaylo M. A. 1989 y.

№3 BUVA, YABANI HEM EKMEK

(Бык, Волк и Хлеб)

Varmış bir vakıt bir adam. Alêr ikinci karı. Da onun da varmış bir çocu. Karının da varmış üç kızı. Adamın da varmış koyunnarı bir da buvası. Ama Buva pek nazdravanmış. Buva laf eder, biler çok işlâr da. Alêr çocuk Buvayı da koyunnarlan çıkêr onnardan, bobasından. Gider onnardan kıra. Şengelet, yapêr orda bir bordey. Yaşêr orda. Gelmeer bobasına. Ama o anası da yollêr imâa ona. İmelâr da ölä, ani idiylân lâázım ölsün. Varmış onnarın bir da koteyleri. Da kotey söleer çocaa bu işi:

- Bak, getirceklâr sana imâa, ama imâyâsin. Sana koycêklar te bölâ iş – ota.

Üülendâ Buva gelirmiş ona bordeya. Kapuda dururmuş, çıkarıp buynuzunu, urarmış erâ. Urduylan çocuun imesi – hazır. Hepsiciyi hazır. Ne seversin var, hazır.

Da üülendâ Buva gelirmiş ona bordeya. Kapuda dururmuş, buynuzunu çıkarmış. Ama bir gün üülendâ gelir o kız da. O kız getirer imâa. Getirdiylân imâa, demiş:

- Gaçi, bân getirdim sana biraz imâa.

- İi, koy tee orıyı. Bân sora iyecâm.

Kız yatêr uyumaa. Uyaarkana kız, Buva gelir kapuya. Çıkarêr buynuzunu da urêr erâ. Çocuk oturêr, iyer. Toplêr beezi, kolverer onu. Kız uyanêr, bakêr çanak boş. İi, kız gider evâ. Açıan gelir evâ, anası sorêr:

- Nası, kızım?

- İdi.

Ama kız görmeer, ani çocuk sıbıttı onnarı erâ. Şindi ertesi günü yollêr ortanca kızı. Yolladıylan ortanca kızı, bekleer evdâ.

Açıan kotey görer, ani gelir ortanca kız, gelir çocaa da deer:

- Üülendâ getirceklâr sana imâa, ama sän imâ.

Açıan kız gelir, deer:

- Gaçi, bân getirdim imâa sana.

- İi, koy te orıyı da dinnen.

Kız dururkana uyuklamış. Gelmiş uykusu. Yatêr bu uyêr o bordeydâ. Uyarkana, gelir Buva çocaa. Çıkarêr boynuzunu, oturêr çocuk da iyer islâa. Kapêr buynuzu genâ, koyêr erinâ da Buva gider. Kız kalkêr, görer çocuun çanaa boş, alêr da gider evâ.

- Nası, kızım? - sorêr anası, - İdi mi?

- İdi.

- İyer, ama neçin olmêr bişey?

Da bu karı yollêr üçüncüsünü, küçük kızını. Bunun da tepesindâ varmış bir gözü. Onda üç göz varmış. Geler bu da deer çocaa:

- Gaçi, getirdim imâa sana.

- İslâa, koy tee orıyı.

Bu da yatêr uyumaa. Çocaa gelir Buva. Baarêr. Çıkarêr buynuzunu da bu oturêr imâa. Ama o kız iki gözünân uyêr, ama o tepesindâ gözü görer ne yapêr çocuk. Hepsini görer. Ama demeer bişey. A bu çocuk fiydirêr onun mancasını da verer çanaa boş. Da bu gider evâ. Anası buna da sorêr:

- Nası, kızım?

- İi, mamu, he. İyecek o bizim mancaları. Geldi Buva. Çıkardı buynuzunu, urdu erâ. Da düzüldü masa. Düzüldü bir masa dolu ne var erdâ.

Näbsın babu şindi? Astalanêr, ani Buvıyı kessinnâr. Deer:

- Kes, dâdu, buvıyı. Kes, dâdu, buvıyı.

Buva sa biler. Deer çocaa:

- Çorbacım, - deer, - beni isterlâr kesmää, ama sän korkma. Biz giciyz bırdan.

Geler dâdu kesmää buvayı. Çocuk deer dâduya:

- Yok, sän kesmä. Yok nicä kesmää.

Dâdu sa savaşêr-savaşêr kesmää. Çocuk da brakmêêr. O Buva açan oflêêr bir kerä, iki kerä düşer bir koyu duman. Ölä koyu, ani görünmeer bişeycik. Çocuk piner onun üstünä da giderlâr. Giderlâr onnar çok. Etişerlâr bir daalaa. Ama o daalık ölä pek gözäl, ölä pek çok çiçeklâr var. Buva deer çocaa:

- Çorbacım, bak koparmayasın bırdan bişey, zerä koparırsan, sana olmycek bişey, ama beni öldürceklâr da kalcın bensiz.

Gider bunnar genä. Da çocuk bir erdä dayanamêêr da koparêr bir çiçek. Çıkêr birkaç kişi. Bastırêrlar Buvıyı da savaşêrlar öldürmää. Buva savaşêr kurtulmaa onnardan. Kurtulêr bu. Da giderlâr genä. Açan etişerlâr bunnar ikinci daaya, Buva:

- Bän bırdan da kurtulsam, pek iyidir, ama benim kuvedim kesiler. Ama bastırsalar beni öldürmää, alasin benim buynuzumu da gidäsin. Urmayasın onu erä birerdä, zerä olcek çok koyun da sana läüzüm çok kaçmaa onnarın ardına.

İi, gider bunnar, da bu çocuk genä koparêr bir çiçek. Çıkêrlar kişilâr. Alêrlar buvıyı. Açan görer bu çocuk bu işi, ani Buvıyı enseerlâr da öldürecekler, alêr onun boynuzunu da gider. Nekadar gittiysıydı, kendinä deer:

- Ya, bakım ne var bu boynuz içindä.

Açan urêr erä, olêr bir büyük sürü koyun. Çok. Bu kaçêr onnarı toplamaa. Toplayamêêr. Pek savaşêr, ama yok, toplayamêêr. Geler ona bir Canavar total. Deer ona:

- Ne savaşêrsın ba, çocuk?

- Ne savaşêrım? Tä te bu koyunnarı toplamaa savaşêrım. Daattım onnarı da savaşêrım toplamaa.

- Bän toplıycam onnarı, ama ne deycäm bän sana, sän yapıcan mı?

- Neçin yapımycam? Raz ölä sana läüzüm, yapıcam.

Yapêr bunnar laf. Çocuk adêêr ona. Da Canavar toplêêr o koyunnarı boynuz içinä. Da deer bu olana:

- Evlenmeycän hiç. Evlenmeycän sän.

İi, toplêêr bu o hayvannarı. Da çocuk uurêêr bir küüyün içinä. Açan uurêêr, bulêr bırdä lelüsunu. Çocuk bırdä satêr koyunnarın birazını. Da lelüsu isteer bunu evermää. Da çocuk deer:

- Mêy, bän yok nicä evleniim. Bendä var laf, ani evlenmeycäm. Canavar gelecek da iyecek beni.

Ama o kız, ani gelecek bu çocaa, bir asker evindän. O kız kullanêr bütünnä askeri. Şindi, açan işider bu işi Canavar, gelecek bırıyı. Ama kız da deer:

- Bendä ne asker var, o bilmêêr. Onun kafasını alcêklar.

Ama bu çocuk da bir gözäl olan. Hepsi isteerlâr vermää ona bu kızı, asker kızı. Bu ötää bükêr, buyanı bükêr, ama yanılêr da evlener. Evlendiylân, giderlâr stoynozlaa. Gittiynän stoynozlaa, etişerlâr kliseya. Olêrlar stoynoz da gelerlâr geeri, evä. Koyêrlar sofra – da insan toplu. Bırdä gelir bırıyı o Canavar. Ama ölä büyük, ani bir başı-erdä, bir başı da – göktä. Hepsi donmuş gibi oturêrlar. Kimsey demeer bişey. Geler bu Canavar da girer içeri. Masada

da ekmek sıcak tüter. Bu Canavar uzadêr dilini çocaa isin deyni. Yaklaşêr çocaa. Ama ekmek açan haşlêêr onun dilini. Bu çıkêr geeri da genä hızlanêr. Üçüncü sıra ekmek demiş ona:

- Ya, dur. Ne isteersin sän bizdän?

- Ne mi? Bän üç bacaklan savaştım tıkmaa koyunnarı buynuza. Ona toplamaa yardım ettim da oldu ölä lafımız, ani o evlenmeyecek. O sa şindi stämeer tutsun benim lafımı.

- Ya bak bırıyı, - deer ekmek, - sän yok mu nicä ona dayanasın? Bän nası dayandım? Bän şindi büük ekmekim. Ama bän büüncäk nekadâr zeet çektim. Buudaydım, ektilär beni kıra. Sürdülär, aktardılar beni topraklan. Topraa yıktılar üstümä da sora geldi vakıt da bän büüdüm. Çıktım er üstünä. Oldu kış. Kaarlık yıkıldı üstümä. Çok suuk oldu. Bän nasıl dayandım, e? Sän da lääzım dayanasın. Sora geldi vakıt, oldum. Oldum güzäl booday. Büüdüm. Başak kolverdim, ölä oldu bän. Geldilär adamnar kosalarlan, diirennärlän, grebalarlan. Biçtilär beni. Yaptılar tenä, düüdülär beni da taman tepedä erleştim. Geldilär çuvallarlan, arabalarlan, diirennärlän. Genä üklettilär beni. Sora devirdilär harmana da okadar aarlık oldu bana, ani bän pek zoor çektim. Üstümdä gezdilär, düvennän çiinedilär. Aktardılar yabalarlan. Bän nasıl dayandım? Sän da lääzım dayanasın. Ya, seslä. Sora beni doldurdular çuvallara. Saurdular, götürdülär dermenä. Aar-aar kaya ezdi beni, yaptı beni un. Getirdilär evä, da geldi iki babu. Çekettilär yuurmaa beni. Biri bir yumuruk. Öbürü – bir yumuruk. Düüdülär beni, muştukladılar. Çiinedilär beni, sora da örttülär beni. Bän kabardım pek gözäl. Sölä, bän nası dayandım? Sora yaktılar sobıyı. Koydular beni sinilerä. Attılar sobaya. Bän kızardım islää, güzäl oldum. Bän nası dayandım, e? Sora bän patladım. Sän da patlayasın.

Da canavar patlêêr. Çocuk da kurtulêr.

**Masalı annattı Raya Dm. Mih., gagauz
1923 duuması Dezgınca küüyündän
Yazdı Durbaylo M. A. 1988-dä.**

№4 MURGA ÖKÜZ HEM KUDAL ÖKÜZ

(Мурга-вол и Кудал-вол. Рождение мальчика от семечка тыквы)

Bir vakıt varmış, bir vakıt yokmuş. Varmış bir adamın evi hem karısı. Hiç yokmuş uşakları. Karı süpürürkana, içerdä peydalanêr bir kabak çekerdää. O onu süpürer, çekerdek da atlarmış geeri. O genä süpürer, çekerdek da atlarmış geeri. Karı alêr da iyer onu. Açan iyer onu, Allaa verer onnara bir çocuk. Bir çocuk verer onnara. Ama adamnar fukaaräymişlär pek. Hiç yokmuş bişeycikleri. Şindi vaatiz ediceklär uşaa, ama kimsey istämeer etmää, neçin deeni pek fukaareymişlär. Çekeder adam gitmää. Alêr bir parça ekmek da çekeder gitmää. Karşı gelir bir dăduulan. Da o sorêr çocaa:

- Săn nereyi gidersin, çocuum?

- Allaa verdi bizä erkek evlat da yok neylän vaatiz ediim. Bulamêrız nuna fukaareyz deyni.

- Ya, gel bän vaatiz etçäm.

Döner dădu geeri da vaatiz eder uşaa. Da verer onnara bir danacık baaşış. Onnarda o danacacık yok naşı hiç isin da urêrlar onu tolokaya. Da hiç bakmêrlar orda onu. Açan büüyêr bu çocuk, sorêr anasına:

- Mamu, bizdä hiç bişeycik mi yoktu?

- İi, yoktu. Vardı, çocuum, vardı bir danacık. Ama urduk kıra onu da bakmadık. Da orada braadık onu, kırdı kaldı.

- Bän gicäm da aarıycam onu.

- Aman, çocuum, gitmä, zerä sän bulamıycan onu. Kendin kaybelirsin.

- Gicäm, mamu.

Çekeder gitmää bu. Çekeder aaramaa onu da karşı gelir genä bir dăduylan. Dădu sorêr ona:

- Năänı brä, çocuum?

- Năänı, - deer, - giderim yoluma. Mamulara vermişlär bir danacık da onnar onu urmuşlar kıra, tolokaya otlatmaa. Giderim bakmaa onu.

- Ya çıkar sän te bu fidanı da koy kökünü yukarı dooru. Yap bu işi bölä da ozaman git. Ama çıkaramarsan, gitmä.

Yaptılar çocaa bir topuz, urêr fidana bir topuz. Çıkarêr onu da dıker kökünü yukarı dooru, aşaa-dooru da dallarnı. Da gider bu. Gidä-gidä, etişer bir daaya. Açan etişer daaya, karşı eder Torfan Üreklän. Da bu sorêr çocaa:

- İi, hey, ne aarêrsın sän bırada? Bırda kurt-kuş gezmeer. Görärsa seni benim Murga Öküzüm, iyecek seni.

- Bän geldim, - deer, - bizim inäa aaramaa. Mamulara vermiştilär baaşış bir dana. Bir dăducuk vermişti. Da baka urmuştu onu tolokaya.

- Bänim o. Ama gir tez bırıyı, pañçamın altına da görmesin seni Öküz.

İi, saklanêr bu inäan altına. Açan gelir Öküz deer:

- Bırda insan kokusu var.

- Var, ama bizim çorbacı geldi.

- Bilermisin naşı, çorbacı? Tă şindi padişaa vericek kızını hem da yarım padişaalı. Ama bilmeerim, nasıl sürücän padişahın erlerni. Pek zor. Vericäm sana Murgu Öküzü hem da bir Kudal Öküzü. Da sän sürücän o erleri.

Da gider o çocuk orıyı. Da alêr o eri sürmäa o iki öküzlän. Çekeder sürmäa o eri. Görer

şansora üülen yakın. Kolverer öküzleri dinnendirmää. Kolverdiylän dinnendirmää, uyaar kalêr çorbacı. Açan gelir öküzlärlän, avşam şansora. Öküzün biri pek baarêr da günü geeri atêr. Birisi da baarêr da çorbacıyı kaldırêr. Kaldırêr çorbacıyı da çekeder çorbacı sürmää da bitirir o eri. Açan bitirir, gider padişaha. Da padişahın hiç bir da lafı yok. Doldurêr bir haraba varlık yarım da padişaalı kızına verer. Kızını da verer bu çocaa. Koyêr haraba üstünä da kızını da yollêr evä. Da deer padişaa:

- Hay, gidin eväda olun oturak orda.

Bu öküzlärlän gelir bu çocuk evä. Padişaalık da var kız da. Açan gelir, anası hem bobası henk-benk olêrlar.

- Pıı ba, çocuum, nesoy sän buldun danacıı?

Osa anası aalaya-aalaya gözlerindän kör olmuş.

**Masalı annattı Petkoviç, Caltaydan.
Yazdı Durbaylo M. A. 1976 yılda**

II MOTİV “MAMU - KARA İNEK”

№5 MAMU – KARA İNEK

(Мать - Чёрная Корова)

Varmış üç kuma. Oturêrlar dernek. Alêrlar sümek, işleerlär. Kızın da birisi bıkmış işlemää, stämeer işlemää. Da kuması demiş ona:

- Uyuma. Kalk da işlä, zerä mamun olucek kara inek.

İi, yapêrlar imää, iyerlär da yatêrlar uyumaa. Sabaalin, açan gider bu kız evä, mamusu olmuş kara inek. Alêr onun bobası da yollêêr inää kıra. Da getirer başka karı. Kız gelir bir boşça yapaalan kıra. Geler, neçin ki korkmuş evdä. Dider yapaaları. İnek da yaklaşêr ona da dider yapaaları. Avşam olêr, iyer bu.

Sora kızlan gelir evä kırdan. Kaldırêr kızı evä gitmää. Sabaalin genä yollêêr kızı bir çıkı yapaalan kıra. İşleer inek, kıza yardım eder. İşleer onun yapaacıklarını. Geler avşamniin evä. Sabaası babu yollêêr kendi kızını. Bu kız da uyêr inek yanında. Açan gelir evä avşamniin, süt yok. Yok bişey. Babu:

- Canım isteer kara inek yaanısı, kara inek yaanısı.

Näpsın dädu? Kesçek inää şansoram. Dädu görer, ani kızı aalêêr. Da canı acêr, istämeer kesmää. İnek demiş:

- Aalama kızım, seslä beni. Kestiği gibi, sän imä benim yaanımdan. İmä bişey. Kemiklermi da toplayasın hepsini da gömäsın. Hepsini gömäsın. Gömäsın eşik üstünä.

Açan gelir evä, inää keserlär. Babu seviner. Hepsi iyerlär. Kız sa imeer. Toplêêr kemikleri da gömer eşik üstünä. Da pek aalêêr, ani mamusunu idilär. İdilär, bitirdilär şansora. Geler göktän ses:

- Aalama günahkır kız. Senin mamun bırdä. Alcêk seni da tezdä yanına.

Kız sa yınanmêêr. Nesoy ölä gelciymiş da alcıymiş. Onu şansoram idilär da. Kemiklerini da gömdülär.

Gecenin vakıdında gelir ona bir ses:

- Kalk, da saa beni.

Kız çıkêr dışarı. Açan çıkêr, görer kendi mamusunu. Peydalanmış yanında. O diil kara inek, ama olmuş onun mamusu. Anası kendisi. Alêr o kızı, alêr kızı. Açan kalkêr bobası, kız yok. Yok birerdä. Aarêrlar, sorêrlar. Kız sa göktä anasının barabar. Neçin barabar? Neçin deeni tamannamış anasının lafını. Pek o dayanmış da ememiş o yaanıdan. Onun için geçmiş Allahın yanına.

Masal annattı Sırf E. İ.
Kiriyeet küüyündän, Çadır rayonu
Yazdı Durbaylo M. A. 1971 y.

№6 KIZ, KARA İNEK HEM GUGUŞLAR

(Девочка, Чёрная Корова и Голуби)

Bir adam getirir ikinci karı. Bu karının da var bir kızı, adamın da var bir kızı. Bir gün adamın kızını babu yollêêr ineklân kıra. Yollêêr ineklân kıra hem verer ona bir sümek yapaa. (Bilersin mi naşı o yapaa?) Verer işlesin onu kırdı otladaarkana. Kız gelmiş otlatmaa da hem aalêêr, hem işleer. Geler inek ona da deer:

- Ne, aalêêrsın, kızım?

- Ne aalêêrım mı? Tâ ikinci anam verdi bana buncak yapaa da lâázım onu işlemää. Er işlemärsam, brakıcêk beni evdâ, ama bana olcek pek prost. Ama işläärsam sevicek beni, da bân yaşıycam evdâ.

- Sus, korkma.

İnek da gelir ona da bir buynuzunnan o kıvradêr, bir buynuzunnan da düzer. Düzer, olsun incâ iplik. Ölä işlemiş bu inek bütün gün. Açı kız gelir evâ, sorêrlar ona:

- Nicâ, mari? Göster nesoy işledin? Göster işini.

Bu gösterer. Gider bu ikinci günü. Ama evdân koyêrlar ona taa çok yapaa. Çekeder bu işlemää da gelir genâ inek. Sorêr:

- Ne, kızım?

- Tâ, bak. Büün koydular taa da çok yapaa.

- Hiç korkma. Yapıcız.

Alêr inek da genâ yardım eder. İşleer barabar kızlan. Geldiynân evâ, sorêrlar kıza:

- Nicâ? İşledim mi?

- İşledim.

Ertesi günü koyêr babu buna taa da çok yapaa. Ama yollêêr kızını baksın, nâbıcêk bu kız. Açı gider bu orıyı, saklanêr. Da ordan görer ne olêr. Görer o inää işläärkana yapaa. Bu gelir geeri anasına da deer ona:

- Êê, mamu, bizim kakuya yardım eder işlemää bir inek. Onun için o tez bitirer işini. İnek yardım eder ona.

İi, bu karı tutunêr dâduya, onun başına kessin inää deyni. Kessin inää da kessin.

Bir gün inek deer kıza:

- Kızım, beni kesiceklâr, ama sän benim etimdän imâyâsin. İmâyâsin hiç. Toplayasın kemiklermi da sora gömâsin ahırın altına. İslayasın kırk gün da sora açasın onu.

Ya, şangelet, dâdu bastırêr inää da keser onu. Kestiynân, bunnar iyerlâr iyaanı da bunu da çaarêrlar:

- Gel da i, mari.

- Bân imeycâm, canım istämeer.

Kemikleri alêr, toplêêr da gömer. Açı biter inään eti, nekaa imişlâr onnar. Bu hep toplamış onun kemiklerini. İmişlâr, bu almış da toplamış o kemikleri. Günnükler kız kemikleri. Açêr onnarı kırk gündän sora. Açêr bu da çıkêr gözâl rubalar.

Ama bunnar da şansora kliseya giceklâr. Karı kliseya gider, alêr kızını da. Ama bu kıza da atêr dariyılan (dari bilermisin naşı?) toprak. Deer ona:

- Ayırcan bu tepeyi da yapçıan imää da.

Ayırêr bu kız. Geler ona bir kuşçaaz da sorêr ona:

- Ne aalêrsın, mari kızçaaz?

- Ne? Aalêêrım, ani anam ikinci. Aldı kızını da gitti kliseya. Beni da koydu ayırmaa te

bunu. Nezaman ayırcam?

- Sus, aalama. Giin da git kliseya sän da. Biz ayırcız.
- Korkêrım imâyâsiniz.
- Korkma. Git, biz onu ayırcız.

Ayırêr kuşcaazlar, ayırêr onnar bu tepeyi. Bu da gider o ahırın altından alêr gözâl rubaları da giiner. Koyêr cöbünä bomboni, ama bir cöbünä da koyêr mındarlık. Da gider bu. Güzâl giimni, pak, yalpak. Girdiylän kliseya, hepsinnän elleşer. Verer bomboni. Bunnara da verer öbür cöbündän mındarlık. Ačan yaklaşêr slujba bitmäâ, bu kız çıkêr da gelir ileri hepsindän. Geldiynän, giiner kendi rubalara. Görer, ani darı ayırılmış. Giiner kendi rubalara da görer, ani gelmişlär öbürlär da.

İi, bunnar çekeder annatmaa:

- İi, kaku, ne gördük biz klisedä? Sän onu görmedin.
- Naşi gördün sän, mari?
- Geldi bir kız ölä pek güzâl giimniydi, kendi da pek güzäldi. Hepsiciynä verdi bomboni, bizä da verdi kedi mındarlı. Hepsi sevindi, bizi da aldı gülmäâ.
- İi, mari, bän da gördüm bu işi, mari.
- Nerdän gördün, mari?
- Tezeklik üstündän, mari. Hepsinnän elleşti, bomboni verdi mamuyulan sana kedi mındarlı verdi.

İi, babu näbêr? Yıkêr o tezekliyi. Ertesi günü kız genä giiner. Bunnar mamusunnan genä giceklär kliseya. Ama bu kıza da katêrlar papşoyulan toprak. Geler kuşcaazlar genä. Sorêrlar buna:

- Ne aalêrsın, mari kızcaaz?
- Ne aalêrım? Tâ anam gitti kliseya, bana da kattı te bu papşoyu topraklan da bän ayırêrım. Nezaman bän ayıtlıycam?
- Sän, korkma. Giin da git. Biz ayırcız.

İi, guguşlar ayırêr o papşoyu. Bu da genä giiner, koyêr cöbünä kedi mındarlı. Urêr kendini yola kliseya. Girer kliseya da hepsinä verer bomboni. Mamusuna hem bu kıza verer genä öbür cöbündän kedi mındarlı. Da açan slujba yaklaşêr bitkiya, çıkêr da gelir evä. Genä giiner eski rubalarlan. Baksa kuşlar ayırmış o tepecii. Sevinee bu kız. Ačan bunnar gelir evä, annadêrlar ne görmüşlär klisedä. Genä o gözâl giimni kız vermiş hepsinä bomboni, bunnara da – kedi mındarlı.

Bu günnär gelirmiş orıyı padişaaı da çocu. Görer bu kıızı. Da pek beener onu. Düşüner naşi yapsın da tutsun onu. Ama bu kız çıkarkana klisedän, olurmuş guguş. Da bir gün genä bu içerdä olêr laf:

- Kaku, ne gördük biz klisedä?
- Ne gördünüz, mari?
- Gördük, nicä bir kız geldi kliseya da güzäldi hepsindän pek. Elleşti, verdi aalimä bomboni, bizä da te bunu... te bu bomboniyi bak nicä büük.
- Sus, mari, hepsinnän o elleşti, hepsinä verdi bomboni, sizä da verdi kedi mındarlı.
- Näändan gördün, e, mari?
- Koçuna üstündän. Tâ nerdän gördüm.

İi, gider babu, yıkêr koçunıyı. Geler ertesi pazar. Näbıcek bunnar? Koyêrlar kıza bir fiçıcık doldursun yaşlan. Bunnar da gider kliseya. Kız aalêr pek. Nezaman doldurcek o yaşlan bu fiçıyı. Birda, bak sa gelir ona tilki. Da sorêr kıza:

- Ne aalêrsın, mari kız?

- Ne aalêrım? Tâ anam ikinci. Aldı kızını da gitti kliseya. Beni da braktı te bu fıçıyı dolduruum yaşlan.

- Sus, aalama. Korkma, git sän da.

İi, tilki getirer bir bakır su. Doldurêr o fıçıyı suylan, koyêr ona tuz. Yapêr ölä, nicä göz yaş.

Gider bu kız kliseya. Genä elleşer hepsinnän orda. Verer hepsi bomboni, bunnara da hep o mindarlı. Da açan yaklaşêr vakıt slujba bitsin, o çıkêr. Ama olêr guguş. Çıkmaa savaşarkana, kalêr onun bir kaloşu orda. Bu padişaa oolu da alêr onu. Çekeder gezmää o kaloşlan da aaramaa kimin o. Angı kıza gelecek taman, onu o alıcêk. Babu da duyêr bu işi. Bu guguş-kızı kapêr teknä altına, da çıkarêr kendi kızını. Bakêrlar gelmiycek mi kaloş bu kıza. Gelmeer kaloş. Horoz da baarêr:

- Kukareku, padişaa. Kaloşun saabisi teknä altında.

- Şindi kaybeliydin sän taa ii, - baarêr babu ona.

Kırladêr horozu. Çocuk da sorêr:

- Neçin horoz ölä dedi?

- Bu deli da ölä çalêr, açan bizä gelir birisi.

Genä bakêrlar yok mu kız başka türlü. Da çıkarêrlar o kıızı teknä altından. Ölcerlär kızın ayaana. Bakêrlar ona deyni mi. Ama horoz da hep çalêr:

- Kukareku, padişaa, kız teknä altında. Kaloş saabisi da teknä altında kapalı.

Da açan bakêrlar bu kaloşu onun o kızın ayaana, ona gelir taman. Taman gelir ona. Alêr çocuk onu. Da bunnar yaşêrlar bir-iki vakıt. Olêr onnarın bir uşaa. Da bu anası gelir bir pazar ona. Görer bu babu uşaa da deer:

- Hey, kızım, çoktan gelmediydim sana. Bekledim seni, ama sän da gelmedin. Ya otur da bitliim başını.

Alêr bu onu bitlemää. Da bitlärkana, saplêêr onu boldurlan. Saplêêr boldurlan bu kızın başını. Kız duymuş da deer:

- İi, mamu, ne acıttı beni. Ne oldu başıma?

- İi, kızım, vardı bir saçın da kopardım onu.

İi, bitlärkana-bitlärkana, saplêêr ona taa bir.

- İi, mamu, genä ne acıttı beni, - deer bu kız, - ne oldu?

- Vardı bir saçın da kopardım onu.

Açan üçüncüyü saplêêr, kız olêr bir kuş da uçêr. Uçêr da gider ordan. Kalêr padişayın cocuyna öbür kız. Bu gider evä. Ama adamın esabına bu gelmeer. Ama uşak da bütün gecä aalêêr. Bu kuş da gelir pençereya da baarêr:

- Lü-lü-lü-lü.

Uşak birdän susêr. Nekadar o kuş durêr pençeredä, okadar o uşak susêr. Kuş gittiylän, uşak genä aalêêr. Padişayın oolu gider bir babuya. Deer ona:

- Babu, ya gel da bak bizim uşakta ne var. Geler bizä bir kuş da konêr pençerä üstünä.

Nekadar durêr hep söyleer: "Lü-lü-lü". Uşak susêr, ama açan o gider, çekeder aalamaa.

- Kolla da tut kuşu. Da bak ne var onun başında.

İi, çocuk kollêêr o kuşu da tutêr onu. Tuttiylan, alêr onun başını da yoklêêr. Bulêr orda bir boldun. Çıkarêr onu. Bulêr ikinci bolduru, çıkarêr onu da. Da deer:

- Ya baksana ne var bu kuşun başında. Ya bakım ne var taa.

Açan yoklêêr taa, bulêr üçüncüyü da. Da kuş genä olêr onun karısı. Da adam sorêr ona:

- Ne iş oldu sana? Netürlü iş peşit oldun?
 - Benim anam bitläärkana başımı, te bu boldurları sapladı başıma. Açan üçüncüyü sapladı, bän oldum kuş.
- Da adam alêr kendi karısını da yaşêêr onnan. Öbürünü da kırladêr. Masal da biter.

**Masalı annattı Raya D. M., gagauz, 1923-tân duuması
Dezgincä küüyündän, Komrat rayonu
Yazdı Durbaylo M. A. 1988-dä.**

№7 “OTLADIN MI, DANACIIM?”

(Паслась ли моя Тёлка?)

Bir adamın varmış bir danacı. Da her gün onu otlatmaa gidirmiş uşaklar: kız, çocuk, ne var. Gidirmiş otlatmaa, açan uşaklar gelirmişlär geeri avşam olduynan, adam sorarmış:

- Otlattılar mı seni, danacıım?

- Ne otladım, ne idim, ne su içtim. Gezdirdilär beni çukurdan çukura, çayırdan çayıra.

Genä ertesi günü adam düşünmee çok. Alêê da tepelee çocuyuu da kızı da. Raz aaç gezdirmişlär danayı. Yollêê ikinci günü kızı. Açan gelmişlär avşamniin evä, dădu sormuş:

- Otlattılar mı seni, danacıım?

- Ne idim, ne su içtim. Gezdirdilär ordan orıy. Çukurdan çukura beni. Ne idim, ne su içtim.

Ama kızçaaz otladêêr onu, şaşêr ne yapsın. Çatlıycek bu – tok. Dădu alêê bu kızı da pek düvee, ama görmüş, ani dana tok. Da düver pek, ama öldürmeer. Ama may ölü onu da braayêêr. Yollêê üçüncüsünü. Babuya da deer:

- Git sän onnarın ardına.

O üçüncü kızçaaz gezdirer bunu kırlarda. Götürer su boyuna. Orada pek büyük otlar. Otladêr onu, şaşêr ne yapsın. Açan olêr avşam:

- Otladım mı, danacıım?

- Ne ot idim, ne su içtim, ne da idim bütün.

Dădu sorêr babuya:

- Nicä?

- İi, dădu, otlattılar pek islâa erdä, e ne.

Düvee bunu da. Babuyu yınanmêr o. Yollêê bitkinciye. Geldiynän evä, dădu sorêr genä:

- Dana, otlattılar mı seni?

- Çok ot vardı, ama ne idim, ne içtim. Gezdirdi beni nerelerdä, ani yok nicä girmäa içinä.

Dădu düşünmee çok, onu da düver-ezer. Birisini heptän öldürer. İkisini da ölä düümüş, ani yapmış kara-çürük. Yollêê şindi babuyu. Açan avşam olêr, sorêr dădu ona:

- Nicä, dana, otlattı mı seni babu? Annat şindi.

- Ne su içtim, ne da ot idim.

İi hey, alêê dădu babuyu da düver. Da altıncı günü alêê dădu danayı da gidee kendisi. Altıncı günü şansoram. Gidee dădu kendi. Gezdirek onu çukurlar içindä. Tölä büyük otlar içindä. Ama otlatmêê onu hiç. Gezdirek neredä kara sürülü, kuru erlerdä. Otlatmêê hiç onu. Gezdirek sadä onu. Evä geldiynän deer:

- Nicä, otlattılar mı seni bütün, danacıım?

- Pek doyurdular beni bütün. Pak soluyamêrım.

- Aa, ama ölä miysin sän?

Alêê dădu da bilee bıçaanı. Kesee bu danayı. Kesee danayı da uşaklarını da yılaçladêr. Da bütün da yaşêêrlar dădular, üç da uşaklan hep yaşêêr. Birini öldürdü dananın beternä.

Masalı annattı Sarandi M. İv.
Avdarma küüyündän
Yazdı Durbaylo M. A. 1976-da.

BÖLÜM VIII
РАЗДЕЛ VIII

EPİK-İİTLİK İÇİN MASALLARI.
GENEOLOGİYA KÖKLERİ

Героико-эпические сказки.
Их генеологические корни

II-ci Tip EPİK-İİTLİK İÇİN MASALLARI
GENEALOGİYA MASALLARI

№1 GÖK BEYGİRLERİ

(Небесные кони)

Varmış bir adamın bir eri ekili darı. Şindi dadanêr ona üç beegir. Otlêêrlar o darıyı. Adamın da varmış üç oolu. Da şindi gider o büyük oolu dolaşmaa darıyı. Da gelee bobasına da:

- Boba, sän bilirmisin, ani bu darıya dadanmış beeygir. Otlêêrlar onu. Var mayız, belli ani beeygir. Nesoy yapmaa da tutmaa onnarı?

- Nesoy? Gidin da bakın.

İi, alêê çocuk kauşuna da gidicek orıyı tutsun onnarı. Açan gider orıyı, durêr bu. Çalêr da uykusu geler çocuun. Uyêêr bu.

Geler beeygırlâr, otlêêrlar da giderlar. Geler o sabaası ool evâ da bobası sorêr:

- Näptın ba?

Bu da deer bobasına:

- İi, näptım? Gittim, durdum-durdum. Uykum geldi da uyudum. Hiç bişey görmedim.

Ertesi avşam gider ortancısı. Orta oolu. İ, gider o da. Da bu da – hep ölä. Çalêr kauşta, durêr, bakêr gelsin o beeygırlâr. Yok, gelmee kimsey. İi, uykusu gelee, da bu uyêê. Sabaalin gider evâ.

- Mêy, netürlü, bâ?

- Bân da doyuamadım. Sabaadan uyumuşum bân da. Açan kalktım, otlamışlar. Belli, ani gezmişlâr.

Şindi hazırlanêr küçüüyü. Osa sayılmazmış may bişey. Küllâr içindâ oynaarmış. Gidee bu. Ama ilkin sormuş bubasına:

- Buba, gidiim ba, buba.

- Ey, tutucan sän. Agaların tutmadı da sän tutçan.

- Ya, gidiim, bân da ba.

- Git.

İi, gidee o. Gittiylân, yatêê bu da uyêê. Uyêê. Açan uyanêê o bir vakıt çalêê. Uyumêê. Da gelee üç haydinnık: kara, kırmızı hem sura. Gelee-gelee. Da gelä-gelä konêrlar dooru darıya. Darı içinâ. Çekederla otlamaa. Çıkêê çocuk, tutêê onnarı. Tutıyna:

- Durun, - demiş beeygırlêrâ.

Beeygırlerin biri dee ona:

- Sän nâbıcan bizi? Götürcân bobana mı?

- İi, nâbum? Götürcâm, zeer, bobama. Siz zarar yaptınız.

- Dur, götürmâ. Al bizdân uçümüzdzân da birâr kıl da koy cöbünâ. Topla onnarı. Da açan olcêk senin zorun, sän sallayasın kılın birisini. Angımızın kılını sallıycan, o da gelecek sana. Biz gelicis sana da o nevoyanı biz bitircis. Çıkarıcız senin işini üzâ. Seni üzâ çıkarıcız. A bölâ sa götürâsin ona, onnar alcek bizi da sana bişey olmycek.

İi, bu yapêê ölä, nicâ demiş beegir. Yolêê onnardan üç kıl da gidee evâ. Gittiynân, sorêr bobasına:

- Näptın ba?

- Eh, tutamadın bân da.

- Tutçan sän. Onnar tutmadı, da sän tutacan. Git küllüynâ.

İi, geler vakıt da padişaa koyêê bir üüsek pardıya bir basma. Da kim alıcêk o basmıyı, ona vericek kızını. İi, bu adamın da çocukları, ani pek gospodarmış, gidelaa orıyı. Ayırêrlar beeygırleri islâa, gitmää orıyı deyni. O basmıyı almaa deyni giceklâr. Bu da gider onnarın yanına da dee:

- Bey, verin bana da bir beeygir, ba.

Onnar nâbêêla? Urêrlar bir şamar da deela:

- Cendem ol birdan ba. Ya, ol ötää-bıyaanı.

İi, bu alêê, pinee eşää da yollaaneê o da onnarın ardına. İi, gidärkana battırêr eşää o. Çocuklar-agaları çekişer onu:

- Mây, sän öldürcän bu eşää, ba.

- Yok bişey.

Da bunnar gıdee, ama bu alêê o sura beegirin kılını da buna geler o beegir. Da sorêr çocaa:

- Ne? Sän ne isteersin, çorbacı?

- Ne? Padişaa asmış bir üüsek dirää basmasını. Var mı umut onu almaa?

- Var. Sok elini benim sol kulaama da çıkarcan saa kulaamdan ruba sana hem kantırma – hepsini.

Sokêr bu çocuk kulaana elini. Saa kulaana sokêr da çıkarêr hepsini ne läázım. Nicä beegir sura, rubaları da ölä giimiş. Giiner bu, piner beegirä da gider. Etişer agalarını geeridän da sorêr ona agaları:

- Nereliysin sän ba?

- Şamar küüylü.

Da bu gider ileri. Gider da uçêr o dirään üstünä da alêr o basmayı da döner geeri da. Da sora o eşeklän savaşêr genä geçmää onnarı. Çıkarêrlar eşää, gelerlär evä. Avşam da olêr. Geler bobası, toplanêr çocuklar, yapêr anası imää. Da sorêr:

- Ne, va?

- İi, boba, ne bizim beegirlän? Geldi bir çocuk Şamarlı küüydan. O ne beegirländi. Geçti hepsini. Aldı basmayı da gitti.

O küçüü da deer:

- Bekim bändim, ba?

- Ya, git tee oyaanı, ba. Sändin. Sän küllär içindän çıktın, eşeklän tee ordıydın.

Ölä geçer bir afta. Padişaa yollêêr aber genä. Koyêr bir alma dirään tepesinä. Da deer:

- Kim alıcek almayı, kabledecek büük baaşış.

Da şindi bunnar genä aarêrlar başka beeygir. Düzünerlar, alêrlar ii rubalarını, nestederlär... Bu da gıdee genä onnarın yanına istesin beegir. Urêrlar ona bir yumuruk. Bu genä piner eşää. Bunnar da hep beegirlärlän gider. Bu battırêr eşää. Bunnar geçtiyinän, bu sallêêr kırmızı beeygin kılını. Geler kırmızı beeygir. Da deer çocaa:

- Ne isteersin?

Bu da dee:

- Ne? Padişaa koydu bir üüsek dirään üstünä bir baaşış. Var mı umut onu almaa?

- Var. Sok, sol kulaamdan çıkar ruba, kantırma bana.

Sokêr bu elini. Çıkarêr çocuk, giiner. Piner beegirä da gider. Etişer agalarını. Agaları sorêr buna:

- Nereliysin, ba?

- Yumuruk küüylüüm

Da gider bu. Gider da alêê o baaşışı. Kolverer beegiri da alêr eşää. Geleyi beegiri. Genä avşam olêê. Toplanêr çocuklar da sorêr bobası onnara:

- Nası? Nicä, ba?

- Ee, boba, şindi geldi Yumuruk küüyündän bir erif. Kırmızı rubaları, kırmızı beegiri da. Aldı baaşışı da gitti. Almadık bişey.

Ertesi afta padişaa yollêêr haber. O nâpsın? Koyêr kızı oniki sıralı evä. Koyêr çardak üstünä kızını. Çocuk da pinsin orıyı da alsın kızın üzüynü, basmasını. Lafetsin kızlan da ozaman viricek kızını hem averiya ona.

Bunnar genä kaşêêrlar beegirleri, hazırlanêrlar. Bu küçüü da genä gider ona. Aalêêr onnarın yanında, ani versinnär bir beeygir ona da. Bunnar da çekerlär bir kaşaa onun sırtına. O alêr kaşayı da alêê eşää da gıdee o dereyâ. Battırêr eşää. Batuları geçer yanından – o çıkarêr

eşää. Ačan gittilär, bu genä çıkardı kara beeygirin kılını. Gelee beygir da sorêr:

- Ne? Ne isteersın, çorbacı?

- Ne? Padişaa koydu bir oniki sıralı evin çardaana kızını da nesoy yapmaa da almaa onun üzüynü?

- Alicız, korkma. Ya, sok elini saa kulaama da çıkarkan sol kulaamdan ruba hem bana kantırmayı.

Alêr bu da çıkarêr bu işleri çocuk. Giyer kara rubaları. Etişer agalarını. Etiştıynän, bunnar sorêr ona:

- Nereliysin ba?

- Kaşaa küüyü.

Etişer orıyı. Piner çardak üstünä. Beegir olêr bir garga. Bu da piner çardak üstünä, lafedee kızlan. Alêr onun üzüynü, basmasını. İner da gelir. Ačan genä auşam olêr – bu evdä. Genä bobaları toplêêr öbürlerini. Boba deer:

- Naşı, ba?

- Ey, boba, geldi kaşalı küüydän bir çocuk, bir kara beegirlän. Pindi çardak üstünä, lafetti kızlan, aldı üzüynü, basmasını da gitti.

Ama bu küçük oolu da dee:

- Bekim bändim, ba?

- Sus ba. Sändin.

Padişaa nâbıcek? Gezer küüyü-küüyü baksın kim o çocuk. Nerdän o. Kaşalı küüyü yok, Şamarlı küüyü yok, Yumuruklu küüyü yok. Da bu etişer o dâduya. Etiştıynän, gider o çocuklara. Dee:

- Siz kim? Siz mi aldınız bu işleri?

- Biz almadık, akına gördük biz da. İlkin geldi Şamarlı küüylü bir, sora ikinci sıra – sura beegirli, sora – bir Yumuruklu küüydän biri – kırmızı beegirli. Bitkidä da geldi bir kara beegirli bir Kaşalı küüydän.

- Mây, yok bölä iş. Ee, sendä başka çocuk var mı? – sordu padişaa.

- İi, var, ama o hiç gitmedi da.

- Ya, getir onu biriyı, bakalım biz. Olmasın onda.

Getirerlär onu. Ačan getirer onu, bakêr – alma da onda, üzük da onda, basma da onda. Hepsicii şaş-beş olêrlar. Bobası da, anası da, agaları da. Da deer padişaa buna:

- Neylän sän aldın bunu?

- Aldım tä. Bän neylän aldım sa. Tä gösterdim bän sizä neylän bän aldım.

Bu gösterer. Padişaa gelir faytonnan alsın çocu u orıyı. Verecek kızını, averiyi. Da demiş buna:

- Sän git faytonunnan, ama bän göstericäm anama neylän bän aldım.

Da bu alêr o beegirlerin kılını. Üçünü da sallêêr. Da gelerlär üç Aydınık.

- Te bunnarlan aldım. Tuttum darı içindä da aldım te bunnarlan. Bunnarlan da gittim.

Bunnar gider, masal da biter.

Masalı annattı Raya D. M.
Dezginca küüyündä.
Yazdı Durbaylo M. A. 1988-dä.

№2 ATEŞ BEYGİRİ KOOR İYER

(Огненный Конь ест жар)

Bir adamın varmış üç oolu. Bir da tarla hep ekäärmış, ama bereket almaazmış ondan hiç. Kim sa onu çiiiner, ama bilmääzmişlär. Olmaa deeni arpa şansoram, açan giderlär biçmää – yok. Çiinemiş onu beegir. Belli, ani beegir gezmiş orda. Hen büyük çocu demış:

- Tetü, ya biz biraz bekleylim, bakalım. Ey, naşı biz alamêrız ondan bir bereket.

- Ee, çocuım, tutabiliciyniz mi?

- Ha, bekim, tutarız, ne.

Şindi, açan o çocuk gider, oturêr-oturêr, sora da yatêr da uyêr. Açan kalkêrlar, arpa genä çiiinenmiş. Geler evä. Ona bobası sorêê:

- Nicä, nicä, çocuım? Tuttun mu o beegiri, näptın?

- Oturdum-oturdum, açan kalktım, tarla genä çiinemiş. Yok, tutamadım beegiri.

Öbürü demış oollardan:

- Ya, bän giydeim.

- İi, ha, git sän, - demış bobası.

Ha, gider o. Gider tarlaya ortancısı. Açan gider, o da oturêr-oturêr. Yatêr uyêr. Açan kalkêr, çiinemiş tarla. Yok beegir. Da gelir evä boş. O küçüü däärmış:

- Ha, bän da gidiim. Gidiim ba, tetü.

- Ha, gicän, batünnar tutamadı da sän tutacan. Nâpmaa sän gicän. Gitmiycän.

Bu aalarmış:

- Bän da gicäm, bän da gicäm. Gicäm birkerä bän da.

Da açan gider orıyı, gittiylän uyêêr. Doyêr uykusuna, da kalkêr. Açan kalkêr oturêr. Da gelir bir beegir. Gözäl, nicä bir ateş yanêr. Gezer-gezer o tarlada. Bu da çıkêr da tutêr o beegiri. Tuttylan o beegiri, demış:

- Şindi nâbım seni?

- Nâbıcan mı? Al bendän üç kıl. Da açan senin bir nevoyan olcêk, sallıycan kılın birini. Bän gelicäm sana.

Tutêr beegiri, alêr ondan üç kıl da gider. Gider evä. Açan gelir evä, sorêrlar ona:

- Nicä ba? Tuttun mu? Nâptın, çocuım?

- Tutamadım.

Bu sölämemiş bişey. Öbürlär däärmış:

- He-he, biz tutamadık da o tutacak. Nâpsıydı.

- İi, tutamadım.

Olêr cenk. Batülarna alêr bobası birär beegir islää. Ama bu küçüynä almamış. Da o aalarmış:

- Bän da gicäm, bän da gicäm cengä.

Bobası da demış:

- İi, taa sora sa alım sana bir eşek da sän da git.

Onnara sa almış islää beegir. Kara. Bu da alêr eşää da o da gider cengä. Ama kıllar da onun cöbündäymiş. Açan aklına gelir, ani o kıllar onda, çıkarêr kılın birini da sallêêr üç kerä. Açan sallêêr, gelir ona bir beegir. Ama gözäl pek. Bir beegir, yanêr nicä ateş. Geler

ona da demiş:

- Saa kulaamdan çıkar sana rubaları, sol kulaamdan da – bana. Da cenk ediciz.

Bu yapêr ölä. Açan gider orıyı cenk etmää, o giimni kendi. Beegir da giimni, var hepsi. Genä girerlär. Çekeder kıymaa-kıymaa. Da buna arada sorêrlar:

- Nereliysin ba, sän?

Ama orıyı giceykan, ona urmuşlar bir şamar. Da bu däärmış:

- Şamar küüyündän.

Çocuklar gelir cenktän da deerlär:

- Tetü, Şamar küüyü var mı?

- Ee, çocuum, dünnää büyük, bekim var.

İi, şindi bu küüyü da gelir evä. Bobası da sorêr:

- Näptiniz, çocuum? Cenk nicä?

- Näptık? Biz hiç kıymadık bişey. Ama vardı bir yııt beeygirdä o kıyardı pek. Beegiri da yanardı nicä ateş, çocuun da rubaları yanaardı. Sorduk ona nereli. Kıydı-kıydı, bitirdi askeri hepsini. Sorduk neredän da dedi: “Şamar küüyülü”.

Durêrlar bunnar sabaakaa. Genä giceklär cengä. Bu genä aalêr:

- Bän da gicäm. Bän da gicäm.

- Ha, pin eşää da gel sän da.

Da urêrlar ona bir kamçı. Bunnar gider genä cengä. Bu da piner eşää da gider eşeklän. Genä aklına gelir onun o kıllar da çıkarêr öbür kılı. Ona gelir bir balan beegir. Gözäl – yanêr nicä ateş. Saa kulaandan çocaa verer rubaları, sol kulaandan – beegiri. Şindi gider cengä. İi, nicä ilerki vakıta, beegirlänmiş cenk. Da bu genä kıyêr-kıyêr. Da şansora bitirer askeri. Deerlär ona:

- Nereliysin sän, ba?

- Kamçı küüyündän. Kamçı küüyündän bän.

Biter cenk. Geler bunnar evä. Bobası genä sorêr:

- Nicä, ba? Cenk bitti mi?

- Baka, var mı Kamçı küüyü?

- Ee, dünnää büyük, çocuum, bekim var.

- Geldi bir çocuk – yııt. Kıydı-kıydı, bitirdi cengi. Sorduk ona nereli. Dedi: “Kamçı küüyülü”. Var mı nicä olsun bu iş?

- Ee, dünnää büyük, beki var.

Genä giderlär cengä sabaalin. Buna da urmuşlar kantırmaylan. Bu gider genä bayır ardına. Sallêr kılın birini. Geler genä bir gözäl beegir. Rubaları verdi ona, kendi da giindi. Da genä çekeder bu kıymaa. Kıyêr-kıyêr, bitirer cengi. Gelerlär geeri. Da bobası sorêr:

- Nası cenk, oolum?

- Genä geldi bir yııt. Hep o. Ama beegir başka. Sorduk nereli o. Dedi Kantırma küüyülü. Var mı Kantırma küüyü?

- İi, beki var. Dünnää büyük.

Bunnar yatêr uyumaa. A çocuun beegiri demiş:

- Getirin bana bir sini koor.

Osa o beegir koor iyirmış. Da bu girer yatmaa soba ardına. Öbür çocuklar da uyêr.

Cenktän gelmişlär yorgun da pek uyaarmışlar. Ama bu küçüünä cenktän sora padişaa vermiş üzünü. Da şindi soba ardında o üzüyü açêr, kapêr. Açêr, kapêr. Öbürlär da deer bobasına:

- Tetü, tetü, ya bak, sırnikleri yakêr.

Osa bu altın üzük yanaarmış, nicä ateş. Da sora padişaa vermiş bu yıta kızına da. Vermiş, ani kıymış cenktä oncak asker.

Da masal da biter.

**Masalı annattı İvanova P. F., gagauzka,
1904-dän duuması, Caltay küüyündän.
Yazdı Durbaylo M. A. 1976-da.**

№3 SU BEEGİRLERİ HEM KÜLLÜKÇÜ

(Обитатель Печной Золы и Кони, которые выходят из океана)

Varmış bir vakıt, bir vakıt yokmuş. Varmış bir adamın üç oolu. Büüklär gidärmiş işä, ama o küçüüyü hiç işlämääzmiş. Oturmuş vatra başında, ateşliktä. Ona däärmışlär Küllük Pepeleşkası. Da gitmiş bobası suyun boyunda bulmuş bir er. Ekmiş orıyı sarımka. Alaf olsun beegirleri. Ačan gitmiş dolaşmaa, görer, ani onu otlêê bir hergelä.

- Sudan mı çıkêê hergelä osa kim otlêê alafı, - düşüner bu adam.

Da bilmeela nesoy hergelä otlêê bu alafı. Da büük çocuu demiş:

- Baka, git da yap aaçta bir pat da bän gicäm, bakçam kim otlêê bizim karıkları.

Gidee bu çocuk. Durêr-beklee. Olêr bir saat, olêr iki – kimsey çıkmêê. Yatêr da uyêê. Çıkêê hergelä sudan. Çıkêê büük sudan o sürü beegir da yapêr zän o köşeya. Ačan gelee bobası, çocuk uyêê. Kaldırêr bakası bunu da demiş ona:

- Mây, sän bölä mi bekleersin?

- Durdun bütün gecä. Şindi da uyumuşum. Şindi da otlamışlar da.

Deer ortancısı:

- Baka, bän gicäm sabaa beklemää.

Bakası dee:

- Sän da git.

Gidee o. Ačan gidee o, bu durmuş-durmuş da olmuş geç. Olmuş taa geç, saat iki. İi, bunun da uykusu gelmiş – yatmış. Yatmış o da uyumuş. Ačan uyanêê, genä otlamışlar.

Küllük Pepeleşkası da demiş:

- Baka, bän gicäm beklemää.

- Hêy, sän ani yatêrsın kül içindä bütün gündä. Sän mi gicän er aaramaa?

Bu sa uyaarmış o küllär içindä kotlonda... Bobası gülmüş da:

- Batünnar yapmadı bişey da sän tutçan. Kim sän.

Bu sa alêê da gidee avşamdan o aaca. Orda varmış yaamurluk. Da bu yatêê da uyêê. Hiç kaseyti da yok. Da ačan çekedee biraz karannık olmaa, bobası dee:

- Ya gidiim, bakıım bizim çocuk nâbıı.

Bu sa uyêê, nicä slon. Hiç duymêê, ani bobası gitmiş. Uyumuş, nekaa uyumuş, da nekam saat onikidä uyanmış o. Oturmuş. Çıkmiş bir beegir su içindän. Ayaannan çekedee urmaa, nicä beegir üüsürer. Da çıkêê bütün hergelä su içindän. Da ilkin onnar o aaçta kaşınêrlarmış. Sora da çekederlärmişlär otlamaa. Kaşınırken her yok sa ses aaçta, çekedirmişlär otlamaa. Da bu çocuk atlêê bir beegirin üstünä. Atlêêr bir beegirin üstünä. Da tutunmuş onun ellerindän. Beegir da yok nicä girsın su içinä. Nası gircek, ačan bu çocuk onun üstündä. A öbürlär kaçêr geeri. Da bu beegir demiş:

- Kardaşlık, ne istersin sän?

- Neçin otlêêrsınız siz bizim bu eri?

- Otlamıycıyz şansoram.

Da demiş taa:

- Alasın iki kıl bendän da olarsa bir büük nevoja al kılı elleremdän da an beni.

Bu yolêr onun ellerindän bir sakal kıl da sarêr basmasına. Koyêê cöbünä. Ačan gider bu saabi saabiylän, durêr ekinnik ölä, niciydi ertesi gündän kalmıştı. Ertesi auşam bu Pepeleşka genä dee:

- Bän gicäm genä.

- Git sän genä, sendän olur saldat da.

Bu gidee genä. Yatêê, uyêê. Bobası demiş:

- Ya, bakıım nâbêê bu.

Bu sa uyêê. Gecä yaarisı genä uyandı. Bu genä uyanêê. Bakêê, genä hergelä çıkêr denizdän da gelee orıyı. Genä kaşınêrlar, kişinerlar da otlamaa çekederlär. Bu genä atlêê aaçtan. Açan atlêê – bir royba beegir. Da beegir dee:

- Bän da veriim, kardaşlık, birkaç kıl. Braksana beni da bän da gideyim, kardaşlık.

- Yok nicä. Siz bizim alafı otlêêrsınız.

- Kardaşlık, al bendän bir kıl. Da bän bitircäm senin hen büük nevoyandan.

Verer beegir ona bir kıl. Da bu baalêr onu öbür sümää. Adamın lafı büüyêr. Şansoram otlamazmışlar hiç. Gidee bu üçüncü auşam. Bakası demiş:

- Git genä, çocuum. Bilmeem, nicä bakınicek, ama sän islää bakêrsın.

Da bu çocuk gidee. Yatêê da uyêê. Gecenin bir vakıdında genä (ne vakıt sa) uyanêê bu. Denizdän genä çıkêê o beegirlär. Açan çıkmışlar, gelmişlär aaca kaşınmaa. Bu da atlamış bir kara beegirin üstünä, kara haygıra. Hepsi kaçêê gidee, a o gidämee, ona çocuk pindi. Da haygır lafetmiş:

- Kardaşlık, kolver beni.

- Yok nicä, siz idiniz tarlayı.

- İi, al benim elemdän bir kıl. Gelcek sana bir nevoja. Da açan bana läüzüm olcan, bän seni çıkarıcam.

Bu alêê da gidee, gidee çocuk evä. Açan gidee evä, işidee, ani dördüncü gündä ateş atmışlar evremdän. Padişaaın kızı dokuzuncu katta oturmuş. Kim ona atlı uçucek onun oturaana, o çocaa vereceklär kızı. Padişaaın kızını. A epsi gidee görmää o kızı. Bunnarın da varmış saa beegirleri da demişlär:

- Biz da uçıcıysmı ona? Hadi gidelim da baarlicam görelim onu.

A bu küçük olan da gitmiş bakasına da demiş:

- Bän da gicäm, bän da gicäm, - demiş Küllük Pepeleşkası.

Bobası da gidee da urêr ona iki şamar da dee:

- Gicän sän da. A git da pin balana da git sän da.

Bu da gidee da oturêr balana. Pinmiş geeri dooru da oturmuş ölä, ani kuyruundan tutunmuş balanın. O sa gidee denizdä da çıkarêr kılın birisini. Çıkarmış o boloz solak beegirin kılını:

- İi-hey, näändä benim o kardaşçım da çıksın bana. Da götürsün beni göreyim padişaaın kızına kim pinecek.

Gelmiş beegir. Da demiş ona:

- Sän ne çaardın? Pinecän da etişecän, ama pek kirliysin hem yırtıksın. Gir sol kulaama da çık saa kulaamdan da olcan ölä bir çocuk, ani hepsini görücän da hepsi sana mayıl olucek.

Girer bu sol kulaandan da çıkêê saa kulaandan da olêê bir çocuk, ani yanêr. Kamçı da elindä.

- Şindi, - demiş beegir, - neet gibi mi gideyim osa lüzgär gibi mi gideyim?

- Neet gibi git.

- Sän neetliyincäk bän orda olcam.

Şindi neet gibi gittiynän etişmiş batülarnı orda. Da demiş kendinä:

- Duysunnar, ani bän diilim ölä aamak, nicä sanêr onnar.

Giderlär lüzgär gibi. Savaşêrlar batûlarnı geçmää. Etişer da bir şamar çeker onnara. Bunnar dee ona:

- Nereliysin, ba?

- Şamar küüyündän bän.

İi, gidee bu ileri. Gidee, insan pek çok var. Çok insan. Nekaa gözün görer – hep insan. İkinci, üçüncü katadan – hep insan. A bu lüzgär gibi uçmuş, çıkmış gökâ da etişmiş dokuzuncu kata. Padişaa sevinee. Oldu kaç gün da bukadar kimsey çıkamadı orıyı. Şindi bu çıktı.

Ertesi günü batûlarnı hazırlanêr gitmää genä. Koyêrlar genä eni surok. Bu da hep ardlarna. Ama padişaa sa hep bekleer en kaavisini.

Evdä bu Küllük Pepeleşkası genä çekedee bakasına demää:

- Bän da gicäm, bän da gicäm, baka.

- İi, git. Tâ – yol. Sana pek lâazım..., - demiş bakası. – Ha pin eşää da git. Git sän da.

Pinee bu eşää, tutêê kuyrunnan da haydêê eşää. Hêy-hêy, - gidee bu genä denizä da çıkarêr royba beegirin kılını. Da demiş:

- Näända benim o royba beegirim da çıksın bana.

Da deniz içindän çıkêê royba beegir da dee:

- Naşı, kardaşlık?

- Naşı? Tâ hepsi gidee padişaa'nın kızını görmää.

- Ee, kardaşlık, pek çirkinsin sän, ba. Pek kirliysin, ba. Gir sol kulaamdan da çık saa kulaamdan da olcan bir gözäl çocuk.

Bu girer sol kulaandan da çıkêr saa kulaandan. Açıan çıkêr, pek gözäl giimni. Yanêr üstü. Okaa gözäl çocuk olmuş. Beegir deer:

- Nicä istersin gidiim? Neet gibi mi, osa lüzgär gibi mi?

- Lüzgär gibi isterim gitmää, etişim batûlarnı da çekim bir şamar onnara. Nicä bu sabaa onnar urdular bana.

Bu gidee lüzgär gibi da urêr ikisinä da birêr kamçı. Bunnar da:

- Nereliysin sän, ba?

- Kamçı küüyündänim bän.

Da gider ileri. Bunnar etişincek geeridän, bu Küllük Pepeleşkası şansora yukarda, yukarkı katta. Da çoyu tanêr bu çocuu. Açıan çocuk hep o, ama beegir başka. Geler padişaa sevineräk. Bal alêrlar. İnsan da erdän sevinee, sevinee, ani bunnar kalktı orıyı. Hepsi gider ona orıyı siiretmää. Sora gelerlär evä. Da bunnar:

- Hee baka, - demiş birisi, - o çocuk Kamçı küüyündän dedi. Ama nerdän sa o? Dün dedi Şamar küüsündän. Büün da dedi Kamçı küüyündän. Büün royba beegirländi. Taa gözäl giimniydi üstü. Sorduk ona nereli, da dedi: “Kamçı küüyündän”. İnsanın üstündän gitti, bulutlara etişti. Dooru dokuzuncu kada gitti. Bölä beegir yoktu kimseydä.

Bobası da ayıvlanmış da susmuş. Ne var nicä demää bölä işä. Şindi üçüncü günü bu gidee eşää. Piner bakası da gitmiş da bakêê. Bu sa savaşêr eşää çıkarmaa. Bakası demiş:

- Brak onu, va.

- Bän da gicäm eşää. Bakalım, kim pinecek büün onuncu kata.

Da büüklär açıan pinerlär beegirlernä – birêr tepmâ buna.

- Näänı gicän bā, Küllü Pepeleşkası? Ya, otur evdä sän.

- Bän da isterim gitmää, bän da...

Açıan gelir bakasına, deer ona:

- Ha, pin genä balana da git nekaa gidä bilisıydın.

Gidee bu genä balana, oturêr geeri dooru. Gidee denizä, çıkarêr kara haygırın kılını. Da deer:

- Nerdä benim kardaşçım da götürsün beni orıyı.

Çıkêr beegir da dee:

- İye, pek çirkinsin sän. Gir saa kulaamdan da çık sol kulaamdan, giin da biz giceyz.

Açan çıkêr saa kulaandan, beegir sorêr genä:

- Nicä isteersin gideyim? Neet gibi mi osa lüzgär gibi mi?

- Neet gibi. Da etişim batıllarına da urım ikisinä da birär tepmä.

Gider bunnar. Etişerlär batılları da urêr onnara ikisinä da birär tepmä. Bunnar da sorêr ona:

- Näändan gellersin, va?

- Tepmä küüyündän.

Da bu gidee ileri. İnsanın üstündän geçer da yukarı dooru – çak onuncu kada. İi, şindi birda bal olucêk. Küllük Pepeleşkası da gideyor orıyı. Padişaa da alêr kızın üzünü da koyêr çocuun parmaana. Ama bu üzük yazılı. O yok nicä kaybelsin. Padişaa verer ona izin, ani dokuz gündän sora gelecek birıyı bu beegirinnän.

Gelee çocuk evä. Girer beegirin sol kulaana da çıkêe saa kulaandan. Olêe bu genä Küllük Pepeleşkası. Da oturêr balana.

- Ne genä bastırmışın o beegiri, va?

- İi, nâbım, e? Gördüm batıllar geçärdi.

Gelee evä onnar ikisi da. Gelee evä, da o genä pinee vatra üstünä, küllerä karışêr.

Geçee o dokuz gün. Ama çocuk gitmee. Padişaa zor gelir. Bu sa gicek, ama utanêe gitmää.

- Ani gelsä beegir bana, - düşüner bu.

Ama da nereyi gicek, açan o Pepeleşka. Da bakırmış o üzä. Saklı-saklı. Ama parmaa da baalı parçılan. Bir gün bakası sorêr:

- Ne baalı parmaan, ba?

- İi, ne? Kantırmıylan çenttim.

Da bir gecä açan bu açêr parmaanı, herersi şavk-şıla olêe.

- Bakım yalabêr mı üzün okadar? – deer bu.

Da açan açêr parmaanı, haydınnanmış hayat birdän. Öbürlär da pek korkmuşlar, sanmışlar yangın hayatta. Da bobası sormuş:

- Naşı yakêrsın sän orda, ba?

- Aa, çektim bir sırnık te birda.

- İi, ey, yakıcan sän bizi, ba.

Çıkêrlar bunnar hayada. Yok bişey hayatta. Yok koor bişeycik. Osa bu parmaanı genä baalamış.

Padişaa vermiş prikaz herbir küüyä. İki yaşından uşaa alsınar taa elli yaşınakaa adamnarı. Baksınar ellerindä parmaklarında ne var. Aarasınar üzü. Gezsinnär evdän evä. Şkolaya da gitsinnär hepsindä aarasınar.

Şindi gezerlär evdän-evä, küüydän. Şkolaya da gitsinnär aarasınar. Da bunnar gezerlär evdän-evä, küüydän-küüyä. Etişerlär bunnara da. Çıkêe çocuklar ikisi da. Bakêrlar bunnar – yok bişeycik. Da sorêrlar:

- Başka çocuun, dâdu, yok mu?

Ama bu Küllük Pepeleşkası bakmış kotlondan dışarı, açan bu adamnar birdaymış. Da

bu zaabit sormuş genä bu adama:

- Dädu, senin var başka da çocuun? Naşı o baktı kotlondan aşırı?
- İi, çocuun, çıkıcek o ordan. O nicä duudu orda, yaşêê orda şindi da. Büüdü orda.
- İi, yok kusuru, ani orda o yaşêê. Ama ya, biz bakalım onu. Bizdä izin var – bakalım nicä naşı: kör, dilenci, kirli, püsür...

Açan bakêrlar, onda padişayın kızın üzüü. Hepsi donmuşlar, kalmışlar donuk. Bu da demiş:

- Götürün beni te bu suyun boyundan.

Giderlär bunnar ölä, nicä demiş bu. Açan etişerlär suyun boyuna, Pepeleşka demiş onnara:

- Ha, gidiniz siz. Bän kalcam birazçık geeridä. Korkmın, bän etişçäm geeridän sizi. Bunnar stämeerlär braama bunu kaçmasın deeni. Ama bu hızlı çıkarêr **bılaz** kılı da deer:

- Kardaşlık, tä buldular beni. Gelmişlär bana da aldılar beni.

Geler beegir. Da deer:

- Korkma. Yapıcız hepsini ne padişaa isteer sendän.

Genä girer çocuk saa kulanaa da çıkêr sol kulaandan. Olêr genä bir çocuk hem beegir käämil. Da öbürlernä deer:

- Hadi, giceyz şindi padişaaaya.

Gidee bu da taa uzaktan uçêr dokuzuncu kata. Açan etişee batuları, demişlär ona:

- Ee, nerdän biz çıkardık bunu, va? Küllär içindän, vatrada çıkardık onu, va.
- Neçin, ba? Ölä gözäl adam olêê orda. Şindi da çak bulutlarda.

İi, bu sölämee bişey. Da neçin o küllär içindä solumuş. İ hay, sölämee bu bişeycik. Da padişaa dee ölä:

- Gicän şindi evä beegirlän. Yapçan sizdän banadan altın köprü. A köprülär üstündä läüzım olsun altın direkklär. Onnarın üstündä altın çiçeklär üstündä – altın kuşlar ötüşsün bana. Ozaman bän sana kızımı vercäm.

Bu çocuk kahrılanmış pek. Ha, gitmiş çocuk beegirä.

Näbıcız? Alcêk padişaa benim canımı. Yapmasam, padişaa alcek başımı. Deycek bana: “Sän aldın gülmäa benim kızımı”.

Ölä zeer. Kendisi mathaya-fukaaredän fukareya, ama etişmiş padişaaala, gitmiş ona. Padişaa onu yok etçek. Beegir annamış bu işi da demiş:

- Hiç korkma. Sabaaydan hepsi olcek hazır.

Açan padişaa yatmış o gecä, da kalkmış, görmüş – onun evindä altın köprü, altın direkcli da üstündä – altın fidannar, çiçeklär. Onnarın da üstündä – altın kuşlar da. Padişaa demiş:

- Mêy, nesoy iş bu? Ya, söyleyin gelsin o çocuk evdän bu köprü üstündän bırıydan.

Çıkêê çocuk da gidee o royba beegirlän o köprü üstündän. Açan gider royba beegirlän ona, padişaaaya kalkêrlar cenklär neçin deeni yoksul adamın çocuyna kızını vermiş. Padişaa demiş:

- Ne var kolayı bän yapım?

Küllük Pepeleşkası da demiş padişaaaya:

- Neçin, baka? Bän da yardım etçäm. Hiç korkma. Bän gicäm senin önnä sora.

Gidee çocuk, çıkarêr o bitkinci beegirin kılımı da deer:

- Hey, nerdä benim o kara beegirim, ani hepsindän isläadi.

Peydalanmış beegir da demiş:

- Neyu, neyu?

- Kalkêrlar bobaya cengä neçin deeni bân aldım onun kızını.

- Sölä ona hiç korkmasın. Cenk kendi kıyıcek onnarı hepsiciyni. Biçecek onnarı. Na, sana te bu kılıcı.

Da beegir vermiş çocaa bir kılıç. Bu beegirlän etişenni kıyêê, etişenni kıyêê. Ama çocuun da parmaa kesiler. Küçük parmaa. Padişaa da görmüş da demiş:

- Mây, kim benim askerimdä bölä kıyak? Kim ölä pek keskin kıyêê askeri? Nesoy asker bu bölä? Ölä pek girgin beegiri var. Bân görmedim askerimdä bölä iş, bölä beegir. Ya çaarın onu bana.

Da padişaa baalamış çocuun parmaanı. Da demiş:

- Kim bu çocuk?

Osa o kendi bilee, ani bu onun güveesi. Güveesi gitti ona, ama açan cenktä o kaavi beegirlän, asker rubasınnan giimni – fit başka adam. Bunnar hepsini kıymışlar, nekaa kalmış bunnara cenk. Sade kara leş hem garga uçarmış hererdä. Şindi bu açan gelee, padişaa demiş:

- Eh, vardı bir saldadın pek keskindi. Hepsinin kavalarnı yukarda uçurtturudu. Käämil bir askerim vardı. Baaladım bir basma onun parmaana.

Çocuk taa biraz geç gelmiş evä. Gelmiş, diişmiş rubalarnı. Açan padişaa bakmış: hep ölä parmaa baalı nicä baalamış o. Açan padişaa bakmış ona o hep ölä nicä o çocuk. Da pinmiş kata, ama diil asker rubasınnan. Ama onun basması neçin onda baalı? Padişaa da annadêr kızına hem karısına, ani bukaa keskin saldadı var onun. Demiş:

- Bân yok nicä tanımım onu. Bân baaladım basmamnan onun kesik parmaanı.

Da içeri girer çocuk. Da o tanêê basmayı. Onun, padişayın, basması çocuun parmaanda baalı. Padişaya kan dökmüş. Çıkma vatrada, ama bölä girgin olsun o. Da padişaa alêê onu da bu Küllük Pepeleşkası olmuş büyük padişaa.

Masal da bitee.

**Masalı annattı Sarandi M. İ., gagauzka
Avdarma küündän, Komrat rayonu
Yazdı Durbaylo M. A. 1976-da.**

№4 AAMACIK HEM YABAN HERGELESİ

(Дурачок и Дикие Коня)

Üç kardaş varmış. Kırdı varmış ekili bir pay darı. Giderlär beklemää. Biri bir gecä gider, biri da bir gecä gider. Birini da ... aamak kullanêrlar. Da o däärmış anasına:

- Yapın bana bir pita da bän gicäm darıyı beklemää.

Öbürlär da däärmışlär buna:

- Biz gideriz da yaban beegirlerindän kurtaramêrız darıyı da sän kurtarcan.

- Kurtarcan, ba.

Şindi bunnar sayêr, ani o aamak da kurtaramıycek darıyı deeni. Saymêêrlar onu hiç. Ama bu alêr başını da gider o darıya da piner fidana. Geler o üç hergelä, yaban hergeleleri. Biri balan, biri royba, biri da kara. Gelerlär o fidana. Kaşınêrlar o fidana. Da bu çocuk atlêêr ilkin kara beegirä. Bu kaçêr-kaçêr, şansoram düşürämeer bu aama. Da beegir demiş ona:

- Ne isteersin?

- Ne isteerim mi? Bana – bir baaşış, ani siz topladınız bizim darıyı.

- Yolasın benim elemdän bir kıl. Nezaman sana lăázım olcek, bän sana gicäm.

Bu yolêr bir kıl elesindän. Da koyêr koynusuna. Gider sabaalin evä. Da sormuşlar ona:

- Ne va? Nicä?

- Ne? Bän kolladım.

- Nesoy kolladım? Biz koolayamêrız da sän koolamışın.

Ertesi günü genä demiş batūsuna:

- Bän da gicäm. Gicäm daarıyı beklemää. Bän koolıycam.

Açan gider bu, genä o fidana piner, o zerdeli fidana. Geler genä beegirlär da kaşınêrlar o fidana. Bu da atlêêr bir sura beegirä, piner atlı. Beegir kaçêr-kaçêr da düşüner onu. Da deer:

- Naşı isteersin bendän?

- Naşı isteersim sendän mi? Sän ödä benim darımı, ani bän ektim.

- Yol benim elemdän bir kıl. Nezaman bän sana lăázım olcam, bän sana gelcäm.

Hadi yolêr o bir kıl. Çocuk koyêr koynusuna da gelir evä. Şindi, ertesi avşam naşı yapsın? Genä batūsuna demiş:

- Bän genä gicäm.

- Git.

Açan bu gider darıya, gelir o hergelä genä. Atlêr bu bir royba beegirä. Beegir da kaçêr-kaçêr. Naşı yapsın da şansoram düşürämeer onu. Da demiş:

- Yol benim bir kılımı boynumdan. Da açan bän sana lăázım olcam, bän sana gicäm.

Şindi padişaa everer kızını. Şansoraciim, angısını geçicek, padişaa vericek ona kızını. Şindi bu iki kardaş pinerlär begirlernä. Varmış iki toyan beegirleri. Bu da aamak olan piner horoza. Etişerlär köprünün başına. Varmış yolda bir köprü. Da şindi utanêrlar bunnan. Utanêrlar horozda deeni. Da deerlär:

- Mây, dön geeri ba. Utandırêrsın bizi.

Yok, bu dönmeer. Alêr horozu da gider yarışa. Alcêk padişaaın kızını. Etiştiylän köprüyâ, köprünün o başına urêr ona bir şamar batūları. Açan urêrlar, o brakêr horozu da horoz gider evä. Bu gelir o fidana, sallêêr kara beegirin kılımı. O beegir gelir. Getirer çocaa ruba. Beegir islää, toyan. Bu aamacık gider yarışa. Da etişip beegiri, geçer. Etişip beegiri, geçer. Çocukları hepsini geçer. Piner padişahın kızına taa üçüncü kata beegirlän. Padişaa da çıkêr, bakêr nesoy bu çocuk. Çünküm, şansora vericek kızını, e. Alêr padişaa o çocu içeri da

verer ona **kızını** altın üzünü.

Ay geçer. Şindi ikinci yarış çekeder. Genä bu alêr bir sopa. Batuları genä piner beegirä, yıkanêrlar, paklanêrlar. Bu da sopa üstündä geler köprü başına. Batuları deer ona:

- Dön geeri, va. Sän utandırêrsın bizi, va.

Da urêrlar ona bir peşkir. Bu brakêr o sopıyı köprünün başında. Geler o fidana, alêr o sura beegirin kılını. Geler bir beegir. Da bu çocuk – genä bir kat ruba. Gözäl – yanêr üstündä. O beegir da pek gözäl – yanêr. Çekeder yarışa. Da etişenni – geçer. Etişenni – geçer. Gitti dooru ikinci kata. Padişaa çıkêr genä, görer çocu, ani alıcêk bu kızı. Verer kız altın bleziyni ona. İner çocuk da elleşer. Ama batuları sanmêêr bu çocaa. O küllär üstündä oynaarmış. Padişaa çekeder ardına sormaa kim o. Ardını aarêr. Nesoy bu çocuk, ani hiç gelmeer kızın ardına.

Şindi üçüncü yarışa giderlär genä. Bu alêr eşää. Etişer o köprünün başına. Batuları genä deer buna:

- Dön geeri ba, utandırma bizi.

Büük batısu urêr ona bir tatarnik. Da deer:

- Mây, dön geeri ba.

Bu alêr da döner. Alêr da geler fidana. Sallêêr royba beegiri kılını. Geler o beegir. Da giiner bu çocuk da gider yarışa. Etişenni geçer, etişenni geçer. Baarırmişlar buna:

- Mây, nesoy küüyü dän sän, ba?

- Bän Tatar küüyündän.

Gider da elleşer kızlan, padişaaalan. Alêr altın saadını. Padişaa biler, ani bu onun güveesi.

Geçer bir parça vakıt. Padişaa deer:

- Neçin bu gelmeer almaa kızı?

Zeer. Padişaa düşüner pek. Şindi aarêrlar **evdän evä**. Aarêrlar şansoricaam kimdä bulcêklar altın üzüü, altın blezii hem altın saadı. Şindi açan etişerlär bu üç kardaşa, bunu da aamak kullanêrlar, bakmışlar onnarda da. Yok bişey. Ama padişaaayın adamı däärmış:

- Ya, gidin da söliin o da gelsin. Bekim onda taa sora sa.

Bunnar da demiş:

- Ya, nâpmaa söyleyciz ona? O – aamak. Te bu forma pindi sopaya, eşää, horoza.

Ama bu padişaa adamnarı alêrlar onu küllüktän da getirerlär. Baksalar – koynusunda altın saat, üzük, blezik. İi, bırda var büük iş. İi, padişaa nicä nestetsin da ayırmasın. Şansoram – o. Aamak-ne-aamak. Ölä buldular Kül Pepeleşkasında o baaşışleri. Şansora verer padişaa kızını ona. Alêr padişaa onu giidirer. Şindi naşı yapsın bu. Bu adamnar nevoyada. Kaçırđı padişaa kızını buna. Bu istämeer yaşamaa. A naşı yapçıs? Da padişaa alêr kızı. Alêr kızı. Bunu bulmuşlar küllüktä deeni. Var mı nicä o versin kızını buna o küllüktän? Da bu aamak deer padişaaaya:

- Benim var kırdä bir bordeyim. Gicäm orıyı da yaşıycam orda.

- İi, bän var mı nicä veriim kızımı bordeyâ, e? Yok nicä. Yok nicä bän veriim kızımı bordeyâ kırdä-bayırdä dursun.

Padişaaayın kızı var mı nicä yaşasın kırdä bordeydä Da padişaa demiş:

- Yok nicä bän veriim orıyı kızımı bordeyâ.

Naşı yapıcek padişaa? Ama vermiş lafını, şindi yok nâpsın.

- Gidicän da yaşıycan onnan ölä nicä var.

Masal bukaa.

Masalı annattı İvanova Praskovya F.

Caltay küüyündän

Yazdı Durbaylo M. A. 1976-da.

№5 KISIRAK OOLU

(Сын Кобылы)

Varmış bir Kısırak oolu. Gider daaya avıya. Açıan gider karşı gelir Çevrennän. Bu Çevren deer ona:

- Hee, kısırak oolu, ne kuvedin var senin, ba? Kurt-kuş gezmeer birda da sän gelmişin.

- Ne kuvedim var? On türlü manda derisindän var bir kamçım. Urduuynan, canım çıkêr. İi, senin?

Da bu urmuş ona. Aceer, ama alêr bunu. Onun taa kuvedi gelmeer. Da sorêr buna:

- İ, senin ne kuvedin, e?

- Ne kuvedim mi? Saa taşı sıkêrım da ondan yaşêêrım. Onunna yaşêêrım.

Osa bu sıkırmış yımirtıyı da suyu çıkarmış. Gider bu taa ötää. Karşı gelmiş Ekin etlän.

Demiş buna:

- Ee, Kısırak Oolu, kurt-kuş gezmeer birda, sade sän. Ne kuvedin var?

- Ne kuvedim mi var? On türlü manda derisindän bir kamçım var. Uurduulan, canın çıkêr. Senin?

- Bän da soba gibi aacı çıkarêrım köklän da çatı örüerim.

Osa alırmış eşil yaprak bireri da sıkırmış.

- Ha, kardaş olalım.

- Hadi.

Olêrlar bunnar kardaş. Gezä-gidä etişerlär bir kuhneyä. Orda bir kızçaaz imää yapêr. Onnar üç kız, ama biri imää yapêr. Da bunnar ikisi gider avıya, birisi da evdä kalêr. O kızçaaz da imää yapêê. Gözäl bir kız.

Üülen zaman gelir Dev. Ama bu olannar birda. Da kız deer:

- Saklan, zerä bizi zeetliyecek, seni da iyecek.

Geler Dev üülendä. İi, bunnar saklanêr. Dev demiş kıza:

- Ey, ey, birda kurt-kuş gezmeer, kim var birda?

Da Dev sorêr Çevrenä:

- Senin ne kuvedin var?

- Saa taşı sıkêrım da onu üvleerim.

Da bunnar çekeder güreşä. Da güreş çekederlär. Bu urêr onu da öldürer. Dev gitmiş kız da aalêêr-aalêêr. Da kız demiş:

- Tä yaarın gelicek genä bizi zeetliyecek, sizi da iyecek.

Çevrenka da demiş:

- Korkma, bän kalıcam.

Ertesi günü kalêr o. Dev gelir. Geler üülen zamana şansora. Geler Dev. Yıraftan açan bir keret baarêr:

- Ee, ne kuvedin var senin?

- Ne kuvedim? **Sora gibi** aacı çıkarêrım da çatı yapêrım.

Çekederlär güreşmää. Dev öldürer bunu da. Yok olêr o. Kalêr saade Kısırak Oolu. Da sabıulan genä o kızlar aalêêr. Üülen zaman genä gelir Dev. Kızlar demiş:

- Saklan, zerä Dev bizi zeetliyecek, seni da iyecek.

- Korkmın.

Bir da Dev baarêr:

- Hey, Kısırak Oolu, Kısırak Oolu, kurt-kuş gezmeer birda da tokma sän. Ne kuvedin

var?

- Ne kuvedim mi? On türlü manda derisindän bir kamçım var. Urdılan, canın çıkêr.

Da bu urêr. Açıan urêr, taa okadar kuvedi geler. Kuvetlener Kısırak Oolu. Çekederlär güreşmäâ. Bu urêr ona, bu – buna. Öldürer Devı. Kalêr Kısırak Oolu kendi. Kalêr o üç kızçaazlan. Da bu uyumuş. Da görer düşündä mamusunu. Geler mamusu ona. Ama o kızların da en küçüyüü olêr buna karı. Ondan gözäl yokmuş. Öbürlär da kalêr başkasına. Da bu demiş anasına:

- Mamu, yapsana bana bir iilik. Benim var iki ölü kardaşım.

Da atlêêr onun mamusu. Kaldırêr mezarı. Nicä kaldırêr bu da deer:

- Hey, kardaşım, uyudun nekaa uyudun, kalk.

Bu kalkêr:

- Hey, ne uyumuşun.

Çekeder Kısırak Oolu genä:

- Mamu, atlasana genä bir serä. Var bir dostum ölü.

Kısırak demiş:

- Atlıcam, çocuun, ama bän ölcäm.

Bu da demiş:

- Ölcän sän. Sän şansora ihtiorsın. Biz pek islää yaşadık. Biz seni geçiriciz.

İi, seslemiş anası oolunu. Atlêêr Kısırak. Da öler da. Onu geçirerlär, ama onnar diriler. Da biri almış bir kızı. Biri da almış birisini. Da bunnar yaşêêrlar islää, yapınêrlar. İi, şindi geler onnara bir kartalcık. Her yıl yavru çıkarırmış da yavrularnı yılannar iyirmiş. Da Kartal pek aalêêr. Taman yılan pinirkan imää, Kısırak oolu piner da öldürer onu. Açıan öldürer onu, napsın bu yavrucukları? Alêr da saklêêr onnarı yımirtaların kabına. Bolay anası geldiynän yapmasın bişey onnara. Açıan geler anası, seviner pek, ani yavruları var. Deer onnara:

- Sölein kim o çocuk. Kim o?

Yavrular da:

- Biz söliyciz, ama sän iyecän onu. O kurtardı bizi.

- Söleyin, imeycäm.

Söleerlär ona. Osa o pek sevinmiş. Nekadar yavru çıkarırmış o hep büüdämäärmış. Da şindi giderlär öbür dünneya. Gezerlär-gezerlär orda. Şansora bıkmışlar orda gezmäâ. Çıkarmaa deeni bulêrlar kırk pudluk çatı da çıkçıklar bu dünneyä. Açıan şansora baalêrlar kızları, çıkarêrlar ilkin onnarı. O Kısırak Oolun da karısı sa bilgiçmiş. Da demiş ona:

- Sän kalcan bitkiyâ, ama baalama kendini. Baalayasın bir taş da durasın bir tarafta. Göräsin, nicä kesiceklär çatıyı.

Çıkarêrlar karıları. Sora baalêrlar kendi karısını. Kısırak Oolu da kalêr yalnız. Baalêr bir taş da olêr bir tarafa. Salladıkça, salverer. Etiştıylän deliin aazına keserlär çatıyı. Bu taş düşer geeri. Da kalêr Kısırak Oolu orda yalnız. Bırda uşakları, karısı da kalêr yalnız. Bu karıyı koymuşlar domuzçu, hergeleci, sırtmaç.

Ama bu kartalın da varmış pek büyük sevinmeli. Açıan Kısırak Oolu kalêr yalnız, gider bir sızıntıya. O sızıntıdan da alarmış bütün küüyü su. Ama lăázımmış bir can vermää. Da raz geler o günü padişayın kızı gitsin. Annamış bu işi o da. Ama kız annaşmış, ani çingenä oolu kurtarcek bu kızı. Kız da hem gider, hem aalêêr, hem gider hem aalêêr. Bu Kısırak Oolu:

- Bitlesänä benim başımı.

Kız alêr da bitleer onun başını. Bırda, görer geler Dev. Çekeder aalamaa, aalêêr taa pek. Düşer onun yaşı çocuun kulaana.

Kalkêr Kısırak Oolu da sorêr:

- Ne aalêrsın?
- Ne aalêrım mı? Tâ geler Dev. Seni iyecek beni da zeetliyecek.
- Ne kuvedi onun var?
- Ne kuvedi? Te bu çöşmeyi kaldırêr belâdan.
- Korkma. Beklä.

Geler Dev da urêr çocaa. Battırmış topaadan. Açıan çocuk urêr, battırêr belâdan. Da ayırêr onun kavasını. Kız kurtulêr da gider evä. Açıan gidee evä, padişaa seviner pek. Onun kızı kurtulmuş. Çingenä da gider. Da deer padişaaaya:

- Bân kurtardım senin kızını.

Kız aalêêr da deer:

- Diil bu. Bir yabancı çocuk kurtardı beni.
- Yapçam bir bal da nekadardır var yabancı insan çaaracam. Gelecek o da. Bân tanıycam kim kurtardı beni, - deer kız.

Ama açıan bitläardı kız onun başını, baaladı ona altın üzünü. Da bu bilmâzdi, ani kızın altın üzüyü onun saçlarında.

Yapêr padişaa bal. Da padişaa çaarêr hepsini. Geçmişlär her bir kurtedän. Her bir küüylerdän gitmişlär bala. Ama bu yok. Da açıan gelir da çıkarêr kalpaanı, kız görer altın üzük başında. Da deer bobasına:

- Te bu kurtardı beni.

Da padişaa verer ona kızını. Ama bu padişahlı isteer. Deer:

- İstâmeerim kızını. Bân isteerim çıkmaa üzä.
- Naşı lâázım sana?
- Otuz fıçı şarap hem irmi ayvan güüdesi.

Padişaa verer izin birdän. Keserlär hazırlêrlar bu işleri. Da bu gider. Götürer deläâ onnarı. Açıan gider deläâ, kartal durêr deliın yanında. Deer kartal ona:

- Bân salladıkça çatıyı, sän salver hem ver imäâ.

Şindi bunnar çıkçêklar bu dünneyä. İi, gider bunnar. Şansoram yakın deläâ bitmiş yaanı. Kısırak Oolu alêr da keser bir parça yaanı geeridän. Da kartal yutêr onu. Da tutêr biraz aazında. Tanımış kartal ne iş var. Açıan çıkmışlar üzä, kartal:

- Ha, git şindi, - demiş buna.
- Nesoy gicäm, açıan benim ayaam yok.
- Haa, şindi mi tanıdın, ani ayak paalı.

Da kartal yudêr-kusêr, yudêr-kusêr, yudêr-kusêr bu çocu da okadar gözäl olêr, taa okadar kaavi olêr. El verer kartala da bu geeri gider, çocuk da ileri. Kartal pek sevinmiş, zerä okadar vakit o yavru çıkarırmış da hep yılannar iyirmiş. Ama bu kurtarmış onnarı.

İi, gelir bu Kısırak oolu ana erlerä. Etişer bir süre hayvana. Da sorêr o kişiya, ani yakında varmış:

- Kimin bu hayvannar ba, çocuk?
 - Ferecan merectliin hem getanın.
 - Hee, Allaa verir da benim olur.
 - Olur-olurmuş. Al sän da moçugıyı sırtına da sendä dâ olur.
- Kısırak Oolu gitmiş taa ötää. Baksa hergelä otlêêr. Sorêr:
- Hee, kimin bu hergelä ba, çocuk?
 - Senin getanın hem neet-neetin.

- Hee, Allaa verir, benim olur.

- Olur-olurmuş. Moçugıyı al sırtına da sendä da olur.

Kısırak Oolu gider domuzlara. Açıan gider, karısı orda. Gider kaçarak bu uşaklar aç. Da onnarın biri gider anasına. Deer:

- Mamu, geldi bir dădu da deer, ani Allaa verciymiş da onun olciymiş hergelä da, hayvannar da.

Ölä baarırkana, bu lafeder:

- Efendi kat, endikat karsı.

- Haydi, nerdä haygır sän lafa durêrsın?

Da bunnar çekederlär gelmää buna karşı. Açıan bakêrlar – bu.

- Ee, hey, kardaş, bän anamı öldürdüm sizin için, va. Çıkarttım sizi haydınlık dünneyä da siz büün karımı domuzçu koymuşunuz, uşaklarmı da sırtmaç kullanêrsınız.

Da bu alêr karısını, uşaklarını. Onnar da kalêr domuzçu hem hergeleci.

Masal da biter.

Masalı annattı Sırf E.İ., 43 yaşında

Kiriet küüyündän

Yazdı Durbayllo M.A. 1971-dä

BÖLÜM IX
РАЗДЕЛ IX

**YABANI AŞIN TÜRKLERİN EPONİMİ,
ANGISI KALMIŞ GAGAUZLARIN EPOSUNDA**

Эпоним «Волк Ашинских тюрок»

AŞIN TÜRKLERİN EPONİMİ – YABANI

№1 BOZ YABANI HEM ÇOCUK

(Серый Волк и парень)

Varmış bir adamın iki çocu. Da demiş adam:

- Şansora бүүдүнүз, var nicä gidäsiniz da bakasınız kendinizä kız. Kimi beeneciyniz, onu da alasınız.

Bunnar pinerlər beegirlerä atlı. Ama batüsu demiş kardaşına:

- Sän gicän saa tarafa, a bän da – sol tarafa. Ačan yol kapancek çatıraa, siz alcıynız sol tarafına yolu. Bän da – saa tarafına. Sän bak nicä gicän. Etiştiylän o çatıraa, gidä-gidä atlı beegirlän, görcän bir tabla. Da yazêr: “Kim gicek saa tarafına, onu iyecek boz yabani beegirlän. A kim gicek sol tarafa, gicek dooru kismetä”.

Gidee batüsu sol tarafına. Bulêr kismet. Evlener, alêr adamın bir kızını. Taa girirkana küüyä bu adam yaşaarmış. Evlener bu. Olêr boyar, zenginner, yaşêêr.

Ama bu kardaşı hiç gelmeer ona. Yazmêe ne kihât, ne selâm bişey. Da bunun aklısına geler, ani bu gitti o yola, nerdä yabani.

- Ee, idi onu yabani. Beegiri da onu idi. Çocuk da idi.

A bu kardaşı gider o yola, nerdä yabani. Da açan karşı gelir yabani, iyer çocuun beygirini. Da yabani düşüner:

- Ee, nääni var nicä gitsin bu yayan? Okaa pek uzak yol.

Ama çocuk gider yayan. Da gider yabani ardına. Etişer yabani bunu da deer ona:

- Bän beegiri idim, ama sana canım acıdı. Pin atlı bana da bän götürücäm seni nääni isteersin.

İi, götürer yabani onu. Ama yolda olmuş laf bir boyar için, gider bunnar ona. Boyar demiş:

- Bän vercäm sana kızımı, ama git te komuşu boyarda var büyük kurtelär. Orda var bir altın kuş. Al ondan bir tüü da getir bana. Sora bän vercäm sana kızımı.

Çocuk döner gerei yabaniya. Da yabani deer:

- Ne dedi? O ne istedi?

- Ne? Getiriim altın kuşun tüüyündän. Komuşu boyarın kurtelerindä varmış bir altın kuş.

- O kuşa hiç yok nicä diimä. O kuşa taa yok diän. O kuşa taa diydiylän, çekeder uçmaa da onun çannarı işidiler hererdän. Boyar duecek, kaldırcek bekçileri. Hepsi duycêk. Ama ne yapmaa? Tâ na te bu çuvalı bendän. Etiştiylän orıyı, kuşu bütünnä koy çuval içinä. Da sık onu pek sallanmasın. A bän durcam tokatta. Bän gördüylän zoru, gicäm. Çaar beni da bän gicäm.

Gidee çocuk enikunuca. Ama Yabani da hep ardına gider, kollêêr çocu. Gider bu başçeya, piner o aaca da sarêr pek hızlı o kuşun kavasını. Sıkêr sallanmasın çannarı. Tutmuş kuşu o çocuk. Sarmış onu da sıkmış. Ačan gitmiş Yabaniya, bu sormuş:

- Näptin, ba? Duymadılar mı?

Ama çocuk çıkarkana, ilişmiş tikenni telä da taa ardına duymuşlar. Ama Yabani pek hızlı gitmiş çocaa da çıraklar etiştirmemiş, da Yabaniya sokulmamışlar. Pinmiş bu çocuk Yabaniya da gitmişlär. Boyar sevinmiş pek, ani tuttular kuşu. Da demiş:

- Şindi bu işi sän yaptın. Ama, ani kuşu getirdin, ani o boyardan kaptın kuşu, tâ bän da

senin kafanı alıcam. Ama getirisan bana taa bir iş, kalcan diri. Tâ ne var. Vilan padişaaada var bir beeygir. Onun var bir kantırması. Aazından hiç almêê – o altın. Ama o beeygiri da asker beklee. Getirisan o beegirin kantırmasını bana, sora biz ikimiz annaşıciyz seninnân.

Gidee o çocuk o padişaya. Annaşêr Yabancıyan, ani o lafa tutêcek askeri. Ölä da yapêr bunnar. Yabancı lafedee askerlân. Da gidee o saldatlar kendileri çıkarêr kantırmayı. Vererlâr bu çocaa. Verer o çocuk onnara biraz para. Yabancı lafetmiş saldatlarlan, bezbelli. Kim işitmiş Yabancı lafetsin? Da ölä-bölâ vererlâr askerâ para. Alêrlar kantırmayı da götürerlâr kantırmayı o boyara. Ačan getirerlâr kantırmayı, o demiş:

- Raz senin var pek büyük kuvedin, raz sän kantırmayı da getirdin bana, hadi şindi gidin da soyun te o lavkıyı da. Getirin bana varlıkları.

Bir büyük lavka varmış onnara yakın. Çıkêr çocuk Yabancıya da:

- Şansora bu boyar kafamı alcek. Şindi söledi, ani yapım bölâ bir iş. Can verciydim onun lafindan. Soyumışın şindi da lavkıyı te orda.

- Ha, biz onu koyêrız da iyeriz. Da o olmaycek hiç. Bän seni kurtardım, kurtarıcam şindi da. Raz bän seni kıyamadım da sän yayan gelâsin, bän seni kurtarcam şindi da.

Çocuk düşündü. Zerâ bakasına lâázım götürsün hep okaa bir kız. Bak bakası onnarı yolladı gelin aarasınnar. Ama öbür kardaşlar, ani çıktıydılar evdân, geeri döndü. O yalnız gitti, geeri döndü. O da buldu bir evdâ boyar kızı. İlkin verdi ona, sora da aldı geeri onu. Çocuk oldu gülüntü. Aldı da kırlattı boyar onu. Da bu çocuk kayıl oldu boyarın lafına. Da şindi giderlâr o lavkaya. Ne varsa orda? İi, ne var alêrlar. Getirerlâr büyük işlâr. Da boyar demiş:

- Raz sän lavkaya da girdin, bän sana vercäm kızımı. Ama iki yıldan sora gelcän bana yaşamaa. Sän raz lavkaya da girdin, sän yapıcan bana cengi da. Cenk da edicän bana.

İi, vermiş bu çocaa kızını. Vermiş ona yola deeni imää da. Pinmişlâr ikisi da Boz Yabancıya. Giderlâr bunnar. Ačan etişerlâr onnarın küüyün kenarına, da baalar başında, yol boyunda varmış bir büyük aaç. Yabancı demiş:

- Aa, ötää dooru bän sizinnân gitmiycäm. Ama sän bak uyuklayamayasın, zerâ etişcek senin kardaşın geeridân. Sän uyuklaan, zerâ yorgunsun, hiç uyumadın kaç gecä. Etişicek seni kardaşın geridân da kescek seni. Alcek sendân gelini da deyecek bobanıza: “Bunu bän aldım. Bän buldum, diil batün, bän kazandım”.

Yabancı, dönüp, gider geeri. Çocuk sa yorgun. Okadar vakıt hiç uyumamış ne gecä, ne gündüz. Gündüz gezäärdi başka erdä. Gidärdi çalmaa, boyarın önünâ çıkmaa. Da o yoruldu pek. Da şindi yolda yatmış kızın kucaana da demiş kızı:

- Bitlä başımı. Bitlä birazçık başımı.

Kız çeketmiş bitlemää da çocuk uyuklamış. A Boz Yabancı biler şansora bu işi. Da Boz Yabancı dönmüş geeri. Bu vakıt bunnara geler o çocuun kardaşı. Gelmiş, selâm vermiş o kızı. Demiş:

- Ne dinnendirermisin çocuynu?

- Dinnendiririm, zerâ o hiç uyumadı.

Bu erif da hiç bir lafsız yaklaşmış kardaşına da saplamış onu.

- Neçin sän bölâ yaptın? O nekaa kaçındı beni elâ geçirincäk.

- Hep okaa bizim bobaya gelin olcan.

Almış bu kızı da gitmiş. A Yabancı iki gündän sora geler bırıyı. Ačan geler, çocuk ölü. Ama Yabancı biler bu işi. Alêr Yabancı su diriltmää deyni, alêr su kannı toplasın deyni. Ona çocuk lâázım. Getirer bu da yaalêêr onu islää. Alêr bir basma, siler onu. Uvêê onu da çocuk

uyanêê. O da demiş:

- Ee, kardaşlık, ne uyumuşum bân, va. Kemiklerim te ölä sansın eridi. Bana geldi damarlarım da uyudu, şansora ölä zordu, ani ayakça uyaardım.

- Uyumuştun sän heptenâ, ama sän dua et bana, ani bân duydum vakıtlan. Batün yoktu nası öldürmesin seni. Zerä onu kuudular. Batün yoktu nası öldürmesin seni. Zerä onu kuudular ordan, nereyi gitti o. O yollandırdı seni bu yola, nerdän yabancı iyeciydi seni hem beeygirini. Onnar sandı, ani sän kaybelcän. Onun sa beeygirini imedi kimsey, o gitti ileri dooru. Ama şindi kalk, zerä o olmalı getirdi kızı bobanıza.

Alêr bu çocuk sokaanı. Diriltti onu Yabancı şansoram. Da bu deer çocaa:

- Bak olêr karannık. Pin bana atlı da götürücäm seni sizin tokadın yanınakadar. Da çıkmasınar sana karşı da öldürmesinnär seni enidän.

Gider bunnar. Yabancı durêr tokatta. Çocuk da açêr kapuları da girer. Ačan kız görer çocu, kaynatasına deer:

- Baka, bu senin çocuun mu? Bân bilmeem, ama tä kim beni kazandı. Ona verdi beni bubam. O nekaa izmet etti bizim bakaya, sän bilmeersin. O nicä geldi, avtalarlan hiç durmadı. Baka onu pek çok gezdirdi. Ama tutıydılar onu askerlär, açan gitmişti altın kuşu hem kantırmayı getirmää. Öldürdüydülär onu. Urdıydılar. O gecä-gündüz uyumadı. Bubamın dediydi yaptı. Tä ne birda bu. Nicä seväärsän-sev senin oolunu, tut onu, urat onu – o senin. Ama te o oolun öldürdü bunu, kendi kardaşını. Öldürmäsän sän onu, biz öldürceyiz onu ikimiz. O neçin öldürdü kendi kardaşını? Beni da savaştı almaa kendinä yaşamaa deyni.

İi, bobası naşi deer?

- Bân hiç karışmêêrım sizä. Onnar ikisi isteerlär gitmää. Ačan etişerlär o dirää, bân söledim, ani orda var bir yazı. Sol tarafa aldıynan, onu iyecek yabancı. Ama kim gicek saa tarafa, o gicek kısmetä. A ne olcêk yolda bân bilmärdim. Yoktum onnarlan. Yapın nicä seväärsiniz.

Kız da deer kaynatasına:

- Sendä, e var aucu tüfää? Ver bana, hiç düşünmeerim bân bişey. A şindi olunuz hepsiniz bir tarafa da görünüz naşi bân yapıcam. Dayan te o aaca. Da dur uz. Bak bana. Naşi sän yaptın, bân da onu sana yapıcam. Da sän nicä sevindirdin kendi kardaşını, bân seni ölä sevindircäm.

Bu urêr o erifi. Götürerlär onu bir çukur içinä da gömerlär. Da masal biter.

Masalı annattı Sarandi M. İ.
Avdarma küüyündän
Yazdı Durbaylo M.A. 1976-da.

№2 ALTIN KUŞ, YABANI HEM ÇOCUK

(Золотая Птица, Волк и юноша)

Varmış bir dādu. Onun da varmış üç oolu. Dadanêr bir kuş onnarın levalarına. Almaları iyer. Şangiret, dādu annamış bu işi.

- Mēy, nābıcnız, ba? Bakın da tutun o kuşu. Nābıcnız ne edicinciz, ama tutun onu, - demiş dādu oollarna.

Gider onun o büyük çocu beklemää. Gider levalaya bekleer onu. Ölä-bölä nesteder, ama tutamêr. Kuş sa uçmuş-gelmiş, imiş o nekaa da bozmuş. Yok, bu tutamamış.

Ertesi avşam gider ortancası. Orta çocu gider. O da durêr, bekle nicä o biler. Sabaa yakın o uyêr. Da kuş gelip, iyer nekaa iyer, bozêr da çok. Da gider genä. Şindi açan sorêr dādu nāptı bu, o deer, ani görmemiş kuşu. Beki da vardı, ama görmemiş onu.

Açan işidee bu lafi küçük oolu, deer bakasına:

- Gidiim bān, ba.

İi, evdā bunu da pek saymaazmışlar. Ama bobası kayıl olmuş. Açan gider o, küçük ne küçük, ama pek şalvermiş da. Gittiylān, yatmış bu. Yatêr da uyêr. Ama sabaa karşı uyanêr bu. Açan bakêr, gelir bir aydınnık dooru acaa. Yaklaşêr da konêr bir kuş. Da bu çocuk savaşêr tutmaa, da raz gelmiş kanadına. Tutmuş kanadından. Da kuş fırlaya yukarı, bunun elindā kalmış tüüyü. Alêr bu çocuk o tüüyü. Da gelir orıyı sabaalin boba.

- Nāptın, ba? Tuttun mu?

- Tuttum bān, ama koptu tüüyü da kaçırdım kuşu.

- Ha, evä. Annaşecız evdā.

İi ha, agaları kalkêr buna. Da şindi annaşêrlar gitsinnär aaramaa kuşu. Giceykana, bu küçük ool göstermiş onnara o kuşun tüüyünü. Tüüyü güzäl ölä, ani aydınnanmış içersi onu açtıylan. Bunnar annamışlar, ani kuş da pek güzäl. İi, hey, alêrlar onnar yolları gitmää. Gider üçü da. Pinerlär birär beegirä da giderlär. Açan giderlär, etişerlär ölä bir çatıraa, bir çatırık yola. Orda da var üç yol gider. Ama bu yollar hatalı. Bir yola gicān – beegirä da islää, adama da islää. Bir yolda da – adama islää, beeygirä diil islää. A birindä, ani gider yan, adama da ayırsız, beeygirä da ayırsız. Da açan çekederlär ayırmaa kendinä yol, bu küçük olan gider o yoldan, neredä adama da beeygirä da ayırsız.

Gidärkän çocuk bu yolda, çıkêr ona bir yabanı. Da deer ona:

- Bey çocuk, bān iyecam seni, ba.

- İ.

Atlêr bu çocuk erä. Da yabanı iyer beegiri. Nekaa imiş-imiş, doymuş bu. Da şindi tok karna sormuş:

- Ne gezersin sän?

- Bir kuş iyirdi bizim almaları da aarêrlar onu.

- Ha, bān götürçäm seni orıyı, o kuşa. Ama sän almayasın onu yuvasınnan, zerä alırsan yuvasınnan, tutêcklar seni. Ama alasın pak kuşu.

Açan gider orıyı, yabanı gösterer:

- Gir te bırıyı. Da git tä bırdan. Sabaa karşı, açan insan uyêr, sän al.

Gider bu. Açan baksa – kuş da güzäl, ama yuvası taa da güzäl. Da bu alêr yuviylan. Aldıynan yuviylan, onu tutêrlar. Çıkêrlar da tutêrlar bunu. Ona sorêrlar:

- Neçin sän bu kuşu aldın?

- Neçin? Dadandı bizim başçeya da bozdu te bukadar alma.

-Tä, biz verciyz onu sana. Ama sän git da filan erdä var bir beeygir. Açan getircän onu, ozaman vericiz bu kuşu sana.

Geler bu çocuk geeri boş. Yabanı sorêr:

- Ne, ba? Bän dedim sana, ani almayasın yuvasınnan. Ani seni tutêcêklar seni. Şindi ne dedilär sana?

- Dedilär, ani varmış bir beeygir. Getiriim o beygiri da verciymişlär o kuşu.

- Haydi, bän orıyı da götürücäm seni.

Götürer yabanı orıyı. Da deer çocaa:

- Git da al, ama beeygiri alasin. Al beeygiri da çık. Var nicä genä tutsunnar.

Gider bu. Açan gider, beeygir var. Gözäl bir beeygir, ama kantırması taa da gözäl. Kıyamêr braama da alêr beeygiri kantırmaylan. Alêr kantırmaylan da çıkêr. Açan baksa, gellerlär kişilär tutêrlar onu. Sorêrlar ona:

- Neçin sän aldın bu beeygiri. Kimä sän sordun?

- Neçin? Aldım, ani götüriim filan erä. Orda var bir kuş, ani bozardı bizim levadalı. Tä onun için aldım, veriim beegiri bana da vereceklär kuşu.

- Git filan erä. Orda var bir kız, getir o kızı bizä da vericiiz sana beeygiri.

Geler çocuk yabanıya. Yabanı sorêr ona:

- Neu?

- Tuttular beni. Da dedilär, ani filan erdä varmış bir kız. Getiriim onu da vereceklär bana o beeygiri.

- Ha, giceyz orıyı da.

Giderlär bunnar. Açan etişerlär, yabanı demiş:

- Dur bırda sän. Gidiim alım bän. Bän gicäm, zerä sän gidärsän, tutêcekklar genä seni.

Gider Yabanı. Çıkêr kız korkmaz gezinmää. Kapêr onu Yabanı. Çuş koyêr kızı belinä da getirer. Getirer çocaa da deer:

- Mari kız, bu çocu beenirmisin?

- İi, beenerim.

- İslää. Ama seni götürüciyiz şindi başka bir erä.

Götürecekklär, ama beegir yok. Giderlär yayan. Açan etişerlär beeygirin uuruna, Yabanı deer:

- Dur. Durun siz bırda.

Yabanı deviriler da olêr bir kız pek gözäl. Gider çocuk da götürer bu Yabanıy1-kızı orıyı nerdä kuş. Bu deer onnara:

- Bekliyin beni. Bunnara gicäm bän.

Gider bu. Çocuk da götürer onu, sansın o bir kız. Etişerlär beegirin yanına, bu genä olêr yabanı. Deviriler bir-iki kerä olêr genä ölä, nicä vardı. Da gidee, çocuk da kalêr. İi, şindi läázım beeygiri vermää. Yabanı genä deviriler biri-iki kerä da olêr beeygir. İslää, gözäl bir beeygir. Da götürer çocuk onu o kişilerä. Bunnar verer ona o kuşu. Yabanı da deer:

- Siz gidiniz orıyı, nerdä bän idim beeygiri. Orda bän bulcam sizi.

Da bu çocuk alêr o kuşu, kızı da piner beeygirä da gider. Gider orıyı, nerdä imiş o beegiri. Ama şansora karannıcak çeketmiş olmaa. Da Yabanı atêr erä bu yabancıy1. Etişeer tez bunnarı geeridän. Etiştiynän deer ona:

- Siz gidiniz. Ama olursa bir zorunuz bişey, aklınıza getiriniz beni. Da bän gelcäm.

Ama bunun o kardaşları uuramışlar bir erä karannıcak olurkan. Da raz gellerlär bu çocuun üstünä. Bunda sa kuş, o gözäl beegir. Da öldürerlär bu çocu. Alêrlar kızı, kuşu,

beegiri da giderlär. Gidärkana, kız aklına getirer o Yabanıyı. Deer:

- İi, hey, neredä bizim o Yabanı-kardaşlık?

İi, taa Yabanı orda. Ama annamış, ani bunnara oldu zor.

- Ha, tä, öldürdülär bizim çocu onun agaları.

Döner da gider o geeri. Bir garga yaklaşmış çocaa çıkarsın gözlerni deeni. Tutêr Yabanı o gargayı (yavrusunu) da bu kuş çekeder baarmaa. Geler öbür gargalar da. Da deerlär:

- Brak onu, bu yavru benim.

- Git getir bana bir yudum diri su, bir yudum da ölü su. Ozaman kolvercäm onu.

Gider bu garga da getirer Yabanıya ölä su. Da serper onun üzünä bu sudan. Çocuk diriler. O diriler da kalkêr. Uyaarak gözlerni, deer:

- Hey, näända senin o kazandın beeygirin, kuşun?

- Bän bilmeem. Bän uyumuşum, - deer çocuk Yabanıya.

- Sän uyumuştun diveç, ama git tez, zerä onnar tä yaarin pazar. Da var nicä olsunnar stoynoz o kızlan. Agaların birisi alıcek kendisinä o kızı.

Gider çocuk da taman etiştirer onnarı çıkırkana içerdän. Onnar şansoram kliseya gidirmişlär. Açan kız görer bu çocu, atlêêr erä taligadan. Da deer:

- Te bu kurtardı beni. Diil bu erif. Kuşu da, beeygiri da bu çocuk buldu.

Da kızı vererlär bu çocaa, angısına yardım etti Yabanı.

Masal da biter.

Masalı annattı Raya D. M.

Dezginca küüyündän

Yazdı Durbaylo M. A. 1988-dän.

№3 ÇAMURDAN YABANI

(Волк, сделанный из грязи /глины/)

Varmış bir adamnan bir karı. Onnarın saade iki uşakları varmış. Bir kızlan bir çocukları varmış.

Şindi bunnar oynêêrlar-oynêêrlar da naşı aklılarna gelmiş bu kızlan bu çocuun, yapêrlar çamurdan bir yabanı. Da uyurkan, o kız görmüş düşündä bir iş, ses gelmiş ona:

- Üflä tee o yabanıya, ani yaptınız, aazına üç keret. Üflä da o dirilicek da soluycek.

Bu adam zenginmiş. Varmış onun ikiüz koyunu, öküzleri, varmış inää, beeygirleri. Da kız sa hiç düşünmee, raz bu işi gördü düşündä. Da solêê o yabanın aazına. Solêê üç keret çocuklan da yabanı diriler. Yabanı sa aaç. Açan o diriler, çekeder imää koyunnarı. İyer koyunnarı, bitirer onnarı. A çocuklan kıza taşıtırêr kendinä su içmää. Dee onnara:

- Taşıyın, zerä sizi da iyecäm. Taşımalsınız, iyecäm sizi da.

Bunnar taşêê. Hiç yok nâbsınnar. Taşımalar su, iyecek yabanı onnarı da. İyer bu koyunnarı, iyer beeygirleri, iyer inekleri, iyer öküzleri. Ne var hepsiciyni bitirer. İyer adamnan da karıyı. Kalêê kızlan çocuk. Kalêê kızlan çocuk. Da çocuk gidee daa içinä. Da bulêê çocuk daa içindä üç köpek. Birisi pek işidirmiş, birisi pek duyaarmış, birisi da pek kaaviymiş. Pek kaaviymiş, ani yok nicä ensesin Yabanı onu.

A kız nâbêr?

Bir gün çocuk geler daadan evä. Kalmış şansoram bir derä geçsin. Da kız yollêê Yabanıyı daa içinä isin çocuyuu. Kız kolverer Yabanıyı isin çocuu da. Ama çocuk büütmüş o köpekleri kendi da bunnar biler onu. Köpeklär büümüşlär çocuun kucaanda. Onun elindä, nicä bir ii mal. Kız kapamış onnarı taman o günü dermenä. Da açan çekeder Yabanı gitmää çocaa karşı, o baarmış:

- Köpeciklerim. O, ani pek işider, o, ani pek kaavi, o, ani pek duyêr, çıkın dermen içindän da kurtarın beni.

Ani işidirmiş pek, o duymuş ileri. O atmış kendini da açmış dermeni. Çıkmış hepsicii da kaçarak orıyı, nerdä saabi. Açan etişmişlär daalaa, çocuk pinmiş aacın tepesinä. Ama Yabanı da kemirer aacı. Tä-tä düşücek aaçtan. Etiştirer köpeklär da yapêrlar Yabanıyı param-parça. Çocuk kurtulêr ondan. Geler çocuk evä da kakusuna, hiç düşünmedän, bölä deer:

- Sän nicä kıyıştın kolvermää yabanıyı da yollamaa beni isin? Sän nicä esapladın, ani sän şansora Yabanıyan kalêrsın yaşamaa mı? Yabanı mı sana yardım etçek? Naşı yabçıydı sana? Sän raz yolladın Yabanı isin beni, neyi bekledin?

Çıkardı bu kakusunun gözlerni da verer elinä. Da deer ona:

- Sän da yollan da Allaa doorutsun seni, nicä sän beni savaştın idirmää ona.

Kalêr çocuk yalnız. Yabanı yok, kakusu da yok. Evlener o çocuk daa içindä. Varmış orda birkaç ev da bir kızçaaza evlener çocuk. Çocuk büün da yaşêê. A kakusu yok. Yabanı da yok.

Masal da biter.

Masalı annattı Sarandi M. İ., gagauzka.

Avdarma küüyündän

Yazdı Durbaylo M. A. 1976-da.

№4 ALTIN YABANI

(Золотой Волк)

Varmış bir zengin adam. Para onda var çok. Altın, gümüş, hep para çok. Da vakıtlar geler yapêr bir altın yabanı. Dener ona canavar. Yapêr onu o. Yapêr onu slää. Hepsini güzâl. Hepsi var, saade lafetmeer, imer da. Da o zengin dee:

- Allahım, lafetsä baarli.

Verer Allaa izin da bu çekedee lafetmäâ. Da onnarlan lafeder.

- Allayım, lafeder. Şindi çeketsä imää da.

Verer Allaa izin, çekedee bu lafetmäâ hem imää da. Çekeder imää. İyer çok. İsteer daa imää-imää. Boyarda var beeygir, öküz. Sürü büyük. Yollêr yabanıyı isin beeygirleri, iyer koyunnarı, iyer ayvannarı. Bitirer şansora hepsini. İer ne var. Da nâbêê? Adam görer, ani bu yabanı bu türlü, kariya deer:

- Yap bir fırın ekmek da kaçınız ondan.

Varmış onnarın iki da uşaa: bir kızlan, bir çocu. Varmış bir poribleri da. Da uşakları orıyı diplee. Koyêr onnara imää, su da alıp kariyı, kaçêê. Gider bunnar evdân. Açan geler yabanı, bunnar yok. Şangelet, idi hepsini bunnarı da iyecek. Nâbêr o? Yabanın aklına geler, ani onun vardı iki uşaa. Da gider bu gezer-gezer da uşaklar lafedirkana, işider bu. Nerdân ses işidiler, çekeder kazmaa. Kazêr-kazêr da çıkarêr onnarı ordan.

- Haydi gelin benimlân.

İi, uşaklar gider yabanının ardına. Gider bunnar çok da braayêr onnarı bir yolun boyunda. Deer onnara:

- Durun bırda bân gelincäk.

Geçer ordan bir tauşan da deer bunnara:

- Neçin durêrsınız bırda ba, kızlan çocuk?

- Bekleeriz gelsin Gümüş Canavar da alcek bizi, ama nâbıcek bilmeeriz.

- Êê, o sizi iyecek. Ama gelin siz benimnân.

- Biz korkêrız.

- Bân sizi saklıycam.

İi, nicä-nicä tauşam aldadêr onnarı. Da gider bunnar. Açan çekederlär gitmäâ, baksalar – geler Canavar. Da sorêr bunnara:

- Nâbıcınız?

Tauşan korkmuş, sıbıdêr bunnarı da kaçêr. Da Canavar sorêr:

- Siz neçin aldandınız?

- Bizi tauşan aldattı.

- Dönün geeri. Taa bir serä kaçarsınız, iyecâm sizi. Bekleyin.

Gidee bu. Geçee tilki. Tilki da sorêr bunnara:

- Ne durêrsınız bırda?

- Bekleeriz Gümüş Canavarı. Gelsin da iyecek bizi mi, nâbıcek.

- Hadi benimnân.

- Hadi.

Giderlär onunnan. Alêr tilki onnarı. Aldadêr genä. Bir da baksalar, geler Canavar. Da baarêr:

- Bân ne sımarladım sizä? Tâ bunu da prost ederim, ama taa ötää bir sıra gidärsanız, iyecâm sizi.

Geçer öküz, tigra. Geçarkana ordan, sorêr onnara:

- Ne durêrsınız birda ba, kızlan çocuk?
- Durêrız, ani Gümüş Cănavarı bekleeriz.
- İi, iyecek o sizi.
- Bilmeeriz, - deer, - năbıcêk, ama bekleeriz.
- Gelin benimnăn. Da bân sizi kurtarıcăm.
- Tâ geldi bizi tauşam aldattı, geldi tilki bizi aldattı.
- Korkmıyın. Pinin benim sırtıma. Săn çocuk pinecăn üzünăn, sãn da kız – geeri dooru.

Da görüsydınız Canavarı, ses edin.

Gider bunnar. Birisi piner üzünăn, birisi da – geeri dooru. Baksa kız, gelir Canavar.

Deer kız:

- Geler, dădu. Geler Canavar.
- Yok bişey. Çocuk sok benim saa kulaama elini da sol kulaamdan çıkarcan bir iină. Da atasın onu geeri.

Açan atêr geeri, olêr bir daa. Pek sık hem dolaşık. Pek sık. Yok daa nereyi. Yabanı etişer orıyı. Yok nică geçmăă – sık. O dişlerinnăn kemirer, koparêr, yapêr yol kendină. Geçer da gider onnarın ardına. Öküz genă deer:

- Bakın genă geeri.

Bakêr kız. Deer:

- Dădu, gelir. Geçmiş.

- Yok bişey. Sok sol kulaama elini da çıkar saa kulaamdan bir sabun. Açan çıkarcan, at geeri onu.

Sokêê, bu çıkarêr o sabunu. Açan çıkarêr, atçıykana geeri, atêr önnă. Olêr bir su bûük. Năbıcek şindi. Öküz deer:

- Saa kulaamdan çıkarcan bir peşkir.

Sokêr elini çocuk saa kulaana da çıkarêr sol kulaandan bir peşkir. Döşederlăr onu da geçerlăr. Taman geçirkana suyun ötănna, Yabanı etiştirer peşkirin köşesini. Basêr ona da geçer o da. İ hey, bir daa içindă durgunêrlar. Da bir bûük aacın boyunda yapêrlar bir bordey. Orda yaşêyceklar. Yabanı da gelir su boyuna. İçer suyu da savaşêr suyu bitirmăă. Ama su ölä, ani nekaa içer taa okaa çok zeedelener. Bişey yapmêêr. Erleşer onnar orda dururkana. Nekaa yaşadı onnar orda, bu hep orda.

Bir gün öküz deer:

- Çocuk hem kız, kesin beni. Kesin beni. Bân şansora ihtiarladım, kesin. Kesin da iyin, ama kemiklermi ahır altına gömün. Da günnüklüyün. Açan kırk gün geçicek, sora açın.

İi, bunnar kıyışamêêrlar. Ama Öküzü seslemişlăr. Seslemişlăr da kesmişlăr, da yapêrlar ölä, nică demiş Öküz.

Kırk gün günnükleerlăr da açan açêrlar, çıkêr ordan ne lăăzım. Çıkêr üç köpek onnara. Bir Naudi, bir da Greu, bir da Pemint. Çıkêr beeygir, tüfek çocaa. Bunnar seviner. Ama Yabanı da o sudan ayrılmêêr. Hiç kalkmêêr ordan. Çekeder çocuk gitmăă avlanmaa. Da Öküzün peşkirni kullanêr, ama silindi, koyêr genă cöbünă. (masal bitkiyă kadar annadılmamış)

**Masalı annattı Rayi Dm. Mih.
Dezginca küüyündăn
Yazdı M. Durbaylo 1988-da**

№5 TEPAGÖZ, EKMEK HEM YABANI

(Тепягёз¹, Хлеб и Волк)

Bir vakit varmış, bir vakit yokmuş. Varmış üç kafadar. Şindi gidiila iş için. Gidiilê iş aaramaa kendileenä. İi, gezii bunnar nekadar geziila. Bakêla bir mera var. Orda da yaşaarmış bir Tepägöz. Varmış saade bir gözü onun. Bunnar dee:

- Aykırilaaylım ona.

İi, bunnar taa aykırılamaadan, o aykırılmiş bunnara:

- İi, hey-hey. Kimsiniz siz, va?

- Biz adam.

Açan bunnar deerlär bölä o iki adımda olêe yannarında. Olduynan yannarında, sorêe genä.

- Ne gezersinis ba, çocuklar?

- Biz iş aarêrız.

- İi, hay, gelin, bendä var iş. Bendä var beş bin koyun. Gideceyniz da güdeciyniz onnarı.

İi, alêr onnarı bu. Şindi dee bunnara:

- Kalın bendä. Güdeciyniz te bu sürüyü. Da açan biticek produktornuz, imeleyniz, gelecek bana biriniz da alcêk sizä imelik. Sora öbürnüz, sora da öbürnüz. Sıralıklan.

Da bir vakıttan sora biter bunnarın imelii. Gidee büüyü. Bu Tepägöz çıkêr karşı da aykırılêr:

- Ne gelmersiniz, ba? Aaç durêrsınız orda. Aa, sän mi geldin? Ha, gir içeri.

Alêr bunu içänna. Gösterer neresi naşı. Bu – burada, maaza da tä – burada. Da götürer onu bir erä. Ama kapêr yuları da bunu Tapägöz götürer bir erä. Orda da varmış bir büyük çaun.

- Te bu çaun kaynadıcan da bän yaticam da uyıcam. Açan kaynıcek bu çaun, aykır bana.

İi, çocuk bilmee bişey. Açan kaynêe çaun, aykırêe çocuk ona. Açan aykırêe, bu kalkêe, tutêe çocu. Da sokup çıkarêr o kaynaktan da iyer onu. Brakêr kemiklerini. Da şindi da aykırêe ikinci çocu gelsin imelik almaa. Açan gelee bu, alêe onu da içänna. Da dee ona:

- Te bu çaunu görersin mi? Bän yaticam uyumaa, sän da kaynat su. Açan kaynıcek, aykır bana.

Kaynadêe bu suyu. Açan su kaynêe, aykırêe buna. Tepägöz kalkêe. Alêe çocu da sokup kaynak içinä çıkarêr. Çıkarêr da iyer. Kırdä da o üçüncü çocuk bekle – bekle bunnarı. Ne bu geldi geeri, ani gitti imelik için ilkin, ne da bu, ani gitti sora. Da dee kendincä:

- İi, nekadar durıyım, e? Ya gidim bän da bakım ne var.

Ama onnarın varmış bir kuzucuu, nkam şugusu. Da dee buna:

- Sän gicän, ama sän gidiisin ölümä. Senin kafadarlarını o idi. Açan gidecän, o çıkıcek sana karşı. Bak da gör ne yapıcek o. Açan sokacek seni orıyı nerdä çaun, sän kaynatçan su ona. Açan kaynıcek su, sän bak nâbıcan, ama kaldırma onu.

İi, gidee. Çıkêe karşı bir adam – Tepägöz. Sarfoş olmuş da kusêe. Yatêe, yuvırlanêe. Ama açan gelee bu çocuk, o alêe onu da içänna. Dee ona:

- Te bu çaun kaynadıcan da açan kaynıcek su, kaldır beni.

İi, kaynadêe bu suyu. Açan su kaynêe, bu çocuk alêe da devirer çaunu onun üstünä. Açan devirer onun üstünä kaynanmış suyu, onun o bir gözü da fırlêe. Da baarêe bu:

- Ah, ya ne yaptı bana, bu şugu.

¹ Мифический персонаж с одним глазом на лбу

Çocuk da fırlayı da çıkêê dışarı. Nâpsın bu? Dev görmee, ama da lââzım çıksın. İi, zor çıkêê bu. Çocuk da lââzım çıksın. Da şugucuk dee çocaa:

- Nâbıcan mı? Kes bir büyük bobana da sarın derisinnân. Dev duracêk tokatta da yoklıycêk her bir koyunu. Săn çıkacan o koyunnarlan.

İi, çıkıyı bu çocuk ordan. Ama Dev da yoklıyıp koyunnarı, bastırêr herbir koyunu. Ama bulamêê onu. Ačan görer, ani bu yok, çekedee aaranmaa. Nâpsın şimdi? Da baarêr çocaa:

- Na, veriim sana kırığamı.

Ama o kuzu da hep üüreder çocu:

- Dâ ona getirsin sana çoban kırığasını. Da o vericek sana bir iş.

Bir da bu Dev baarê:

- Na, veriim sana altın üzüm.

Kuzu dee çocaa:

- Al, tâ bu işi verir.

Ačan alêê, o altın üzüyü da koyêê parmanaa, üzük çekedee lafa:

- Gel, çorbacım bırıy, gel çorbacım bırıy.

İi, çocuk da özenee oyanna-bıyanna, oyanna-bıyanna. Ölä-bölâ onnar aralanêr birkaç tarafa. Da etişerlâr bir kör pınara. Çocuk özener bir tarafa, Dev da düşer o kör pınara. Tepägöz orda, pınar içindâ. Da bu çocuk da girişer sıbtmaa taş orıy. Taş-taş üstünâ pınar içindâ öldürer o Tepägözü. Alêê da gelir deniz boyuna bu çocuk. Ačan gelee, düşünee nası geçsin. Çeketmiş aalamaa. Da gelee ona Canavar. Da sorêê çocaa:

- Ne aalêrsın ba, çocuk?

- Çok zeetlendim da şimdi yok nası geçiriim bu koyunnarı bırdan.

- En sevgili günündâ olacan mı benim?

- Olacam.

Alıyı bu Canavar koyunnarı da geçirer. Geçirer onnarı şimdi da çocuk gidee yalnız. Gelee bu bir küüyâ. Da tanımışlar onu.

- İi, hey. Üç kafadar gittiydilâ, ama gelee bir kafadar. Bukadar büyük sürüylân, ama gelee yalnız.

İi, mamusu çıkêê karşı, kabledee onu. Şimdi çocuk evlenee. Getirer gelin. Ačan getirer gelin, oturêrlar sofrada. Da gelee Canavar. Dee bunnara:

- Verin benim adamımı.

- Bey, nası adamnı, ba?

- Ne, nası? O bana dedi, ani en sevgili günündâ olcek benim. Unuttu mu, ne?

Da sofradan kalkêr ekmek. Dee Canavara:

- Bân er bir işâ dayandım, sânda dayan.

Lafedirkana bölâ, çocuk (güvââ olanı) kaybeleer sofradan. Çocuk gidee. Gidee bu da uurêr Çarşambaya. Babu verir ona bir büyük köpek. Adıymış onun Uytî. Sora gidee bu Cumaa babusuna. O da verir bir büyük köpek. Adıymış Greyu. Kresti babuya da açan etişer, o da verir ona bir köpek, adıymış Pamınta. İi, açan gelee bu, girer aliz Canavarın soyuna. Varmış onun mamusu hen kız kardaşı. İi, bu da köpeklârlân. Gelee Canavar da dee:

- Kaçırdım, mamu.

- Oolum, o birda. Săn korun, zerâ onda var çok büyük köpeklâr.

- Nâbım onu? Gömülücâm eşââ, açan gelecek kırdan, o çıkarsa, bân onu iyecâm.

Ama bu çocuun da o Pomıntul köpââ aarifmiş. Bilirmiş dünnedâ ne olêr. Hepsini bilirmiş o. Da yatêê orıy, nerdâ gömülmüş Canavar. Ama mamusu da hep oyanna-bıyanna

gezirmiş. Açıan da geler kırdan o çocuk, babu dee:

- Aman ba, çocuum, çok korkêrım senin bu köpeendän.

- Dokunma, babu, ona zerä o iyecek seni da, beni da.

İi, şansora olêê sabaa. Gider çocuk genä koyunnarlan. Canavar:

- Eer taa bir minut yataydı üstümnä, öleceydim. Okadar pek aardı.

Şindi ertesi günü dee bu:

- Gömüycäm odaklaa. Çocuk yapêê imää orda. Da yapaarkana imää, bän çıkacam da iyecäm onu.

O köpek açıan gelee, giree dooru odaklaa. Yatêê onun üstünä. Şindi babu dee:

- Aman ba, çocuk, ocaklandan yok nası yaklaşmaa.

- Sän da sokulma, babu, zerä iyecek seni.

İi, yok napsın. Sabaa olêê da babu dee Canavara:

- Bilesin mi ne? Başka türlü biz ondan kurtulamıycız. Var bizim kapunun önündä bir büyük kuyu. Toplıycam bir futa kemik da gidecek orıy. Açıan giceklär köpeklär orıy, var bir taş te orda. Bän çekicäm o taşı onun üstünä. O gicek kıra koyunnarlan da ozaman sän da iyecän onu.

İi, bu gidee. Girişer çaarmaa köpekleri:

- Uyti, Pomıntu, Greu.

Yok köpeklär.

- İi, gelecek onnar.

Alêr bu koyunnarı da gider. Taman etişer kıra çocuk, açıan bakêr geler Canavar. Ölä geler, ani tozu dumana katêr. Pinee çocuk aaç üstünä. Canavar da dee ona:

- Nekadar kaştın bendän, ama hep okadar bän iyecäm seni.

- İyecän sän beni, ama dur da çalalım bir türkü sana baarli.

Uyti, Uyti, Greyu, Pomıntu...

Köpeklär işidee da deela:

- Bitti bizim çorbacı. İdi çorbacıyı Canavar.

Ama köpeklär savaşêrlar kaçmaa, ama açıan o taş aar. O taşı kaldırmêêrlar. Da çocuk genä baarêr:

- Uyti, Vuyti, Greyu, Pomıntu...

Köpeklär savaşêrlar, ama yok – kaldıramêêrlar taşı.

- Bitti bizim çorbacı.

O Pomınt sa açıan bir sıra atlêêr da sıbıdêr o taşı erindän.

Çıkêr bunnar, bu köpeklär. Ama Canavar däärmış:

- Şindi in erä. Şindi iyiim seni.

Ama geler köpeklär. Açıan bakêrlar Canavar bırda. Tutêrlar onu da kıltık-kıltık ederlär. Gelerlär evä. Da evdä hem mamusunu, hem kızkardaşını paralêrlar. Da ordan giderlär evä. Gelin durıy taa tellär başında. Düünü da yapêrlar.

Masal da biter.

**Masalı annattı Paruş M.D. gagauzka
1929-dan duuması Kotlovina küüyündän
Yazdı Durbaylo M.A. 1991-dä.**

BÖLÜM X

РАЗДЕЛ X

**AYI: SİBİR TÜRKLERİN EPONİMİ,
ANGISI KALMIŞ GAGAUZLARIN EPOSUNDA**

**Эпоним сибирских тюрков
«Медведь»**

AYI: SİBİR TÜRKLERİN EPONİMİ, ANGISI KALMIŞ GAGAUZ EPOSUNDA

№1 AYI ALDADÊR KIZI (Медведь обманывает девушку)

Bir vakit varmış bir dădu hem babu. İi-hey, onnarın varmış bir kızları. Şindi o dădu gidecek sürmää kıra. O sorêr babuya:

- Mari, ekmek var mı?
- Yok, ba. Ama bân yapıcam ekmek da yollıycam kızı.
- İi, slää.
- Nesoy bulucek mı kız payı?
- Bân çekicâm bir çizi evdân payadan.

Sapleêr puluyu dădu auldan da gidee taa payadan. Çeker bir çizi. Ama Ayı nâbêr? Uurêr o çizinin üstünâ da tıkêr onu o çiziye. Çeker eni çizi deliindân. Öteesini tıkêr da çeker kendi deliynâ. Da dizmiş küpâ, blezik, boncuk taman deliin aazına. Kız, alıp ekmää, gidee. Gidâ-gidâ etişer orıyı. Görêr bu işleri da aldanêr onnara. Gider o çizidân bleziklerâ. Açıan geler, nâbêr o? Gider ayın evinâ. Etiştiylân orıyı bu tutêr onu.

- Săn ne aarêrsın bîrda?
- Giderim bobama. Götürerim imää.
- Yok, sãn gitmiycân ona, olcan benim karım. Olmasan benim karım, bân seni yok edicâm.

İi, kız nâânı gicek aalaşmaa? Olêê ona soglas... İi, çekeder bunnar yaşamaa. Yaşaarkana, olêr onnarın uşakları. Onnarın olêr bir çocukları. O çocuk büüyêr olâ nicâ uşak büüyêr bir yılda. Bu büüyêr olâ bir gündâ. Okaa hızlı o büüyêr. O bir gündâ olêr okaa. Olâ tez o büüyêr. Açıan olêr onbeş gün, bu olêr koca çocuk.

Ama ayı açıan gider evdân, koyêr bir taş kapuya. Çıkmasın karı içerdân. Büük bir taş. Çocuk sa açıan başlamış annamaa hepsini, sorêr anasına:

- Mamu, bizim dădumuz-babumuz yok mu?
- Var, ama nicâ gitmää, tâ boban brakmêêr.
- Çekeder o taşı çocuk sarsalamaa. Sarsalêr biraz onu. Da deer:
- Yok. Dur bir avta taa emiim da sora bakacız.

Emer bu bir avta. Da kaavileşer bu. Kaavileştiylân, alêr o taşı bir elinnân da atêr bir tarafa. Da, hay, bunnar gider.

- Çekeder onnar gitmää. Çekettiylân, ayı geler. Etişer onnarı geeridân da deer:
- Nâânı siz gideersiniz?
- İi tâ, aldandık, yanıldık da gideriz.

Olâ-bölâ ayı şindi çevirer geeri. A çocuun da taa yok umudu ayı ursun erâ. Da bunnar döner geeri. Ayı da deer anasına:

- Tâ, bân sizi prost ederim, ama daa bir sıra yaparsanaz bölâ öldürçâm sizi.

Gelerlâr bunnar geeri. Durêr bu taa bir afta. Çocuk da kaavileşer. Alêr te bu küçük parmaannan da atêr o taşı. Attıylan taşı, demiş:

- Ha, mamu, korkma, gideriz.

Çikêrlar da giderlâr onnar. Açıan baksalar, Ayı geler. Ayı genâ hızlanêê çocaa. Çocuk da tutêê onu da urêr bir erâ da. Da patlêr ayı. Da onnar giderlâr evâ. Giderlâr-giderlâr da kızın bobasına giderlâr. Ama bu çocuk olâ: yarısı adam, yarısı da – ayı.

Mamusu girer içeri, ama çocuk kalêr dışarda. Açıan kalêr dışarda, köpeklâr salêr. Kızlar da sorêr genâ kıza:

- Sãn neredân geldin? Ne türlü bölâ oldu?
- Bir ayı çekti beni orıyı da yaşaarkan oldu bir çocuum. O dışarda.
- Getir onu bırıyı.

Getirir bu. Açıan girer, erleşirkana dâduya, diidiylân, çıkarêr kolunu. Okadar kaavi o çocuk. Açıan çıkarêr kolunu, dâdu başlêêr oflamaa. Açıan bölâ görer çocuk, deer:

- Aa, mamu, bîrda durmıycam. Yok nası durum.
- O yok nası dursun zerâ ölä pek kaavi. Gicek ordan. Deer:
- Yapıcan bana bir topuz da bân gidecâm.

Yapêr dâdu bir topuz. Atêr bu çocuk o topuzu yukarı. Da te bu küçük parmaanan tutêr o topuzu. Açıan tutêr kaavi bir topuz, alêr yolu da gider. Brayêr mamusunu orda. Gider bu. Da görer bir adam. O bir yumurukta taşî falêr. Bu deer ona:

- Sabaarası ba, Taş Falan.
- Taayorsun. Sãn ne aarêrsın bîrda? Kurt-kuş gezmee bîrda.
- İi, sãn ne aarêrsın bîrda?
- Bân te bu taşî nicâ sıkêrım, falêrım bir yumuruklan. Urusıydım sana, daattım seni da.
- Görermisin te bu topuzu? Uurursıydım, girersin er içinâ. Hay, güreşelim.
- Da bunnar güreşerlâr. Bu urêr da öbürü girer belâdan er içinâ.
- Aman, çıkar beni, - deer, - olcıyz kavadar.

Çıkarêr o onu da giderlâr daa içinâ. Baksalar bir adam dooru aacı iireder. Okadar o kaavi. Bu Yuvan da deer:

- Sabaarsın ba, oduncu.
- Taayorsun ba, adam.
- Nâbêrsın orda?
- Görersin mı te bu aacı? İiriye doorudêrım, dooruyu da iirederim. Seni da var nicâ yapım te bölâ.

- Görersin mi te bu topuzu? Urusıydım, girersin er içinâ. Hay, güreşelim.

Da bunnar güreşerlâr.

Güreşerlâr. Yuvan bunu da urêr. Urêr da erâ girer boynusunadan.

- Aman, çıkar beni, olcıyz kavadar.

Çıkarêr bunu. Gider bunnar. Açıan giderlâr onnar, bakêrlar bir kuhnâ. Biri deer:

- Hay, bîrda yaşıycız.
- Haydi.
- Hadi bîrda yaşıycız.

Kalêr bunnar bîrda. İkisi gider kıra. Sabaalindân. Ama biri kalêr imââ yapmaa. Yapêr imââ. Ama demiş ona bu Ayı Oolu:

- Yapasın imââ bizâ ölä, ani ne suuk-ne sıcak olsun. Taman orta.

Bu erif yapêr. Taman borcu yapêr, mamalığıyı kotarêr gelir ona bir dâdu da deer:

- Mây, çocuk, ver bana biraz imââ, ba.

Verer bu biraz imââ. Ama bu deer genâ:

- Taa ver.
- Benim var adamnarım, ba. Geleceklâr, bana sımardılâlar yapım imââ.

Yok bu annamêêr. Tutêr bunu da urêr erâ. Pinee ensesinâ da düver bunu. İyer mamalığıyı, boorcu, çaunu da bılaştırêr da gider. Bu genâ yıkêr çaunu, imââ yapêr. Taman kotarmış mamalığıyı gelir kavadarları. Da deerlâr buna:

- Mây, biz ne lafettik seninnân, ani yapsın imââ ne suuk-ne sıcak.

- Geldi bir topal tauşamcık (sölamee dooru). Geldi bir topal tauşamcık. Şurda tutım, bîrda tutım. Yok, tutamadım.

İi, haydi, ertesi günü gidee bunnar ikisi. Evdä kalêr Aaç kıvradan. O yapêr imää da genä geler dâdu. Genä dâdu geler, genä çocaa dakılêr. Verer bu bir parça da bu doymêê. Çocuk vermeer imää. Bu genä oturêr çocuun ensesinâ, iyer boorcu, iyer mamaligıyı, bılaştırêr çaunu da gider.

İi, bunnar geler evä. Bu imää yapmış geç. Tezdä yıkêê çaunu. Ama aralarında biri biler bu ne pêtit oldu, ama bu bilmee taa. Aaç Kıvradan da dee:

- Geldi genä o tauşam ba. Da tä, geç kaldım imää yapmaa.

Demee bişey. Ertesi günü kalêr genä bu Ayı Oolu. Kaldıynan evdä, yapêr mamaligıyı, borcu. Geler dâdu genä.

- Ver bir parça mamaliga.

Verer Ayı Oolu. İyer bu. Da deer genä:

- Ver daa.

- Yok nicä bân veriim daa, zerä benim var adamnarım.

- Ver, zerä bân pinecâm ensenâ da iyecâm boorcu mamaligaylan, çaunu da bılaştırıcam.

- Yapmıycan bişey.

Bu hızlanêr adama. Tutêr Ayı Oolu onu. Alêr onu ensesindän da götürer aaca. Aacın boyunda urêr bir yumuruk aaca, yarêr onu da kıstırêr onun sakalını orıyı. Kıstırêr sakalını da geler bordeyâ. Aaçan geler, bunnar görer ani bunun boocu hazır ölä nicä läázım. Oturêrlar imää da Ayı Oolu deer:

- Mêy, bân tuttum sizin o tauşamnızı, ba. Tä gelin da görün.

Aaçan gelerlär, bu – yok. Dâdu çıkarmış aacı köklän da gitmiş. Alêr onnar o aacın ardına gitmäâ. Giderlär o aacın ardına. O sa nekaa gitmiş, gitmiş da kopmuş sakalı da aaç kalêr. Ama dâdu gitmiş bir delik içinä. Girdiynän o delik içinä, esaplêrlar aaramaa dâduyê da numêy de kıt bulmaa onu. Aaç kaplarından yapêrlar çatı. Bir uzun çatı da şindi salvericek biri orıyı. Biri deer:

-Aaçan sallıycam çatıyı, çekâsiniz geeri beni.

Salveriler bu. Girer o. Ama korkmuş da. Ne göründü sa ona? Sallêêr bu çatıyı, bunnar çeker geeri. Çıkarêrlar onu üzä.

- Ne ba?

- Orda bet işlär var. Pek opasno orda gezmäâ, - demiş Aaç kıran.

- Ya, salverin beni, va. Ama açan sallıycam çatıyı, çekâsiniz geeri.

Alêr bunnar da salvererlär onnar geeri. Sallêêr bu çatıyı. Çekerlär onu geeri.

- Ne, ba?

- Yok nâpmaa. Yok nicä salverilmäâ, - demiş Taş Kıran.

- Ya, salverin beni, va. Ama nekaa sallıycam çatıyı, okaa salverin beni aşaa gidiim.

Salvererlär bunu. Bu sallêêr çatıyı. Da bunu salvererlär aşaa. Gider o. Aaçan gider, etişer o dibinä da gider ötää. Gittiynän, görer bir ev. Girer orıyı. Orda sa var bir kız.

Ama orda kimsey gezmeer. Aaçan görer kız bunu, deer:

- Bey, ne aarêrsın sän bîrda? Bîrda kurt-kuş gezmeer. Senin gibi adam da hiç gezmeer.

Benim var bir bobam, görürsa seni, öldürücek.

Osa o dâduymuş. Da Ayı Oolu sorêr:

- Nerdä senin o boban?

- Öbür kızkardeşimde.

Gider bu ona. Bu ürekli, korkmêêr. Gider ona. Urêr kapuya. Çıkêr kız da deer buna:

- Mêy, ne aarêrsın sän bîrda? Bîrda kurt-kuş gezmeer. Senin gibi adam da hiç gezmeer.

Var benim bir bubam, duyursa seni, öldürcek.

- Nerdä buban senin?
- O öbür kızkardaşımda.

Onnar varmış üç kızkardaş. Gider bu o küçük kızkardaşına. Gittiynän, verer seläm o kıza. Kız da deer:

- Mây, ne aarêrsın sän bırda? Kurt-kuş gezmeer bırda. Senin gibi adam da hiç gezmeer.

Benim bubam, duyursa seni, öldürücek.

- Nerdä senin o buban, e, mari?
- Soba ardında.

Ama pençeredä var iki şişä. Bir şişä kaavi su, bir şişä da imşak su.

- Dur, - demiş kız.

Da diştirer erindän o şişeleri. Bak, dădu biler năanda kaavi su. Dădu duyduulan, kalkêr.

Da kız deer çocaa:

- Bak, sän içäsin te bu şişedän, o da içsin te bu şişedän.

İi, hızlanêr dădu pençereya da alêr o şişeyi, angısında imşak su. Da içer onu. Çocuk sa içer kaavi sudan. Da olêr taa kaavi. Tutêr bu dăduyu da urêr bir erä. Öldürer dăduyu. Da kalêr yaşamaa bırda. Nekaa vakıt yaşadıysalar orda? Deer çocuk kıza:

- Haydiin (gelmiş kızkardaşları da onnara), bän çıkarcam aydınnık dünneya.

İi, hay, giderlär bunnar. Baalêêr bu büyük kıızı. Da deer:

- Bu kız büyük agamın kısmeti. Taş kıranın kısmeti.

İkincisini verer o Aaç kıvradana. Ama üçüncüsünü alêr kendinä. İi, çekerlär o kızları aydınnık dünneya. Ama bu Ayı Oolu şüpelener, ani onnar çıkarmıycek onu yukarı. Baalêr bir taş çatıya:

- İi, hey çekin.

Çeker onnar. Nekaa çektisiydılar, keserlär çatıyı. Geler taş geeri. Bu năpsın? Alêr yolu da gider. Gider o năanı gözü görüsydı. Nekaa gittisiydı, buluşêr bir eriflän. Deer ona:

- Mây, nesoy yapıım da çıkıım aydın dünneyä?

- Görersin mi te orda iki koç düüşer. Bir karıylan, bir biaz koç. Git onnara. Da tutarsıydın biazı, çıkıcan aydınnık dünneya. Ama tutarsan karıyı, gicän taa iki kat er içinä.

Gider bu. Savaşırkana tutmaa biazı, tutêr karıyı. Da gider taa iki kat er içinä. Năbêr bu? Gider ileri. Gezer bu. Baksa – bir kartal. Ama kartal çıkarmış yavru, ama onnarı iyirmiş bir balaur. Hep iyer onun yavrularını. Taman balaur etişer yuvalaa bu Ayı Oolu da etişer orıyı. Alir kılıçlan onun kavasını da kurtulêr uşaklar. Da şindi bu kuşlar sevinerlär da biri deer:

- Agamız, saklan bizim kanadımızın altına, zerä bizim anamız gelirsa, sevinmeliktän yuducek seni.

Açan gelir kartal, görer e yavrularını diri da sevinmeliktän sorêr:

- Kim sizi kurtardı?
- Bir çocuk. Geldi da kurtardı bizi.
- Năanı gitti?
- Gitti gün batısına.

Gider kartal gezer, aarêr bulsun onu. Ona lăázım o. Da gelir dee:

- Yok. Sölein nereyi o gitti?
- Üülen tarafına.

Gider kartal – yok.

- Sölein nereyi gitti? Bekim bırda?

- Yok. Gitti gün kauşmasına.

Gider bu gün kauşmasına. Gezer, aarêr kartal. Yok – bulamêêr.

- Sölein nerdä.
- O bîrda. Söleyciz, ama sän yuducan onu.
- Korkmıyın, yapmıycam bişey.

Çıkarêrlar çocuu kanatların altından. Kartal yudêr onu. Çekeder yavrular aalamaa. Bu kusêr o çocuyu geeri. Ne güzälmiş daa okaa güzäl olêr. Şindi kartal deer:

- Ne isteersin sän bendän?
- İstämeerim bişey. Çıkar beni aydınnık dünneyä.
- Çıkarcam seni aydınnık dünneyä, ama sana lââzım kırk tulum su, kırk tulum da yaanı.
- Ozaman bän gidiim, geziim da sora bakıcız.

Gidä-gidä, uurêr bu küüya. Gün kauşmaa durêr. Deer babuya:

- Babu, kabletsänä beni gecelemää.
- Kablediim, çocuum.

Kabledee bu. Şindi babu yapıcek imää, ama su yok. Orda da bir pınar varmış. Er bir insan bir can, verer ona isin, orda balaur varmış. Onüç kafıylan bir balaur. O imeeincä bir can kolverer suya. Şindi babu kıvrânêê ötää-bıyanı. Çocuk da deer ona:

- Ne, babu, kıvrânêrsın?
- Yok su.
- Ver suvacileri bıryı.
- Dur, sän, gitmä, zerä orda balaur var. Da o iyecek seni. Padişaa kızını verdi isin balaur da o alacak su.

- Korkma, babu, ver bana suvacileri.

Verer babu. Açan gider, kız orda pınar başında aalêêr.

- Ne aalêrsın, mari kız?

- Ne aalêrım? Bobam koydu beni bıryı. Bekleerim gelsin balaur da iyecek beni da alcek insan su.

- Korkma. Bitlä benim başımı.

Yatêr çocuk onun dizlernä, ama deer ona:

- Bak görisiydi, ani gelir, ses et bana. Uyaa kalmıyım senin kucaanda.

Kız korkudan kaldırmêêr çocuu. Çekeder aalamaa da damnêêr çocuun başına bir yaş.

Bu uyanêr. Kalkêr o. Balaur geler.

- Bir iyeciyykana, şindi iki iyecäm. İyecäm sizi.

Yaklaştiylan, çocuk alêr kılıcı da urêr. Oniki kafa oniki tepä olêr. Öldürer onu. Alêr çocuk suvacileri, getirer su. Babu yapêr mamaliga, kız da gider bobasına. Gittiylän bobasına, o deer kızına:

- Ne ba, kızım?

- İi hey, boba. Geldi bir çocuk da kesti onu. Kesti onu da kurtardı beni. İnsan da alsın su. Kestilär balauru.

- Kim o çocuk?

Ama kız vermişti üzüynü hem basmasını ona. Padişaa da yapêê bir pomana da nekaa var insan hepsi gelir pomanaya. Ama bir çingenä da kannamış rubasını da insana däärmış, ani o kurtarmış padişaa'nın kızını. Padişaa da çekeder aaramaa o çocuu. Giderlär o babuya da. Sorêrlar ona da ani geceledi onda:

- Boba, senin var mı uşaan?
- Yok.
- Kimsey mi yok sendä?
- Var, ama o gelmä. O bana geldi.
- Ya getir onu bana bıryı.

Getirer onu. Açıan getirer, kız gördüylän deer:

- Te bu kurtardı beni.

- Ne isteersin sän, ba çocuk? Ne veriim sana? Veriim kızımı mı? Veriim averiya mı sana da yaşa bırda?

- Bişey stämeem sendän. Vercän bana kırk tulum yaanı, kırk tulum su. Getircän filan erä.

Verer padişaa ona ne läüzüm. Keser hayvan, tamannêêr kırk tulum yaanı, kırk tulum da su. Getirer ona. Gider bu kartala. Kartal deer ona:

- Pincäm benim sırtıma. “Gak” deycäm sol tarafıma, vercän yaanı. “Gak” deycäm saa tarafıma, vercän su.

Piner ona, koyêr da yaanıyı da, suyu da o kartalın sırtına. Hepsini koyêr. “Gak” deer sol tarafına – verer yaanı. “Gak” deer saa tarafına – verer su. Taman çıkmää deyni, bitee yaanı. Keser çocuk kaba etindän da verer kartala. Ama kartal yutmêêr onu. O duymuş, ani diil hayvan yaanı. Da yutmamış onu. Tutêê aazında. Açıan çıkmışlar üzä, bu deer çocaa:

- Hadi in da git.

Bu öryarkana, topallêêr.

- Neçin topallêêrsın?

- Neçin? Etişmedi yaanı da kestim budumdan.

- Dur.

Kartal kusmuş da yapıştırmış da erinä. İi, gider bu yoluna, kartal da döner geeri. Gidä-gidä karşı gelir bir çocuklan. Domuz güder. Ama çocuk bu Ayı Oolun. O nekadär yaşamış o kızlan, olmuş bir çocu, anası da sluga.

- Kimin çocuysun sän, ba? Var mı senin buban?

- Yok.

- Näända senin buban bulunêr?

- Benim bubam er içindä kalmış. Çatıyı kesmişlär da o düşmüş kuyu içinä da o kalmış er altında.

- Ha, gidelim evä sana.

Alêr çocunu domuzlarlan da giderlar. Kapêrlar domuzları da gider karısına. Bu yapêr imää öbürlernä. Adam deer ona:

- Götür imää isinnär.

Bu da gider ardına. Açıan girer, deer:

- Ne sizdä oldu, ba? Nası laf olduydu?

Da bu alêr onnarın kafalarını da kalêr o karılar sluga buna.

Masal da biter.

**Masalı da annattı Raya Dm.
Dezginca küüyündän
Yazdı Durbaylo M. A. 1989-da**

№2 KIZ HEM AYI

(Девушка и Медведь) /Вариант/

Varmış bir dăduylan bir babu. Varmış onnarın bir kızçaazları da. Da dădu hep gidăärmiş sürmää. Kızçaazdan da yollarmış babu ona imää. Sabaalin yapêr babu bir gramada gözlemä da koyêr bir farfiriya da koyêr onu sepedä. Sepet içinä – koyêr, götürsün dăduya deyni. Dădu bir çocuklan sürärmiş. Ama babu sorêr:

- İi, nicä kız bulucêk sizi, e? Kız bilmee năânı sän gicän.

- Bân, - demiş, - daayın kenarna etiştıylän nerdän biz sapêrız kıra, alcam kum da sepileycâm taa payadan. Da gelsin o yoldan. Kum yolundan, nicä kumniycam bân bizim yolu. Da ölä o bulcêk, sapmıycêk başka yola. Daa içindä bak çok türlü yol var.

Ayı da seslee. Açan seslee ayı bunnarı, gider da süpürer o kumnarı islää. Da geeri dooru dădu nekaa sepelemiş kum, alêr da yapêr yol kendi yoluna.

Açan kız çıkêr evdän o gidee-gidee o kumnardan da etişer bir bordeya. Da orda sa yaşaarmış ayı.

İi, alêê o ayı o kızı bordey içinä. İyer o gözlemeleri. Doyunêr da alêr o kızı kendinä. Alêr gelin kendinä da çekeder o kızlan yaşamaa şansora.

Nekaa vakıt sa geçmiş da dădu kızı aarêrlar. Kız sa yok. Bilerlär, ani onu şansora idilär yabanılar mı, aylar mı. Kız yok şansora. Kız sa bir gün deer ayıa:

- Hadi, şindi götür beni evä.

Ama açan girmiş onun içernä, o vermemiş gözlemeleri hepsini isin ayı. Da deer ayıya:

- Götür beni evä dădu da isin biraz, zerä yok neydän başka yapmaa.

- Pin bana atlı da bân seni götürcâm evä.

Kız da piner atlı ona da yolda deer ona:

- Dur, da bakım var mı gözlemelär.

Osa ayı yolda alıp-alıp sepettän gözlemeleri iyer-iyer. Kız deer ona:

- Ayı, imä gözlemeleri. Bân dedim, ani imäyäsın gözlemeleri hepsini, zerä düülücän.

- İi, nerdän sän görersin, ani bân iyersin, e?

- Neçin sän ilersin sepet içinä?

Da açan yaklaşêrlar küüyä kız deer:

- Dur biraz ayı. Bân gidiim da bakım ne var. Baalım köpekleri. Var nicä paralasınnar seni, zerä onnar sendän taa fena.

Gider kız içänna da dee:

- Kolveriniz o en büyük köpekleri. Bân alcam ayı içänna, ko paralasınnar ayı da kurtulım bân ondan. Zerä o deer, ani hep okaa iyciimiş beni. Ama bak, ayı görmesin seni.

Çıkêê dădu enikunuca dışarı. Görer ayı aul içindä. Da dădu kolverer o büyük köpekleri. Kız da deer ayıa:

- Hadi, gel içänna. Koyêrlar masaları imää.

İi, ayı da girer içänna. İki adım yapêr-yapmêêr, köpeklär sarêr.

Sarêrlar onu da paralêrlar onu. Kız da kurtulêr.

Masal da biter.

Masalı annattı Sarandi M. İ., gagauzka

Avdarma küüyündän

Yazdı Durbaylo M. A. 1976-da.

№3 KIZ HEM DEMİR AYI

(Девушка и Железный Медведь)

(Masalın başı kaybedilmiş)

[...]

- Vercâm bân onu sana, ama bân sizi kurtarcam.

Açan bu saptı, gelir kartal. Bir gülâ bir kanadında, biri da bir kanadında. Alêr bunnarı da uçêr-uçêr, uçêr-uçêr. Bütün gecâ uçêr. Şansoracaam bunnar kalkêr aya. Ama ay hep yok, ay yok. Çekeder gitmää kartal aya. Uz gider. Açan kız bakêr geeri:

- Naşı yapıcız, arkadaşlık?

- Adi atêrız peşkiri.

Hey, açan atêr peşkiri, olêr bir peşkirlik. Çeker onu da.

- At babucaa.

Atêr babucaa.

- Tut onu da.

- Nâbıcız?

- Nâbarsan, et. Yanıldım.

Atêr bu taraa. Olêr bir taraklık. Etişerlâr suya. Açan etişerlâr bu demiş:

- Al benim tüüyümdân, - demiş kartal.

Yolêr da atêr kartalın tüüyündân. Saa er olêr. Da geçerlâr ötânna. Açan geçerlâr ötânna, sora danîşêrlar. Kardaşlan kızkardaş yaşêrlar. Da kartal demiş:

- Kes beni.

- Nesoy kesim, - sän bizi kurtardın.

Bu kıyamêêr kesmää. Kartal demiş:

- Kes, kes. Benim içimdân çıkıcek üç at. Onnar kurtarcek ererdân.

İi, naşı yapsın? Alêr da keser kartalı. Açan bukadar yalvarêr: Kessin-kessin. Açan keser, çıkêr üç köpek. Biri grafa Pomıntuluy durêr. Biri da Ginda. Gitmiş çocuk avlanmaa. Ama onnar orda düzülmüş o vakıt. Çocuk gidârmış dermenâ üüdârmış un, açan lüzgâr esäärmış. O vakıdın işleri. Kız evdâ. Yapêr imää agasına, diker. Gider bu avlanmaa. Çekeder ayı ayılanmaa. Açan o tüüyüdân. Urêr bir tüüyü. Açan atêr o tüüyü kız, soralanêr. Geçân ay geştiiylân, bu kapanılêr. Ama ikisi da korkêr. Demiş ayı:

- Korkma hiç, biz yaşıycız ikimiz.

Naşı yapsın kız? Gelecek agası. Alêr da gömer ayıyı eşik üstünâ. Açan gelir köpek avıdan, çömüler o eşiin üstünâ. Da bütün gecâ yatêr o eşiin üstündâ. Bunnar içerdâ, o köpek da bunun üstündâ. Sabaalin ayı demiş:

- Ey, taa biraz sabaa olmıydı, çatlacıydım.

İi, gelir avşam. Nicâ o vakıdın işleri. Koor vardı kotlonda. Kız neetlemiş vatraya gömmâ. Gömer orıyı ayı. Bu köpek da açan gelir – dooru vatraya. Kız da baarêr:

- Tıbı, kuduz. İyer koorları vatrada.

Agası da demiş:

- Brak köpecii isin. Büün bütün gün kaçtı tauşamın ardına.

Sabaa olêr. Çocuk genâ gider daalaa. Açan kalkmış ayı erindân:

- Brâh, taa biraz sabaa olmıydı, çatlıycıydım, - demiş ayı.

Kız şindi ne düşünmüş. Avşama koycek ayı krevat üstünâ. Koyêr bunu başı ucuna, yastıkları da – taa üstünâ. Açan gelir köpek, gider dooru yastıkların üstünâ. Kız da baarêr:

- Pı ba, bu kuduz geler dooru içeri da ya bak dooru yastıklar üstünä piner.

Çocuk da demiş:

- Brak köpek dinnensin. O bütün gün ne zeetlendi.

Açan sabaa olêr Demir ayı deer:

- Bräh, çatlıcıydım bu gecä.

Görer kız, ani bu köpeklerdän yok nicä ayı saklamaa. Ama çocuk da kayıl olmêr bramaa onnarı evdä. Da bir gün kız ne esaplamış. Nicä o vakıdın işleri. Avul dolu kartofi. Da deer agasına:

- Geler komuşuların domuzları. Kurtaramêrım onnarı. Brak köpekleri evdä. Onnar kullansın.

Açan brakêr köpekleri evdä, Ayı alêr da kapêr onnarı koçunaya. Gider çocuk da taman girmiş daaya.

Bırda da var bir büyük aaç. Kavak aacı, ama hiç yok nicä gitmää. Açan da bakêr geeri, ayı geler. Çocuk deer kendinä:

- Naşı yapım? Yanıldım. İyecek o beni.

Da demiş ayıa:

- Dur, pincäm te bu aaca da baarcam üç peet. Da sora bitäana i beni.

Piner bu aaca. Baarêr üç peet. Açan ölä baarêr çocuk bırdan, aaçtan inincäk köpeklär paralêr ayı. Yapêrlar ayı parça-parça. Ani o demirdän hiç korunmamış da. Paralamışlar onu. Geler çocuk evä. Açan geler, kız bırda korkmuş. İ, şansoram ayı da yok. Alêr çocuk iki büyük çaun su. Koyêr bir çaun su sol gözünä, bir çaun su da – saa gözünä. Da demiş:

- Her sol gözündä dolursa yaşlan, bana canın acêr. Ama saa gözündä dolursa yaşlan, aya canın acêr.

Dener kızı kardaşı. Açan kalkêrlar sabaalin, saa gözündä dolmuş çaun suyulan. Canı acımış kızın pek aya. Ozaman çocuk deer ona:

- Nası var nicä seninnän yaşamaa, kızkardaşım?

- Naşı istäarsän yap, bän yanıldım.

Ozaman haydêr o üç köpää o üç ada da paralêrlar kızı da. Kalmêr hiç ne kız, ne ayı. Kalêr bu pelivan. Pelivan çıkêr bütün dünneyä. Da o çıkêr demir ayıdan taa kaavi. Da kalêr o köpeklärlän bırda.

**Masalı annattı Sırf E. I., 43 yaşında,
gagauzka, Kiriyet küüyündän
Yazdı Durbaylo M. A. 1971-dä.**

İÇİNDEKİLER

X-Y

SUNUŞ	3
GİRİŞ (M. A. DURBAYLO) GAGAUZLARIN GEROY-EPİKA MASALLARI	5
1. EPİK JANRALARA BÖLÜNMENİN TEMEL SORUŞLARI	6
2. KLASİFİKATİYANIN TEMEL BİRİMİ – JANRA	7
3. GAGAUZ FOLKLOR JANRALARI	7
4. JANRANIN, BU SAYIDA GEROY-EPİKA MASALLARININ, TEMEL ÖZELLİKLERİ	8
5. GAGAUZ MASALLARININ GEROY-EPİKA JANRASI	8
6. GEROY-EPİKA MASALLARI İSTORİZMASININ JANRA ÖZELLİKLERİ	9
7. TERMİNOLOGİYA HEM MASAL SÜJETLERİ İNDEKSLERİNİN ROLU (GEROY-EPİKA MASALLARI İSTORİZMASI UURUNDA)	10
АРХАИЧЕСКИЕ И ЭПИКО-ГЕРОИЧЕСКИЕ СКАЗКИ «МАСАЛЫ»	15
I. АРХАИЧЕСКИЕ И ЭПИКО-ГЕРОИЧЕСКИЕ СКАЗКИ И ИХ МОТИВЫ	15
II. ОБРЯДОВО-МИФОЛОГИЧЕСКИЕ СКАЗКИ, ИХ ГЕРОИ (ПЕРСОНАЖИ) И МОТИВЫ	15
III. ЖИВОТНЫЙ ЭПОС. ЗООМОРФНЫЕ ПЕРСОНАЖИ	16
IV. ГЕРОИКО-ЭПИЧЕСКИЕ СКАЗКИ	16
V. ГЕНЕАЛОГИЧЕСКИЕ СКАЗКИ И МОТИВЫ	18
ЗАКЛЮЧЕНИЕ	38
ПРИЛОЖЕНИЕ	
СРАВНИТЕЛЬНЫЙ УКАЗАТЕЛЬ СЮЖЕТОВ	39
ИСПОЛЬЗОВАННАЯ ЛИТЕРАТУРА	40
СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННОЙ ЛИТЕРАТУРЫ	42
ARHAİKA HEM GEROY-EPİKA MASALLARI	47
I. ARHAİKA HEM GEROY-EPİKA MASALLARI HEM ONNARIN MOTİVLERİ	47
II. ADET-MİFOLOGİYA MASALLARI, ONNARIN GEROYLARI (PERSONAJLARI) HEM MOTİVLERİ	47
III. HAYVAN EPOSU. ZOOMORF PERSONAJLAR	48
IV. GEROY-EPİKA MASALLARI	48
V. GENEALOGİYA MASALLARI HEM MOTİVLERİ	50
GİRİŞÄ HEM HAZIRLAYANDAN DİPNOTLAR	59
EKLENTİ	
SÜJETLERİN YARAŞTIRMAK İNDEKSİ	66
KULLANILMIŞ LİTERATURA	68
KULLANILMIŞ LİTERATURA	70

BÖLÜM I.

ARHAİKADAN EPOS HEM KAHRAMANNAR İÇİN

ARHAİKA MASALLARI. TOTEM İÇİN MOTİVLÄR	76
A.	
№1 İZMEY ÜÜREDER ZANAATA	76
№2 İZMEY HEM ADAM	79
B.	
№3 YILAN YAVRUSUNUN BAAŞIŞLARI	81
№4 YILANIN BAAŞIŞLARI	86
C.	
№5 DENİZDÄ EVREM YANÊR	88
D.	
№6 KARTAL KURTARÊR UŞAKLARI	91
№7 İKİ KARDAŞ HEM KARTALLAR	92
№8 İKİ KARDAŞ	94
№9 EVREM DÄDUSU	96
№10 ACDER İŞ VERER	98
№11 DEV DÄDUNUN ANATARI	102
№12 ÇOBAN HEM ŞEYTANNAR	106

BÖLÜM II.

HADEYİTLÄR HEM MİFOLOGİYADAN MASALLAR

№1 CÖMERT KİREZ	110
№2 AACIN BAAŞIŞLARI (GÜNÜN KIZI HEM ÇOCUK)	111
№3 ANA SÜDÜNÄ KOKÊR	115
№4 BİR İY İPLİKLÄN BÜTÜNNÄ ASKERİ GİİDİRİRİM	118
№5 BALIK YUDÊR KIZI	121
№6 KIZI KUSÊR BALIK (variant «ZİMBUR İZİ»)	124
№7 DERÄ BAŞIŞLARI	126

MOTİV: «KUŞLAR HEM UŞAKLAR»

№8 KUŞÇAZLAR YARDIM EDER	127
№9 KÜL PEPELEŞKASI HEM KUŞLAR	129

«MİFLARDAN ANTROPOGENEZDÄN YARDIMCILAR»

№10 DAA ANASI HEM KIZ	131
№11 KARI VERER BAAŞIŞ (variant «DAA ANASI HEM KIZ»)	133
№12 HAYLAZ HEM ŞEREMET KIZ (variant «DAA ANASI HEM KIZ»)	136

«KÜÇÜK ADAMCIKLAR»

№13 “A” «ADAMIN PEYDALANMASI – NİCÄ UŞAK EDENMÄÄ»	139
№14 “B” «BENİ ALSA PADİŞAAYIN ÇOCUU»	141
№15 “V” «DAA TÜRKÜCÜSÜ»	145

BÖLÜM III.

I. HAYVANNAR İÇİN EPOS

№1 “...EVDÄN HOTARA...”	150
№2 “YIRAK-KIRAN KEDİ”	151
№3 “KEDİ YUVAN”	152
№4 “ANİ SÄN KURTARDIN BENİ, BÄN SENİ İYECÄM”	154
№5 “İÇERDÄ VAR KAHİR”	155

II. “HAYVANNAR BİRİ-BİRİNNÄN”

№6 “TİLKİ, YABANI HEM AYI”	156
№7 “BÖCECİN EVLENMESİ”	158
№8 “TAUŞAMCIK HEM ÇANCAZI”	159
№9 “KEÇİ HEM DÄDULAR”	160
№10 “NEÇİN TİLKİ KALMIŞ YALNIZ”	163
№11 “KEÇİ, DÖRT OLACIK HEM YABANI” (123)	164
№12 “GARGA”	166
№13 “MERCEMEKTÄN EV”	167

BÖLÜM IV.

İİTLÄR HEM KAHRAMANNAR İÇİN MASALLAR

GİNEKOKRAT MASALLARI (AMAZON MOTİVLERİ HEM SÜJETLERİ)

№1 KIZ ASKERLİK EDER	170
№2 HAYDUT HEM PADİŞAA KIZI	173
№3 KIZ KESER DUŞMANNARI	175
№4 DAA ADAMNARI	177
№5 GÖKTÄN SALLANGAÇ	179
№6 PADİŞAAYIN ÜÇ KIZI	181
№7 “DÄDULAR, SOYUNUZ TEE O TAŞI”	186
№8 ÇOCUUN KISMETİ	188
№9 İPRAK, AMA AKILLI KARI	190
№10 KADIN ÇORBACILIK EDER	192
№11 KUVETLİ ÖRDEK	194
№12 KARI AARÊR KOCASINI	196
№13 KÖSTENKELÄ HEM PADİŞAAYIN KIZI	200
№14 KIZ HEM HOBUR	204

BÖLÜM V.

MOTİV «PELİVAN KURTARÊR ADAMI»

№1 KULİNİN KANTIRMASI	208
№2 TEPÄGÖZ HEM ÇOCUK	213
№3 MOZAİK	216
№4 MARKUNUN KISMETİ GÖKTÄN	222
№5 TÜRKÜN PADİŞAASI HEM TODUR	226

№6 KÜÇÜK BAALAMANDA KAMÇI	227
№7 KISMET SAZI KURBAADA	231
№8 SOBA OOLU	234
№9 “KİM GELİR SA ARDIMA”	238
№10 “SANA ÖDEK – ÜÇ LAF”	242

BÖLÜM VI.

HAYVANNAR-EPONİMLÄR HEM ONNARIN İZMETİ-KURTARMAA ADAMI

I. GENEALOGİYÄ MASALLARI

II. ÖLÜMSÜZ ER AARAMAK. KISMET AARAMAK

№1 ÖLÜM SAADI GELDİ (<i>Motiv ölümsüzlük için</i>)	246
№2 NERDÄN KURBAN	249
№3 İSAAK HEM BOBASİ	250
№4 GELİN ALMAK DENİZİN DİBİNDÄN	251
№5 ÇOCUUN KISMETİ - YIMIRTA	253
№6 “KİM NE YAPÊR, KENDİNÄ YAPÊR”	254
№7 AZARAN-BİLGİÇ ÇOCUK	255
№8 “AYI OL, AYI OL”	258
№9 UULTU KISMET GETİRER	259
№10 KİM GETİRİCEK ATEŞ	261
№11 NİCÄ POPAZLAR OLMUŞ ÖKÜZ	262
№12 “KİMİN BU PAY”	265
№13 BÖÖLEK	266
№14 CANAVAR KAPÊR UŞAA	267
№15 ONİKİ KARDAŞ	269
№16 KARI FIÇI İÇİNDÄ (GÖK UŞAA)	273

BÖLÜM VII.

I. EPONİM «BUVA-ÖKÜZ» - GAGAUZLARIN ETNİK EPONİMİ MOTİV

№1. SARI ÖKÜZ, ÇOCUK HEM YILAN	278
№2 ÖKÜZÇÜK, YABANI HEM ÇOCUK	283
№3 BUVA, YABANI HEM EKMEK	288
№4 MURGA ÖKÜZ HEM KUDAL ÖKÜZ	291

II. MOTİV “MAMU – KARA İNEK”

№5 MAMU – KARA İNEK	293
№6 KIZ, KARA İNEK HEM GUGUŞLAR	294
№7 “OTLADIN MI, DANACIIM”?	298

BÖLÜM VIII.

EPİK-İİTLİK İÇİN MASALLARI (GENEALOGİYA MASALLARI)

№1 GÖK BEYGİRLERİ	300
№2 ATEŞ BEYGİRİ KOOR İYER	303

№3 SU BEEĞİRLERİ HEM KÜLLÜKÇÜ	306
№4 AAMACIK HEM YABAN HERGELESİ	312
№5 KISIRAK OOLU	314

BÖLÜM IX.

YABANI: AŞIN TÜRKLERİN EPONİMİ, ANGISI KALMIŞ GAGAUZLARIN EPOSUNDA

№1 BOZ YABANI HEM ÇOCUK	320
№2 ALTIN KUŞ, YABANI HEM ÇOCUK	323
№3 ÇAMURDAN YABANI	326
№4 ALTIN YABANI	327
№5 TEPAGÖZ, EKMEK HEM YABANI	329

BÖLÜM X.

AYI: SİBİR TÜRKLERİN EPONİMİ, ANGISI KALMIŞ GAGAUZLARIN EPOSUNDA

№1 AYI ALDADÊR KIZI	334
№2 KIZ HEM AYI	340
№3 KIZ HEM DEMİR AYI (Masalın başı kaybedilmiş)	341

İİTLİK HEM KAHRAMANNAR İÇİN GAGAUZLARIN MASALLARI

Героико-эпические сказки гагаузов

Составитель ДУРБАЙЛО Мария Ангеловна, исследователь

Главный редактор КОЧ Адем, профессор, доктор

Макет БАСС Марианна, научный исследователь

Kiyat tiparlanêr 2023 yıla Gagauz dilini kurtarmak fondun finans yardımınan

Для оформления обложки использована картина «Из гагаузского фольклора»
гагаузского художника Д. Савастина, 1994 г.

ISBN 978-9975-3616-9-9.

398.5=161.1=512.165

I-40

© Научно-исследовательский центр Гагаузии им. М. В. Маруневич, 2023

Отпечатано в “Blitz Poligraf” SRL